

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

beit ha-midraš

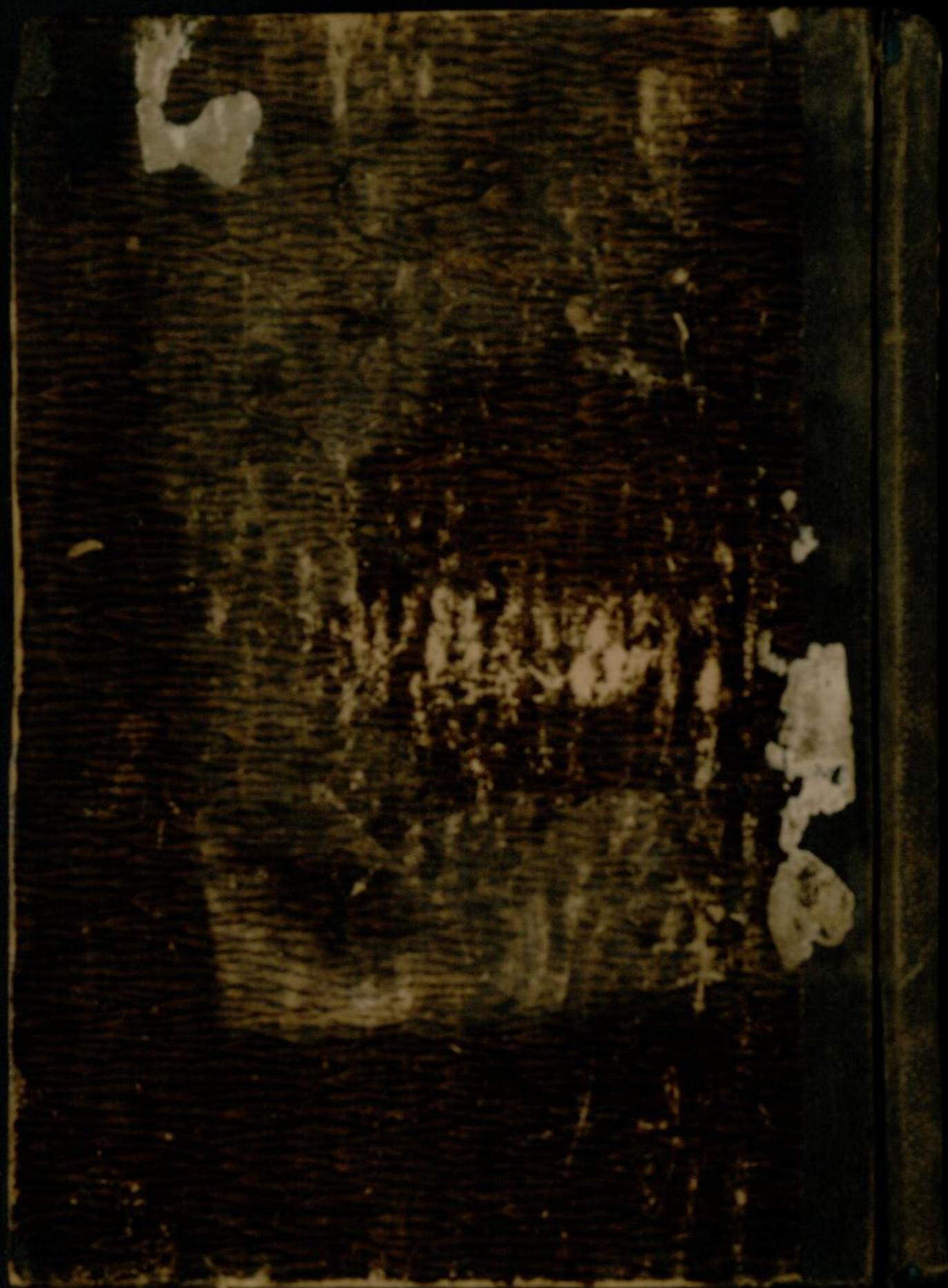
...midrašim qeṭanim yašanim we-ma'amarim šonim yaqarim...

seder samiši.seder šiši

Jellinek, Adolph

Wien, 1873

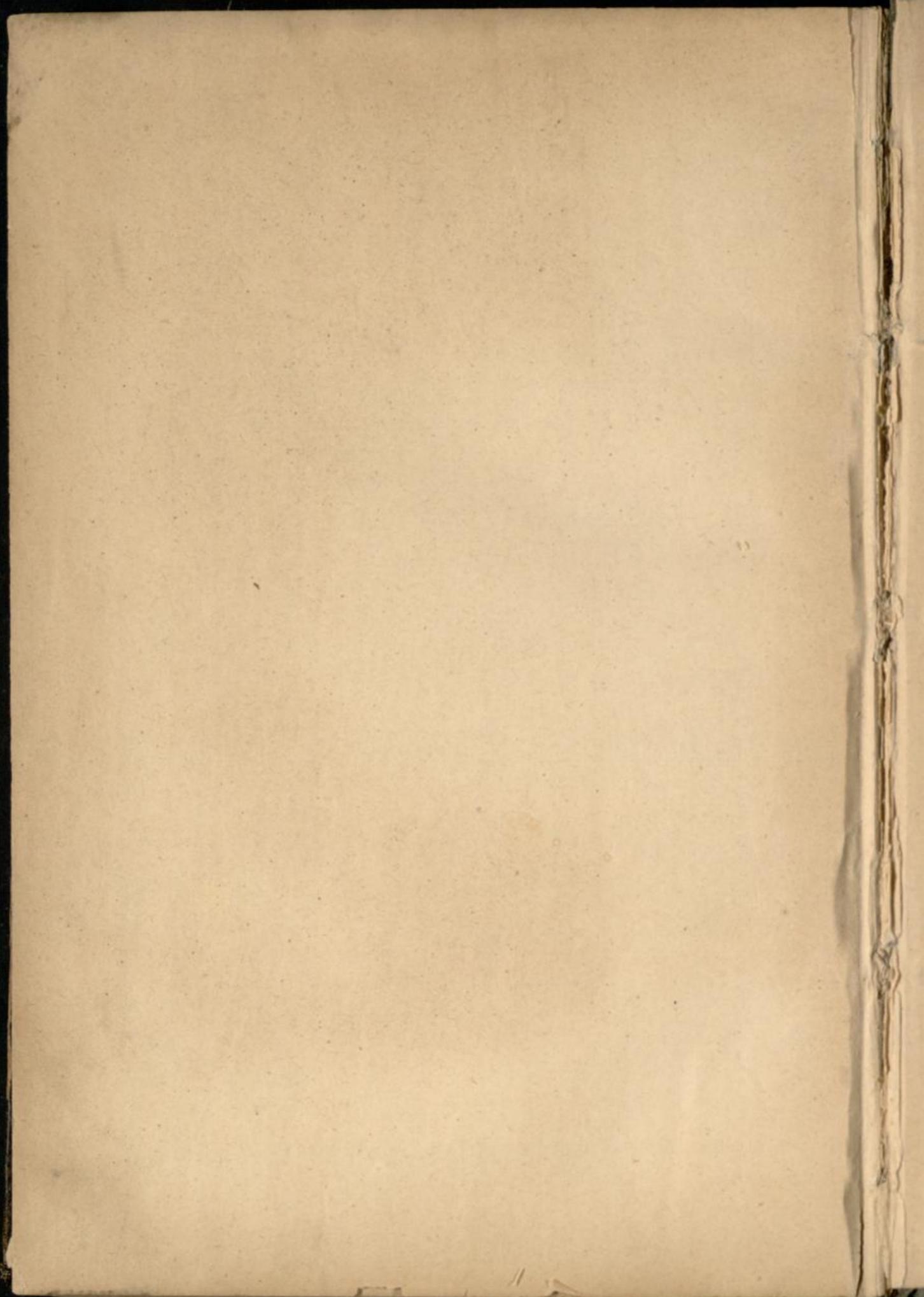
urn:nbn:de:kobv:517-vlib-11089

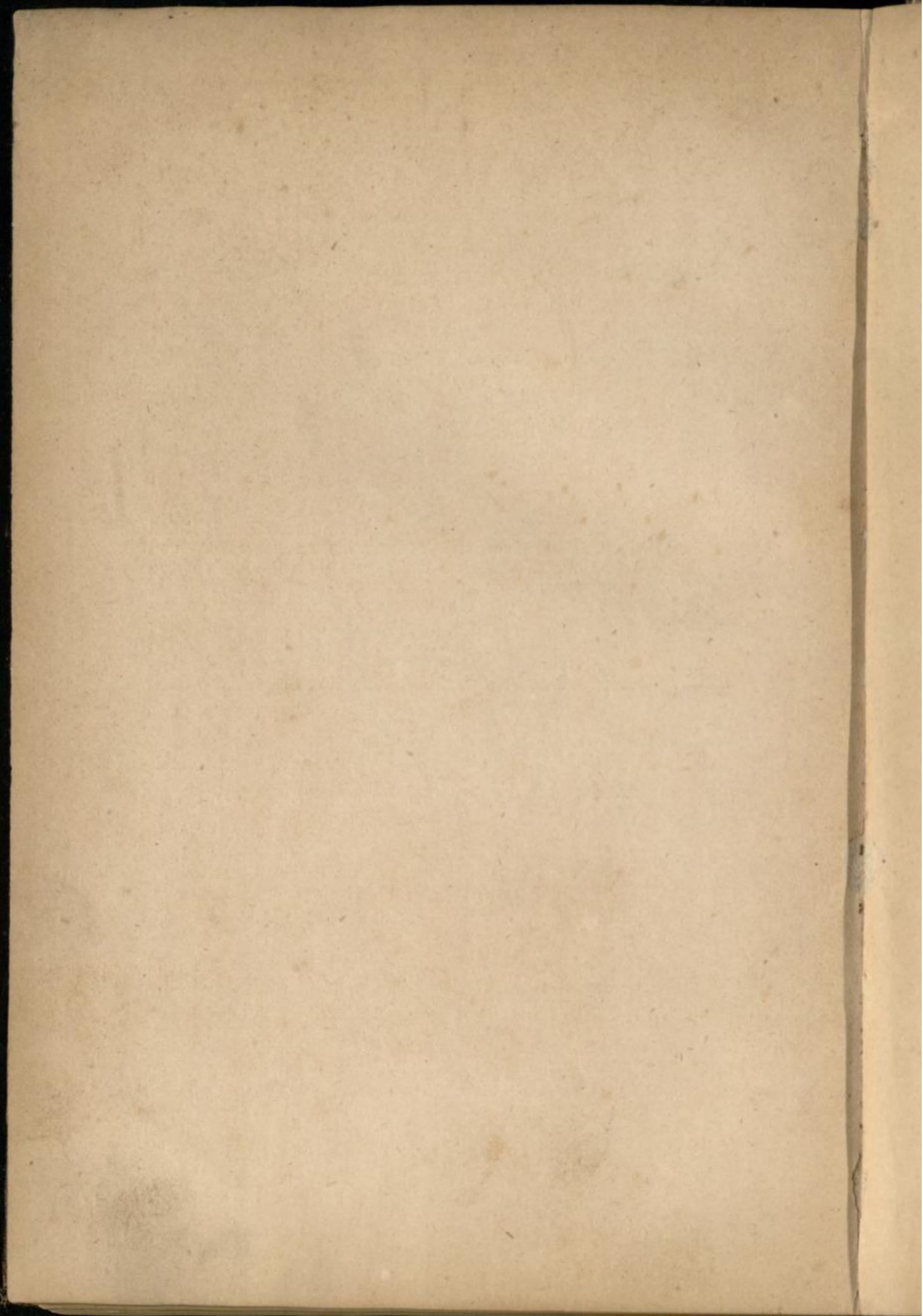
~~5060~~ 5039

15.096 / III

*Erworben mit Unterstützung der
Fritz Thyssen Stiftung*

120

Bet ha-Midrasch.

Sammlung

*kleiner Midraschim und vermischter Abhandlungen
aus der ältern jüdischen Literatur.*

Fünfter Theil

enthält:

Gebet Mordechai's und Ester's; Zusätze zum Buche Ester; Eldad ha-Dani, III. Recension; Salomo und die Ameise; Keri- und Ketib-Midrasch; R. Akiba's Alfabet-Symbole; Salomo's Thron und Hippodrome; Abraham-Midrasch; Paradies und Hölle; Preis der Vaterliebe; Tefilla-Hagada; Mikrokosmos; Petrus-Legende; die göttliche Sophia; Schocher-Tob; Hallel-Midrasch; König Hiram; Exil-Midrasch, II. Recension; Geschichte Daniel's; Erzählungen; Midrasch-Fragmente; Schma-Hagada; Hechalot-Zusätze; Henoch-Buch; Lekach-Tob zum Segen Jakob's.

Nach Handschriften und Druckwerken gesammelt
und nebst Einleitungen herausgegeben

von

Dr. Ad. Jellinek.

Wien.

BRÜDER WINTER vorm. Herzfeld & Bauer.

1873.

בית המדרש

בו נקהלו לעמוד על נפשם מדרשים קמנים ישנים ומאמרים
שונים יקרים מפנינים אנשי לב אליהם פונים וכל ישראל אומרים
ועונים הננו להם לקונים:

חדר חמישי

בו הושבתי אספתי וערכתי ע"פ כתבי יד ודפוסים יקרים
המערכה הזאת :

תפלת מרדכי ואסתר בלשון ארם ועבר; הלום מרדכי והוספות למגילת אסתר; סי' אלדר
חדני נוסחא ג'; מעשה הנמלה; מדרש קרי ולא כתיב וכתיב ולא קרי; מדרש ר' עקיבה
בן יוסף על הוינין; כסא ואיסודרומין של שלמה המלך; מדרש דאברהם אבינו; נן ערן
וניגנס מדרש על הפסוק והוא עבר לפניו; אגדת תפלת ייח; אגדת עולם קטן; אגדתא
דשמעון כוסא; מדרש ה' בהבטה יסד ארץ; מדרש שוחר טוב למזמורי תהלים סיח - ע"א
וציו - צ"ט וק"ט; מדרש הלל; ענין חורם מלך צר; מדרש עשר נלוות נוסחא ב';
מעשה דניאל ע"ה; מעשיות; לקוטי מדרשים; הגדת שמע ישראל; הוספות להיכלות
רבתי; סי' הנוך; לקח טוב על ברכת יעקב אבינו ד"ל.

ולמען ירוץ הקורא בם מכוא שמתי כראשם אני הדורש לכבוד התורה

אהרן יעללינעק

נן ונכד לרוב האון צבי הירש ברודא זצ"ל מחבר סי' ארץ צבו ותאומי צביה ודרשן
בעדת ווינא.

ווינא

בהוצאות האחים ווינטער, (פארטאלס הערצשעלד אונד בויער)

שנת תרל"ג לפ"ק.

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek

Vorwort.

Nach einer Pause von funfzehn Jahren übergebe ich dem Publikum wieder einen neuen, den fünften Theil des „*Bet ha-Midrasch*“, der nicht bloß dieses Sammelwerk mit fünf und zwanzig grösseren und kleineren hagadischen Stücken bereichert, sondern für sich allein ein wichtiger Beitrag zur genauern Kunde der Hagada ist, deren Bedeutung für die Geschichte des Judenthums und die Erkenntniss des jüdischen Stammes noch nicht in dem Grade gewürdigt wurde, wie sie es von einem freiem und höhern Gesichtspunkte aus verdient.

Mit diesem fünften Theile aber ist das Werk nicht abgeschlossen. Sowohl in Leipzig, wo die ersten vier Theile erschienen sind, als in Wien habe ich so viel hagadisches Material angesammelt, dass ich, sobald meine Amtsthätigkeit mir Musse gewährt, noch einen sechsten Theil veröffentlichen werde, in welchem besonders Tobias bar Elieser's handschriftlicher „*Lekach-Tob*“ zu den fünf Megillot benutzt werden soll.

Für viele Beiträge zu dem vorliegenden Theile des „*Bet ha-Midrasch*“ bin ich den Herren Dr. A. Berliner in Berlin, S. Buber in Lemberg, S. J. Halberstamm in Bielitz — einem ebenso gediegenen Kenner der hebräischen Literatur wie liberalen und gefälligen Besitzer einer sehr werthvollen Handschriften-Sammlung —, Raphael

Kirchheim in Frankfurt a. M., Dr. Perles in München, Oberrabbiner Marco Mortara in Mantua und besonders meinem werthen Freunde Herrn Dr. M. Steinschneider in Berlin verpflichtet, denen allen ich den wärmsten Dank in meinem Namen und dem aller Freunde der ältern hebräischen Literatur öffentlich abstatte.

Zum Schlusse kann ich nicht umhin, mit Genugthuung zu constatiren, dass die frühern Theile des „*Bet ha-Midrash*“ von vielen Lehrern an deutschen Hochschulen — jüngsthin von Prof. Haug in München in seiner Schrift: „Ueber das *Ardâi Virâf nâmeh*“ (München 1870), S. 38 ff. und von Prof. Dillmann in Schenkel's Bibel-Lexikon, Art. *Noa* — zur Aufhellung und zum Verständniss des nichtjüdischen Schriftthums verwerthet worden sind, und dass besonders dieser fünfte Theil viele Berührungspunkte mit arabischen und persischen Sagen, Anschauungen und Schriften enthält.

Gainfarn nächst Wien, 22. Juli 1872.

Dr. Ad. Jellinek.

Einleitung.

I.

Gebet Mordechai's und Ester's, aramäisch und hebräisch.

(Hebräischer Text S. 1—8.)

II.

Zusätze zum Buche Ester ¹⁾.

(Hebräischer Text S. 9—16.)

Das kleine Buch *Ester* weicht von den übrigen historischen Büchern der Schrift gänzlich ab, indem es den prophetischen Pragmatismus in der Verknüpfung der Thatsachen verschmätzt und in den Geleisen eines nüchternen Rationalismus, der nur das Gesetz der Causalität in der Geschichte anerkennt, sich bewegt. Es muss zu einer Zeit redigirt worden sein, in welcher die Gemüther dem Glauben an Träume, Wunder und ausserordentliche Erscheinungen nicht sehr zugänglich waren, oder der Redacteur desselben schied absichtlich alles Ungewöhnliche und Wunder-

1) Vrgl. *Zunz*, *GV*, S. 121—122; *O. F. Fritzsche*, *exeg. Handb. z. d. Apokryphen d. A. T. I*, S. 69 ff.; *Ewald*, *Jahrb. d. bibl. Wissenschaft XI*, S. 222.

bare aus seiner Darstellung aus, um die Leser in dem Vertrauen und in der Zuversicht zu bestärken, dass die göttliche Vorsehung das israelitische Volk in den Tagen der Gefahr beschütze, auch ohne übernatürliches Eingreifen in das Rad der Geschichte, durch die gesetzmässige, causale Folge und Entwicklung der Begebenheiten ¹⁾.

Allein der Stoff, den das Buch Ester behandelt, war für die Phantasie zu verlockend, als dass sie sich hätte enthalten können, ihn auszuschmücken und ihm ein poetisches Colorit zu geben. An dichterischen Mitteln konnte es nicht fehlen. Die Traumerscheinung, das Gebet, die Erweiterung und Ausführung dessen, was bloß angedeutet oder hingeworfen ist, lagen dem dichtenden Genius eines Juden sehr nahe und boten sich gleichsam von selbst dar. Auf diese Weise sind in der griechischen Bearbeitung des B. Ester die sogenannten „Zusätze“ oder „Stücke in Ester“ entstanden, die später von den Targumim und Midraschim mit frei waltender Schaffungskraft erweitert wurden. So lassen das zweite Targum und Midrasch Rabba zu Ester dem schärfsten Sarcasmus und dem parodirenden Spotte die Zügel schiessen, indem sie die Anklagen, die Haman wider das jüdische Volk erhebt, mit spöttischem Behagen detailliren.

Die griechische Bearbeitung des Buches Ester mit den „Zusätzen“ verhält sich zu dem hebräischen Texte dieses Buches wie das zweite in griechischer Sprache abgefasste Buch der Makkabäer zu dem ersten. Denn auch dieses hält sich innerhalb der Grenzen des Thatsächlichen, und gewährt den phantastischen Zierden und Zuthaten keinen Raum, während jenes voll ist von Wundern, Erscheinungen, gezierten Schilderungen und moralisirenden Betrachtungen; und wie der Unterschied zwischen den beiden Makkabäerbüchern auf den nüchtern-hebräischen und den überschwenglich-

1) Vrgl. meine Rede: „Megillat-Ester“ in den Reden II, S. 282 ff.

alexandrinischen Geist zurückgeführt ¹⁾ werden muss, so sind die „Zusätze zu Ester“ in der Phantasie eines alexandrinischen Juden entstanden und daher von Anfang an in griechischer Sprache geschrieben worden ²⁾.

Nr. 1 dieser Sammlung enthält das Gebet Mordechai's und Ester's — welchem der Traum des Erstem vorausgeht — aramäisch nach de Rossi (*Specimen variarum lectionum s. textus et chald. Estheris additamenta*. Rom 1782; Tübingen 1783), und hebräisch nach einer uralten Edition und einer Handschrift des Josippon, im Besitze des Herrn Obberrabbiners Marco Mortara. Dass der aramäische Text auch punctirt, accentuirt und am Schlusse mit der Summirung der enthaltenen Verse versehen in Handschriften erscheint, spricht durchaus nicht, wie Langen (d. deuterokanon. Stücke d. B. Ester, S. 13) behauptet, für die kanonische Geltung desselben. Eine aramäische Handschrift der Megillat Antiochos in meinem Besitze — geschrieben Mittwoch am Neumond Ab 1559 — ist gleichfalls punctirt und accentuirt, und die Londoner Handschrift, nach welcher Filipowski diese Megilla 1851 in London herausgegeben hat, gibt auch am Schlusse die Zahl der Verse an, ohne dass man dadurch berechtigt wäre, auf das kanonische Ansehen der Meg. Ant. zu schliessen.

Nr. 2 bringt eine von Missverständnissen nicht ganz freie hebräische Uebersetzung der „Zusätze zu Ester“ nach dem lateinischen Texte des Hieronymus von Jacob ben Machir, die ich ebenfalls der freund-

1) Geiger (Urschrift, S. 206 ff.) hält den Verfasser des ersten Makkabäerbuches für einen Zadducäer und den des zweiten für einen Pharisäer. Allein wenn auch die erstere Annahme einleuchtet, so fällt es doch, die letztere Hypothese betreffend, auf, dass gerade ein Pharisäer griechisch geschrieben haben soll. Man muss daher, nach Analogie der griechischen „Zusätze zu Ester“, zum Verständniss des 2. Makkabäerb. die Eigenthümlichkeit des alexandrinischen Wesens in Anschlag bringen.

2) Auch der jüdisch-alex. Tragiker Ezekiëlos lässt Moses in einem Traume, den ihm Jetro deutet, dessen künftige Grösse voraussehen (s. S. 159 dieser Sammlung): ein Beweis, dass in Alexandrien Traumdichtungen beliebt waren.

lichen Mittheilung des Herrn Oberrabbiners Marco Mortara verdanke, von welchem auch die hebräischen Noten unter dem Texte herrühren. Das hohe Alter dieser Version rechtfertigt deren Veröffentlichung.

Die Correcturen, welche ich in dieser hebräischen Uebersetzung anbringen musste, sind in meinen hebräischen Zusätzen am Schlusse dieses Bandes begründet worden.

III.

Eldad ha - Dani ¹⁾.

(Hebräischer Text S. 17—21.)

Das Geschick der zehn Stämme, welche einst das Reich Israel bildeten, weckte bis auf den heutigen Tag die Neugierde der meisten Juden, gab Veranlassung zu allen möglichen Vermuthungen und Combinationen und machte die Phantasie dem Märchenspiel und den farbenreichen Schilderungen, sobald die letzteren die Wohnsitze und die Lebensverhältnisse der versprengten Stammgenossen betrafen, sehr geneigt. Kein Wunder, dass der fabelhafte Bericht des alten Touristen Eldad, der anfangs wahrscheinlich durch mündliche Relationen sich verbreitete oder mindestens kürzer abgefasst war, später in mannigfacher Weise, sowohl in Beziehung auf die Darstellung als auf die Eintheilung des Stoffes, bearbeitet wurde und daher verschiedene Recensionen hervorrief ²⁾.

Hier folgt nun eine dritte Recension des Reiseberichtes von Eldad ha - Dani, nachdem Th. II, S. 102 bis 113 und Th. III, S. 6—11 dieses Sammelwerkes zwei andere veröffentlicht wurden. Die vorliegende ist ein Abdruck der ed. Venedig vom Jahre 1544 —

1) Vrgl. Bet ha - Midrasch II, S. XXVIII ff. Th. III, S. XIV und Grätz, Geschichte der Juden V, S. 522—529.

2) Vrgl. auch Eschkol ha - Cofer Nr. 60 : נסער הדני מניד : לשומעים וכו' שמו אלדר משבט דן תלמיד חכמים וכו'.

siehe Steinschneider, Oxf. Catalog. Nr. 3443 — und ist, abgesehen von den Varianten, die sie enthält, sowohl im Wortgefüge als in der Anordnung des Stoffes, wegen des Datums, dass Eldad nämlich seinen Bericht im Jahre 43 nach Spanien gesandt hat, bemerkenswerth.

Die Bezeichnung משונע S. 21 bezieht sich auf Muhamed, der in Recension I, S. 106 „der ismaelitische Prophet“ genannt wird, was wahrscheinlich in Rücksicht auf den Druckort Constantinopel geschehen ist.

IV.

Salomo und die Ameise.

(Hebräischer Text S. 22—26.)

König Salomo — so wird hier erzählt — hatte eine sechzig Meilen lange und sechzig Meilen breite kostbare Decke, auf welcher er durch die Luft fuhr, so dass er in Damaskus frühstückte und in Medien zu Abend ass. Seine Befehle führten aus: aus der Classe der Menschen Asaf ben Berechja, unter den Dämonen Rahirât, von den Thieren der Löwe und von den Vögeln der Adler.

Einst kam er auf seinen Wanderungen in das Thal der Ameisen und wurde dort von der Königin derselben, Namens מחשמה, die er auf die Hand genommen hatte, beschämt, indem sie ihn an seinen irdischen Ursprung erinnerte und zur Demuth ermahnte. Später erblickte er auf seinen Luftreisen ein herrliches Gebäude, in welches er vergebens einzudringen suchte. Nachdem er den 700 Jahre alten Adler אלענאד, den 900jährigen אלאערף und den 1300jährigen אלתעמר befragt hatte, gelangte er in die Gemächer desselben, deren Thüren mit Inschriften versehen waren, die auf die Nichtigkeit alles Irdischen hinwiesen, und zog endlich aus dem Schlund einer

Statue eine silberne Platte hervor, deren Schriftzüge er nicht entziffern konnte. Da kam ein Jüngling aus der Wüste her und sagte dem Könige: Diese Buchstaben sind griechisch und ihr Inhalt ist folgender: „Ich Schedád ben Ad regierte über Tausende Provinzen, ritt auf Tausenden von Rossen, hatte unter mir Tausende Könige und erschlug Tausende Helden — und als der Engel des Todes mir nahte, war ich ohnmächtig!“

Das sind die Umrisse der vorliegenden Erzählung, die nicht dem massvollen hebräischen, sondern dem mehr phantastischen arab. Geiste entstammte, wenn sie auch nicht geradezu eine wörtliche Uebersetzung aus dem Arabischen ist. Denn bereits in der 17. Sure des Koran wird berichtet, dass König Salomo in „das Thal der Ameisen“ (וּאֵד אֶלְנַמְלִי) kam, wo, geradeso wie in unserem Stücke, eine Ameise ausrief: Begebet Euch, Ihr Ameisen, in Eure Wohnungen, dass Euch nicht Salomo und sein Heer unter die Füße treten. Die muhamedanische Legende weiss ferner davon, dass Salomo sich des Ostwindes auf seinen Fahrten bediente, in Jerusalem zu frühstücken, in Persepolis zu Mittag und in Palmyra zu Abend zu essen pflegte (Hammer, Rosenöl I, S. 147); dass der eine seiner Wesire Asaf und der andere der Vogel Simurg war (das. S. 151); und dass die Ameisenkönigin durch die Ueberreichung eines Fäserchens von einem Grashalm ihn belehrte, selbst die geringste Gabe in Berücksichtigung des Spenders huldvoll anzunehmen (das. S. 169). Auch zeugen die arabischen Namen in unserer Erzählung für den muhamedanischen Ursprung derselben. Bos die vereinzelte Bemerkung, dass Salomo durch die magische Kraft des Gottesnamens (Schem ha - meforasch) sich Gehorsam erzwang, hat ein jüdisches Gepräge. Die Hagada (zu Spr. 6, 6) verwerthet den Fleiss und die Vorsorge der Ameise bos zu dem Zwecke, um den trägen Sterblichen zu ermahnen, dass er die Busse und die Vorbereitung für das künftige Leben nicht aufschiebe,

während der muhamedanische Geist mehr als der normal hebräische geneigt ist, die Freude am irdischen Sein und Schaffen durch die Hinweisung auf Tod und Verwesung zu verbittern.

Dieses Stück: „Salomo und die Ameise“ findet sich am Ende eines handschriftlichen Midrasch Wajoscha, der Hrn. N. Coronel aus Jerusalem gehörte und in den Besitz der Universitätsbibliothek zu Cambridge übergegangen ist, und wurde auch, wahrscheinlich nach demselben Codex, zusammen mit dem genannten Midrasch in Jerusalem s. a. und ohne Seitenzahl, theils in Quadrat- und theils in rabbinischer Schrift gedruckt.

V.

Keri- und Ketib - Midrasch.

(Hebräischer Text S. 27—30.)

Ein Theil der Masora, die Orthographie, Vocalisation und Accentuation der Bibel stehen im Dienste der Halacha und der Hagada, und so lange dies nicht allseitig erkannt und berücksichtigt werden wird, werden gewisse Partien der hebräischen Grammatik mangelhaft bleiben, da sie grammatische Regeln aufstellen oder Ausnahmen anführen, die nicht im Wesen der hebräischen Sprache, sondern in der halachischen oder hagadischen Deutung der betreffenden Schriftstellen ihren letzten Grund haben. So sind z. B. die Accentuationen von **האלף** (Ex. 38, 28) und **וישחט** (Lev. 8, 15, 19, 23.) hagadischen Ursprungs, und das Makkef in **נשקו-בר** (Ps. 2, 12) ein Protest gegen die christlich-messianische Uebersetzung des Wortes **בר** mit „Sohn“, indem es vielmehr als Adverbium in dem Sinne von „rein“, „lauter“, zu nehmen sei.

Andererseits wurden masoretische Midraschim im Laufe der Zeit verfasst, d. h. solche, welche kleinere Masora-Stücke im hagadischen Interesse ausdeuteten

So entstanden **מדרש טעמי חסירות ויתירות**, der Midrasch über die Gründe der defectiven und vollen Schreibung biblischer Stellen (gedruckt in „Pletat Soferim“ von Dr. A. Berliner. Breslau, 1872), und der vorliegende über Keri und Ketib. In der grossen Masora zu Rut 3, wie in dem Werke „Ochlah we - Ochlah“ Nr. 97 und 98 sind nämlich zehn Wörter angegeben, die gelesen werden, ohne dass sie geschrieben, und acht, die nicht gelesen werden, obwohl sie geschrieben sind. Diese zwei masoretischen Angaben ¹⁾ werden hier midraschisch behandelt.

Unser Midrasch ist einem alten grammatisch-masoretischen Sammelwerke entlehnt, das an der Spitze eines im Jahre 1390 geschriebenen Pentateuchs steht und von J. Derenburg unter dem Titel: „Manuel du Lecteur“, Paris 1871, veröffentlicht wurde. Norzi in „Minchat Schaj“ zu Richt. 20, 13 citirt die erste Stelle unseres Midrasch mit der Schlussbemerkung: **כך מצאתי בפ"י דברים נקרים ולא נכתבים**. Die Ueberschrift **מדרש** rührt von mir her.

VI.

R. Akiba's Alfabet - Symbole.

(Hebräischer Text S. 31—33.)

Im Midrasch Rabba zur Genesis c. 1 wird berichtet, dass R. Akiba als Knabe bereits die Doppelformen der Buchstabengruppe **מנצפך** hagadisch erklärte — in der Parallelstelle Megilla Jerusch. c. 1 fehlt der Name Akiba's; — im babyl. Talm. Menachot 29 b, dass Gott Moses vorausgesagt habe, dass R. Akiba einst die Krönchen an den hebräischen Buchstaben der

1) In unserem Midrasch ist die Bemerkung zu Jer. 39, 12 ausgelassen und eine ganz andere zu Ez. 9, 11 gesetzt worden, Vgl. Derenburg l. c. S. 234.

Thora halachisch auslegen werde; in der Entwicklung der Halacha ist er der Träger jener Methode, die aus einem einzelnen Textes-Buchstaben ein Gesetz eruirt: daher kam es, dass seinem Namen jene jüngeren Midraschin beigelegt wurden, welche mit dem hebräischen Alfabet sich beschäftigen. So der Alfabet-Midrasch im III. Th. unserer Sammlung S. 12—64 und der vorliegende, welcher die Striche oder kleinen Spiesse (זינין) an der Spitze des hebräischen Alfabets symbolisch deutet.

Der Abdruck unseres Midrasch geschah nach einem sehr alten Codex¹⁾ im Besitze der Josef Schlesinger'schen Buchhandlung in Wien; er findet sich aber auch mit einzelnen unbedeutenden Varianten in Abr. Portaleone's Schilte ha - Gibborim²⁾ 177 cd und 178 a — wo für זינין überall צינין gelesen wird, in Bartolucci's Bibliothek IV, p. 275 ff. nach einer Pergamenthandschrift im Hause des Herzogs von Parma in Rom, in Sefer ha - Pelia ed. Koretz S. 41 bed und in dem von Bargès in Paris 1866 edirten Sefer Taggin nach einem Günzburg'schen Codex. Nach der Ueberschrift sollte dieser Midrasch sich auch auf die grossen und kleinen Buchstaben des hebr. Alfabets erstrecken; allein dieser Theil fehlt sowohl in meiner Handschrift wie in den angeführten Editionen mit Ausnahme der Pariser. Der Text ist aber dort so lückenhaft und unklar, dass ich ihn in dieser Gestalt nicht aufnehmen mochte. Auch geht er nach der Angabe von Senior Sachs (hebr. Einleitung S. 41) dem Midrasch voran.

1) Das werthvolle Epigraph ist leider an einzelnen Stellen verbrannt; soviel ist jedoch zu entnehmen, dass dieser Pergament-Codex, der u. A. Recanati's Comment. z. Pentat. u. z. d. Gebeten enthält, Freitag am 14. Tamus 1398 in קמרינו vollendet wurde. Der Copist nennt sich Zidkijahu aus der Familie מנגיסים קונטי בלעז.

2) Dort lautet der Schluss: כנגד הגמרא וספר דברי הימים
Natürlich blieben diese Worte dem Herausgeber unverständlich.

VII.

Salomo's Thron und Hippodrome.

(Hebräischer Text S. 34—39.)

Die fortgeschrittene wissenschaftliche Forschung unserer Tage hat den Werth der Hagada erkannt, und anstatt in derselben „rabbinischen Aberwitz“ zu finden, holt sie aus deren Fundgruben Erläuterungen und Parallelen zu den Sagen und Legenden semitischer und arischer Völker. Durch die von verschiedenen Seiten unternommenen vergleichenden Untersuchungen kam man auch zur Ueberzeugung, dass das Alter mancher Hagada selbst in die biblische Zeit hinaufreicht. So wird die Scenerie des Buches Kohelet nur dann verständlich, wenn man es auf den Boden der Salomonischen Sage stellt, dass nämlich König Salomo gegen Ende seiner Regierung vom Throne gestossen wurde. In dieser Situation hat der Verf. des B. Kohelet sich ihn gedacht und in der düstern Stimmung eines entthronten Fürsten lässt er ihn die Nichtigkeit alles Irdischen ausrufen (vergl. Rapaport, Erech Millin S. 248 und meine Reden III, S. 33). Räumt man den sagenhaften Hintergrund des B. Kohelet ein, so begreift man auch, warum Salomo nicht unter seinem gewöhnlichen Namen in der genannten Schrift erscheint, weil nämlich nach biblischer und hagadischer Anschauung mit dem Wechsel des Geschickes einer Person auch deren Name sich ändern muss. Der seiner Krone beraubte Sohn David's heisst nicht mehr Salomo, d. h. „der Friedensfürst“, sondern Kohelet d. h. „der Prediger“, der über die Vergänglichkeit und Nichtigkeit aller Herrlichkeiten auf Erden trübe und ernste Betrachtungen anstellt.

An den Kern alter Sagen setzten sich aber im Laufe der Zeit immer neue Gebilde an, und so verhält es sich auch mit dem Salomonischen Sagenkreise. Salomo's

Weisheit, Ansehen, Prachtliebe und Reichthum bildeten allmählig die Ausgangspuncte ganzer Reihen von Legenden, die den berühmten König mit allen Schätzen der Einsicht, mit allen Mitteln unbeschränkter Machtvollkommenheit und mit den reichsten Abzeichen fürstlicher Würde schmückten und auf ihn übertrugen, was nur Grosses und Rühmeswerthes unter den Nationen sich vorfand. Sein Thron musste eines der grössten Weltwunder sein und auch an einem Circus durfte es diesem mächtigen Fürsten nicht fehlen. In unserem Stücke werden der Thron und die Hippodrome Salomo's beschrieben, beide Beschreibungen entlehnen ihre Farben fremden Völkern und statten den König in Israel mit dem aus, was den Ruhm persischer, römischer und byzantinischer Fürsten ausmachte (vgl. die Parallelen bei S. Cassel, „der goldene Thron Salomo's“ in den wissensch. Berichten der Erfurter Academie I, S. 35 ff. und Dr. Jos. Perles in Grätz's Monatschrift, 1872; siehe auch weiter unten.)

Unsere Hagada steht in cod. 222 der kön. Hof- und Staatsbibliothek zu München und wurde von Dr. Perles zuerst in der genannten Monatschrift und dann als besonderer Abdruck (Breslau, 1872) veröffentlicht. Sie beginnt dort mit einer aramäischen Schilderung des Salomonischen Thrones, die sich auch im II. Targum zu Ester findet, und mit einer Stelle, die auch im Midr. Rabba zu Num. C. 12 oder in der Pesikta Nr. 1 mit einigen Varianten zu lesen ist. Diese beiden Einleitungsfragmente schied ich aus, da die neue Hagada erst bei den Worten: אמרו חכמים anfängt, mit denen sie auch in dieser Sammlung eröffnet wird.

Was die Beschreibung des Thrones¹⁾ betrifft, so

1) Sie bildete einen Bestandtheil des „Midrasch Abba Gorion“ und findet sich auch in einer Londoner Handschrift desselben. Vgl. meinen Bericht in Frankel's Monatschrift III, S. 243. — Nach Fabricius, cod. pseud. V. T. p. 1049 hat Gaulmin, der Uebers. des Midrasch vom Tode Moses, ein libellum

findet man sie, wenn auch nicht so ausführlich und nicht ganz conform, in Bet ha-Midrasch II, S. 83—86 und im II. Ester-Targum; die Darstellung der Hippodrome aber ist ganz neu und war bisher ganz unbekannt. Die Letztere giebt zu der sehr wichtigen Frage Anregung, ob denn die Namen der dort genannten Autoren oder Hagadisten echt sind.

In der Bearbeitung des Textes habe ich einige verbessernde Conjecturen gemacht, die in Klammern [] eingeschlossen sind.

Von den werthvollen Worterklärungen und gelehrten Erläuterungen des Dr. Perles hebe ich folgende hervor: נרפית S. 34 ist der Vogel Greif; קנקלות S. 36 sind gr. Gitter und Stufen; קמארא¹⁾ das. gr. Bogen oder Wölbung; דיקסומין S. 38 gr. Cisterne; חרדל S. 39 ist gr. Charadra, Giessbach: דימוסיות richtiger דימוסיות das. gr. Factionen oder demoi der Wagenlenker des Circus; über die am Ende der Hagada erwähnten Farben blau, weiss, roth und grün sind Cassiodorus, *variæ epistolæ* III, 51 — wo eine Symbolik des Circus sich findet —, Procopius, *historia arcana* c. 7 p. 333 ed. Orelli und Joannes Malalas *Chronographie*, S. 137—176 ed. Bonn zu vergleichen. — S. 37 Z. 6 v. u. ist wohl מרכבה צבועה für מרכבה צבובה zu lesen.

VIII.

Abraham - Midrasch.

(Hebräischer Text S. 40—41.)

Die Erzählung, wie der Patriarch Abraham seinen götzendienerischen Zeitgenossen Widerstand bot und sie, besonders König Nimrod, verspottete, dass sie die

de throno Salomonis sive Aethiopicam fabulam in's Lateinische übertragen.

1) Im Midr. R. zu Num. c. 12 erscheint dieses Wort in den Formen קמורות und כמרוסא

Sonne und von Menschen angefertigte Bilder anbeten, war eines der beliebtesten und volksthümlichsten Themen der Hagada, weil es gegen den herrschenden Bilderdienst der Heiden und der spätern Christen verwerthet werden konnte; und wurde daher variirt, wie es mit allen Sagenstoffen der Fall ist, die der Volksphantasie besonders zusagen.

Im „Bet ha-Midrasch“ I, S. 25 ff. und II, S. 118—119 sind bereits zwei Bearbeitungen dieser Abraham-Legende zu lesen, von denen die erstere und längere die jüngere, die letztere und sehr kurze die ältere ist. Die vorliegende wäre ich geneigt, als die mittlere von den drei Bearbeitungen zu halten, und hat sie einige Züge, die hervorgehoben zu werden verdienen.

Nimrod umgeben hier 365 Könige, eine Zahl, die den Tagen des Sonnenjahres¹⁾ entspricht, und da er als Anhänger des Sonnencultus erscheint, so ist diese Zahl nicht zufällig. Diese 365 Könige huldigen Abraham, nachdem er aus dem Gluthofen errettet worden war, errichten eine Lehrkanzel aus Cedernholz für den Patriarchen, führen ihm ihre Kinder zu, damit er sie im wahren Gottesglauben unterrichte, und erklären dann selbst ihren Uebertritt zu demselben.

Dieses kleine Stück ist einer Handschrift im Besitze des Herrn S. J. Halberstamm in Bielitz entnommen und von demselben eigenhändig copirt worden.

1) Vgl. Schwarz, Sonne, Mond und Sterne, ein Beitrag zur Mythologie und Culturgeschichte der Urzeit (Berlin, 1864), S. 6 Anmerkung: „Wenn Nimrod den Abraham in einen feurigen Ofen geworfen haben soll, aus dem er dann aber unversehrt hervorgegangen, so dürfte dies auch auf den Sonnenriesen gehen, welchen der grosse Jäger Nimrod d. h. der Sturmestjäger, im Gewitterfeuer so zu behandeln schien, aus dem jener aber dann doch unversehrt hervorkam.“

IX.

Paradies und Hölle.

(Hebräischer Text S. 42—51.)

Bevor noch der poetische Genius Dante's Paradies und Hölle mit seinen Gebilden bevölkerte, haben Juden und Muhamedaner ihre Phantasie frei walten lassen, um die Belohnung und Bestrafung der Sterblichen nach dem Tode zu veranschaulichen. Diese freien Producte der Einbildungskraft — die bei den Juden massvoller als bei den Muhamedanern gehalten sind — haben nicht blos einen dichterischen Werth sondern sind auch ein Beitrag zur Religions- und Sittengeschichte. Man braucht nämlich blos zu lesen, wer in das Paradies und wer in die Hölle verwiesen wird, um zu erfahren, was zu bestimmten Zeiten als preiswürdig oder als verwerflich galt. So werden fast in allen Schilderungen des Paradieses die pflichtgetreuen Jugendlehrer und Gemeindevorsteher ausgezeichnet, und die Menge von kostbaren seidnen Gewändern, welche für die Frommen bereitet sind, hervorgehoben, weil die Juden auf schöne Kleider stets einen grossen Werth legten (vgl. der jüdische Stamm, S. 166 ff.). Würde Jemand z. B. in unserer Zeit eine Beschreibung des „Gehinnom“ entwerfen, so könnte er, den ihre Miethparteien masslos steigern den Hausherrn sowie den Gründern und Schwindlern den ersten Platz dort anweisen.

Die vorliegenden Schilderungen von „Paradies und Hölle“ bestehen aus acht Piecen. Die erste: „Schaare gan éden“ ist dem Anhang zu der in Salonich 1861 erschienenen „Borajta di-Samuel“, die zweite: „Seder gan éden“ einer Halberstamm'schen Handschrift,¹⁾ die dritte: „Agadat R. Josua b.

1) Diese Piece bildet den Schluss einer „Masechet gan éden“, welche mit dem „Seder gan éden“ im II. Theil dieser

Levi“ in aramäischer Sprache¹⁾ dem „Schaar ha-Gemul“ von Nachmanides, 11 b ed. Ferrara, die vierte: „Duma“ einem handschriftlichen Midrasch Tehillim zu Ps. 11 V. 7, die fünfte: „Sëudat gan éden, dem „Sidur R. Amram Gaon, S. 13 (vgl. Tana debe Elijahu sutta c. 20), die sechste: „Perek gan ha-chjim, die siebente: „Perek R. Jizchak b. Parnach“ und die achte: „Kezad din ha-keber“ einem Halberstamm'schen Codex entnommen.

Ueber die letzteren zwei Piecen muss ich noch Folgendes bemerken. Sie enthalten die im I. Th. dieser Sammlung veröffentlichten „Masechet Gehinnom“ und „Masechet chibbut ha-Keber“ und auch die Stellen, welche hier in diesem V. Th. erscheinen. Was daher bereits früher gedruckt war, wurde hier weggelassen, und sind bloß die Zusätze abgedruckt worden. Isak Akrisch hat aber bereits um 1570 in Const. eine Sammlung erscheinen lassen, die auch in Prag s. a. nachgedruckt wurde, in welcher diese beiden Piecen enthalten sind. Vgl. Steinschneider, Oxf. Catal. Nr. 3527 und 3528. Doch standen mir diese höchst seltenen Ausgaben nicht zur Verfügung.

Sammlung bis auf einige Varianten übereinstimmt. Sie zerfällt dort in 4 kleinere Perakim.

1) Vgl. Bet ha-Midrasch II, S. 30—31; 35—36; 50—51, und Prof. Haug's Schrift: „Ueber das Ardai Viraf nâneh“ München 1870. Die Bilder, dass die Seelen wie die Sterne, der Mond und die Sonne glänzen (Haug, S. 17—18), und dass die Frommen mit Kronen auf dem Haupte geschmückt sind (das. S. 9), trifft man auch in der Hagada. Vgl. Sifre zu Deut. Nr. 10: פניהם של צדיקים דומים לעתיד לבוא לחמה וללבנה לרקיע צדיקים יושבים ועטרותיהם לכוכבים und Talmud Berachot 17b: בראשיהם. Diese Piece bildet den Schluss der „Geschichte — von R. Josua ben Levi“ in einem codex Halberstamm.

X.

Preis der Vaterliebe.¹

(Hebräischer Text S. 52—53.)

Als der Feldherr Joab hörte, wie König David im 103. Psalm, Vers 13 ausrief: „Wie ein Vater seiner Kinder sich erbarmt, so erbarmt sich Gott derer, die ihn fürchten,“ wunderte er sich ob dieses Gleichnisses, da doch gewöhnlich angenommen wird, dass die Liebe der Mutter zu den Kindern stärker und aufopfernder als die des Vaters ist! Er fasste daher den Entschluss, sich in der Welt umzusehen, um die Wahrheit des Davidischen Ausspruches zu erproben. Da kam er auf seinen Reisen in die Wohnung eines armen Greises, der zwölf Kinder hatte, die er alle durch seine mühevollen Arbeit, wenn auch kümmerlich, ernährte. Joab machte ihm den Vorschlag, ihm eines der zwölf Kinder für Geld zu überlassen, um mit dem Kaufpreis sich und die Seinen besser erhalten zu können; allein der gute Vater wies ihn barsch ab. Da suchte der Feldherr die Mutter zu bewegen, dass sie ihm für hundert Golddenare eines der Kinder verkaufe. Anfangs sträubte sie sich, auf den Vorschlag Joab's einzugehen, doch endlich gab sie nach. Als der Vater Abends nach Hause kam, vermisse er bei der Vertheilung des Brodes, das er in vierzehn Stücke für sich, sein Weib und die Kinder schnitt, eines derselben, und nachdem er energisch darauf beharrt hatte, das Schicksal des fehlenden Kindes zu erfahren, gestand die Mutter, was während seiner Abwesenheit vorgefallen war. Er nahm weder Speise noch Trank zu sich, und am anderen Morgen ging er aus mit dem festen Vorsatze, Joab die hundert Denare zurückzugeben und ihn zu erschlagen, wenn er sich weigern sollte, das verkaufte Kind

1) Vrgl. Schocher Tob und Jalkut zu Ps. 103, 13.

herauszugeben. Nach vielem Hin- und Herreden und nachdem der Vater Joab mit dem Tode gedroht hatte, übergab der Letztere dem armen Greise das Kind und rief aus: „Ja, David war im Rechte, die Liebe Gottes zu den Menschen mit der eines Vaters zu seinen Kindern zu vergleichen! Probatum est! Denn dieser arme Mann, der zwölf Kinder ernährt, wollte einen Kampf auf Tod und Leben um eines seiner Kinder willen eingehen, während die Mutter, die ruhig zu Hause sitzt, eines derselben verkaufte!“

Das ist der Inhalt dieses aramäisch geschriebenen Midrasch, der in dem Münchener Codex 260 fol. 166 sich findet und dort mit den Anfangsworten: an Genes. מדרש רבותינו על הפסוק והוא עבר לפניו 33, 3 sich anlehnt, wo die muthige und aufopferende Liebe des Vaters Jakob zu seinen Kindern erzählt wird.¹⁾

Es liegt auf der Hand, dass Joab d. h. „Gott ist Vater“ hier nicht zufällig gewählt wurde zum Vertreter der Ansicht, dass die väterliche Liebe mächtiger und preiswürdiger als die mütterliche ist, und was die Tendenz dieser Hagada betrifft, so will sie — worauf mein Freund Herr Prof. Lazarus mich im mündlichen Gespräche über diesen Midrasch aufmerksam machte — gegenüber der Kirche, welche die Mutter Gottes, oder Maria mit dem Jezuskinde verherrlichte, betonen, dass die Liebe des göttlichen Vaters zu seinem Volke energischer und kraftvoller ist. Ist diese Auffassung richtig, so gewinnen auch die Einzelheiten der Erzählung an Farbe und Bedeutung. Die kümmerliche Art und Weise, wie die Kinder ernährt werden, spiegelt die Noth der Juden ab, die trotz allem Elend die Ihrigen nicht um Geld hingeben, und selbst den Tod nicht scheuen, wenn es gilt ein Kind ihrem Hause d. h. ihrem Glauben zu erhalten. Psychologisch aber ist es in der That nicht

1) Vrgl. Midrasch Rabba zur Stelle: והוא עבר לפניו
הה"ד כרחם אב על בנים.

entschieden, dass die Mutter mehr als der Vater die Kinder liebt. Die erstere verbraucht ihre Liebe in tausenderlei kleinen Diensten, während der letztere seine ganze männliche Thatkraft zusammenrafft, wenn es sich um das Wohl und das Leben seiner Kinder handelt. —

S. 52 Z. 4 v. u. muss דאָס פֿאַר דאָס געלעזט
werden.

XI.

Tefilla - Hagada.

(Hebräischer Text S. 54—56.)

Die Tefilla oder die achtzehn Benedictionen ¹⁾, die den ältesten Bestandtheil der frei componirten hebräischen Liturgie bildet, und deren älteste Stücke in ihrer Grundform der Epoche des „grossen Vereins“ angehören, erlangte durch die dreimalige Recitation derselben an jedem Tage ein solches Ansehen im Laufe der Zeit, dass die Hagada sie mit der Urgeschichte Israels in Verbindung brachte und gleichsam wie Schrifttexte behandelte. In Pirke derabbi Elieser (vgl. die hebräischen Zusätze am Ende dieser Sammlung S. 203) wird einigen Benedictionen ein sehr hohes Alter vindicirt und deren Ursprung selbst auf die Patriarchen zurückgeführt, und hier wird die Entstehung der ganzen Tefilla in die Zeit von Abraham bis Salomo verlegt.

Unser Stück ist aus z w e i Theilen zusammengesetzt. Der erste ist dem handschriftlichen „Schibole ha-Leket“ von R. Zidkijahu dei Pietosi entnommen und findet sich auch in dem dieses Werk excerpinenden „Tanja Rabbata“ c. 4, der zweite, welcher die Tefilla hagadisch erläutert, steht in dem bereits erwähnten handschriftlichen Midrasch Tehillim zu Ps. 29.

1) Vgl. Zunz, GV. S. 367 ff.

XII.

Mikrokosmos.

(Hebräischer Text S. 57—59.)

Bereits in „Abot derabbi Natan“ c. 31 wird der Mensch als Mikrokosmos dargestellt, und hier wird dieses Thema ausführlicher behandelt. Den Hauptgebilden am Himmel und auf Erden entsprechen auch der menschliche Körper und der menschliche Geist. Es werden daher am und im Menschen Parallelen nachgewiesen für Sonne, Mond, Sterne und Sternbilder; Luft, Stürme und Feuer; Wolken, Regenbogen, Blitz, Wetterleuchten, Schnee und Regen; Berge, Hügel, Felder, Wälder und Bäume; Thiere; Kälte, Wärme und Winde; Wüsten und bewohntes Land. Den Schluss bildet eine Schilderung der Thätigkeit des Herzens, die sich auch in Midr. Rabba zu Kohelet 1, 16 findet, und eine Vergleichung der Zunge mit dem Meere, die man auch in etwas veränderter Form in Bet ha-Midrasch III, S. 13 liest.

Dieses Stück ist cod. München Nr. 222 fol. 68b—71 entnommen und nach einer Abschrift Dr. Steinschneider's abgedruckt worden. Die Ueberschrift: **אגדת עולם קטן** rührt von mir her, und halte ich es nicht für überflüssig hier hervorzuheben, dass die Bezeichnung **עולם קטן** für Mikrokosmos der hagadischen Terminologie fremd ist und erst durch den Einfluss der arabischen Philosophie in den hebräischen Sprachschatz übergang. Ueber die Bearbeitung der mikrokosmischen Symbolik vgl. meine Einleitung zu Josef Ibn Zadik's Mikrokosmos (Leipzig, 1854) §. 4 und Beer in Frankel's Monatsschrift III, S. 159 ff.

XIII.

Petrus - Legende.

(Hebräischer Text S. 60—62.)

Die Nazarener waren zu Tausenden und Myriaden angewachsen, ihr Glaube breitete sich immer mehr aus, zwölf Männer aus ihrer Mitte, die sich die Gesandten Jesu nannten, verkündeten ihn in zwölf Königreichen und verleiteten auch viele Israeliten zu demselben. Sie, die Nazarener nämlich, waren den Juden sehr feindselig gesinnt und verhinderten sie nach Jerusalem zu wallfahren. Darüber waren die Weisen in Israel sehr betrübt, ohne der grossen Noth abhelfen zu können. Da erhob sich ein Greis Namens Simon Kaïpha und versprach ihnen die Nazarener von den Juden zu trennen und die letzteren dadurch zu retten, unter der Bedingung, dass die Weisen in Israel die durch seinen Plan entstehende Sünde auf sich nehmen wollten. Nachdem er die Zustimmung erhalten hatte, ging er in den Tempel, schrieb dort den Namen Gottes auf, schnitt sich in's Fleisch, legte den geschriebenen Gottesnamen hinein und zog dann nach der Hauptstadt der Nazarener. Dort rief er aus; „Wer an Jesum glaubt, komme zu mir, denn ich bin sein Sendbote“, beglaubigte seine Sendung durch die Heilung eines Aussätzigen und die Belebung eines Todten, und nachdem er sich Vertrauen in seine Sendung verschafft hatte, sprach er: „Wisset, dass Jesus die Juden hasste, und dass Gott sie darum nur fortbestehen lässt, damit sie als lebendige Zeugen für den Erlösungstod Jesu dienen. Darum gebietet euch der Meister, dass ihr den Juden nichts Böses zufügen und nicht gemeinschaftliche Feste mit ihnen feiern sollet. Anstatt des Mazzotfestes begehet seinen Todestag, anstatt des Wochenfestes seine Himmelfahrt und anstatt des Hüttenfestes seine Geburt und seine Beschneidung am achten Tage. Die

Nazarener willigten ein, und forderten ihn auf bei ihnen zu bleiben. Simon Kaipha oder Petrus ging auf ihren Wunsch ein und stellte die Bedingung, dass sie ihm einen Thurm erbauen, in welchem er bei Wasser und Brod bis an das Ende seines Lebens weilen wolle. Dies geschah auch, Petrus blieb dort sechs Jahre bis zu seinem Tode, betete den Gott Abraham's, Isak's und Jakob's an, und verfasste hebräische Gebetstücke, die er seinen Lehrern und seinen Glaubensgenossen sandte, damit sie seinen Namen der Nachwelt aufbewahren.

Nach seinem Tode wurde er in dem Thurm begraben, auf welchem später ein Gebäude errichtet wurde. Dieser Thurm existirt heute noch in Rom und wird „Peter“ genannt, d. h. Stein, weil Simon Kaipha auf demselben bis zu seinem Tode sass.

Das ist die jüdische Petrus-Legende¹⁾, welche den Apostel im Gegensatze zu Paulus zum Märtyrer für die Juden macht. Die Notiz, dass er hebräische Gebetstücke für die Juden verfasst habe, steht in dieser Legende nicht vereinzelt, da auch andere Schriftsteller (vgl. die hebräische Note S. 61) ihm liturgische Poesien zuschreiben, z. B. ein Stück, welches heute noch an Sabbaten und Festtagen recitirt wird und unter dem Namen „Nischmat“ bekannt ist.²⁾

1) Nach dem Tode des Petrus, erzählt die Legende weiter, kam ein Weiser Namens Elijah nach Rom, beschuldigte Simon Kaipha der Täuschung und sprach im Namen Jesu, dass es Jedem überlassen bleibe, seine Kinder beschneiden oder taufen zu lassen, dass dessen Anhänger anstatt des Sabbats den Sonntag feiern sollen und traf noch andere Einrichtungen für die Nazarener. Die Zuhörer forderten von ihm ein Zeichen, dass Jesus ihn gesandt habe, und kaum hatte er den Mund zur Antwort geöffnet, da ward er von einem herabfallenden Steine zerschmettert. Dieser Schluss erinnert an Simon Magus, den Pseudoapostel und Gegner des Petrus. Vgl. Lipsius, die Quellen der römischen Petrussage (Kiel, 1872) S. 1.

2) Vgl. D. Oppenheim in Frankel's Monatschrift X. S. 218.

Diese Legende habe ich dem von Wagenseil veröffentlichten „Sefer Toldot Jeschu“ S. 19—23 entnommen und bloß einige Ausdrücke gemildert, welche einen christlichen Leser verletzen könnten. Auch habe ich die Schreibung כִּפָּא für קִפָּא gewählt. S. 60 Z. 10 v. u. muss der Druckfehler יִדָּה in יִדָּה verbessert werden.

XIV.

Die göttliche Sophia.

(Hebräischer Text S. 63—69.)

Spr. 3, 19, wo die im Weltall sich manifestierende göttliche Weisheit gepriesen wird, bildet das Grundthema für hagadische Bearbeitungen. Eine solche findet man im II. Th. dieser Sammlung S. 23—39, und hier folgt eine andere, die mit der ersten bloß in einigen Stellen (vgl. S. 64 unten bis S. 66 Mitte mit II, S. 37—38) übereinstimmt. Zuerst erscheint die göttliche Weisheit als Erbarmen und Liebe zu Israel, zur Menschheit überhaupt und zu den Thieren, die alle durch die weise Einrichtung des Kosmos erhalten werden; dann wird sie als das göttliche Gesetz geschildert, indem in der Thora die Weisheit Gottes sich noch herrlicher offenbart als im Weltall. In der ältern palästinischen Hagada vertritt die Thora als Ausdruck der göttlichen Chochma oder Sophia die Stelle des alexandrinischen Logos, und so werden z. B. gleich im Anfange von Bereschit Rabba der Thora oder Chochma dieselben Epitheta beigelegt, mit denen Philo den Logos charakterisirt¹⁾.

¹⁾ Für die Worte ראשית, פדנונו, מנוסה מוצנע, אומן, כלי in Beziehung auf die Thora oder Chochma als Princip der Weltaufschöpfung, findet man bei Philo dieselben

Hervorheben möchte ich noch die Bemerkung unseres Midrasch S. 67, dass der gute Wein vom Paradiese und der schlechte von der Hölle getränkt wird.

Diese Piece ist cod. München Nr. 117 fol. 209 b — 213 (Steinschneider'sche Copie) entnommen und die Aufschrift: **מדרש ה' בחכמה יסד ארץ** habe ich nach R. Eleasar aus Worms in Rasiël 12 b gemacht. Vgl. Bet ha-Midrasch II, S. XII der Einleitung. Die in cod. 12 der Leipziger Raths-Bibliothek sich findenden **דרש לשבועות** und **דרש לסוכות** enthalten Stücke aus unserem Midrasch. Vgl. Bet ha-Midrasch I, S. XXX. Nach Steinschneider Oxf. Catalog Nr 3527 enthält die von Isak Akrisch um 1570 in Const. veröffentlichte Sammlung ein Stück, dass mit denselben Worten, wie unser Midrasch beginnt, und die Angabe Carmoly's in Frankel's Monatschrift III, S. 67, dass diese Worte den Anfang des Midrasch R. Jizchak b. Parnach bilden, beruht auf einem Irrthum.

XV.

Schocher Tob. zu Psalm 68—71, 96—99 und 119.

(Hebräischer Text S. 70—86.)

Ausser der Thora war kein biblisches Buch so populär wie das der Psalmen, das zu liturgischen Zwecken oft benutzt wurde. Kein Wunder, dass gerade der Psalm-Midrasch — bekannt unter dem Namen

griechischen Bezeichnungen des Logos, der auch „der ewige Nomos“ genannt wird. Nur dem Einflusse Alexandriens ist es zuzuschreiben, dass in Palästina die Thora personificirt wurde.

„Schocher Tob“ wegen seines Anfanges —, der in seiner ersten Anlag eunvollständig und kurz war¹⁾, im Laufe der Zeit mit Zusätzen bereichert wurde, die in älteren Handschriften fehlen (vgl. S. 83—86); diesen Midrasch traf aber noch ein anderes Geschick! Die ersten Ausgaben, die von demselben gemacht wurden, sind corrupt und lückenhaft, wie kaum eine Edition eines andern Midrasch. Besonders herrscht in der Abtheilung und Zählung der Psalmen eine grosse Unordnung.

In der ersten Ausgabe, die zu Constantinopel 1512 erschienen ist und bis zu Ps. 118 reicht, bilden Ps. 42 und 43 einen einzigen und zwar 42, dann variirt die Zählung um Eins weniger als in unseren Psalmausgaben bis 46 — bei uns 47 —, 48 fehlt, worauf 49 gleich unserer Abtheilung folgt. Ps. 70 und 71 sind wieder zu einem einzigen zusammengezogen, wodurch unser 72. zum 71. wird und so fort bis unser Ps. 78 dort in zwei Theile zerfällt und mit dem 38. Vers ein neuer Psalm mit der Zahl 78 beginnt. Das Zahlzeichen 86 fehlt. Unter Ps. 96 stehen Erklärungen, die bis 99, 6 reichen, dann wird die falsche Zählung fortgesetzt, so dass unser 100. Psalm dort den 97. bildet, und dieser Irrthum geht bis zu Ende, bis zum 118. Psalm, der dort den 114. ausmacht, indem unser 118. Ps. in zwei getheilt wird, in 113 von Vers 1—4 und 114 von Vers 5—29.

In der Venediger Ausgabe vom Jahre 1546, bei welcher nach der Versicherung des Herausgebers Cornel. Adelkind, ausser der türkischen Edition und dem in Salonich 1515 erschienenen Supplement-Midrasch zu Ps. 119 bis Ende, auch Handschriften zu Rathe

¹⁾ Vgl. Zunz GV. S. 267 und Aron Moses Padua in der Einleitung zu seinem Midrasch-Commentar, Warschau 1865. — So ging es auch mit dem Midrasch zu dem populären Buche Ester. Der Grundstock desselben war der „Midrasch Abba Gorion“, welcher später erweitert und bereichert wurde.

gezogen wurden, stösst man auch auf Unordnung in der Zählung der Psalmen, wenn auch nicht mehr in derselben horrenden Weise wie in der Constant. Beide Ausgaben aber, denen alle späteren ¹⁾ folgen, sind an vielen Stellen lückenhaft oder durch Zusätze verunstaltet, an den meisten corrumpt, und in der Vertheilung des hagadischen Stoffes auf die betreffenden Psalmen gedankenlos.

Dankbar habe ich daher das Anerbieten des Herrn Raphael Kirchheim in Frankfurt a. M., mir einen mit handschriftlichen Noten versehenen Midrasch Schocher Tob zur Verfügung zu stellen, angenommen und den letzteren in folgender Weise benutzt.

Den Midrasch zu den Ps. 68—71 und 96—99, der in allen Ausgaben corrumpt, lückenhaft und verworren ist, liess ich in der neuen Textesrecension ganz, und zu Ps. 119 blos zum ersten Verse abdrucken, dann machte ich ein Verzeichniss aller in den Editionen gedruckten Stellen, welche in den ältesten Codices sich nicht finden und daher spätere Zusätze sind. Ausserdem habe ich noch grössere und kleinere Stücke, die in unseren Ausgaben des Midrasch Schocher Tob vermisst werden, in Nr. IX, XI und XXI dieser Sammlung excerptirt,

Die handschriftlichen Noten stehen in einem Midrasch-Exemplar ed. Venedig am Rande oder über dem Texte, zwei Mal auf besondern Blättern, sind nach sechs alten Codices gemacht worden und rühren von Abraham Provenzali ²⁾ in Ferrara her, Arzte, Philosophen und Lehrer des Abraham Portaleone und

1) Die Prager Edition vom Jahre 1613 beruft sich auf dem Titelblatte auf eine sehr alte Handschrift. Dort findet man die Zahlzeichen bei Ps. 71 und 99, die auch in der Venediger Ausgabe fehlen.

2) Auf der Rückseite des Titelblattes schrieb er: אני הקטן אברהם סרובניצאל בכמה"ר דוד זצ"ל עשיתי הגהות למדרש תילים זה בסירארה סתוך שישה מופסים ישנים נושני' מכתובת

rühmlichst genannt von Asarja de' Rossi. Vrgl. Zunz, Kerem Chemed V, S. 157—158.

XVI.

Hallel-Midrasch.

(Hebräischer Text S. 87—110.)

Der liturgische Gebrauch, der seit uralten Zeiten von den unter dem Namen „Hallel“ bekannten Psalmen 113—118 an Neumonden und Festtagen in Israel gemacht wird, musste für die Hagada ein mächtiger Sporn sein, diese Psalmen ausführlich zu bearbeiten und zu erklären. Und gerade diese Psalmen sind im Midrasch Schocher Tob verstümmelt und sehr verwahrlost! Die Unordnung, die hier in der Constant. Ausgabe herrscht, ist bereits oben bei Nr. XV angegeben worden. Psalm 113 erstreckt sich der Midrasch in allen Editionen bloss auf den 1. und 2. Vers; zu Psalm 115 fehlt er gänzlich, wahrscheinlich weil die Polemik gegen den Bilderdienst in christlichen Ländern Bedenken erregte; zu Psalm 116 und 118 ist er sehr lückenhaft. Diesem hagadischen Nothstande hilft der hier zum ersten Male veröffentlichte Midrasch ab. Er umfasst das ganze „Hallel“, benutzt die vorhandenen Stücke des Schocher Tob und vermehrt sie durch andere Hagada's (vergl. die Anmerkungen S. 205) und ganz neue Auslegungen. Für die Bestimmung seines Alters ist S. 97 massgebend, indem dort von R. Akiba ausgesagt wird, dass er die „Merkaba“ gleich Ezechiel geschaut hat, was auf eine Zeit hinweist, da ähnliche Schriften, wie die „Hechalot“, welche die „Merkaba“ zum Inhalte haben und in denen R. Akiba figurirt, verbreitet waren. In der That correspondirt auch S. 102 oben mit

יד מסקומות מתחלשות וגם טן הכוזב סבלתי מנהם עד סקום שירי
מנעת לי.

Beschreibungen, die in Henoch-Büchern vorkommen. Noch ist die Anspielung auf der genannten Seite 102 unten hervorzuheben, dass Juden Geld für christliche Zwecke spendeten. Auch darf ein eclatantes Beispiel, wie unter der Hand von Copisten der Text der Midraschim alterirt wird, hier nicht mit Stillschweigen übergangen werden.

S. 105 oben wird in einem Gleichniss erzählt, dass ein אסטרטיון - ein „Stratiotes“ — dem Könige קידוסין giebt, während man in Midrasch Schocher Tob zu Ps. 116, 15 liest, dass einem Könige in der Wüste das אריסטון oder „ariston“ mangelte und ihm Jemand eine גלוסקא oder „Kollix“ zur Stillung des Hungers schenkte! Ebenso steht S. 108 oben לפרוש לפרוש דוגמניות על רשתו ויכנס לכל המדינות כל המדינות in Schocher Tob zu Ps. 118, 11!

Unser Midrasch ist cod. München Nr. 222 fol. 1—23b entnommen. Die mir von Dr. Steinschneider brieflich mitgetheilte Vermuthung, dass die Ueberschrift: בשם האל עושה נסים אתחיל ספר המעשים sich nicht auf diesen Midrasch sondern auf den Inhalt des ganzen Codex bezieht, der 26 midraschartige Piecen enthält, ist sehr wahrscheinlich.

XVII.

König Hiram.

(Hebräischer Text S. 111—112.)

Der Prophet Ezechiel richtet eine seiner Strafreden (Cap. 28) gegen den ob seiner Weisheit und seiner Schätze hochmüthigen Fürsten von Tyrus, der sich Gott gleichstellte. Dieser vermessene Dünkel wird von unserer Hagada geschildert. Der Fürst von Tyrus liess vier eiserne Säulen in die Tiefen des Meeres einsenken und auf denselben sieben Himmel aus Glas und verschiedenen Metallen errichten, in denen auch Donner und Blitz durch mechanische Vorkehrungen

hervorgebracht wurden. Da ward der Prophet Ezechiel zu ihm in die Luft emporgetragen, um ihn wegen seines Hochmuthes zurechtzuweisen. Allein keck und trotzig erwiederte ihm der Fürst, dass er wie Gott im Meere und in sieben Himmeln throne und bereits David, Salomo, 21 Könige in Israel und 20 Könige in Juda, 10 (20) Propheten und zehn Hohepriester überlebe ¹⁾. Darauf sprach Gott: Wie, ein Sterblicher wagt es sich einen Gott zu dünken, weil er Cedern zum Aufbau meines Tempels gesandt hat: wohlan denn, so will ich mein Haus zerstören, damit ihn die verdiente Strafe treffen könne! Dies geschah auch, indem Nebukadnezar, der Zerstörer Jerusalem's, ihm täglich ein Stück vom Leibe herausschneiden und es denselben verzehren liess, bis er endlich eines qualvollen Todes starb! Der wunderbare Palast aber sank in die Erde, wo er für die Frommen zur Zeit der Welterneuerung aufbewahrt wird.

Der Fürst von Tyrus ist also jener König Hiram, der ein Freund Salomo's war und so lange lebte, dass Ezechiel ein Orakel gegen ihn richten konnte. Diese hagadische Meinung von der langen Lebensdauer ²⁾ Hiram's, des Zeitgenossen Salomo's, war auch den Kirchenvätern Ephräm und Hieronymus bekannt (vgl. Grätz in Frankel's Monatsschrift III, S. 384), und hängt mit einer andern Hagada ³⁾ zusammen, nach welcher König Hiram als Lohn für seine Förderung des Tempelbaues 400 Jahre im Paradiese lebte, bis er wegen

1) S. 112 Z. 3 v. o. muss וכן כ' מלכי יהודה gelesen werden, wie es in der Salonicher Ausgabe und in cod. München heisst, während Jalkut 21 Könige von Juda rechnet. Ferner zählt Jalkut 50, Cod. München 20 und die Salonicher Ed. 10 Propheten.

2) Vgl. Bereschit Rabba c. 85.

3) In Bereschit Rabba c. 9 heisst es, dass der Tod in die Welt kam, weil Gott vorausgesehen hatte, dass Nebukadnezar und Hiram sich für Götter halten werden. Vielleicht ist dies ein versteckter Angriff auf die römischen Kaiser, die sich göttliche Ehren erweisen liessen und „divi“ nannten.

seines Hochmuthes bestraft wurde (vgl. Schorr in He-Chaluz VIII, S. 172, Anmerkung.)

Dieses Stück findet sich in meiner Salonicher Sammlung unter den מעשיות S. 24 — wahrscheinlich nach einem ältern Drucke —, in dem Cod. München Nr. 222 fol. 71 und im Jalkut zu den Propheten Nr. 367. Der Schluss in Paranthese fehlt in der Salonicher Sammlung und in der Münchner Handschrift, wo mit einer Legende über den Hochmuth Salomo's und Aschmedai fortgefahren wird, die auch unter den Erzählungen in der Salon. Ausgabe S. 9b zu lesen ist, und ist nach der Version des Jalkut hinzugefügt worden.

XVIII.

Exil - Midrasch.

(Hebräischer Text S. 113—116.)

Eine zweite Recension des im IV. Th. dieser Sammlung S. 133—136 veröffentlichten Midrasch, welcher zehn Exile des israel. Volkes aufzählt. Beide Recensionen weichen in vielen Punkten von einander ab. Die I. rechnet 4 Exile unter Sanherib, 4 unter Nebukadnezar, 1 unter Vespasian und 1 unter Hadrian, während die II. blos 3 unter Sanherib kennt und 1 unter Titus hinzufügt und allerdings gegen die chronologische Ordnung verstösst. Die Letztere kümmert sich überhaupt sehr wenig um die Zeitrechnung sondern mehr um die hagadische Ausschmückung des Stoffes und ist daher die jüngere Bearbeitung.

Sie ist dem Codex Nr. 312 fol. 7b der Münchner k. Hof- und Staatsbibliothek (Steinschneider'sche Copie) gntnommen. In derselben Handschrift stehen auch die שהאומות קורין אותו und אותות המשיח (Bet ha-Midrasch II, S. 60) liest man dort fol. 3b: וזהו שקורין אותו גוג ומגוג. In einem

Halberstamm'schen Codex fehlt der Passus vom „Antichrist“ gleichfalls.

XIX.

Erzählung Daniel's.

(Hebräischer Text S. 117—130.)

Der verewigte Prof. Munk theilte in den Zusätzen zu seiner „Notice sur R. Saadia Gaon“ S. 87 mit, dass in der Pariser Bibliothek ancien fonds Nr. 45 eine „Erzählung Daniels“ in persischer Sprache enthalten ist (vgl. auch den Catal. d. hebr. Handschriften der kais. Bibl. in Paris Nr. 128). Diese wurde in Merx' „Archiv für wissensch. Erforschung d. A. T.“ I, S. 386 mit einer deutschen Uebersetzung von Herm. Zotenberg veröffentlicht und folgt hier in einer hebräischen Uebertragung. Sie ist apokalyptischen Charakters und im Geiste der „Mysterien des R. Simon b. Jochai“ (Bet ha-Midrasch III, 78—82 und IV, 117—126) gehalten.

Daniel, dem Heros der alten jüdischen Apokalyptik, werden die fernsten Zeiten enthüllt und die Geschieke des jüd. Volkes im Zusammenhange mit der Geschichte der asiatischen Länder bis zur Erscheinung des Messias geoffenbart. Das Alter dieser Apokalypse lässt sich nur ermitteln, wenn man die in derselben aufgezählten Herrscher kennt, deren Regierungsjahre aber nicht streng historisch berechnet werden dürften. Dass auf Muhamed¹⁾ angespielt wird, wurde schon von Munk hervorgehoben, der auch eine Hinweisung auf die Kreuzzüge in

1) S. 124. Was die rothe Farbe Muhamed's betrifft, so sind meine Beiträge z. Gesch. der Kabbala I, S. 57 zu vergleichen, und was die Kennzeichnung anlangt, dass er auf einem Kameel erscheinen wird, so ist die Erklärung dieser messianischen Andeutung in den „Mysterien“ (Bet ha-Midrasch III, 78 und IV, 119) zu finden.

unserer Erzählung fand und deren Abfassung daher in das 12. Jahrh. versetzte, als ein christliches Reich in Palästina gegründet war. Ich glaube ferner, dass unter dem erwähnten Pseudo-Messias (S. 127) David Alrui gemeint ist, der um 1160 als Messias auftrat.

Unsere Apokalypse verarbeitet am Ende hagadische Elemente über die Ankunft und die Zeichen des Messias sowie über die Hölle und das Paradies, und braucht gerade nicht eine Uebersetzung aus einem aramäischen Originale zu sein. S. 126 Z. 2 v. o. steht im Original פסול für בליעל. Auch das Wort שכינה wird in der persischen Handschrift häufig gebraucht. Der S. 130 genannte Engel נגרוסנאל ist nach dem „Alfabet-Midrasch des R. Akiba“ S. 63 der Fürst der Hölle.

XX.

Erzählungen.¹⁾

(Hebräischer Text S. 131—154.)

Den Quellennachweis für die hier veröffentlichten dreizehn Erzählungen habe ich in den hebräischen Zusätzen S. 206—207 gegeben, das hohe Alter von Nr. 3—8 ist von Rapaport in der Biographie des R. Nissim S. 79 constatirt, die Verwandtschaft von Nr. 2 mit der 18. Sure des Koran von Zunz GV. S. 130 hervorgehoben, und die von Nr. 8 (die Liebe des Natan-de Zuzita zur schönen Hanna) mit einer Erzählung in 1001 Nacht (IV, 89 nach der Weil'schen Uebersetzung) von Dr. Perles in Grätz Monatsschrift V, 81ff. erörtert worden. Ich beschränke mich daher auf nachstehende Bemerkungen und Erläuterungen.

Das Epitheton „de-Zuzita“ in Nr. 8 bedeutet

1) Vrgl. Steinschneider, Oxf. Catal. Nr. 1363, 1364, 3752, 3873 und 3874.

nach dem Schlusse der Erzählung: „der Mann mit der Gloriole oder dem Lichtstrahl um das Haupt“. Vrgl. צוציטא דנורה in Baba Batra, 73a. Liest man aber „de-Zizuta“, so heisst es: „der Mann mit der Locke“ (s. Raschi, Sabbath 56b) oder „mit dem härenen Büssergewande“ (s. Aruch s. v. נתן 1). Der Text unserer Erzählung, der dieses Epitheton selbst erklärt, erfordert die erstere Lesart, die sich auch in der Amsterd. Ed. findet, während die Ven. die letztere hat.

Nr. 12. erzählt von einem Mortara-Kinde, dem Sohne des R. Simon ha-Gadol in Mainz, das Papst wurde und später zum Judenthum zurückkehrte. Der historische Hintergrund dieser Sage ist die geschichtliche Thatsache, dass Petrus aus der Familie der Pierleoni und Urenkel eines getauften Juden in Rom um 1130 zum Papste gewählt wurde und den Namen Anaclet II. annahm. Er sah wie ein Jude aus (s. Monum. Germ. XII, 711) und wurde von seinen Gegnern beschuldigt, die Kirche geplündert zu haben. Siehe Gregorovius, Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter IV, 391—417.

Diese Erzählung ist, wie in den hebr. Zusätzen S. 207 angegeben wurde, aus dem Jüdisch-deutschen übertragen, sie findet sich aber auch nach einer Mittheilung des Herrn Prof. Dr. Schiller-Szinessy in Cambridge in einer veränderten hebräischen Bearbeitung in einem Codex der Universitätsbibliothek zu Cambridge (MS. Add. 858 (Nr. 1), fol. 46a—47a).

Nach dieser handschrift. Relation erkennt R. Simon ha-Gadol seinen Sohn den Papst nicht an einem Schachzuge sondern an einem Mal am Rücken und an der Hand.

XXI.

Midrasch - Fragmente.

(Hebräischer Text S. 155—164.)

Diese 31 Midrasch-Fragmente, die theils aus seltenen Druckwerken gesammelt und theils Handschriften, besonders den bereits oben erwähnten Noten zum Psalm-Midrasch, entnommen sind, enthalten neue Hagada's, oder variiren von bereits bekannten, oder sind Zeugnisse für die Lücken in einzelnen hagadischen Schriften, vorzüglich in Pirke derabbi Elieser, Tanchuma und Midrasch Tadsche. An dieser Stelle sollen bloß einige dieser Fragmente illustriert werden.

Nr. 1 bringt die interessante Ansicht eines Hagadisten von der allmäligen Evolution der Schöpfungskeime. Nr. 4 enthält die bei Indiern, Arabern und Persern heimische Mythe (vgl. „Schemchasai und Asaël“ in IV. Th. dieser Sammlung, S. 127—128, und von Hammer, die Geisterlehre der Moslimen, S. 7—8 über die Engel Harut und Marut und die Lautenspielerin Anahid) von einer keuschen Jungfrau, welche den Engeln, die sie verführen wollten, die Flügel entlockte, gen Himmel fuhr und dort zum Lohne für ihre Tugend als Jungfrau unter die Sternbilder versetzt wurde, während ihre Verführer solange auf Erden weilen mussten bis sie die Leiter des Patriarchen Jakob fanden. (Bei den Indiern wird die keusche Jungfrau in den Planeten Merkur und bei den Arabern in den Planeten Venus versetzt.) Nr. 8 erzählt von dem Kleide, das seinen Träger unbezwingbar machte, und das anfangs Adam gehörte, später in den Besitz des gewaltigen Jägers Nimrod gelangte, bis Esau ihm dasselbe entlockte — eine Sage, die arischen Ursprunges ist. Vgl. Julius Braun, Naturgeschichte der Sage I, S. 281. Nr. 14 erwähnt einen Midrasch für das Chanuka-Fest. Nr. 15 ist aus des

alexandr. Tragikers Ezekielos' Drama: „die Ausführung Israel's aus Aegypten“ überetzt und beweist, dass die Form des Traumes als poetisches Mittel in Alexandrien häufig gebraucht wurde und von dort aus den Weg nach Palästina fand. Vrgl. oben die Einleitung zum I. und II. Stücke. Nr. 23 berichtet, dass die Gemeinde an Hoschana Rabba ihre Umzüge mit Bachweiden um den Cantor in der Synagoge hielt, der mit der Thora-rolle im Arme wie ein Engel Gottes dastand. Solche Cantoren gehören entweder in das Gebiet der Sage oder haben nur zur Zeit des Midrasch Schocher Tob existirt, da die jüdische Literatur von heftigen Klagen über die Gemeinheit jüdischer Vorbeter widerhallt! Nr. 25 sagt aus, dass die Juden nicht gern die Wahrheit eingestehen, worüber meine Schrift über den jüdischen Stamm S. 92 zu vergleichen ist.

In den hebr. Zusätzen S. 207—208 steht noch ein Fragment, das 33., aus der Salonicher Ausgabe des Jalkut über Bileam, das aus Censurrücksichten in den anderen Editionen fehlt.

XXII.

Schma - Hagada.

(Hebräischer Text S. 165—166.)

Bevor Moses das Bekenntniss der Gotteseinheit, das (Deut. 6, 4) mit dem Worte „Schma“ beginnt, verkündet, erzählt er dem israel. Volke, wie er im Himmel das dreimal „Heilig“ aus dem Munde der göttlichen Scharen vernommen, den vom Throne Gottes hervorbrechenden Feuerstrom, die obersten Engel Kemuel, Hadarniel, Sandalfon, Rasiel, Michael und Gabriel geschaut hat, und knüpft daran die Mahnung, den Glauben an den einen Gott rein zu erhalten.

Die Hagada ist mit dem V. Stücke im I. Th. und mit dem XV. im II. Th. dieser Sammlung verwandt, gehört in die Kategorie der „Hechalot“ und ist

Ziuni's Petanteuch-Commentar 93cd und 94a entlehnt.

XXIII.

Hechalot-Zusätze.

(Hebräischer Text S. 167—169.)

Das Thema von dem Martyrium einiger Mischna-Lehrer unter den Römern und von den Leiden, die des israel. Volkes harren, das am Ende des 4. und am Anfange des 5. Cap. der „Hechalot“ (B. ha-M. III, S. 86 und 87) behandelt wird, liest man hier in einer correcten und ausführlichen Darstellung, die besonders auch sehr reich an Tröstungen ist.

Das Stück ist dem „Siddur des R. Amram Gaon“ 3b, 12b und 13a und dem Werke „Jichus ha-Zadikim“ ed. Mantua, 47b—49a entnommen. Das hohe Alter desselben wird durch die zuerst genannte Quelle bestätigt. Der die Herrlichkeit des Königs David betreffende Passus (S. 168) findet sich in „Or Sarua“ ed. Sitomir II, S. 18d.

XXIV.

Henoch - Buch.¹⁾

(Hebräischer Text S. 170—190.)

In der Einleitung zu den „grossen Hechalot“ (Bet ha-Midr. III, S. XXIII) hatte ich die Vermuthung ausgesprochen, dass mehre hebräische Bearbeitungen jener Themen, welche in die Weisheitsoffenbarungen H e n o c h 's gehören, vorhanden sein müssen. Ist doch auch das uralte, durch Dillmann's deutsche Uebersetzung hinlänglich bekannte H e n o c h - B u c h aus ver-

¹⁾ Vergl. Ewald, Abhandl. über d. Aethiop. B. Henokh Entstehung, Sinn und Zusammensetzung. Göttingen 1854; Dillmann's Einleitung zum Buche H e n o c h. Leipzig 1853; Betha-Midrasch II, Einleitung zum XIV. und III, Einleitung zum VIII Stücke; Zunz, Literaturgeschichte Jer synagogalen Poesie. S. 606

schiedenen kleinern Werken²⁾, welche auf Henoch zurückgeführt wurden, zusammengesetzt! Diese Vermuthung findet ihre Bestätigung durch das vorliegende Henoch-Buch, das von Recamati, Petanteuch-Commentar ed. Ven. 1545, S. 35a, Ziuni (zu den Belegen in den Noten zum hebräischen Texte muss noch Ziuni 9c hinzugefügt werden, wo die richtigere Lesart עוֹא וְעוֹאֵל für שְׁמֹחַי וְעוֹאֵל Moscatto und Ruben Höschke nach älteren Quellen benutzt wird. Dasselbe reflectirt Theile des alten Henoch-Buches und zerfällt in fünf Abtheilungen: die erste (S. 170—176) enthält den Bericht R. Ismael's, des Sprechers im ganzen Buche, wie er in dem 7. himmlischen Tempel (S. 170 Z. 6 v. unten muss wohl להיכל השביעי gelesen werden) den in den Engel Matatron Sar ha-Panim verwandelten Henoch geschaut und dieser ihm die Veranlassung seiner Metamorphose mitgetheilt hat. Als nämlich das Menschengeschlecht verderbt und besonders durch die bösen Geister Schemchasai und Asaël zum Götzendienste verleitet ward, wurde Henoch in den Himmel entrückt, um dort als Zeuge zu dienen, dass Gott trotz der über alles Lebende auf Erden verhängten Sintfluth nicht grausam ist. Dort wurden ihm, nachdem er in den Engel Metatron verwandelt und mit allen Herrlichkeiten geschmückt war, alle Pforten der Weisheit erschlossen, alle Geheimnisse enthüllt und die Herrschaft über die Engelschaaren zuerkannt.

Die zweite Abtheilung (S. 176—180) schildert die Winde, welche aus den Fittigen der Cherubim hervorgehen, anlehnend an die Stellen in der Bibel, wo das Wort רוּחַ vorkommt, zählt die göttlichen Thronwagen auf und beschreibt einige Engelfürsten wie Afafniël und Darwiël oder Dabriël.

Die dritte Abtheilung (S. 180—181) führt die

²⁾ „Das Buch über den Umlauf der Himmelslichter“ im Buche Henoch c. 72—75 entspricht dem hebräischen סֵדֶר הַעֵיבוֹר, in dessen Besitz Henoch war. Siehe Pirke derabbi Elieser c. 8.

Geister 'Irin vor, die vor dem himmlischen Richter plaidiren und die gefällten Urtheile executiren.

Die vierte Abtheilung (S. 181—182) entwirft ein Bild vom himmlischen Gerichtsverfahren.

Die fünfte Abtheilung (S. 183—190) schildert die Engelschaaren, welche Gott preisen, ergeht sich in kosmogonischen Erörterungen, beschäftigt sich mit dem Lose der Frommen und der Bösen nach dem Tode und schliesst mit messianischen Tröstungen. Was dann folgt, ist, obwohl es mit Henoch zusammenhängt, ein späterer Zusatz aus einem Henochbüchlein, das dem Alfabet-Midrasch einverleibt wurde. Vrgl. das 16. Stück im II. Th. dieser Sammlung.

Unser Henoch-Buch ist dem Cod. München Nr. 40 fol. 94—132 (Steinschneider'sche Copie) entlehnt. Die Ueberschrift rührt von mir her.

XXV.

Lekach-Tob zum Segen Jakob's,

(Hebräischer Text S. 191—201.)

Tobia b. Elieser, der um die Zeit des ersten Kreuzzuges blühte, schrieb unter dem Namen „Lekach-Tob“ einen Commentar zum Petanteuch, von dem blos der auf die letzten drei Bücher sich beziehende Ven. 1546 unter dem Titel פסיקתא זוטרתא gedruckt ist, und zu den fünf Megillot, der handschriftlich existirt und von dem ich Excerpte in den von mir edirten Commentaren zu den genannten Megillot (Leipzig, 1855) mitgetheilt habe. Der Vert. wird von Abraham Ibn Esra in der Einleitung zu seinem Petanteuch-Commentar scharf getadelt, weil er blos Midraschim reproducirt. Für uns aber, die Spätgeborenen, sind Tobia's Werke sehr werthvoll, weil sie den Text vorhandener Midraschim controliren und Fragmente von verloren gegangenen aufbewahren.

Hier folgt nun die hagadische Erklärung zum

Segen Jakob's nach einer Halberstamm'schen Hands. und einer Copie des Herrn S. Buber in Lemberg. Aus derselben hebe ich Folgendes hervor. S. 192 liest Tobia Hiob 40, 17 יחפוץ für יחפון. Ich glaube, dass die Lesart Tobia's die ursprüngliche ist, und dass wegen des darauf folgenden Sajin in זנבו das erstere in Zade sich verhärtete, da zwei Sajin hintereinander nach althebr. Aussprache sich schwer aussprechen liessen. Einen entgegengesetzten Fall bemerkt man in der Masora, welche angiebt, dass das letzte Zade in ציין (Ex. 28, 36) gross geschrieben wird, weil unmittelbar darauf ein Sajin in dem Worte זרב folgt und der Schreiber durch die Aehnlichkeit der Laute verleitet werden könnte, anstatt eines Zade ein Sajin zu setzen. Auf derselben Seite wird die treffliche Bemerkung gemacht, dass die Thora nicht den Thoren sondern den Weisen übergeben wurde, damit sie dieselbe vernünftig auslegen. S. 193 wird שור in dem Verse וברצונם עקרו שור mit Mauer übersetzt. Vrgl. Geiger's Urschrift, S. 442.

Zusätze.

Zu Nr. II: „Zusätze z. B. Ester“. In Nr. 83 der hebr. Handschriften zu Leyden findet sich: אגרת מהמלך אחשוורוש ששלח המן הרשע בכל מדינות הודו וכוש בשם המלך, נעתק מביבליא הנכתבת בלשון יון מהשבעים זקנים בימי תלמי המלך ונכללו הפרשיות הללו בתוך ספרים אפוקריפי"א פי' ספרי הנסתרים. Steinschneider (Leydener Catal. p. 300) vermuthet, dass dieser Brief zu den „zwei Briefen des Ahasveros“ in Rapport stehe, welche in tamulischer Sprache noch 1757 im Besitze des Josef Hhalogua zu Cochin, eines Verwandten des Jecheskel Rachabi, vorhanden waren. Ein Urenkel des genannten Rachabi, Salomon Reinmann, der Indien, China, Persien und Arabien bereist hat, ist hier in Wien am 4. Januar 1873 gestorben. Sein zurückgelassenes Reisewerk wird von Peter Smolensky in dessen

Monatsschrift „Haschachar“ edirt werden. Von dem verstorbenen Touristen kaufte ich ein handschriftliches Werk seines Urgrossvaters Rachabi: תורה גוים עריות, das die indischen Religionen schildert, und auch ein Calendarium enthält.

Zu Nr. III.: „Eldad ha-Dani“. Die Bezeichnung משוגע für Muhammed findet sich auch bei dem karä-schen Touristen Samuel b. David in Gurland's Ginse Israel I, 7.

Zu Nr. IV.: „Salomo und die Ameise“. Char-din, Voyage en Perse X, 47 erwähnt eine Erzählung von Salomo und der Ameise, die unserem Texte sich sehr nähert. Dort erwiedert die Ameise dem Könige: „Je suis un plus grand roi que vous, parce que vous n'avez qu'un Trône materiel, et que pour moi, votre main me sert de Trône“. Siehe Fabricius, Cod, pseudep. V. T. p. 1041.

Zu Nr. VI.: „R. Akiba's Alfabet-Symbole“. Juda Hedessi gedenkt in seinem Eschkol ha-Cofer 36c dieses Midrasch mit den Worten: שער פירוש כלל האותיות האלה ועל מה מהן זקופין וכפופין ופתוחין וסתומין מהן קטנים ומהם גדולים אלה מאלה בפירוש אותיות של ר' עקיבא חכמך. Diese Darstellung würde die Conjectur von Senior Sachs bestätigen, dass unser Midrasch einen Bestandtheil des Alfabet-Midrasch des R. Akiba einst bildete.

Zu Nr. XX.: „Erzählungen“. Die Geschichte vom jüdischen Papste Elchanan, dem Sohne des R. Simon ha-Gadol, wörtlich übereinstimmend mit der Relation in der Cambridger Handsch., findet sich auch, nach einem handsch. Commentar zum Machsor, in der Wiener Ausgabe der isr. Festgebete (1859 bei Adalbert della Torre) III. Band, Einleitung, S. X—XII.

Anhang.

I.

Matthäus 23, 15.

Die Stelle Matth. 23, 15: „Wehe euch, Schriftgelehrte und Pharisäer, ihr Heuchler! die ihr Meer und Land durchziehet, Einen Judengenossen zu machen“ ist noch von keinem Exegeten des N. T. genügend erläutert worden, da das eifrige Proselytenmachen den Juden im Allgemeinen fremd war — ja, Vers 13, wo das erste „Wehe“ über die Pharisäer ausgerufen wird, denselben den Vorwurf macht, dass sie das Himmelreich vor den Menschen verschliessen — und da hier auf ein bestimmtes Factum angespielt wird. Ich glaube, dass dieser Vers in Matth. durch folgende Stelle in Midrasch Rabba zur Genesis c. 28 und zum H. L. 1, 4 aufgehell't wird. Sie lautet mit Beziehung auf Zefanja 2, 5, wo von Küstenbewohnern die Rede ist:

אמר ר' חנינא [בב"ר חנין] נאמר בכרכי הים מה שלא
נאמר [בב"ר נעשה והוא שעות] בדור המבול הוי יושבי
הים גוי כרתים (צפניה ב') גוי שחייב כרת ובזכות מי ניצל?
ובב"ר ובאי זו זכות הן עומדין בזכות גר אחד וירא
שמים אחד לפי גירסת פי' רש"י לב"ר ובמדרש שה"ש
בזכות ירא שמים אחד ובב"ר בזכות גוי אחד בזכות ירא
שמים אחד שמעמידין בכל שנה ושנה ובב"ר שהן
מעמידין בכל שנה.

Aus dieser Stelle geht hervor, dass die jüdischen Schriftgelehrten einen Werth darauf legten und es sich wahrscheinlich auch angelegen sein liessen, dass aus der Mitte der Heiden, besonders der heidnischen

Küstenbewohner, jedes Jahr ein Proselyt dem Judenthum sich zuwende. Dies geschah aber nicht aus der Sucht, Proselyten zu machen, sondern im Interesse der Heiden, damit der eine Proselyt gleichsam seine heidnischen Stammgenossen vor Gott vertrete und schütze, indem er die Hoffnung erweckte, dass einst alle Heiden zum Monotheismus sich bekehren werden. Die Bitterkeit und die Heftigkeit der neutestamentlichen Polemik gegen die jüdischen Schriftgelehrten wird nun begreiflich. Denn während die pharisäischen Vertreter des Judenthums mit einem einzigen Proselyten als Repräsentanten des bekehrungsfähigen Heidenthums sich begnügten, bildet die Bekehrung der Heiden zum wahren Glauben den Mittelpunkt des N. T.

Ueber die verschiedenen jüdischen Ansichten über das Proselytenwesen, vergl. „eine alte Schutzrede für die Proselyten“ im 2. Th. meiner „Zeitstimmen.“

II.

Hagadische Aussagen über Thiere.

Vieles was in hagadischen Schriften absonderlich klingt, unwissenden und geschmacklosen Gegnern der Juden als Zielscheibe des Spottes diene, wird durch Parallelen aus nichtjüdischen Werken verstanden und in das rechte Licht gestellt.

So lesen wir (Pesikta I. Ende, Bamidbar Rabba 14, Schocher-Tob 111), dass die Thiere, welche von den zwölf israel. Stammfürsten dem heil. Dienste bei der Errichtung des Stiftzeltes in der Wüste geweiht wurden (Num. 7, 3), nach dem Einen von dem Richter Gideon und nach dem Anderen von König Salomo als Opfer dargebracht worden sind. Ein dritter Hagadist that sogar den Ausspruch, dass sie nie altern und immer fortleben. Solche Meinungen in Beziehung auf das lange Leben oder die Unsterblichkeit von Thieren sind nicht die Ausgeburt „rabbinischen Aber-

witzes“, sondern finden sich auch bei anderen Völkern.
So sagt Achilleus (Il. 23, 276—78):

„Denn ihr wisst, wie an Tugend hervor mein edles
Gespann ragt.

Auch unsterblich ja ist es: Poseidon schenkte dem
Peleus,

Meinem Vater, die Rosse, der mir darauf sie gewähret.“

An einem andern Orte (Pesikta derab Kahana 15, Anfang, Bet ha-Midr. I, 74) lesen wir, dass die Kuh eines Juden, die einem Heiden verkauft wurde, dem Letztern die Arbeit am Sabbat versagte. Sie war nämlich seit einer Reihe von Jahren, so lange sie einen jüdischen Herrn hatte, am Sabbat von der Feldarbeit befreit, und es ward ihr daher zur Gewohnheit, am siebenden Tage zu ruhen. Dies mag unglaublich klingen und von Manchem in das Reich „rabbinscher Märchen“ versetzt werden — und doch berichtet der Verfasser der Schrift: „La Parole nouvelle“, Paris 1866, p. 110 Folgendes: „J'ai connu un cheval appartenant à un juif. Pendant sept ans, ce cheval se reposait le samedi. Vendu à un paysan catholique, cet animal n'a jamais voulu travailler le samedi. Frappé inhumainement par son maître, il est mort un jour de sabbat sur le champ de labour.“

III.

Adam-Prometheus.

Die Hervorbringung von Feuer und Licht durch Menschenhände bildet den Mittelpunkt des Mythos von Prometheus bei Indern und Griechen. Den Juden blieb er nicht unbekannt; doch konnten sie als Monotheisten ihn nicht unverändert annehmen, sondern mussten ihn umdichten. Dies geschah in folgender Weise (Bereschit Rabba Cap. 12):

Zum ersten Male sah Adam die Sonne sich neigen und ihr Licht allmählig hinschwinden. Namenlose

Angst überfiel ihn, als die Welt zum ersten Male in Dunkel sich hüllte, und Furcht ergriff ihn, dass die Schlange sich ihm nähern und ihn verwunden könnte. Da zeigte ihm Gott selbst zwei Steine oder Holzstücke, er schlug sie an einander bis der schlummernde Funke hervorbrach, es ward hell um ihn und er pries den Schöpfer, dass er zum Nutzen und zur Beruhigung des Menschen Feuer und Licht auf Erden geschaffen hat! Daher stammt die Sitte, dass die Juden am Ausgange des Sabbat, sobald es dunkel geworden ist, ein Licht anzünden und die Benediction sprechen: „Gelobt seist du, Adonai, König der Welt, der Feuer und Licht geschaffen hat.“

Entsprechend dem monotheistischen Glauben ist es nach dem umgedichteten hagadischen Mythos Gott selbst, der dem Menschen Feuer und Licht bringt, um dessen Erdendasein aufzuhellen.

Uebrigens ist Prometheus in der fortlaufenden Entwicklung des ursprünglichen Mythos kein Gott, sondern der Urtypus des Menschen. Vrgl. Bunsen, Gott in der Geschichte II, 251: „Bei dem Zurücktretten des kosmogonischen Gedanken trat der andere Pol der Dichtung mit gleicher Nothwendigkeit hervor, der menschliche. Da wird Prometheus Genius der Menschheit. Sein Geschick ist das ihrige. Er will dem Rathschluss der Gottheit entgegenhandeln muss die grimme Pein des durch das wiederkehrende Leiden nur gesteigerten Leidens tragen, bis er sich dem höhern Willen fügt und die Symbole der schrankensetzenden Gesunkenheit und der Reue wählt, den eisernen Ring am Finger, und das Weidengeflecht um das Haupt“.

Auch von Adam sagt die Haggala (Bereschit Rabba 21), dass Gott ihm die Pforte der Reue und der Busse nach dessen Ungehorsam geöffnet hat.

IV.

Proselyten-Bilder.

In der Halacha ist der Verstand thätig, der nach bestimmten logischen Gesetzen seine Denkopoperationen vollzieht; auf dem Gebiete der Hagada machen sich Herz und Phantasie geltend, aber nichtsdestoweniger ist es ein Irrthum zu glauben, dass der Hagadist keine Regeln kennt und nach Belieben verfährt. Die Hagada hatte ihre allgemeinen Anschauungen, welche den einzelnen Redner beherrschten, knüpfte auch an gewisse Ueberlieferungen an und gebrauchte Bilder, welche im Laufe der Zeit Gemeingut des Volkes geworden waren. Diesen stereotyp gewordenen Bildern muss man nachspüren, um die Reden der Hagadisten zu verstehen, und hat man jene einmal gefunden, so gewinnen diese an Schönheit und Rundung. Ein Beispiel soll dies erläutern.

Als viele Männer und Frauen aus der Heidenwelt dem Judenthum sich anschlossen, lag es sehr nahe, die Formalitäten, welche bei der Aufnahme von Heiden in's Judenthum beobachtet wurden, und die Redewendungen, die das Proselytenwesen veranlasst hatte, auf jene Zeit zu übertragen, in welcher Israel selbst zum ersten Male in den Bund Gottes trat, auf die Zeit der Offenbarung. Der Proselyt wurde durch den Anschluss an das Judenthum als ein neugeborener Mensch betrachtet — ein Bild, welches durch die Bezeichnung „Wiedergeburt“ auch vom Christenthum in Beziehung auf die Taufe adoptirt wurde; — daher die schöne Wendung der Hagada, dass der Sinai einem Mutterhause gleicht, in welchem ganz Israel das neue Leben eines neugeborenen Kindes annahm. (Midr. z. H. L. VIII, 2.) Bevor die Aufnahme des Proselyten ins Judenthum stattfand, musste er aufmerksam gemacht werden, dass das Judenthum von seinen Bekomern viel fordere und auf die Uebertre-

tung der göttlichen Vorschriften Strafen setze, dass es ihm aber frei stehe, einer Religion fern zu bleiben, die es so streng und ernst mit der Erfüllung ihrer Gebote nimmt. (Jebamot 47 a.) Die Hagada benutzt dieses Moment, das gegen die Sucht des Christenthums, Seelen zu gewinnen und durch Ueberredung Proselyten zu machen, so scharf absticht, um eine phantasiereiche Schilderung zu entwerfen. Als Gott seinem Volke sich offenbaren wollte, sagt sie, durchschritt ein Engel die Reihen der Israeliten, näherte sich jedem einzelnen derselben, fragte ihn, ob er die Worte, welche Gott offenbaren werde, mit all' den Gesetzen, welche aus denselben hervorgehen, und all' den Strafen, welche des Uebertreters derselben harren, auf sich nehmen wolle, und nachdem die Frage bejaht worden war, und jeder einzelne Israelit sich bereit erklärt hatte, den einen Gott und keinen ausser ihm zu bekennen, küsste der Engel dessen Mund. (Midr. z. H. L. I, 2.) Vielleicht war es zur Zeit jenes Hagadisten Sitte, dass dem Proselyten der Bruderkuß gegeben wurde in dem Momente, als man ihn als vollgiltigen Bekenner des Judenthums erklärte; und wenn dies nicht geschah, so ist das hagadische Bild des Engelkusses ein schönes Zeugniß für das Judenthum, das Niemanden zwingt in seinen Kreis einzutreten, und keine Ueberredungskünste anwendet, um eine Seele zu gewinnen, sondern der erwachenden Liebe zum Gotte Israels allein es überläßt, dass sie die Lippen des Nichtjuden sanft öffne, um Israel's Glaubenskenntniß gleichsam als ein Liebesgeständniß zu Adonai auszusprechen. Der Kuss war überhaupt in der Bildersprache der Hagada ein Symbol für die innigste Berührung und sanfte Verbindung zweier Wesen, auch des Menschen mit Gott; daher stellt sie dar, wie Moses' Seele ohne Todeskampf auf die lieblichste Weise durch einen Kuss gleichsam sich mit Gott verband (Baba Batra 17); und die ältere Hagada im Sifré sagt geradezu, dass Gott die Seele Moses' in der mildesten und schmerzlosesten Weise ohne

vorausgegangenes Ringen zwischen Leben und Tod zu sich nahm. —

Hält man sich nun bei der Lectüre jener von uns angeführten Stellen, welche auf die Offenbarung sich beziehen, vor Augen, dass die Strahlen des Proselytenwesens hineinspielen, so erhalten sie sofort eine schöne Beleuchtung und fügen sich porträtartig in den Rahmen ihrer Zeit; wird dies aber ausser Acht gelassen, so werden sie dem Boden entrückt, aus dem sie hervorgewachsen sind, erscheinen sonderbar und wunderlich und werden der Tummelplatz willkürlicher und abgeschmackter Deutungen. Die Hagada ist bis jetzt wie herrenloses Gut behandelt worden, und jeder masste sich das Recht an, mit ihren grossen Schätzen nach eigenem Belieben und Gutdünken zu schalten; allein sie erschliesst sich nur demjenigen, der mit methodischer Zucht und wissenschaftlichem Ernste in ihren Schacht hinuntersteigt, die Gesetze ihres Entstehens, ihres Wachsthums und ihrer Bildung zu erforschen sich bemüht.

V.

Salomo's Weisheit in hagadischen Bildern.

Die Weisheit des Königs Salomo, welche in der Bibel bloß in allgemeinen Umrissen angedeutet ist, bot den Hagadisten reichen Stoff für Detailschilderungen, aus denen der Geist der Zeit zu uns redet, so dass alles, was als die höchste Blüthe der Weisheit zu gewissen Zeiten galt, auf König Salomo übertragen wurde. Als durch den Einfluss der Essäer der Glaube Nahrung erhielt, dass man zu dem Geisterreiche in Rapport treten und es durch Beschwörungsformeln sich dienstbar machen könne, wurde Salomo vermöge seiner Weisheit Herr der guten und bösen Geister, welche bei der Erbauung des Tempels mithelfen mussten. (Midr. z. H. L. Anf.) Der herrschende Glaube der Zeit, der König Salomo zum allmächtigen Gebieter im Geisterreiche machte, liess einen Hagadisten (das.) in den zwei Frauen, welche vor dem Richterstuhle Salomo's erschienen, nicht Menschen sondern Geister erblicken, welche die Weisheit des Königs gleichsam auf die Probe stellen wollten. In der That wäre ich geneigt, die biblische Erzählung von den beiden Frauen nicht für eine geschichtliche Thatsache, sondern für eine Allegorie gegen die Theilung des Reiches und die Spaltung der Stämme zu halten. Denn schon zur Zeit Salomo's regte sich der Secesionsgeist unter den Stämmen gar mächtig. Die Einen wollten, dass das Reich zusammen bleibe, die Anderen, dass es, wie es später geschah, getheilt werde, und die Letzteren sind es, welche in dem Urtheilsspruche Salomo's gebrandmarkt werden, indem man sie mit jenem herzlosen Weibe vergleicht, welches das Kind in zwei Stücke zerschneiden lassen wollte.

Die praktische Weisheit Salomo's wird durch ein Bild bezeichnet, das, soll es nicht an's Lächerliche streifen, erläutert werden muss. Es wird nämlich

gesagt (das.), dass er es verstanden habe, Senf und Feigenbohnen zu verstüßen. Dies war eine sprichwörtliche Redensart, um auszudrücken, dass der Mensch durch die Macht seines Geistes die geschaffenen Dinge zu vervollkommen und nutzbar zu machen versteht, dem Senf z. B. die Schärfe mildert, um ihn geniessen zu können. (Vrgl. Bereschit Rabba C. 11.) Es wird daher von König Salomo gerühmt, dass er durch seine tiefe Kenntniss der Natur das Geschaffene dem Dienste des Menschen unterwarf und die Benutzung desselben möglich machte. Ueberhaupt war Salomo nach der Hagada der Führer der Menschen im Reiche der Natur, was durch ein Gleichniss veranschaulicht wird (Midr. z. H. L. das.), welches, wie schon vom sel. Dr. Sachs bemerkt wurde, an das Labyrinth und den Ariadne-Faden erinnert: ein Beweis, dass man das, was zu verschiedenen Zeiten als Weisheit bewundert wurde, auf Salomo übertrug. Es ist aber interessant, dass dasselbe Gleichniss in demselben Sinne, unabhängig von König Salomo, am Anfange des 12. Cap. in Bereschit Rabba gebraucht wird, was zu der Annahme berechtigt, dass das in der Hagada eine so grosse Rolle spielende Maschal in einer und derselben Form bei verschiedenen Gelegenheiten benutzt wurde.

VI-

Ueber das Redactionsprincip der Mischna.

Der unter dem Namen Mischna bekannten Sammlung liegt folgendes leitende Princip zu Grunde, nach welchem der Stoff verbunden und geordnet wurde.

Drei Hauptgegensätze trennten nach alter Anschauung das Heidenthum vom Judenthume. Sie heissen: עבודה זרה oder Götzendienst, גילוי עריות oder geschlechtliche Unsittlichkeit, שפיכות דמים oder Blutvergiessen. Dass das Heidenthum dem Götzdienst huldigte und der Sinnenlust in der ausschweifendsten Weise, besonders zur Zeit der römischen Kaiserherrschaft, fröhnte, braucht nicht erst bewiesen zu werden. Aber auch der dritte Gegensatz enthielt keine falsche Beschuldigung des heidnischen Wesens, wenn man blos an die Machtvollkommenheit der Herren über ihre Sklaven, an das Aussetzen der Kinder, an die Grausamkeit gegen Kriegsgefangene und an das Willkürregiment der Herrscher denkt. Dem jüdischen Monotheismus steht also der heidnische Polytheismus gegenüber; der jüdischen, im Familienleben ausgeprägten Sittlichkeit oder Kedeschä die heidnische Unsittlichkeit in geschlechtlicher Beziehung; der jüdischen, in der Staats- und Gesellschaftsordnung realisirten Gerechtigkeit die heidnische Gewaltthätigkeit, deren höchster Ausdruck die Geringshätzung des Menschenlebens ist. Für diese jüdische Auffassung und Charakteristik des Heidenthums giebt es zahlreiche Belegstellen in den Talmuden und Midraschim.

Dieser drei Gegensätze, welche eine Scheidewand zwischen dem Heidenthum und dem Judenthum bilden, das erstere schänden und das letztere verherrlichen, sollten die Leser der Mischna vor Allem sich bewusst wenden.

Der erste Theil beginnt daher mit den Vorschriften über das Sch'ma oder über das täglich zwei Mal abzulegende Bekenntniss des Monotheismus, denen sich Normen über die den einen Gott preisenden Benedictionen anschliesen. Nun berichtet eine alte Boraita (Jebamot 47 a), dass man einen Heiden, der als Proselyt in die jüdische Gemeinschaft eintreten wollte, mit den Lev. 10, 9, 10; 24, 22; Deut. 24 19; 26, 12 behandelten Gesetzen oder mit לקט שכחה ופאה bekannt machte. Daher folgen dem Tractate Berachot, der dem Bekenntniss des Monotheismus gewidmet ist, jené, welche mit den soeben erwähnten Gesetzen sich beschäftigen, wie מסכת פאה u. s. w.

Mit dem Monotheismus stehen die heiligen Zeiten oder die Festtage, die dem einem Gotte geweiht sind, in engster Verbindung; daher bildeten die Gesetze über die heiligen Zeiten des Judenthums den nächsten oder zweiten Haupttheil der Mischna. Hier ist noch hervorzuheben, dass während ein ganzer Tractat auf das Purim-Fest sich bezieht, das Makkabäer- oder Chanucafest mit allen gesetzlichen Normen, die dasselbe betreffen, von der Mischna mit Stillschweigen übergangen wird. Dies kann nicht zufällig sein sondern beruht auf politischen Motiven. Der Redacteur der Mischna vermied es eines Festes zu gedenken, das an den Kampf Judäa's gegen die Fremdherrschaft und an den Sieg der Makkabäer erinnert, um nicht den Argwohn Rom's wachzurufen. Ueberhaupt scheint es, dass die Feier des 9. Ab und der Chanukatage, wegen ihres politischen Hintergrundes, von den Römern zu gewissen Zeiten mit mistrauischem Auge betrachtet wurde. Vergl. die Erzählung über die beiden Erinnerungszeiten im Anfange des Midrasch z. B. Ester.

Der dritte Haupttheil oder die dritte Ordnung der Mischna umfasst die Gesetze, welche das eheliche Zusammenleben betreffen und den zweiten Fundamentalgegensatz des Judenthums zum Heidenthum zum Ausdruck bringen. Diese Ordnung beginnt

daher mit jenem Tractate, der die Eheverbote erläutert.

Die Vorschriften, welche zur Wahrung der Gerechtigkeit im Staate und in der Gesellschaft dienen, machen den Inhalt der vierten Mischna-Ordnung aus, welche der im Heidenthum herrschenden Gewalthätigkeit entgegentritt.

Dann folgen noch zwei Ordnungen, die Opfer- und Reinheitsgesetze umfassend, deren Geltung, bis auf einige Ausnahmen, einen autonomen jüdischen Staat mit dem Bestand des Tempels in Jerusalem voraussetzen und die daher auf die Hoffnungen des jüdischen Volkes zur Zeit der Mischna hinweisen. Diese Sammlung brachte demnach die scharfen Gegensätze des Judenthums zum Heidenthum zum Bewusstsein und eröffnete dem jüdischen Leser eine hoffnungsvolle Perspective in die Zukunft.

Was aber die Reihenfolge der einzelnen Abschnitte und Tractate betrifft, so waren oft äusserliche und weithergeholte Motive massgebend. Die wissenschaftliche Architektonik oder die streng systematische Verarbeitung und Gliederung des Stoffes war nie die starke Seite des jüdischen Stammes. Zeuge dessen ist fast die ganze alte jüdische Literatur.

VII.

Die ursprüngliche Eintheilung der Mechilta.

Die Mechilta oder der älteste Midrasch über Exodus zerfiel ursprünglich in Tractate (מסכתות), Abschnitte (פרשיות) und kleinere Absätze oder Kolon's, die הלכות genannt wurden, d. h. nicht etwa halachische Regeln sondern Absätze, gleichwie die „grossen Hechalot“, die doch nichts weniger als halachischen Inhalts sind, in vielen Handschriften in הלכות, d. i. in kleinere Unterabtheilungen zerfallen, so dass das ganze mystische Werk bald היכלות רבתי, bald הלכות רבתי heisst. Am Schlusse eines jeden Tractates der Mechilta stand eine kleine Masora in aramäischer Sprache, die für die Namen und Reihenfolge der einzelnen Abschnitte Merkwörter enthielt. Deutliche Spuren dieser Eintheilung haben sich in Midrasch Tanchuma ed. Ven. 1545 erhalten,

Dort finden sich nämlich zu den Abschnitten בא und בשלח lange Excerpte aus der Mechilta, unter ausdrücklicher Angabe der Quelle: ממכילתא דר' ישמעאל: פרשתא י"ד Bl. 30 c d הלכות כ"ו; פרשה ט"ו הלכות כ"ה; פרשה י"ו הלכות פרשה י"ז הלכות ט"ג פרשתא קמיתא דויהי מ"ד; Bl. 31 a b בשלח הלכות כ"ח. Alle diese Stellen sind in der That im 14., 15., 16. und 17. Abschnitt der מסכתא דפסחא und im ersten Abschnitt der בשלח in der Mechilta zu lesen. Bl. 32 b heisst es: חסלת מסכת ויהי בשלח ופרשיאתא שבעה וסיגן והוה ומלול נרדף ואמר. Diese masoretischen Zeichen beziehen sich auf die Anfangswörter der sieben Abschnitte: 1. ויהי, 2. וידבר, 3. וירדפו, 4. ויאמר, 5. ויבאו, 6. ואתה הרים את מטך, und geht aus denselben hervor, dass die in der Wiener Ausgabe

der Mechilta vom Jahre 1870 Bl. 23 b bezeichnete פתיחתא — eine schriftstellerische Form übrigens, die dem hebräischen Schriftthum aus der Abfassungszeit der Mechilta fremd ist — den 1. Abschnitt des Tractates ויהי בשלח bildet.

Unmittelbar nach dieser Masora folgt die Note: וְשִׁירָתָא פִּרְשִׁיאָתָא קְמִיתָא הַלְכוֹת ל"ו und dann auf demselben Bl. d: חֲסֵלָת פִּרְשִׁתָּא פִּרְשֵׁתָּא כִּי גָאָה גָאָה mit der Schlussbemerkung חֲסֵלָת פִּרְשִׁתָּא פִּרְשֵׁתָּא.

Aus diesen Angaben zuden Tanchuma-Excerpten aus der Mechilta, die in allen späteren Editionen, mit Ausnahme der Glosse מִמְכִּילָתָא דְר' יִשְׁמַעֵאל am Anfange, fehlen, ist man zu dem Schlusse berechtigt, dass die ganze Mechilta in הַלְכוֹת eingetheilt und jeder Tractat am Ende mit einer Masora versehen war. Für das Letztere bieten „die grossen Hechalot“ auch eine Parallele, da sie gleichfalls mit der Eingangzformel: וְסִימָן דְּהָדָא הֵילְכָתָא eine Masora zur Unterstützung des Gedächtnisses haben. Vrgl. Betha-Midrasch III. S. 92-93. Die Mechilta hatte demnach einem Sifra analoge Form gehabt, da auch dieser die einzelnen Capitel פְּרָקִים in kleinere Absätze zerfallen lässt, welche in unseren Editionen durch die Buchstaben des Alphabets ersichtlich gemacht sind. Möglich dass die „Halachot“ oder kleineren Absätze in der Mechilta mit folgendem Umstande zusammenhängen.

Rapaport hat in G. Polak's „Halichot-Kedem“ (Amst. 1847) S. 9—19 über die Zahl der Verse im Pentateuch eine sehr scharfsinnige Untersuchung angestellt, in welcher er darauf hinweist, dass man in Folge des palästinischen Usus, die öffentliche Vorlesung der Thora in den Synagogen in einem dreijährigen Cyklus zu vollenden, genöthigt war, einen Vers (פְּסוּק) in mehre, zumeist in drei Pausen oder Absätze zu zertheilen, und dass auch ausserhalb Palästina's dasselbe in den Jugendschulen geschah, damit die Kinder die vorgetragenen kleineren Verse dem Lehrer leichter nachsprächen. Siehe Talm. Jerusch. Megilla IV 5. Es

könnte nun sein., dass die Mechilta dieselbe Methode, die Verse in kleinere Theile zu zerlegen, befolgte, wodurch eine so grosse Anzahl von הלכות in jedem Abschnitte entstanden sind. Auch dürfte jede neue Auslegung einer und derselben Stelle (דבר אחר) einen besondern Absatz oder eine besondere „Halacha“ gebildet haben.

Verzeichniss der im Bet ha-Midrasch benutzten Hand- schriften.

(Fortsetzung von Bet ha-Midrasch IV, S. XV.)

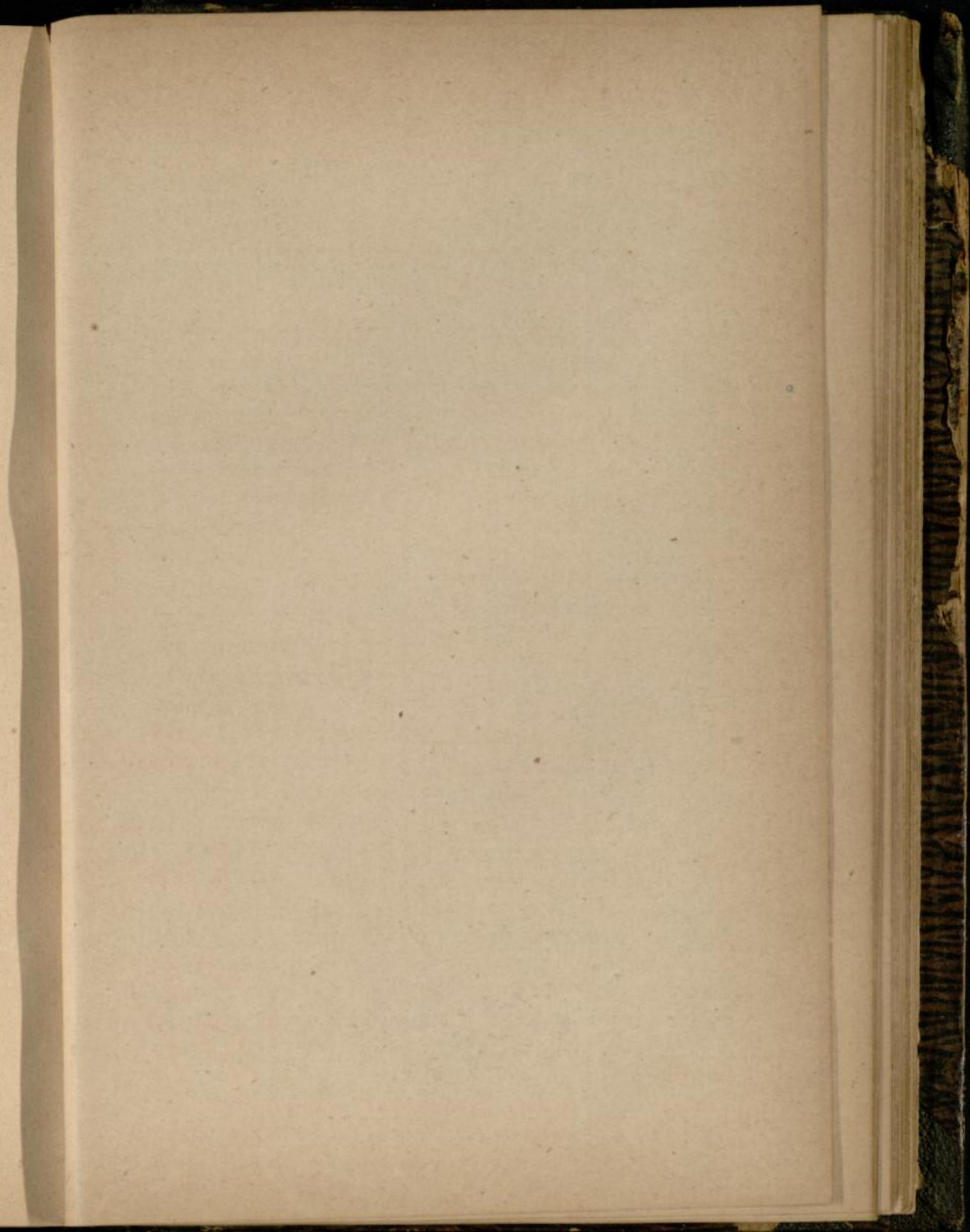
- 35) תפלת מרדכי ואסתר } im Besitze des Herrn Ober-
 36) הוספות למגלת אסתר } Rabbiners Marco Mörtaara.
 37) מעשה הנמלה, cod. heb. des Herrn Coronel aus
 Jerusalem, jetzt Eigenthum der Universität
 in Cambridge.
 38) מדרש ר' עקיבה בן יוסף על הזינין, cod. heb. der
 Schlesinger'schen Buchhandlung in Wien.
 39) מדרש דאברהם אבינו
 40) סדר גן עדן }
 41) פרק גן החיים } codd. heb. des Herrn
 42) פרק ר' יצחק בן פרנך מגיהנם } Halberstamm.
 43) מדרש רבותינו על הפסוק והוא עבר לפניהם, cod. heb.
 Nr. 260 der königlichen Hof- und Staats-
 Bibliothek in München.
 44) שבלי הלקט ח"א, cod. heb. des Hrn. Halberstamm.
 45) אגדת עולם קטן, cod. heb. Nr. 222 in München.
 46) מדרש ה' בחכמה יסד ארץ „ „ 117 „ „
 47) הגהות כ"ר אברהם פרוביניצאל בכמהר"ר דוד זצ"ל
 למדרש תהלים מתוך ששה טופסים ישנים
 נושנים, im Besitze des Herrn Raphael
 Kirchheim in Frankfurt a. M.
 48) מדרש הלל והוא חלק מספר המעשים, cod. heb. Nr.
 222 in München.
 49) מדרש עשר גליות, cod. heb. Nr. 312 in München.
 50) מדרש ילמדנו, cod. heb. Bodlej.
 51) ס' חנוך, cod. heb. Nr. 40 in München.
 52) לקח טוב על ס' בראשית, cod. heb. Halberstamm
 und Copie des Herrn S. Buber in Lemberg.
 53) מגלת אנטיוכוס, aramäisch, in meinem Besitze.

מפתח

(Inhalts-Verzeichniss.)

Seite		
1	תפלת מרדכי ואסתר בלשון ארם ועבר	I
9	חלום מרדכי והוספות למגלת אסתר	II
17	ספר אלדר הדני (נוסחא ג')	III
22	מעשה הנמלה	IV
27	מדרש קרי ולא כתיב וכתיב ולא קרי	V
31	מדרש ר' עקיבה בן יוסף על הזינין	VI
34	כסא ואיפורומין של שלמה המלך	VII
40	מדרש דאברהם אבינו	VIII
42	גן עדן וגיהנם	IX
52	מדרש רבותינו על הפסוק והוא עבר לפניהם	X
54	אגדת תפלת שמנה עשרה	XI
57	אגדת עולם קטן	XII
60	אגדתא דשמעון כיפא	XIII
63	מדרש ה' בהכמה יסד ארץ	XIV
	מדרש שוחר טוב למומרי תהלים ס"ח—ע"א וצ"ו —	XV
70	צ"ט וקי"ט	
87	מדרש הלל והוא חלק מספר המעשים	XVI
111	ענין חירם מלך צר	XVII
113	מדרש עשר גליות (נוסחא ב')	XVIII
117	מעשה דניאל ע"ה	XIX
131	מעשיות	XX
155	לקוטי מדרשים	XXI
165	הגדת שמע ישראל	XXII
167	הוספות להיכלות רבתי פרק ד' וה'	XXIII
170	ספר היכלות ונקרא ג"כ ספר חנוך	XXIV
	לקח טוב לר' טוביה בר אליעזר על ברכת יעקב	XXV
191	אבינו ז"ל	
202	הערות ותקונים	

מדרשים קטנים ואגדות שונות

תפלת מרדכי ואסתר.

בשנת תרתין למלכות
אחשורוש ומרדכי יהודי חלם
חילמא והא זעיא רבא ואכליותא
(ג"א: ואכליותא) וקל בהולתא על
(ג"א מוספת: אנפי) כל ארעא
ודחלא ורתיתא אחדו ית יתבהא
ואיתבהילו כל דיירי עלמא (ג"א
מוספ': לחדא).

באדין איתחזיו תרין תניניא
רבכיא ואתו דין כל קביל דין
לקרבא ותמהו כל עממי ארעא
לכל איתרגושיהון.

והוה בין תרין תניניא האינון
עם חד זעיר וקמו כל עממיא
דארעא עילויה לסלעמותיה
ולחוכרא דוכרניה מעילוי ארעא.
והוה עננא וחשוכא וקיבלא
על אפי כל ארעא ועקת לעמא
זעירא ההוא לחדא וקבילו וצלו
קדם ה' בכל לבא.

ותניניא מניחין באכזריותא
ברוגזיהון ולית מפריש ביני
תרויהון — ואיסתכל מרדכי והא
מבועא דמיין היין עביר ונגיד
ביני תרין תניניא דמניחין
(ואפריש בין תרויהון) ופסקו
מן קרבא.

בשנה השנית למלך
אחשורוש (מרדכי) בחלומו ראה
והנה רעש גדול ורעם חזק ועצום
ותהי בהלה בכל הארץ ופחד
ורעש ורעד ונעש על כל יושביה.
(כ"י ל"ג ועצום ולא ונעש).

ויריעו אזשני תנינים גדולים
זה לקראת זה למלחמה וירוצו
לקולם כל גויי הארץ.

והנה (ג' הכ"י והיה) ביניהם
גוי אחד קטן ויקמו כל הגוים
(החם ג' הכ"י) על הגוי הקטן
הזה לאבד שמו ולמחות זכרו
מעל כל הארץ (הכ"י ל"ג כל).
ויהי ביום ההוא חשך ואפלה
לכל העולם וייצר לגוי הקטן
מאד מאד והיו צועקים לה' (ג'
הכ"י ויצעק לה' בבכי ובתחנונים
ובמר נפש).

והתנינים נלחמים באכזריות
ובחמה גדולה (כ"י חמה) ואין
מפריש (כ"י מציל) ביניהם. וירא
עוד (כ"י ל"ג) מרדכי שנית (כ"י
ל"ג) והנה מעין קטן עובר בין
שני התנינים האלה (מעין מים
קטן נובע מבין שני ג' הכ"י)
ויפריד ביניהם מן המלחמה אשר
היתה ביניהם.

והמעין ההוא הקטן גדל עד
מאד (ג' הכ"י ויתגדל המעין)
ויהי לנהר שוטף כשטף ים גדול
ורחב ידים ויהי הולך ושוטף
בכל הארץ.

וירא והנה השמש זרחה על
הארץ, ויהי אור על כל העולם
ויתרומם ויתגדל הגוי הקטן ההוא
והגבוהים השפלו ויהי שלום
ואמת בכל העולם.

ויהי מחיום ההוא והלאה
וישמור מרדכי בלבו את החלום
אשר ראה (ככ"י חלם) ויהי אז
כראות מרדכי את החלום
ויספרהו לאסתר והנה נערה
קטנה בחיקו (כ"י ל"ג כל זה).

ויהי כאשר הצר לו המן
ויאמר לאסתר המלכה בת דודו
(כ"י ל"ג בת דודו) לאמר בא
החלום אשר ספרתי לך בימי
נעורייך.

ועתה קומי ובקשי רחמים
מאת אדון הרחמים (ככ"י לאדון)
על כל הארץ בעל הרחמים).

ובואי נא לפני המלך
אחשוורוש ובקשי לפניו על עמך
ועל מולדתך.

ויתפלל מרדכי היהודי אל ה'
אלהיו (כ"י אלהי ישראל) ויאמר:

גלוי וידוע לפני כסא כבודך
אדון כל העולם כי לא טגובה
לבי ולא מרום עיני עשיתי זאת

והוא מבוטא לנהרא רבא
וסתי תחומין היך ימא רבא אזיל
ושטיף בארעא.

ודנחת שמשא ונגהי נוגהא
דנהורא על אנפי כל ארעא ורכא
עמא זעירא ואתרומם לחדא
ועטמיא רמיא וגיוותניא מאכו
ושדוכת כל ארעא ארום רבת
היסנותא והויא שלמא ליתבי
ארעא.

ומן יומא ההוא ולהלן נטר
מרדכי ית חילמא בלביה ולא
אישתעי לגברא אילחין לאסתר
בלחודה.

והוה כד עק ליה המן ואעיקה
ואמר מרדכי לאסתר מלכתא בת
אביחיל אח אבוהי למיטר: הא
אתי פיתגמא חילמא דאישתעיתי
ליך ביומי טליותיך והאמעיקתא
דאמרי לך.

וכדון קומי כען וצליאי קדם
ה' אלהא דאכהתנא ואקדימי
יתיה בכעותא למיתן לך
לחיסדא ולרחמין בלבא דמלכא
אחשוורוש.

ובכנ תעולי קדם אפוהי
בשופריך למיקום טטול עמיך
ומטול ייחוסיך.

וצלי מרדכי יהודאה קדם ה'
אלהיה ואמר:

בבעו רבוניה דכל עלמא ה'
לא איתכסי לבי מן קדמך ולא
מן גובהא דרוחי ורוטא דלכבי

אשר לא השתחווית לעמלקי המן
הרע הזה הצר הצורר לעם קדשך
ותפארתך (הכ"י לא גרים הרע
ולא הצר וכו').

אמנם מיראתך התגדתי בו
ולא השתחווית לו כי יראתי
מפניך ה' אלהי ואלהי אבותי
לתת (והכ"י המיר) את כבודך
לאחרים (כ"י לבשר ודם ודפוס
קדמון גר' לבלתי תת כבוד לבשר
ודם) ולא רציתי להשתחוות
לזולתך.

כי מי אני אשר לא אשתחוה
להמן אשר נשאו זמנו וגדלו
המלך אחשוורוש (ד"ק וב"י ל"ג
אשר וכו') והלא על תשועת
ישראל אלחוך (כ"י וד"ק גור'
הייתי לוחך) נעליו אשר ברגליו
ועפר הארץ אשר ידרוך.

ועתה אלחינו הצילנו נא
מידוי ויפול הוא בשחת אשר טמן
ובכור אשר כרה וילכד ברשת
אשר טמן (כ"י הכ"י וד"ק ויפול
בשחת אשר כרה וילכד ברשת
אשר טמן) לרגלי חסידך.

וידעו כל העמים (ג"א הכל)
כי לא שכחת את השבועה אשר
נשבעת לאבותינו ולא הפרת
אותה (כ"י וד"ק ל"ג) גם ידעו כי
לא נתתנו בגלות מקוצר ירך כי
לא יכלת להושיענו כי אם
בעונות אבותינו (כ"י וד"ק
בעונותינו) נמכרנו וכחטאינו
נגלינו כי חטאנו לך.

ח

עבדית דא כגין דלא למיסכד
להמן עמלקאה הדין.

אילהין מדחלתך עבדית
ואיתגדית ביה מטול דלא
למיגחין ליה ארום דחילית מן
קדמך אלהא עלמיא דלא למיתן
יקרך לבר נשא בישראל ודמא.
כגין כן סריבית למנחן
לעראלה מסאבא הדין אילהין
לשמך רבא וקדישא דאיתקרי
עלנא.

ארום מאן אנא ובית דאיכא
(אולי צ"ל מאיכא) דלא אסגיד
לאינשא על פורקנא דישראל
וסיועהון ולמלחך ית עפר רגלוהי
דהמן באתר די תדריך פרסת
רגלוהי דהמן.

כרם במיטרך סברת נפשן
ארום אנת בלחורך לנא
ולאבהתנא לאלהא.

וכדון אלהנא שזיכנא כען
מידיה ויפול בשיחא די כרא
ויתאחד במצדתיה די טמן (ג"ל
שאין להוסיף וכמן ולא זומן
ולא בזמן. אלא אולי ויטמן
במה דזמן) לרגלוי דחסידך.

מטול דינדעון כל עממיא
דלא איתנשיתא ית קיימא
דקיימתא לאבהתנא עבדיך ולא
מסרתנא בגלותא כיומא הדין
מחלשות ידא אילהין בחוביינא
איזדכנא ובסורחנא גלינא ארום
חבנא לך.

ועתה אלהינו רב להושיע
המחיה מתים ריבה את ריבנו
נקום את נקמתנו והושיענו מיד
המגן (ד"ק וכ"י להושיע הושיענו
מידו) כי צר לנו מאד ואנחנו
עליך עינינו ועדיך נברה להיותך
למגן בעדנו ולעמוד בקרבנו
להלחם את מלחמותינו ולשפוט
על כל הקמים עלינו (ד"ק וכ"י
ולעמוד בקרב להלחם לנו מיד
כל הקמים עלינו).

וזכרנו ה' אלקינו כי חלקך
אנחנו בבני אדם ומאז בהנחילך
גוים ובהפרידך בני אדם ונחי
בגורלך אנחנו ותפול עלינו
בגורל אשר השלכת ונחי סגולים
(כן ג' הכ"י וד"ק).

ועתה אלהינו למה יאמרו
צרינו כי אין אלהים לישראל
(ד"ק כי אין להם אלוה וכ"י לנו)
ויפתחו פיהם לבלוע את חלקך
את עם קדש (כ"י וד"ק ל"ג)
ולהלל עצביהם והבליהם.

אנא אלהינו הצילנו נא מידו
(ד"ק וכ"י הושיענו נא) ויבושו
מתקותם (ד"ק וכ"י מהבליהם
ומעצביהם) וישימו יד על פה
בראותם את ישועתך ה' ורחם
על עמך ועל נחלתך ואל תסתום
פיות מהלליך ערב ובקר תמיד
(כ"י וצהרים).

והפוך יגוננו לששון ואבלנו
לשמחה ויום טוב (ד"ק וכ"י ל"ג
ויום טוב).

וכל ישראל צעקו אל ה' על
דבר הצר אשר הצר ואשר

וכדון אלהנא רב למיפרוק
פרוקינן כען מן ידיה ושיזבינן
מבישית רעיננו ארום כד עיק לן
קדמך נצלי ולוותך געירוק
למיתרם אמטילנן אנת בלחודך
למיקום לימינא דחשיבן
ולמיפרקינן מן דקיימין עלנא.

ואדכר כדון ארום חולקך
אנחנא ארום מן לקדמין מחביין
מאחסנתא דעמטיא ובאפרשותך
בני נשא אפרשיתנא למחוי
בערכך ולאפרשותנא מן עמטיא
למחוי לך לחביבא וקדישתנא
לשמך אפרשותא מן כל עמטיא.

וכדון אלהנא למה ימרון
מעיקנא ארום לית להון אלהא
למיפרוקהון ויתפתחון פומהון
לסלעמותא חולקך ולשבחא ית
פסליהון והבליהון למימר בהון
איסתיענא למכבש ית עמא הדין.
בבעו אלהנא פרוקינן כדון

מן ידיהון ויבהתון עמטיא מן
פסליהון והבליהון ומעוותהון
וישוון ידא לפומא במיחזיהון ית
פורקנך ה' וחוס כדון על עמך
ועל אחסנתך ולא יסתתמון פומיא
משבחתא דמייחדן ית שמך
רמשא וצפרא תדירא.

והפוך איבלינן לבדהא וחידוא
וגיחי ונשבחך על פורקנא
טבתא די תפרקינן.

וכל ישראל ויהודה קבילו כחדא
קדם ה' אלהיהון על עיסק עיקתא
דאעיק להון בזמן דאעיקינן המן

בר המדתא עמלקאה דמזרעית
אנג.

ולחוד אסתר מלכתא עקת
(ונ"א ערקת) ואיפכת עד ה'
לאקדמותיה בצלו ארום דחלת
מן קדם בישתא די צמחת מן
מחשבתא דהמן בישא.

ואשלחת ית לבושי מלכותא
וית תקון תושכחתא ולבשת
שקא ופרעת ית שער רישה
ומלאתון עפר וקטם ועניאת
בצומא ואיטמרת כמזמרא ונפלת
על אנפאה וצליאת ואמרת:

בבעו ה' אלהא דישראל
מלכא על כל מלכיא וברי כולא
דקניניה שמיא וארעא ושליט
ברום מרומי שמיא ועל ארעית
ארעא ובימיא ובתהומא ובכל
תניניהון.

בבעו סייע כרון לאמתך
דיתבא בלחודא דלית ליה סעיד
בר מינך ארום בלחודוי יסבית
הלכא ובלחודוי אנא יתבא
בבית מלכא הדין בלא אבא
ואמא ולחוד כיתמא ענייתא
דשאלה מזונא מן ביתא לביתא.
הכדין שאלית רחמך וחיסרך
מן כוותא לכוותא בבית מלכא
אחשורוש הדין למן יומא
דאיתדברית הלכא ועד יומא
הדין.

וכרון אלהנא הא נפשי
כדעל גב ידיי לאיתקמלא סב
יתח מידיי אין שפיר קדמך.

הציקס המן בן המדתא העמלק
(כן גי' הכ"י והד"ק).

ותנס (כ"י גר' ותאנח) אסתר
המלכה עם (כ"י ותבקש) רחמי
שדי (כ"י ה') כי פחדה מן הרעה
אשר צמחה על עמה (ד"ק נצמחה
כ"י ראתה).

ותפשוט את בגדי מלכותה
ואת עדיי תפארתה ותלבש שק
ואפר ותפזר שערת ראשה
ותמלא עפר ואפר ותענה בצום
נפשה (שלשה ימים ושלשה
לילות כ"י וד"ק ל"ג) ותפול על
פניה ותתפלל ותאמר:

ה' אלהי ישראל אשר משלת
מימי קדם ובורא ועושה כל
העולם כלו.

עזור נא לאמתך אשר אין
לה עוזר אחר בלעדריך ופרה אותי
ואת עמי מיד הצר הצורר אותנו
(כ"י וד"ק ל"ג ופרה וכו') כי בדד
אני יושבת הנה ובדד אני בבית
המלך בלא אב ואם כיתומה עניה
שואלת מבית לבית.

כן אני שאלתי רחמך מחלון
לחלון בבית המלך אחשורוש מן
היום אשר נלקחתי הנה ועד היום
הזה (כי אראה שמך ואגדלה
שמך על כל מעשיך בודדת
ויחידה כ"ז ל"ג כ"י וד"ק).

ועתה אלהים הנה נפשי
בכפי קחנה מידי אם ייטב
בעיניך.

ואם לא תרצה לקחתה
 (ותאכה להחיותני להודות את
 שמך כי לא יספר בקבר חסדך
 ל"ג כ"י וד"ק) הצילה נא צאן
 מרעיתך מן האריות האלה אשר
 קמו עליהם למרפס (ד"ק ל"ג).
 כי אבי ואמי ספרו לי ומרדכי
 עבדך אומני למדני ובתורתך
 כתוב לאמר (כ"י וד"ק גר' כי
 למדני אבי וכו') אשר הוצאת
 את אבותינו ממצרים והרגת
 בכוריהם.
 ועמך הקדוש הוצאת מתוכם
 ביד חזקה ובזרוע נמויה ואחרי כן
 העברתם בים סוף בסוס העובר
 בבקעה.
 והולכתם במדבר ותתן להם
 לחם מן השמים ומים מצור
 החלמיש.
 וגם בשר לשובע נתת להם
 (כ"י גם בשר האכלתם לתאותם).
 ותך לפניהם מלכים גדולים
 ואדירים ואת ארצך הטובה
 הקדושה והטהורה הנחלת להם.
 וכאשר חטאו אבותינו לשמך
 הגדול (ואינם ל"ג כ"י וד"ק) נתת
 אותם (ואותנו ל"ג כ"י וד"ק)
 בשבי והנה אנחנו כגולה כיום
 הזה (כי עונותיהם סבלנו ל"ג כ"י
 וד"ק) (ג"י ד"ק וכו' ועוד ספר לי
 אבי כי דברת ביד משה עבדך
 לאמר ואף גם זאת בהיותם
 בארץ אויביהם וגו') גי' דפוס
 וויניציא: ואתה ה' מאז רחמך

ואין לא תצבי למיסכי שיויב
 כדן ית עאן רעיתך מן פום
 אריותא האילין די פתחו ית
 פומיהון למיכל יתהון.
 ארום שמעית מאבהתי ולחוד
 אישתעי לי ארום את דברת ית
 אבהתנא מבניעממיא ואפיקתינון
 ממצרים וקטלת כל בוכרא
 דמצראי בנינהון.
 וית עמך דברתא מביניהון וית
 ידך תקיפתא ואדרעא מרמס
 אחזיתא למצראי מטול עמך
 ואעברתינון ביבשתא היך סוסא
 במדברא והיך בעירא בבקעתא.
 ויהבת לחמא מן שמיא
 לכסנהון ולצחותהון אפיקת להון
 מיא מן שמיר מינרא.
 ולחוד מזונא דבישרא וצפורי
 שמיא לשובע אנרתא להון מיא
 מן מינרא רבא לאשלמא
 רעותהון ונתהון ארבעין שנין
 במדברא בארעא דלא יתבא.
 ומחיתא קרמיהון מלכין רברכין
 וגיוותנין ואחסנתנון ית ארעהון
 ויהבתא להון ארעא משכחתא
 אחסנתא מבתא בסוני טוכך.
 וכד חבו אבהתנא לשמך
 רבא מסרתינון ביד שוביהון והא
 אינון בגלותא יומא הדין.
 ולחוד אנא איסתעא לי
 למימר דמלילתא בידא דמשה
 עבדך ולחוד כרם הא במהויהון
 בארע בעלי דכביהון לא ארחקינון
 במלכותא דבבל (תרגום ירוש'
 ויב"ע גרים לא מאיס) ולא
 אשבקינון במלכותא דמדי ופרס

(ל' ת"י ויב"ע רחוק) לשיציותהון
 (תיב"ע למשצאיתהון ותרגום
 ירושלמי ולא שיצית יתהון)
 במלכותא דיון לאשנאה (תרגום
 יב"ע למיפסוק תי"ר למפסח)
 קיימי עמהון במלכותא דארום
 ארום אנא ה' אלהיהון ביומי
 דנוג ומנוג.

וכדון לא סני לנא גלותנא
 דאינון מפלחין יתנא בקשיו
 אילהין הינון אמרין ארום לא
 מסרתנא אנת בדיהון אילהין ית
 פסליהון יודון ולהון יסגדון
 וישבחון למיטר ארום אתון
 מסרתון ית עמא דיהודאי בידינן.

בנין כן עקת נפשא לרחקא ית
 עמא הדין ולמיסני יתהון היך
 ריחוק בועא דלבוש איתתא
 דוותא הכדין סניתינון וברם אסני
 וארחיק ית כל לבושי תושבחת
 וית כל מאני תקוני שבהורי
 וית כלילא דמלכותה דברישי
 ולא חדיתי מן יומא דאיתוני
 הלכא עד הכא אילהין במיטרך
 בלחודך מלכי ואלהי.

ואנת אלהא אבוה דיתמי
 קום כרון לימינא דאמתך
 יתימתא יומא דין די סברית
 במיטרך כטובך זכרחמך.

והב לירחמין קדם אחשוורוש
 מלכא ארום דהילא אמתך יתיה
 היכמה דרחיל נדיא מן קדם אריה.

גברו על פשעינו ותשפטנו לפי
 חסדותיעדנו סליחה כי נזעק אליך
 בעת צרה וכה דברת ביד משה
 עכרך נאמן ביתך בצר לך ומצאוך
 כל הדברים האלה וכו' כי אל
 רחום וכו' על יד משה הבטחת
 חסרך הגדול לבלתי הפר בריתך
 אתנו ולזכור לנו ברית ראשונים
 להיותך לנו לאלהי וכן כתוב ואף
 גם זאת וכו' ועתה ה' אלהינו רב
 לצרים הצוררים האלה כי יעבדו
 אותנו בפרך גם כי המה אומרים
 כי לא וכו'.

^כ
 ועתה לא די להם שמעבדים
 אותנו בפרך והם אומרים כי לא
 נתתנו אתה בידם כי לפסליהם
 יודו ולהם ישתחוו לאמר אתם
 נתתם את היהודים בידינו.

^כ
 על כן אני שפחתך תעבתי
 ושנאתי אותם שנאה גדולה (כ"י
 מוסיף: עד תכלית) כאשר ישנא
 אדם בנד אשר לאשה נדה כן
 אני אשנא את בגדי תפארת
 ואת כתר מלכותי אשר בראשי
 ולא שמחתי מיום אשר הביאוני
 הנה כי אם כך.

ועתה אלהינו אבי היתומים
 עמוד לימין היתומה הכוטחה
 כך.

ותן לי רחמים לפני האיש
 הזה אחשוורוש כי יראתיו כאשר
 ירא גדי העזים מפני האריה.

והשפילוהו עם כל יועציו ויהי
כנוע וכבוש כחן וכיופי אשר
תתן לי אתה אלהי (עת אבוא
אליו לבקש מלפניו על עמי ל"ג
כ"י וד"ק).

ותן בלבו לשנא את אויביך
(ד"קוב"י גור' אויבינו) ולאחזב את
עבדיך (חמה בני ישראל עמך
הקדוש ונחלתך המהורה כ"י וד"ק
ל"ג) כי לב הטלבים בידך לכל
אשר תחפוץ תטנו אל אדיר
ונורא ונשגב.

הצילני נא היום הוה מהוראה
ומהמגור אשר יראתי ויגורתי
ואבואה לפניו בחסד שמך
ואצא מלפניו בשלום.

בבעו אלהא אמאיך יתיה עם
כל יעטוהי למיהווי כניע ומיתכביש
קדם אמתך בחנא והסרא
ובשיבהורא ובשופרא די תתן
לאמתך אלהי.

והב בלבביה למיסני ית
בעלי דבכיהון דעמך ולטרחה ית
עבדך ארום לכהון דמלביא
בידך אלהנא משכחא ודחילא
ותקיפא.

ושזיבני כרון מדחלתיה
ואיסתפיתי ועלית קדמוהי בשום
מיטרך והב דחלתך עלוהי
ומיתברך דתעילבלבביה למידחל
מן קדמך בגלל דאיפוק מן
קדמוהי בשלום.

מניין פסוקי דספרא ג"א

סליק חלומי של מרדכי ותפלתו ותפלתה של אסתר.

חלום מרדכי והוספות למגלת אסתר.

נעתק מלשון לאמינו אל לה"ק מאת ר' יעקב בן מכיר.

(אמר הנעתיק ביונינוס שמו הנה העתקתי זאת המגלה כפי אשר נאלחתי לחסד בעברי בלחמה ומה שכתוב אחר זה הם דברים נאלחתי ביד היונים ככתבם וכלטונם).

יא (א) בשנה הרביעית למלך תלמי וקלפטררה המלכה הביא דוריינוס הכהן למלך תלמי אגרת הפורים בלשון יון והעתיקו אותה בירושלם 1):

ג) בשנה השנית לארתחששתא המלך הגדול בראשון לחדש ניסן חלום חלמתי אני מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני 2):

ג) העומד בעיר שושן אחד משרי המלך הגדולים:

ד) אשר הגלה מירושלים עם יכניה מלך יהודה:

ה) וזה החלום נראו בארץ קולות וברקים רעש ורעם בהלות ואימות:

ו) ועם זה נראו שני גורי אריות מתעתדין זה לקראת זה

למלחמה:

ז) ולקול צעקתם נאספו עמים רבים להלחם נגד הישרים (כ"י

השרים) ועם קדושים:

ח) ויהיה להם היום הזה יום ענן וערפל בהלות ומצוקות:

ט) ופחד גדול מיראת הצרות הגדולות המגיעות להם וחיותם

נמסרים למות:

י) ויצעקו אל ה' וכצעקתם מעין אחד קמן גדל ויהי לנהר

גדול ממים רבים מלא על כל גדותיו:

יא) ואור השמש זרח השפלים התרוטמו והגבוהים השפלו:

יב) וכאשר ראה מרדכי זה החלום קם ממטמו וחשב ואמר מה

רוצה לעשות ה' והשתומם לדעת מספר החלום ומה ישברו:

יג) ויהי מקץ ימים ויאמר מרדכי על יד האל נעשו אלה הדברים:

1) זוכיאנוס והוטיאוס הוולחוס בלשון יוני מתן ומתן אל.

2) אחר מלות אים ימיני כ"י בורס בעטום רע ומר ונ"ל ברור של"ל העומד הנעטך

לסקוק ג' וכן סקנתי.

ס) וזכור אני מהחלום אשר חלמתי המורה על זה ושאינו דבר בטל:
ו) המעיין היה לנהר גדול ממים רבים היא אסתר לקחה המלך
לאשה (1):

ז) והשני אריות אני והמן:

ח) ועמים רבים הנאספים הם אשר החזיקו עם הארץ להשכיח
שם מהיהודים:

ט) ועם הישרים (כ"י הישרים) הוא ישראל והאור ושמש אשר
זרח היה האורה אשר זרח ליהודים כי ה' הושיעם מכל צרה ועשה
אותות ומופתים לעיני העמים:

י) וצוה שיהיו שני גורלות האחד מעם האל והאחד מכל הגוים:

יא) ויהיו נבדלים עד בוא יום הנועד מאת ה' על העמים (2):

יב) וה' זכר עמו ורחם על נחלתו:

יג) ולכן יהיו נשמרים אלו שני הימים יום ארבעה עשר ויום
חמשה עשר בכל מיני ששון ושמחה וכל העם להיות נאסף בחברה
אחת לשמוח בהם וכן ימשך בכל שנה ובכל הדורות עם ישראל:

גם זה מלחמי בלשון יון במקום בימים ההם ומלככי יושני וכו' קלף בגמון.

יד) וירא אותם מתלחשים והכיר עצתם וחשב שהם חושבים
לשלוח יד במלך ויגד זה הענין אל המלך:

יז) והמלך חקר את הדבר וראה וידע אותו מהודאת פיהם ויצו
המלך לתלותם:

יח) והכתב בספר הזכרונות ולמרדכי צוה המלך לעמוד בבית
מלכותו ויתן לו מתן רב על זה:

יט) והמן האגני היה נשא ונבחה לפני המלך וירע בעיניו מאד
ויאמר בלבו להשטין למרדכי ולעמו בעבור אלו שני סריסים אשר
מרדכי היה סבת מיתתם:

אמר המעתיק גם זה מלחמי במקום הכתב הכלסון אשר עלה סוף:

כ) ארתחששתא המלך הגדול המולך מהודו ועד כוש לכל
האחשדרפנים והפחות אשר בכל מדינות מלכותו שלום:

כא) מאשר שרתי על עמים רבים ושעכרתי העולם כלו תחת
ידי וכלם סרים אל משמעתי לא להתנהג עמהם עם כחי ועוצם ידי

(1) סרסוס יוני בוכס לצד: אור וסוס זרחו ומים רבים ממנין קטן.

(2) נוסחאחד אחרים יש בספר הזה קדונוס יוסף לדברי המעתיק.

אך שיעמדו בשלום תחתי ולנהלם בהשקט ובטח ובעבור אשר
העמים יתנהגו הנחנה טובה ועצת שלום תהיה בינם אשר היא
תאותם להם יותר מכל חייהם ויבלו ימיהם בטוב :

(ג) חייתי חושב בזה ושואל עצה ליועצי לעשות להם חקים
טובים וסדרים נאותים להתנהג ולהתעסק בהם היה שם אחד מעולה
מכלם בחכמתו ואמונתו משנה למלך ושמו המן :

(ד) הראה לנו עם מפוזר ונבדל בנימוסים משונים הילכים ארחות
עקלקלות וחקים נגד חקי כל הגוים מבזים המלכית מחללים דת
המסכמת כבוד כל הגוים בעבור דתם ההפכית אשר להם :

(ה) וכאשר הגיע זה הדבר אלינו וידענו שלא נראה עם מורד
כזה מתנהג בדעות שונות מכל העמים אשר מבטלים שלום
והסכמה מהאקלימים המשוועבדים לנו :

(ו) כפי אשר הראה לנו המן אשר הוא פטרוני ומשנה למלך
ושמנו אותו לאב נזרנו כי העם אשר הראה לנו עם נשיהם ובניהם
ישמדו ויגזרו מארץ החיים ולא יחמול אדם עליהם ביום שלשה
עשר לחדש אדר מהשנה הזאת (1) :

(ז) בעבור כי הנבלים כלם ירדו ביום אחד שאולה וישוכו
בממשלתנו החיים והשלום אשר מנעו ממנה :

נכתב ונחתם בחדש ניסן שנת שתיים עשרה למלך ארתחששתא
בשושן הבירה :

לומר סגועתיק גם זה מלחמי צאקוס ויעש מרדכי ככל אשר נזכר עליו בספר .

(ח) ויחל מרדכי את פני ה' אלהיו וזכר את מעשיו :

(ט) וכך אמר בתפלתו המלך הגדול ארון העז והיכולת אשר
הכל הונח תחת ממשלתך ואין מי ימחה בידך ויחלוק על רצונך
(אם) אתה אמרת להושיע את ישראל מיד צריהם :

(י) אתה עשית את השמים ואת הארץ וכל מה שעומד תחת
חוג השמים :

(יא) אתה ארון הכל ואין יחלוק על אלהותך :

(יב) אתה תשכול כל הדברים וידעת כי לא מגאה וגאון וקנאת
הכבוד מנעתי את עצמי מלהשתחות להמן הגאה מאד :

(יג) כי ברצוני אני מוכן לנשק כפות רגליו ולהרחיק נזק מכל ישראל :

(1) יוסף ותכנוס יוני בורכים בטעות יום י"ד ולאחרים עשה היכונינוס וסגועתיק
ללח"ק חקן .

(ז) אכן יעצוני לבי וכליותי לכל אתן כבוד לשום אדם ולא
אתפלל לאחר בלתי לאל:
(ח) ואתה השם אלהים מלך גדול על כל הגוים אלהי אברהם יצחק
ויעקב עבדיך רחם על עמך כי רצו אויבינו להשמידנו ולאבד נחלתך:
(ט) אנא ה' אל תבוז נורלך ולא תשקץ נחלתך אשר פדית ממצרים:
(י) העתר והדרש לנו ומחול לעונינו ותהפוך לנו היגון לשמחה
ובהיותנו חיים נודה לשמך ולא תסגור פיות המהללים אותך:
(יא) וכל ישראל כאחד בלב שלם קוראים אליך וצועקים אליך
כי הם רואים המות והאבדון אשר מניעים להם:
(יב) ואתה המלכה שבה לאל בכל לבה יראה וזוהלת מאימת
המות אשר נפלה עליה (1):
(יג) ותפשוט בגדי המלכות מעליה ותקח בגדי האבל הראויים
למספד ובמקום הכשמים והמור הניחה העפר והאפר על ראשה:
(יד) ותתפלל לשם ותאמר אתה אדני מלכי ואני אמתך עורני
והושיעני כי אין לי עוזר וזולתך:
(טו) כי אימות מות נפלו עלי:
(טז) והנה שמעתי מאבי כי הצלת את ישראל מכל הגוים
והושעת אותם מיד ערצים אשר היו לפנים מפני אשר תחזיק להם
נחלת עולמים ותעוו להם כאשר דברת בסוף ובידך מלאת:
(יז) ועתה חטאנו לך ועוינו לפניך ולכן מסרת אותנו ביד אויבינו:
(יח) אנא ה' אלהי ישראל ישר אתה וישרים משפטך:
(יט) ועתה לא די להם להעבירנו בסרך ולהכריחנו להטות שכמנו
לסבול עולם אך שנותנים כח ידיהם לאלהיהם:
(כ) ורצו להחליף שמך ולהאביד יעודך ונחלתך ולסגור פיות
המהללים אותך ולכבות מאור מקדשך ומזבחך:
(כא) בעבור אשר הגוים יפצחו את פיהם ויודו לחזק ממשלת
האלילים ויספרו בכל עת תהלות מלך בשר ודם:
(כב) אל תתן עזרת תפארתך לאשר הם לאין ובעבור שלא
ישמחו לאידנו תהפך עצתם ויפלו ממועצותיהם תשמיד האויב
המתנפל עלינו ומתנכל אלינו:
(כג) אנא השם זכרנו וסקרנו וראה בעת צרתנו אנא מלכ.
ואלהי ארון כל יכולת ועצמת תן לי מבטח ועצמה:

(1) כ"י קדמון מהוואלנאטס (סניחו Calmet) נוקט הספלים סזחז גלזסן חזח
קרוב יוסר לבי יוססון.

(יג) ותשים בפי מענה רך ישיב חמת הארי בבאי לפניו ותהפוך
לבו לשנוא את אויבינו בעבור אשר יאבד המסית 1 :

(יד) ואנהנו ננצל בדרך עורני ה' כי אין לי עוזר וסומך זולתך
ה' אשר ממך לא יפלא כל דבר :

(טו) אשר הכרת וידעת כי שנאתי כבוד הזרים קללתי משכב
הערלים וכל איש נכרי :

(טז) אתה ידעת עניי ומרודי כי אנכי תעבתי חותם הנאה
והכבוד אשר על ראשי אקלל ואמאם אותו כטומאת הנדה לא
אשאנו על ראשי בימי שתיקתי .

(יז) לא אכלתי בסעודת המן לא הפצתי להתנאל בלחם המודות
המלך ולא שתיתי יין מקחם [נסכס] :

(יח) ולא שמחה ישפחתך מאז באתי הנה עד היום הזה לבד בך
אלהי אברהם :

(יט) החזק על כלם ענה לקולי אין לי תקוה זולתך הוציאני
מיד הזרים ומהיגון הגדול אשר לי תוציאני לשלום :

אמר סנעתיק גם זה מלאהי בלסון יון במקום לבא על העלך להסתחן לו ולבקט
ולפניו על עמם . וכך אמר :

(כ) זכרי עניך ושפלותך ואיך היית ואיך טפחתך ורכייתך כי
המן השר הגדול משנה למלך הסגירנו למות :

(כא) לכן בתי באי אל המלך ודברי אליו בעבורנו :

(כב) ביום השלישי הסירה אסתר בגדי האבל ותלכש בגדי הוד
והדר ותזרח אורה ואור בגדי מלכותה :

(כג) ובקומה קראה (כ"י הראה) לארון הכל רועה ישראל להושיע
אותה ולקחה עמה שתי נערות :

(כד) היתה נסמכת על אחת כי לא יכלה להצג כף רגלה על
הארץ מרוב ענוייה :

(כה) והנערה האחרת הולכת אחריה :

(כו) והיא נושאת חן בעיני כל רואיה ולכה דופק מיגון הפחד :

(כז) ובבאה פתח אחר פתח עד היכלו ותעמוד לפני המלך
והמלך עומד על כסא מלכותו עם לכוש מלכות מזהב ואבן יקרה
פניו נוראים :

1 (I) במקום סנעתיק מלת et caeteri quiei consentiunt , נכ"י , ונסכס
כמ"ס וזולי סקר והסולמס אחריו לו כדומה לו עמם אחר נסל כאן .

י' וכאשר נשא עיניו כאימת לבו נפלה המלכה ונהפכו פניה לירקון ותנח ראשה על כתף הנערה ההולכת עמה:

י"א ויהפוך ה' לב המלך לענות צדק ובוריוות וביראה קם מכסאו והחזיק בזרועה עד אשר השיב נפשה וידבר על לבה ויאמר לה:

י"ב מה לך אסתר המלכה אל תפחדי:
י"ג ואל תמותי כי זאת הדת לא נתנה בעבורך רק בעבור חורים:

י"ד התחזקי והכנסי והגיעי במלכות:
י"ה וישא שרביט הזהב ויניחהו על לבה וישק לה ויאמר לה למה לא תדברי עמי ואנכי טוב לך:

י"ו ותען אליו ותאמר הנה ראיתך כמלאך אלהים ונפלו פני מפני דמות אימת כבודך:

י"ז כי נפלאות מאד ונוראים פניך ומלאים חן וחסד ורחמים:

י"ח ובעודה מדברת נפלה פעם אחרת וכמעט לא פרהה רוחה:

י"ט ויבהל המלך וסריסיו כלם מחזיקים אותה ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעשי:

לומר המעתיק גם זה מלשון בל יון: סתמנ סכתז אשר עלה סולך על יד מרדכי לסיום הסודים עתידים להנקם מאלויניהם.

כ' ארתחששתא המלך הגדול המולך מהודו ועד מוש אל כל האחדרפנים והפחות אשר תחת ממשלתו שלום:

כ"א מאשר אנשים רבים התנהגו הנהגה רעה מהחסד וכבוד המלכים הנתן להם:

כ"ב ולא לבד החזיקו לשום אנשי המלכות מרמס לרגליהם אך מאשר לא יוכלו לסבול הכבוד הנתן להם יתנכלו לאדון אשר מאתו הממשלה באה אליהם:

כ"ג ולא לבד שלא יחזיקו טובה לאשר טובה בידו וחיותם מחללים גם כן יושר האנשים אך כי יחשבו אשר כח בהם מיעודי השם הרואה הכל: (אולי צריך להוסיף: להמלט)

כ"ד ויפילו הוללות בלבבם עד כי לשומרים אמונת דתם והחוק אשר הפקד להם ועושים כל דבר כדרך אשר ראוי להודות להם יחזיקו להפקד בחבל כזב:

כ"ה ובעודם מסיתים אזנים השומעות הפשוטות מהמלכים בתרמית חושבים בזולתם את אשר בהם:

כ"ו וזה דבר מפורסם במפורים ראשונים ישנים ונראה בכל יום באיזה דרך יפסק הנהגת המלך בעבור עצות רעות:

(ח) ואם כן ראוי אלינו להביט בשלום כל המדינות:
(ט) ולא תחשבו אם אנחנו מצוים דברים הפכיים שיבאו מקלות
דעתנו אך שתדינוני לזכות בעשות הצווים כפי צורך העת והזמן:
(י) ולמען תשכילו את אשר אנחנו עושים ואומרים יודע לכם
כי המן העמלקי היה מלב מקדוניה וממשפחתם ונכרי ממשפחת
הפרסיים טמא וגל הרחמים אשר לנו בעבור אכזריותו:
(יב) ואנחנו החזקנו בו עם היותו נכרי אלינו וגדלנו אותו
ונשאנו אותו על כל השרים ועל כל הפרתמים והמשכנו האדנות
אליו עד אשר נקרא אבינו והשתחוו לו כמשנה למלך:
(יג) והנה הוא קם בהפלגת הגאווה לגרשנו מן המלכות ולגזור
אותנו מארץ חיים:

(יד) כי חשב להמית מרדכי היהודי שכאמונתו ובטובו אנו
עומדים ומפיו אנו חיים ואסתר ריעת המלך עם כל עמה בעלילות
חדשות אשר לא נשמעו מעולם:
(יז) במחשבתו אשר חשב ובנפלאות אשר יזם כי כאבדם יותר
המלך לבדו ויתנכל עליו להמיתו ומלכות הפרסיים — לאנשי
מקדון:

(יח) ואין אנחנו מוצאים ביהודים הנידונים למות על ידי הרוצה
האכזרי שום עלה להשחיתם (כ"י ושחיתה) אך שנראה אותם
מחזיקים בדת יושר:

(יט) ובני עליון ואלהים חיים ומלך המלכים אשר מחסדו וטובו
נתן המלכות לאבינו ולנו וישמור אותה לנו ולעמנו עד היום הזה:
(כ) ובעבור הכתבים אשר שלח בשמנו שתחשבו לאין:
(כא) בעבור מחשבתו הרעה הנה הוא תלוי על העץ אל עיר
שושן ולא תחזיקו טובה לנו רק למלך עליון אשר השיב גמולו
בראשו:

(כב) זאת הצואה אשר אנחנו שולחים עתה תנתן בכל המדינות
שיעזבו היהודים להחזיק בדת הראויה להם:

(כג) וכל האנשים אשר הבינו את עצמם להרע להם יוכלו
היהודים להנקם מאויביהם ולכלותם ולהמיתם ביום שלשה עשר
לחדש אדר:

(כד) זה היום יום בכי ומספר יהפך מינון לשמחה:

(כה) לכן זה היום תשימו כמועדיכם ושמנו אותו לעשותו יום

משתה ושמחה, לבעבור אשר יהיו נכרים לפני עובדי פרסיים
אשר יש להם שכר טוב באמונתם ואשר יתנכלו להם יאבדו
ברישעתם:

(*) כל מדינה שלא תרצה לקבל המועד הזה תאבד ותדלק
באש ובחרב ולא האנשים והנשים לכד אלא אף מקניהם וקנינם וכל
בהמתם בדרך שיהיו לאות ולמופת והמקיימים אותו יתענגו על
רוב החיים והשלום:

נכתב ונחתם בשלשה ועשרים יום
לירח סיון שנת יתים עשרה למלך
ארתחששתא בעיר שושן הבירה:

היום העשירי זס ושלשון סגוים וחולי כן היום וחגד וזמנו כס' טלו וס' ברוך.

אני הכותב יעקב ב"ר מכיר.

תם

ספר אלדר הדני

(נוסחא נ')

בשם יי' אלהי ישראל

ישתבח שמו של מלך מלכי המלכי' הב"ה שבחר ישראל מכל האומות ונתן להם תורה ומצות והכדילם משבעים לשונות וצוה אותם לקיי' שש מאות ושלוש עשרה מצות לקיי' כל מצוה ומצוה בזמנה וכל זמן שישראל עושין רצונו של מקום לא שלטה בהם אומה עד שעמד ירבעם בן נבט חטא והחטיא את ישראל ועשה שני עגלי זהב ונחלקו במלכות בית דוד וכינס עשרת השבטים ואמר להם קומו והלחמו עם רחבעם ועם ירושלים. אמרו לו למה אנחנו נלחמים עם אחינו ועם בן אדוננו דוד מלך ישראל ויהודה. אמרו זקני ישראל אין לך בכל שבטי ישראל נכורי חיל כי אם שבט דן. מיד אמר לבני דן קומו והלחמו עם יהודה. אמרו לו בחיי ראש בן אבינו אין אנו עושין מלחמה עם אחינו ולא נשפוך דמם חנם. מיד נטלו בני דן חרבות ורמחים וקשתות ומסרו עצמן למות ולעשות מלחמה עם ירבעם עד שהצילם הקב"ה משפיכת דמי אחיהם. והיו מכריזין בכל שבטי דן ואימרון נוסו וצאו לארץ מצרים ואחר כן יתיעצו על ארץ מצרים להחריבה ולהרוג כל יושביה. אמרו להם נשיאיהם והלא כתוב בתורה לא תוסיפו לראותה עוד והיאך אנו יורדין למצרים. ועוד היו יועצים על אדום ועמלק ועמון ושמעו שכתוב בתורה שהקב"ה מנע ישראל מלהוריש נבולם נתן להם ה"בה רוח ועצה טובה והיו עולי' בנהר פישון נוסעים על הנמלים וחונים עד שהגיעו לארץ כוש ומצאו אותה ארץ שמנה וטובה שדות וכרמי' גנות ופרדסים ולא מנעו בני דן לשבת עמם וכרתו להם ברית והיו בני כוש פורעים להם מס לישראל וישבו עמם שנים רבות עד שפרו ורכו עד מאד. ועוד נסעו שלשת שבטים מישראל נפתלי גר ואשר והיו נוסעים וחונים במדבר עד שבאו אצל נבולם והרגו באנשי כוש הרבה מאד. מהלך ד' ימים על ד' ימים והם נלחמים עם ז' מלכיות עד היום. והללו ד' שבטים דן נפתלי גר ואשר הם חונים בחוילה הקדומה אשר שם הזהב כנויים ובקונים

ובעזורים (?) במלכות פרוים ממלכות הורינות ושמו שבטים אדו
ידיהם בעורף אויביהם.

ובכל שנה ושנה עושין מלחמה עם שבע מלכות ושבע לשינות
והנה שמותם ארץ תוסינא וקמטוא וקובא ומראוניא ותקול ובכמא
וקאקוא והם מעבר לנהרי כוש לקיים נבואת חזיו מעבר לנהרי
כוש, והללו השבטים יש להם זהב וכסף ואבנים וצאן ובקר וגמלים
וחמורים הרבה מאד, וזורעים וקוצרים ויושבים באהלי' ונוסעים
וחונים מנבול לנבול מהלך ד' ימים על ד' ימים ואין חונים אותם
כי אם במקום שיש שם פירות שדות וכרמים. ושם מלכם עוזיאל
בן מלכיאל ישם הנשיא הגדול ניקולי מבני אהליאב ושם השופט
שלחם עבדן בן מישאל משבט אשר, וארבע מיתות בית דין עומדות
על אופניהם ובעת אשר יבקשו לצאת למלחמה יצעק הצועק בקול
השופר ויצאו עם שר הצבא החיילות מאה ועשרים אלף פרישים
ומאה אלף רגלים, והנה ארבעה שבטים אלו כל חדש וחדש יוצא
שבט א' מהם למלחמה והשבט עומד לשם ג' חדשים ולסוף שלשה
חדשים כל מה שיביאו משלל אויביהם יחלקו עם שבט שלחם,
ושבט בני דן מבני שמשון כחול הים מהלך ד' ימים והנה הם גבורי
חיל ועת ילחמו יאמרו לא טוב לגבור שינוס יפי' הייחוס ימות
הבחור ואל ינוס יחזק לבו ביי' הזקי ובטחי ונשקי ובחודר הרבי
תתמה רוחי בקרבה להראות משושי בסיפיות סוסי כמה פעמים
שבית נשי כוש ובכך משתבחין במלחמה וכך הם עושין עד
משלם ג' חדשים וחוזרין ומביאין את כל השלל למלך עוזיאל ומחלק
את הכל עם כל ישראל השוכנים בארצם גם נותנין לכל שהוא
חלק ה' וכן בשלשה חדשים אחרים יוצא שבט נפתלי ועושה מלחמה
ובשלשה חדשים אחרים יוצא שבט גד ובשלשה חדשים יוצא שבט
אשר עד משלם שנים עשר חדש וחוזרין חלילה.

ועוד שבט משה רבינו הצדיק עבד ה' ונקרא שמו שבט ינוס
שנס מע'ז' ודבק ביראת ה' והנחל סובב עליהם מהלך ג' חדשים
על שלשה חדשים מדובע והם שוכנים בבתים מפוארים ובנינים
חדורים ובמגדלי' והם יבנו לעצמם ואין עמהם דבר טמא ועוף טמא
וחיה טמאה או בהמה טמאה לא חיה רעה ולא זבוב ולא שועלים ולא
פרעושים ולא כנים ולא נחשים ולא עקרבים ולא כלבים ולא שום
מזיק זולתי צאן ובקר וצאנם יולידו שני פעמים בשנה וזורעים
וקוצרים ולהם גנות ופרדסים וכל מיני פירות וכל מיני קטנית

ואבטיחים וקשואים ובצלים ושומים וחטים ושעורים וכאחד יצטחו
ק' והם בעלי אמונה בעלי תורה בעלי משנה בעלי תלמוד ואגדה
ותלמוד שלהם בלשון הקדש וכך הם שונים ככה למדונו
אבותינו ולמדונו חכמינו מפי יהושע בן נון מפי משה מפי הנבורה
ואינם יודעים תנאים ואמוראים שהיו בבית שני מפני שלא השיגום
ולא ידעום, ואינם יודעים לדבר כי אם בלשון הקדש ומחמירים
בין נסך ומטה שהחמירו רבנן בהלכות שחיטה וטריפות כדברי
סופרים החמיר משה רבינו יותר מדברי סופרים ואינם נשבעים
בשם עד שתצא נשמתם ועל פיהם יחיה אפס על מי שנשבע
בפניהם ויזכירו אותם ויאמרו להם אי עניים למה אתם נושאים
הזכרת השם על פיכם הכל על פיכם אם פת הוא תאכלהו או מים
תשתהו הלא תדע שבעון שבועה בניכם מתים כשהם קמנים וכן
יזכירו הכל לעבוד את יי' באימה וביראה ובתום לכב שבעי משה
עבד יי' מאריבין ימים ויחיו מאה שנה או מאה ועשרי' שנה לא
בת ולא בן ימות בחיי אביו וישינו לג' או לארבעה דורות ויראה
לנפשו בנים ונכדים וצאצאים והם חורשים וקוצרים לפי שאין
להם עבדים ושפחות והם בעלי הנויות ויש בתיהם מסגרת ואינם
סוגרים אותם בלילה כי אין ביניהם לא גנב ולא אדם רע ולא שום
נזק וגם כן נער קטון הולך עם המקנה מהלך כמה ימים ואינו
מתירא כלום לא מן הלסטים ולא מן השדים ולא מן חיה רעה ולא
מן כלום נזק בעולם מפני שהם קדושים וטהורי' ואלה הלויים הם
עמלים בתורה ובמצות ועדיין הם בקדושתן של משה רבינו לפיכך
נתן להם הק"ב כל זאת ועוד אינם רואים בני אדם ואין בני אדם
רואי' אותם אלא ארבע שבטים הללו שהם יושבים מעבר לנהרי
כוש ורואין אותם אלו את אלו ומדברים עמהם ונהר סכטיון ביניהם
שכתוב בהם לאסורים צאו:

ועוד יש אצלם כסף וזהב הרבה מאד ויזרעו פשתן ומגדלים
תולעת שני ועושים כנדים נאים ומעילי' והם כיציאת מצרים כפלים
וכפלי כפלי' עד אין קץ, ורוחב הנהר סכטיון ק"ק אמה כמטחוי
קשת והנהר מלא חול ואבנים בלי מים והאבני' קולם ירעים כרעם
קול גדול או כנלי הים וכמו רוח סערה ובלילה ישמע קולו עד
מהלך חצי יום ויש שם מעיינות ויקצו כלם לאגם אחד וישקו
מהם ארצם ואותו אגם ישרצו כו' דגים ועל כל סביבותיו יפריחו
כל מיני עופות טהורות והנהר ההוא מאבנים ומחול ירעים כל ששת

ימי המעשה וכשבת ישבות וינח ומיד תעלה אש סביבות הנחל מערב שבת עד למוצאי שבת ואש תלהט ליהטתה ולא יוכל אדם לנגוע אל הנחל ומשני עברי הנחל כמו חצי מיל והאש מלחך כל מה שישריש סביבות הנחל עד שתשאנו את הארץ. וד' שכמים הללו דן ונסתלי נד ואשר עומדים עם מקניהם אצל שפת הנחל לגזוז את צאנם כי היא ארץ שטוחה ומישור ונקייה שלא יעלה בה לא קוץ ולא ירק וכשיראו שבט משה הם מתקבצו ועומדים על שפת הנחל והם צועקים ואומרים אחינו שבטי ישורון הראונו הנמלים והכלבים והחמורים ויאמרו כמה ארוך גמל זה וכמה ארוך צוארו וכמה קטן זנבו והם נותנין שלום אלו לאלו

ובא אלינו צדיק זה ששמו אלדרד והוא משבט דן ובקש לצאת דרך מישור ללכת להגיד לכל בני ישראל המפוזרים בארצות ולבשר אותם נחמות טובות. וכך היה יציאתו מעבר לנהרי כוש היה נכנס בים הוא ואחד משבט אשר כדי לסחור עם אנשי הספינה ולקנות מהם בגדים ותכשיטים ונכסו שניהם בספינה קטנה הם ונעריהם ונשתכרה הספינה בחצי הלילה וימן יי' להם לשני האנשים האלה לוח אחד והיו עולים ויורדים בים עד השליך אותם אצל אוטה אחת שישמה אמרנ"ום והם כושיים שחורים כעורב בעלי קומה והם אוכלים בני אדם כשנטלו הצדיקי' הללו היה אותו האיש שמן ובריא מעינג מאד מיד לקחו ואכלו אותו כשהוא חי והוא צועק ובוכה ואומר אוי לה לאמי על גוית לבי ועל שמסרני וצרי למיתה משונה שהכושיים אוכלים את בשרי. אחר שאכלו אותו חסיד נטלו זה הצדיק אלדרד הדני ונתנו אותו בקולר עד שיכריא ויהיה שמן כי היה הולה ורזה והיו נותנין לו מאכל והיה עמהם זמן הרבה עד שעשה לו הקב"ה נס שבאו אליהם חיילות ממקום אחר על אותם כושיים ושבו אותם וגזזום והרגום בתוך אותה שביה ונשכה זה הצדיק הדני והיו אותם הרשעי' עובדי אש והיה זה הצדיק עמהם ד' שנים עד שהביאוהו למדינת אצ"ן עד שקנה אותו מהם יהודי אחד בשלשים ושנים זהובים והלך בים עד שיצא ליבשה ונסל בשבט יששכר והם שרויים בהררי תהום והם תהת ארץ סדי ופרס והם מקיימים לא ימוש ספר התורה מפיך ולא עליהם עול מלכות כי אם עול שמים ואינם נלחמי' עם אדם בעולם כי אם במלחמת של תורה והם בשלוח והשקט ואין שטן ואין פגע רע והם חונים מהלך עשרה ימים על עשרה ימים מרובע. ויש להם

מקנה הרכה וגמלים וחמורים ועבדים ושפחות ואין בידם כלי זין
כי אם מאכלת לשחיטה והם בעלי אמונה ואין בידם עושק וגולה
ואפילו עבדים שלהם נאמנין שאם ימצאו בדרך ממון הרכה לא
יושימו ידיהם לקחתו. ויש ביניהם שעובדי' לאש וישאו אמותם
ואחיותיהם לנשי' ואין להם עבודת אדם לא קוצרים ולא עמל כרמים
בלתי הכל יקנו בכספים ויש להם שופט ונשיא וישו נחשון וארבע
מיתות בית דין בידם ומדברים בלשון הקדש ובלשון פרס ובלשון
קדר. ובני זבולון חונים בהרי פארן ומגיעי' בשכונתם ונטועים אוהלי'
של שער ממדינת אג'י'א מ'י'א'ה עד נהר פרת. ושבת ראוכן נגד
מאחורי הררי פארן ויש ביניהם שלום ואהבה וביחד הולכים למלחמה
וכורתים הדרכי' וכל שללם יחלוקו והולכים בדרך פרס ובכל ומשא
גמל אצלם ממאכל בשני כספים ומדברי' בלשון קדר ועמם מקרא
ומשנה ותלמוד ואגדה וכל שבת ושבת פותחין דרשות בלשון קדש
והסברא בלשון קדש. ואפרים וחצי שבט מנשה שם כהררי נגב
מדינת משונע זעמי נפש וקחויי בעלי סוסים יכרתו הדרכי' לא
יחוסו על אדם ואין להם מחיה כי אם השלל והם גבורי מלחמה
אחד מהם ינצח מאה. ושבת שמעון וחצי שבט יהודה בארץ כוזרים
והם עד אין הקר ועד אין מספר והם יקחו מס מעשרים וחמישה
מלכיות ומצד הישמעאלים פורעין להם מס.

וזה הצדיק שבא אלינו שמו אלדר בן מחלי בן יחזקאל בן
חזקיה בן עלון בן אבנר בן שמעיהו בן חפר בן חור בן אלקנה בן
הלל בן אפרים בן טוביה בן פדת בן עונן בן נעמן בן מעם בן מעמי
בן אונם בן גאול בן שלד בן כלב בן עזרם בן דורום בן עובדיהו
בן אנרהם בן יוסף בן משה בן יעקב בן כפור בן אריאל בן אשר
בן איוב בן שלם בן אליהוא בן אהליאב בן אחיסטך בן חושים בן
דן בן יעקב אבינו הקב"ה שהודיענו נא נחמות טובות כשכיל אחינו
עשרת השבטים הב"ה יקבץ נדהינו מארבע כנפות הארץ לבית
המקדש עם כל ישראל חברים ונאמר אמן.

שבר איגרות הללו מר אלדר זה לספרד שנת ארבעים
ושלש וזה מר אלדר מלא תורה ומצות ואם ישב אדם עמו מבקר
עד ערב לא יפסק לשונו מטעמי תורה בלשון קדש ומתוקי' דבריו
מדבש ונופת צופים הב"ה יתן לו שכר טוב בעולם הזה ובעולם הבא.

תם ונשלם ספר אלדר הדני.

מעשה הנמלה

זה מה שאירע בימי שלמה המלך ע"ה בשעה שנתן הקב"ה
מלכות לשלמה בן דוד והמשילו על כל מיני חיות ובריה שבעולם
ועל בני אדם ועל חיות ועופות ועל כל מה שברא הקב"ה ונתן לו
אדרת גדולה שישב עליה והיא ממשי ירוק ארוגה מזהב מוב וכל
מיני ציורים שבעולם והיה ארכה ס' מיל ורחבה ס' מיל והיה לשלמה
ד' שרים. ישר אחד מכני אדם ושר ב' מן השדים ושה ג' מן החיות
ושר ד' מן העופות. והשר שהוא מכני אדם אסף בן ברכיה שמו.
והשר שהוא מן השדים רמיראט שמו. ושר חיות אריה ושר עופות
נשר. ולא היה הולך כי אם על הרוח. והיה אוכל סעודת בקר
בדמשק וסעודת ערב במדי. ר"ל במזרח ובמערב. ויהי היום ההוא
והיה מתנאה בעצמו ואמר לא יש כעולם כמוני שנתן לי הקב"ה
חכמה ובינה ודעת והשכל והמשילני על כל בריותיו. באותה שעה
נתנדנד הרוח ונפל מעל האדרת מ' אלף איש. כשראה שלמה כך צעק
על הרוח ואמר הרוח שוב הרוח תשב. השיב הרוח ואמר שב אתה
עם אלהיך ולא תתנאה ואשוב אני עמך. באותה שעה נכלם
שלמה מדברי הרוח. ועוד שהיה הולך יום אחד ועבר על נחל
אחד שהיו בו נמלים ושמע קול אחת נמלה שחורה שהיתה אומרת
לנמלים הכנסו לבתיכם שלא ישחיתו אתכם חיילותיו של שלמה
המלך. כששמע שלמה את דברי הנמלה חרה אפו ואמר לרוח רד
למטה לארץ. וירד. שלח אחר הנמלים ואמר מי טכם אמרה הכנסו
לבתיכם שלא ישחיתו אתכם מחנות שלמה. אמרה אותה הנמלה
אני אמרתי להם. אמר לה למה אמרת כך. אמרה לו יראתי שמא
יבואו לראות מחנותיך ויבטלו מהשבת שמשכחין להקב"ה ויחר
אפו עלינו ויהרגנו. אמר לה למה לא דברה טכל הנמלים אחת
אלא את. אמרה לו אני מלכה שלהם. אמר לה מה שטך. אמרה
לו "מחשמה". אמר לה אני רוצה לשאול אותך שאלה אחת. אמרה
לו אינו ראוי שיהיה השואל למעלה והנשאל למטה. העלה אותה
לפניו. אמרה לו אינו ראוי שיהיה השואל יושב על כסא והנשאל לארץ
אלא תשא אותי על ידיך ואחזיר לך תשובה. ולקח אותה על ידו.

נשארה לו כנגד פניו אמרה שאל. אמר לה יש בעולם גדול יותר
ממני. אמרה לו הן. אמר לה מי הוא. אמרה לו אני. אמר לה
כיצד את גדולה ממני. אמרה לו אלו לא הייתי גדולה ממך לא
שלחך הקב"ה אצלי שתשאני על כסף. כשמוע שלמה את דברי
הנמלה חרה אפו עליה והשליך אותה על הארץ ואמר לה נמלה
אינך יודעת מי אני. אני שלמה בן דוד המלך ע"ה. אמרה הנמלה
לשלמה תדע לך שאת. מטפה סרוחה ולא תתנאה בעצמך. באותה
שעה נפל שלמה על פניו ונתכייש ונכלם מדברי הנמלה. אח"כ
אמר לרוח תשא את האדרת ונלך. נשא הרוח את האדרת. אמרה
נמלה לשלמה לך אבל לא תשכח את הישג ית' ותתנאה בעצמך
הרבה. והיה הרוח הולך ועולה למעלה בין השמים והארץ ונשאר
עשרה ימים ועשרה לילות. יום מימים ראה מרקלין אחד גבוה כלו
בנוי מזהב טוב. אמר שלמה לשריו לא ראיתי כמו זה מרקלין בעולם
כלל. באותה שעה אמר שלמה לרוח תרד למטה. ירד הרוח למטה והלך
שלמה הוא ושר שלו אסף בן ברכיה. והיו הולכים ומטיילים סביבות
המרקלין. וריח עשב שהיה בו כריח גן עדן ולא היו מוצאין לו
פתח להכנס בו והיו תמהים על זה הדבר כיצד נעשה שיכנס
בתוכו. הם בזה הענין ושר השדים בא למלך. אמר ליה אדוני
למה אתה דואג כל כך. אמר שלמה אני דואג על המרקלין זה
שאין לו פתח. איני יודע כיצד אעשה. אמר שר של שדים אדוני
המלך עתה אנזור על השדים שיעלו למעלה מנג המרקלין אולי
ימצאו שום דבר או אדם או עוף או שום בריה. באותה שעה
צעק על השדים ואמר מהרו ועלו לראש הנג וראו אם תמצאו שום
דבר. הלכו ועלו וירדו ואמרו אדוננו לא ראינו שם שום אדם
כלל אלא עוף אחד גדול ושמו נשר והוא יושב על אפרוחיו.
באותה שעה קרא לשר העופות ואמר ליה לך והבא לי את הנשר.
הלך הפרס והביא את הנשר לפני שלמה המלך ע"ה ופתח פיו
בזמר ושבח לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ונתן שלום למלך
שלמה. אמר ליה שלמה מה שמך אמר ליה "אלענאד". אמר ליה
בן כמה שנים אתה. אמר ליה בן ת"ש שנים. אמר ליה ראית או
ידעת או שמעת שיש לזה הבית פתח. אמר ליה אדוני בחיך וחיי
ראשך אני לא ידעתי אבל יש לי. אח גדול ממני מאתים שנה
והוא יודע ומבין ויושב במעלה שנית. אמר שלמה לפרס תוליד
זה הנשר למקומו ותביא לי אחיו הגדול ממנו. ולא ראתה אותו

עין. אחר שעה בא לפני שלמה ועמו נשר גדול מן הראשון ואמר
שירות ותשבחות לבוראו ונתן שלום למלך שלמה ועמד בין ידיו
ואמר לו מה שמך, א"ל אל עוף, א"ל כמה ימי שני חייך, אמר
ליה תת'ק שנה. אמר ליה ידעת או שמעת שיש פתח לזה המרקלין.
אמר ליה אדוני חייך וחיי ראשך אני איני יודע אבל יש לי אח
גדול ממני ת' שנה והוא יודע וסבין ויושב במעלה שלישית.
אמר שלמה לשר העופות תוליך את זה ותביא לי אחיו הגדול
ממנו. והוליך אותו ולא ראתם עין. לאחר שעה בא הנשר הגדול
והיה זקן מאד ולא היה יכול לעוף נשאו אותו על כנפיהם והביאו
אותו לפני שלמה ונתן שכח ותהלה לפני בוראו ונתן שלום למלך.
אמר לו שלמה מה שמך, אמר ליה אל תעמר, אמר בן כמה שנים
אתה, אמר ליה בן אלף ושי' שנה, אמר ליה ידעת או שמעת שיש
לזה המרקלין פתח, אמר ליה אדוני בחייך לא ידעתי אבל אבי
קפד לי שיש לו פתח מצד מערב אבל כסחו העפר מרוב השנים
שעברו עליו, ואם תרצה תנזור על הרוח שיסיר העפר מסביבות
הבית ויתגלה הפתח. גזר שלמה על הרוח ונשב והסיר העפר
מסביבות הבית ונתגלה הפתח והיה הפתח גדול מאד מכוזל עשוי
ונשאר כמו שרוף וכלוי מרוב הזמנים וראו על הדלת מנעול והיה
כתוב עליו, יודע לכם בני אדם שאנחנו ישבנו כזה המרקלין
כטובות ובתענוגים שנים הרבה וכשבא עלינו הרעב טחננו המרגליות
תחת החטה ולא הועיל לנו והנחנו הבית לנשרים ואנחנו שכבנו
על הארץ, ואמרנו להם כל מי שישאל להם על זה המרקלין תאמרו
בנוי מצאנוהו. ועוד כתוב לא יכנס אדם בבית הזה אלא אם הוא
נביא או מלך, ואם ירצה להכנס בו יחפור לצד ימין הפתח ויראה
ארגז (ר"ל ארון מזכוכית) וישכור אותו וימצא בו מפתחות ויפתח
הפתח וימצא שער אחד מזהב ויפתח אותו ויכנס בתוכו וימצא שער
ב' ויפתח אותו ויכנס בתוכו, וימצא שער ג' ויפתח אותו ויכנס
בתוכו ויראה בנין נאה עד מאד ויש בו כריכה אחת מאודם
פטרך וברקת ומרגליות ויראה בתוכו קובה אחת מכל מיני
מרגליות ויראה כמה וכמה חדרים וחצרים טובים רצופים בלבנים
אחת של כסף ואחת של זהב ויסתכל בארץ ויראה צורת עקרב
ויסיר העקרב שהוא מכסף וימצא בית תחת הארץ ויפתח אותו
ויש בו כמה מיני מרגליות עד אין מספר וכמה מיני זהב וכסף
וימצא פתח אחר ועליו מנעול וכתוב על הדלת בעל זה המרקלין

קודם היה בכבוד וגבורה תפחד האריות והדובים ממלכותו והודו.
וישב בזה המרקלין בטובות וכתענונים ומלך וישב על כסאו ובא
זמנו למות בלא עתו ומת ונפל הכתר מעל ראשו. הכנס במרקלין
ותראה תמיהה. אח"כ פתח הדלת ונכנס וראה פתח ג' וכתוב עליו
שהיו יושבין בכבוד ועושי גדול ונשאר הממון והם מתו והלכו
עברו עליהם צרות הזמן נסעו בקברים ולא נשאר להם הליכת רגל
בארץ. ויפתח את הפתח ומצא כריכה אחת מן אודם פטדה וברקת
וכתוב עליה. כמה עמדתי. כמה קריתתי. כמה אכלתי. כמה שתיתי.
וכמה לבשתי מלבושים נאים. כמה הפחדתי וכמה פחדתי. והלך
עוד ומצא דירה נאה מן פטדה וברקת ולה ג' כתחים. וכתוב על פתח
הא' בן אדם לא ישקר כך הזמן. תבלה אתה ותלך ותסע כמקומך
ותשכב תחת הארץ. וכתוב על הפתח הב'. אל תסחר. מעט מעט
לך כי העולם מזה לזה תנתן. וכתוב על פתח ג'. קח לך צדה
לדרך ותקן לך מאכל מבעוד יום כי אתה לא תשאר על האדמה
ולא תדע יום מותך. ופתח הדלת ונכנס וראה צלם אחד יושב.
והרואה אותו יחשוב שהוא חי. וילך לפני הצלם ויגש אליו. ויתרעש
ויצעק בקול גדול כואו בני השטנים. ראו בא שלמה לאבד אתכם.
והיה יוצא איש מנחיריו ועשן. באותה שעה היתה בתוכם צעקה
גדולה ומרה והיה עליהם רעש ורעם. צעק שלמה בקול עליהם
ואמר אתם תפחידו אותי. אין אתם יודעים שאני שלמה המלך
מולך על כל בריה שברא הקב"ה ואני רוצה ליסר אתכם בכל מיני
יסורין ואתם מורדים בי. וקרא עליהם שם המפורש. באותה שעה
שתקו כלם ולא שום אחד מהם יכול לדבר ונפלו הצלמים כלם
על פניהם ואותם בני השטנים ברחו והשליכו עצמם לים הגדול
כדי שלא יפלו ביד שלמה. קרב שלמה אל הצלם ולקח לוח כסף
מגרונו ושלשלת וכתוב בלוח כל עניני המרקלין ולא היה יודע
לקרות בו ודאג דאגה גדולה ואמר לשריו הלא ידעתם כל כך
יגעתי ונתקרבתי אל הצלם ועתה לקחתי הלוח ואיני יודע מה כתוב
בו. והיה מתבונן ואומר כיצד אעשה וראה והנה בחור אחד בא
מן המדבר ובא לפני שלמה והשתחוה לו ואמר לו מה לך שלמה
המלך שאתה דואג. אמר לו על זה הלוח אני דואג שאיני יודע
מה כתוב בו. אמר אותו בחור תן לי ואני אקרא אותו לך שאני
הייתי יושב במקומו והשי"ת ראה אותך שהיית דואג ושלח אותי
לקרוא לך הכתב. נתן אותו לידו והביט בו וראה והשתומם שעה

אחת ובכה ואמר, אי שלמה זה הכתב כלשון ייני כתוב ואומר:
אני שדאד בן עאד מלכתי על אלף אלפי מדינות ורכנתי על אלף
אלפי סוסים, והיה תחת ידי אלף אלפי מלך, והרנתי אלף אלפי
נכור. ובשעה שבא אלי מלאך המות לא יכולתי עליו. והיה כתוב
כל מי שיקרא זה הכתב לא ייגע את עצמו הרבה בזה העולם
שסוף כל אדם למות ולא ישאר ביד האדם שום דבר אלא שם
טוב. וזהו מה שבא על ראש שלמה בזה העולם.

וזכר כל הצדיקים לברכה כן יהי רצון אמן.

ת ם

מדרש קרי ולא כתיב, וכתיב ולא קרי

קרי ולא כתיב

„ולא אבו בנימן“ (שופטים כ' י"ג) חיסר הכתוב „בני“ כי עשו תכל ונבלה וזמה בישראל וראוי להם לגרוע ייחוסן מבנימן הצדיק ולהרחיקם מתולדתו ומכללו ולא כנס בני בנימן כי לא אבו לשמוע בקול אחיהם ובשאר מקומות שקראם בני בנימן נתן להם תקוה ודרך תשובה אם יחזרו ממעשיהם [הרעים] ויעשו תשובה יקראו על שם אחיהם בני בנימן.

„בלכתו להשיב ידו בנהר“ (שמואל ב' ח' ג') כתיב בספר שמואל עילתו שהזכירו הכתוב בשני מקומות בשמואל ובדברי הימים (ד"ס ח' י"ח ג') ואמרו הכתוב בשני זמנים ובשני עתים פעם ראשון אמר להשיב ידו בנהר, ופעם שני אמר להשיב ידו בנהר פרת ולא עסק הכתוב בפעם ראשון להודיע שהוא נהר פרת או נחל מצרים כתבו חוצה לו פרת קרי.

„כאשר ישאל בדבר“ (ש"ס י"ו כ"ג) חיסרו הכתוב „איש“ בפנים כי בן אדם מחוסר מאלהים וכן הוא אומר „ותחסרהו מעט מאלהים“ (ספלים ח' ו') ולא דברו יקום כדבר אלהים לכך חיסרו הכתוב מבפנים „איש“ ותלה לו הכתב מבחוץ אם זיכה מעשיו ועשה לשם שמים תהיה עצתו כדבר אלהים.

„כי על בן המלך“ (ס"ט י"ח כ') חיסרו „כן“ לפי רוע מעשיו כי בקש להמית אביו וכפר בעיקר ובא בזדון אל פילגשי אביו ואמר יואב „כי על בן המלך מת“ תלה לו „כן“ מבחוץ כי באמת הומת בן המלך. וכן הוא אומר „כן בנות צלפחד“ (במדבר כ"ז ז'). „כדבריכם כן הוא“ (בדברים מ"ד י').

„ואדרמלך ושראצר הכהו בחרב“ (מ"ג י"ט כ"ז) נכתב מבפנים „ושראצר בניו“ נקרא מבחוץ. אלו נקרא „ואדרמלך ושראצר הכהו“ לא נודע מי הכהו. אם בניו או אחרים ותלה לו מבחוץ „בניו“ להודיע לכל באי העולם נקמת אלהים בו ולקיים עליו „הגני מקים עליך רעה מביתך“ (ש"ס י"ב י"ח).

„קנאת ה'“ (מ"ג י"ט ל"ה) כתב הוסיף „צבאות“ ותלה לו מבחויץ
כי נקמה גדולה יעשה ה' בו ראשונה ואחר כך על ידי צבאות
מלאכיו. וכן הוא אומר „ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה
שמנים וחמשה אלף“ (מ"ג י"ט ל"ה) לכך תלהו מבחויץ להודיע לשתי
נקמות נקם בו אלהים.

„הנה ימים נאם ה'“ (יחמ"ג ל"ח ל"ז) כתב עלתו „כי הנה ימים
נאם ה'“ דבר סתום הוא והיה לנו לומר כי זאת הבשורה לעתים
רחוקות ולימים רבים כאשר נקרא „באים“ מבחויץ קירב הקץ וקירב
הבשורה בקריאת „באים“ בצווי הנביא הרחמן יסחר הקץ.

„אל יהי פליטה“ (יחמ"ג ל"ט) כתיב בפנים עלתו כי ככל הוא
כסא המלוכה ובית המלכות. וכן הוא אומר „הלא דא היא בבל
רכתא די אנא בנייתה לבית מלכו“ (ויחמ"ג ל"ז) ובה שקעה מלכות
ישראל ובטלה מלכותו ובשר ירמיה לשארית ישראל בנקמת
אלהים אשר ינקום ממנה בעולם הזה ולעתיד לבא וכתב „אל יהי
פליטה“ בעולם הזה ולהוסיף מבחויץ אל יהי „לה“ לעתיד לבא.

„כל אשר תאמרי אעשה“ (יוס ג' ס') כתב יצא מזה כי צותה
נעמי את רות שני פעמים בראשונה אמרה רות „כל אשר תאמרי
אעשה“. ובצוניה שניה אמרה „כל אשר תאמרי „אלי“ אעשה“
לכך הוא תלוי מבחויץ.

„כי אמר אל תבאי“ (יוס ג' י"ז) כתיב מלמד כי רות הגירה
לנעמי חמותה הדבר שני פעמים. בראשונה לא אמרה „אלי“
ובשניה אמרה „אלי“ לכך נתלה מבחויץ.

כתיב ולא קרי

„כי אם אמנון“ (ט"ז י"ז ל"ז) כתב לפי שבראשונה אמר יונדב
בן שמעון כי אמנון לבדו מת שלא נודע לו הדבר על אמתתו
כי אמנון לבדו מת וכשחישב בלבו אמר „אל ישם אדוני המלך
[אל] לבו לאמר כל בני המלך מתו כי אם אמנון לבדו מת“ שהוא
היה ראש הדבר על אמתו וחסרו הכתוב תיבה לפי כיעור מעשיו
ומיתה משונה לכך „אם“ כתיב ולא קרי.

„כי אם במקום אשר יהיה שם אדוני המלך“ (ט"ז ט"ו כ"ה) כתב
כי אתי הגתי דבר. ככל לבנו ובכל נפשו וחוזק דבריו „כי אם
במקום אשר יהיה שם אדוני המלך אם למות אם לחיים כי שם
יהיה עבדך“ והיה בלב דוד הצדיק כי נכרי הוא וחסרו המקרא „אם“

וכן הוא אומר "שוב ושב עם המלך כי נכרי אתה וגם נולה אתה למקום" (ט"ז ט"ט י"ט) לכך כתב "אם" ולא קרי .

"יסלח נא ה' לעבדך" (מ"ג ה' י"ח) חיסרו הכתוב תיבה אחת כי נעמן דבר דברים שלא כהוגן לכן השיבו אלישע הנביא על דבריו כאשר אמר "בבוא אדני בית רמון להשתחות שמה" חיסרו הכתוב "נא" לפי חסרון דעתו ודבריו. לכך כתיב ולא קרי .

"חי ה' את אשר עשה לנו את הנפש הזאת" (יכמיה ל"ח ט"ז) חיסרו הכתוב "את" לפי שנשבע פעם ראשון וכפר. וכן הוא אומר "וגם במלך נבכדנצר מרד אשר השביעו באלהים" (דס"ג ל"ו י"ג) . ועוד הוכיח יחזקאל "אם לא אלתי... אשר הפיר" וגו' (יחזקאל י"ז י"ט) . ועוד אמר ירמיהו "ואם חי ה' יאמרו אכן לשקר ישבעו" (יכמיהו ה' ז') לכך חיסרו הכתוב וחסרו שבעתו שהיה בה תיבה נכתבת ולא נקראת .

"אל ידרך ידרך הדרך" (יכמיה ל"ח ג') כתיב זה תלמד על שתי נקמות ועל שתי פורעניות אשר ינקום ה' לעמו ממלכות כשדים ונכתב שני פעמים. ידרך הראשון נקמת העולם הזה במהרה. וכן הוא אומר "הנני רב את ריבך ונקמתי את נקמתך" (ס"ט ס"ו ל"ו) ידרך השני כתיב ולא קרי כי הוא צפון ותלוי לעתיד לבא .

"עשיתי ככל אשר צויתני" (יחזקאל ט' י"ח) כתיב תלמד מזה כי אומר "כאשר צויתני" יש בו תקוה וחסיה וחמלה מעט מהרבה ואין הוא דבר כליה ויש בו תקוה ותוחלת לתשובה וכאשר צפה המלאך לבוש הבדים גודל רוע מעשיהם. וכן הוא אומר "עון בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד" (ס"ט ס"ט ט') עשה בהם כליה ואמר והשיב דבר "עשיתי ככל אשר צויתני" כי "ככל" לשון כליה הוא ואין שם פליטה. וכן הוא אומר "זקן ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית" (ס"ט ס"ט ו') .

"ופאת נגב המש חמש מאות וארבעת אלפים" (יחזקאל מ"ח ט"ז) כתב תלמד מזה כי חמש מאות הוסיף בשורה רמיזה כי אמר הכתוב "ואלה מדותיה" (ס"ט ס"ט ט') ונתן הק וקו ומדה לבית השלישי למגרשיו ולתולדותיו למוצאיו ומובאיו ותלה בנינו עוד בתשובה. וכן הוא אומר "אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם" (יחזקאל מ"ג י') . ואומר "ואם נכלמו מכל אשר עשו" (ס"ט ס"ט י"ח) כל זה הכבוד הצפון להם הוא ויש לה לתת הרבה מזה ויכול להוסיף חמש על חמש ואלף על אלף .

וכן הוא אומר "יום לבנות גדרוך היום ההוא ירחק חק" (מכס ז'
י"ב). ואומר "יום הוא ועדיך יבוא" (סס סס י"ג) לכך נכתב חמש
חמש. בן יאמר בעל הרחמים אמן.

"ועתה כי אמנם כי אם גאל אנכי" (יום ג' י"ג) כתב עילתו
כי ידע בעז כי ישם גואל קרוב ממנו לכך אמר "כי אם גאל אנכי"
"אם" על ספק אולי יגאל טוב או לא יגאל, ולא היה בטוח שהוא
יגאל כי הוא אומר "ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי" (סס סס
י"ג) לכן "כי אם גאל אנכי" נכתב, "כי גאל אנכי" נקרא.

שלים

מדרש ר' עקיבה בן יוסף

לח זה סודו דכס ל' עקיבא בן יוסף ע"ס דוכס כחכי לחסיו
על סתנין ועל סזינין ועל לחסיו גלולום גדולום וקטנות.

- א' יש לה ג' זיינין לעיל כנגד מלאכי השרת שהם מזכירים את
השם לאחר ג' תיבות שנאמר קדוש קדוש קדוש יי' צבאות,
וב' זיינין למטה כנגד ישראל שמזכירין את השם לאחר ב'
תיבות שנאמר שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד.
- ב' יש לה ב' זיינין לעיל כנגד בית דין שלמעלה ובית דין שלמטה
ושניהן שוין כיום אחד לדין. ועוד ב' יש לה ב' זיינין כנגד ב'
עולמות העולם הזה והעולם הבא.
- ג' מזויינת בג' זיינין מלעיל כנגד ג' ימים שנשתמש העולם לאורו
של הקב"ה. ועוד הג' מזויינת בג' זיינין לפי שביום ג' היו ג'
דברים נבראת היבשה ונקראה ארץ ונתלבשה לבושי עשבים
וכל מימות שבעולם חזרו למקומם ונבראו ימים ונהרות.
- ד' יש לה ב' זיינין לפי שביום ד' נבראו ב' מאורות, ולפעמים
ד' מזויינת בג' זיינין כנגד ב' מאורות הגדולים והכוכבים.
- ה' יש לה ג' זיינין מלעיל לפי שביום ה' נבראו מן המים חיות
ועופות ודגים. ועוד ה' מזויינת בג' זיינין כנגד מלאכים
ושרפים ואופנים.
- ו' מזויינת זיין אחד מלעיל לפי שביום ו' נברא אדם ונשמטו
נתונה מן השמים, ומוטה מלרע לפי שגופו מעפר אדמה מלמטה.
- ז' מזויינת בג' זיינין מלעיל לפי שביום שביעי שבת וינפש ובו
חייב אדם להתענג בג' עינוגין במאכל ובמשתה ובכסות נקנה.
ועוד היא מגולגלת לפי שכל המחלל שבת בדרון אין לו הרמת
ראש עד שיעשה תשובה, ולמה כפיסת הו' כנגד הימין שאם
חזר בתשובה הקב"ה פושט ימינו ומקבלו ומוחל לו על כל
עונותיו.
- ח' יש לה ב' זיינין לפי שביום ח' ימול אדם בשר ערלתו ובכרית יש
ב' מצות מילה ופריעה ואם מל ולא פרע כאלו לא מל. ועוד

ח חמוקה שני ירכים שכל הכורק ממנו עזל מילה שערי גיהנם
פתוחין לו.

ט יש לה ג' זיינין כנגד ג' משפחות טובות כהנים לויים וישראלים.
ועוד ט' יש לה ד' זיינין לעיל כנגד ד' משפחות כהנים לויים
וישראלים ונרי צדק. ועוד ט"ו יש לה ה' זיינין לפי שכולם
שומרים חמשה חומשי תורה.

י כפופה קומתה למעלה ולמטה כנגד עשרה שמתפללין בבית
הכנסת וכופין את קומתם ומכווני' את לבותם לאביהם שבשמים.
כ יש לה ב' זיינין כנגד ב' משפחות כהונה בני אהרן אלעזר
ואיתמר.

ך יש לה ג' זיינין כדי לקומם עמם ג' משפחות לוייה גרשון וקהת
ומרי שומרי המקדש.

ל מעוטר מעילא וזקופה כנגד מלכו של עולם שהוא זקוף מעל
כל העולם כולו וכתר תהלה בראשו ולמה עטרתו מלמטה לפי
שהקב"ה יושב מלמעלה וצופה ומסתכל למטה.

מ יש לכל אחד מהם ב' זיינין כנגד ב' כסאות שיש לו להקב"ה
ית' שמו כסא די לרון בו אומות העולם וכסא רחמים לרון
בו לישראל.

נ יש להם ג' זיינין לשניהם כנגד ג' כתרים שנתנו לישראל
כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. ועוד ג' נטויה רגלה
מלמטה לפי שאם סרח מלך או חכם או כהן מטה רגלו ולמה
נטייתה כנגד הימין שאם חוזרין בתשובה חוזרין לגדולתן
כבראשונה. ועוד היא מגולגלת שכל מי שיש לו ענוה ושפלות
הקב"ה ומגדלו ומגדלו חיי העולם הבא שאין לך מדה טובה
בעולם כענוה ויראת השם.

ס יש לה ב' זיינין לעילא לפי שכל העוסק בתורה ובמצות סודי
עליונים ותחתונים גלויים לו שנאמר סוד ה' ליראיו ובריתו
להודיעם.

ע יש לה ג' זיינין לעיל כנגד ענוי ארץ ישראל שהם אהובים
לבוראם ולמלאכי השרת ולבני אדם ועוד ע' מזויינת בחמשה
זיינין להוסיף עליהן צדיקי ארץ ישראל ויראי חטא. ועוד ע'
זקופה לעילא שכל מי שיש בו ענוה ושפלות הקב"ה מנביחו.
ועוד ע' זקופה ומוטה שכל המנביח עצמו הקב"ה משפילו.
ולמה מוטה כנגד ימין שאם חזר בו הקב"ה מחזירו לגדולתו.

ועוד ע' זקופה ומוטה מצד שמאל שאם אדם לא קרע לבו גם
רוחו לא תהיה תקומה למפלתו.
פ' יש להם ב' זיינין לכל אחד שכל הפותח פיו בתורה ובתפלה
נעשין לו כל חפציו. ועוד פ' מגולגלת ומזויינת בנ' זיינין
לעילא שכל תורה ותפלה שאין בה מעשים טובים ותשובה
התורה בטלה והתפלה אינה רצויה. ועוד פ' מגולגלין שכל
תפלה שאין בה לב נשבר וראש כפוף אינה רצויה. וכל
המעשים שאמרו בפ' גוהגים ב'פ'.
צ' יש לכל אחד ג' זיינין כנגד ג' אבות אברהם יצחק יעקב.
ועוד צ' יש לה ד' זיינין כנגד אמהות שרה רבקה רחל ולאה.
ועוד צ' יש לה ה' זיינין כנגד ה' קולות של יום מתן תורה.
ק' יש לה ב' זיינין כנגד ב' קשרים של תפילין של ראש ושל זרוע.
ולפעמים יש לה זיין אחד כנגד הציץ.
ל' יש לה זיין אחד כנגד המלית ומצות הציצית.
ש' יש לה ג' זיינין כנגד שני תפילין ומזוזה. ועוד ש' יש לה ד'
זיינין כנגד ד' ציציות. ופעמים יש לה ז' כנגד ז' רקיעים
כזה ש'.
ת' יש לה ב' זיינין כנגד עברי ותרגום בעשרים וארבעה ספרים.
ופעמים יש ת' שיש לה זיין אחד כנגד תלמוד דברי חכמים.

נשלם מדרש רבי עקיבה זכר צדיק לברכה

כסא ואיפורומין של שלמה המלך

אמרו חכמים שלמה מלך על העליונים ועל התחתונים שנא
וישב שלמה על כסא ה' אמר ר' יוחנן וכי ישב על כסא ה' אלא
ה"ק"ב"ה הושיבו והמליכו על העליונים ועל התחתונים ועשה לו
כסא בתחתונים דמות כסא הכבוד אשר בעליונים מה בכסא
העליונים דמות ארבע חיות אדם ואריה ושור ונשר אף כך בכסא
שלמה דמות אדם אריה שור נשר ותני ר' חייא כדמות הכסא כבוד
עשה שלמה כסאו ברוח הקודש ודמות הגלגל וכרובים מאחורי
הכסא ודמות חיות ואופנים העמידם לפני הכסא וששים גבורים
היו קבועים שם והיו על מצחו ששים אותיות של יברכה. אמר
ר' אלעזר גם באבנים טובות ומרגליות כולם הימחן כעצם השמים
לטהר וגם בהמות חיות ועופות החזיקם בכסא טמא כנגד טהור
אריה למול שור. אמר ר' אלעזר דמות פני אריה היה עומד כנגבורה
ושני ידיו היו נשואין כנגד קרני השור וקרני השור יוצאין לקראתו
כשני קונטריות. אמר ר' יוחנן העמידם המלך שלמה לכסא אחד
מימין ואחד משמאל כבש מימין וזאב משמאל. צבי מימין ודוב
משמאל. חמור [יחמור] מימין ופיל משמאל ראם מימין וגרפית
משמאל וסוף כולם העמיד בן אדם ונגרו שד והעמיד למעלה זיו
ונגרו נשר. ושם יונה ונגדה התקין ציץ [נץ] ובתוכה לו (2) חקק
נה. שמן על נס [אולי צ"ל ובתוכה לוח חקוק נחש מן על נס. רמז
על נחש נחשת שהיה על הנס ועיין למטה: נחש בפיו היה שורק
וכו'] ואמר ר' יוחנן האך היה דרך שלמה לעלות ולישב בכסא
נוטלו שור בקרניו והיה נותנו לאריה והיה מזהירו ואומר לו הזהר
במלך שלמה שלא ירע בו דבר ואריה נותנו לאיל ואיל נותנו לנמר
ונמר לכבש וכבש לזאב וזאב לצבי וצבי לדוב ודוב ליחמור ויחמור
לפיל ופיל לראם וראם לגרפית וגרפית לאדם והיו אומרים לו בקול
גדול: הרי שלמנו לך המלך שלם ואתה עד בינינו. ואדם נתנו לשד
ושד היה נותנו ופורח בו ומוליכו בין שמים לארץ ואחר כך מביאו
למקומו ומושיבו על קתדרא של זהב כולה מקובעת באבנים טובות
ומרגליות והיה השד עולה לרקיע ומביא לבנת הספיר ומניח תחת

רגליו. שאלו תלמידיו את ר' יוחנן וכי כל כך היה כוחו של שד
לעלות לרקיע אמר להם ולא שנינו שמנה דברים נאמרו בשדים:
ארבע כמלאכי השרת וארבע ככני אדם אוכלין ושותים ככני אדם
ומשמישין מטותיהן ככני אדם ופרין ורבין ככני אדם ומתין ככני
אדם וארבע כמלאכי השרת יש להם כנפים כמלאכי השרת רואין
ואינן נראין כמלאכי השרת ומחלכין מסוף העולם ועד סופו כמלאכי
השרת. יודעים מה שבעליונים ושבתחתונים כמלאכי השרת. באותה
שעה יונה ספז מביאה למלך את ספר משנה התורה ומניחה על
ברכיו וקורא לו לקיים מה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי
חיו. ר' אלעזר אמר אלו החיות והבהמות שהיו חקוקות בכסא
חציים היו בעלי קרנים וחציים בעלי טרפות יד ושינון אלו נגמרא
ואלו במרפה (2) ולא חקקס ה"ק"ב"ה בכסא של שלמה אלא להראות
מהן דוגמא לישראל לעתיד לבוא שעתידין אלו עם אלו לחיות
דרים כאחד שנא זאב וטלה ירעו כאחד וגר זאב עם כבש ונמר
עם גדי ירבץ ופרה ודוב תרעינה. אמר ר' יוחנן היו כולם נותנין
קולם והיו מרעיד כל העולם כולו שור גועה אריה שואג
איל צוהל גמר צורח כבש חונק זאב זורד צבי מפרט
דוב מגמגם חמור מכריס פיל נוהם ראם מצלצל
גרפית מלב לב אדם מרגן שד מזמר זיו היה קורא וקולו עולה
לשמים נשר צועק כקול טים רבים יונה מהגה ניץ מצפצף והיו
מקילו מתעוררים כל ישני ירושלים נחש בפיו היה שורק והיה
חולי ירושלם מתרפאין מקולו. ר' אלעזר אומר הוא נחש שעשה
משה במדבר. הוא נחש שכיתת חזקיהו מלך יהודה. שאלו תלמידיו
את ר' יוחנן וכי חזקיה מלך יהודה היה ראוי לכתת נחש שעשה
משה במדבר לישראל נס להתרפאות בו שכן כתוב וכתת את נחש
הנחשת. אמר להם לא היה מכתתו אלא היו ישראל מובטחים
באותם הימים ולא היו מבקשים רחמים מלפני ה"ק"ב"ה לכך כיתתו
כדי שיבקשו רחמים מן המקום שכתוב בו מחצתי ואני ארפא.
אמר ר' אלעזר היאך היה דרך שלמה לישב על כסא היה נוטל
את התורה ומסתכל בה ומתחיל לשפוט את ישראל באותה שעה
היה קורא אריה: לא תכירו פנים במשפט. שור יחדר כדיבורו:
ודל לא תהדר בריבו. איל מענה: כי המשפט לאלהים הוא. נמר
עונה באף: צדק צדק תרדוף. כבש נותן קולו ואומר: ושפטו את
העם משפט צדק. זאב צועק בדבר שבועה: על כל דבר פשע.

צבי קורא בדבר אמת: ושפטו את העם משפט צדק בכל עת.
דוב מתגבר בקולו: ושפטתם צדק. נחרד יחמוד ואומר: לא
תטה משפט. פיל היה מזהיר בשבח משה: צדקת ה' עשה ומשפטיו
עם ישראל. ראם היה קורא: ואלה המשפטים. גרפית היה אומר:
ושפטתם בין איש ובין רעהו, ואתה המלך שפוט בין איש ובין
רעהו ובסוף כולם היו עומדין אדם ושד ועונין כאחת יחד:
שופטים ושוטרים, ואתה המלך נתנך ה' למלך דיין לשפוט ולדין
עמו ישראל שפוט בצדק ודון באמת כדי שירבה ה' שלומך ושלוש
עמו ישראל שאין העולם מתקיים אלא על שלשה דברים על הדין
ועל האמת ועל השלום. תנו רבנן על שלשה דרכים היה שלמה
עולה לכסא ועל כל דרך ודרך שש מעלות ועל כל מעלה שנים
עשר מעלות קטנות ובמנגנון היה עולה לכסא ועל כל דרך ודרך
היו קנקילות ובמסמאות, ועל כל קמארא וקמארא שנים
עשר אריות עומדים מזה ומזה דכתי' שנים עשר אריות שנים
אריות עומדים אצל הכסא. אמר ר' אלעזר פיצל בין אבנים כולם
קרוסתולים ואילני תמרים בבגדי שש היו מוקפים. שאלו תלמידיו
את ר' יוחנן למה היו תמרים ובגדי שש אמר להם אילנות היו
גבוהות למעלה מן הכסא נעוצים על קמאריות וחבלי בוץ וארגמן
דלויים בראשו באילנות היו בגדי שש וכל מיני דמות צבע היו
קולעים אותם והיה הרוח נכנס בהם והיו מכסים על כל הכסא
וסביבי הכסא מאה אמה והן נראין כמראה הבזק וכמראה ברק ולפדי
אש וכמראה הקשת והיו פעמוני זהב בפיהם קשורות והרוח היה
נכנס בהם והיו מצלצלים. תני ר' חייא שבעים אלף קתידרי זהב
היו סביב לכסא ששם יושבים חכמים ותלמידיהם וכהנים ולוים
וגשיאי ישראל ושבעים קתידראות היו כאולם הכסא ששם היו
יושבים שבעים זקנים ושני קתידראות היו נגדו אחד לנגד החוזה
ואחד לנתן הנביא וכסא אחד מימינו לבת שבע אמו שתשמע חכמתו
דכתי' וישם כסא לאם המלך, וכתי' ושנים עומדים אצל הידות מהו
אצל הידות אלו שני אריות היו עומדים אחד מימינו ואחד משמאלו
בא המלך לישב פושט ידו ארי השמאל ונוטל העטרה ומניחה
על ראש המלך נוטל ארי הימין ונותן שרביש זהב ביד המלך
רץ תנין של כסף במנגנון וכסף למלך והנשרים פורשים כנפיהם
בא לחתוך הדין היו פותחין האריות פיהם נגדו ומאירות כאבוקי
אש ופותחין את פיהם וחורקין בשיניהם והיו נושאים נגד המלך

כאולם השער והיה המלך מתיירא לחתוך את הדין שמא לא הפסיק כהוגן והיה מסתכל נגד גד החווה ונתן הנביא והיו פוסקים הדין בנבואה והמלך היה מסכים עמהם בחכמה ומשמיעים לשבעים זקנים והזקנים לנשיאי ישראל ונשיאי ישראל לשלוחי בית דין והיו מוליכין את האדם אם לחיים אם למות וכל כך למה שהשנים טובים מן האחד ועליהם אמר שלמה בחכמתו טובים השנים מן האחד וכת' אם יתקפו האחד: האחד זה שלמה המלך, השנים: אלו נתן וגד, והחוט המשולש: אלו שלשתן. שאלו את ר' יוחנן מפני מה האריות והחיות צועקים לפניו אמר להם באותם הימים היה ארבע מיתות ב"ד כדי שלא ימות אדם בחנם. פסק המלך את הדין והיו האריות לוחכים כפות רגלי המלך ורוח הקודש מצפצפת ואומרת: והמלך שלמה ברוך, והעומדים עונים כאחד ואומרים: תכון מלכות בית דוד, ושנים עשר בקר: אלו שנים עשר נציבים שהיו מכלכלים את המלך ואת ביתו כל אחד מהם חודש אחד שנא': ולשלמה שנים עשר נציבים, וכל אחד מהם היו לו שמונה עשר אלפים שרים וכל שר ושר אלף שרי אלפים ולאלפים שרי מאות ולמאות שרי חמשים ולחמשים שרי עשרות והיו מכלכלים המלך וביתו מכל דבר ולא היו מעדרים דבר כל אחד ואחד בהדשו ומאכל שולחנו ליום אחד שלשים כור סלת וששים כור קמח עשרה בקר בריאים משומנים שהיו מאכילים אותם עיסה כלולה בשמן ומשקים אותם חלב ועשרים בקר אבוסים בעשב עם שעורים מאה כבישים שמנים ומאה צבי ושלושים איל ועשרים יחמורים גדיים ועופות ודגים וכל מיני מעדנים עד אין מספר שנא' ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סלת ועשרים כור קמח עשרים בקר בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי ויחמור וברבורים אבוסים. מה הוא וברבורים אבוסים. ר' אלעזר אומר אפי' פסיונים היו מגדלין אותם. ר' יוחנן אומר עופות המפוטמות. עגלה על שני הנשיאים, עגלות אלו שני נשיאים היו מביאים מרכה צבוכה שעל שני עגלות לארבעה סוסים כדי לעשות איפורומין למלך, ושור לאחד זה בן הנשיא שהיו רוכבין אותו במרכבה. שאל ר' יוחנן לר' זירא כמה איפורומיות היה למלך בכל שנה ואמר לו י"ב כנגד י"ב נציבים (מלכים א' ד' ז') וכל אחד היה עושה חדשו לכך נאמר ולא יעדרו דבר (מלכים א' ה' ז'). אמר לו והלא י"ג היו, אמר

לו האחד לא היה עושין אותם בסוסים אלא בחורים היו רצים
האיפורומין ואותם החורים היה דוגמת ארכובתם חתוכות והיה
רצים ולא היה סוס וחיה יכולין לרוץ לפניהם. ומאזוה שבט היו
ר' יוסי אומר מנפתלי שנא' נפתלי אילה שלוחה ר' יוחנן אומר
משבט גד שנא' ומן חגד נכדלו אל דוד למצד מדברה נבורי החיל
אנשי צבא למלהמה עורכי צנה ורמח ופני אריה פניהם
וכצבאים על ההרים למחר (ד"ה א' י"ב ח'). וכמה היו
עשרת אלפי בחורים, ואלו היו נערי המלך המתכללים משלחן
המלך בטבת היו רצים אותם, ועליהם אמר הכתוב: והיה
מדי בא המלך בית ה' ישאום הרצים והשיבום (מגני הזהב)
אל תא הרצים (מלכים א' י"ד כ"ח; ד"ה ב' י"ב י"א). ומה היו
נושאים מגני זהב, וכמה היה אורכו של איפורדרומין,
שלש פרסאות על שלש פרסאות ופוסא אחת
היתה, באמצע היו שני טורים עשויים וסבכים עשויות וכל
מיני חיה ועוף היו קבועים בהם והיו סביבם רצים הסוסים
והרצים שמונה פעמים ביום. שאלו תלמידיו לר' זורא
באיזה יום היו עושין איפורדרומין, ר' זורא אומר
בהשלמת החודש, ר' יוסי אומר בראש החדש, אבוי אמר
בשני בחדש, ר' יוחנן אומר בג' בחדש שכאלו הימים היה
המלך עושה דיקסומין, בהשלמת החדש היה עושה לחכמים
ולתלמידים ולכהנים וללויים ובראש החדש היה עושה לכל ישראל
הדרים בירושלים בשני בחדש היה עושה לכל הבאים מן הכרכים
והכפרים וכל האומות וכג' בחדש לא היה עושה איפורדרומין אמרו
לו תלמידיו מאי זה מקום היה נובע אותו הדייקסימון, אמר
להם כתי' (ד"ה ב' ג' ט"ז) ויעש לפני הכית עמודים שנים והצפת
אשר על ראשו אמות חמש, מהו הצפת, אלו שני אריות זהב
על עמוד אחד ושני אריות זהב על העמוד השני
והיו שני אריות זוחלים מיני בשמים לקיים מה שנא' לריח שמניך
טובים אל תיקרי עלמות אהבוך אלא עולמות, ומאי זה מקום היו
נובעין מנן עדן להראות דוגמא לישראל לעתיד לבוא שהם
עתידין לראות כל אלו בעיניהם, התחילו תלמידיו להיות תמיהים,
אמר להם ר' יוחנן ומה אתם תמיהים שעתיד קמן שבישראל יהיה
גדול משלמה במלכותו ומה בימי שלמה מפני שני אריות היה יוצא
קונדימין ומשני אריות בשמים אבל לעתיד לבוא לפרות [פלגות?]

כחרדל ופרת [פלגות?] כולם של אפרסמון ובשמים ויין
וחלב ודבש וכל מיני מתיקה המזומנים לצדיקים. ושמא תאמר
לרשעים חס ושלוס לא יראו בפלגותיהם שנא' אל ירא בפלגות
נהרי נחלי דבש וחמאה (איוב כ' י"ב). אמר ר' יוחנן ארבעה
דימוטיות היו באפרודומין [איפודרומין] של מלך ובכל אחד
ארבעת אלפי איש ובכל דימוט היו שבכות נעשות וכותרות
מחוזקות בברזל נחשת וזהב ועל כל כותר ישבעה טמי [בימי]
אחד למעלה מחברו וארבע נדבכות אחד למעלה מחברו ועל כל
נדבך מאה איש ובכל דימוט שני דלתות עצי שמן והיו קבועים
בהם בכל מיני כלי זהב ואבנים טובות ומרגליות
וכרובים ותימורים קבועים בזהב והיה הולך אורם
למקום רחוק מירושלם ולפני כל דימוט הליל ועוגב היו
מרגנים למעלה ואלו מכים בחליל למעטם. אמר ר' יוסי לארבעה
חלקים היו נחלקים, המלך ועבדיו וחכמים ותלמידים וכהנים
ולוים היו לבושים תכלת, וכל ישראל היו לבושים לבנים,
והבאים מן הכרכים ומן הכפרים ומשאר מקומות היו לבושים
אדומים, ואומות העולם שהיו באים ממרחק רחוק להביא למלך
מנחה היו לבושים ירוק. אמרו לו תלמידיו מפני מה אלו ארבעה
מיני בגדים. אמר להם כנגד ארבעה תקופות, מתקופת תשרי עד
תקופת טבת הימים הם כתכלת, מטבת עד ניסן השלג יורד והיו
לבושים לבנים, מניסן עד תמוז הים טוב לפרש בו והיו לבושים
ירוק, מתמוז ועד תשרי הפירות יפות ואדומות ואז היו לבושים
בגדים אדומים.

נשלם ענין כסא שלמה שיביליעא.

מדרש דאברהם אבינו (1)

אמרו חכמים שס"ה מלכים היו יושבין לפני נמרוד גבור ציד
 הוא היה גבור ציד בשעה שהשיבו אברהם אבינו תשובה קשה
 כשאמר לו נמרוד למה מרדת בי ששברתה את פסילי אמר לו
 גרון זה שבידי שברן אמר לו וכי יש בו כח ודעת לעשות כך
 אמר לו ולמה לא היה דעת בפסילך שאתה קוראן אלהיך למחות
 שלא ישברן השיב לו נמרוד אני אלוה וכראתי העולם וארון
 הנסתרות ששברתה פסילי ועתיד אני להפרע ממך, אמר לו אם
 אתה אלוה תהפוך העיתים ותזריח בהשכמה החמה שתהא הולכת
 ממערב למזרח ואדע שאלוה אתה וגם תגיד לי מה אני חושב
 בלבי, מיד נתן ידו על זקנו ותמה תימה גדול עליו שאמר לו
 אברהם לא אלוה אתה בן כוש אתה למה לא הצלת אביך מן
 המות ועתיד גם אתה למות, מיד אמר לכל המלכים הבו לי עצה
 מה אעשה לנער שהשיב לי כאשר שמעתם ואכד יראתי
 ששברן ושרפם, אמרו לי במה אכד יראתך אמר להם באיש.
 אמרו לו תבא האש ותפרע ממנו, מיד צוה נמרוד וחבשוהו י"ב
 שנים בבית הסוהר שבע שנים בכרדי ושלוש (2) נכותי והיו כל
 אותן המלכים מביאין עצים למדורתו של אברהם, לאחר י"ב שנים
 הוציאו מבית הכלא ועקרו וכפתו לארץ והקיפו עצים מדי רוחותיו
 בגובה ו' אמות והצית אש בעצים והיו כל המלכים רואים שלא היה
 מניע לא אש ולא שלהבת כלפי אברהם, אמרו המלכים אחיו של
 אברהם כשפן גדול הוא וצבר את האור וסילסלה ובשבילו ניצול
 אברהם, מיד ניתזה שלהבת ממדורתו של אברהם ושרף את חרן
 שנאמר וימת חרן באותה שעה אמר מיכאל רבונו של עולם ארד

(1) סעסקי זאם מסך "ניעכילוח לתלמידי ל' יסודם חסיד" כ"י על קלף
 וסוף סלחם לוחו סכב חיד"א (ע"י) ס"ב ד' ויילנא ס"ב ד' י"ב ע"ב) ונכחשו כנחל
 דף חסד מסוף סקיקתא דכב כסנא סוכיכו ג"כ סכב חיד"א (ס"ב ו' ס' ע"ב).
 (2) נכחם ס"ל: וחמש
 ש' ז' ח' ה'.

לכבשן להציל אברהם אמר הקב"ה על שמי ירד לאש ואני בכבודי
אציל אותו ועתידין מבני בניו חנניה מישאל ועזריה לירד לכבשן
האש אותם תציל. וכשהוציאו מאור כשדים נשתחוו כל אותם
המלכים על כפות רגליו של אברהם אבינו והיו קוצצים ארזים
ועשו לו ביטה גדולה והושיבוהו בראשה והיו מביאים בניהם
ומשליכין בחיקו ואומרים תלמדינו דרכיך לכטוח בחי וקיים לעד
שלא היה לך רב להורות לך כי אם כליותיך שג' אברך את יי'
אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי ועטרו כל אותם המלכים
וגיירו את עצמם ונכנסו לכנפי השכינה ועליהם נאמר נדיכי עמים
נאספו עם אלהי אברהם.

גן עדן וגיהנם

(שערי גן עדן) שבעה שערים יש בגן עדן וכל השערים בתים ועליות, ואורך הבתים ק' רבוא מילין וכל אחד ואחד מן הבתים יש בו מאה מלאכי השרת, באותם חופות מתוקנים שם דיוגסים וחררים וכל צדיק וצדיק מקומו מוכן לפניו, ושם מלאכי השרת ומלאכי החסד לפניו ומרקדים לפניו ומזמרים ואותם חופות מעוטרים בח' מאות וורדים וכשיבא הצדיק לפניו בבגדיו אלו מפשימים אותם הבגדים מעליו ומלבישין אותו ח' בגדים של משי וענני כבוד מקיפין אותו מכל צדדיו, ומשם מוציאין אותו לחופת ארבע נהרות של חוד מעדנים אשר שם היין והדבש ושותים הצדיקים מהם, ובראש כל חופה גפן שלזהב נטועה, ואבנים טובות תלויות, ועליו (כאן חסד), במעלה ב' יושבין עליו אנשי צדק שלא שלחו ידיהם בטמון אחרים ולא נתנו עיניהם להביט בנשי חבריהם, ומלאכים משמשים ומצחקים לפניו בכל מיני שחוק, ונהרות של אש רצים לפניו וריח נודף בכל מיני בשמים, במעלה ג' לומדי תינוקות שעשו מלאכתן באמונה, ומלאכים משחקים לפניו בכל מיני שחוק, והם לומדים עמהם, ועורכים לפניו שולחנות של כסף וזהב, ובכל יום טובלים בנהרות של אפרסמון ואח"כ אומרים שירה, במעלה ד' יושבים אנשים שגדלו בניהם ללמוד תורה ושכרן מוכפל מכל השכירות האלו, במעלה ה' יושבים פרנסים ומנהיגי הצבור באמת וביושר ולא גאה לבם עליהם ושכרם הרבה ומוכפל משל מעלה, במעלה הו' יושבים אותם שנתנו צדקה ושכרם הרבה מאד, במעלה הז' יושבים עליהם עניים וגרי הצדק, ונהרות של אפרסמון רצים לפניו, וכל צדיק וצדיק יש לו חופה בפני עצמה ומלאכים משמשים לפניו, וחמה ולבנה מרקדים לפניו, וכל צדיק וצדיק יש לו כתר על ראשו לפי כבודו, כל זה יש בגן, אכן בעדן אשרי שיוזכה לראות.

ואתחיל לכתוב שכה של העדן, ולמי נברא המעלה של שתים עשרה, ואלו הן הי"ב מעלות, המעלה הא' ליראי חטא, הב' לגומלי חסדים, הג' לקוברי מתים, הד' למבקרי חולים, הה' לסוחרי אמת,

הו' למלויי לעיפים, הו' למגדלי יתומים, הח' לעושי שלום, המ' למלמדי לעניים, הו' למוסרי נפשם ל חוד השם, הו'א ללומדי תורה, הו'ב לדוד מלך ישראל ולחבריו ולשאר מלכי אמת כגון שלמה ויאשיה וחזקיה, ובכל אלו המעלות יש שמחה ושחוק ושירות וכבוד גדול לכל צדיק וצדיק, ועוד יש שם עניינים הרבה שאין אדם יכול לספר אחת מני אלף, עד הנה דברי ר"א (כאן חסר):

(סדר גן עדן) חצר גדול יש למתים ולפני החצר נחל היוצא מג'ע, ולפני הנחלים יש שדה ובכל ערבי שבתות בין מנחה לתפלת ערבית, מוציאין רוחות של מתים מבית גנויהם, ומרעין אותן באותו שדה ושותין מים מאותו נחל, וכל אדם השותה מים בשבת בין מנחה לתפלת ערבית נוול מימיו של מתים, וכשהצבור אומר ברוך ה' המברך חוזרים אותם לקבריהם, והקב"ה מחיה אותם ומעמידם על הגליהם חיים וקיימים, וכל מתי ישראל נוחים ביום השבת, ובאים המונים המונים ומשוררים לפני ה' הב"ה, ובאים ומשתחווים בכתי כנסיות לקיים מה שנאמר יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם, וכל ימי שבתות וראשי חרשים עומדים חיים מקבריהם ובאים ומקבלים פני שכינה ומשתחווים לפניו, כמו שנאמר והשתחוו עם הארץ לפני השער ההוא בשבתות ובחדשים, שנאמר והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני וגו'.

(אגדת ריב"ל) אמר ר' יהושע בן לוי כד משחנא ביתא קמא דבמדור גיהנם אישכחית בה מאה מילין באורכא וחמשין מילין בפותיא ותמן גובין גובין ואריון דנור קיטין תמן וכד נפלין תמן בני אונשא אכלין יתהון אריותא ובתר דתיכליגון אישתא קיטין מרישא ורטו יתהון בגורא דכל ביתא דמדור קמא, ומשחית ביתא תנינא דבמדור תנינא ואישכחית ביה כקדמאה ושאלית בנין ביתא קמא ואמרין בביתא קמא אית ביה עשר אומין ועמהון אבשלום ואמרין אומה לאומה אם אנחנא סרחנא דלא קבילנא אוריתא אתון מה חבתין ואיגון אמרין אנן כותכון סרחנא ואמרין לאבשלום את לא קבילת אבהתך קבילו למה לקית כדן אמר

להון משום דולולית לאבא וקאים מלאכא חד ומחי לכל חד וחד
בשמי דנורא וההוא דמחי יתהון קושי אל שמה ואמר דמו יתהון
ורמו יתהון ומתוקדן בנורא ומעילין חורגני ומחי להון ורמן יתהון
לנורא וכן כל חד וחד עד דמסימן כל חייביא. ובתר כן מעילין
אבשלום לממחא נפקא בת קלא ואמרת לא תמחוגיה ולא תקדוגיה
בגין דהוא מבני רחימאי דאמרין בסיני נעשה ונשמע. בתר
דמסימן רשיעיא למימחי ולמוקד נפקין מן נורא כאלו לא אתוקדו
ועוד חזרין וממחין יתהון וכן עבדין להון שבע זמנין ביומא ותלת
בליליא ואבשלום אישתויב מכל אילין בגין דהוא בריה דדוד.
ובביתא תנינא דבמדור תנינא אית ביה עשר אומין וכדין דגין
יתהון ודואג עמהון וההוא דמחי יתהון להטיאל שמה ודואג
אישתויב מכל אילין דהוא מבני כניהון דאמרין בסיני נעשה
ונשמע. ובביתא תליתאה אית ביה עשר אומין וכדין דגין
יתהון וההוא דמחי יתהון שפטיאל שמה וקרח וכנישתיה
משתיזיב מכל אילין בגין דאמרו נעשה ונשמע. וביתא רביעאה
כדין דגין יתהון ואית ביה עשר אומין וירבעם עמהון וההוא דמחי
יתהון מכתילאל שמה וירבעם משתיזיב מכל אילין דעל דעסק
באוריתא והוא מבני ישראל דאמרי בסיני נעשה ונשמע. וביתא
חמישאה כדין דגין יתהון ואחאב עמהון וההוא דמחי יתהון
חומריאל שמה ואחאב משתיזיב מכל אילין בגין דהוא מבני
ישראל דאמרי בסיני נעשה ונשמע. וביתא שתיתאה כדין דגין
יתהון ומיכה עמהון ההוא דמחי יתהון פוסיאל שמה ומיכה
משתיזיב מכל אילין על דאמרי בסיני נעשה ונשמע. וביתא
שביעאה כדין ואלישע בן אבויה עמהון וההוא דמחי יתהון
דלקיאל שמה ואלישע משתיזיב על דהוא מבנוהי דמאן דאמרי
בסיני נעשה ונשמע. ובכל שבע אלפי דאית בכל מדור דגין כל
רשיעיא בהאיך דינא ולא חזון דין ית דין בגין חשוכא דכל חשוכא
דהות קדם דאיתברי עלמא תמן הוא.

(דומה, מדור ז' בגיהנם) שבע בתי דירות בגיהנם ואלו הן
שאל ואבדון ועלמות וארץ תחתית וארץ נשייה וניהגס ודומה.
ר' לוי אמר דומה זה חצר מות ולמה נקרא שמו חצר מות חצר
של רוחות של בני אדם מתים ומקום הוא כמין בגין וחצר מוקף גדר

ולפני חצר נחל ולפני נחל שדה ובכל יום ויום מוציא דומה את
הרוחות ואוכלות את השדה ושותות את הנחל וכל אדם השותה
מים בין השמשות גוזל את מתיו. ולמה שם שר הרוחות דומה
שהוא שומר דוממות שאוכלות ואינן מדברות שותות ואין קולן
נשמע. ומה בין רוח לנשמה נשמה דומה כמין חגב בעל כנפים
ושלשלת קשורה ברגלו ותלויה בחוט השדרה וכשאדם ישן יוצאה
נשמתו ומשומטת בעולם והן הן החלומות שאדם דומה ולפיכך
כשאדם ישן קורין לו כמה פעמים ואינו עונה וכשנוגע בו מיד
עונה. וכיון שיגיע קצו ליפטר מן העולם בא מלאך המות ליטול
נשמתו של אדם. הנשמה דומה כמין קנה מלא דם ויש לה קנים
קטנים שהן מתפורין בכל הגוף ותופש המלאך בראש הקנה
ומושכה מגוף הצדיק בנחת כאילו מושך חוט מן החלב ומושך
מגוף של רשע כאילו מושך פיטורי פיושט וי"א כפירוקי טורי וי"א
כמושך קוצים על גבי הצמר וכפיטורי על גבי הכלך וי"א כי חיזורא
דגכבא דלאחורי נשרא (עיין ברכות דף ח': אסכרא דמיא כחיזורא
בגכבא דעמרא דלאחורי נשרא ועיין ערוך ערך גב ז' וערך נשר
ה) ומיד מת והרוח יוצאה ויושבת על חוטמו עד שמסריה וכיון
שמסריה צועקת ובוכה לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבש"ע אנה
יוליכון אותי ומיד נוטלו דומה ומוליכו לחצר מות אצל הרוחות
אם הוא צדיק אומרין לפניו פנו מקום לפלוני צדיק והולך ממדור
למדור עד שרואה פני שכינה לכך נאמר ישר יחוו פנימו. הרי ז'
מדורות לצדיקים וז' מדורות לרשעים. לרשעים לפי מעשיהן
ולצדיקים לפי מעשיהן. (מדרש תהלים כ"י מזמור י"א פסוק ז').

(סעודת גן עדן) לעתיד לבא מגלה הקב"ה מעמי תורה
לישראל, מפני מה איסור שתי אחיות, מפני מה בשר בחלב,
מפני מה בשר חזיר, מפני מה כלאים, לאחר שמגלה להם מעמי
תורה אומר להם לצדיקים הכנסו לגן עדן ואכלו סעודה המתוקנת
לכם ושתו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. אמרו לפניו
רבש"ע כלום יש סעודה שאין בעלה שרוי בתוכה, אבל אם
רצונך תשרה שכינתך בינותינו, מיד אומר דוד לפני הקב"ה רבונו
של עולם עשה עמנו טובה ושב אתנו, באותה שעה שומע הקב"ה
לדוד שנאמר אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני. מיד נכנס

הקב"ה ודוד וכל הצדיקים עומדים על כסאותם והקב"ה יושב על
כסא כבוד שלו ודוד יושב כנגדו על כסא המוכן לו שנא' וכסאו
כשמש נגדו, וכל הצדיקים יושבים על כסאותם ואוכלין ושמתין
ושותין בשלשה כוסות מין עסים שנאמר אישך מין הרקח מעסים
רמוני [נ"א וגבריאל נוטל שתי כסאות אחת להקב"ה ואחת לדוד
שנא' וכסאו כשמש נגדו, ואוכלים ושותים ג' כוסות] ומוזגין להם
כוס של ברכה, וכוס של ברכה הוי מאתם ועשרים ואחד לוג
שנאמר תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי
רויה, רוי"ה בגימטריא הכי הוי, לאחר שאוכלין ושותין אומר מי
יברך, אומר לאברהם מול אתה וברך שאתה אב העולם, אומר
להם איני מברך שיצא ממני זרע שהכעים לפני הקדוש ב"ה, אומר
ליצחק מול אתה וברך שנעקרת על גבי הזובח, אומר להם איני
מברך שיצא ממני זרע שהחריבו ביתו של הקב"ה, אומר ליעקב מול
אתה וברך שמתתך שלמה לפני המקום, אומר להם איני מברך
שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידה תורה לאסרן שנאמר ואשה
אל אחותה לא תקח לצרור, אומר למשה מול אתה וברך שקבלת
את התורה וקיימת אותה, אומר להם איני מברך שלא זכיתי
ליכנס לא"י, אומר ליהושע מול אתה וברך שהכנסת לישראל
לארץ וקיימת את התורה, אומר להם איני מברך שלא זכיתי לבני,
אומר לדוד מול אתה וברך שאתה נעים זמירות ישראל ואתה
נשיא להם שנאמר ועבדי דוד נשיא להם לעולם, והוא אומר להם
אני אברך ולי נאה לברך, שנאמר כוס ישועות אשא וכשם ה'
אקרא, לאחר שאוכלין ושותין ומברכין מביא הקב"ה את התורה
ומניחה בחיקו ועוסק בה בטומאה ובטהרה באיסור ובהיתר בהלכות
ובאגדות, ואומר דוד שירה [נ"א אנדה] לפני הקב"ה ועונין אחריו
הצדיקים אמן יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלשיא יתברך
מתוך גן עדן, ופושעי ישראל עונין אמן מתוך גיהנם, מיד אומר
הקב"ה למלאכים מי הם אלו שעונין אמן מתוך גיהנם, אומר לפניו
רבש"ע הללו פושעי ישראל שאע"פ שהם בצרה גדולה מתחזקים
ואומרים לפניך אמן, מיד אומר הקב"ה למלאכים פתחו להן שערי
גן עדן ויבואו ויזמרו לפני שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק
שומר אמונים, אל תקרא שומר אמונים אלא שאומר אמונים.

(פרק גן החיים) גדולים מעשיו של הקב"ה שאין להם חקר
שאם ירצה אדם לחשוב מדותיו בכל יום משכיב ומעריב ואינו
יכול לחשוב, והרי דברים ק"ו ומה מדה אחת של רקיע אינו יכול
לחשוב רקיעין כלן על אחת כמה וכמה, ומי הלך מסוף העולם
ועד סופו וגמר מדות כל הארצות וכל המדברות כלן, והלא דברים
ק"ו ומה דברים שברשותו אינו יכול לחשוב שאינן ברשותו על
אחת כמה וכמה, כך עינים של נביאים ראו חשבון כל הדורות
וקצי כל הדורות וסוף העה"ז וסוף העה"ב אבל מתן שכרן של
צדיקים לעולם הבא שנאמר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה
למחכה לו, מה ראו עיניהם של נביאים חדרי ג"ע ועין החיים,
ואלו הן חדרי ג"ע, נ"ו שערים יש בג"ע ועל השערים בתים ועליות
ואורך הבתים ס' רבוא מלין וכל אחד ואחד מהבתים יש בו ששים
מלאכי השרת ובאותן הבתים חופות על גבי חופות ומשכנן של
ורדין, ולכל צדיק וצדיק מקומו מוכן לפניו, ומלאכי חסד מרקדין
ומזמרין לפניו ומפשיטין לו את בגדיו ומלבישין אותו בגדי משי
וכבוד, ומעדנין חלב ואפרסמון ויין ושמן ודבש ובכל מיני עידונין,
ובראש כל חופה גפן של זהב טעונה אבנים טובות ומרגליות שנ'
בעדן גן אלהים כל אבן יקרה מסוכתך וגו' והפסוק שבכל החופות
של זהב ואבן יקרה, וכל אלו התקין הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא,
מדת עין החיים כמדת כל היישוב יש בג"ע עץ החיים כנגד
פירות כל האילנות מיום שנברא העולם עד יום שיחיו המתים,
פירות העה"ז נאכל ומסריח ומעם כל אחד ואחד בפני עצמו ואינם
עומדים משנה לחברתה וסוף כל האוכלים חוזרים אל העפר שנא'
הכל הולך אל מקום אחד הכל הולך אל העפר והכל שב אל העפר,
אבל פירות העה"ב נאכלין ואינם מסריחין ומעם כל מעדני עולם
בהם וקיימים הם מימי בראשית והן משוכחין והולכין ונותנים חיים
לעושיהם ולאוכליהם לעולמי עולמים שנא' ועתה פן ישלח ידו ואכל
וחי לעולם, והלא דברים ק"ו ומה מי שנגזרה עליו מיתה אם אכל
ממנו חי לעולם, צדיקים שמקיימים התורה והמצוות ומקיימי רצון
יוצרים על אחת כמה וכמה, אין לי אלא לחיים, לחכמה לבינה
ולטאור פנים מנין, שנאמר ויצמחה' אלהים מן האדמה כל עץ נחמד
למראה, ומנין שרואה פני השכינה שנא' באור פני מלך חיים ורצונו
כעב מלקוש, יכול שהיא עושה פירות משנה לחברתה, ובדין הוא
נקראו נהרות ונקראו מים ונקראו עץ חיים, מה נהרות מושכין

והולכין ואין פוסקין אלא הולכים וחיין, וכן דוד מלך ישראל אומר
והיה כעץ שתול על פלגי מים ועל יובל ישלח שרשיו, וכן ישעיה
אומר הוי ארץ צלצל כנפים ואומר השולח בים צירים ובכלי גומא
על פני המים. מנין שכל האילנות עתידין לעלות לירושלים ונהדי
ג' עוברים תחת עין החיים ובוזין כל האילנות שבעולם ומשם
יוצא נהר גדול וכל האילנות נטועים שנאמר ועל הנחל יעלה
על שפתו מזה ומזה כל עין מאכל. כל הנהרות הללו מעלים
גליות ישראל בכל מקומות מושבותיהם, והקב"ה עושה גם בהם
עושה מחילות ומעלה אותם תחת הר הזתים, והקב"ה עומד על
ההר וההר יבקע מתחתיו שנאמר ונבקע הר הזתים, והקב"ה עומד
על ההר, ובת קול משמיע בעולם מי שמע כזאת ומי ראה כאלה
וגו' וירושלים תמיהת באותה שעה ואמרת מי ילד לי את אלה,
והקב"ה משיבה הם בנייך הם בני גלותך שיצאו ממך שני הרחיבי
מקום אהלך, אשריהם הצדיקים שלומדים את התורה שהיא משולה
לעין חיים, שנאמר עין חיים היא למחזיקים בה, סנהדראות יושבים
תחת עין החיים ואבות העולם במחיצתם והוד והדר וקרני הוד
לבושם, וזיקים וברקים יוצאים מפייהם וכל ישראל סביבותם, וכלם
תורה אחת ומאמר אחר והלכה אחת ומשמע אחר, ואין מחלוקת
ביניהם שנאמר וכל בניך למודי יי וגו'. באותה שעה רעשה
הארץ והעולם מזדעזע והים מתפרד וחשמלי אש שהיו דומים
לגדפי טווס מקיפים מסוף העולם ועד סופו, וכל אומות העולם
באים ורואים בכבודן של ישראל שנאמר והלכו גוים לאורך,
אימתי תשועה זאת הוי אומר זה לימות המשיח שיבא ויגלה
במהרה בימינו, ויראו עינינו וישמח לבנו, אמן וכי"ר.

(פרק ר' יצחק בן פרנך מגיהנם) ר' יצחק אומר כל עונותיו
של אדם חקוקים לו על עצמותיו שני ותחי עונותם על עצמותם,
וכל זכויותיו של אדם כותבים לו על יד ימינו, ר' יהושע אומר אין
מעדיין בזכויותיו ובחובותיו של אדם אלא בשעת פטירתו, אפילו
שיחה קלה שאין בה חטא מגידים לו לאדם בשעת מיתתו הא
כיצד כשאדם מת באין עליו ג' מלאכי השרת האחד מלאך המות
והאחד סופר והאחד ממונה אמר לו כבר הגיעה קיצך, אמר לו
איננו כן שעדיין לא הגיע קציי, מיד חושב המלאך הסופר ימיו

ושנותיו באותה שעה פותח האדם את עיניו ורואה את מלאך המות ומזדעזע ונופל על פניו, אמרו עליו על מלאך המות ארכו מסוף העולם עד סופו מכאן אמרו אפילו בשעת מיתתו של רשע יצרו מתנכר עליו. ר' אליעזר אומר בשם ובליעל כקוץ מוגד כלהם, בשעה שהצדיק נפטר מן העולם באין עליו ג' כתות של מלאכי השרת, כת אחת אומרת הצדיק אבד ואין איש שם על לב כת שני' אומ' יבא שלום וגו' כת ג' אומ' והלך לפניך צדקך. אחז"ל ד' מלאכים עומדים לו לאדם בשעת פטירתו מן העוה"ז כשתבא הנשמה ליפטר מן העולם תזעק קול אחד ואומרת ארץ ארץ שהלכתי עליך הצילני מדין המות ועונה המלאך ואומר ליי' הארץ ומלואה, צועקת קול שני ואומרת אחי אחי קרובי ומשפחתי החביבים עלי בואו והצילוני מדין המות והמלאך השני עונה אח לא פדה יפדה איש, וצועקת קול שלישי ואומרת ממוני ממוני החביב עלי הצילני מדין המות הזה, ועונה מלאך שלישי ואומר ליי' הארץ ומלואה, וצועקת קול רביעי ואומרת מעשי מעשי הטובים בואו והצילוני מדין המות, ועונה מלאך רביעי ואומר לו עבשיו קראת אל האמת שני' והלך לפניך צדקך.

(ביצד דין הקבר) שאלו תלמידיו את ר' אליעזר כיצד דין הקבר אמר להם וחציה של ברזל ומכה בו, פעם אחת איבריו מתפרקין ומלשונו ומחרף בני אדם וכן כלם, רבי מאיר אומר קשה דין חבוט הקבר יותר מדינה של גיהנם מכאן אמרו חכמים הדר בא"י אפי' דר בבבל ומת בע"ש אינו רואה דין הקבר מבטן זה דינה של גיהנם, המקום ברחמי ובחסדיו יצילנו מדינה וישים חלקנו עם הצדיקים בג"ע אוכ"ר. ר' חייא פתח לעלוקה שתי בנות הב, א"ר אלעזר ב' כתות של מלאכי הבלה עומדים על פתח גיהנם ואומרים הב הב אייתני אייתי, ולמה נקרא שמה גיהנם, גיא שכל מתיה הולכים מסוף העולם ועד סופו, ולמה נקרא שמה של גיהנם תפתח, שכל המתפתח ביצרו נכנס לשם, ר' יוחנן פתח (ואה"כ מס' גיהנם הנדפס כב"מ ח"א ומוסיף והולך:) שבעה מדורות יש בגיהנם וכל מדור ומדור אלפים בתים ובכל בית ובית יש בו ז' חלונות ובכל חלון וחלון יש בו אלפים כדירה וכולן לחזנים ולסופרים ולדיינים ולמינים ולמשומדים

וכל אחד מהם אינו נמלט אלא א"כ יש בו תורה ומצות. אח"כ
מרחם על בריותיו שנ' כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי
רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי.

שבעה יורדין לגיהנם ואלו הן הדיין והטבח והלבלב
והרופא וסופריהם ומלמדי תינות. וכולן אם עושין לשם שמים
יורדין ועולין חוץ משלשה שיורדין ואינם עולים. המלכין
פני חברו ברכים והמכנה שם לחברו והבא על אשת איש. שבעה
שמות לגיהנם ואלו הן שאול ואבדון באר שאון ובאר שחת וחצר
מות ובור תחתיה ומיט היון. שאול מהלך שלש מאות שנה ארכה
וכן רחבה וכן כולן נמצא ארכה של גיהנם מהלך ב' אלפים שנה
וק' שנה. ובזמן שאדם מתחייב בדין מוסרין אותו למלאכי הבלה
ותופסין אותו ומוליכין אותו לחצר מות חשך ואשלה שנ' יהידרכם
חשך וחלקלקות. ולא עוד אלא שדוחפין אותו אל תוך גיהנם
שנא' ומלאך יי' דוחה. כשמת אדם ומוטל במטה מלאכי השרת
מהלכין לפניו ובני אדם מהלכין אחריו. אם אומרים עליו בני אדם
אשרי פלוני זה היה טוב ונעים בחייו אומרים לו מלאכי השרת
כתוב והוא כתוב והן חותמין ולא עוד אלא שני מלאכי
השרת מלוין לו לאדם בשעת מיתתו ויודעין אם נגב הוא אם חסם
או עשק. ולא עוד אלא קורות ביתו של אדם ואכנים מעידים לו
שנ' ואכן מקיר תזעק וגו' ומי שעשה תשובה מוליכין אותו לג'ע
ואם מת בלא תשובה מוליכין אותו לגיהנם. וכשמת אדם מוליכין
אותו אצל אברהם ויצחק ואומרים לו בני מה עשית בעולם שיוצאת
ממנו. והוא אומר להם קניתי שדות וכרמים ועמלתי בהן כל ימי
אומרים לו שומה לא למדת מדוד המלך שאמר ליי' הארץ ומלואה.
מוציאין אותו ומכניסין אהר ושואלי' לו כמו כן והיא אומר קניתי
כסף וזהב והם אומרים לו שומה לא למדת מנביאים הראשונים
שאמרו לי הכסף ולי הזהב. וכשמכניסים אצלם תלמידי חכמים
אומרים להם בני מה עשיתם בעולם שבאתם ממנו ואומרים בתורה
עמלנו כל ימי חייו ואומרים לו יבא שלום יגוחו על משכבותם.
ואף הקב"ה מקבלו בספר פנים יפות. חמשה בתי דינין קבועים
בגיהנם וכולן ראה ישעי'. נכנס בבית ראשון ומצא שם ב' אנשים
שאוחזים כדי מים על שכמיהם וממלאים אותם ומשליכין אותם לתוך
הבור והבור איננו מלא. אמר ישעי' ע"ה לפני הקב"ה גלי הויא גלי
לי רוא הנא. השיב לו רוח הקדש אלו בני אדם שחומדים מחבריהם

ולכך דנו אותם לכך. נכנס בבית שני ומצא שם שני בני אדם תלויים בלשונם ואמר להקב"ה גלי רזיא גלי לי רזא דנא. א"ל אלו בני אדם שרכלו ולכך דנו אותם בכך. נכנס בבית שלישי ומצא שם בני אדם התלויין בערוה א"ל גלי רזיא וכו' א"ל אלו ב"א שמניחים גשותיהן ומונים עם בנות ישראל ולכך דנו אותם בכך. נכנס בבית רביעי ומצא שם ב' נשים שתלויות בדדיהן א"ל גלי רזיא וכו' א"ל אלו נשים שפורעות את ראשן ופורמות את סטריהן ויושבות בשוק ומניקות את בניהן בשוק כדי להטות לבב בני אדם אליהן ולהחטיא אותם ולכך דנו אותם בכך. נכנס בבית חמישי ומצא שם הבית מלא עשן ומצא שם הפחות והסגנים והגזברים ופרעה הרשע יושב עליהן ומשמר פתחו של גיהנם. ואומר להם לא היה לכם ללמוד ממני כשהייתי במצרים. ועדיין יושב ומשמר כל פתח ופתח מניהנם.

ר' אליעזר הגדול אומר בית ישראל כרמו של הקב"ה שני כי כרם יי צבאות בית ישראל וכו' הם גושעים בהב"ה שני ישראל נושע ביי' תשועת עולמים. ואומר הקב"ה לאומות העולם הזהו בכבוד ישראל אל תרדו בכבודם ואל תהנו עמם ואל תאכלו מפירותיהם שאם תעשו תטרדו מן העולם. שני קדש ישראל ליי' ראשית תבואתה כל אוכליו ואשמו רעה תבא אליהם נאם יי' ואין רעה אלא גיהנם שני אשרי מיטביל אל דל כיום רעה ימלטהו יי'. וכשהקב"ה דן את ישראל אינו דן אלא בעמידה שנא' אלהים נצב בעדת אל. וכשרן את האומות אינו דן אותם אלא בישיבה שני כי שם יושב וכו'. ובזמן שדגין את האדם אין דגין אותו בפני שום בריה בעולם אלא בפני אביו בלבד. שלשה אין נכנסין לדין דקדוקי עניות וחולי מעים והרשות. ויא אף מי שיש לו אישה רעה. א"ר אלעזר קשה עניות לאדם יותר מדינה של גיהנם שני הלא צרפתיך וכו' בחנתיך בכור עוני. לפי שחזר הקב"ה על כל מדה טובה לתת להם לישראל ולא מצא אלא עניות שמתוך עניות לומדין תורה ואין להם לחם לאכול ומתוך כך מתייראין מהקב"ה.

מדרש רבותינו על הפסוק והוא עבר לפניהם

ברחום אב [על] בנים כן תרחם עלינו. ואמרו כד שמע יואב
לדוד כאמר כן תמהא. כלום אבא מרחם על בנוי מפי מאמהון
והלא אימא רחמא עליהון סני היא מצמיפא עליהון בעבורא ועל
מתברא והיה [והיא] מרביה להון בביתא והוא אמר כן. אלא אמר
דאות [יואב] אוייל ואחמי בריתא דברין ואדע קושטא אם לאנ.
עטר בכל תחום ישראל לאיסתכלא טמא לאחד אתר ואיתכסן גבי
חד גבר סב מסכן דהון ליה תרין עשר בנין וההוא גברא טריד כל
יומא ויומא בעבדתיה בדברא ולעידן רמשא הוא קני מאגריה לחמא
והוא זון גרמיה ואינתיה ובנוי בדוחקא ואף על גב דהוא סב ומסכן
לא הוה לבנוי למטרע בעבדתהון אלא הוא טרע עליהון וזון להון
וכד הוא עבד כל ליליא פריס לחמא לארבער בצועין והדר יהיב
לכל חד פרסותיה ולאינתיה פרוסא חדא והוא הוא אכיל חדא.
כד חמא יואב טמח [תמח] אמר לית לי לגסויי כי אם בהדין. למחר
כד אויל סב לדברא לעבדתיה אמר ליה יואב מה עסקך דאת גבר
סב ואת טרע כל יומא ומאכיל לבניך. לא טב הוא לך דאינון יפלחון
ואת אכיל. אם למלכי את שמע הוי מזבין חד מנהון ופרנס בהון
גרמך ובניך אוחרנין. כד שמע ההוא גבר סב נזף ביה ואויל ליה.
אזל יואב גבי אימהון נמת לאימה סתנס דין דאתון אתון עבדין
סבין ואית לכון תרין עשר בנין ואתין טרחין ואינון אכלין. אמרה
כן עלמא נהיג דאבא ואימא זנין לבניהון. אמר לה כד אתון מלאין
נפשכון בעבדתא כל יומא לא טב לכון דפרנסין יתהון בלא עמלא
ובלא ליאותא מנו רווחתא. אמרה ליה באדין ענינא. אמר לה
זבינו לחד מבניכון ואתון נסבי מיניה ממונא סני ותפרנסון גרמיכון
ובניכון ברווחתא. אמרה ליה אימר לבעלי דלמא יאות ליה. אמר
לה תימרי ליה. אמרה ליה דלמא לא עבי. אמר לה זביני יתיה
ובעליך מטול דאמנון סניאין לא חכים ליה. אמרה ליה מסתפינא
דאי ידע ביה ולא יכילנא למיהדר הוא קמיל לי. אמר זביני יתיה
לי ואני איתין [איתין] לך מימיה מאה דינרין דרהב ואי רגיז אנא
מהדרנא ליה. כד שמעת ליה נסבא ממונא ויהבת ליה חד מבניהון

ואזל ליה יואב לכר מההוא דוכתא עד דיחמי מה ליהוי. ברמשא
כד יתיב סבא למיכל על פתורא נסב לחמא וכצע ליה לארבסר
ביצועין ויהב לכל חד וחד פרסותיה וכד חמא דאישתאיר ליה
פרסא חד צוח בקל סגי וחד אנה הוא. נמת ליה אינתיה עם חביבא
הוא. אמר לה זילי צוחי ליה דלא אכול עד דיית. אמרה ליה
ניכול והדר אצוח ליה. אמר לה לא דלא נשהים עד דייתי. כד
חמתא כן אמרה ליה מה אנא מכסינא מינד דוכינתיה לההוא גברא
דהוא [דהוה] בכיתא דין והא לך מאה דינרין דרהכ דנסיבית מיניה
וכנין דלא תצטער במזוניחון עבדית כן. כד שמע כן שדי (?) סגי
ולא אכל ולא אישתי בהאי ליליא. בצפרא קם ונסב הנהו מאה
דינרין ונסב מאני זינא דיריה. דאם משכח לגברא דוכין בריה ולא
בעי למיהדר לבריה ולמשקל ממוניה דהוא קטל ליה. אזיל בתריה
דיואב דהוא קאים באורחא והוא מטתין על דא. ארים עיניהו וחמא
לההוא סבא דהיש בסטריה אמתון ליה. אמר ליה ההוא סבא אהדר
לבריה וסב שימא דידך. אמר ליה יואב אימיה זבנית יתיה לי
ואנא מהדרנא לך ולית לה חלק בכרך כותך. אם תימר אף לך
אית חלק ביה ככר אית לך תריסר בנין ובכלהון אית לך פלגא
ואת פלגא היא זבנה חד ואת סב חד לקבליה. אמר ליה לא תוסף
למללא כן דאי לא מהדרת לי יתיה או אקטלך או תקטליני. כד
שמע יואב כן גחך ונסב ממונא ואהדר ליה ית בריה. אמר יואב
יאות אמר דוד כרחם אב על בנים ולא כרחם אם דאילו דין תליא
[טליא] אימיה זבנית יתיה ליה דלא היא טרחת במזוניה ואבוה
דטרח במזוניה מסר גרמוי למקטלא עליה הוי כרחם אב על בנים:

אגדת תפלת שמנה עשרה

תניא שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן
גמליאל על הסדר ביבנה. אגדה מאי על הסדר זה סדר עולם שכך
מצינו י"ח ברכות של תפלה מעולם היו מתקנות זו אחר זו כיון
שבאו אנשי כנסת הגדולה כללום ותקנום כסדרן. כשניצל אברהם
אבינו מאור כשרים פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מגן אברהם.
כשנעקד יצחק על גבי המזבח ונעשה דשן והיה עפרו מושלך על
הר המוריה מיר הביא עליו הקב"ה טל והחיה אותו לפיכך אמר דוד
ע"ה כטל חרמון שיורד על הררי ציון כטל שהחיה הקב"ה בו יצחק
אבינו מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך א"י מחיה המתים.
כשבא יעקב אבינו ופגע בשערי שמים והקדיש שמו של קב"ה
מיד פתחו מלאכי השרת פיהם ואמרו בא"י האל הקדוש. כשבא
פרעה להמליך את יוסף במצרים בדקו אם יודע בשבעים לשונות
בא גבריאל ולמדו שבעים לשונות מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו
בא"י חונן הדעת. כשעשה ראובן מעשה בלחה פלגש אביו נקנסה
עליו מיתה מיד חזר בתשובה דכתיב וישב ראובן אל הכור אמר רבי
יוחנן שחזר בתשובה וחיה. דכתיב יחי ראובן ואל ימות וגו' מיד
פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י הרוצה בתשובה. כשעשה יהודה
מעשה תמר ואמר הוציאוה ותשרף ושלחה לו ואמרה חבר נא מיד
הודה ואמר צדקה ממני ונסלח לו על אותו עון מיד פתחו מלאכי
השרת ואמרו בא"י חנון המרבה לסלוח. כשמררו המצרים את חיי
אבותינו אמר הקב"ה וגאלתי אתכם מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו
בא"י גואל ישראל. כשנצטער אברהם אבינו צער מילה בא רפאל
ורפאו מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י רופא חולים. כשזרע
יצחק אבינו ומצא מאה שערים מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו
בא"י מברך השנים. כשבא יעקב אבינו למצרים וראה יוסף ושמעון
ונתקבצו הוא ובניו ביחד מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י
מקבץ גדחי עמו ישראל. כשנתנה תורה לישראל אמר לו הקב"ה
למשה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מיד פתחו מלאכי
השרת ואמרו בא"י מלך אוהב צדקה ומשפט. כשטבעו המצרים בים

פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י שוכר אויבים ומכניע זדים. כשאמר לו הקב"ה ליעקב ויוסף ישית ידו על עיניך שמח וכמח על דברים של מקום ובשעה שנפטר יעקב אבינו מן העולם ובא יוסף ונתן שתי ידיו על עיניו ונישקו ובכה לו מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י משען ומבטח לצדיקים. כשבנה שלמה את בהמ"ק מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י בונה ירושלים. כשנושעו ישראל ועברו את ים סוף ואמרו שירת ויושע פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מצטיח קרן ישועה. כשנאנחו ישראל וצעקו לאל ושמע צעקתם כמה שנאמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויועקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י שומע תפלה. כשעשו ישראל את המשכן וירדה שכינה ושכן בו בין שני הכרובים מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י המחזיר ברחמיו שכינתו לציון. כשהכניס שלמה הארון לפניו ואמר ד אלהים אל תשב פני משיחך וגו' ונתן הודאה וישב למקום ואמר ברוך אשר נתן מנוחה וגו' מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות. כשנכנסו ישראל לארץ ונתקיים עליהם המקרא ונתתי שלום בארץ מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י עושה השלום. לפיכך כשבאו אנשי כנסת הגדולה ותקנום בסדר הזה בחכמתם מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך חכם הרזים שנתן חכמה ליריאייו שהם בני גוי גדול כמו שאמר להם משה עליו השלום כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו: (שכלי הלקט ה' תפלה כ"ו ועיין ס' תניא רבתיא ס' ד' ענין התפלה ולבוש התכלת לר' מרדכי יפה ס' קי"ב).

הבו לה' בני אלים בני אברהם יצחק ויעקב אף אתם ברכו ברכה ראשונה אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. ומה באזכרה שניה כבוד ועוז אף אתם תנו לו כבוד ועוז שהוא מחיה את המתים ומה באזכרה שלישית כבוד לשמו אף אתם ברכוהו האל הקדוש. השתחוה לה' בהדרת קדש שנותן דעה לקדושים שנאמר ודעת קדושים בינה כנגד חונן הדעת. קול ה' על המים זו תשובה שנמשלה כמים דכתיב וישאבו המים כנגד הרוצה בתשובה. ה' על מים רבים כנגד תשליך בטצולות ים כל הטאתם כנגד חנון

המרבח לסלוח. קול ה' בכח שנאמר וגאלתי אתכם בזרע נטויה
ולעתיד צעה ברכ כחו כנגד גואל ישראל. קול ה' בחדר לחדר
חולים ברפואתם כנגד רופא חולי עמו ישראל. וירקידם כמו עגל
להר לבנון ולהר שריון כמה שנאמר ההרים רקדו כאילים וכך אלו
מדעוועים כעגלים ולבני ראמים שמרקדו. קול ה' שובר ארזים
כנגד ברכת השנים שמשבר מפקיעי שערים ומקטיני איפות ועשירי
שלוה שהן כארזים ומכרך עולמו ומביא זול לעולם ושובר מטה
רשע כנגד מכרך השנים. וישבר ה' את ארזי חלבנון שמשבר שרי
א"ה שהן גבוהין כארז שנאמר אשר כגובה ארזים גבוהו ומקבץ
גליות מתוכן כנגד מקבץ גדחי עמו ישראל. קול ה' חוצב להבות
אש אלו הדינים שנחצבו מתוך התורה שנמשלה כאש שנאמר
הלא כה דברי כאש וכתוב כי באש ה' נשפט כנגד מלך אוהב
צדקה ומשפט. קול ה' יחיל מדבר אלו הרשעים שמנוקים מכל
מצוה כמדבר והקב"ה מחלחל אותם כנגד שובר אויבים. יחול ה'
מדבר קדש כנגד הצדיקים בגלות הדומה למדבר קדש שחסרו
להם המים שנאמר וישב העם בקדש וכתוב ולא היה מים לעדה
וחזרו המים בזכות משה ואהרן כנגד משען ומבטח לצדיקים. קול
ה' יחולל אילות שיוליד מושיעים לישראל שנמשלו לאילות דכתיב
דומה דודי לצבי או לעופר האילים וכתוב משה רגלי כאילות
וכתיב מה נאו על ההרים רגלי מבשר. ויחשוף יערות שמתיש
גבורת א"ה שנמשלו לעצי היער שנאמר ונקף סכני היער בכרזל.
ובהיכלו כלו אימר כבוד כיון שיבוא משיח ויפרע מא"ה מיד בית
המקדש נבנה לכך אומר אלהי דוד ובונה ירושלים. ד"א קול ה'
יחולל אילות כיון שהקב"ה נותן קולו מיד מתחלחלות האילות הן
אילנות. אלה ואלון. ויחשוף יערות שמנשיר העלין של אילנות
ומיבש אותן וחושף קליפתן כד"א מחשוף הלבן. ה' למבול ישב
שישב בדין עם הרשעים ושמע תפלות של באי התיבה שנאמר
ויזכור אלהים את נח לכך נאמר שומע תפלה. וישב ה' מלך לעולם
שנתישבה דעתו בקרבנו של נח ורחם על כל העולם שנאמר וירח
ה' את ריח הניחוח כנגד שאותך לבדך ביראה נעבוד. ה' עזו לעמו
יתן כנגד טובה של תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם לכך
נאמר הטוב שמך ולך נאה להודות. ה' יכרך את עמו בשלום
כנגד עושה השלום. (מדרש תהלים כ"י מזמור כ"ט)

אגדת עולם קמץ

תנו רבנן ברייתו של עולם כעין ברייתו של אדם נברא*
שכל מה שנברא הקב"ה בעולמו ברא באדם. רקיע ראשו של אדם
חמה ולבנה הם עיניו של אדם, כוכבים הם שער ראשו של אדם.
אמר רב י"ב מזלות ברא הקב"ה בעולם כולם ברא באדם. טלה
כשם שגוזזין אותו בכל שנה ומגדל שערו כך בני אדם מסתפרין
שערם ומתגדל. שור צוארו של אדם כשם שהשור נושא עול על
צוארו כך בני אדם נושאים עול על צואריהם שנא' ישתדגו עלו
על צוארי. תאומים שתי כתפים של אדם. סרטן ידיו ואצבעותיו
של אדם שכן סרטן זה יוצאין ידיו ורגליו מזה ומזה. אריה לבו
של אדם שנא' אשר לבו כלב האריה. בתולה כשם שהבתולה
תעדה בליה והכל רצין אחריה כך בטנו של אדם כד מעדני עולם
נכנסין בה. מאזנים ידיו ורגליו של אדם עולין מכאן ויורדין
מכאן. עקרב כעסו של אדם מה עקרב כועס והורג אף אדם כועס
והורג. קשת אמתו של אדם שנא' ותשב באיתן קשתו. גדי כשם
שהגדי רואה עשב ואינו רואה גדר כך בני אדם רואין מה הם
עושין ואינם יודעין מה שנולד בו. דלי פעמים מלא ופעמים חסר
כך בני אדם פעמים מלאים ופעמים חסרים. דגים כשם שהדגים
שטים מסוף ים ועד סופו כך בני אדם הולכין מסוף העולם עד סופו.
ברא הקב"ה רוח רעש ואיש כולם ברא באדם. רוח נשמתו של
אדם כשם שהרוח סובל כל העולם כך נשמתו של אדם סובלת
גופו. רעש יראתו של אדם שנא' ובעבור תהיה יראתו על פניכם
ואומר רגזו ואל תחטאו. ואין רגזו אלא סער שנא' המרגזו ארץ
ממקומה. איש נשמתו של אדם שנאמר נר אלהים נשמת אדם.
שתי נשמות יש באדם רוח ונשמה. רוח הולך מסוף העולם עד
סופו והוא חולם ונשמה יושבת בחדרי חדרים שנאמר נר אלהים
נשמת אדם חופש כל חדרי בטן. וכשישניחן יוצאין מן האדם מיד
הוא מת. ברא הקב"ה בעולם ענן קשת ברק לפיד שלג

(*) עין אבות דל"ג סקל ל"ח.

מטר וכולם ברא באדם. ענן מיתתו של אדם שנא' כלה ענן וילך.
ברק לפיד עיני של אדם שנא' פניו כמראה ברק ועיניו כלפיד
אש. קשת בריתו של אדם שנא' זאת אות הברית ובאדם נאמר
ברית שנא' והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם. שלג הם עונותיו
של אדם שנאמר אם יהיו חטאיכם כשלג ילבינו וכשם
שהשלג מיד יעשה מהם מים והולכים לים כך עונותיו של אדם
מיד כשיעשה תשובה ימסו לים שנא' תשלך במצולות ים כל
חטאתם. מטר מה מטר יורד מ'פין עד שמגיעות לארץ ואין נובעות
זה בזה כך דמעות של אדם יורדין ואינן נובעות זה בזה עד לחיים
שנ' עיני ירדה מים. ועוד באוראה שכל מה שברא הקב"ה בארץ ברא
באדם, ארץ יש בה הרים וגבעות ושדות יערים אילנות
וחיות גדולות וקטנות וכולם ברא באדם. כשהוא יושב
דומה לגבעות, כשהוא עומד דומה להרים, כשהוא שוכב דומה
לשדות, יער ראשו וקנו דומה ליער העצים, חיות גדולות
וקטנות הם כנים ופרעושים, ארץ שבה נחלים ומים, מים מלוחים
מים חמים מים קרים מים מתוקין וכולם ברא באדם, ים כריסו של
אדם, נחלים וושט של אדם מה הנחלים הולכים אל הים ואינו
מלא כך וושט אוכל ושותה וכריסו אינו מתמלא, מים מלוחים
יוצאים מעיני של אדם, מים קרים מאפיו, מים מרים מאזניו, מים
מתוקים מפיו. ארץ יש בה קור וחום ורוחות מדבר וישוב
וכולם ברא באדם, רוחות קרים וחמים כשהוא פותח ונוסח יצאו
ממנו רוחות קרים, וכשהוא פותח פיו ונוסח יצאו ממנו רוחות
חמים. מדבר וישוב פניו של אדם, מה הישוב יש עינות ואילנות
אף פניו של אדם יש בהם נקבים קטנים דומין למעינות, ושערותיו
דומין לאילנות. מדבר אין בו ממש שנא' ארץ ציה ועלמות, אף
בטנו דומה למדבר, אמר רב מאתים וארבעים ושמונה איברים יש
באדם לבו שקול כנגד כולם* שנא' וי' יראה ללכב, מה אדם
רואה אף הלב רואה שנא' ולכי ראה הרבה חכמה ודעת, מה אדם
שומע אף הלב שומע שנא' ונתת לעבדך לב שומע, אדם מדבר
אף הלב מדבר שנא' ודברתי אני עם לבי, מה אדם מהלך אף
לב מהלך שנאמר לא לבי הלך, מה אדם חושב אף הלב חושב
שנאמר רבות מחשבות בלב איש, מה אדם יודע אף הלב יודע

* עין קהלת רבס פסקה דברתי חני עם לבי.

שנא' לב' יודע מרת נפשו. מה האדם עוסק אף הלב עוסק שנא' והיו הדברים האלה על לבבך. מה אדם כותב אף הלב כותב שנ' כתבם על לוח לבך. אדם מרפא אף הלב מרפא שנא' חיי בשרים לב מרפא. אדם מטפש אף הלב מטפש שנאמר וילכו בשריות לבם הרע ואין שרירות אלא מפשות. מה אדם שש אף הלב שש שנא' וראיתם וישש לכבכם. מה אדם שמח אף הלב שמח שנא' לב שמח ייטיב פנים. מה אדם טוב אף הלב טוב שנא' וטוב לב משתה תמיד. אין אהבה אלא בלב שנא' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, ואין שנאה אלא בלב שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך. וכל דבר בעולם הוא תלוי בלב לבך כותב גם את כל העולם נתן בלבכם. אמר רב רמ"ח איברים קבועים בו באדם ומכולם הלשון נותנת השבח למי שאמר והיה העולם ואע"פ שכתוב כל עצמותי תאמרנה ה' ללמדך שכולם משבחין לשמו אע"פ"כ הלשון נורמת ומפרשת שנא' ולשוני תהנה צדקך. ואמר רב לשונו של אדם דומה לים* מה הים עולה ומתגבר אף לשון עולה ומתגבר מה הים יחרץ אף לשונו יחרץ. מה הים מסעיר אף לשון מסעיר. מה הים מסריח אף לשון מסריח. מה הים פולט אף לשון פולט. מה הים מצפצף אף לשון מצפצף. מה הים הכל מתיראין ממנו אף לשון הכל מתיראין ממנו. מה הים ממית אף לשון ממית. מה הים יגרש רפש ומיט אף לשון יגרש רפש ומיט ויגרשו לגיהנם. אם אדם עוסק בלשונו במלשניות נטרד מן העולם שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקה. ואם עוסק בלשונו בדברי תורה זוכה לחיים שנא' כי היא חייד ואורך ימך ללמדך שבחר הקב"ה בישראל מכל האומות ונתן להם התורה לעסוק בה כדי שיוכו לחיים שנאמר כי היא חייד ואורך ימך ומטיב כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא.

(* עיין מדרש ח"ב דכ' עקיבא נוסחא ח' חום חל"ק נכס"ע ח"ב דף 13.)

אגדתא דשמעון כיפא

ויהי אחרי הדברים האלה ויגדל מריכה בין הנוצרים ובין
יהודים, כי כאשר ראה הנוצרי את יהודי הרג אותו והצרה היתה
הולכת ותוקפת עד שלשים שנה, ויתאספו הנוצרים לאלפים
ולרבבות, וימנעו את ישראל מלעלות לרגל והיתה צרה גדולה
בישראל כיום שנעשה בו העגל ולא היה יודעים מה לעשות.
אך אמונתם מתחזקת והולכת ויצאו שנים עשר אנשים ויתהלכו
בשנים עשר מלכיות ויתנבאו בתיך המחנה נביאותיהם, ויטעו
ישראל אחריהם והם היו אנשי שם ויחזקו את אמונת ישו כי אמרו
שהם שלוחיו ויתלקטו אחריהם עם רב מבני ישראל, ויראו החכמים
את הדבר הרע הזה וירע להם מאד ויאמר איש אל רעהו אוי לנו
כי חטאנו שבימינו נהיתה הרעה זאת בישראל אשר לא שמעו
אנחנו ואבותינו ויצר להם מאד וישבו ויבכו וישאו עיניהם אל
השמים ויאמרו אנא ה' אלהי השמים תן לנו עצה מה לעשות כי
אנחנו לא נדע מה לעשות ועליך עינינו כי נשפך דם נקי בקרב
עמך ישראל על אודות אותו האיש, עד מתי יהיה זה לנו למוקש
שתחוק יד הנוצרים עלינו והורגים אותנו כמה וכמה ואנחנו נשארי'
מעט ובעון מוקשי עמך בית ישראל נעשה זאת ואתה למען שמך
תן לנו עצה מה לעשות להיות נכבדים מעדת הנוצרים, ויהי
ככלותם לדבר ויקם זקן אחד מן הזקנים ושמו שמעון כיפא והיה
משתמש בכת קול ויאמר להם שמעוני אחי ועמי אם טוב בעיניכם
דברי אבדיל את האנשים האלה מעדת בני ישראל ולא יהא להם
חלק ונחלה בקרב ישראל אך אם תקבלו עליכם את העון, ויענו
כלם ויאמרו נקבל עלינו העון אך כאשר דברת עשה, וילך שמעון
בן כיפא בתוך ההיכל ויכתוב את השם הגדול ויקרע בשרו וישם
הכתב בתוכו ויצא מן המקדש ויציא את הכתב וילמוד את השם
וילך אל עיר מטרופולין של הנוצרים ויצעק בקול גדול ויאמר כל
מי שיאמין בישו יבא אלי כי אני שלוחו, ויאמר להם מה אות
אתם מבקשים ממני, ויאמרו האותות אשר עשה ישו בחייו עשה
לנו גם אתה, ויאמר הביאו לי מצרע, ויביאו לו, וישם ידיו והנה
נרפא, ויאמר להם עוד הביאו לי מת אחד, ויביאו לפניו וישם

ידיו עליו ויחי ויעמוד על רגליו. ויראו האנשים האלו ויסלו לפניו
ארצה ויאמרו לו באמת אתה שלוחו של ישו כי הוא עשה לנו כך
בחיינו. ויאמר להם שמעון כיפא אני שלוחו של ישו והוא צוה עלי
ללכת אליכם. השבעו לי אם תעשו ככל אני מצוה אתכם. ויענו
כלם ויאמרו כל אשר תצונו נעשה. ויאמר להם שמעון כיפא דעו
כי ישו היה שונא של ישראל ותורתם כמו שנבא ישעיה. חדשיכם
ומועדיכם שנאה נפשי ועוד דעו לכם שאינו הפך בישראל כמו
שנבא הושע. כי אתם לא עמי. ואף שיש בידו לעקור אותם מן
העולם ברגע אחד מכל מקום אינו רוצה לכלותם אך הוא רוצה
להניח אותם כדי שיהיה תלייתו וסקילתו לזכרון לדורי דורות.
ורוב ענוי הגדול שהיה סובל כל היסורים כדי לפדות אתכם מן
הניהגם, ועתה הוא מזהירכם ומצוה לכם שלא תעשו עוד דעה
לשום יהודי ואם יאמר יהודי לנוצרי לך עמי פרסה ילך עמו שני
פרסאות, ואם יכנו יהודי על לחי השמאל נטה לו גם לחי הימין כדי
שיאכלו שכרם בעולם הזה ובעולם הבא יהיו גדונים בניהגם, ואם
תעשה כך תזכו לשבת עמו במחיצתו, והנה הוא מצוה עליכם
שלא תחוגו את חג המצות אך תחוגו את יום מיתתו, ובמקום חג
השבועות תחוגו ארבעים יום משנסקל ועלה לרקיע אחר כך.
ובמקום חג הסוכות תחוגו את יום לידתו וביום שמיני ללידתו
תחוגו אשר נמול בו. ויענו כלם ויאמרו כל אשר דברת נעשה
אך אם תשאר אצלנו, ויאמר אנכי אשב ביניכם אם תעשו לי
כאשר צוה עלי לבלתי לאכול שום מאכל רק לחם צר ומים לחץ
ועליכם לבנות לי מגדל בתוך העיר ואשב בו עד יום מותי,
ויאמרו כדברך כן נעשה. ויבנו לו מגדל ויתנו לו המגדל לדירה
ויתנו לו חק דבר יום ביומו עד יום מותו לחם ומים וישב בתוכו.
ויעבוד את אלהי אבותינו אברהם יצחק ויעקב ויעש פיוטים*

(* לשי עיזת החכם ש"ל ז"ל זכרם המד ג' 202 ובספר קובץ מעשה
ידי באוניס קדמוניים 107 נמלא כחונ במחזור וויטרי כ"י צנס רכנו חס שמעון
כיפא יקד סדר של יום הכפורים לחץ ה ס ל ס, ובפירוט המחזור משנת ה' ק"א כי
שמעון בן כיפא שקורין ק' פירו וכוונתי עשה השנה הזה (לחץ הסלס) ללאחר שחקן
לחס חמונת ישו ושם עלמו במגדול רווי כל ימיו בלחם לר ומים לחץ. והכס גרעטץ
כחצ במכתב עתי של הרב זוקטול פראנקל ע' 21 סל' סיכך טריוויס רשס
בפירוטו על הסלה נשמח: מלאחי כי שמעון בן כיפא יקדו, ושנפירות קדוק הספלה
מנהב טריוויס כ"י נמלא בס כן: שמעתי מרכנו יהודה בר יעקב סר' שמעון בן כיפא
יקד נשמח עד מי ידעה לך.

לרוב מאד וישלחם בכל גבול ישראל למען יהיה לו לזכרון בכל
דור ודור וכל פיוטיו אשר עשה שלח לרבותיו. וישב שמעון בתוך
המגדל שש שנים וימת ויצו לקבור אותו במגדל ויעשו בן. אחר
כך בנו עליו בנין מכוער ועדיין מגדל זה ברומי וקורין אותו
פיטר והוא שם של אבן שישב שם על האבן עד יום מותו.

מדרש ה' בחכמה יסד ארץ

(נוסחא ב')

ה' בחכמה יסד ארץ וגו' שברא הק"ב את העולם כילוד
אשה מה הילוד הזה בתחילה מתחיל מטיבורו ומשם הוא מתחיל
והולך כך העולם התחילו הק"ב מטיבורו ומשם נמתח לכאן ולכאן.
והיך טיבורו זו ירושלים, טיבורו עצמו זו המזבח, ולמה קרא
שמו אבן שתיה שממנו הוישתת העולם כולו, וברא הק"ב בית
המקדש למטה שכנגדו בית המקדש למעלה מכוונין זה כנגד זה
שנ' תביאמו ותטעמו בחר נחלתך מכוון לשכתך מכוון כנגד שבתו,
ובזמן שהיה ב"ה קיים היה כ"ג מקריב ומקטיר למטה ומיכאל
כנגדו מלמעלה מקריב ומקטיר וכשהחריב ב"ה אמר הק"ב למיכאל
מיכאל הואיל והחרכתי את בית ושרפתי את היכלי ושוממתי מקדשי
וחרסתי את מזבחי אל תקרב לפני לא כדמות שוורים ולא כדמות
כבשים אמר לפניו רבש"ע ובניך מה תהא עליהן אמר לו הקרב
לפני זכויותיהן ותפלזותיהן ונשמות של צדיקים הגנוזים תחת כסא
הכבוד ותיגוקות של בית רבן ואני מכפר עונותיהן של ישראל
וכשאני משמח של מטה אני משמח של מעלה שנ' כה אמר ה'
הגני שב שבות אהלי יעקב אהל לא נאמר אלא אהלי אחד למטה
ואחד למעלה ומשכן לא נאמר אלא משכנותיו משכן למעלה
ומשכן למטה, ונבנתה עיר על תלה זו של מטה וארמון על
משפטי ישב זו בית של מעלה.

כונן שמים בתבונה, כיון שהרבו ישר' פשעים וחטאים ועלו
אויביהם להחריב ירושלים וכשעשו כרצונם והחריבו ושבו התחילה
בת קול צווחת ואומרת בפשע יעקב כל זאת וגו' נודעו יעקב
ממקומו ונשתנה איקונוי שבכסא הכבוד ועמדה נישמתו לפני הקב"ה
וכסף קומתו והתחיל צועק ומיילל לפני הקב"ה ואמר רבונו של
עולם מה פשעי ומה חטאתי ומה סרחוני מיד עמדו כל מלאכי
השרת והקיפו יעקב אבינו ונישמתו של צדיקים והתחילו בוכים
ומייללים לפני הקב"ה אמרו לפניו רבונו של עולם אתה כתבת

בתורתך עד שלא יברא העולם ויעקב איש תם ועכשיו
בפשע יעקב כל זאת. רבנו של עולם לא נטה יעקב מיראתך לא
לימין ולא לשמאל ולא עוד אלא שבא אביו לברכו והיה מתירא
ואמר אולי ימושני אני. פתח יעקב ואמר רבנו של עולם זכור
ברית שכרת עמי שנ' וזכרתי את ברית יעקב ולא עוד אלא אתה
נשבעת לי שאין אתה מאבד את בני שנ' זכור לאברהם ליצחק
ולישראל עבדיך וגו' בשמך נשבעת לחם אמר לו הקב"ה יעקב
מוטב שיתלו את עונותיהם כך כדי שיש להם תוחלת ויש בזכויותיהן
להגן עליהם. ולא יתלו בעצמן שאין יכולין לעמוד במדת הדין מוטב
שיתלו כך כדי שיהא תוחלת בזכותך ונכספ עליהם בשבילך שלא
יתלו בעצמן כשפשעוהם הרבה ואינן יכולין לסבול אלא בשבילך
אני מכפר עליהן. בדעתו תהומות נבקעו. כרת הקב"ה עמם באותה
שעה שאינן נכנסין בגיהנם ואין להם שעבוד אלא מלכיות שהן
קשין יותר מדינה של גיהנם. [גיהנם] קרואה עמוקה ומלכיות יותר
ממנה. גיהנם קרואה עמוקה שנ' עמוקה משאול מה תדע וכן הוא
אומר וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה ואין ירידה אלא למקום
עמוק. ומלכיות נקראו יותר ממנה. ומתהומות הארץ תשוב תעלנו
אין תהומות הארץ כאן אלא מלכיות מלמד שאינו אחת אלא
מלכיות יוצאים מזו ונכנסין לזו. זו מנחתן וזו תופסתן. בכל מנחתן
יון מנחתם ואדום תופסתם והקב"ה עתיד לאבדו על ידי ישראל
הה"ד באדין דקי כחדא וגו' ואין האבן האמור כאן אלא ישראל
שכך בלעם מתנבא וירא את הקני זה יתרו. ושים בסלע קנך אלו
ישראל שנדבק בהם וישראל עתידין להיות לבדם אימה והם
ממלאים את העולם כולו שנאמר ואבנא די סחת לצלמא וגו'
וישראל מתעלים למעלה למעלה שנ' תשוב תחיינו וגו'. וחזר הקב"ה
על כל המידות לתן להם לישראל ולא מצא להן כתורה שכל מי
שהוא עוסק בתורה ואפילו היו מכווערים מעשיו התורה מושכתו
ליראה ועוד כנר שאינו כבה שנ' כי נר מצוה ותורה אור וגו'.
ה' בחכמה יסד ארץ. כשברא הקב"ה עולמו ברחמים ברא אותו
ואלמלא רחמיו הרבים לא העולם מתקיים שכל דבר ודבר שברא
הקב"ה ברא כנגדו ונתן אימת זה על זה ברא ישראל ברא כנגדו
אומות העולם ואילמלא רחמיו ותקנה שתיקן היו אומות העולם
בולעין את ישראל לפי שעה שהן חיים שכן דוד משורר לולאה'
שחיה לנו וגו' אזי חיים בלעונו וגו' ומה תקנה תיקן הקב"ה ברא

להן לאומות העולם שרים למעלה וברא כנגדן ישראל וברא להן מיכאל וגבריאל שרי ישראל והפיל אימתן על שרי אומות העולם וכזמן שישראל עוברין על רצונו של מקום עומדין ומקטרגין שרי אומות העולם לפני הקב"ה על ישראל ועומדין שרי ישראל בתפילה ובתחינה לפני הקב"ה וכיון שישראל עושין תשובה ומשכימין בבתי כנסיות ועומדין בתפלה ובתחנונים ועומדים ומכוונים את לבם לאביהם שבשמים מתחברת תפלתן של ישראל עם תפלתן מיד מתרצה להן הקב"ה ונותן להם כח ומתנבירין ומציאין אשחם ונותנין אימתן על שרי אומות העולם וכשאימתן נופלת על השרים של מעלה אימה נופלת על [או"ה] למטה וככל שנה ושנה הם עומדים בתפלה כיום הכפורים וישראל מתחנונים מלמטה ותפלתם עולה ומתחברת עם תפלת מיכאל וגבריאל ותפלתן נכנסת לפני כסא הכבוד והקב"ה מגבר מיכאל וגבריאל ונותן בהם כח וגבורה ואיש להוב יוצא ובוער בשרי אומות העולם ומתישין כחן ומסכסכין רוחם ומכשילין את חילם והם נכנסין לפניהם מיום הכפורים ועד יום הכפורים ואלמלא כן לא היו ישראל מתקיימין שעה אחת ולא היו יכולין לעמוד בפני אומות העולם.

בדעתו תדומות וגו' ברא הקב"ה בני האדם וברא כנגדן שדים ומזיקין ונתן אימתן על הבריות ואלמלא רחמיו הרבים ותקנה שתקן להם לא היו הבריות יכולין לעמוד אפילו שעה אחת מפני המזיקין ושיריין ולילין. ומה תקנה שתקן כל שנה ושנה בתקופת ניסן שרפים מתנבירין ומרוטמין ראשיהם למעלה והם מפילין אימתן על המזיקין ועל השדים ועל הרוחות ומסכסכין באברתם על בני אדם כדי להסכם מנזיקתן שנ' באברתו יסך לך וגו' אל תירא מפחד לילה וגו' ברא בהמות וחיות וברא כנגדן אריות ונמרים ודובין ואלמלא רחמיו הרבים ותקנה שתקן לא היו יכולין בהמות וחיות לעמוד מפני אריות ונמרים ודובים. ומה [תקנה] תיקן ברא כנגדן בהמות בהרי אלף וכל תקופת תמוז נותן הקב"ה כח בבהמות והוא מתנביר ומגביה את ראשו וגוע געיה אחת וקולו הולך בכל הישוב וחיות שוטעין קולו ואימתו נופלת על האריות ונמרים ודובים ועל כל חיות הרעות עד שנה שלמה ואלמלא כן לא היתה הבחמה יכולה לעמוד בפני חיות הרעות. ברא עופות טהורות וטמאות מהן בישוב ומהן חוץ לישוב כנגדם פרס ועזניה שאינן בישוב ואלמלא רחמיו הרבים ותקנה שתקן לא היו עופות יכולין

לעמוד בפני פרס ועזניה ומאי תקנה שתקן כל תקופת תשרי
נותן הקב"ה כח בזיו שדי ומתגבר ומגביה ראשו ומטפשו בגפיו
ומגביה ונותן קולו והעופות שומעין קולו ואימתו נופלת על פרס
ועזניה משנה לשנה. ברא בים הדגים גדולים וקטנים וכמה היא
גדולתו של גדול יש מהן מאה פרסה ומאתים ויש שלש מאות
פרסה וארבע מאות פרסה ואלטלא רחמיו הרבים ותקנה שתקן להם
היו גדולים בולעין את הקטנים ומה תקנה תקן ברא לויתן בכל תקופת
מבת מרים ראשו ומגבר עצמו ומפיח במים ומרתיחן ואימתו נופלת
על הדגים שבים ואלטלא כן לא היו הקטנים יכולין לעמוד בפני
הגדולים הה"ד ה' בחכמה. ומניין שבהמות ולויתן עושין כן בכל שנה
ושנה הה"ד ואולם שאל נא בהמות ותורך ועוף השמים וגו' שיח
לארץ ותורך, שמא תאמר מחזיקין טובה לעצמן כשהן ששין אין
מחזיקין טובה אלא מודים לעצמן ומשכחין מהדרין ומרוטמין למי
שאמר והיה העולם שסופן לחזור להיות עפר שנ' הכל הולך אל
מקום אחד וגו' ואין משתייר אלא הקב"ה ביחודו שיתפאר שמו
ויתעלה זכרו שנ' ונשגב ה' לבדו ביום ההוא לכך אמר שלמה וגו'.
וכי המים מן העפר, את מוצא כמה מים הביא הקב"ה כשבא המבול
וכמה גשמים וכולן חוזרים להיות עפר ממנו הן נבראין ואילו
חוזרין הן יעצור במים ויבשו וגו'.

כונן שמים בתבונה. ברא הקב"ה מלאכים רחמנים וסבבן
לכסא הכבוד וברא מלאכי חבלה והרחיקן בקצה השמים שנ' כאים
מארץ מרחק וגו' שאם היו קרובין לכסא הכבוד בשעה שמדתהדין
מקטרג היו יושבין ומחריבין את העולם כולו לפי שעה ולא עוד
אלא שסגר בפניהם שנ' פתח ה' את אוצרו וגו' עד זו פתח עדו
מריד רחמיו קרובין ומינה הקב"ה עליהן מלאכים רחמנים ואמר
כשאני זועם תהיו מבקשים מלפני רחמים בשעה שישראל מפליגין
דעתן ואינן עושין רצוני בקשו רחמים מלפני ורחמי קרובים ורבים
שנ' רחמך רבים ה', וכשישראל (עושין) מכעיסין אותו הקב"ה
ומבקש להחריב העולם אילולא שהוא זוכר ברית יעקב ועקדת יצחק
ויעקב עומד בתפלה ואומר לפניו רבונו של עולם אם ישראל
עוברין על מקצת הן מקיימין מקצת אפילו ריקים שבהם מלאים
מצות כרמון שנ' כפלח הרמון רקתך וגו' אבל אומות העולם
אפילו שגראין בהם חסידים מלאים עונות וחטאים שנ' וחסד
לאומים חמאת אפילו חסידים חוטאים עד לשמים, מיד אבות

העולם וחסידים ונביאים וצדיקים מתחננים עם יעקב ואומרים רבונו של עולם תתן אמת ליעקב וגו' ורחמי של הקב"ה מתגלגלין עליהן ומקבל שועתן.

ברעתו תהומות וגו' ברא הקב"ה נן עדן וגיהנם ומשקין את העולם כולו ויש מקומות שיינם טוב ויש מקומות שיינם רע וכל מקומות שאת רואה רוב יינו מכוסם בידוע שרוב שקייתו מגן עדן ומקום שאת מוצא רוב יינו רע בידוע שרוב שקייתו מגיהנם, ומקום שאת רואה פירותיו רעים בידוע שרוב משקייתו מגיהנם.

ה בחכמה יסד ארץ וגו' ברא הקב"ה את עולמו בחכמה אין חכמה אלא תורה שנ' כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ואלמלא תורה לא היו שמים וארץ מתקיימין אפילו שעה שנ' כה אמר ה' אם לא בריתי יומם וגו' והתורה לא נבראת אלא בשביל ישראל שיעסקו בה ויקיימו מצותיה ודקדוקיה כדי לקבל שכרן ולנחל בה חיי העולם הזה וחיי העולם הבא שלא הניח הקב"ה דבר ביד ישראל שלא במצוה וכל כך כדי לזכותן. יוצא לחרוש מצוה בידו לא תחרוש בשור וחסור יחריג. לזרוע מצות לא תזרע כלאים, לקצור לקט קצירך לא תלקט, לעומר מצוה בידו ושכחת עומר בשדה, כגורן לא תחסום שור כדישו, לזרות מעשר ראשון וכבית מעשר מן האוצר, לש מצות חלה, נוסע מצות ערלים לא יאכל ג' ימים, שביד משכר [צ"ל מצות], ועיין דברים כ"ג כ"ו: וקטפת מלילות בדרך וחרטש לא תניף וגו' וחרטש, לבצור ולא תעולל, מן היקב מצות [העניק תעניק לו?], שחטה בהמה מצות אותו ואת בנו, אש"י חיה שבשדה ועוף שפורח באויר מצוה ושפך וכסהו, מן הבהמה הזרוע והלחיים והקבה, בנה בית מצות ועשית מעקה, על הפתח וכתבתם, קנה כגד לא תלבש שעטנז, בא לגלוח מצות לא תקיפו, בבשרו כתובת, נשא אשה נקי יהיה (מן העונות) [לביתו שנה אחת?], מי שנולד לו בן וכיום השמיני, קנה שלית גדילים, בפירות ברכה על כל דבר ודבר יש לפניהם ולאחריהם ויש לפניהם בלבד, אפילו בשכיבה ובקימה מצוה, בפסיעת רגל צריכה ברכה בזקיפת קומה ופקיחת עין ועל כל דבר ודבר, כל כך כדי לזכותן ולדבקן בכנפי השכינה, משל אחד שנפל לים והושיט לו המלח [החבל] אבל אמר לו תפוס החבל הזה בדרך ותהי' יודע שאם תניחנו אין לך חיים, כך אמר הקב"ה לישראל הזהרו בתורה ובמצות שכל זמן שאתם זהירין במצותיה אתם דובקין בשכינה

ואתם חיים שני' ואתם הדבקים בה' וגו' פירשתם מן המצוות אין
לכם חיים. וכן שלטה אמר החזק כמוסר אל תרף וכשאתם [זהירין]
בתורה ובמצותיה (כש') אני מדבק אתכם לחיי העולם הבא שני'
כי כאשר ידבק האזור וגו'.

כונן שמים בתבונה. ברא הקב"ה ז' רקיעים וקודם שיברא
האדם הקדים להם התורה באלפים שנה וכשבקש ליתנה לישראל
ירד משמי מרום ועמו עשרים ושנים אלף מלאכי שלום ורחמים
שני' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן וכו' יכול בשביל שהן הרבה
יהיו רוחפין זה את זה [ת"ל] שנאן כמה דאת אמר כולו שלאנן
ושלו. ה' בם (אלא אמר ר' שמלאי מדות של עולם בם רבותים)
אמר [רשב"ל] שמות של מלאכים. הרי הוא מפרש על כל אחד
ואחד מיכאל וגבריאל ורפאל ופתחאל. [עיי' לקמן מדרש שוחר
טוב כ"י על מזמור ס"ח וילקוט תהלים ס"י תשצ"ז בשם פסיקתא
רבתי] אמר להם הקב"ה לא בשביל שראיתם פנים הרבה תהיו
סבורין שהן אלהות [הרבה] אני אני אחד ושמי אבל [אלא אני אחד
ושמי אחד]. המינים שאלו את ר' שמלאי. אמרו אלהות הרבה יש
בעולם שני' השמע עם קול אלהים חיים וגו' אמר להם ר' שמלאי מדברים
מתוך האש לא נאמר אלא מדבר. אמרו לו תלמידיו רבינו לזה
דחית בקנה לנו מה אתה משיב חזר ר' לוי [שמלאי] ופרש השמע
עם קול אלהים אילו היה הקול כולם שומעים אותו בכח לא היו
יכולין לשמוע מה הוא עד שימותו אלא בחזר לפי כחו ובנינו
[וביגוני] לפי כחו וזקן לפי כחו שני' קול ה' בכח לבעל כח. קול ה'
בחדר לזקנים. לפיכך אמר להם הקב"ה לא בשביל ששמעתם קולות
הרבה תהיו סבורים שהן אלהות הרבה אלא אני בייחוד ואין
לי שני בעליונים ולא בתחתונים שני' כי אני הוא וגו' ואומר היש
אלוה מבלעדי וגו' ובסיני אמר אנכי ולא יהי לך בפרהסיא למה
שעל מנת כן הוציאן ממצרים שני' בהוציאך את העם הזה ממצרים
וגו' משל לבת מלכים שנשבת ביד לסטין בא המלך והצילה
והניחה בתוך פלטין שלו לאחר ימים תבעה לישא אותה לאשה א"ל
וכי מה את עושה עמי אומר לה לא דייך שהצלתך מיד לסטין
אלא אני עוסק עמך להמליכך על כל העולם כך ישראל אמר להם
הקב"ה קבלו עליכם את התורה אמרו לו למה אמר להם
לא דייכם שהצלת אתכם משעבוד מצרים אלא שאני עוסק
עמכם להמליככם על האומות שני' ולתתך עליון וגו' על אחת כמה

וכמה טובות לכם וכמה צרות על שונאיכם. לצרככם הכאתי עשר
מכות וכל מכה יש בה חמש פורעניות והוצאתי אתכם ביד נטויה
וקרעתי לכם את היס לשנים עשר וגו' [גזרים] כל מה שנחלו
במדבר אבל ענני כבוד בזכות כבוד תורה כתיב כבוד חכמים ינחלו
ואין כבוד אלא תורה. את מוצא כשהוא מייחס הדורות בספר
דברי הימים אין אומר שם כבוד עד שהוא מגיע אצל יעבץ שהוא
בעל תורה הה"ד ויהי יעבץ נכבד וגו' שיגע בתורה יותר משל אחיו.
בדעתו תהומות נבקעו. ואין תהומות אלא תורה. ושני
תהומות אחד למעלה ואחד למטה. ומניין שהתורה קדומה שנ' באין
תהומות חוללתי וגו' וכשישראל עושין דעתו של מקום ומקיימין
מצותיה של תורה והולכין בדרכי אמת מיד תהום למטה קורא
לתהום עליון להשפיע ברכות שנ' תהום אל תהום קורא וגו'
והתחתון שמו אמת והעליון צדק שנ' אמת מארץ תצמח וגו' חסד
ואמת נפגשו חסד זו התורה שנ' ותורת חסד על לשונה וגו'.
מי פעל ועשה קורא הדורות מראש וגו' פסוק זה לא ראשו
סופו ולא סופו ראשו היה ראוי לכתוב לומר אני ה' ראשון ואני
אחרון. אני ראשון שנגליתי לאברהם ראשון. אני ראשון שנגליתי
ליצחק ראשון. אני ה' ראשון שנגליתי ליעקב ראשון. אני ה' ראשון
שנגליתי למשה. במאמר ראשון אמרתי אני ה' ראשון שנגליתי
בסיני אות ראשון. ואת אחרונים וכו' אמר הקב"ה אע"פ שהכעיסוני
בהבליהם והפשיעו את הארץ אני עמם שנ' ואף גם זאת וגו' ואמר
ועד זקנה אני הוא זו מלכות בבל שוררת לבבל בשבילם. עד שיבא
שהעמדת מרדכי להם [במלכות מדי]. במלכות יון העמדתי להם
מתתיה בן יוחנן הכהן וחשמונאי ובניו. במלכות אדום אני אסכול
דופיהם וגרופיהם ואני שעתיד ליפרע מהם ולמלט ישראל מידם
שנ' אסכול ואמלט אמן בקרוב בימינו.

ת ם

מדרש שוחר טוב למזמורי תהלים

ס"ח — ע"א וצ"ו — צ"ט וק"ט.

מזמור ס"ח. למנצח לדוד מזמור שיר יקום אלהים יפוצו אויביו.
זש"ה בקום רשעים יסתר אדם, למה ישקב"ה דן בהם את הצדיקים.
שכל זמן שהרשעים בעולם אין לצדיקים קומה זקופה ולא פתחון
פה, אבדו רשעים רבו הצדיקים לכך נאמר בקום רשעים יסתר אדם
ובאבדם ירבו צדיקים וכן דבורה אומרת בן יאבדו כל אויביך ה'
אוהביו כצאת השמש בנגורתו אבדו הרשעים מיד ואוהביו כצאת
השמש בנגורתו, וכן דוד אומר אשמרה לפי מחסום בעוד רשע
לנגדי מכאן שאין לצדיקים פתחון פה וקומה זקופה לפני הרשעים
כל זמן שהרשעים בעולם, אמר דוד עשה להם כשם שעשית
לראשונים כשם שאמר לך משה קומה ה' ויפוצו אויביך וכן עשה
להם יקום אלהים יפוצו אויביו, וכן צופר הנעמתי אומר ועיני
רשעים תכלינה ומנום אבד מנהם, אין להם מנום להיכן נסים אלא
ותקותם מפח נפשי, וכן ירמיה אמר יאבדו מארעא ומתחות שמיא
אלה לכך נאמר יקום אלהים יפוצו אויביו. כהנדרף עשן תנדרף
כהמס דונג מפני אש, אמר דוד לפני הקב"ה הרשעים אינן כלום
עשן הם שנאמר כהנדרף עשן תנדרף ולא כעשן היו אלא כלא היו.
ד"א כהנדרף עשן תנדרף אלו הרשעים, משל למה הדבר דומה
למלך שהיו לו עבדים בפלטין שלו והוא היה בפלטין העליון והן
היו בפלטין התחתון ועבדיו מציתין את האש ומעשנין אותו כדי
שיעלה אליו העשן כך הם הרשעים, וכן ישעיה אומר העם
המכעיסים אותי וגו' היושבים בקברים ובמצודים ילינו, ומעשן הם
הרשעים ומעשנין לפני עשן והם אינם כלום שנאמר [ס"א] ומעשנין
לפני כלומר שמכעיסין אותי שנ' כי אז יעשן אף ה' וקנאתו וכתוב
עלה עשן באפו, כדי שיכלו שנ' כי הרשעים יאבדו ואויבי ה'
כיקר כרים כלו כעשן כלו לכך נאמר כהנדרף עשן תנדרף. ד"א
ואויבי ה' כיקר כרים א"ר אחא יבאו הרשעים לכבוד הכרים ומה
עושים להם שוחטים אותן ותולין אותן לעשן. ד"א ואויבי ה' כיקר

כרים. א"ר יוחנן יבאו הרשעים שנקראו כרים כמה שנאמר ואת
הכבר (?) ביום שהוא עושה עב העישן אין בן אדם יכול לראות
חברו מרוב עשן, כך יהיו הרשעים לכך נאמר כהנדוף עשן, אכדו
הרשעים הצדיקים שמחים שנאמר וצדיקים ישמחו יעלצו לפני
אלהים וישישו בשמחה. שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב
בערבות, כשם שרוכב על הסוס מרדה במישור (?) כך הקב"ה רוכב
בערבות, וכן אמר משה רוכב שמים בעזרך, ביה שמו, ביה מחצית
שמו ברא שתי עולמות, אבי יתומים ודין אלמנות, ישראל בגלות
דומין לאלמנות וליתומים שנאמר יתומים היינו ואין אב אמותינו
כאלמנות ולא אלמנות ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת
הים ודעתו לחזור עליה, ולא יתומים ממש אלא כקטן שהלך אביו
למדינת הים ואין מי שיעזור אותו, וכן כתיב כי לא אלמן ישראל
ויהודה מאלהיו, אלהים ישב על כסא קדשו, שנאמר עושה משפט
לעשוקים נותן לחם לרעבים ה' מתיר אסורים, אלהים מושיב
יחידים ביתה, וז"ה לא טוב היות האדם לבדו ישבנה מצלעו של
אדם חוה והושיבם באפריון, ד"א מושיב יחידים ביתה, שהושיב
אברהם יצחק ויעקב שהיו יחידים בעולם בארץ ישראל שהוא ביתה
שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות, ארץ ישראל נקרא ביתה שאר
ארצות נקראו חוצות, מוציא אסירים בכושרות, ישראל שהיו
אסירים במצרים הוציאם בכושר אבותם, ומצויים שהיו סוררים
שכנו צחיחה שנאמר וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים,
אלהים בצאתך לפני עמך, שנאמר וה' הולך לפניו יומם, בצעדך
בישימון סלה, ביום מתן תורה ארץ מטה ורעשה, מיד מתו כל
החיים שבארץ ישראל והמתים חיו והטוף עליהם הקב"ה טל של
תחיית המתים שנאמר אף שמים נטפו, זה סיני, אין לשון זה אלא
לשון בערה ודליקה כד"א עד די הוה למזייה שנאמר וההר בוער
באש עד לב השמים, גשם נדבות, כיון שראו מלאכי השרת
שפרחה נשמתן של ישראל אמרו להקב"ה רבש"ע למי אתה נותן
תורה למתים או לחיים מיד הניף הקב"ה גשמי חיים על ישראל
שקבלו התורה ברוח נדיבה והיו מלאכי השרת מניפין להם במניפות
שנאמר תניף אלהים, נהלתך ונלאה, נחלתך שהיתה נלאה מקול
רעמים ורעשים אתה כוננת, חיתך ישבו בה, שהושבת בהתחיייתך,
תכין בטובתך לעני אלהים, ואומר ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו
ונשמעה ראה מה כתיב במשנה תורה אם יוספים אנחנו לשמוע

וגו' קרב אתה ושמע, מיד השיב הקב"ה למשה המיבו אשר דברו.
ה' יתן אמר המבשרות צבא רב, הקב"ה יתברך שמו וגבורתו כשהיה
אומר בדבור הקול נחלק לשבעה קולות ומשבעה לשבעים קולות
לשונות של שבעים אומות שיהו הכל שומעין לכך נאמר המבשרות
צבא רב. ד"א ה' יתן אמר, הדבור היה יוצא מפי הגבורה ומשה
ואהרן מבשרים לצבא רב לכנסת ישראל. מלכי צבאות ידודון
ידודון, זש"ה וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק חוץ לשנים עשר
מיל, מניד שהיו ישראל נרתעים לאחור י"ב מיל וחוזרים לפני י"ב
מיל כ"ד מיל לכל דבור ודבור נמצא מהלכין באותו היום ר"ם מיל
וחוזרין לפני י"ב מיל. באותה שעה אמר הקב"ה למלאכי השרת
רדו וסעדו את אחיכם שנאמר מלאכי צבאות ידודון ידודון, ידודון
בהליכה ידודון בחזרה. ר' יהודה בר אלעאי אומר לפי שהיו ישראל
משללה [שולל?] בין האומות מחמת האש אמר הקב"ה לענני
כבוד הוילו טל היים לבני לכך נאמר גשם נדכות תנקף אלהים
נחלתך. כיון שנתתי שבה דעתן מיד קבלו התורה שנאמר ונות בית
תחלק שלל. אם תשכבון בין שפתים, אמר הקב"ה אם אתם נורקים
באשפתות בבתי קרקסאות ומטראות שלכם הרי כנסת ישראל
שנמשלה ליונה מקבלת התורה שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף.
ולמה נמשלו ישראל ליונה לומר מה יונה אינה מפרנסת בשחיטה
אף ישראל אינן מפרנסין בשחיטה על קדוש השם, ומה יונה אינה
נצולת אלא בכנפיה כך ישראל אינן נצולין אלא בזכות התורה
שנמשלה לכסף שנאמר אמרות ה' אמרות מהורות כסף צרוף בעליל
לארץ מווקק שבעתים. ואברותיה בורקק חרוץ אלו המשיניות
והמסכתות. כפרש שדי מלכים בה, כיון שישראל יושבין ועוסקין
בתורה הקב"ה משרה שכינתו ביניהן. תשלג בצלמון, ואם נעלמה
מהן הלכה כצלמות הקב"ה מלבנה ומכורה להן. ומנין שת"ח נקראו
מלכים שנאמר בי מלכים ימלוכו. הר אלהים הר בשן, ר' נתן אומר
כיון שבקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בא כרמל מאספמיא ותבור
מבית אלים זהו שנאמר בקבלה חי אני נאם המלך ה' צבאות שמו
כי כתבור בהרים וכרמל בים יבא, זה אומר אני נקראתי הר
תבור עלי נאה שתשרה שכינה לפי שאני נכוה מכל ההרים ולא
ירדו עלי מי המבול, וזה אומ' אני נקראתי הר הכרמל עלי נאה
שתשרה שכינה לפי שאני נתמצעת בתוך ועלי עברו את הים.
אמר הקב"ה כבר נפסלתם לפני כנכחות שיש בכם כלכם פסולים

לפני , אמרו לפניו וכי משוא פנים יש לפניך או שמא אתה מקפח
שכרם , אמר להם הקב"ה הואיל והמרחתם לפני בשביל כבודי אשלם
לכם שכר הרי נתתי להר תבור תשועה לישראל בימי דבורה
שנאמר לך ומשכת בהר תבור , ובהר הכרמל תשועה לאליהו שני
ויקבוץ את כל ישראל אל הר הכרמל , התחילו כל ההרים
מתרעמים ומתמוטטים שנאמר הרים נזולו מלפני ה' , אמר הקב"ה
למה תרצדון למה תרצו לדון עם סיני , הרים גבנונים אתם כלכם
כמה דאת אמר או גבן או דק , ההר חמד אלהים לשבתו , אין
רצוני אלא בסיני שהוא שפל וגבוה שנאמר מרופ וקדוש אשכון
ואת דכא ושפל רוח , וכתוב כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק
יידע , יכול ישב שם לדורי דורות תלמוד לומר אף ה' ישכון לנצח
שהחזיר שכינתו למעלה , וסיני טהיכן בא , א"ר יוסי מהר הטוריה
נתלש כחלה מעיסה ממקום שנעקד יצחק אבינו אמר הקב"ה הואיל
ויצחק אביהם נעקד עליו נאה לבניו לקבל עליו תורה , ומנין
שעתיד לחזור , מקומו שנאמר נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים
אלו תבור וכרמל וסיני וציון , (ההרים ה' הרים כלומר כמנין חמשה
חומשי תורה) , רכב אלהים רבותים , א"ר אנדימי דמן חיפה שנית
במשנתי שירד הקב"ה בהר סיני ועמו עשרים ושנים אלף מרכבות
של מלאכי השרת , א"ר ברכיה צפה הקב"ה במחנה לוויה שעומדים
במימיהם (?) במעשה העגל שנאמר ויאספואליו כל בני לוי , לפיכך
ירדו כ"ב אלף מרכבות ממחנה הקב"ה במחנה לוויה , ד"א רכב
אלהים ירדו עם הקב"ה כ"ב אלף מרכבות וכל מרכבות ומרכבות
כמרכבה שראה יחזקאל בן בוזי , משום כת שעלה מבבל אמרו
ארבעים ושנים אלף מרכבות שנאמר ה' כם סיני בקדש כמנין ב"ם ,
כך שנה אליהו ז"ל , רכב אלהים רבותים אלפי שנאן , א"ר תנחום
בר חנילאי עד מקום שי אסיפסניום להשיב [צ"ל עד מקום שאין
סיפסמוס יכול לחשוב , ועיין פדר"כ פכ"ב] אלף אלפי אלפים ורכי
רבבות , הוי רכב אלהים רבותים אלפי שנאן , א"ר אלעזר בן ערך
וכלם ירדו שטנים לכלות את העולם אם לא יקבלו ישראל את
התורה , א"ר לוי אלא שראו פני הקב"ה שכל הרואה פני הקב"ה
אינו מת שנאמר באור פני מלך חיים , ה' כם , ארשב"ל מבלא יש
על כל מלאך ומלאך מיכאל גבריאל רפ"ל אוריאל עניאל ושמו
של הקב"ה כם שנאמר ה' כם סיני בקדש , אעפ"י שנראה הקב"ה
כיווד על הר סיני שנאמר וירד ה' על הר סיני סיני היה תלוי

בו שנאמר ה' בם סיני בקדש. עלית למרום שבית שבי זש"ה
עיר גבורים עלה חכם ויורד עז מבטחה. זה משה שנאמר ומשה
עלה אל האלהים. לקחת מתנות באדם. זו תורה שניתנה במתנה
בחנם לישראל. אף סודרים שכנו צחיחה. אלו אומות העולם שלא
רצו לקבלה. ואף סודרים לשכון יה אלהים. אלו ישראל שהיו
סודרים וכשקבלו את התורה שרתה בם שכינה. ברוך ה' יום יום
יעמם לנו שהוסיף עליהם מצות וחקים בכל יום ויום. האל לנו
למושעות. זו דרך החיים שנתן לנו ולבנינו. ולה' אדני למות
תוצאות. זו דרך המות שנאמר את החיים ואת הטוב את המות
ואת הרע. אף אלהים ימחץ ראש אויביו. עתה חזור לשעבוד
מצרים שנאמר אתה פוררת בעוך ים. רצעת ראשי תנינים על
המים. וכתיב מחצת ראש מבית רשע זה פרעה וחילו. אמר ה'
מכשן אשיב. אלו שאכלו איתם חיות השדה. אשיב ממצולות ים.
כשם שפרע הקב"ה מעוג מלך הכשן ומפרעה יש לי להשיב לכם
תשובה. למען תמחץ רגלך בדם במלחמת גוג ומגוג. ד"א במלחמת
אדום שנאמר מדוע אדום ללבושך. פורה דרכי לכדי. לשון
כלבך. אלו חיות השדה שהן מוזמנין לסעודה שנאמר כל חיתו
שדי אתיו לאכלה. כל חיתו יער. ראו הליכותך. בים סוף. הליכות
אלי מלכי בקדש. בהר סיני. קדמו שרים אחר נוגנים. שנאמר או
ישיר משה ובני ישראל. בתוך עלמות תופפות. ותקח מרים
הנביאה וגו' ותצאן כל הנשים אחריה בתפסים ובמחולות. במקלות
ברכו אלהים. אלו הילדים. ה' ממקור ישראל. אלו עוברין שבמעו
אמן מלמד שכל אחד ואחד היה מראה באצבעו כנגד שכינה ואומר
זה אלי ואנוהו. שם בנימן צעיר רודם. רבי מאיר אומר כשעמדו
שבטים על הים זה אומר אני יורד תחלה וזה אומר אני
יורד תחלה מתוך שהיו עומדים וצוהבין קפץ שכמו של בנימן
תחלה לתוך הים שנאמר שם בנימן צעיר רודם אל תקרא רודם
אלא רד ים. התחילו שרי יהודה מרגמין אותם באכנים שנאמר
שרי יהודה רגמתם. אמר להם הקב"ה בני שניכם כיונתם לדבר
מצוה ולכבודי אף אני לא אקפח שכרכם שנאמר לבנימן אמר יוד
ה' בנימן זאב יטרף. שזכה שתשרה שכינה בחלקו. ושכח יהודה
זכה למלכות שנא' [שרי] יהודה רגמתם שזכו ללבוש בגדי ארגמן
וכן הוא אומר באדין אמר בלשצר והלבישו לדינאל ארגוונא.
שרי זבולון שרי נפתלי. מלמד שכשם שנעשו נסים לישראל על

הים ע"י שכט יהודה ובנימן כך נעשו להם נסים לישראל ע"י זבולון
ונפתלי בימי דבורה וברק שנא' ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם
מקדש נפתלי, זבולון עם הרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה.
צוה אלהיך עזך, אמרה כנסת ישראל רבון העולמים צוה ישועות
עזך ותן עז למשיחך כדכתיב ויתן עז למלכו. מחיכלך על ירושלים
לך זבילו מלכים שי, אימתי בזמן שתכלה מלכות אדום שנא'
גער חית קנה זו מלכות הרשעה שכל כתיבתה בקנה שכותבין
דימוסיות של שמד על ישראל וגזרין עליהן שישתחוו לע"ז שנא'
עדת אבירים בענלי עמים, מה הם עושים מתירים להם פסת יד
ומרצין אותם בכספם שנאמר מתרפס ברצי כסף, לפיכך קזר עמים
קרבות יחפצו, יאתיו השמנים, מני מצרים, יביאו דורונות מנות
ממצרים להקריב על מזבחך כדכתיב כל צאן קדר יקבצו לך, כוש
תריץ ידיו לאלהים, שיביא זבחים כתרצות ידים לאלהים ואח"כ
ממלכות הארץ שירו לאלהים, ד"א יאתיו השמנים, יביאו מנים
בחסות בזריות ממצרים שני לך זבילו מלכים שי, כוש תריץ ידיו
הוישם, כמה דתימא ויריצו לכני העם, דבר אחר השמנים הוישם
וממונים להתגיר, וכן כוש ימהר ויריץ לפרוש ידיו לאלהים.
ד"א כמו אשמנים אנשים שהורים כדכתיב כוש ומצרים (ח"ת
מתחלף עם אל"ף).

מזמור ס"ט, למנצח על שושנים, הושיעני אלהים כי באו
מים עד נפשי, זהו שאמר הכתוב מה יפית ומה נעמת אהבה
כתענונים וגו'. א"ר יודן ישראל הם יפים ונעימים, עומדים על
הים ורואין להקב"ה, וכן הוא אומר וירא ישראל את היר הגדולה,
כל זמן שהיו ישראל רואין להקב"ה היו יפים ונעימים, ראו אותו
בסיני נעשו ישרים כשנתן להם התורה שנאמר יצפון לישרים
תושיה, ואומר היטיבה ה' לטובים ולישרים, ראוהו נכנס לאהל
מועד נעשו צדיקים שנאמר הננו צדיקים בה' וגו', ראוהו על הים
נעשו שושנים שנאמר למנצח על שושנים, אימתי הושיעני אלהים
כי באו מים עד נפשי, טבעתי ביון מצולה, בגלות בבל, וכן הוא
אומר האומר לצולה חרבי, ואין מעמד, בגלות מדי ופרס, באתי
במעמקי מים, בגלות יון, ושבלת שטפתני, בגלות אדום הרשעה,
יגעת בקראי, כל המזמור על דוחק הגלות הזה, אין לי אלא
להתפלל לפי שנאמר ואני תפילתי עת רצון בשעה שהצבור
מתפללין, וכן הוא אומר בעת רצון עניתך, ר' יוסי בן הלפתא

אומר עתים הם לתפלה וכו' (עין לעיל סוף מזמור ס"ה). ישיחו בי
יושבי שער (עין מדרש איכה פתיחתא י"ז רבי אבהו פתח ישיחו
בי יושבי שער). הצילני ממים ואל אמכעה. מדינה של גיהנם
שנאמר ויעלני מכור שאון ממים הוין.

מזמור ע. למנצח לדוד להזכיר אלהים להצילני וגו'. וז"ה
ואזרעם בעמים וגו'. אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה בשכר שהם מזכירים
שמי אני מושיבן אצלי. וכן ירמיה אמר . . . אמר הקב"ה הו
מזכירין אותי בכל פעם שכל זמן שאתם מזכירים אותי מעי הומים
עליכם שנאמר הכן יקיר לי אפרים וגו' מעי המו לו זכר אזכרנו
עוד. וכתוב ויתן לפני ארון ברית ה' להזכיר ולהודות. ולמה היו
מזכירין שנאמר זכרו נפלאותיו אשר עשה. זכרו נפלאותיו שעשה
עמכם בכל עת. ולא נאל הקב"ה את ישראל ועשה עמהם [נפלאות]
אלא בשביל שיהו מזכירים נפלאותיו. אמר דוד אם כן אני מזכיר
והצילני שנאמר למנצח לדוד להזכיר אלהים להצילני. למה היה
דוד דומה למלך שהיה לו צאן וכעס עליה הסיר את הצאן וסתר
את הדיר וחוציא את הרועה. אחר ימים חזר המלך התחיל מכנס
את הצאן ובונה את הדיר ולרועה לא הזכיר. אמר הרועה הרי הצאן
מכונסות והדיר בנויה ואני איני נזכר. כך אמר דוד למעלה מן
הפרישה כי אלהים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה הרי הדיר בנויה.
וישבו שם וירשוה וזרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה. הרי
הצאן מכונסות. אמר הרועה אני איני נזכר הו למנצח לדוד להזכיר.
הו להם לרשעים שאינן מתים לעולם הבא אלא מן הקנאה שהם
רואים ומן הכעס שנאמר כי לאויל יהרג כעס ופותרת תמית קנאה.
אחר הקנאה והכעס הן כלים שנאמר יבושו ויחפרו מבקשי וגו'
רעתי ישובו על עקב בשתם.

אלהים חושה לי וגו' וכתוב אחר אומר אלהים יחשב לי אלא
אמר דוד לפני הקב"ה רכש"ע חשוב לי עניותי ואביונותי ואתה
חש לי וגואלני (ס"א ואתה חש לנאלני). ולמה עזרי ומפלטני אתה
ה' אל תאחר. בין היום בין מחר עליך לנאלני. לפיכך נאמר אל
תאחר. אמר ישעיה מי ככם ירא ה' שומע בקול עבדו אשר הלך
חשכים וגו'. מי היה בצרה וקראני ולא עניתיו ומי היה בחשכה
ולא הארתני לו. וכן נבוכדנצר אמר בריך אלההון די שדרך מישך
ועביד נגו די שלח מלאכיה ושויב לעבדוהי. וכן דרוש אומר והוסק
לדניאל מן גובא וכל חבל לא השתכה ביה די הימין באלהיה.

ואומר בטחו בה' עדי עד וגו' אמר לו דוד אם כן ההכמחה גם אני
אכמחה כך ואל תבישני.
מזמור ע"א. לדוד בך ה' חסיתי אל אבושה. זה המזמור סמוך
לדברים של מעלה. אמר דוד רבש"ע אם כן ההכמחה בך ה'
חסיתי אל אבושה לעולם. אלא אמר דוד דיינו שנתכיישנו בעה"ז
ולא נבוש לעולם הבא וכן ישעיה אומר ישראל נושע בה' תשועת
עולמים לפיכך לא יבושו ולא יכלמו. בצדקתך תצילני ותפלטני.
אמרה כ"י לפני הקב"ה רבש"ע כשתושיעני לא בצדקה ולא במעשים
טובים שיש לי אתה מושיעני אלא בין היום בין מחר בצדקתך
אתה עתיד לגאלני שני' וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע
וילבש צדקה כשרין לכך נאמר בצדקתך תצילני ותפלטני. הטה
אלי אוגך והושיעני. אם חסית אוגך אז אדע כי תשמע שני'
אהבתי כי ישמע ה' את קולי ומיד יושיעני שני' דלותי ולי יהושיע
וכן חזקיהו אומר הטה ה' אלהי אוגך ושמע פקח עיניך וראה.
ובשביל שהחטית אמרת לו שהתפלל על סנחריב מלך אשור שמעתה
ואמרת לו לכן כה אמר ה' אל מלך אשור וגו' למה בשביל שהחטית
הטה אלהי אוגך ושמע מהרה והצילני. ובשביל שהחטית לכך
נאמר היה לי לצור מעוז בגלות. לבא תמיד. בזמן שאני בצער
בגלות ואני נכנס בבתי כנסיות להתפלל תחיה לי תפילתי כמגדל
עזו שנאמר מגדול עזו ישם ה' וכתוב כל הנקרא בשם ה' ימלט.
מכף מעול. זה ישמעאל. וחומץ. זה אדום שגזירותיו שגזור עלי
קשין כחומץ. כי אתה תקותי ה' מבטחי מנעורי. בימי אברהם
יצחק ויעקב. עליך נסמכתי מבטן. בגלות מצרים כשגזר פרעה
כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. ממעי אמי אתה גוזי. כמה שנא'
וכן נגזרו ועבר שהוצאתני בשלום והוצאתני מיד מצרים. כמופת
הייתי לרבים. כמה נסים עשית לי במצרים ועל הים ובמדבר למה
כי אתה מחסי עזי. לכך ימלא פי תהלתך. אל תשליכני לעת זקנה.
שזקנתי בגלות. ככלות כחי. שאין בי מעשים טובים. אל תעזבני
וכל המזמור מצער הגלות הזה. אלהים למדתני מנעורי מימי אבותי
אני מלומד כנסים. ועד הנה אני נפלאותך. ככל עת זמני ורגע.
וגם עד זקנה ושיבה. עד סוף הגלות. לדוד יבא. לבני ולבני בני
כמה שנאמר ביציאת מצרים ולמען תספר באזני בנך וכן בנך.
תשוב תחייני. זו תחיית המתים. ומתהומות הארץ תשוב תעלני.
זו עליית בלועים שעתידין קרח וכל עדתו לעלות. ויש אומרים

תשוב תחייני מן הגלות הדומה למיתה ולתהום ואח"כ גם אני אודך.
מזמור צ"ז. שירו לה' שיר חדש ונו' א"ר אבהו ג' שירים
הללו כנגד ג' תפלות שמקלסין ישראל להקב"ה בכל יום. שירו
לה' שיר חדש כנגד תפלה שמקלסין ישראל שחרית להקב"ה
שחוא מחדש בכל יום תמיד מעשה כראשית. שירו לה' כל הארץ
כנגד תפלת המנחה שכל באי עולם ראו ביום השמש והמאורות.
שירו לה' ברכו שמו כנגד תפלת ערבית שהן מברכין להקב"ה שחוא
מעריב ערבים. כי גדול ה' ומהלל מאד, שהוא גולל אור מפני
חשך וחשך מפני אור, ומי עושה כן הקב"ה אבל כל אלהי העמים
אלילים, ולמה נקראו אלילים א"ר יוסי אלילי למו לעובדיהם. מהו
גלילים שטמאים כגלילים, מהו פסילים, פסולים ונפסלים, מהו
תועבה, תועה בה, מהו עצבים שמתעצבים בהם עובדיהם אבל
הקב"ה שמים עשה. הוד והדר לפניו הם מלאכי השרת, לפיכך
הבו לה' משפחות עמים: בוד ועוז לעתיד לבא. שאו מנחה, דכתיב
לך יובילי מלכים שי. השתחוו, לה' דכתיב יבא כל בשר להשתחוות
לפני אמר ה'. אותו היום יאמרו בגוים ה' מלך דכתיב והיה ה'
למלך. אף תכון תכל בצדק כל תמוט, שאין הרישעים מצויין
בעולם. ידן עמים במישרים, שאין האומות נדונין לפניו אלא
במישור, וכשאין להם במה להישען יאבדו. אז ישמחו השמים
ותגל הארץ כישועתן של ישראל. יעלו שרי, זה גן עדן בשמחתן
של צדיקים.

מזמור צ"ז. ה' מלך תגל הארץ, ללמדך שאין בעולם גילה
כל זמן שמלכות אדום קיימת ואין השם שלם ואין הכסא שלם
שנאמר ויאמר כי יד על כס יה, וכיון שימלוך הקב"ה מיד והיה
ה' למלך. ה' מלך תגל הארץ, אז יבא להלחם באומות העולם.
ענן וערפל סביבו צדק ומשפט מכון כסאו, לרחם על ישראל
שנאמד צדק ומשפט מכון כסאך ונו'. אש לפניו תלך ותלהט
סביב צריו, אלו אומות העולם, האירו בקריו תבל הרים כדונג
נמסו אלו אומות העולם. יבושו כל עובדי פסל, א"ר שמואל בר
נחמני לעתיד לבא באים כל אומות העולם ופסיליהם בידיהם
ואומר להם הקב"ה למי האמנתם אומרים לו לפלוני ופלוני, אומר
להם הקב"ה והלא אין בהם ממש מיד אומר להם הרי הפסחים
והאלטים והסומים שמתצתי יבאו וירפאום, מיד כשרואין אומות
העולם שאין בהם ממש משליכים אותם מידם, אותה שעה הקב"ה

כביכול נותן ממשות לע"ז ובאין הע"ז ומשתחוין להקב"ה, וא"ה
בושים ונכלמים, הוי יבושו כל עובדי פסל השתחוו לו כל אלהים,
מיד משליכין אותן לאבדון, שנאמר ישליך האדם את אלילי
כספו וגו', אותו היום שמעה ותשמח ציון, למה למען משפטך ה'
שאתה עושה משפט בא"ה ובאליליהן, אז יאמרו כל באי עולם
שישראל אוהבי ה' שנאו רע, שומר נפשות חסידיו, אור זרוע
לצדיק, זה אור גדול שברא הקב"ה כשנברא העולם וגזרו לצדיקים
שעתיד להוציאו מנרתיקו שנאמר קומי אורי כי בא אורך, אז
יאמר הקב"ה שטחו צדיקים בה' והודו לזכר קדשו.

מזמור צ"ח. שירו לה' שיר הדיש וגו', זש"ה שירו לה' שיר
חדש תהלתו בקצה הארץ, שעתידין לשורר שירה על תשועתן
של ישראל, הושיעה לו ימינו, א"ר אחא כל זמן שישראל בגלות
כביכול ימינו של הקב"ה משעברת, אבל כשישראל נגאלין ראה
מה כתיב הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו, וכתיב חשף ה' את זרוע
קדשו גאל יעקב עבדו וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו,
הוי זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, הריעו לה' כל הארץ, זמרו
לה' בכנור, בחצוצרות וקול שופר, ירעם חים ומלואו, כל זה בשביל
גלותן של ישראל ללמדך שאין שמחה שלמה עד שישראל
נגאלין, נהרות ימחאו כף, בשמחתן של ישראל, 'א"ר נחמיה בנ'
מקומות נאמר דברו כל העמים תקעו כף, כף אל כף בשמחתן של
ישראל והוא כף ממי, וכל עצי השרה ימחאו כף שיהו מכים ענף
על ענף, אין כף אלא ענף שנאמר פרי עץ הדר כפות תמרים,
נהרות ימחאו כף, על כף נהרא על כיפין דבנהרא, מחים [כלומר
מכים] בחרוה, למה לפני ה' כי בא לשפוט את הארץ.

מזמור צ"ט, ה' מלך ירגזו עמים, ר' יהודה בשם ר' שמואל
אמר כל זמן שישראל בגלות אין מלכות שמים שלמה ואומות
העולם יושבין בשלוח, אבל כשישראל נגאלין מלכות שמים שלמה
ואומות העולם רגזון, הוי ה' מלך ירגזו עמים יושב כרוכים תנוט
הארץ נוטה לכאן ולכאן, מה טעם וה' בציון גדול, אמר ר' יוחנן
מטה שעשית בציון גדול הוא, הם אומרים על ביתו לא חס
כשיבוא ויפרע מן מחריביו על אחת כמה וכמה, אמר רבי חנינא
וה' בציון גדול כשיחזור שכינתו לציון אותה שעה גדול הוא, אמר
ר' יודן וקרא מסייעא ליה לר' חנינא כי נחם ה' ציון אותה
שעה נראה בכבודו, ועזו מלך משפט אהב, מי שהוא עז אינו

תופס מדת הדין אבל הקב"ה משפט אהב שנ' כי אני ה' אוהב משפט. אמר לו רבי אבין אע"פ שהעוון שלו משפט אהב ותופש מדת הדין. אתה כוננת מישרים. אמר רבי אלכסנדרו אתה כוננת ישרות בעולמך. אדם יש לו דין עם חבירו הוא נכנס עמו לדין והן מקבלין עליהם מה שהדין יוצא. יוצאין ועושין שלום הוי אתה כוננת מישרים. אדם יוצא לדרך ורואה חמורו של שונאו שהוא רובץ תחת משאו הולך ונותן לו יד והן נכנסין לפונדק ומסייעו והוא אומר כך פלוני עשה לי ועור והייתי סבור שהוא שונאי מיד משונאין נעשין אוהבין ומי גרם להם שיעשו אוהבין על ידי ששמרו מה שאמרה תורה כי תראה חמור שונאך וגו' הוי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. משפט וצדקה ביעקב אתה עשית. אלה המשפטים אשר תשים לפניהם. משה ואהרן בכהניו רבי יודן בשם רבי יוסי ברבי יהודה ורבי ברכיה בשם רבי יהושע בן קרחה אמר כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהונה גדולה שנ' משה ואהרן בכהניו. אמר רבי ברכיה בשם רבי סימון מקרא מלא הוא שנ' ובני עמרם משה ואהרן ויבדל אהרן לקדש קדשים ומשה איש האלהים אבל יקראו של שבט הלוי. אמר רבי יהודה ברבי יוסי בחלוק לבן שאין בו אימרא שימש משה כל שבעת ימי המלוואים שנ' משה ואהרן בכהניו. ושמאל בקוראי שמו. וכי מה ענין שמאל אצל משה ואהרן אלא כשם שמתפללין משה ואהרן בשביל כנסת ישראל כך שמאל הוי ושמאל בקוראי שמו.

מזמור קי"ט אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'. זש"ה יונתי בחנוי הסלע בסתר המדרגה. א"ר יהודה הלוי בר שלום בשם ר' יהודה בר סימון אין כתיב יונה אלא יונתי. ומהו יונתי. אמר הקב"ה אצלי הם תמיד כיונה אבל אצל אוטות העולם הם ערומים כנחשים. לכך אמר יונתי שלי. אמר הקב"ה נתתי להם מצות עשה קבלו עליהם וכן מצות לא תעשה וקבלו עליהם ולא פירשתי להם מתן שכרן ולא אמרו לי דבר ועוד כמה מצות אחרות לכך הוא קורא אותם יונתי. א"ר הונא בר אבין בשם ר' אחא כל נסים ונבורות שהקב"ה עושה בעוה"ז בזכות תמימי דרך. שכן כתיב התדע על מפלשי עב מהו על מפלשי עב אפילו נבורות גשמים במשקל ואין מפלשי אלא משקל שנאמר פלם ומאזני משפט. מה כתיב אחריו מפלאות תמים דעים. א"ר יהודה בר סימון שהוא

שהוא תמים אצל הקב"ה, ודוד מפרש ואהיה תמים עמו אבל אצל
אומות העולם הם נחשים ועקרבים, כיון שראה דוד כך היאך הם
תמימים לפני הקב"ה התחיל מקלסן שנאמר אשרי תמימי דרך.
ד"א אשרי תמימי דרך הה"ד שטר תם וראה ישר, א"ר אבהו כך
למדו אותם, ר' יהודה הלוי בר שלום ור' פנחס הכהן ור' הונא
שלשתן כך אמרו שג' פעמים גוג ומנוג בא על ישראל לעתיד
לבא ובשלישית הן באין ועולין לירושלים והן הולכין ליהודה
ומכתיבין (?) מהם שהם גבורים שנאמר ונכרתים בה', וכן הוא
אומר והיה ביום ההוא אשים את ירושלים סף רעל, זהו סף רעל
שהוא עתיד להשקות את העמים כוס התרעלה של דם, ואין סף
רעל אלא כוס דם כמה שכתוב ומנלתם בדם אשר בסף, כיון
שהם עולים לשם מה הם עושים מוסרים לכל אחד מבני יהודה
שני גבורים ולמה כדי שלא יברח, כיון שנכודי יהודה עולים
ומניעים לירושלים מתפללים בלבם ואומרים נפול בידם ולא הט
בידינו, ולמה הם מתפללים בלבם שהן מתיראין להשמיע קולן
הה"ד ואמרו אלופי יהודה בלבם, אמר להם הקב"ה בתמימות באתם
חייכם שהתמימות מעלה אתכם שנא' תומת ישרים תנחם, באותה
שעה נותן הקב"ה לבני יהודה גבורה והן שולפין כלי זין שלהם
ומכין אותן האנשים שהם מימינם ומשמאלם והורגין אותם, הוי
אשרי תמימי דרך, ד"א אשרי תמימי דרך זש"ה הולך בתם ילך
בטח, מי שהוא בתמימות יהא מבושר שהקב"ה מצליח דרכיו, אבל
מי שהוא מעקש דרכיו יודע, שיש בו ב' דרכים מתפרסם בעולם
הוי מעקש דרכים יודע, ד"א הולך בתום זה אברהם שנאמר התהלך
לפני והיה תמים, ומה אמר לו הקב"ה, לך לך מארצך וממולדתך
ולא עמר להקב"ה להוסיף דבר ולומר לו רבון העולמים מה בין
נשכ כאן מה בין נלך לעיר אחרת, מה שמי שהוא מפנה מבית
לבית מיצר אין צריך לומר מעיר לעיר ולא עיכב אלא מיד עשה
כל מה שאמר לו הקב"ה שנאמר וילך אברהם כאשר דבר אליו ה',
שמה הפסיד, כשראו המלכים לא נפלו לשניו בתמיה, ואך כשאמר
לו את, בנג את יהירך היה לו להוסיף ולא הוסיף היה לו לומר
הלא אמרת לי אתמול כי ביצחק יקרא לך זרע הריני מקריבו מהיכן
אתה מברכני, ולא השיבו אלא מיד עשה כל מה שאמר לו הקב"ה
שנאמר וישכם אברהם בכקר ויחבוש את חמורו, ואף הקב"ה עושה
מה שהבטיחו, ומה הבטיחו ואעשך לגוי גדול וכתוב ואברהם היה

יהיה לגוי גדול וכן עשה לו. ואכרם ככד מאד וכן וה' ברך את
אברהם בכל. ואף משה כך אמר לישראל מבקשים אתם שיהא
הקב"ה עמכם תפשו מדת אברהם שהתמימות יפה לפני הקב"ה
שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך כמו שהוא תמים שנאמר הצור
תמים מעלו. ותורתו תמימה שנאמר תורת ה' תמימה. אמר דוד
הואיל וכך התמימות יפה לפני הקב"ה אף אני פותח ומקלסו שנא'
אשרי תמימי דרך. ובסוף אלפא ביתא הוא אומר תעיתי כשה
אובד בקש עכרך א"ר יהודה בנוהג שבעולם ככש שהוא אובד מן
הצאן וכן שור שהוא אובד מן המרעה מי מבקש את מי הכבש
את הרועה או הרועה לכבש. לא הרועה מבקש את הכבש כך
אמר דוד לפני הקב"ה ככבש בקשני אדם שהכתבת עליו בקש ה'
איש כלבבו (ס"א בקש אותי ככבש הזה כמו שאמרת ע"י שמואל
הנביא בקש ה' איש כלבבו) וערבתי לוטר כחנני ה' וגסני בתמימות
עשיתי. תעיתי כשה אובד בקש עכרך שאני תמים כשה שנא'
שה תמים אף אני בתמימות עשיתי אשרי תמימי דרך. ד"א אשרי
תמימי דרך זה דוד המדבר. חזקיה ב"ר חייא אמר צפה הקב"ה
שאין דור אחר יכול לקבל את התורה כאותו הדור וצפנה להם
שנא' יצפון לישרים תושיה. א"ר ברכיה בר אבוח הכתובים והקב"ה
מקלסין לאותו הדור שנאמר זכר לעולם בריתו דבר צוח לאלף
דור. פרושים שבדור. תדע לך שהיו תמימים כאו לים ואמר להם
לירד לים וירדו. וכן למדבר ויצאו. אמר להם לקבל את התורה
וקבלו. ועד שלא אמר להם אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.
אמר להם גיד הנשה וכשר בחלב ואותו ואת בנו וקבלו עליהם
ולא פירש להם מתן שכרן של מצות ולא השיבו אותו דבר לכך
קילסן זכר לעולם בריתו וגו'. וכן אשרי תמימי דרך. ד"א אשרי
תמימי דרך. הקב"ה קראן חסידים צדיקים תמימים וישרים. חסידים
שנאמר אספו לי חסידים. צדיקים וישרים לפי שאמרו שירה על
הים שנאמר רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה. תמימים אשרי
תמימי דרך. שמא הפסידו ולא זכו בניהם אחריהם. ת"ל מתהלך
בתומו צדיק אשרי בניו אחריו. ואימתי. את מוצא כשנתחייבו
ישראל בדורו של ירמיהו אמר לו הקב"ה לירמיהו לך אמור לישראל
בזכות דוד המדבר נהגתי עמכם במדת רחמים שנאמר הלך וקראת
באזני ירושלים וגו' ולא תאמר אלא כל אדם שיעמוד וילך בתמימות
לפני הקב"ה זוכה לו זלבניו שנאמר מתהלך בתומו צדיק אשרי

בניו אחריו . אמר דוד הואיל וכך התטימות יפה לפני הקב"ה הריני
זומר עליה אשרי תטימי דרך . אשרי תטימי דרך תטימים היו
וחסידים דוד המדבר , וכן היה וכו' .

אמר אהרן יעללינעק המוציא לאור: המזמורים האלה הועתקו מתוך
ההגהות כ"י אשר עשה ר' אברהם פרובינצאל בכמהר"ר דוד
זצ"ל בפירארה למדרש תהלים מתוך שיש ה מופסים ישנים נושנים
מכ"י ממקומות מתחלפות , ואינם בהם כמה וכמה מאמרים הנמצאים
במדרש שוחר טוב דפוס קושטנדינא וויניציא והנלוים עליהם
ונתוספו במשך הזמן , ובעל ההגהות הנ"ל רשם אותם בכל מזמור
ומזמור במלות "אינו בכתובים" ואלו הם המאמרים :

מזמור א : מן "כיוצא בדבר אתה אומר אם יעמוד משה ושמואל"

עד "המזמור הזה משובח מכל המזמורים" ; מן "ד"א
שמש ומגן מדבר באברהם אבינו" עד "ואין נאין בשלותן אלא
עומדין" ; מן "ג' מדות נתן הקב"ה לישראל" עד "חוטבי עצים
וגו'" ; מן "ואין עיר אלא אלוה" עד "מגורת רשע היא תכואנו" ;
מן "הה"ד מורשה קהלת יעקב" עד "אל כל קהלכם" .

מזמור ב : מן "ד"א למה רגשו גוים זש"ה היושב על חוג הארץ"
עד "ודוד רואה ואמר למה רגשו גוים" .

מזמור ג : מן "היה ר' מאיר אומר חביבה המלח" עד "אדם נכנס
לכה"כ" .

מזמור ד : מן "ועל אותה שעה הוא אומר ושבה אני את המתים"
עד "והאש ירדה מן השמים" ; מן "אמר לדוד הקב"ה
דוד שירה אתה אומר" עד "וזהו שגיון לדוד" .

מזמור ה : מן "ועשה הקב"ה חסדו" עד "שאין להם מענה
ותשובה" ; מן "מה אנוש וגו' אמר ר' ברכיה" עד
"אמר לו מה אנוש" .

מזמור ו : מן "ד"א על מות לבן שאתה גוזר" עד "כנים למקום" ;
מן "זש"ה טוב ילד מסכן" עד "נולד יצר טוב" ; מן
"שעבר על ה' עבירות" עד "את הנכורה" ; מן "זה אחד מי"ג
שנולדו מהולים" עד "מך תם" .

מזמור ז : מן "נבוכדנצר אם למסין" עד "ובמשאדותיך" .

מזמור י"א : מן "אמר הקב"ה כל מי שמעלה עצמו" עד "ואוציא
איש מתוכך" .

מזמור י"ב: מן "כביכול צוח" עד "חנית וחצים".
מזמור י"ג: "ואמר לו אני אמרתי אשר לא ימד ולא יספר ואתה
השלכת עליהם מנין"; "אמר ר' יוחנן מצוה בפני
תורה כנר בפני חמה שג' כי נר מצוה ותורה אור"; מן "ד"א תפלה
לעני שמעה ה' צדק" עד סוף המזמור.
מזמור י"ח: מן "הממם ערבבן" עד "משתמטות"; מן "ד"א וירכב
על כרוב וגו' א"ר תנחומא" עד "אלא מבין כנפי
החיות שג' וידא על כנפי רוח"; מן "והיה מסרב ואמר" עד "עלילה
שעשה לבני ישראל"; מן "מגיני וקרן ישעי אמר דוד לפני
הקב"ה" עד "הה"ד ותתן לי מנן ישעך".
מזמור י"ט: מן "וכספינה" עד "ימות הלבנה".
מזמור כ"א: מן "וישראל לובשין" עד "לבשי עזך".
מזמור כ"ב: מן "וזה אומר אומר אני אטול את קדושיה" עד
"יפילו גורל"; מן "כך קב"ה נותן גדולה לצדיקים"
עד "ישג' ובקשתם משם"; מן "ר"י יוחנן אמר זרע יעבדנו" עד סוף
המזמור.
מזמור כ"ה: מן "להתפלל על ישראל להודיענו דרכיו של הקב"ה"
עד "וזה שמש בכהונה".
מזמור כ"ו: מן "ר' נתן אומר אף לוקה" עד "עור שגיו נטל"; מן
"אעפ"כ לא נשא לו הקב"ה" עד "אוריה החתי"; מן
"ה' אהבתי וגו' זה שקול כנגד בריאת עולמך" עד "את השמים
ואת הארץ".
מזמור כ"ז: מן "והיה אור ישראל וגו' בני יראו" עד "דוגמא
לעתיד".
מזמור ל': מן "ד"א מזמור שיר חנוכת הבית זש"ה מי הקדימני
ואשלם" עד "ויקרא על שמו שג' מזמור שיר חנוכת
הבית לדוד"; מן "מכאן שכל מי שמצטער" עד "שיר
חנוכת הבית".
מזמור ל"א: מן "מפני העונות" עד "להשען כיו".
מזמור ל"ד: מן "א"ר תנחומא בעונתו כרא הקב"ה" עד "ד"א את
הכל עשה יפה בעתו".
מזמור ל"ז: מן "ר"א אומר מתוך שלותן" עד "אשר צפנת
ליראיך".
מזמור מ"ה: וכתוב כי תצא אש ומצאה קוצים.

מזמור מ"ד: שג' אשר לא יקח שוחד.
מזמור נ"א: ועשה גם אתה ומחה פשעי.
מזמור נ"ב: מן "ד"א הכל סג וגו' אלה אנשי סדום" עד "אלהים
השקף על בני אדם הכל סג".
מזמור נ"ו: ואומר לא אשלח ידי בו כי משיח ה' הוא; שאם
היית מוצא אותי הרגתני ואני לא עשיתי כן.
מזמור נ"ט: שג' ואקח אתכם — אותה הסיפחה מצלחת.
מזמור ע"ד: ואומרים ידנו רמה — היו עושים.
מזמור ע"ו: מהו ה' יראה — ושא להם פנים.
מזמור ע"ח: ומנין אתה אומר שחראהו הקב"ה ליעקב — נצב על
המזבח.
מזמור פ"א: על ידי עור שאינו עבוד ועל ידי נימין ויתדות.
מזמור פ"ו: שג' ויט אליו חסד — מכריעות.
מזמור פ"ז: עשר ברום עשרים.
מזמור צ': מהו הרוג — הוי הרגני גא הרוג; ד"א למה נקרא
שמו מקום — וילן שם.
מזמור צ"א: ואימתי אמרו בשעה שראה כל המלאכה — פתח
משה ואמר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן;
ולא אמרת לי ועשו לי מקדש ושכנתי ואם עשית כן אלהי אבטח
בו; משיבה רוח'ק ואומרת לו; מן "והשכים יעקב עד "לא תכשל";
מן "ולא צרו צעדיו" עד "ויגל את האבן".
מזמור צ"ב: מן "הרי שכעה לפי שכרא יום שביעי" עד "מחול
לו"; מן "והיו מה"ש קוראין לו אדם" עד "כחה של
שבת"; מן "והיה יושב ומהרהר בלבו" עד "בין קדש לחול ויש
אומרים ש"; מן "גירש אדם ויצא" עד "כתנות עור וילבישם";
מן "אדה"ר אמרו כדי שילמדו כל הדורות" עד "עלי הגיון בכנור";
מן "אמר אדם שמחני הקב"ה" עד "וישראל רואין במסלתן שג'
ותבט עיני בשורי"; מן "מה התורה הזאת נאה" עד "לפני
הקב"ה"; מן "כך ת"ח הוי זחיר בגחלתן" עד "נגעים".
מזמור צ"ג: וכשהיה הדבור יוצא מפי הגבורה — לרוקע הארע
על המים.
מזמור ק"ד: מלך בשר ודם — הוד והדר תשוה עליו.
מזמור ק"ז: וכן הוא אומר מה שהיה הוא שיהיה; עולם אינו
אומר אלא עולמים.

מזמור קי"א: מהו חרוץ שכל שנופל שם דינו חרוץ.
מזמור קי"ב: וכשנולד יצחק — ביום הגמל את יצחק.
מזמור קי"ד: ועשה הקב"ה לחם עשרה נסים — שנ' ככהמה
בבקעה תרד; ומה נחשון בן עמינדב — בן יהודה
עברו ישראל; אמר הים אני שאין לי — עאכ"ו.

מזמור קי"ו: ואיני חולה — כי חולת אהבה.
מזמור קי"ז: ד"א הללו את ה' כל גוים כך אומרים ישראל לא"ה —
לכך נאמר הללו את ה' כל גוים; ד"א אות ג'
אותיות — ואני אחרון.

מזמור קי"ח: ד"א יאמרו נא יראי ה' זה פנחס — ונתתי להם יד
ושם טוב מבנים; ומלקט בעשבים — אמש היה
רועה בצאן (והגירסא לפי כ"י: ד"א מאת ה' היתה זאת מדבר
בדוד מלך ישראל בשעה שהיה רועה את צאן אביו ובשעה קלה
נעשה מלך והכל היו אומרים אמש היה רועה צאן אביו ועכשיו
הוא מלך והוא אומר להם וכו').

מזמור קי"ט אות א': אמר שלמה המלך ע"ה מתהלך בתומו
צדיק — שנ' תורת ה' תמימה; אות י': הכלי הזה
בזמן שהוא נאה — ויכונוני; אות כ': וכה"א עבר קציר — תשכחני
נצה; כתבת בתורה אותו ואת בנו — שפכו דמם כמים וגו'; אלולי
לא נדרה שנתו — שנ' להשמיד וגו'; אות ט': מהו מזקנים — עד
שפ"י ואמר לך; אות ס': אמר לא תאחזו החבל — בדרכי בני אדם;
אות צ': מהו בצדק כל אמרי פי — צדיקים וישרים; הרבה ביוני
שאל — צעיר אנכי ונבזה וגו'.

מזמור ק"כ: מהו אהלי אהלי קדר — הנמשכים לגיהנם.
מזמור קל"ט: רב ושמואל חד אמר — כוננו ירך וגו'.

מדרש הלל הנקרא ספר המעשים

בעשר לשונות של שכח נאמר הספר הזה בניצוח בניגון
בשיר כהלל במזמור בהשכיל בתהלה בתפלה ברגה ובהודאה.
ועשרה נביאים אמרוהו אדם אברהם משה דוד שלמה אסא הימן
ידותון אביאסף ודניאל. ויש אומרים אף שלשה בני קרח. התורה
חמשה חומשין והספר הזה חמשה חומשין. וההלל חמשה חומשין.
ומה ראה ההלל להתכרך ככולם מפני שהוא שכחם והוא תוספת
על כל העולם. ויש בה לשעבר ולעתיד לבא וליציאת מצרים
ולדורות הללו ולימות המשיח ולימות גוג ומנוג. תחילה לשעבר
הללויה. ולעתיד הללויה. וליציאת מצרים בצאת ישראל [לא לנו
ה' לדורות הללו] ואהבתי כי ישמע ד' הודו לד' כי טוב לימות
המשיח ולימות גוג ומנוג [ג"א כל גוים סבכוני לימות גוג ומנוג
אלי אתה ואורך וגו' לעתיד לבא]. י"ח [ימים] ולילה אחת ואלו
הם שמונת ימי חג הסוכות ושמונת ימי הנוכה וי"ט הראשון של
פסח ולילו וי"ט של עצרת. מי אמרו אמר ר' נחמיה דוד אמרו.
ומה היו ישראל עושין משיצאו ממצרים עד שעמד דוד אפשר
שהיו אוכלין פסחיהן בלא הלל. אמרו משה אמרו בשעה שיצאו
ישראל ממצרים שנ' ויאמר לו פרעה לך מעלי ויאמר משה כן
דברת וכזמנו דברת לא אוסיף עוד ראות פניך הא כדעמי [כדאת]
מבקש ממני שנ' וירדו כל עבדיך אלה אלי וגו' וכשהגיע הזמן
מהו אומר ויקרא למשה ולאהרן לילה אמר להם משה אמש היינו
עבדים לפרעה ועכשיו אנו עבדים להקב"ה עמדו אז וקילסו
להקב"ה שהוציאן מעבדות לחירות ונאמר לפניו הללויה.
הללויה. הללו למי שברא העולם שמקלסין אותו בשני אותיות
שנ' עזי וזמרת יה ואומר בטחו בד' עדי עד כי ביה ד' צור עולמים.
ד"א הללויה משל למה הדבר דומה למלך שנשא אשה וכתב לה
בסימפונון שלה שהיא מפוסמת [מפורסמת?] בשבעים ואחד אמרה
לו כשתעשה לי כל צרכי אני כותבת לך לשמך כך כנסת ישראל
אמרה לפני הקב"ה רבון העולמים כשתעשה לי כל נסים ונבירות
שעשית לאבותינו אנו מקלסין לשמך בשבעים ואחד אותיות

ואילו הן ה' חמשה ל' שלשים ל' שלשים ו' ששה הרי שבעים
ואחד אותיות לכך נאמר הללויה.
הללו עבדי ד' יבאו אבות העולם ויקלסו שנקראו עבדים
שנ' זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך יבוא משה ויקלסך
שנקרא עבד שנ' לא בן עבדי משה יבוא דוד ויקלסך שנקרא
עבד שנ' ודוד עבדי נשיא היה [לחם] לעולם יבוא חנניה מישאל
ועזריה ויקלסוך שנקראו עבדים שנ' שדרך מישך ועבד ננו עבדוהי
די אלהא חייא עילאה יבוא דניאל ויקלסך שנקרא עבד שנ' כי
לא יעשה י"י אלהים דבר כי אם גלה סידו אל עבדיו הנביאים
יבואו מלאכי השרת ויקלסוך שגם הם נקראו עבדים שנ' הן
בעבדיו לא יאמין וכו' במלאכיו ישים תהלה ד"א הללו עבדי ה'
משל למה הדבר דומה למלך שיצא ממזרח למערב וממערב למזרח
ולא היו מכירין את לשונו לקלסו ובמה הוא חפץ להתקלס ומי
מכיר לשונו ויודע במה רוצה להתקלס עבדיו ובני פלטין שלו
ומי הן עבדיו של הקב"ה ישראל ישחן עמלין בתורה ו) במשנה
לפניו ד"א הללו עבדי ד' משל למה הדבר דומה למלך שנכנס
למדינה וחיו כל בני אדם מקלסין אותו בלבד והקב"ה אינו בן
אלא כל מעשיו מקלסין אותו העליונים מקלסין אותו שנ' הללו
את ד' מן השמים התחתונים שנ' הללו את ד' מן הארץ תנינים
וכל תהומות עד ויום קרן לעמו וגו' הא למרת שעליונים ותחתונים
מקלסין אותו הללו את שם ה' שבו נברא העולם כי מדותיו
רחום וחנון אך אפים ורב חסד ואמת ומטה כלפי חסד ואומר
ויהי ד' את יוסף ויט אליו חסד ד"א הללו את שם ד' משל למה
הדבר דומה למלך ששלח פמליא שלו למלחמה ונתן להם האיקונין
שלו ואמר להם כל זמן שאתם נוצחין תהיו מקלסין איקונין שלי
וכאילו לי אתם מקלסין לכך נאמר הללו את שם ד' יהי שם
ד' מבורך מעתה ועד עולם לפי שבעולם הזה מקלסין
אותו ישראל בלבד שנ' יראי ד' הללוהו כל זרע יעקב ככדוהו וגו'
אבל לעתיד לבא יקלסוהו כל אוטות הצולם שנ' בחקבץ עמים
יחדיו ואומר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם
בשם ד' וגו' ד"א יהי שם ד' מבורך לפי שבעולם הזה מקלסין
אותו על הטובה ועל הרעה על הטובה הטוב והמטיב ועל הרעה
ברוך דין האמת אבל לעתיד לבא אין מקלסין אותו אלא על
הטובה שאין קללה לעתיד לבא שנ' בלע הטות לנצח וגו' ממזרח

שמש עד מבוא מהלל שם ד', בנוהג שבעולם אדם מדליק
הנר לפני שכניו והם מחזיקין לו מוכה אבל במקומות אחרות אינן
יכולין לעשות כן והקב"ה מאיר לכל העולם כולו לכך נאמר
ממזרח שמש עד מבוא מהלל שם ד' האיר אור החמה ביום
מקלסין אותו בא"י יוצר המאורות, שקעה חמה בערב מקלסין
אותו בא"י המעריב ערבים לכך נאמר מהולל שם ד', שאל אנמונינוס
את רבינו הקדוש אם יש לאדם דירה שהוא עשר על עשר אמות
איך הוא עושה לקבוע את המנורה אמר לו באמצע המרקלין אמר
לו ומפני מה לא קבע המקום החמה באמצע הרקיע אמר לו מפני
שלום הכריות שלא יהא אדם יוצא לדרך ואינו יודע כמה שעות
ביום והחיות שוקעות עליו ולסמים באין והורגין אותו אלא עשה
שיהא אדם יוצא בדרך ויודע כמה שעות ביום ויהא יודע מאיזה
מקום יצא ובאיזה מקום לך. ר' יודא אומר תיק עשה הקב"ה לחמה
שנאמר לשמש שם אהל בהם ושוקעת במערב וחוזרת לתיק
ועולה מן החלונות למזרח, וחכמים אומרים מחילה עשה לה הקב"ה
בארץ ושוקעת במערב וחוזרת למעלה ועולה מן המחילה למזרח.
אשטלורוגין אומרים כי הרקיע חוזר בגלגל והמזלות חוזרין בו,
אמרו להם חכמים אם בגלגל חוזר צריכה העגלה להיות פעם אחת
בדרום ופעם אחת בצפון ועקרב פעם בצפון פעם בדרום אלא
לעולם עקרב בדרום ועגלה בצפון, יוכה אומר החמה הולכת בדרום
עד יסוד שנא' הולך אל דרום וסובב אל צפון זה מפני מזרח
ומערב. ד"א ממזרח שמש עד מבואו יכול שאינו משוכה אלא
בארץ בשמים מנין שנ' רנו שמים וגילי ארץ הרי ביישוב אמרו,
במדבר מנין שנ' ישאו מדבר ועריו, הרים וגבעות עץ פרי והכל
שמקלסין אותו לעתיד מנין שנ' רנו שמים כי עשה ה' פצחו הרים
רנה וגו' ואומר אז ירננו עצי היער מלפני ה' וגו'. רם על כל גוים ה',
וכי על ישראל אינו רם הוי אומר רם על הרמים, משל למה הדבר
דומה לרועה שהיה לו בן והיו קורין אותו בנו של רועה, נעשה
איפרכוס והיו קורין אותו בנו של איפרכוס, נעשה מלך והיו קורין
אותו בנו של מלך וכל זמן שמתגדל בנו מתגדל עמו, כך ישראל
מתגדלין תמיד באביהם שבשמים שנ' בנים אתם לה' אלהיכם,
ואף הקב"ה מתגדל בהם שנ' ואמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך
אתפאר. ד"א רם על כל גוים ה', היה חלש מלמעלה וגבור מלמטה
מי נוצח הוי אומר זה הגבור ואין צריך לומר גבור מלמעלה וחלש

מלמטה. כך נכור על הכל מלמעלה הוא הקב"ה ובני אדם חלשין
למטה שנ' כי האלהים בשמים ואתה על הארץ. ד"א רם על כל
גוים ה' משל למה הדבר דומה למלך שהיה יושב ודן על בימה
שלו והיו הכל מתיראין ממנו נכנס לתוך ביתו והפשיט את כליו
והעביר כלי זיינו ממנו התחילו בני הבית משחקים בו זה מושך
לכאן וזה מושך לכאן יכול אף למעלה ת"ל אל נערץ בסוד קדושים
רבה. ואומר וסביביו נשערה מאור. ואומר המשל ופחד עמו עושה
שלום במרומו. על השמים כבודו. וכי אומות העולם היו יודעין
היכן כבודו של מקום אף ישראל לא היו יודעין אלמלא נביאים
שעמדו ולמדו להן לישראל. מיכה אמר ראיתי את ה' יושב על כסאו
וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו. יחזקאל אמר
נפתחו השמים ואראה מראות אלהים. ישע' אמר ראיתי את ה'
יושב על כסא רם ונשא. דניאל אמר חזה הוית עד די כרסון רמיו
ועתיק יומין יתיב לבושיה כתלג חור וכו' נהר די נור נגד ונפק
מן קדמוהי וכו'. והא למדנו שכבודו מן השמים. ד"א על השמים
כבודו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהשיא לעבדו אשה
והשלימה בכסף וכזהב ובאבנים טובות ומרגליות אמר לה הרי הכל
מסור בידך חוץ מחביות זו שהיא מלאה עקרבים. נכנסה אצלה
אשה אחרת שואלת ממנה חומץ. אמרה לה מה המלך נוהג כך
אמרה לה מנהג יפה אלא אני מצטערת על חביות אחת שהיא
מלאה עקרבים. אמרה לה כל קוומיאה שלו כנוסים בתיכה ומבקש
לישא אשה אחרת וליתנם לה. מיד שלחה ידה לתוך החביות
והשיכוה עקרבים. כך המלך זה הקב"ה ואיש ואשה זה אדם וחיה
שואלת החומץ זה הנחש. באותה שעה סילק הקב"ה שכינתו
בשמים שנ' עלה אלהים בתרועה. מי כה' אל הינו. מי כה' אלהינו
במצילים. מכ"א במפרעים. מכ"א במכבדים [במכבירים? או במקבירים?]
מכ"א בנותני שכר. מכ"א באלילים. משל למה הדבר דומה למלך
בשר ודם שהלך לו אצל בעל הבית אחד ועשאו אפוטרופוס להיות
עומד על עניניו הגיע עסק לאותו האיש ונתפש למלכות ונידון
באור הלכו אל המלך ואמרו לו הרי אותו האיש בן ביתך נידון באור.
אמר להם אני מצילו אמרו לו אין אתה יכול שכבר הטילוהו באור
אמר להן ומה אני יכול לעשות לו. והקב"ה אינו כן אלא מציל
האדם מתוך האור שנ' אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. מי
כה' אלהינו במפרעים. פרעה נזר על ישראל לאבדן שנ' ויצו פרעה

לכל עמו וכו' והקב"ה גפרע מהן ואיבדם במים שנ' ונער פרעה
וחילו בים סוף, וכן אמר יתרו כי בדבר אשר זדו עליהם ואומר
ומדותי פעולתם ראשונה אל חיקם. מכ"א במכברים, משל למה
הדבר דומה למלך שאמר לאוהבו השכם בבוקר על פתח שלי
ואעשה אותך בעל חמדה שלי לא הגיע חצי הלילה עד שמת
שנ' ביה בליליא קמיל בלשצר מלכא. מכ"א בנותני שכר, משל
למה הדבר דומה למלך ששכר פועלים הרבה והיה ביניהם עצל
אחד ומתון אחד, וכשבא לתת להם שכרם נותן להם בשוה,
אבל הקב"ה אינו כן אלא לפי מעשיו של אדם נותן לו גמולו שנ'
אני ה' חוקר לב וכו' לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. מכ"א
באלילים, לפי שאומות בעולם קוראין עצמו אלוהות ושמה הן
יכולין לרפאות החולה או ליילד את החיות, פרעה קרא עצמו
אלוה שנ' לי יאורי ואני עשיתני, סנחריב שנ' מי בכל אלהי
הארצות וכו', נבוכדנצר אמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון,
נגיד צור שנ' ותאמר אל אני מושב אלהים ישבתי, כא וראה מה
אמר הקב"ה ליחזקאל הנביא לך אמור לנגיד צור תפיך ונקביך ביום
הבראך כוננו הנקבים האלו שיש לך מהם פתוחין ומהם סתומים אם
יסתמו הפתוחין או אם יפתחו הסתומין אי אפשר לך לחיות בעולם
והרי דברים קל וחומר שכן הוא אומר באיוב הידעת עת לדת יעלי
סלע חלל אילות תשמור, תספור ירחים תמלאנה וידעת עת לדתנה,
תכרענה ילדיהן תפלחנה חכליהם תשלחנה, וכי כולם מעוכרות
כאחת יש מהן מעוכרות בשבת זו ויש מהן מעוכרות בשבת אחרת
מה הקב"ה עושה סופר לה ירחים וממלא לה, האילת הזאת אינה
יכולה ללדת מפני שאיבריה סכופים עליה עד שהיא אוכלת והקב"ה
מזמן לה נחש והיא נושכה ואיבריה מתרפין והיא יולדת, ולא
לאילה בלבד הקב"ה עושה אלא לכל שנ' ורחמיו על כל מעשיו,
המגביהי לשבת, הנכהתי השפלתי הנכהתי, וכן היה הלל
אומר עלה למטה ורד למעלה, המשפילי לראות, משל למה
הדבר דומה למלך ששלח שני איפרכין לשתי איפרכיות שלו,
אחד יישב איפרכיה שלו חבשו המלך בבית האסורים, ואותו
[ואחד?] שיישב איפרכיה שלו הושיבו בביתה עמו ולאחר כן
לקח אותו שהושיבו בביתה עמו אמרו לו עבדיו מה ראית לעשות
להם ככה אמר להן זה שהושבתיו בביתה לא ראה קלון מימיו וזה
שחבשתיו בבית האסורים לא ראה כבוד מימיו ידע זה מאי זה

כבוד יצא ולא יזא זה קלון הוא נכנס וידע זה מאי זה קלון יצא ולא
זה כבוד נכנס כך הקב"ה משפיע שלום לאומות העולם בעולם
הזה להורידם לבאר שחת ומשפיל ישראל בעולם הזה להעלותם
למעלה העליונה לעתיד לבוא שנא' ונתנך ה' לראש על כל גויי
הארץ. לפי שאומות העולם מונין ישראל ואומרין להן אינו שולט
אלא בשמים וישראל משיבין כך צאו והסתכלו בחמה שהיא
שלוחו של הקב"ה ושולטת בהרים ובנבעות ואם שלוחו של מקום
כך הקב"ה על אבות כמה וכמה. בשמים ובארץ. מלמד שאין
מושיבין את האדם בישיבה של מטה עד שמושיבין אותו בישיבה
של מעלה וכל בני אדם מסתכלין בו ואומרים פלוני כשר פלוני חסיד
וראו הוא להיות חכם שנאמר אשר המתכרך בארץ יתברך באלהי
אמן. ומנין שאין גפרעין מן האדם מלמטה עד שגפרעין ממנו
מלמעלה שנאמר והיה ביום ההוא יפקוד ה' על צבא מרום במרום
ועל מלכי האדמה באדמה. מקימי מעפר דל. דוד אמרו לעצמו
מקימי מעפר דל. אבל חנה אמרתו על כל הדורות מקים מעפר דל.
ד"א מקימי מעפר דל אין דל אלא שנתלדל מנכסיו. הא כיצד מוכר
אדם ביתו ויש לפניו מקצת בהטתו ויש לפניו מקצת. מוכר מקצת
שדותיו ויש לפניו מקצת. אביון הוא תאב לכל. ד"א מקימי מעפר
דל. העפר הזה אדם אוכל עליו ויושב עליו ורוחו הולכת עליו. ר'
שמעון בן תחליפא אומר סבור אתה שאתה מגנהו ואין אתה אלא
משכחו שאם יהיה לאדם שתי מזובלות מאשפות אין אתה
משכחו אלא מגנהו. ומהיכן את מגנהו. להושיבי עם נדיבים.
ומי הם הנדיבים אלו אברהם יצחק ויעקב שנאמר נדיבי עמים
נאספו עם אלהי אברהם. מושיבי עקרת הבית. שש עקרות
הן בנשים (בפסיקתא פ' רני עקרה שבע עקרות הן ובכ"י פארטא
שש כמו כאן לפי שאין מונה ציון בכלל נשים). ומה ראו אלו
להיות עקרות לפני שאין פועלין לפני כסף וזהב ואבנים טובות
ומרגליות. ד"א מושיבי עקרת הבית להושיב את שרי עקרה ליתן
לה בית שנאמר הניקה בנים שרה וכי כמה בנים הניקה והלא בן
אחד היה לה שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע. אלא לפי שנאמר
ויגדל הילד ויגמל וכו' למה עשה משתה ביום הגמל את יצחק
ולא ביום שגדלו אלא לפי שהיו אומות העולם אימרים לא ילדה
שרה יצחק אלא השפחה. מה עשה הקב"ה יבש דרי מטרונות
שלהן ולא היו יכולין להניק את בניהן ובאים אצל אברהם ואומרים

לו שתניק שרה את בניהן אז אמר אברהם לשרה אין זו שעה של
 צניעות אלא קדש שמו של הקב"ה וגלי דדיך והניקי בניהם
 וידעו כי יצחק בנך ולא הספיקה לגלות דדיה עד שהיו מוציאין
 חלב בשתי מעיינות הה"ד וברכתי אותה שתי ברכות בשתי דדיה
 והיו כל המטרונות אומרים מי יתן שינק בני מחלב צדיקת לכך
 נאמר הניקה בנים שרה (עיון פסיקתא פסקא שוש אשיש). ד"א
 מושיבי עקרת הבית להושיב רבקה עקרה ליתן לה בית שנאמר
 ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך אמר לה הקב"ה הרי כל העולם כולו
 בנוי בבטנך שמוזה ומזה יצאו מלכים מזה ומזה יצאו אלופים ונתן
 לה הקב"ה שתי בתים בית עשו בעולם הזה ובית יעקב בעולם
 הבא שנא' והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה וכו'. ד"א מושיבי
 לאה עקרה לתת לה בית שנאמר וירא ה' כי שנאאה לאה ויפתח
 את רחמה ונתן לה הקב"ה שני כתרים כתר מלכות גמלה מרים
 כתר כהונה נטלה יוכבד. ד"א מושיבי רחל עקרה ליתן לה בית
 שנאמר ויזכור אלהים את רחל ונתן לה הקב"ה שני בנים יוסף
 ובנימין, מיוסף עמדו [שני] שכמים זה יהושע וגדעון [יהושע מאפרים
 וגדעון ממנשה], שנא' בכור שורו הדר לו, ומבנימין עמדו מלכים
 זה שאול ואיש בשת שנא' ולו היה בן וישמו שאול בחור ושנים
 שנים מלך. ד"א מושיבי חנה עקרה לתת לה בית שנא' עד עקרה
 ילדה שבעה והעמיד ממנה עשרים ושנים אלף לויים שנא' כל אלה
 בנים להימן חוזה המלך וכו'. ד"א מושיבי אמו של שמשון עקרה
 לתת לה בית שני ותהר האישה ותלד בן ותקרא את שמו שמשון,
 וכתוב ותחל רוח ה' לפעמו וכו'. ד"א מושיבי עקרת הבית להושיב
 את ציון עקרה ליתן לה בית תורה שהן שמחין באמם ואמם שמחה
 בהם לפי שבעולם הזה אין מטבע של תורה יצא שאם ילך
 אדם אצל פלטורין ויאמר לו אשנה לך פרק אחד בקהל ואומר לו
 אם יש לך בידך מעות ואם לאו איני יוצא מידך, אבל לעתיד
 לבוא אין מתבקש אלא תורה שנאמר הגה ימים באים נאום ה'
 והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע
 דבר ה' ואומר ונעו מים ועד ים. ד"א אם הכנים שמחה אלו בני
 ציון שהם שמחים באמם ואמם שמחה בהם, משל למה הדבר דומה
 למלך שנשא אישה ויולדת לו בן ראשון ונתנו להגמון א' שיגדלנו,
 ילדה לו בן שני ונתנו לאיפרכוס שיגדלנו, ילדה לו שלישי ונתנו
 לשלטון אחד שיגדלנו, ציון שעמדה מלדת התחילה מצטערת על

בניה ואומרת למלך היכן הם בני מיד הקב"ה תוקע בשופר גדול ומעלן לירושלים שנאמר כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשווא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו. ואומר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וכו' ואז ציון שמחה בכניה וכניה כאמס שנא' וכני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם. בתחלה הללויה ובסוף הללויה הללויה לשעבר הללויה לעתיד הללויה בעולם הזה הללויה בעה"ב. בצאת ישראל ממצרים, כנסת ישראל אומרת לפני הקב"ה רבון כל העולמים נכואות טובות נתנכאו נביאים ראשונים כל אחד ואחד ועדיין לא ראינו מהם. ירמיה אמר או תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים וגו' הוישע אמר והיה מספר ב' כחול הים, יואל אמר ביום ההוא יטפו ההרים עסיס, עמוס אמר הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש בקוצר ואומר נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ואומר כה אמר ה' עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ועדיין לא ראינו אחת מהן שכן אסף בן קרח אומר אותותינו לא ראינו אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה, ורוח הקדש משיבה אותם ואומרת להן כשננליתי לאברהם אביכם ואמרתי לו ועבדום וענו אותם שמא אמרתי לו שאני קורע להם הים שמא אמרתי לו שאני מוריד להם המן והרי דברים שלא אמרתי נתתם דברים שאמרתי על אחת כמה וכמה. ד"א בצאת ישראל ממצרים כשהיו ישראל במצרים היו תמיהין על עצמם ואומרים אין בדינו מצוה אחת שניטפל בה שניזכה בה ליגאל מיד אמר הקב"ה למשה לך פתח אותם בדברי הלכות פסח שנא' החדש הזה לכם. והלא איבה היתה בינם לבין המצרים מפני הטלאים ולא עוד אלא שבאת שעת מילה שנאמר ואעבור עליך ואראך וגו' ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי בדם פסח ודם מילה. ר' יודא אמר אם באין אנו לחשוב הלכות פסח יותר משלשים מצות היו בדם, ויש אומרים יותר מארבעה לא היו בדם שלא שינו את לשונם ושלא נחשדו על העריות ועל לשון הרע ולא שינו את שמותם, שלא שינו את לשונם שני וכני ראובן הנזך ופלוא הצרון וכרמי, ואומר לראובן משפחת הראובני, לשמעון משפחת השמעוני, מלמד שהיה משה מיחסן יפה יפה, ושלא נחשדו על העריות מנין שנא' ויצא בן אשה ישראלית וגו' מלמד שלא היה ביניהם ממזר אלא זה בלבד ופרסמו הכתוב ועליו הוא מפורש בקבלה גן נעול אחותי כלה. ר' נתן אומר גן

נעול אלו הזכרים גל נעול אלו הנקבות. ר' נחמיה אומר גן נעול
אלו הבתולות גל נעול אלו הנשואות. מעין חתום אלו הבתולות.
ד"א גן נעול כראותם סימן. ושלא נחשדו על לשון הרע מנין
שנא' ושאלה אשה משכנתה וגו' וכבר היה הרב נתן ביניהם
קודם שנים עשר חודש כאן אתה מוצא שלא הלשין אחד את
חבירו. בית יעקב מעם לועז, אל תהי קורא לא בן (?) מעם
לועז מלמד שהיו הלשין ודאי שכן אמר הקב"ה למשה שלח ידך
ואחוז בזנבו מלמד שכבר באת מלכות מצרים, כן את מוצא ומכנה
אותם שנא' אחוז לנו שועלים גיא ונשיא מארץ גא [צ"ל שועלים
וגו' ונשיא מארץ מצרים לא יהיה עוד ונא'] מן הממלכות תהיה
שפלה. [הלשון מנומנם וענין הדרש שלוועז כמו לאדעז כלומר שלא
היה עז למצרים]. היתה יהודה לקדשו, מעשה בארבעה
זקנים שהיו יושבין ועוסקין בתורה בדבר זה ואלו הן אלעזר בן
מתיה וחגינא בן חכינאי ושמעון התימני ושמעון בן זומא אמרו
מאי זה זכות נטל יהודה המלכות, ענה הראשון ואמר בזכות שאמר
מה בצע כי נהרוג את אחינו, ענה השני ואמר בזכות שאמר ויכר
יהודה ויאמר צדקה ממני, ענה בן עזאי ואמר ראויה הודאה
שמכפרת על הביאה, ענה השלישי ואמר בזכות שאמר ועתה
ישב גא עבדך תחת הנער, ענה בן עזאי ואמר הלא מתחילה היה
יכול למחות בם ולא מיחה ואלו אמר להם לא היה מכניסם לאותה
הניזקה, ענה הרביעי ואמר בזכות כי עבדך ערב את הנער, ענה
בן עזאי ואמר מכל מקום הערב משלם, אמרו אם כן מאי זה זכות
נטל יהודה המלכות בשביל שקידש שמו של הקדוש ב"ה על הים
שבשעה שהיו ישראל עומדין ומדיינין על הים זה אומר אני יורד
תחלה וזה אומר אני יורד תחלה אמר משה לשבט ראובן ולא קבל
לשמעון ולא קבל ומתוך שהיו עומדין ומדיינין קפץ שבטו של
בנימין ונכנס שנא' שם בנימין צעיר רודם א'ת רודם אלא רד ים
התחילו שרי יהודה רוגמין אותם באבנים שנא' שרי יהודה רגמתם
ועל זכות אותה רגימה הלבישו הקב"ה בארגמן ונתן לו המלכות
ואין ארגמן אלא מלכות שנא' והלבישו לרניאל ארגונוא. ישראל
ממשלותיו אמר לו הקב"ה אני בעצמי מושל בעמי מכאן ואילך
אני ואתה נמשול בעמי. ד"א לשעבר אני בעצמי מולך בעולמי
מכאן ואילך אני ואתה מולכים בעולם, הים ראה ויגס, ר' יהודה
אמר מה ראה, מקלו של משה, התחיל עומד כנגדו ואומר אני גדול

ממר ולא עוד אלא שנבראתי אני ביום השלישי ואתה ביום הששי
חזר משה אצל הקב"ה ואמר לפניו רבונו של עולם אין הים שומע
לי אמר לו ולא נתתי לך המטה שתהא רודה בו הסרבנים אמר
לו ולא קבל עליו. א"ר נחמיה ראה את השם חקוק במקלו של משה
ולא קבל עליו שנ' ואמר אליו מה זה בידך ויאמר מטה ואין זה
אלא שם שנ' זה אלי ואנוהו ור' נתן אומר ראה בימינו של משה
זרוע תפארתו אמר לו ולא קיבל עליו. ר' יוסי אומר אמרו לו לים
לא כך התנה עמך הקב"ה שכל זמן שהוא רוצה הוא עושה אותך
יבשה שנ' יקוו המים ולא קבל עליו. ר' יוסי אומר ראה כל אלו
התחתונים ולא קיבל עליו. מלך שהוא מבקש לרדות עבדו מהו
עושה אמר לו עשה כך וכך שנ' וים משה את ידו על הים ויולך
ד' את הים ברוח קדים עזה מניין שראה הים את הקדים ברח והלך
שנ' הים ראה וינס. ר' אומר שני כתובים הן כתוב אחד אומר
הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש וכתוב אחד אומר לגזור ים
סוף לגזרים אלו הקטנים כיון שהגיעו למילה ברחו. עשרה נסים
עשה הקב"ה לישראל על הים בתחלה נעשה להם כמין כיסה שנ'
גקבת במטיו ראש פרזיו חזר ונעשה כמין ערימות שנ' וברוח אפיך
נערמו מים חזר ונעשה כמין ניקפה שנ' קפאו תהומות בלב ים חזר
ונעשה כמין יבשה שנ' וכני ישראל הלכו ביבשה חזר ונעשה כמין
בקעה שנא' כבהמה בבקעה תרד חזר ונעשה כמין דרכים שנא'
דרכת בים סוסיך חזר ונעשה כמין פירורין שנא' אתה פוררת
בעוד ים חזר ונעשה כמין גזרים שנא' לגזור ים סוף לגזרים
וכשם שעשה להם עשר נסים על הים כך עשה להם עשר נסים
במתן תורה שנא' ויאמר ד' מסיני בא וזרח משעיר למן ואומר
ד' בצאתך לפני עמך ואומר הרים נזלו מפני ד'. הירדן יסוב
לאחור. כיון שראה הירדן הים שכרח התחיל ודן בפני עצמו ומה
זה שגדול ממני שתופס כל העולם כולו ברח לו אני שאיני אלא
ספקות (?) אחד מן העולם על אחת כמה וכמה לחזור. כיון שראה
משה את הים שכרח התחיל משחק ומרקד אמר לו מה לך הים כי
תנוס אמר לו עד שאתה אומר לי אמור לירדן למה חזרת לאחור
אמר לו לירדן למה חזרת לאחור וישוב לאחור אמר לו עד
שאתה אומר לי אמור להרים למה אתם מרקדים אמר להרים למה
אתם מרקדים אמרו לו עד שאתה אומר לנו אמור לעולם למה
נעקרת ממקומך אמר לעולם מפני מה נעקרת ממקומך אמר לו

לא מפניך משה בן עמרם אלא מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה
יעקב. ההופכי הצור אגם מים, מה הצור הזה אם אדם יושב
ומנקר בו אפי' כל היום כולו אינו סופו להוציא ממנו מים כלום.
רבי אימר כשהיו ישראל עומדים לפני הר סיני היו הופכים כצור
הזה אמר הקב"ה לאלו אני אתן את תורתי על אלו אני משלח
רוח הקודש אלא הרי אני נותן להם עשרת הדברים עד שילמדו
ויעמדו להם כצור הזה. ד"א ההופכי הצור אגם מים מלמד שהיו
ר' עקיבא ובן עזאי מרשים כצור הזה ועל ידי שציערו עצמן על
תלמוד תורה פתח להם הקב"ה פתח לתורה [עיי' אדר"נ פ"ו ב"ד
פ"ב ופדר"א פ"א] ודברים שאין יכולין לעמוד בהם בית שמאי
ובית הלל לאיסור והיתר עמד בן עזאי ופירשם שנאמר בחלמיש
שלח ידו ודברים שהיו סתומים בעולם עמד רבי עקיבא ופירשם
שנאמר מבני נהרות חבש ותעלומה יוצא אור מלמד שראתה
עיניו של רבי עקיבא במרכבה כדרך שראתה עינו של יחזקאל
הנביא לכך נאמר ההופכי הצור אגם מים.

לא לנו ה' לא לנו, אומרים הדורות הללו לפני הקב"ה
רבון כל העולמים כמה נסים עשית לאבותינו ביום מתן תורה
ולנו תעשה נסים למען שמך הגדול, משל למה הדבר דומה למלך
שחילק מתנות לבניו ולאחד מהן לא נתן אמר לו בנו אבא תן לי
גם כן עשה לפי כבודך כך כל אחד אומר בדורו משה אמר ועתה
יגדל נא כח ה', יהושע אמר וישמע הכנעני וכל יושבי הארץ,
דניאל אמר ה' שמעה ה' סלחה, חסד שעשית עם הראשונים אף
ע"פ שהיו בידם מעשים טובים עשה עמנו כי גם מתחלה בראת
עולמך בחסד שנא' אמרתי עולם חסד יבנה. ד"א לא לנו הרי זו
אמורה כנגד ישראל בשעה שגלו לבבל שהיו כתוכם אלף צדיקים
שנא' החרש והמסגר אלף הכל גבורים עושי צדקה ומלאכה וכי
מה גבורה היו עושים שהיו הולכים בגולה אסורים בזיקים אלא
שהיו גבורים בתורה ובמעשים טובים שנאמר על כן יאמר בספר
מלחמות ה' ואומר גבורי כח עושי דברו. ד"א לא לנו ה' לא לנו זו
אמורה כלפי חנניה מישאל ועזריה בתוך כבשן האש ענה הראשון
ואמר לא לנו ה' לא לנו, ענה השני ואמר כי לשמך תן כבוד,
ענה שלישי ואמר על חסדך ועל אמתך, מיכאל אמר למה יאמרו
הגוים איה נא אלהיהם לפי שהגוים קופצים על הפרצה ומחרפים
ומגדפים ומנאצים על ישראל ואומרים איה נא אלהיהם, אמר ר'

אלעזר הקסר פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגעתי כותי אחד והיה
משתכח בכל הדרך ואומר אין אלוה גדול מיראתי כשהגעתי
אמרתי לו תהא כאלהיך אמר לי קיללתני אמרתי לו לא קיללתך
אלא בכל הדרך היית משתכח כאלהיך ועתה אמרתי שתהא
כאלהיך שג' כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם
ה' אלהינו עולם ועד. ד"א לא לנו ה' לא לנו שהגויים קופצים
לתוך הפרצה ומחרפין ומגדפין ישראל שכן הוא אומר בנבוכדנצר
הרשע לקצת ירחין תרי עשר ונו' ואמר בנה ירושלים ואני
החרבתיה ואני בניתיה את ככל הא יודע מי מחריבה. עוד מלתא בפום
מלכא קל מן שמיא נפל לך אמרין נבוכדנצר מלכא מלכותא עדת
מנך. בה שעתא מלתא ספת על נבוכדנצר ומן אנשא טריד ועשבא
כתורין יאכל וכו' כולא מטא על נבוכדנצר מלכא. ואלהינו
בשמים. לפי שאומות העולם אומרים לישראל הרי אלהותינו
אנו רואים אותם אתם היכן הוא אלהיכם. משיבין אותם כך
אלהיכם מעשה ידיכם ואתם רואין אותם והם אינן רואין לכם.
ואלהינו בשמים ואנחנו מעשה ידיו והוא רואה אותנו ואנו לא
נראה אותו הוא רואה ואינו נראה. כל אשר חפץ ה' עשה.
ר' אומר שגני כתובין הם. כי לא אחפוץ במות המת וכתוב אחד
אומר כי חפץ ה' להמיתם הא כיצד עד שלא יתחתם גזר דינם לא
אחפוץ במות המת משנחתם גזר דינם כי חפץ ה' להמיתם.
עצביהם כסף וזהב (מעשה) לשון של עצב שנא' ועתה אל
תעצבו. ואומר הרבה ארכה עצבונך ואומר בעצבונך תאכלנה. ד"א
אין עצביהם אלא צעיר [צעיר] להם שכן אמר משה לישראל כי
אתם ידעתם את אשר ישכנו בארץ מצרים ותראו את שקוציהם
הרי הן מושלכים בדרכים הפסילים של עץ ואבן ושל כסף ושל
זהב מפקדין עליהם שומרים. אני [אומר] להם לאומות העולם מה
הם רואין בעיניהם ושומעין באזניהם עד שאלהיהם צריכין שמירה.
מעשה ידי אדם. עני אחד מכנים איסר ומניחו בחלון ועושה
אותו תרומה שנא' המסוכן תרומה עץ לא ירקב יבחר. מה עושה
הולך לו אצל חרש ואומר לו אלוה אחד יפה אני מבקש לעשות
לי והוא אומר לו תביא אילן שגדל בשדה בימות הגשמים שנא'
לברת לו ארוזים וכו' וגשם יגדל. העשיר הולך לו אצל הצורף
ואומר לו אלוה אחד יפה אני מבקש לעשות לי ואני מבקש
להטיל עליה (צורף) והצורף מבקש להטיל הם מכניסים אותו לאור

ושוקלין אותו שנא' הולים זהב מכים וכו' ישאוהו על כתף יסבלוהו
ויניחוהו תחתיו ולא יעמוד ממקומו לא ימיש וכו' ושב העני ואמר
מהו זה של זהב אעשנו של כסף ומן המותר אתפרנס בדמיו
שאמכרנו, ושב העני ואמר מהו של כסף אעשנו מנחישת ושב
העני ואמר מהו של נחישת אעשנו של עופרת ושב עוד העני
ואמר מהו של עופרת אעשנו מעץ, ושב עוד העני והיה לו רובע
אחד קמח בביתו ולא היה לו במה יסיקנו שלא היה יכול ללכת
בשרה מפני הגשמים הלך לו לזוית אחד וקיצץ ממנו, באחרונה
נוטל קורדום וקוצץ אותו כולו שנא' חציו שרף כמו אש ושאריתו
לאל עשה לפסלו, ולא ישיב אל לבו לא דעת ולא תכונה לאמור
וכו' לכול עץ אסגוד לכך נאמר מעשה ידי אדם, פה להם ולא
ידברו, יאלם הפה המדבר המשתחוה לפה שאינו מדבר והמניח
את הפה המדבר שנא' כי פי ה' דבר, ואומר וידבר אלהים את כל
הדברים האלה לאמר, עינים להם ולא יראו, תעוורו העינים
הרואות שהם משתחוות לעינים שאינן רואות ומניחים העינים
הרואות שנא' עיני ה' משוטטות בכל הארץ, אזנים להם ולא
ידברו, תחרשנה האזנים השומעות המשתחווים לאזנים שאינן
שומעות ומניחים האזנים השומעות שנא' ויקשב ה' וישמע, אף
להם ולא יריחון, יאטם האף-המריח המשתחוה לאף שאינו
מריח ומניח את האף המריח שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח,
ידיהם ולא ימישון, יתקצצו הידים הממשמשות המשתחוות
לידים שאינן ממשמשות ומניחות הידים הממשמשות שנא' אף ידי
יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואומר מי מדר בשעלו מים ושמים
בזרת תכן, רגליהם ולא יהלכו, יתפסחו הרגלים המהלכות
המשתחוות לרגלים שאינן מהלכות ומניחות הרגלים המהלכות
שנא' ויצא ה' ונלחם בנזים ההם ואומר ועמדו רגליו ביום ההוא
על הר הזיתים וכו', לא יהגו בגרונם, יסתם הגרון ההוגה
המשתחוה לגרון שאינו הוגה ומניח הגרון ההוגה שנא' והגא מפיו
יצא ואומר חכו ממתקים, כמוהם יהיו עושיהם, שאין בהם
רוח ונשמה שנא' הוי אומרים לעץ הקיצה עורי לאבן דומם אבל
ישראל אינם כך, ישראל כל במה בה', שהוא אלהינו הוא אלהים
חיים ומלך עולם חי וקים לעולם ולעולמי עולמים, אתם ישראל
הוי זהירין שלא ימריחו לכם אומות העולם בדברים ויאמרו
אלהותינו אומרים לנו דרך נלך בם ומשתברים אותם בידם שנא'

הכל המה מעשה תעתועים. לא כאלה חלק יעקב. בית אהרן
בטחו בה' הוזהרו בעמידה שעמדתו לאהרן אביכם על דבר קרת
שנאמר ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם. וכן בעוזהויה שהיה
מצורע עד יום מותו. יראי ה' בטחו בה'. הוזהרו בעמידה
שעמדתו לאברהם אביכם שהיה ירא חטא לפני שנאמר כי עתה
ידעתי כי ירא אלהים אתה אף אני עמדתו והצלתיו מאור כשדים
שנא' אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים.

ה' זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית
אהרן יברך יראי ה'. משל למה הדבר דומה לאחד שהלך
אצל מטרונה אחת אמר לה תני לי חלקי שאני כהן והיא נתנה
לו. בא אחר ואמר לה תני לי חלקי שאני לוי ונתנה לו. בא
שלישי אמר לה תני לי חלקי אמרה לו ומה טיבך אמר לה ראשון
שהיה כהן אין בו יראת חטא אין בו כלום. וכן השני אבל אני
כהן גדול מכהן ומלוי שאני ירא חטא ושנאמר והריחו ביראת ה'
ואומר יראת ה' היא אוצרו. הקטנים עם הגדולים. כשם
שהקטנים מעלין אבר כגדולים כך הגדולים עתידין להחליף כח
שנא' וקוי ה' יחליפו כח. ד"א הקטנים עם הגדולים זה אחד מן
הדברים הנדרשים לפניהם ולאחריהם. שא"ת ארו"ר מח"ר משוקדי"ם
וק"ם סימן. שא"ת. אם לא תטיב שאת. ארו"ר וברצונם עקרו שור
ארור או ארו"ר אפס כי עז. משוקדי"ם ובמנורה ארבעה גביעים
משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה. מח"ר וצא הלחם כעמלק
מחר או מחר אנכי נצב. וק"ם הגך שוכב עם אבותיך וקם או
וקם העם הזה. יוסף ה' עליכם. אין תוספתו של הקדוש ב"ה
כתוספת בשר ודם תוספתו של בשר ודם אם ילך אדם אצל מי
שהוא לוקח ממנו הוא אומר לו הוסיף לי כשירבה מוסיף לו חתיכה
אחת (אצל משאוי מוכר וקודם שהוא לוקח ממנו הוא אומר לו
הוסיף לי כשירבה מוסיף לו קלון אחד) אבל הקדוש ב"ה תוספתו
מרובה ממתנתו שנא' כי ביצחק יקרא לך זרע הרי זו מתנה. ומהו
מתנה בני אברהם יצחק וישמעאל לא יקרא לקטורה שהוא תוספת
שנא' ויתן אברהם. ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה ותלד
לו את זמרון ואת יקשן ובני מדין עיפה ואפר וכו' וכן ברחל הוא
אומר יוסף ה' לי בן אחר הרי מתנה. ומה היא מתנה ובני יוסף
מנשה ואפרים. לך בן לבנימין שהוא תוספת שנ' ובני בנימין בלע
ובכר ואשבל וכו' וכן א. ה. מוצא כגולה (כנאולה) שלמחר שהיא תוספת

שנא' והיה ביום ההיא יוסיף ה' שנית ידו, ואומר ונשא גם לנוים
ואסף נדחי ישראל. ברוכים אתם לה', ברכה של עשיר כולה
ברכה, כמה אתה רוצה שיתן לך בורת שנא' ושמים בורת תכן,
מי מדד בשעלו מים, בראשי אצבעותיו, וכל בשליש עפר הארץ,
במשקל הוא נותן לך, ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים.
השמים שמים לה', שתי פעמים סילק הקב"ה שכינתו בשמים
אחת בימי אדם הראשון שנא' עלה אלהים בתרועה ואחת בימי
מנשה שנא' אלכה ואשובה אל מקומי הראשון. לא המתים
יהללו יה, איפשר למתים להלל יה אלו הם מתי אומות העולם.
ולא כל יורדי דומה, אלו הן שבע מלכיות שעתיד הקב"ה
לשקעם בניהנם לעתיד לבוא שנאמר שם עילם וכל המונה שם
אשור וכל קהלה שם משך תוכל וכל המונה שמה נסיכי צפון
כולם וכל צידוני ושמה אדום מלכיה וכל נשיאיה אותם יראה
פרעה ונחם על כל המונו, יכול אף ישראל כך ת"ל ואנחנו
נברך יה מעתה ועד עולם הללויה.

אהבתי כי ישמע ה', כת שלישיית אומרת לפני הקב"ה
רבנו של עולם כשתעלה אותנו מן הצרה שאנו בתוכה אנו
יודעים שקבלתנו ושאתה אהבתנו, משל למה הדבר דומה למלך
שנתחייבו לו בני אדם ומסרן לקוסטנדין [לקוסטודין] וחבשום
בבית הסוהר התחילו צווחים אמרו להם קרוביהם למה תצעקו
המתינו עד שתרגישו במלך כשעובר והוא יפנה [יפדה] אתכם
כיון שהרגישו במלך שעובר התחילו צווחין חננו אדונינו המלך
אמר המלך ומה טיבן של אלו אמרו לו אותם הם בני אדם
שנתחייבו לך, אמר להם ומה הם מבקשים אמרו לו שיצאו מבית
האסורים, צוה המלך שיצאו וכיון שיצאו התחילו מקלסין למלך
לכך נאמר אהבתי כי ישמע ה', את קולי תחנוני, אינו אומר
תחנתי אלא תחנוני תחנונים הרבה יש כאן ובקשות ותפלות שני'
ברוך ה' כי שמע ה' קול תחנוני, כי הטה אזנו לי, מלמד שאין
אדם נכנס בצרה עד שהוא אימר רבון כל עולמים הנח כל עולמך
והט אזנך לי ושמעני, חזקיה אמר הטה אלהי אזנך ושמע דברי
ואת כל דברי סנחריב ומה עלי להודות הריני מודה ומשבח לך
לכך נאמר כי הטה אזנו לי, אפפוני חבלי מות, אינו אומר
חבל (אלא חבל אחד של חיים) אלא חבלים כולם של מיתה שני'
חבלי שאול סבכוני, ד"א אין אף אלא חוטם, אמרו כבר הגיע צרת

החוטם. ומצרי שאול מצאוני, מלמד ששליש כתות נכנסות
לגיהנם אחת של צדיקים גמורים ואחת של רשעים גמורים ואחת
של בינונים ומלאכים ההורגים עומדים לתוך גיהנם ופינקסיות של
אש בידם ושמותם של צדיקים ושל רשעים כתוב בהם ומבקשין
שמותם של אלו ואלו ומוציאין אותם. ומלאכי חבלה עומדין
בגיהנם ומככות [ומבעות?] של אש בידם ומכין אותם והם בורחין
מלפניהם ואחרים מקבלין אותם ומכין אותם והם בורחין מפניהם
ואחרים מקבלין אותם ומכים אותם ויוציאין מצרה ונכנסין לצרה
שנאמר ומצרי שאול מצאוני אל תקרי מצרי אלא מצירי שאול
מצאוני. ומתוך צרה מתפללין לפני הקב"ה ועונה אותם ומרחם
להם לכך נאמר צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא. שבע
כתות של צדיקים עתידים להיות פניהם מאירים לעתיד לבוא
לחמה וללבנה לרקיע לברקים לכוכבים לשושנים ולמנורת בית
המקדש . . . לרקיע שג' והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע. לברקים
שנא' מראהן כלפידים כברקים ירוצצו. לכוכבים שנאמר ומצדיקי
הרבים ככוכבים לעולם ועד. לשושנים שנא' למנצח על שושנים
עדות לאסף מזמור. למנורת בית המקדש שג' ושנים זיתים עליה.
הכת שלישית אומרת לפני ה' רבונו של עולם אין אנו מבקשין
שיהיו פנינו מאירות כגון אלו אלא שנמלט נפשנו לכך נאמר
אנא ה' מלטה נפשי אין אנא אלא לשון בקשה שכן אמר
חזקיהו אנא ה' זכור נא. שומר פתאים ה'. אלו הם השבטים
שנא' לתת לפתאים ערמה. ד"א שומר פתאים ה' אלו הם הקטגים
שבלשון עברית [ערבית] קוראין לנער פתי ולפתי נער. מעשה
באשה אחת שהניחה מעשה קדירה לפני בנה יצאה והלכה לה
לשוק בא הנחש והתחיל משחק עם הנער כיון שכאת אמו וראתה
הנחש התחילה צווחת והנחש ברח לו ואילולי שהקב"ה משמרו
לא היה לו חיים בתוך החיות לכך נאמר שומר פתאים ה'. ד"א
שומר פתאים ה' אלו עמי הארץ שאינן משמרין המצות כראוי.
כיצד אחד נכנס למדינה וראה אותם גבאי צדקה ונתן להם לעז'
ונחשב לו מתן צדקה לעז' ומי גרם לו שלא למד ולא שנה עליהם
אמר שלמה שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים. דלותי
ולי יהושיע. כנסת ישראל אומרת רבון כל העולמים דלה אני
מן המצות עליך להושיעני. שובי נפשי למנוחיכי. מלמד
שמלאך המות מסלק נפשו מלמטה למעלה. יכול מלמעלה למטה

ת"ל כי ה' נמל עליכי. כי חלצת נפשי ממות, אין חליצה אלא של מות, משל למה'ד למלך שהיה יושב ודן על בימה שלו כשיקטול אוהביו אין מחזיקין לו טובה ואימתי מחזיקין לו טובה כשיקטול את החייב אמרו לו אין הנאה לך במתים שכן אמר אסף הלמתיים תעשה פלא, וכן חזקיהו אמר כי לא שאול תודך הי' יודך כמוני היום, וכן דוד אמר מה בצע בדמי ברדתי אל שחת. שבע מעלות של צדיקים לעתיד לבוא זו למעלה מזו, ראשונה אף צדיקים יודו לשמך, שניה אשרי יושבי ביתך, שלישית אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך, רביעית ה' מי יגור באהלך, חמישית מי ישכון בהר קדשך, ששית מי יעלה בהר ה', שביעית ומי יקום במקום קדשו וכשם שהם שבע מעלות לצדיקים כך שבע ירידות לרשעים בגיהנם. שבע שמות נקראו לגיהנם, שאול, אכדון, גיהנם, באר שחת, טיט היון, ציה, צלמות, ובין כל אהת ואחת מהלך שלש מאות שנה, נמצא עומקה של גיהנם שני אלפים ומאה שנה, יכול אף לצדיקים ת"ל עניה סוערה לא נוחמה, ושמתי כדכד שמשותך, וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, הרבה שלום לעמלי תורה הרבה שלומו של ישראל עמך לעולם ועד אמן. את עיני מן דמעה, עתידין נהרות של דמעות להיות נמשכין מדמעיהם של רשעים לעתיד לבוא שנ' עוכרי בעטק הככא מעין ישיתוהו. ד"א את עיני מן דמעה, אחת בוכה ואחת שאינה בוכה, את רגלי מדחי, עתידין רגלי הרשעים להרחות תוך גיהנם שנא' יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה. ד"א את רגלי מדחי אחת שהיא דחווה ואחת שאינה דחווה ולהיכן הם מהלכין לבית המקדש שנאמר שלש פעמים בשנה, האמנתי כי אדבר אני עניתי מאוד, אין עניתי אלא ענתי מאוד, אמרו כמה צער עבר על נפשנו בתוך גיהנם. אני אמרתי בחפזי אין חפזי אלא לשון בהילות שנ' ויהי דוד נחפו ללכת, ואמר כי לא בחפזון תצאו. כל האדם כוזב, אין כוזב אלא לשון הפסקה שנ' ויהי בכזיב בלדתה אותו. דבר אחר כל האדם כוזב לפי שהן רואין לתוכה תלמידי חכמים כגון אחיתופל וחביריו, ונביאים כגון חנניה מישאל ועזריה בן עזול [דניאל?] וחביריו, וסופרים כגון יונתן הסופר וחביריו והן רואין אלו את אלו ואומרים זה לזה כל האדם כוזב כל בני אדם באין כאן.

מה אשיב לה', כמה גמילות יש לו עלי גמלני מפרעה

מסיסרא ומסנחריב מבבל וממדי ומיון אף בזו כוס ישועות
אשא אינו אומר ישועה אחת אלא ישועות הרבה. לפי שפותחין
את פיהם ומשבחין ואומרים כוס ישועות ובשם ה אקרא. נדרי
לה' אשלם. רבי מאיר אומר טוב אשר לא תדור משתדור ולא
תשלם שאם ידור ולא ישלם תבוא עליו מות שכן יבוא (?) בנימ'
מות. טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר. ר' יהודה אומר טוב מזה
ומזה שהוא נודר ומשלם שנאמר נדרו ושלמו לה' אלהיכם. יקר
בעיני ה'. עשרה דברים נקראו יקרים. התורה שנאמר יקרה היא
מפנינים. ישראל שנא' הבן יקר לי אפרים. עושר שנא' הון אדם
יקר חרוץ. דעת שנא' ובלי יקר שפתי דעת. נבואה שנא' ורבר ה'
היה יקר וגו'. תבונה שנאמר יקר רוח איש תבונות. שכלות שנא'
יקר מחכמה ומכבוד שכלות מעט. צדיקים שנא' ולי מה יקר ועין
אל. חסד שני מה יקר חסדך אלהים. ומיתת הצדיקים שני יקר בעיני
ה' המותה לחסידיו. ד"א יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. משל למלך
ששלח לגבות מימיו שלו השלטון שלו. והלך וחנה אצל בעל
הבית אחר עשרה ימים. שיכן לו מאה מנה בכל יום הרי עשר
דיבוא. אמר כל עצמי אינו חייב אלא חמשים זוז היאך
אני תובעם. כך אמר הקב"ה קשה בעיני לומר לצדיקים שימותו
אומר לאברהם שימות שהקנני שמים וארץ וידר בכבשן האש
לשמי וקדש שמי בעולם. אברהם בקש הוא מיתה שנאמר ויאמר
אברם ה' אלהים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי. יצחק בקש מיתה
שנאמר ואברך לפני ה' לפני מותי. יעקב בקש הוא מיתה שנאמר
אמותה הפעם. משה אמר כי אנכי מת בארץ. דוד אמר אנכי הולך
בדרך כל הארץ. יונה אמר ועתה ה' קח נא את נפשי ממני. הא
אלוהי יש הצדיקים האלה לא בקשו מיתה בפיהם לא היו מתים
לעולם. ולמה שאלו מיתה בפיהם אלא אמר הקב"ה יסתלקו אלו
מפני אלו. אם היה אברהם קיים היאך היה יצחק מנהג שררה אלו
היה יעקב קיים היאך היה משה מנהג שררה ואלו היה משה קיים
אך היה יהושע מנהג שררה ואלו היה יהושע קיים אך היה
שמואל ודוד המלך נוהגים שררה אלא אמר הקב"ה יסתלקו אלו
מפני אלו. ד"א יקר בעיני ה' המותה לחסידיו משל למלך ששלח
איפרכון וניהג שררה. יפה וכשהשלים זמנו נתן לו איפרכיה אחרת
אלו שיצא מאצלם מקלסין אותו שניהגם יפה ואלו שנכנסם אצלם
מקלסין אותו שניהגם יפה. כך כשהצדיקים מתים הבריות מצטערין

עליהן ושכ"ז שהצדיקים ביניהם הם מקלסין ומצטערין כשמסתלקין
מן העולם ומלאכי השרת שמהין עליהן שהם באים ושכרן לפניהם
וכשהצדיקים מסתלקין מן העולם שלש כתות של מלאכים יוצאין
לקראתם. ראשונה אומרת יבוא שלום. שניה אומרת ינוחו על
על משכבותם. שלישית אומרת הולך נכוחו. וכשהרשעים מסתלקין
מן העולם ג' כתות של מלאכי חבלה יוצאין לקראתם. ראשונה
אומרת אין שלום. שניה אומרת אמר ה' לרשעים. שלישית אומרת
למעצבה תשכבון. ד"א יקר בעיני ה' המותה לחסידיו משל למלך
שיצא לטייל ועמד על גב תוך הארמון שלו ואמר מן כל אלו מי
יתן לי קילסון אחר. וכשהגיע לישב במשתה בא אסטרטיון אחד
עמד לפני המלך אמר המלך מי אתה אמר לו אני הוא שנתתי
אלוך קילוסין במדבר אמר לו הרי אתה עשני שלטון אמר לו לכך
נתתי לך אמר לו הרי אתה כיוצא בי או יותר ממני אתה מבקש
לעשות כך אמר הקדוש ב"ה לצדיקים הרי אתם כיוצא בי או שטא
אתם יותר ממני אתם מבקשים לעשות כך אם תשוב ואשיבך
לפני תעמוד ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה הא מה אני בורא
עולמות אף אתם מחיים מתים. אנה ה' כי אני עבדך. משורר
שהיה דוד משפיל עצמו בכל מקום שנא' דוד בן ענדך ישי. אני
עבדך בן אמתך. ולא דומה עבד תרבות לעבד שהוא לוקח מן
השוק. אני הוא בנה של רות שאמרה ופרשת כנפך על אמתך.
פתחת למוסרי. פתחת אסורי מי אמר [מתמר?] היתרת אסורי
מרות. לך אזבח זבח תודה. שכל מי שחייב חטאת מביא
חטאת. איש מביא איש. אבל אני אזבח תודה. ובשם ה'
אקרא. מלמד שהיה דוד מחזיר בכל גבול ומתנה שבחו של הב"ה
בשעה שהיו עולים לירושלים שנא' בחצרות בית ה' בתוככי
ירושלים הללויה.

הללו את ה' כל גוים. שתי פעמים מדרו [מדרו] אומות
העולם במלכות של מעלה אחת בימי נמרוד אילולי שעמד אברהם
אבינו וירד לכבשן האש ומיחה בידם. לכך נאמר הללו את ה' כל
גוים. ד"ה הללו את ה' כל גוים הרי זו אמורה כלפי הנביא מישאל
ועוריה בשעה שעלו מכבשן האש ענה הראשון ואמר הללו את
ה' כל גוים. ענה השני ואמר שבחוהו כל האומים. ענה שלישי
ואמר כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה.
הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. משל למה הדבר דומה

למטובה שהיה מלוח לכל בני עירו והיו בני העיר אומרים זכור בעל
הבית למטובה ברוך הוא שנותן לנו כל צרכינו בימות הנשמים
אלא שהוא (נותן) נוטל שני סלעים רבית בימות החטה בא אחר
ואמר אני נותן בסלע הניחו הראשון והיו מודין לזה בא אחר
ואמר אני נותן חנם לזה נאה [להודות] שהוא נותן חנם כך הקב"ה
מפרנס כל בריותיו חנם לכך נאמר הודו לה' כי טוב כי לעולם
חסדו. יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו לא יוכל אדם
לומר על עצמו (יאמר אדם עליו) שהוא טוב אלא אחרים יהיו
מעידים עליו ומי מעיד על הקב"ה שהוא טוב ישראל לכך נאמר
יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו. יאמרו נא בית אהרן כי
לעולם חסדו משל למה הדבר דומה לבעל הבית שהיה נוהג
עם ארסיו מנהג יפה בשעת חשבון אין מדקדק עמהם בשעת
הגורן משייר להם שיור הגורן והיה נוהג עמהם יפה יפה והיו בני
העיר אומרים זכור בעל הבית למטובה שהוא נוהג עם ארסיו מנהג
יפה בשעת חשבון אין מדקדק עמהם אבל אין יודעים מתוך
משאו ומתנו בתוך ביתו מה הוא ומי יודע משאו ומתנו בתוך
ביתו אלא עבדיו ובני פלטרין שלו ומי הם עבדיו של הקב"ה אלו
הם כהנים בני אהרן שמקריבים קרבנות ושלמים וקטורת לכך נאמר
יאמרו נא בית אהרן כלל. יאמרו נא יראי ה' כי לעולם
חסדו אף על פי שאנו יודעים משאו ומתנו בתוך ביתו אין אנו
יודעים עם מי נושא ונותן עצה אלא סנקטדרין שלו ויועצי רחמיו
של הקב"ה ומי הם אלו הצדיקים לכך נאמר יאמרו נא יראי ה' כי
לעולם חסדו.

בן המצר קראתי יה ענני במרחב יה הרי זו אמורה
כלפי כנסת ישראל בשעה שהיו משועבדים במיטובלכנים במצרים
שנאמר וימרו את חייהם בעבודה קשה הרחוב להם הקב"ה וענה
אותם במרחב יה שנא' כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקק
חרוץ. ד"א מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה הרי זו אמורה
כלפי דוד בשעה שבא לגלית הפלשתי והתחיל לומר זה המקרא
שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי השיבתו דוד
הקדש ה' שומך ה' צלך על יד ימינך וענחו במרחב יה שחזרו
אליו כל ישראל ובזו מחנה פלשתים שנאמר וישבו בני ישראל
מדלוק אחרי פלשתים. ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם
אברהם אמר ה' לי לא אירא מה יעשה לי נמרוד יצחק אמר ה'

לי לא אירא מה יעשה לי אבימלך, יעקב אמר ה' לי לא אירא
מה יעשה לי עשו, דוד אמר ה' לי לא אירא מה יעשה לי גלית.
ואני אראה בשונאי, משל לבני אדם שהיה להם דין אצל
בימה והם מתיראין מן הדין, אמר להם דברו ואל תתיראו מן
הדין והעזו את לבכם, כך אמר הקב"ה למלאכים כשישראל עתידין
לעמוד בדין לפניו והן מתיראין מן הדין ומלאכי השרת אומרים
אל תתיראו שאין מכירין אתם אותו הוא בן עירכם שנאמר הוא
יבנה עירי וגלותי ישלח, שוב אמרו להם אל תתיראו מן הדין
קרובכם הוא שנא' לבני ישראל עם קרובו הללויה, שוב אמרו להם
אל תתיראו אחיכם הוא שנאמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום
בך, וכיותר שהוא אחיכם שנאמר הלא הוא אביך קנך, חמשה
צדיקים עמדו בעולם נח, שם ועבר, אישור ואברהם, נח לא הקפיד
לעבוד אלא עמד ונטע כרם, שם עבר הטמינו עצמם, אישור אמר היאך
אני רואה דרכן של רשעים הללו עמד והלך לו שנאמר מן הארץ
החיה יצא אישור, אברהם אמר על זה עומד עולם איני מניח אלהי
שבשמים וגם האלהים לא הניחו שנאמר אני ה' אשר הוצאתיך
מאור כשדים, טוב לחסות בה', שלא יהא כוטה לא על דברי
אביו ולא על דברי רבו לומר אני הנני נמלט בצדקתם שנאמר
צדקת הצדיק עליו תהיה וכתוב בן לא ישא בעין האב יכול אב
ישא בעין בנו ת"ל ואב לא ישא בעון הבן ותרחה היה בקי ויודע
כל המזלות רואה במזלו של אברהם שהוא נשרף ובמזלו של הרן
שממנו יתמלא [העולם] נכנסו אצל אברהם אבינו ואמרו לו למי
אתה ניגש לעולם אמר איני מניח את אבי שבשמים מיד נמלוחו
והשליכוהו לכבשן האש ולא ירד עמו אלא הקרוש ב"ה בעצמו
שנא' אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, והרן היה חלוק לבו
עליו ובטח על דברי אביו שאמר שהעולם ימלא ממנו, ונכנסו
אצל הרן כל האומות ואמרו לו שלמי אתה אמר להם אברהם אחי
גדול ממני אם אראה אותו שנמלט אני אומר של אחי אני ואם
לאו אני אומר שלכם כיון שראה שנמלט אחיו אמר של אחי אני
נטלוהו והשליכוהו לתוך כבשן האש ולא הספיק לירד עד שסיטרהו
האור ונטלו המלך והשליכו לפני אביו שנאמר וימת הרן על פני
תרחה אביו, ויפה היה תרחה רואה במזלות שהיה רואה במזלו מאברהם
שנשרף ובמזלו של הרן שהעולם מתמלא ממנו ולא היה יודע
אם מן האנשים או מן הנשים ושרחה בת הרן היתה שנאמר ויקח

אברם ונחור להם נשים יסכה ושרי וכו' ושרי העולם נתמלא ממנה
וכן דוד אמר אל תבטחו בנדיבים וכו' לכך נאמר טוב לחסות בה'.
כל גוים סבבוני, ג' פעמים עתידין גוג ומגוג לעלות וליפול
לירושלים כדרך שעלה סנחריב ג' פעמים בארץ ישראל לירושלים
פעם ראשונה אמר כל גוים סבבוני שהוא עתיד לכנוס כל אומות
העולם שנא' ועתה נאספו עליך גוים רבים, ואומר קומי ודושי בת
ציון וכו' והלא פרוכים לכך נאמר בשם ה' כי אמילם. פעם שניה
סבוני גם סבבוני שהוא עתיד לרגש כל העולם כלו ולהעלותם
לירושלים שנא' למה רגשו גוים ולאומים יחנו ריק, עד אז ידבר
אלימו באפו והלא פרוכים לכך נאמר בשם ה' כי אמילם. פעם
שלישית סבוני כדבורים שהוא עתיד לפרוש רשתו ויכנס לכל
המדינות ולהוציא כרוזות שנאמר קראו זאת בגוים קדשו עצרה
כותו אתיכם להרבות, ויעמדו ויעלו כולם אל עמק יהושפט, ואומר
שלחו מגל כי בשל קציר, ואומר המונים המונים בעמק החרוץ,
והלא פרוכים לכך נאמר בשם ה' כי אמילם. ואז ישראל מתיראין
באותה שעה אמר הקב"ה אל תיראי תולעת יעקב הנה שמתוך
למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים ותדוק וגו' ואת תגיל
בה' בקדוש ישראל תתהלל, והלא פרוכים לכך נאמר בשם ה' כי
אמילם. סבוני גם סבבוני, שעתיד לתפוס שבטו של יהודה
ולאסור אותו בקולרים ולמסור כל אחד ואחד לשנים משלו, ואמר
יבוא אחינו ישראל ירושלים וישלטו בנו ואל ישלטו בנו שונאינו
שנ' ואמרו אלופי יהודה, והלא פרוכים לכך נאמר בשם ה' כי
אמילם. סבוני כדבורים, מה הרבורה הזאת כונסת נצנים
ועושה דבש לבעליה, כך הקב"ה עתיד לכנוס כל אומות העולם
ולהעלותם ירושלים ולחלוק שללם לישראל שנאמר הנה יום בא
לה' וחלק שללך בקרבך, יכול שיש בידם ממש ת"ל דעכו
כאש קוצים, משל למלך שנכנסו עליו גנבים והיה המלך פיקח
מאד אמר אם אני עומד עליהם עכשיו הם אומרים מה מצא בדינו
אלא יודע אני בהם שהם עתידין לחזור שמים ושמש פעמים
ואז אני הורגן כך המלך זה הקב"ה הגנבים אלו אומות העולם
שנא' ואספתי את כל הגוים לירושלים למלחמה ונלכדה העיר זה
המחותרת, ונשסו הכתים זו הכתים, והנשים תשכבנה אלו עריות,
ויצא חצי העיר כגולה זה השביה, והקב"ה יוצא ונלחם עמהם שנ'
ויצא ה' ונלחם בגוים ההם וגו' ומשלח בהם מגפה ומשייר מהם

פליטים שנא' ושלחתי מהם פליטים וכו', לכך נאמר בשם ה' כי אמילם. דחה דחיתני לנפול וה' עזרני, אברהם אמר דחה דחיתני לנפול בימי נמרוד וה' עזרני, יצחק אמר דחה דחיתני לנפול בימי פלשתים וה' עזרני, יעקב אמר דחה דחיתני לנפול בימי עשו וה' עזרני, [דוד אמר] דחה דחיתני לנפול בימי גלית וה' עזרני. עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, בעולם הזה מקלסין אותו בשתי אותיות שנאמר עזי וזמרת יה, אבל לעתיד לבוא מקלסין אותו בשישה אותיות שנא' כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה, ואומר במחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים. קול רנה וישועה, אנשי ירושלים אומרים קול רנה וישועה באחלי צדיקים מכפנים ואנשי יהודה אומרים מבחוץ ימין ה' עושה חיל, אנשי ירושלים אומרים מכפנים לא אמות כי אחיה, ואנשי יהודה אומרים מבחוץ ואספר מעשי יה, אבררם אמר לי נאה לתנות נסים שנעשו לי בימי פלשתים, יעקב אמר לי נאה לתנות נסים שנעשו לי בימי עשו ובימי לבן, דוד אמר לי נאה לתנות נסים שנעשו לי בימי שובך (ש"ב י"ח) לכך נאמר ואספר מעשי יה. יסור יסרני יה ולמות לא נתנני, חביבין יסורין שהן מרצין קרבנות, בקרבנות מה הוא אומר ונרצה לו לכפר עליו, וביסורין כתיב וכאב את בן ירצה, ושניהם כפרה. ד"א יסר יסרני יה, חביבין יסורין שמכפרין ומרצין יותר מן הקרבנות שחטאת ואשם אינן אלא על אותה עבירה שני' ונרצה לו לכפר עליו, אבל היסורין מכפרין על הכל לכך נאמר יסר יסרני יה, פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה יה, בעולם הבא אומרים לאדם מה מלאכתך והוא אומר מאכיל רעבים הייתי, אומרים לו זה שער מאכיל רעבים הכנס בו, משקה צמאים הייתי, אומרים לו זה שער משקה צמאים הכנס בו, מלביש ערומים הייתי, מגדל יתומים הייתי עושה צדקות הייתי, גומל חסדים הייתי, והם אומרים לו גם זה השער הכנס בו, דוד אמר אני עשיתי את כולם פתחו לי כולם לכך אמר פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה יה, זה השער לה' צדיקים יבואו בו, משל לאדם אחד שהיה מהלך בדרך וסחורתו בידו כיון שהגיע לחרמים נתן להם מה שנתן כיון שהגיע לשער המדינה אמרו לו הזהר מלישא טכס במדינה אם אין אתה מוכס על סחורתך אין עולה בידך כלום לכך נאמר פתחו לי שערי צדק וכו'. זה השער לה' צדיקים יבואו בו, משל לאחד שהתקין כלי

אנפורה שלו לצאת בשיירה בסחורה ומפרש במדינה הכהו קוץ
ועקצתו עקרב. אתמהה והניחוחו הכל והלכו להם. התחיל מצטער
לפני הקב"ה ואמר רבנו של עולם מה עויתי ומה פשעתי לא
באו ימים מועטים שכאת שמועה מאותה שיירה שנאברה ונהפכה
ספינתם. התחיל מודה ומשבח להקב"ה ואמר אלו הייתי עמם
הייתי כאחד מהם שנא' ואמרת ביום ההוא אורך ה' כי אנפת בי
ישוב אפך ותנחמני. הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד וכו'. אבן
מאסו הבונים. משל לאבן אחת שהיתה מושלכת בפלטון של
מלך בא בנאי אחד ופסלה וכו' השני ופסלה בא השלישי ואמר
אין נאה בעולם מזו האבן וזו האבן ראויה לפינה. כך עמד אברהם
אבינו ויצא ממנו פסולת ישמעאל ובני קטורה. יצחן יצא ממנו
עשו. עמד יעקב אבינו והעמיד שנים עשר שכטים כולם שליטים
להקב"ה שנא' כלנו בני איש אחד נחנו. ואמר כולך יפה רעיתי
ומום אין בך. מאת ה' היתה זאת. הרי זו אמורה כלפי כנס'
בשעה שהיו משועבדים במצרים וכשעה קלה התחילו מתנשאים
בענני הכבוד וישראל משיבין אותם ואומרים אתם תמיהים עלינו
ואנו תמיהים על עצמינו יותר מכם לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות
עמי נדיב. ורוה"ק משיבתן ואמרת מאת ה' היתה זאת. משל למה
הדבר דומה לאדם שהי' עושה משרה לכובסים והרי הוא עשוי איפרכוס
וחכל תמהין עליו גם הוא אומר להם (יותר) אני תמה על עצמי יותר
מכם כך כש[ני]ראו או"ה את ישראל בשלום וכבמחה לע"ל אומרים
להם לא אתם שכבר הייתם דחופין ונרדפין. ואף ישראל משיבין ואומרים
יותר ממה שאתם תמיהים עלינו אנו תמיהין על עצמינו לא ידעתי נפשי
שמתני מרכבות עמי נדיב. ורוה"ק משיבה ואמרת מאת ה' היתה זאת.
נגילה ונשמחה בו. כל הנאולות ישעברו עלינו היה אחרים
שעבוד. ראשונה חזרו ונשתעבדו. שניה חזרו ונשתעבדו. שלישית
חזרו ונשתעבדו אבל גאולה זו שוב אין גלות אחריה שנא' ואמרתם
ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו הזכירו כי
נשגב שמו. ואמר זמרו ה' כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ ואומר
אנא ה' הושיעה נא. אנשי ירושלים אומרים מכפנים ברוך הבא בשם
ה'. ואנשי יהודה אומרים מבחוץ ברכנוכם מבית ה'. אנשי ירושלים
אומרים אלי אתה ואורך. ואנשי יהודה אומרים אלהי ארומטך אלו
ואלו פותחין את פיהם ומשבחין ואומרים הודו לה' כי טוב כל"ח.

ענין חירם מלך צר

חירם. מלך צר היתה גאותו קשה מאוד. מה עשה בא לים
ועשה לו ארבעה עמודים ארוכים של ברזל שאין להם שיעור
[ג"א שיעורם שות] והעמידם זה כנגד זה מרובעים ועשה לו
שבעה רקיעים וכסא וחיות רעמים ברקים וזיקים. הרקיע הראשון
עשה של זכוכית מחמש מאות אמה ועשה בו חמה ולבנה וכוכבים.
הרקיע השני עשה של ברזל אלף וחמש מאות אמה על אלף
וחמש מאות אמה וסילון של מים מפריש בין שני השלישי. גם
עשה בו אבנים מגלגלות מתבקעין אלו לאלו ונשמעים כמו
רעמים. הרקיע השלישי עשה של עופרת שני אלפים אמה על
שני אלפים אמה וסילון של מים מפריש ביניהם. הרקיע הרביעי
עשה של מתכת שני אלפים וחמש מאות אמה על שני אלפים
וחמש מאות אמה וסילון של מים מפריש ביניהם. הרקיע החמישי
עשה של נחשת ג' אלפים על ג' אלפים אמה וסילון של מים
מפריש ביניהם. הרקיע השישי עשה של כסף שלש אלפים וחמש
מאות אמה על שלש אלפים וחמש מאות אמה וקבע בו אבנים
טובות ומרגליות. הרקיע השביעי עשה של זהב ד' אלפים על ד'
אלפים אמה וקבע בו חיות וכרובים ועשה לו בו טטה של זהב
ובראשה מרגליות אדומות מראה אותן מיכן ומיכן. מיכן נעשית
ברקים ומיכן נעשית זיקים והיה מועזע עצמו והיו מתבקעין אלו
לאלו ונשמעים כברקים ורעמים. אמר הקב"ה ליחזקאל בן אדם
לך אמור לחירם מה אתה מתנאה הלא ילוד אישה אתה. אמר לו
יחזקאל היאך אני הולך אצלו והוא עומד באויר. שלח הקב"ה
רוח ונטלו כציצית ראשו שנאמר ויקחני כציצית ראשו והוליכו
באויר אצל חירם כיון שבא יחזקאל אצלו מיד נודעזע אמר לו
למה אתה מתנאה הלא ילוד אישה אתה. [ג"א כיון שראה חירם
ליחזקאל נכחל ונודעזע. א"ל מי העלך לכאן א"ל הקב"ה כך צוני
לך אמור לו למה אתה מתנאה ילוד אישה אתה]. א"ל ילוד אישה
אני אלא שאני חי וקים לעולם מה קב"ה מושבו בלב ימים אף
אני כן. מה קב"ה מושבו בו' רקיעים אף אני כן. ולא עוד אלא כמה

וכמה מלכים מתו ואני חי לעולם. דוד מלך מ' שנה ומת ואני חי.
שלמה מלך ארבעים שנה ומת ואני חי. וכן כ"א מלכי ישראל
קברתי ואני חי וקיים, וכן כל מלכי יודא ועשרה נביאים ועשרה
כהנים [גדולים] קברתי ואני חי וקיים הרי אל אני מושב אלהים
ישבתי. אמר יחזקאל והלא מלכים גדולים היו ולא עשו כמעשיך.
למה היה דומה חירם לעבד שעשה לבוש לאדוניו כל זמן שהעבד
רואה אותו המלכוש הוא מתנאה ואומר אני עשיתי לבוש לאדוני,
אמר המלך אני קורע את הלבוש ולא יהא העבד מתנאה עלי.
כך חירם מתנאה ששלח ארזים לבית המקדש [אמר הקב"ה הריני
מחריב את ביתי שלא יהיה חירם מתנאה עלי שנא' פתח לבנון
דלתיו ותאכל אש בארזיו. ומה היה סופו הביא הקב"ה עליו ג"ג
ובעל את אמו בפניו והורידו מכסאו והיה חותך בשרו כשתי
אצבעות בכל יום ומטבילים בחומץ ומאכילין עד שמת מיתה
משונה. ואותן הפלטיין מה נעשה בהם קרע את הארץ ונגזם
לצדיקים לעתיד לבא].

מדרש עשר גליות

(נוסחא ב')

אלו עשרה גליות שגלו בני ציון היקרים:

גלו ישראל ע"י סנחריב שלשה גליות ואח"כ גלו על ידי נבוכדנצר ארבעה גליות אחרים, ואחר כך גלו ע"י אספניוס גלות אחר, ואח"כ גלו ע"י אדריינוס גלות אחר הרי תשעה גליות וגלו ע"י טיטוס הרישע יע"ל גלות עשירי והוא גלות אחרון תחת אדום. גלות ראשון עלה סנחריב והגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה ונטל ענלי הוזהב אשר עשה ירבעם והעמיד א' מהם בבית אל ואחד מהם בדרך שנאמר (מ"ב י"ז ו') ויגל (מלך אשור) את ישראל אשורה ויושיבם [וישב אותם] בלחלה [בחלח] וחבור נהר גוזן וערי מדי. בא וראה כמה גדול שכר השבים לפני הקב"ה שהנביא בוכה עליהם ואומר (ישעיה מ"ז ט') על כן אבכה בבני יעור גפן שבמה אריוך דמעת, גפן זאת היתה לו בשבטמה העירה, והיו מעלין אותה לירושלים ומראין אותה לעולי רגלים שנאמר אריוך דמעת חשבון ואלעלה, דומין לאויר שאין בו חקר שנאמר (שם) כי על קיצך ועל קצירך הירד השבתי [נפל], וכי דרכו של אדם להיות בוכה על הקיץ אלא ללמדך זה שבט ראובן ושבט גד שעשו קטמה עם ישראל ארבע עשרה שנה וחזרו לביתם ולא היו מכירים את בניהם עד ששמעו קולם במלחמה שהיו אומרים עננו אלהי אבותינו עננו.

גלות שני עמד הושע בן אלה בשעבוד לסנחריב ח' שנים ואחר שמנה שנים עלה סנחריב והגלה שבט ראובן ושבט נפתלי. בא וראה כמה היו. אלף ארצות היה לזבלון כים וכמה אלפים ערי יישוב היו לנפתלי ביבשה ובא סנחריב והגלם ומלטלם שנאמר (ישעיה ח' כ"ג) כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבלון וארצה נפתלי [והאחרון הכבד] דרך הים עבר הירדן גליל המיצר [הגוים] ללמדך שזלול בכבוד שני שבטים. גלות שלישי זה גלות שומרון. בא וראה כמה חכמים

וכמה נביאים וכמה סנהדרין . . . [ועלה והעלה עמו כותיים
מכבל ומחמת] ומעוים ומספרוים וישבו בערי שמרון תחת יד בני
ישראל וירשו את שמרון וישבו בה עד שעלה סנחריב אח"כ והגלם.
גלות רביעי זה גלות יהויקים שכן כתוב (דניאל א' א')
בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנצר מלך בבל
על ירושלים ויצר עליה. וכתוב ויתן ה' בידו את יהויקים מלך
יהודה. נוצלו מהם חנניה מישאל ועזריה. נטל נבוכדנצר את
יהויקים מלך יהודה וחתכו חתיכות חתיכות קטנות כזית והשליכן
לכלבים שנאמר (ירמיה כ"ב י"ט) קבורת חמור יקבר סחב והשלך
ואין קבורת חמור אלא כלבים.

גלות חמישי עלה מלך בבל לדפנו של אנטוכיא ויצאו
סנהדרין לקראתו ואמרו לו למה באת עלינו שמא הגיע זמן בית
המקדש ליחרב אמר להם תנו בידי את יכניה מלך יהודה ואני
אלך לדרכי. מיד באו והודיעו הדבר ליכניה מלך יהודה. באותה
שעה יצאו כל הגבורים מירושלים והחרש והמסגר ונגדעה קרן
ישראל ויצאו מעצמן מבבלין ורחופין בגולה בכביה מרה. כיון
שראה יכניה מלך יהודה כן מה עשה נטל את המפתחות ועלה
לגגו של היכל ואמר רבונו של עולם לשעבר היינו נאמנים
גזברים והיו מפתחותיך מסורין בידינו ועכשיו שאין אנו נאמנים
הנה מפתחותיך מסורין בידך. אמרו בה שני דברים. חד אמר
שזרקן לשמים ולא ירדו עוד לארץ. וחד אמר שראה כמו דמות
פיסת יד ולקחם מידו. כיון שראו כן בחורי ישראל שיצא מעצמו
בגולה היו עולים על גגותיהם ומשליכין עצמם מלמעלה למטה
ומתים שנאמר (ישעיה כ"ב א' ב') משא גיא חזיון מה לך אפוא
כי עלית כלך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליזה חלליך
לא חללי חרב ולא מתי מלחמה.

גלות ששי עלה נבוכדנצר על ירושלים. באותה שעה רעשו
עליונים ותחתונים וחשכו המאורות ופסקה השמחה וחזר העולם
לאחוריו ונתמעטו הנביאים ונתרעש העולם על יושביו ופסקו
טללי ברכה ונתעלמו שבעים ושתיים חלונות שברקיע ונתעטפו
סנהדרין בכנדים שחורים ונתאבלה הארץ שנאמר (הושע ד' ג')
על כן תאבל הארץ ואטלל כל יושב בה. באותה שעה נפל
כתר ישראל מראשיהן והלכו בגלות שנאמר (איכה ה' ט"ז) נפלה
עטרת ראשנו אוי נא לנו כי חטאנו.

גלות שביעי זה גלות עשרת השבטים שגלו לפני מנהר
שבתיון ולמה נקרא שמו נהר שבתיון לפי שהוא נח בשבת. כיון
שגלו ישראל לבבל אמר להם נבוכדנצר הרשע באו ותאמרו
שירה לפני האלוה אשר לי כדרך שאתם אומרים לפני אלהיכם.
מה עשו ישראל כל אחד ואחד הכנים אצבעו לתוך פיו וחתכו
לשונם בסכין כדי שלא יאמרו שירה לפני ע"ז. מה עשה הקב"ה
להם הביא עליהם ענני כבוד ונטלם והשליכם מהלאה לנהר
שבתיון שנאמר (תהלים פ"ז ד') אזכיר רחב ובבל ליודעי הנה
פלשת וצור עם כוש זה ילד שם סלה. אזכיר רחב אלו נסי חים,
ובבל ליודעי אלו נסי בבל. הנה פלשת אלו ימי הגולה. וצור
נגלה להם בשביל כבוד ישראל. עם כוש אלו נסי מצרים. זה
ילד שם סלה לעתיד לבא שנא' (ישעיה מ"ט כ"א) ואמרת בלבבך
מי ילד לי את אלה.

גלות שמיני זה יוחנן בן קרח שעלה למצרים ובאו וישבו
באלכסנדריה וקנו שם שדות וכרמים ופרו ורבו שם עד שהיו
כפלים מיוצאי מצרים. מכאן אמרו חכמים מי שלא ראה בכבודה
של אלכסנדריה של מצרים לא ראה כבוד מימיו. שהיו שבעים
קתדראות של זהב מפותחות כאבנים טובות ומרגליות כנגד
שבעים זקנים והיו שם כהן גדול ומזבח ומקריבי קרבן ומפטמי
הקטרת ומעריכי לחם הפנים ובעלי ממונות ובעלי כח ובתי כנסיות
ובתי מדרשות עד אין מספר. כיון שגרמו עונותיהן של ישראל
עלה טרגינות והרגם עד שהלך דמם לים הגדול. באותה שעה
נגדעה קרן ישראל ואינה עומדת עד שיבא משיח בן דוד. במהרה
יבא ויגל לבנו.

גלות תשיעי זה גלות אספסינוס קיסר שעלה לירושלים
והביא עמו תשע מאות ספינות בים והגלם והעבירם והושיבם
ברומי שהוא ארץ אדום וכמו כן הגלה ביבשה שלשים אלף
מישראל וכיון שבאו לדפנו של אנטוכיא והיו מזכירין זכות אבות
ועמידת הר סיני והבטחת הנביאים וקרבנות בית המקדש והיו
אומרים לפני הקב"ה לא כך כתבת בתורתך (דברים ד' ל"א) כי
אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכה את ברית
אבותיך וגו'. והשם הוא מדת רחמים שהבטחתנו. ואיה קנאתך
וגבורתך. והיו משליכין עצמן לארץ ונושכין את העפר בפיהם בכביה
באותה שעה באו מלאכי השרת ולקחום והעלימו אותן מן העין.

גלות עשירי עלה מיטום הרשע לירושלים והביא עמו
שלשת אלפים ספינות בים ומלא אותן ילדים וילדות, כיון שבאו
בתוך הים אמרו לו לא די לנו שהכעסנו להקב"ה בביתו שנאמר
(ירמיה מ"א ט"ו) מה לידידי בביתי אלא שנם עדיין אנו מבקשים
להכעיסו בארץ אדום מיד קפצו כלם מהספינות והשליכו עצמם
בים ונטבעו כלם שנאמר (תהלים ס"ח כ"ג) אמר ה' מבשן אשיב
אשיב ממצולות ים.

תמו העשר גלויות

מעשה דניאל ע"ה*

אנא דניאל מבני יכניה מלכא דבית יהודה, אשר הייתי
בירושלים במקום הקדש, ושם אתנו איש ושמו ירמיהו בן חלקיהו
אשר התהלך ביראת אלהים, וגם אנשים רבים נמצאו בתוכנו אשר
לא ננעה יראת אלהים בלבבם ושם ה' לא הזכירו ולא אָבו שָׁמַע.
תמיד כל היום וכל הלילה התעיבו מעשים רעים, עבודה זרה,
זנות וגלוי עריות הרבו בתוכם, וישלח ה' יתב' שמו את ירמיהו
אליהם להוכיחם על רעתם ולהשיבם אל יראת ה'. בעת ההיא
מלך צדקיהו המלך וידבר ירמיהו אליהם לאמר: כה אמר ה', שובו
אלי ושמעו בקולי, ואם לא תשמעו וחקתי את יד נבוכדנצר
אויביכם והביאותיו עליכם לשים את ירושלים שטמה ואתכם
יכרית, ויהי כדבר ירמיהו את דברי ה' האלה באוני צדקיהו, ויאמר:
לכו ועשו לאיש הזה לירמיהו כטוב בעיניכם, ויתפשו את ירמיהו
וישליכו אותו אל בור צר אשר אין בו מים, וכמעט אשר תם לגזע
תחתיו, על זאת חרה אף ה' בס מאד, ונבוכדנצר צוה את צבאות
חילו להביא את ירושלים במצור, וישלח את נבוזראדן שר צבא
בראש הצבא לעלות על ירושלים, והוא ישב בכנדר, ואולם שתי
מצות היו ביד ישראל אשר בנללן לא יכול להם כל אויב מחוי, והן
הגנה: הקרבן והמילה, אשר זולת שתי אלה לא עשו אף אחת מכל
מצות ה', וזה אשר עשו להקריב קרבן, בכל יום ויום נתנו אדרכמון
אחד בסל ויורידוהו בחבל מעל החומה אל טחנה נבוכדנצר ויקנו
מהם כבש לקרבן, ויהי היום ונער ישראל עמד על חומת ירושלים
ויראוהו הכשדים וישאלו אותו: מה אתם עושים בכבש הזה אשר
אתם קונים מאתנו בכל יום? ויען הנער: לקרבן לה' הוא, מהיום
הזה והלאה לא מכרו עוד כבש ויתעומו, כי תחת ת כבש בסל
להעלותו על החומה נתנו בו חזיר, ובהעלותו על החומה ירו בו
חצי מות וישפך דמו על החומה ותבקע לשתיים, היום הזה היה

* הועתק לשפת עבר מאת אברהם כהן קאסלאן איש קאיונא בלשא
המתנוד מה ווינא.

התשיעי לחדש החמישי הוא חדש אבי, וירא נבוזראדן את האות הזה, וידע כי נתן אלהים את ישראל בידו, ויבא אל העיר ויעל אל בית המקדש, וצדקיהו מלך יהודה נס וירדפו אחריו שרי חיל נבוכדנצר וישיגוהו, ויביאו אותו אל המלך ויאמרו לו: מה טוב בעיניך לעשות לו? ויצו לשחוט את שני בני צדקיהו לעיניו ולעור אותן אחר כן, ונבוזראדן המית חזיר בהיכל, כי עוד לא בא נבוכדנצר לירושלים והוא ישב ברבלה, ואת נבוזראדן שלח לפניו בראש חילו ירושלים, ויעש ככל אשר צוהו המלך.

ואצל מפתן בית אלהים נראה דם רותח תמיד בארץ, ויצו נבוזראדן להביא את הראשים ואת הזקנים ואת ירמיהו ויאמר להם: מה הדם הזה? ויענו: דם בקר וצאן הוא אשר הקרבנום לה, ועתה בטלו הקרבנות, ויצו נבוזראדן להביא צאן ובקר הרבה וישחטם על הדם הזה, אבל הדם לא נח מרתחתו, כי אם הוסיף עוד לרתוח. ויאמר נבוזראדן: לא דם צאן ובקר הדם הזה, ואם לא תגידו לי דבר אמת, כי אז אמית את כלכם גם יחד.

אז ענה גדליהו בן אחיקם ויאמר: הוי אדוני מה אמר? בושנו מאד ממעשנו, איש היה בקרבנו ושמו זכריהו, בהן ונביא לה', ואותו הרגו ביוה"כ בבית ה', כי הוכיחנו ויקומו עליו ויהרגוהו, וזה הוא דמו אשר יענה בנו לפניך, ויחר אף נבוזראדן ויצו להביא שלשת אלפים חכמים וישחטם על הדם הזה, ורתחת הדם לא חדלה, [אמר אהרן בלשון המדרש "ועריין הדם תוסם" ועי' איכה רבתי פתיחתא כ"ג, ובסדר"כ פכ"ד מביא מעשה באשה אחת שהיו לה שני בנים עמר אחד מהם והרג את אחיו מה עשתה נטלה דמו ונתנה בצלוחית כ"ז שהיה הדם תוסם ידעה שהוא חי וכיון שנח ידעה שהוא מת]. וישחט שלשת אלפים כהנים, ורתחת הדם לא חדלה, ויביאו עוד שנים אלפים ליום וישחטום, והדם לא חדל מרתחתו, ויוסיפו להביא שנים אלפים חתנים וכלותיהם, וישחטום על הדם, ורתחת הדם לא חדלה, ויביאו עוד שנים אלפים תינוקות של בית רבן ויכרכם בספרי התורה וישליכום באש, ורתחת הדם לא חדלה גם עתה, אז נכטרו רחמי הצורך ויאמר: הוי זכריה! החפץ תחפוץ בקרנך כל ישראל על דמך? רק הדם לא נח גם עתה מרתחתו.

אני דניאל הייתי אז בבית המדרש ויבא איש מלחמה להרגנו, ויתן אותנו אלהים לחן בעיניו, ואותי ואת חנניה מישאל ועזריה

החיו. אבל הוליכונו שבי בתוך כל ישראל עם נשיהם ובניהם. גם את כלי בית ה', את כסא שלמה המלך ע"ה ואת בגדי הכהנים לקחו ויביאו בגדר ויתנום באוצר המלך. ויואל לשבת על כסא שלמה. הכסא היה שן ורגליו שונות זו מזו. רגלו האחת דמות בקר לה. רגלו השנית דמות נשר לה. רגלו השלישית דמות אריה לה. ורגלו הרביעית דמות אדם לה. האריה נצב אל מול הכקר. הכקר אל מול הנשר. והנשר אל מול האדם. וכרצות נבוכדנצר לעלות על הכסא נפל ותשבר רגלו הימנית. ויבהל מאד וידע כי חטא לה'.

ויקרא לי אני דניאל ויאמר: דניאל! המקרה הזה קרני. ועתה התפלל אל ה' למען תרפא רגלי. ואני היטב אטיב עמך ועם רעך. ואתפלל לאלהים כי יעשה חסד לנבוכדנצר. וישלח אלהים מלאכו ויאמר לי: דניאל ידידי. כל אשר תשאל מעם האלהים ינתן לך. ואפול על פני לפני המלאך ואתפלל בעד נבוכדנצר לאמר: אך הושע תושע לרשע הזה ורפא נא רגלו הנשברה! ויען אלהים: דניאל! קום ולך; כי רגל הרשע כבר נרפאה. כהרפא רגלו הרבה לחטיב עמי ועם רעי ויעבר קולי. אשר כל הרואה אותם יכבדם בעבורי.

אחר שנים רבות עשה נבוכדנצר פסל זהב ויצו כי כל איש אשר אהבת המלך בלבו יכבד את הפסל הזה. ואני דניאל ורעי לא כבדנוהו. ויביאו את דבתנו רעה אל המלך וישמינו אותנו לאמר: יהי המלך לעולם! ישנם אנשים אחרים אשר את מצותך אינם עושים ואת פסלך לא יכבדו. אני דניאל שמעתי את דברי השטנה הזאת. ואבן לי בית הנשקף אל נכח המקדש אשר בירושלים ונתפלל בו בכל יום אני חנניה מישאל ועזריה. ויחר בנו אף המלך ויצו להכין כבשן של אש ולהביא את חנניה מישאל ועזריה ולהשליכם אחר כן אל הכבשן. ויעשו כן. וישלח אלהים מלאכו ויצילם ולא נתן האש לנגע בהם לרעה. ויפול נבוכדנצר על פניו לפני המלאך ויברך את ה'.

אחרי הדברים האלה מת נבוכדנצר ובנו בלשאצר ישב על כסא מלכותו תחתיו. והי היום ויצו להביא לו את כלי הקדש ואת בגדי הקדש. כי הוא עשה לחם רב ויתאו לשתות יין [בכלי הקדש] וילבש את בגדי הקדש וישב על כסאו. וישת בלשאצר עם רעיו ורביו יין בכלי השרת. וישלח אלהים מלאך. ובמקום אשר ישבו

שם יצאה יד מהחומה ותכתוב על הקיר: המלך! יען אשר עשית את הדבר הזה. אבדת מלכותך. כראות המלך את היד ירא מאד, ויצו לבא כל האמנושים והחכמים, ואין איש מהם מכין לקראת את הכתב. ותען אם המלך: יש איש אחד בתוך היהודים יודע כתב ומכין לפתור אותו. ויבהילו אותי דניאל שם, ויצוני לקראת את הכתב ולהגיד פתרונו. כראותי את הכתב הזה אמרתי: יחי המלך לעולם! מאן אנכי לקרא את הכתב הזה פן תמיתני. ויען המלך: לא אמיתך, הגד נא מה פתרונו. על זה אני דניאל אמרתי: יען אשר עשית את הדבר הזה ותלכש את בגדי הקדש ותשת יין בכלי השרת, על כן תלקח ממלכתך מידך ותנתן לאוייבך.

ביום הזה יצא בלשאצר למלחמה, ואני דניאל ברחתי לשושנת אל כורש. כראותו אותי שמח ויאמר לי: דניאל אי מזה תבא? ואען: מבגדד אני בא כי הגלני שמח נבוכדנצר. ויאמר כורש: במה חטאו כה אבותיכם כי נתנם אלהים ביד נבוכדנצר? ואען: חטאים היו לפני ה', הנביאים הרגו, לא הלכו בתורת ה' ואת הרע בעיניו עשו, על כן מסרם ביד האויב. ויאמר לי כורש: דניאל! התפלל עתה אל ה' כי יתן את מלך מאסול בידי, והלכתי ואשיבה את כלי הקדש ואת בגדי הקדש לירושלים. ואתפלל אל ה' ואמר: אנא ה' עשה חסד לכורש, תמצא ידו להמית את מלך מאסול ולהשיב את כלי הקדש ואת בגדי הקדש לירושלים. ויען ה': דניאל! שמעתי את תפלתך בעד כורש, ועתה לך והגד לו כי ילך לבגדד וילכדנה ולמלך מאסול כטוב בעיניו יעשה; רק את כלי הקדש ואת בגדי הקדש ישיב. ויאמר אני דניאל לכורש: לך לכבל כי נתן אלהים את מלכה בידך.

ויקם כורש ויקח עמו ארבעת אלפים איש וילך לכבל וילחם עם מלך מאסול וימת אותו ואת חילו. ויקח את בגדי הקדש ואת כלי הקדש כסף וזהב ואת כס שלמה ויביאם לשושנת ויניחם שם, ככתוב. ויצו כורש להשיב את בגדי הקדש ואת כלי הקדש לירושלים, ואת כס שלמה לקח לו וישב עליו. ויאמר לי אלהים: דניאל! קום קרא בכל הערים: קומו ונבנה עוד את בית המקדש שנית, כי כבר מלאו שבעים שנה, ולכורש תאמר, דניאל: כה צוה ה' ית' שמו, לך ובנית עוד את המקדש, ואתה הבא את עזרא הסופר ואת זרובבל בן שאלתיאל לפני כורש, ויאמר דניאל לכורש ככל אשר צוהו ה', רק לא נבנה הבית כמרם שבו שכתי ישראל והשכמ

וחצי השבט. [בלשון פרסי: ואן אבדאני נה צונאן בוד כי אן פשין כאר ישראלן ושבתהי ונים אבאז שודנד, ויש לתרגם ג"כ כאופן הזה: רק לא היה הבנין הזה כהראשון בהיות כל שבטי ישראל עם השבט וחצי השבט יחד].

ויעבור עזרא בכל הערים ויקרא: קומו ולכו אל ההיכל למען נשוב נכנהו שנית. רק לא הלכו בני ישראל בחשבם כי שקד דובר עזרא ויבקשו להמיתו. ויודע הדבר לעזרא ויתפלל אל ה' וישמע אליו ה' ויסתירהו. ושבט וחצי שבט מבני ישראל שבו למקום הקדש ויקריבו קרבנות אשר היו לרצון לפני ה' ויכרכם.

ויהי מקץ שנה בא דריוש וילחם את כורש וילכדהו וימיתהו ויקח את ממלכתו וימלוך תחתיו. ואני דניאל כראותי את כל אשר נעשה יראתי מדריוש ואברח מפניו ואבא אל ארץ פרס על ההר אשר על יד אהנאז הנהר. שם לבשתי שק ואתפלש בעפר ואפר ואתפלל אל ה' ואמר: אהה ה' עד מתי תכבד עלי הצרה הזאת? אבותי מתו. בית קדשך חרב ולעיני הרגו כהנים. ליום ונביאים. אני דניאל הייתי כה לפני ה' ארבעה עשר יום. לא אכלתי לחם ולא שתיתי מים. ארבעה ימים. לילה ויום ישבתי על הארץ בככי ומספר, מלבד הימים אשר עמדתי על רגלי. עד אשר שמע ה' את תפילתי וישלח מלאך ויאמר לי: דניאל! למה תככה ולמה תתאנה? ואען: כי ירא אנכי את המלך דריוש. ויאמר: אל תירא כי לא אתנך בידו.

אחרי ימים אחדים צוה דריוש להביאני לפניו וישלח לי אגרת שלום כדברים האלה: קום דניאל ובא אלי ואל תירא. כי כאשר הטיב עמך כורש בן אטיב עמך גם אנכי ועוד יותר. אחרי קראתי את דברי האגרת הזאת מהרתי ואלך אל שושתר. וירא אותי דריוש וישמח לקראתי ויאמר: דניאל! למה מאנת להאמין כי יש לאל ידי לעשות עמך טוב כאשר עשה כורש? ואען: יחי המלך לעולם! כי יראתי פן ילשינו אותי אליך. ויאמר: אל תירא! גשה ושבה אלי. ואגש אליו ואשב לפניו ויהי שלום לי וירבו ימי השלום הזה ככתוב בספר. כי האלהים נתן חני בעיני המלך ויכבדני מכל גדולי מלכותו. הודיתי לאל ואשב לפני המלך. ויהי היום ודריוש לא מצא מעשה אשר יעשה. ויאמר להביא לפניו את בנדי הקדש. ויבקשום ולא נמצאו. ויאמרו לו רביו ושריו: לא ידענו אנה באו. ויצו המלך למהר אותי אליו ויאמר

לי: הלא תדע אתה איפה הם בנדי הקדש? אנא הודיעני והראני אותם! ואען: אני לא ידעתי. ויאמר: בקשתך להגיד לי למען אנמלך טוב, ואם לא תגיד, אעשה כך שפטים. ואען: אני לא ידעתי. ויתן אותי בבית האסורים ויאסרו את רגלי בכבלי ברזל וישימו עלי משמר. ואתפלל אל ה' ואמר: אל שדי! עד מה יבואוני צרות כאלה? סלח לי, שמע בקול תפלתי, הצילני מיד הרשע הזה ואל תתן את בנדי הקדש בידו. וישמע אלהים את תפלתי וישלח מלאך ויעזר את עין דריוש ויאמר אליו: למה הרעות לדניאל ותתנהו בבית האסורים כגלל בנדי הקדש? ויען המלך דריוש: הטאתי לה' והרע עשיתי. סלח לי והשב לי את אור עיני. ויאמר אליו המלאך: אם דניאל יתפלל בערך והשבתי לך את אור עינך. ויצו דריוש להריץ את דניאל מבית האסורים ויאמר אליו: לכה עמי ונלכה אל מקום המקדש והתפללת שם בעדי לאלהים כי ישיב לי את אור עיני.

ויקח המלך אלף פרישים ואותי לקח עמו ונסע אל מקום הקדש. בראותי את המקדש קראתי: עד מתי יהיה בית אלהים שָׁמָּם וישראל נפוץ! ויאמר עוד אלי מלאך האלהים: שָׁמָּם בית אלהים עד כה ושָׁמָּם יהיה עד ישובו [בני ישראל] וידעו כי חטאים הם לה' ועזבו את חטאיהם, אז יסלח להם אלהים והיכל ה' ישוב יבנה עוד.

ואברך את ה' ואתפלל לו בעד הרשע הזה כי ישיב לו את אור עינו. ומלאך ה' אמר לי: שמעתי את תפלתך. ויאמר עוד: לך והעמד את דריוש על יד נהר טים ורחץ את עינו כמים ואחר כן תרפא והאלהים ישיב לו את אור עינו. וירחץ דריוש את עינו ותרפא וכנסלאות אלהים שב אליו אור עינו. ויברך את ה' ויאמר: יהי שם אלהי ה' דניאל מברך, כי הוא בורא שמים וארץ, מאין כמוהו ואין דומה לו, אשר השפלים, הגבוהים, . . . והעורים הוא רופא. ועל יד דניאל העלה רפואה לעיני וירפאנה.

והאלהים נתן בלבו ויפתח את אוצרו ויתן לכהנים ללוים וליתומים את המעשר, ולי דניאל נתן עושר רב, וישב ללכת אל שושתר ויקחני עמו, ונעבור את דרכנו בשלום. ויהי בדרך ויראו האנשים את דריוש המלך אשר ראוהו עזר, ועתה הוא פָּקַח, ויתיהדו עם רב ע"י דניאל. ונבא אל שושתר, והמלך שב ויקח את ממלכתו בידו כאשר בראשונה.

ואני דניאל לבשתי שק ואשב בעפר ימים רבים, לא אכלתי
בשר ולא שתיתי יין בכיתי יומם ולילה ועיני היו כמקור מים על
בית אלהים ששטם. וישלח אלהים מלאך ויאמר: דניאל למה זה
אתה בכה מרה? ואען: אל בית האלהים אני בוכה, כי ראיתיו
והוא שטם, ובימי הרגו כהנים ולוים, הרעות האלה נחתו בי, ועוד
ידן הויות כי גם עתה, וכאשר החרשתי אמר אלי אלהים: דניאל
הסכת ושטע ואנכי אראך את אשר ימצא את ישראל, מתי יבא
הקץ וכמה מלכים בהם ימשולו. עד מתי יהיו בשבתי ואיך ינאלו.
הטובות אשר תבאנה עליהם באחרית הימים וכמה ימשול בהם כל
מלך ומלך, את כל אלה הראני המלאך, וגם כל החטאים אשר
יחטאו עם בני ישראל, דניאל! אמר אלי, אמור לבני ישראל;
אשריכם אם תעשו את מצות ה' ותשובו אל לבכם יומם ולילה
ותצוו ותתפללו לה' בכל עת אשר צוה אתכם, בקשו את ה' בכל
עת ואת רצונו הקדוש עשו, ויאמר עוד האלהים: דניאל! הווי שִׁמְחָה,
הודה לה' ואמור אל בני ישראל: אשריכם אם בדרך ה' תלכו.
דניאל! הנה הראיתך כמה מלכים יהיו לכל עם ולכל אמונה, וכמה
יהיו ימי מלוכות המלכים האלה, ועתה אודיעך איכה יהיו כל
הדברים האלה, דניאל! בימיך יקום מלך רשע ומלך שנה אחת
וימות, אחריו יקום מלך אשר לא ידע את ה', אָדָם יהיה מראהו
ורעות רבות תמצאנה את בני האדם, הוא יורה להם את הדרך
ילכו בה ואחר חפץ לכו יולכים, אחריו יקום מלך אחר וכל בני
האדם יחכמו, יבאו על אמותיהם ואחיותיהם; יקימו את העבודה
לשמש והתפלה וברכת שלום תצאנה בכל הארץ בימיהם. (בלשון
פרסי: אֶפְתָּאב ברנד ונומאז וסלאמת ברנד בניהאן דר
רוזיגאר שאן). המלך יעשה טובות הרבה לבני האדם, חכמי
ישראל יהיו שלמים אתם ויקנו מהם חכמה; והם יבקשו דברי
אלהים מפני ישראל, אבל אין שלום יהיה בימיהם, מלחמה תהיה
בקרבם ואיש את אחיו יהרגו ארבע מאות שנה.
ויאמר עוד מלאך אלהים אלי: מלך אחר יקום אשר לא יירא
את אלהים, בני האדם יהיו עזי פנים, לא יבוש איש בפני אחיו
ואין מעצור לתאותם וכדבר אלהים ימאסו, ננכה וגזלה תרבינה,
אמונות וכתות תצמחנה, בימיהם יהיה שפך דם ולחץ, מלך רשע
יהיה אשר ידָסָה לאלהים, הוא יקרא להאנשים להתיצב לפניו
ופתאום יפלו מאימה ולא יוסיפו לקום.

ואני דניאל ראיתי כי בימיהם יעמוד מלך קצר קומה ומראה
אָדום לו, אוצרות לא יהיו לו ואת דברי אלהים הכתובים לא
ישמור, ואמר כי נביא הוא, ועל גמל יבא וילך. הוא יהיה נוחג
בגמלים; מנגב יבא ויכניע בני האדם, על ידו ילחץ ישראל
הרבה, ומתי מספר יכנעו לפניו ולפני אמונתו, ואתה דניאל הוחר
את ישראל כי לא ישמעו לו, את תורת משה לא יעזובו, ואת
אמונת ישראל ינצורו, והאיש ביניהם אשר יבא מנגב על הגמל
ואמר כי נביא הוא, עליו אמור להם דניאל, כי מנגב לא יקום ולא
יבא נביא לעולם, ואשר הוא דובר שקר הוא וכזב, ממנו ומהדבקים
בו תצאנה מצוקות רבות להאנשים, ימי מלכותם ימשכו עשתי
עשרה שנה ובנגב ימות, אחריו יקום מלך אחר, גבה קומה, בעל
זקן ארוך ושער שחור, אשר יתן משלו על כל האדם ויגדל, שלש
עשרה שנה ימלוך ואחר ימות, אחריו יקום אחר קצר קומה ובעל
פנים קשים, הוא יהיה מתעתע ובימיו תהיינה רעות רבות לבני
האדם, יתגאה לאמר כי נביא הוא ויבקש להפנות אליו האנשים
וישראל ישא צרות רבות, עשר שנים ימלוך ואחר ימות, אחריו
יקום אחר גבה קומה והוא יהיה חכם ואיש דמים, יקשור מלחמות
וממערב יבא ויכבוש את כל הארץ, והאנשים יהיו ברעה, הוא
יעשה מלחמה במזרח ודם רב ישפוך, שתיים עשרה שנה ימלוך
ובמזרח יתרג; אחריו יקום אחר, אשר בימיו יהיה רעב ועָנִי ושבר יבא
על כל האדם, ארבע עשרה שנה וחמשה עשר יום ימלוך ואחר
ימות, אחריו יקום אחר, אשר בימיו ישבו האנשים לכטח, הוא
יגאה גאה וכסף וזהב הרבה יהיה לו ואת בני ישראל ישפיל, הוא
ימלוך שתיים עשרה שנה וששה חדשים ואחר ימות, אחריו יקום
אחר וימלוך תחתיו, הוא רשע יהיה ולא יירא את אלהים, ובני
האדם יענו ברעב גדול, הוא ימלוך ארבע עשרה שנה וחמשה
חדשים ואחר ימות, אחריו יקום אחר, שנתיים ימים תהיה כהלה
ואחר ימות, אחריו יקום אחר, האנשים ימצאו מנוחה ולב כסף
וזהב יהיה להם, וישראל יעשה חיל, הוא ימלוך שלש ועשרים
שנה ואחר ימות, אחריו יקום אחר, אשר בימיו תהיינה כהלות
רבות; רעב ודבר יהיו בארץ, הוא ימלוך חמש שנים ושלשה
חדשים ואחר ימות, אחריו יקום אחר ממזרח ויפרוץ עד מערב,
הוא יכבוש את כל הארץ, יחן את האנשים ועל כל הארץ ימלוך
עשר שנים וחמשה ימים ואחר ימות, אחריו יבא אחר מכבל.

האנשים יחיו בשלום, ומוב יהיה לישראל. הוא ימלוך שלש עשרה שנה ואחר ימות. אחר יתקומם אחר, אשר בתי תפלה ומגדלים (מסגרה ומנארהא בלשון ערבי ופרסי) יבנה. האנשים יתפללו חמש פעמים ביום. הוא יתנשא לנביא ויבקש לשוב אליו כל האדם. שנה וחצי שנה ימלוך ואחר ימות. אחריו יבא אחר, אשר יהיה איש חכם וכסף וזהב ירבה לו ולאנשים ימשוך חסד. שלום יהיה בכל הארץ, וישראל יראה בטובה. הוא ימות בביתו מקץ שלש שנים וששה חדשים למלכותו. אחריו יקום בנו. הוא יהיה איש חכם וידע את אלהים וכסף וזהב יחלק לבני האדם. משפט וצדקה ושלוה תמלא הארץ, וישראל ישגא חיל. ילך למורח ושם ימות מקץ עשר שנים למלכותו. אחריו יקום בנו, הוא יהיה עצוב לב ומשגע ונזיר. הוא יחפוץ להחריב את העולם, ומלך שנה וחמשה חדשים ואחר ימות. אחריו יקום בנו, הוא יעשה מעשי חסד, ובלבבו ידמה להמית את בני ישמעאל ולהכניע כל אדם תחת ממשלתו. רעות רבות תקרינה את בני האדם, והלך ממורח למערב, ומלחמה ושפיכת דמים תהיינה בארץ. את כסא מלכותו יכונן בכבל. אז יקום וילך לרום [ארץ יון ותוגרמה בלשון ערבי ופרסי] וילחם את היושבים בה. פחד יהיה בעולם ורעה תבא על האדם. בשובו מרום ילך למזרח, שם יעשה מלחמות ושם יתמהמה. שלש ועשרים שנה ימלוך ואחר ימות במזרח, ולו שלשה בנים: האחד ילך למזרח, השני למערב והשלישי לכבל. האחד לא ימצא שומע לו, ואשר בכבל לא ימלוך, וזה אשר במזרח יתקומם ונסע למערב ולקח אותו מיד אחיו. דם רב ישפך בארץ ואחר ימות. אחריו יקום אחר, אשר יצוה ללבוש בגדים לבנים, ואת השחורים יקער מן הארץ. הוא ילכוד את המערב ואימות רבות ושפיכת דם תהיינה בארץ ובני ערב רבים יומתו. האנשים יברחו מארץ אל ארץ וישראל יהיה במצוק. עשרים שנה ימלוך ואחר ימות. ואחר יקום גם הוא ממערב ועלה למזרח ועשה מלחמה את היושבים שם. רעות רבות תמצאנה את האנשים, ואת הגדולים ונשואי פנים ימית. אז יעשה מלחמה את מלך כבל ואת מושלי מגרב, ודם רב ישפך. בגדים לבנים ילבושו. כל הארץ תדל מאד. והאנשים החם איש הישר בעיניו יעשה ואין ממשלה בארץ. אז יקום מלך מהרומים ובגדים אדומים ילבש, הלך ולחם יפרוץ עד דמשק. הגדולים והנכבדים ונשיאי ישמעאל ימית ואפסה גדולה מישמעאל.

את המגדלים יתוץ ואת בתי התפלה יהרוס, ואיש לא ישא עוד על שפתיו את שם הבליעל. הוא יעביר ממשלת ישמעאל מן הארץ ולא תוסיף עוד שאת ראשה, ושאר האנשים יחסו בו ויהיו סרים למשמעתו כל ימי חייו, ואשר ימרו את פיו יומתו, ובני ישראל ישגו ויסבלו עמל גדול ורעה רבה. הוא יצוה עליהם לבלתי המול את בשר ערלתם ולבלתי שמור את השבת מחללו, ולא יתן אותם לקראת בתורה ולהתפלל את תפלתם, ורבים מבני ישראל ימית, אולי אשרי ישראל אשר יחזיק באמונת היהודים בעת הרעה ההיא ולא יכנע מפניו. על ידי העמל הזה אשר יסבלו, ישובו כל ייחוד אל לב אחד אל ה' והוא יושיעם ויעשרם, וזה אשר יכבוש את הארץ בידו ימלוך תשעה חדשים ואחר ימות, ואחר יקום ממנו, רשע וצורך מאשר שלפניו, וכזה יהיה נסמן כי קומתו תהיה מאה אמה ועשתי עשר זרתות, ורחבו עשר זרתות, ושער יהיו לו בפניו הוא ילכוד את כל המערב, ואנשים רבים רעים ואוהבי מלחמה יהיו בימים ההם, ויתקבצו אליו מכל הארץ ויאמרו לו כי הוא המשיח, והשמועה הזאת תצא בכל הארץ, וכל הארץ תכנע מפניו, ואשר לא יכנע מפניו ימית, בימים ההם יצר לישראל מאד ויגוסו מפניו, צרה תהיה בכל הארץ, והם [ישראל] יבאו בהרים ויגיעו עד קצם, וחיל נוג ומנוג יתחבר אל המלך והלך עמו, וכזה יכירום רואיהם, כי לכלם תהיינה ארבע עינים, ישתים לפניהם ושתיים לאחריהם, האנשים ישאו ויסבלו צרה ועמל הרבה, ובני ישראל עוד יותר מהם.

אז אני דניאל אמרתי: אהה אלהים! הכל הצרות והרעות האלה תבאנה על ישראל? בכיתי ואתחנן בעדם ואמר: אשרי מי שלא נולד ולא יראה בכל העמל הזה, וישלח אלהים מלאך אלי ואמר: אשרי אלה מבני ישראל הכוטחים בה' ובאמונת ישראל וביראת אלהים ימותו, ובימים ההם את דתי הרשע לא יעשו ועל אמונת ישראל יקומו.

אחר כן יקומו אנשים אחרים ויעשו להם שלום, ישחיתו דרכיהם עד מאד מאין כמוהם בכל הארץ, איש יבא אל אשת רעהו . . . ואת האנשים יהרוגו, ילכו לדמשק אל הרשע ההוא אשר יאמר: אני אני הוא, ואחריו ילכו, הוא יעלה דג מן הים ויאכילהו מבשר ישראל וכאו עליהם צרה ויגון הרבה, כל אלה, אשר מזרע צדיקים באו לא יכנעו לפניהם, והדבר אשר דבר ה'

עליהם, יבא, אז יראה איש במקום פלוני הרחוק, וכל ישראל יעיבו את מקומם ויתקבצו, האיש ההוא יהיה מבני אפרים, והלכו יחדו אל הרשע ההוא אשר יאמר: אני הוא המשיח, מלככם ועשרכם, ואמרו לו בני ישראל: אנחנו שואלים מעמך שלשה אותות, למען נדע אמתך, והוא יאמר: מה האותות אשר אתם מבקשים? השמיעוני, ואמרו לו: אנחנו מבקשים את האותות האלה, האחד כי תעשה במטה הזה אשר משה רבנו הסכו לנחיש לפני פרעה גם אתה כמותו. השני: כי מטה אהרן אשר היה עין יבשו, יוציא עתה לעינינו עלים חדשים וישא פרי, והאחרון אשר אנחנו מבקשים: כי תוציא את צנצנת המן אשר הניח אהרן למשמרת ותראה לנו, עשה איפה את השלישה האותות האלה וידענו כי אמת אתה דובר, והרשע הזה אף לא אות אחד יעשה, אז יתחבר כל ישראל וראשיהם והלכו אל מדבר אפרים ולבשו שק וישבו לארץ, וקראו אל ה' ואמרו: אהה אלהים! פדנו מן היגון הזה ומן הצרה הזאת, אל תפקוד עלינו עונותינו וסלח לנו, או ישלח אלהים מלאך ואמר: אל תיראו! כי לא אתן אתכם ביד הרשע הזה; רק אתם בני ישראל הלך תלכו אליו ואמרתם: אם אתה הוא המשיח, כי עתה חיו תחיה מתים למען ננכה, והוא כי לא תמצא ירו לעשות יתקצף ויצוה להרגם, ובני ישראל ינוסו עם נשיהם ובניהם; יחדו ילכו אל המדבר, יתנו קולם בבכי ומספד, ולארץ ישבו ויצעקו אל ה', ואכל גדול יעשו ארבעים יום, או ישלח להם אלהים חסדו ויפתח את ארבות השמים; חדש ימים יהי כשבוע, שבוע — כיום, ויום — כשעה, אלהים יעשה טוב לישראל והקים את הברית אשר כרת עם אבותיהם, ואחרי החשך הזה יתן אור וכני ישראל ישמחו ויצליחו ברצות אלהים.

אז יתיצבו מיכאל וגבריאל לפני האלהים ויתחננו אליו לאמר: עד מתי תעזוב את ישראל כשבי? אם אבותיהם חטאו, הלא על חטאיהם נענשו, ועתה לך ה' הצדקה להחיש להם נאולה, פדות וישע, והקטות את הברית אשר כרת את אברהם את יצחק ואת יעקב, זכור להם צדקת משה אשר התהלך לפניך מאה ועשרים שנה, והוא רעה את ישראל, או יאמר אלהים למיכאל וגבריאל: לכו והגידו לישראל: אשריכם כי את חקי אלהים ואת תורותיו לא עזבתם ולא הלכתם אחרי הרשע ההוא, ולאלה אשר הלכו אחריו תגידו: הוי עליכם כי נטמאתם! עתה זכרו את ה' אלהי

ישראל ואלהיכם. אתם הדחתם את נפשותיכם ובתורת ישראל
בגדתם.

ובעת בא מיכאל ונבריא אל מחנה ישראל, וראו כלם
שוכבים לארץ וברעה ויגון יבכו לפני ה'. ואמרו מיכאל ונבריא אל
כדברים האלה: קומו ושאו ראשיכם מעל הארץ; הללו יהוה כי הוא
יגאלכם ויתן פדות לנפשכם מיד הרשע הזה ויוציאכם מאפלה
לאורה, ומהאורה לממשלה. כשמוע ישראל את הדברים האלה
ויתנחמו, יודו לה' ויהללוהו.

אחר כן יקומו על האיש אשר אמר כי משיח הוא ויהרנהו.
וה' יופיע משמים, ורעש גדול יצא מציון וממקום הקדש וקול אדון
ישמע, וכל ישראל ימצאו חן בעיני אלהים. תחת ירושלים החרבה
יוריד ירושלים הבנויה משמים, ונצר מגזע ישי, הוא המשיח בן
דוד, וראה, ככתוב בספר: „וברוח שפתיו ימית רשע“ (ישעיה י"א
ד') ומשיח בן יוסף יומת, ונס משיח בן דוד יתנוסס, הוא ימית
את כל חיל צבא גוג ומגוג. אליהו יבא ויבשר טוב לישראל,
לחיים ולמתיים, הוא ישוב ויבנה את מקדש ה' ומצרים תשאה
שממה, ובית אלהים יכון על מכונו.

משיח בן דוד, אליהו וזרובבל יעלו על ראש הר הזיתים.
ומשיח יצוה את אליהו לתקוע בשופר, אור שבעת ימי בראשית
ישוב ויראה, והיה אור הלכנה כאור החמה, ואלהים ישלח רפואה
שלמה לכל חולי ישראל. התקיעה השנית אשר יתקע אליהו
תתקע את המתיים; יקומו מעפר ואיש את רעהו יכיר, איש ואשתו,
אב ובנו, אח ואחיו, כלם יבאו אל המשיח מארבע כנפות הארץ,
ממזרח וממערב, מצפון ומדרום; על כנפי הנשר יעופפו בני ישראל
ויגיעו אל המשיח. עמוד אש יצא מתוך המקדש והיה למופת לכל
לאיו כי זה עתה הוכן המקדש למען ידעו ויזכרו. לתקיעה השלישית
אשר יתקע, הוד אלהים יופיע, ולתקיעה הרביעית יהיו ההרים
לבקעה ופני כל הארץ למישור, תבור וקרמל, הרמון והר הזיתים;
ומרחק יהיה בין ההרים שמנה פרסאות, המקדש יראה כאשר נבא
יחזקאל, ושער הזהב הנסתר בארץ [דמו למדרש ילקוט תהלים
כ"ד שהשערים במקומן נגנזו] יעלוהו שני מלאכים במצות אלהים
עליהם ויציבוהו כאשר היה בימים הראשונים.

אברהם אבינו יעמוד על ימין, ומשה רבנו עם משיח בן דוד
יעמדו על השמאל וכל ישראל יתיצבו שם. אז יאמר המשיח

לאברהם: האלה הם בניך? ואל משה רכנו יאמר: האוהבך הוא ישראל? ואברהם יביט בפני ישראל ואמר אל המשיח: אלה הם בני. ככתוב בספר: זרע אברהם אוהבי.

ובני ישראל יהיו שמחים ויברכו וישבחו את ה' ויאמרו: צדיק הוא ה', ככל אשר דבר עלינו כן עשה לנו.

אלף ושלוש מאות שנה ישמחו בשמחת המשיח והמקדש יקלה, כי כל העמים ישמעו את אשר נעשה עם ישראל ובאו לעשרה ולעשרים אל בני ישראל ואמרו: מה חטאנו ומה פשענו, כי לא קראתם לנו לשמות בשמחתכם. הבאים האלה מצדיקי עמי הארץ יהיו. באשר יביטו איש ישראל ימו מפניו, יעשו לו כבוד וישאוהו על כתף ויטהרו להביארו אל מלך המשיח. וכה יתאספו כל ישראל לפני המשיח במקום הקדש. ואלה אשר פשעו באמונת ישראל יהיו לחרפה ולבוזה עד כי כל ראייהם יכירו, ובאצבע יראה עליהם העם. ככתוב בספר: ויצאו וראו כפגרי האנשים וגו' (ישעיה ס"ו ה').

ואלה האנשים אשר נשאו על השכי ואת אמונת ישראל שטרו, יהיו שמחים ומובי לב. ואת הפושעים יגרשו מקרבם ואמרו להם: סורו כי אנחנו שונאים לכם. פניהם יהפכו לשחורים והיו לבהלה ולתפלצת. וירדו אל עמק יהושפט. ושם יהיו עד בא יום הדין הגדול. ואלף שנים ושלוש מאות שנה שנות ימי המשיח, יהיה לישראל ימים טובים וחגים, ואשר וגדולה וכבוד עד יום הדין הגדול. ואולם היום ההוא יהיה יום חשך ונורא, בהאיר נגה הלפיד הבוהר. אז יגלה הקב"ה את העדן ואת הגיהנם אשר ברא בטרם נברא העולם. לעדן יהיו שכעה שערים ולגיהנם — שלשה. וביום הדין יתיצבו כל העמים לפני שכינת אלהים. ואיש איש אשר נמצא חטא בידו יעמוד לפני איש ישראל אשר דבק באמונתו (?) ועל שלשה שערי הגיהנם, יעמוד אברהם על האחד, יצחק על השני ויעקב על השלישי ויתפללו ויאמרו: אנא ה' זכור אשר דברת ואת הברית אשר פרק ככתוב בדברי קדשך: וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור (ויקרא כ"ו ט"ב). והקב"ה ישמע את תפלתם ויסלח להם על חטאתיהם. ויתן לאברהם את כל אלה אשר מורע אמת באו, וכל ישראל יבואו בעדן. והחטאים יאמרו אליהם: הוי נביאים! הלא ממנו אתם יצאתם, ואתם מרחקים אותנו! הם לא יענו אותם דבר, ובפעם אחת ישלחו כלם לגיהנם, והגיהנם יחלק לשבע מחלקות, במחלקה

התחתונה ישבו כל אלה אשר שנו את התורה. בשנית—החטאים.
בשלישית— כל אלה אשר לא היתה אמונתם בדת היהודים אמונה
שלמה. ברביעית— אשר לא האמינו ולא שמעו בקול אלהים.
בחמישית— פושעי ישראל אשר זנו וינאפו. בששית— כל עמי
הארץ אשר התפללו בחנופה וכחש ורמיה עשו. ובשביעית— כל
אלה אשר בקרב ישראל השחיתו ויתגאו ויעשו מעשים רעים. וכל
ישראל הנותרים יזכו לחיי העולם הבא. כה ידונו כל רשעי ישראל
בניהגם; אחר כן יוצלו מדין הניהגם וישובו ויתאחדו עם אחיהם;
כי צאצאי אברהם יצחק ויעקב לא יאבדו. „אל בם“ כלומר שכינת
אלהים בקרבם—. ונגרסגא"ל [נגרסגא"ל הוא שם מלאך הממונה על
ניהגם, והחכם צ'וטנפירג אשר הוציא לאור המעשה הזה כלשון
פרסי מעה כאן בחשבו שנגרסגא"ל הוא מלה פרסית מורכבת מן
נער ושגאל ופתרונה משמין] אשר הוא שר של גיהנם יתיצב
לפני ה' ויאמר: אנא בורא העולמות! אתה נתת בידי כל העמים
וכל האומות. למען אשרפם באש; ומה הדבר אשר אצלת ממני
את העם האחד הזה את ישראל? ואלהים יענהו: את כל העמים
ואת כל האומות נתתי בידך. בלתי אם ישראל אשר אין לך שליטה
עליהם. והניהגם ישאל: בעבור מה הדבר הזה? והאלהים יענה:
בעבור זה. על כי קראו בתורת ועל כי אני אוהב אותם לעולמי
עולמים, ככתוב: מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן
משכתיך חסד (ירמיהו ל"א ג'). ועוד, כי שכינה בחרה שבתה
בתוכנו, ככתוב: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.

המקום ברוך הוא ברחמי הרבים ובחסדיו הגדולים ובטובו
הנאמנים, יהי רצונו לקבץ נפוצי יהודה מארבע כנפות הארץ
ולאחדם בזמן קריב, ואמרו אמן. ויקיים עלינו מקרא שכתוב בונה
ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס (תהלים קמ"ח ב') ברוך ה' לעולם
אמן ואמן.

תם

מעשיות

א) אמרו רבותינו ז"ל שהיו שני תלמידי חכמים חסידים
חברים כל ימיהם בתפלה ותלמוד תורה ובאכילה ובשתיה לא היו
נפרדים זה מזה עד שנפטר אחד מהם לבית עולמו ולא נכנסו בני
אדם לספור עליו ולקברו כראוי לו והיתה סבת הדבר שמת באותו
היום בנו של שר העיר וסגרו החנויות ובטלו השוקים ונתעסקו
כלם בקבורת-אותו רשע מפני פחד אביו ונשארה מטת החסיד
יחידית ולא נכנס לשם איש, וכשראה כך חבירו כבד עליו הדבר
וחרה לו עד מות ונשחת שכלו ודעתו ונכהל ובעתתו רוח רעה ויאמר
אין שכר לאדם על מעשיו ונשאר נבוך ודואג עד שאמרו לו
בחלום אל תרשע בדין יוצרך ואל תתמה על מדותיו כי בצדק
וביושר הם ודע שהתלמיד חברך עשה חטא קטן ושלם לו תנמולו
יוצרו כמותו בעולם הזה כדי שיהא זכאי ונקי בעולם הבא בלי
חטא ואשם. ובן שר העיר שראית עשה מצוה אחת קטנה בחייו
ושלם לו תנמולו ושכרו בעולם הזה כל הכבוד שראית להאבירו
שילך ערום ועריה מן המצות ויירש גיהנם עד סוף כל הדורות.
ויען החסיד ויאמר: אדוני מה הוא החטא שחטא חברי ומה היא
המצוה שעשה בן השר. ואמר לו: אמנם חברך חס ושלום שלא
חטא חטא גדול אלא קטן שהקדים והניח תפילין של ראש
בראשונה אחר כך הניח על זרועו זה היה חטאו. ובן השר לא
עשה כל ימיו מצוה חוץ מאחת ולא נתכוון לעשותה אלא נזדמנה
לו ולא רצה הקב"ה לקפח שכרו. ויהי היום ויעש בן השר סעודה
גדולה לפני המלך והפרתמים ולא יכלו השרים לבא לסעודה אצלן
ויאמר: אחר שלא סעדו השרים אצלי יבואו לי עניי העיירות
ויאכלו סעודתי ולא אפסיד אותה ויקראו לעניים ויבואו ויאכלו
הסעודה על כן נעשה לו כל הכבוד שראית. ויהי אחרי כן ויישן
החסיד וירא בחלום את החסיד חברו הנפטר הולך בנגות ופרדסים
עלי נהר בין עצי הגן ובין ורדים ונרדים וירא לצד אחר בן השר
בהפך זה ותוארו משונה והוא הולך כמו צמא ובקש מים ואינו
מוצא וייקץ החסיד וישמח לבו ויגל כבודו וסרה מעליו רוח הרעה

וגם יגין ואנחה. וכן אמר המאור הגדול משה רבינו עליו השלום
הצור תמים פעלו ופירשו חכמים ז"ל הפסוק הזה בזה הענין שנא'
אל אמונה כשם שהקב"ה לא יקפח לצדיק אפילו שכר מצוה קלה
שהוא עושה בעולם הזה לזכותו חיי העולם הבא כן ישלם לרשע
על הטובה שהוא עושה בעולם הזה ואפי' מצוה אחת קלה כדי
לחייבו גיהנם שילך ערום מכל טובה להאכידו לעולם הבא לפיכך
נאמר אל אמונה. וכן ואין עול כמו שאינו משלם לרשע בעולם
הזה ואפילו על חטא קל שיעשה אלא יעווב אותו וישמור הכל לו
לעולם הבא כן ישלם לצדיק בעוה"ז חטאתו אשר חטא ושגגתו
אשר שגג אפילו קלה שבהם כדי שלא ישאר עליו שום דבר
חטא ושילך זך ונקי מדופי העונות ומטהר מזוהם החטאות לחוות
בנועם ה' ולירש חיי העולם הבא שהם חיים טובים ארוכים לעד
ושכר הרבה עד עולמי עולמים. וכבר הקשה פסוק זה מלך אחד
מאומות העולם לרבי יהושע בן חנניה ואמר הלא כתוב בתורתכם
כי כל דרכיו משפט והיאך הם דרכיו משפט ודרכיו צדיקים והגנו
רואים לעינינו שהוא מויק למי שאין לו חטא ואשם כמו קצת בני
אדם שהם נולדים במומים כמו עור או פסח או חרש או אלם ואין
להם עון הלא זה עולה. ויאמר רבי יהושע לו אמנם הטובים בהם
הזיקם להרבות שכרם לעולם הבא והכופרים בהם לדעתו רוע
פעולתם ובחרם בדרך הרעה ולא בטובה ובכפרנות בלי אמונה
ועל כן זיקם טרם הבראם ואם רצונך אני אכחין לך זה הדבר
שאני אומר תן לי אלף זהובים ושלח עמי שני אנשים נאמנין
שתאמין בהם ויתן לו המלך. מה ששאל ויצו ללכת עמו שני
אנשים והדינרין בידו עד שפגעו אדם אחד סומא מבטן אמו.
ויאמר לו רבי יהושע דע שצוה המלך להרגני והנני נותן לך אלף
דינרין אלו הנמצאים בידי יהיו אצלך בפקדון ואם אנצל מיד המלך
תחזירם לידי ואם חס ושלום אמות יהיו לך במתנה וישלח ידו
הסומא ויקח הדינרין מיד רבי יהושע והאנשים רואים וילכו לדרכם
ויהי לתקופת הימים ויבא רבי יהושע אל האיש הסומא ויאמר לו
בחסדך תן לי הממון שהפקדתי אצלך כי הקב"ה הצילני מיד המלך
ואני אתן את שכרך בשביל מרחק. ויענהו הסומא לא היו דברים
מעולם ולא הפקדת אצלי כלום ואיני ראוי לפקדון. ויאמר לו ר'
יהושע אם כן לך עמי לפני המלך והוא ישפוט ביני ובינך וילכו
שניהם לפני המלך ויטעון רבי יהושע טענתו. ויאמר לו המלך:

הבא ראייה לדברך ויבא את שני האנשים הנאמנים ויעירו על האיש הסומא שקבל אלף דינרין מיד רבי יהושע, ויען הסומא ויאמר: אדוני המלך אין זה אמת כי לא נתן לי כלום מעולם, וכלם דוברים שקרים עלי, ויחר אף המלך בסומא ויצו לתלותו, ויהי הם מוליכים אותו לתלותו והנה איש אחד בא אל הסומא ויאמר באזניו ראיתי את אשתך מספרת עם פלוני והיא מצחקת עמו ואמרה לו המתן מעט עד שימות פלוני בעלי הסומא ואנשא לך לאשה ונאכל האלף דינרים יחדיו אני ואתה, וכשמוע הסומא את דבריו צעק בקול גדול לאמר: התירוני התירוני ואלך ואביא את הדינרין ויתירוהו וילך ויבא הדינרין, ויאמר לו רבי יהושע בן חנניה: רשע כל זאת עשית לי ואני שנתתים לך בפני עדים כשרים כל שכן מה היית עושה אם הייתי נותן לך בלא עדים בלי ספק כי בצדק וביושר יצרך יוצרך סומא לדעתו רוע מעשיך. ויען המלך ויאמר לו לרבי יהושע אמת ויציב כי אלהיכם צדיק הוא וצדק דינו ואין בדרכיו עולה אחד הוא ואין שני לו.

(ב) רבי יהושע בן לוי צם ימים רבים וישב בתענית ויתפלל לבוראו ית' שמו שיראה לו את אליהו ז"ל, והנה אליהו לקראתו ונראה אליו ויאמר לו היש לך חפץ אצלי אמלא אותו לך. ויאמר לו ר' יהושע אני נכסף ללכת עמך ולראות מעשיך בעולם שאועיל ממך ואלמד חכמה גדולה ממך. ויאמר לו אליהו לא תוכל לשאת כל מה שתראה ממעשי ואמריח עמך בהודיעך ראיות מעשי ופעלי. ויאמר לו רבי יהושע אדוני לא אשאל ולא אנסה ולא אמריח עליך בשאלה שרצוני לראות מעשיך ודברך היאך הם ולא יותר. ויעש עמו אליהו תנאי שאם יבקש רבי יהושע ממנו סבת מעשיו מאותות ומנפלאות שיודיעהו לו כמו כן שאם יבקש ממנו שום שאלה שלא ילך עמו עוד. אחרי כן הלכו שניהם עד שהגיעו לבית איש מסכן ואביון רש ואין לו כלום כי אם פרה אחת שהיתה עומדת עמו בחצר והאיש ואשתו יושבים פתח השער ויראו אותם באים כנגדם ויצאו לקראתם וישאלו להם לשלום וישמחו עמם ויושיבוים במיטב ביתם ויביאו לפניהם מה שנודמן להם לאכול ולשתות ויאכלו וישתו וילינו שם. והי בבקר ויקומו ללכת לדרכם ויתפלל אליהו על הפרה ותמת מיד וילכו שניהם וראה ר' יהושע ותמה על הדבר ויתעלף ויאמר בנפשו לא היה שכר לעני הזה מן הכבוד אשר כבדנו אלא להרוג את פרתו ואין לו זולתה.

ויאמר אל אליהו אדוני למה הִטַּתָּ פְּרֵה שֶׁל הָאִישׁ הַזֶּה וְהוּא עֲשֵׂה לָנוּ כְבוֹד. וְעַנָּה אֵלֵיהוּ וַאֲמַר לוֹ זְכוֹר הַתְּנַאֲי שֶׁהָיָה בִּינִי וּבִינְךָ לְהַסְכֵּת וּלְשַׁתּוֹק וּלְהַחְרִישׁ אֲלֵא אִם רְצוֹנְךָ לְהַפְרֵד מִמֶּנִּי אֲנִי אוֹמֵר לְךָ וְהַחְרִישׁ מִשְׁאֲלוֹתַי וְלֹא עֲנֵהוּ עוֹד. וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם כָּל הַיּוֹם. וַיְהִי בְעֶרְבֹ וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּית עֹשִׂיר אֶחָד וְלֹא פָנָה אֵלֵיהֶם לְכַבְּדֵם וַיִּשְׁבוּ בְּבֵיתוֹ בְּלֹא אֲכִילָה וּבְלֹא שְׂתִיָּה וַיְהִי לְאִישׁ הָעֹשִׂיר בְּבֵיתוֹ קִיר שֶׁנִּפֵּל וְהָיָה עֲלָיו לְבִנְתוֹ. וַיְהִי בְּבִקֵּר וַיִּתְפַּלֵּל אֵלֵיהוּ וּבִנְהָ הַקִּיר וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם מִשָּׁם. וַהֲיִגוֹן וְהַתִּימָה נֹסֵף לוֹ בְּלֶכֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל מַעֲשֵׂה אֵלֵיהוּ אֲבָל כִּבֵּשׂ אֶת יִצְרוֹ מִשְׁאוּל לוֹ לְמָה הִיָּה הַדְּבָר וְהִלְכוּ לְדַרְכֵם כָּל הַיּוֹם וְהִגִּיעוּ בְּעֶרְבֹ לְבֵית הַכְּנַסֵּת גְּדוּלָה שֶׁהָיוּ שָׁם סַפְסָלִים מְזֻהָבִים וְכֶסֶף וְכָל אֶחָד וְאַחֵר יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף אִישׁ כִּפֵּי כְבוֹדוֹ וַיִּקְרוּ. וַאֲמַר אֶחָד מֵהֶם מִי יֵאֱכִיל אֶת הָעֲנִיִּים הָאֵלֹו הַלֵּילָה הַזֶּה. וַיַּעַן אֶחָד מֵהֶם לֵאמֹר רַב לָהֶם מִלֶּחֶם וּמִיָּם וּמִמֶּלֶח שִׁיבִיאוּ לָהֶם לֶכֶּאֱן וַיִּתְיַנֵּן וְלֹא כְבוֹדוֹ כְּהוֹנֵן וְכַשׁוּרָה וַיִּלְיֵנוּ וַיִּשְׁבוּ בְּמִקּוֹמָם עַד אֹרֶן הַבִּקְרָה. וַיְהִי בְּבִקֵּר וַיִּקְוֶמוּ וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם וַיֹּאמֶר לָהֶם אֵלֵיהוּ יִשְׁמַכֶּם אֱלֹהִים כּוֹלְכֶם רֵאשִׁים וְהִלְכוּ לְדַרְכֵם כָּל הַיּוֹם וְנוֹסֵף לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יְגוֹן עַל יְגוֹן וְלֹא עֲנָה. וַיָּבֹאוּ עַד עִיר אַחַת וְהַשְּׂמֵשׁ פָּנָה לְעָרוֹב וַיִּרְאוּ אוֹתָם בְּעֲלֵי הָעִיר וַיִּצְאוּ לְקִרְאָתָם בְּלֶכֶת טוֹב וּבִשְׂמִיחָה גְּדוּלָה וַיִּקְבְּלוּם בְּסִבְרֵי פָנִים יְפוֹת וַיִּשְׁמַחוּ עִמָּהֶם וַיִּשְׁיָבוּם כְּמִיטֵב בֵּיתָם בְּבֵית הַגְּדוֹל שֶׁבָהֶם וַיֵּאֱכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּלְיֵנוּ שָׁם בְּכְבוֹד גְּדוֹל. וַיְהִי בְּבִקֵּר וַיִּתְפַּלֵּל אֵלֵיהוּ וַיֹּאמֶר לֹא יִתֵּן בְּכֶם הַקֶּבֶ"ה אֲלֵא רֵאשׁ אֶחָד. וַיְהִי כִשְׁמוֹעַ ר' יְהוֹשֻׁעַ אֶת דְּבָרָיו וְלֹא יָכוֹל לְהַתְּאַפֵּק וְלֹא לְהַחְרִישׁ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה שֶׁעֲשִׂיתָ עִתָּה הוֹדִיעֵנִי סוּדוֹתַם. וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלֵיהוּ עַד שִׁישׁ בְּלֶכֶךְ לְהַפְרֵד מִמֶּנִּי אֲנִי אֲפָרֵשׁ הַכֹּל לְךָ וְאוֹדִיעֶךָ סוּד הַדְּבָרִים וְעִיקַר הַמַּעֲשִׂים שֶׁרָאִיתָ. דַּע כִּי הָאִישׁ שֶׁהֲרַגְתִּי פָּרְתוֹ אוֹתוֹ הַיּוֹם הִיָּה נִגְזָר עַל אֲשֶׁתּוֹ לָמוֹת וְאֲנִי הַתְּפַלְלָתִי לֹא לְהַיּוֹת פָּרְתוֹ פְּדִיּוֹן נַפְשׁ אֲשֶׁתּוֹ. וְעוֹד רָאִיתִי עַל יְדֵי הָאִשָּׁה טוֹבָה הֲרַבָּה וְתוֹעֵלֶת גְּדוֹלָה בְּבֵיתוֹ. וְהָאִישׁ הָעֹשִׂיר שֶׁבִּנְיַתִּי לוֹ הַקִּיר אִם הִיָּיתִי מְנִיחוֹ לְבִנְתוֹ הִיָּה מְגַלָּה יְסוּדוֹ וְהִיָּה מוֹצֵא בּוֹ מִטְּמוֹן גְּדוֹל מְזֻהָבִים וְכֶסֶף וְעַל כֵּן בִּנְיַתִּי לוֹ. וְהִנֵּה מַהֲרָה יִפּוֹל הַקִּיר וְלֹא יִבְנֶה עוֹד. וְהָאֲנָשִׁים שֶׁהַתְּפַלְלָתִי עֲלֵיהֶם בְּרוּבֵי שָׂדִים וּבְרוּבֵי רֵאשִׁים לְפִי שֶׁכָּל שֶׁהוּא רַעָה לָהֶם וּמַחְלוּקֶת גְּדוֹלָה בְּעֲצַתָם וּמַחְשָׁבוֹתָם לְפִי שֶׁכָּל מִקּוֹם שֶׁבּוֹ רֵאשִׁים נִשְׁחַת וְנַחֲרָב וְנִאֲשָׁם. וְהָאֲנָשִׁים שֶׁהַתְּפַלְלָתִי עֲלֵיהֶם בְּרֵאשׁ אֶחָד הִיא טוֹבָה לָהֶם וַיִּשׁוּבֶם לְפִי שִׁישׁוּבוּ מַעֲשֵׂיהֶם

ועצתם לעצה אחת וישמחו ורוח מחלוקת לא יבא ביניהם ולא תחלוק עצתם ולא תוסר מחשבותם. על כן אמרו המושלים ברוב חוכלים תטבענה הספינות. וכן אמר באחד מגין תתישב עיר, ועוד צוה אליהו ויאמר לו הנני הולך מעמך לכן אודיעך באשר תועיל. אם ראית רשע שהשעה מצחקת לו אל יסיתך יצרך ואל תתמה עליו לפי שהוא לרעתו, ואם ראית צדיק מיצר ומצטער ימי חלדו ויגע ועמל ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל או יסורין באין עליו אל יחרה אפך ואל תכעס ברוחך ואל יתעך יצרך ולכך לחשוב שום ספק ביוצרך והשב אותו בדעתך ובלכך כי צדיק הוא וצדיק דינו ועיניו על דרכי איש ומי יאמר לו מה תעשה, ואחר כך שאלו איש בשלום הברו והלך לדרכו.

ג) אמרו חכמים ז"ל שרבי אליעזר ורבי יהושע עלו לרגל לבית המקדש, והיו ערב צום כפור. המה הולכים בהר הבית והנה מלאך בא לקראתם ובידו חלוק לבן ומנוחין מזרח כשמש ולא היה שפה לפיו סביב ויאמרו איש אל רעהו החלוק הזה לא אחד ממנו הוא ויקריבו עד המלאך וישאלוהו לאמר לאי זה מהם הוא החלוק, ויאמר להם חלוקיכם טובים ונכבדים מזה אבל זה הוא לאיש אחר מאשקלון שמו יוסף הגנן, וילכו לדרכם וכששלמו ימי הרגל יצאו יהדיו ללכת אל האיש האשקלוני וישמעו אנשי אשקלון עליהם ויצאו לקראתם ויבקשו מהם להתארח אצלם ולא רצו ויאמרו לא נתארח אלא בבית יוסף הגנן ושלחו עמם אנשים לבית יוסף זה עד שהגיעו לפתח בית גנו ויראו אותו מרחוק בגנו מלקט אורות ויקרימו לשלום והשיב להם שלום ויאמרו לו רצוננו להתארח אצלך ויאמר להם הנחתם בעלי העושר והנכסים ובאתם אלי והקדוש ב"ה יודע שלא יש לי בביתי כי אם שתי ככרות לחם ויאמרו לו יספיק לנו הנמצא בידך ולא נמריחך לדבר אחר וישם לפניהם ויאכלו לחם ומים ויברכו ברכת מזון, ויאמר לו הנך רואה שבאנו אליך מבין אנשי עירך לכן הגד נא לנו מה מעשיך ויאמר להם רבותי אתם רואים עניי ודלדולי ואין לי מלאכה אחרת זולתי עבודת הגן שראיתם ויאמרו לו אעפ"כ הודיענו אם אתה בעבודה זו מנעורך, ויאמר להם רבותי אם יש את נפשכם שאודיעכם עניי ואודותי אני אנלה לכם הכל, היה אבי ז"ל מגדולי העיר הזאת ומעשיריה וכשנפטר לבית עולמו אבדתי העושר ההוא ויראוני אנשי העיר ויגרשוני וישנאו אותי ואצא ואכנה בכאן

בית ואמע הגן ואורע בו ירקות ומטה שאאסוף מהגן אני מוכר
אותו ונותן החצי בצדקה לעניים והחצי אני מתפרנס ממנו ואנשי
ביתי ויאמרו לו דע שהקדוש ב"ה ירבה שכרך מאד כי ראינו ביד
המלאך חלוק לבן ומנהיץ ואמר לנו המלאך כי שלך הוא אבל
היה חסר שפה לפיו על כן באנו להודיעך ולכשרך כי הקדוש ב"ה
יטיב לך ואולי תוסיף בזכותך. ויברכם האיש וישכחם וילכו
לדרכם. ותאמר לו אשתו שמעתי מה שאמרו חכמי ישראל מחסרון
שפת החלוקה שלך ועתה עשה והשתדל להשלים החלוק ואמר
לה כדבר אחת הנדיבות תדברי אבל את יודעת עניי ודלדולי ואין
לי מטה שאעשה שום זכות. ותאמר לו שמעני אדוני וקח עצתי
למען ייטב לך. ועתה הוציאני בשוק ומכרני ותן מחירי בצדקה
לעניים אולי תשלים חלוקך. ויאמר לה אני מסחד שמא יכפה
אותך הקונה ויאנים אותך ואפסיד החלוק כולו. ותאמר לו אני
אשבע לך כאמונת שמים שלא תבא תקלה זו על ידי לעולם
ואשמע בקולה ומכרתיה ונתתי דמיה בצדקה לעניים. וירא אותה
אדוניה שהיתה יפת תואר ויאמר לכבשה ולא יכול עמה וישם
אותה על בית נכאתה ויתן לה מפתחותיו. ותאמר לו איני ראויה
להיות סוכנת לך ויקצוף אדוניה עליה מאד וחמתו בערה בה. ויתן
אותה לרועה צאנו ויצוהו לכבשה ולהאניסה ולכפתה. ויקחה
הרועה ויפתה אותה בכל יום ויום ויכה אותה הכה ופצוע ולא
יכול עמה ויטררו את חייה בעבודה קשה בכל צרה והיא מתאפקת
ומוחילה רחמי שמים ויעברו עליה ימים רבים וילך בעלה ויעבור
עליה ויתחפש והיא מרת רוח. תחת פארה רוב שברה ותחת פתיגיל
מחגורת שק כי תחת יופי. ויאמר לה היש רצונך שאקנה אותך
לאשה ואצילך מרעתך ותאמר לו אדוני לא יתכן כי בעולת בעל
אני ויוסף לפתותה בדברים ולא שמעה בקולו העזה פניה ותאמר
לא. וכשראה כך נתברר לו שלא עברה על שבועתה ולא הפרה
בריתה ויסר המסוה מעל פניו ותכירוהו וישקו איש את רעהו
ויתחבקו ויבכו ככי גדול ותעל שועתם אל האלהים וישמע קול
קורא התכשר כי נשלם החלוק שלך וחלוק של אשתך טובה
מחלוקך לך למקום פלוני ותמצא בו ממון גדול שטמן אביך וילך
ויעש כן וימצא כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות עד אין מספר
ויסדה את אשתו ויוסף לעשות צדקה וחסד כל ימיו.

(ד) ויהי איש תלמיד חכם חסיד ועניו בקש מאלהיו להודיעו

מי יהיה אחד מחבריו בעולט הבא ויצם ימים רבים והרבה תפלה ותחנונים עד שנאמר לו בחלום הלילה פלוני הקצב מחברך וייקץ משנתו דואג ונאנח סר וזעף ויחזור שנית להתענות ולחלות את פני ה' ויאמר לו בחלום כבר הודעתך שחברך הוא בעולם הבא פלוני הקצב, כשמעו דבר זה נדהם ונאנח ובכה בכי גדול על דבר זה וישמע קול קורא מהשמים לולא שאתה חסיד ויש כך מעשים טובים כי בן מות אתה ומדוע חרה לך על שאמרתי לך שהקצב הוא מחברך הודעת את אשר עשה זה הקצב ממעשים טובים שלא יוכל כל אדם לעשות ומעלתו מעלה גדולה בעוה"ב. ויקם התלמיד בבקר וישכם להנות הקצב ויתן לו שלום וישב עמו ויאמר לו רצוני שתודיעני מעשיך וחסדיך בעולמך ויאמר לו אדוני אתה רואה מלאכתי וממה שארויח אני. נותן החצי בצדקה והחצי מפרנס בו נפשי ונפש ביתי ויאמר לו התלמיד אנשים רבים יותר מזה נותנים בצדקה אבל הודיעני אם עשית דבר גדול שלא יוכל לעשות כל אדם ויחריש הקצב שעה גדולה. ויאמר לו אדוני זכרתי דבר שעשיתי היום כמה שנים ויאמר לו מה היה הדבר, ויאמר הייתי יום מימים מתעסק במלאכתי והנה ארחת גוים באה וכמה שכויים בה (רבים), וביניהם נערה קטנה בוכה במר נפש ואקרב אליה ואומר לה בתי למה תככי ולמה תצעקי ותאמר לי אדוני אני יהודית ואני מפחדת שמא יוציאוני הגוים האלו מכלל ישראל והיה רצוני לצאת במקום יהודים שיפדוני מיד הערלים וכשמעי דבריה רך לבבי וחמלתי עליה ואומר לה החרישי ואמצי כי אני אפדך, ואלך לאדוניה ואקנה אותה בדמים הרבה ואביא בדמיה יותר מממוני והיתה הנערה בת י"ב שנים והבאתיה לביתי והלבשתיה עד שבגרה והי לי בן יחידי מאחד ועשרים שנה. ויהי היום דברתי עמו בסתר ופייסתיו בדברי תחנונים ואומר לו בני קבל עצתי ועשה מצותי ומלא רצוני למען ייטב לך בעוה"ז ובעוה"ב, אמר לי אבי אמור מה שתרצה כי לא אסיר ממצותיך ימין ושמאל ואומר לו רצוני שתשא את הנערה הזאת לאשה ואני אעשה לכם בגדים ותכשימין חשובים מאד, ויאמר לי הנני בידך עשה הטוב בעיניך וישמח לבי ויגל כבודי ואתקן כל צורכם (אם) מחוט ועד שרוך נעל לא חסרתי ועשיתי סעודה גדולה לחופה ולא הנחתי מכל בני עירי אחד שלא בא לחופה וגם כל העניים ואושיב את העניים בכלל בני העיר כדי שלא יתביישו ואשים לפניהם מאכלים ומעדנים

ויאכלו וישתו שמחים וטובי לב זולתי שלחן אחד שלא היו אוכלים
כלום ואומר להם אחי למה תעשו כה שמא מצאתם במטעמי שום
דבר של דופי ויאמרו לי חס ושלום כי לא ראינו טובים מהם אבל
העני הזה שהושבת עמנו בוכה ודמע יבכה מהעת שישב בכאן על
בן אנו לא נוכל לאכול מפני אנחתו ואקחהו בידו ואוציאהו לחוץ
ואומר לו אחי למה הרעות לי ולמה תעציב בני החופה הודיעני
מה לך ולמה ירע לבבך ואל תכסה ממני כלום אם יש עליך חוב
אתן לך ואם אתה צריך הלואה אלוה לך ויאמר אין עלי חוב
ואיני צריך להלואה אבל אני בוכה על הנערה שתשיא אותה
לבנך שהיא מעיר פלוני ואני קדשתי אותה היום כמה שנים והיא
מאורסת לי ונשכית היא ואני אחריה כאתי והנה שטר קדושיה בידו.
ויוצא השטר ואראה כדבריו ואומר לו היש לך אות בנערה הזאת.
ויאמר לי ראיתיה פעם אחת בבית אביה וראיתי בנוסה אות כך וכך
במקום פלוני והאמנתי לדבריו ואומר התחזק והתאפק כי אני אמלא
מאוייך ואקרא את בני ואומר לו בני אתה עשית רצוני בנערה
הזאת ועתה מלא מאויי בכל מה שאומר לך ויהיה לטוב לך.
ויאמר לי כאשר עשיתי רצונך כן אעשה ולא אמרה את פיך
ואומר לו הנערה הזאת היא מתקדשת לבלעדך וכבר ראיתי שטר
קדושין והנה האיש שקדשה בכאן והיא אסורה לך ועשה רצוני
שתתן לה כל מה שעשיתי לה מכנדים ותכשיטין ותתן אותה
לבעלה ותזכה לשכר טוב ואני אתן לך טובה מזאת ואעשה לך
כפלים מזה ויאמר לי כן תעשה כאשר דברת. ויהי כן ואביא את
האיש האורה ואת הנערה ואעמידם בחופה והשושבינים לפניהם
ויברכו ברכת מזון וברכת נישואין ואתן להם כל מה שהיה בבית
ואוציא עליהם כל צורכם כפי שתקנתי לבני וישבו עמי ימים רבים
שמחים וטובי לב אין מחסור כל דבר שכחו עמלם וצרתם עד
שרצו לשוב לעירם ואתן להם מתנות טובות וצדה לדרך ואשלחם
בשלום. ושאלתי (לכל) בכל עת לעובדי דרך בשלומם ויאמר לו
התלמיד ברוך אתה לה' שהניחות לבני ושמתתי כי אתה
מחברי בעוה"ב.

ה) אמרו חכמים שהיה איש אחד עשיר גדול מאוד והיה
חושב בלבו ואומר מה יתרון לי בכל עמלי ומה יועיל לי עשרי
וחוני בשעת מותי והיו אומרים לו בני אדם לעשות צדקה וחסד
מהונו והוא ילוננו בעולמו ויהיה לו צדה לדרך כי העושר אינו

עומד וקל מהרה יאבד שנאמר התעף עיניך בו ואיננו, וישבע
שלא יתן צדקה מהונו אלא למי שנתיאש מבטחונו מהעולם הזה
ויהי היום ויצא חוץ לעירו וימצא עני אחד יושב באשפה ועליו כל
בלויי סחבות שהיה מתכסה ויאמר בלבו אמנם זה נואש משוב
העולם ומיחל המות לפי שהוא בצער גדול ואין לו בטחון בעולם
הזה, ויתן לו טאה דינרין ויתמה העני ויאמר לו למה נתת הממון
הזה לבדי כל כך ולא נתת בין כל עניי העיר, ויאמר לו מפני
שנשבעתי שלא אתן צדקה אלא למי שנואש משוב העולם הזה
ויאמר לו האביון קח ממנוך טפס וכסיל כי אתה נתיאשת משוב
העולם ואני בוטח בחסד ה' ואיחל רחמיו בכל רגע ובכל עונה שני
ורחמיו על כל מעשיו הלא קראת מקים מעפר דל מאשפות ירים
אביון, הלא תדע כי אין לה' מעצור להעשירני ולהצילני מן הצרה
הזאת, עזוב המפשות הזאת והרחיקה ויהיה לטוב לך, ויאמר לו
העשיר לא היה שכרי שרחמתי עליך אלא שחרפתני וגדפתני,
ויאמר לו העני אתה חשבת שנמלת עלי ולא היה כן אלא הרגתני
כי לא נואש משוב העולם כי אם המתים, ויאמר העשיר בלבו אם
כן איפה אלך ואקבור הממון הזה בבית הקברות עם המתים
שנתיאשו משוב העולם הזה ויעש כן ויעברו עליו זמנים ויתרושש
העשיר ולא נשאר לו כלום, ובראותו כי צר לו וילך ויחפור בבית
הקברות להוציא את הממון שטמן להתפרנס ממנו, וימצאוהו
השוטרים ויתפשוהו ויביאוהו לשר העיר והיה שר העיר אותו עני
של האשפה לפי שהיה בן טובים, וכשמת שר העיר נתקבצו אנשי
המדינה וישימו את העני לראש ולקצין, וכשהביאו את האיש
החופר בבית הקברות ויאמרו לשר אדוננו האיש הזה מצאנו חופר
הקברים להפשיט את המתים מתכריכיהם, וירא אותו השר ויכירהו
ויתנכר אליו וידבר אתו קשות ויאמר לו מה המעשה הזה אשר
עשית חי נפשי כי בן מות אתה, ויאמר לו אדוני חס ושלום כי
לא עלה בלבי מעולם לעשות הנבלה הזאת אבל אידע לי כך וכך
ויספר לו את כל אשר קרהו בממון אשר טמן בבית הקברות
ויאמר לו השר לא תכירני ויאמר חיך יכיר עבד לאדוניו ויאמר לו
השר אני הוא העני היושב באשפה שאמרת שנתיאשתי משוב העולם,
ויקם אליו ויחבקהו וישקהו ויצו להוציא את הממון מבה"ק לתת לו,
ויצו עוד לבוא לו ארוחה ומשאת מבית השר דבר יום ביומו כל ימי
חיו, יתברך המשפיל ומוריש, ומרים ומעשיר שנא' מקים מעפר דל.

ו) אמרו חכמים ז"ל שהיה איש אחד עני ביותר והיו לו
חמשה בנים ואשה אחת. ויהי היום ויצר לו מאד ולא היה לו
פרנסה ומחיה ותאמר לו אשתו קום ולך לשוק אולי יזמין לך
הקב"ה פרנסה ולא נמות ברעב. ויאמר לה אנה אלך ואין לי קרוב
ולא אוהב להושיעני מצרה הזאת אלא רחמי שמים ותחריש
האשה. וירעבו הילדים ויבכו ויצעקו ותוסף האשה ותאמר לו לאמר
צא לשוק ואל תראה במות הילדים ויאמר לה ואיך אצא ואני
עירום והיתה לאשה לבוש קרעים ותתן אותו לבעלה להתכסות בו
ויצא החוצה ויעמוד משתאה ולא ידע אנה ילך ויבכה וישא עיניו
אל השמים ויאמר רבון העולמים אתה יודע שאין לי אדם למי
אתרעם בעניי ורלדולי שירחם עלי לא אה ולא קרוב ולא אוהב
ועוללי קטנים רעבים צועקים ברעב יהי חסדך השם עלינו לרחמנו
או אסוף אותנו ברחמך וננוח מעצבנו ותעל שועתו אל האלהים
והנה אליהו ז"ל בא אליו ויאמר לו מה לך ולמה תבכה ויספר לו
קורותיו ותלאותיו ויאמר לו מהר ולך עמי ואל תבכה. ויספר לו
ויאמר לו אל תחוש קח אותי ומכרני בשוק וקח מחירי ותחיה בו.
ויאמר לו אדוני ואיך אמכרך ובני אדם יודעים שאין לי עבד ואני
מספר שיאמרו כי אני העבד ואתה אדוני. ויאמר לו אליהו ז"ל אל
תירא עשה מצותי וכשתמכרני תתן לי זוז אחד ויעש כן ויוליכחו
לשוק ויהי כל הרואים אותו חשבו כי האיש העני היה העבד
ואליהו ז"ל היה אדוניו עד שישאלו ויאמר הוא אדוני ואני עבדו
ויעבור משם אחד משרי המלך ויראהו וייטב מאד בעיניו לקנותו
למלך ויעמוד ויכריזו עליו עד שמנים דינרין ויאמר לו אליהו ז"ל
מכור אותי לשר הזה ואל תקח תוספת עלי ויעש כן. ויקח מן השר
שמנים דינרין ויתן לאליהו ז"ל אחד ויחזירנה לידו ויאמר לו קח
וחיה אתה ואנשי ביתך ולא ישיג אותך חוסר ועוני כל ימך. וילך
אליהו ז"ל עם השר וישב האיש אל ביתו וימצא את אשתו
ואת בניו עמוסים ברעב וישם לפניהם לחם ויין ויאכלו וישכעו
ויותירו ותשאלהו אשתו ויגד לה כל אשר קרהו ותאמר לו עשית
עצתי והיה טוב לך כי אם היית מתעצל היינו מתים כולנו. ומהיום
ההוא והלאה ויברך ה' את בית האיש והיה עשיר גדול באין חקר ולא
ראה חוסר וצוקה כל ימיו ולא בניו אחריו. ויביא השר את אליהו
ז"ל לפני המלך והיה בלב המלך לכנות ארמון גדול חוץ למדינה
וקנה עבדים רבים להסיע אבנים ולכרות עצים ולתקן צורך הבנין.

וישאל המלך את אליהו ז"ל ויאמר לו מה מלאכתך ויאמר לו אני
חרש ובקי במלאכת בנין חשוב וישמח המלך מאד ויאמר לו
אני רוצה שתבנה לי ארמון גדול חוץ לעיר וצורותיו ומדותיו כך
וכך ויאמר לו אני אעשה כדבריך ויאמר המלך אני רוצה שתמהר
הבנין בששה חדשים ותהיה חפשי ואעשה עמך חסד ויאמר לו
אליהו ז"ל צוה את עבדיך שיתקנו כל צרכי הבנין ויעש כן ויהי
בלילה ויקם אליהו ז"ל ויתפלל לה' וישאל ממנו לבנות הארמון
כרגע כחפץ המלך ותשלם כל המלאכה טרם השחר וילך אליהו
ז"ל לדרכו ויוגד למלך וילך לראות הארמון וייטב בעיניו וישמח
שמחה גדולה ויתמה מאד על דבר זה ויבוקש אליהו ולא נמצא
ויחשוב כי מלאך הוא וילך אליהו עד שפגע בו האיש אשר מכרהו
וישאלהו לאמר מה עשית עם השר ויאמר לו עשיתי מה שבקש ממני
ולא עברתי על דברי ולא רציתי שיפסיד ממנו כי בניתי לו ארמון
שששה אלף פעמים יותר מממונו ויברכהו האיש ויאמר לו החייתני
ויאמר לו אליהו ז"ל תן שבח לבורא אשר עשה עמך החסד הזה.
(ז) מעשה בעשיר אחר שהיה לו עשרה בנים וישבע שיתן
ביום פטירתו מאה מאה דינרין לבניו לימים יצא קצת הממון מידו
ולא נשאר לו כי אם תתקן דינרין ויתן התת"ק למ' בנים ויאמר
לו הקטן מה אעשה אבי איך תניחני בלא פרוטה ויאמר לו אני
נשבעתי לתת לכל אחד ואחד מכם מאה מאה ולא יכולתי לעבור
על שבועתי ונשארו לי חמשים ואקח מהם שלשים לתכריכין
בשעת פטירתי ואתן לך עשרים הנשארים כי לא חשבת שיצא
הממון מדי. ויש לי עשרה חברים אתנם לך והם טובים לך מאלף
דינרין ויצו את חבריו עליו וימת האיש ויקבר וילכו תשעה בניו
לסחורה איש לדרכו וישאר הקטן דואג ונדהם לא ידע מה יעשה
והוציא שני דינרים ולא נשאר כי אם דינר אחד ויאמר מה הועיל
באהובים שהניח לי אבי ואמר לי שהם טובים לי מאלף דינרין
ויקח עצה ויקראם אל ביתו ויוציא אליהם הדינר בסעודה ויאכלו
וישתו עמו ויאמרו איש אל רעהו הנה פלוני שיחזיק אהבת אביו
עמנו מבין כל אחיו אנו ראויים להחזיק באהבה ולא לרפות ולגמלו
חסד על כל מעשיו ויתנו לו כל אחד מהם פרה מעוברת וממון
ותלדנה הפרות וימכור אותן ויאסוף ממנו וישתדל בסחורה
ויברכהו ה' ויעשר יותר מאביו ויאמר אמת אמר אבי כי האהובים
טובים לאדם מכל ממון שבעולם. על כן חייב אדם להרבות אהובים

ולכבדם ולשומרם. וכן אמר בן סירא: רבים יהיו דורשי שלומך
נלה סודך לאחד מאלף.

ח) ויהי איש אחד מעשירי ישראל שמו נתן רציצותא ויאהב
אשה אחת בעולת בעל שמה חנה והיה בעלה עני ביותר והאשה
הזאת היתה יפה עד מאד ויצר לנתן לחלות בעד חנה נכנסו עליו
הרופאים אמרו לו לא תוכל להרפא עד שתשכב עמה ויאמרו לו
חכמי ישראל ימות ואל יעבור עבירה זו. אמרו הרופאים תבא
ותספר עמו ואמרו חכמים ז"ל ימות ואל תספר עמו ויארך חליו
מאד. והיו חובות הרבה על בעל חנה ויקחנה ויתנוהו אל בית
הסוהר כי לא היה לו מה יתן לבעלי חובותיו והיתה אשתו טוה
ביום ובלילה וקונה בדמי המטוה מאכל והיתה מולכת לו לאכול
ויהי ימים רבים במשמר ותקצר נפשו למות. ויהי היום ויאמר
לאשתו הסודה נפש אחת מטיתה כאלו מקיים נפשות רבות ואני
קצתי בחיי בכית הסוהר חושי ולכי לנתן רציצותא ובקשי ממנו
שילוח לי המטון ויפדה את נפשי מטות ותאמר לו הלא ידעת
אם לא שמעת שהוא חולה ונוטה למות בעבורי וכל יום ויום
יבואו לי שלוחיו במטון הרבה ואיני מקבלם מהם. ואומר להם
שלא יראו פני לעולם ואיכה אלך אליו להלוות לי מטון אם היה
כך דעת לא אמרת אלי כדבר הזה שמא כהארך ייסורך יצאת
מדעתך. ותקצוף עליו ותלך לביתה בחרי אף ולא באה אליו שלשת
ימים והיו ביום הרביעי ותחטול עליו ותאמר אלכה ואראנו במרם
ימות ותלך ותמצאהו ניטה למות. ויאמר לה הקב"ה יבקש עלכוני
וחמסי ממך ויתפשך בעוני אבל אני רואה שתרצי שאמות בכאן
ושתנשאי לנתן לאשה. ותאמר לו גרש אותי ועזבני ולא אבא
אליו באיסור ויאמר לה הלא זה דברי שאת חפצה להנשא לו
ותזעק בקול גדול ותפול על פניה ותאמר מי שמע כזאת האיש
הזה יאמר לכי נאפי והטמאי והוציאני מכית האסורין ויאמר לה
בעלה לכי מעלי ועזביני עד שירחם הקב"ה עלי ותלך לביתה
ותחשוב בצרתה ובצרת בעלה ותחטול עליו ותברר לכה ותתפלל
חנה ותאמר אנא ה' הצילני והושיעני שלא אכשל בעבירה. ותלך
לבית נתן רציצותא ויראוהו סריסיו ויטהרו לנתן להניד חנה חנה
עומדת בשער ויאמר להם אם אמת הדבר תהיו חפשים ותבא
בחצר ותאמר לו שפחתו חנה חנה באה ויאמר לה גם את תהיי
חפשית ותבא אליו חנה וישא עיניו. ויאמר לה נבירתו מה תרצי

ומה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך ותעשה. ותאמר לו שאלתי
ובקשתי שתלוה לאישי כך וכך שהוא חבוש ואסור בבית האסורים
מהיום כמה ימים ולך תהיה צדקה מאת ה' ויצוה את עבדיו להוציא
הממון וליתן לה חפצה. ויאמר לה הנני עשיתי רצונך ואת יודעת
שאני חולה מאד מאהבתי כך עשי רצוני והחייני. ותאמר לו חנה
הנני בידך ותחת כנפיך ואין לי להמרות את פיך אבל אודיעך
שבאה לך שעה לקנות חיי העולם הבא והזהר ולא תפסיד שכרך
וטוב העוה"ב בדבר מועט ולא תאסרני על אישי וחשוב שהגעת
לחפצך ואל תאבד רב במעט והנשאר באשר יכלה ויתם וחשוב
בייסורי הקב"ה ואל תעשה דבר שתתנחם באחריתך ראה כל מי
ששמע ליצרו כמה ינחם בלי תועלת וזו לך שעה קלה ומועטת
לקנות חיים ארוכים ושכר טוב בעולם הזה ובעולם הבא שלא
יוכל כל אדם להגיע לדבר זה אלא כעמל הרבה וביגיע גדול ואתה
יכול להגיע לרצון בוראך בשעה קלה אם תשמע לשכלך ותגער
ביצר הרע ואשריך וטוב לך.

כשמוע האיש דבריה ויגער ביצר הרע ויקם ממטתו ויפול על
פניו ארצה ויתנבל ויתחנן לפני ה' להכניע יצרו ולישבר תאותו
ולהדריכו בדרך הטובה והישרה ולהורות אותו תשובה שלימה
ולסלוח עונותיו ויענהו ה' כהכנעו לפניו ויעתר לו ויאמר לה
נתן לחנה ברוכה את וברוך טעמך אשר מנעתני מבוא בדמי
עבירה והושעתני לבי לשלום לביתך ותלך האשה ותפרה את
בעלה ותוציאהו מבית הסוהר ותגד לו את אשר עשתה ולא האמין
לה בעלה כי חשד אותה שנתן בא אליה והיא העלימה ממנו.

ויהי כי ארכו הימים וישקף רבי עקיבא בעד החלון וירא איש
רוכב על סוס ועל ראשו זיו גדול וזהר מזהיר כשמש. ויקרא אחד
מתלמידיו ויאמר לו מי זה האיש הרוכב על סוס ויאמרו לו זה
הוא נתן רועה זונות. ויאמר לתלמידיו תראו כלום על ראשו.
ויאמרו לו לא. ויאמר להם מהרו והביאוהו אלי ויבא לפניו ויאמר
לו בני ראיתי על ראשך אור גדול בלכתך ואני יודע שאתה
מורשי העולם הבא. ועתה הודיעני מה עשית ויודיעהו דברי חנה
ויתמה רבי עקיבא מאד על התאפקו והכנעו בכבוש יצרו הרע
ורחקו מהעונות ושבו בתשובה שלימה ויאמר לו אמנם עשית
דבר גדול ועל כן הוריה הקב"ה על ראשך זיו גדול שראיתי והנה
זה בעולם הזה על אחת כמה וכמה הטוב הצפון לך בעוה"ב. ועתה

בני שמעוני וקח עצתי ושב לפני ואלמדך תורה ויעש כן וישב לפני רבי עקיבא ויפתח הפותח ואין-סוגר את לבו בתורתו לימים מועטים הגיע למעלה גדולה מאד בחכמה וישב בצד רבי עקיבא במעלה אחת. ויהי היום ויעבור בעל חנה על מדרש רבי עקיבא וישאל את אחד מתלמידיו איכה עלה נתן לגדולה זאת וספר לו כל המעשה ויאמן האיש לדברי אשתו ותשקוט נפשו מרוח הקנאה שעבר עליו מהחשד שחשד אותה ויבא אל ביתו וישק ראש אשתו ויאמר לה מחלי לי על אשר חשדתך בדבר נתן על שראיתיו היום עם רבי עקיבא ושאלתי והגידו לי כך וכך. הקדוש ב"ה ירבה שכרך כפלי כפלים כי הייתי בדוחק גדול בנפשי עד שהושיעני הקב"ה ברחמיו בדבר הזה שנגלה אלי היום.

ט) מעשה בשני בני אדם לסטים שיעצו ואמרו נלך ונעמוד על אם הדרך ונהרוג שם אם יבואו בני אדם עם ממון נעמוד עליהם ונהרגם ונקח מהם את ממונם. אמר האחד איך נעשה אם יודע הדבר נהרג, אמר האחר אני אתן לך עצה נחפור שני בורות באחד נשליך הפגרים ובאחת נשים הממון. אמר הא' כן דברת. עשו הבורות לכל מי שהיה עובר היו הורגין אותו ומשליכין אותו באחד הבורות ונוטלין ממנו וממנין אותו בבור השני. פעם אחת עברה סיעה של בני אדם אמר אחד מהם כבר עברתי פעם אחת ומצאתי דרך סלולה ועכשיו עלתה עשבים אי אפשר בלא שום דבר נחפש אולי נמצא כלום. חפשו ומצאו שתי בורות שם בא' מהם ממון ובא' פגרים אמר להם הלא אמרתי לכם לאמר כי אם נחפש נמצא שם כלום נחפש עוד בעבור הלסטים אולי נמצא אותם הלמו ומצאום נחכאים ואמרו להם מה טכנן לכאן בא מלאך המות וחתף את דבריהם ואמרו עונותינו הביאונו לכאן תפסום והוליכום לבית המלך ואמרו אדוני המלך מצאנו אלו הלסטים וכבר הרגו אנשים הרבה אמר להם המלך היאך עשיתם ספרו לו כל המעשה מיד צוה המלך לאסרם בזיקים ואסרום ונגדום מאד בכל יום ואין נותנים להם שום דבר מאכל אלא לחם צר ומים לחץ ועשו להם כן עד שמתו במיתה משונה. ולכן יזהר אדם שלא ישפוך נפש דם נקי ואם הוא הורג נפש מיד הקדוש ב"ה מוסרו לחמשה מלאכי חבלה על שלא קיים חמשה חומשי תורה האחד מכהו והשני מונה כדרך שמכין ומנין בבית דין. השלישי מוציא אור מגופו ושורפו. הר' מוציא ומביא חצבי אבנים קטנים ואומר

לו דקדק אלו בשניך שכל מה שגולת בשניך אכלת. והח' מביא
אכיו ואמו ומעמידם בפניו ואומר להם מפני מה לא הדרכתם את
בנכם בדרך ישרה וטובה ולא למדתם אותו תורה ומצות כדי שיפריש
עצמו מן העבירות מיד נותנים להם רשות [להכות?] אביו ואמו ואותו
הרוג ישמה שנא' ישמה צדיק כי חיה נקם על כן צוה לא תרצה.
(י) מעשה באדם אחד שהיו לו ג' בנות אחת עצלה ואחת
גנבתה ואחת המספרת לשון הרע והזקינו בביתו ולא היה אדם רוצה
אותן מפני דבתן רעה. פעם אחת בא אהבו להתארח בביתו וראה
בנותיו שהזקינו בביתו ואמר לו יש לי ג' בנים ואם ייטב בעיניך
תתני לי לבני לנשים אמר לו בנותי אינן ראויות לבניך א"ל מפני
מה א"ל מפני שיש בהן דופי ונגאי אמר לו איזה נגאי אמר לו
כך וכך אמר לו אעפ"כ תתני לבני מיד השיאן לבניו. מה עשה
לעצלה הושיבה על המטה והעמיד לפניה עבדים ושפחות ואמר
להם אל תניחו לעשות לה כלום. ולגנבתה הפקיד לה כל הממון
ואמר לה כל מה שתעשי יהיה עשוי. ולמספרת לשון הרע היה
משכים חמיה ככל יום ויום ודורש בשלומה ונושקה והושיבה אצלו
ואמר בתי מה טיבך אם תרצי לבקש כלום מבעלך תאמרי לי
ואמר לו ויעשה הפצץ ולא היתה מדברת לו כלום לימים בא
אביהן לבקרן היאך עומדת עם בעליהן הלך ונכנס אצל העצלה
וא"ל בתי היאך את עם בעלך אמרה לו תבא עליך ברכה אבי
שנתתני לאיש הזה שעושה לי כמה טובות שהעמיד לפני עבדים
ושפחות שאין מניחין לי לעשות כלום והוא נתן שכח לה'. יצא
משם ונכנס אצל הגנבתה ואמר לה בתי היאך את עם בעלך.
אמרה לו טובה כמו שאמרה הראשונה והוא נתן שכח לה'. יצא
משם ונכנס אצל אחרת שמספרת לשון הרע כיון שראתה את
אביה התחילה לבכות ואמרה לו אבא מנהגו של עולם לתת אדם
בתו לאדם אחד ואתה נתתני לשני בני אדם לאב ולכן ואם אין
אתה מאמין לי הסתר בחדר ותראה האמת מיד הכניסתו בחדר בא
חמיה לשאול בשלומה כמנהגו אמרה אל חמיה חזור לך ואל תיגע
בי ואל תבישני אמר לה וכי באתי אליך בשום מעשה רע חס
ושלום שלא עלה על לבי כיון שראהו אביה יצא מן החדר עמד
עליו והרגו ואחר באו עליו אנשי ביתו והרגוהו והיא היתה צועקת
ובוכה עמדו עליה והרגוהו מכאן אנו למדין לומר לשון הרע הורגת
שלשה האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו ואמרו רבותינו ז"ל אין

דבר קשה בעולם מלשון הרע לכך צונו לא תענה בנעך וכו' .
יא) מעשה שהיה בימי דוד מלך ישראל שהלך יואב בן
צרויה לקינסלי מדינתא דעמלק להלחם עליה ללכדה וסגרו
העמלקים את דלתות המדינה לפניהם והיו שם בני ישראל ששה
חדשים מקיפין את החומה והיו מנבורי ישראל עם יואב בן צרויה
י"ב אלפים חלוצי צבא לאחר ששה חדשים נתקבצו כל הנבורים
ועמדו ואמרו סה אחד אל יואב לא נוכל לסבול בזה להקיף את
החומה הרי זה כמה זמן שהנחנו הכפרים שלנו נשינו טפנו אמר
להם יואב מה אתם רוצים לעשות אמרו רוצים אנחנו לחזור לבתינו
אמר להם יואב למה נחזור בפחי נפש ויראה המלך פנינו ריקם
וישמעו כל העמים ויתקבצו עלינו וילחמו עמנו אלא עשו קלע
וקלעו אותי בקלע בתוך העיר ולקח יואב אלף כסף והסיף וקלעוהו
בקלע והסיף והכסף עמו . אמר להם יואב המתינו לי ארבעים יום
ואם תראו הדם יוצא מתחת דלתות המדינה דעו שאני חי ואם
לאו דעו כי אני מת ולכו לבתיכם ונפל יואב בתוך חצר של
אלמנה אחת בתוך המדינה והיתה לה בת אחת נשואה והנערה הזאת
יצאה לחצר ומצאה את יואב מושלך בתוך החצר ונכנסה לקרוא
לאמה ולבעלה ויצאו שלשתן והכניסוהו לבית ורחצוהו במים חמים
וסכוהו בשמן ותשב רוחו אליו וישאלוהו מי אתה ויאמר להם
עמלקי אנכי והייתי בגדוד של ישראל ותפשוני והביאוני לפני
מלך ישראל והמלך גזר עלי שיקלעוני ויקלעוני במדינה הזאת
ולכן מבקש אנכי נכס שתחיוני ולקח יואב עשרה כסף ונתן לאבי
הנערה ואמר לך ועשה מהם כל מה שתרצה וישב יואב עמהם
עשרה ימים ובקש ללכת במדינה אמרו לו לא תלך בזה המלבוש
מיד נתנו לו לבוש אחר והלבישו אותו משלהם ויצא לחוץ בתוך
המדינה והיה באותו המדינה מאה וארבעים שוקים וכל שוק ושוק
גדול מהב' מוצאה ומוכאה מהמדינה והלך אצל נסח אחד ואמר לו
עשה לי סוף אחד כמו זה שהוא שבור בידי כשראה הנסח הסיף
נזרעוע ואמר לו יואב למה נזרעועת אמר לו לא ראיתי כמו זה
מימי אמר לו עשה אותו לי ואני אתן את שכרך . עשה אותו לו
ותפש יואב את החרב ונענע ונשבר וכן עשה פעם שניה ופעם
שלישית נענע החרב פעמים ולא נשבר אמר לו יואב למי נאה
להרוג עם זה החרב אמר הנסח ליואב שר צבא מלך ישראל אמר
לו ניטא אני יואב אמר לו ראה מה יש אחריך החזיר הנסח ראשו

והכהו יואב בבטנו אמר לו יואב מה יש בלכך אמר לו כמו שלג
יש בבטני דחפו יואב והשליכו חציו לכאן וחציו לכאן ויצא לחוץ
ונכנס ברחוב המדינה ומצא שם כמו חמש מאות איש שכירים
גבורי מלחמה והרגם לא נשאר מהם איש וישב חרבו לתערה
וישב לבית שהיה שוכן שם ונשמע קול במדינה מן ההרונים והיו
אומרים מי הרג את אלו אמרו לא הרגם אלא אשמדאי מלכא
דשידי ושאלו אנשי הבית ליואב כלום אתה יודע משמועה זו
אמר להם לאו הוציא כסף ונתן להם ועמד עשרה ימים ואחר כך
יצא לשער וחרבו שלופה בידו והרג אלף וחמש מאות איש ותדבק
ידו על החרב ונצר ידו על זרועו וחזר לאותו הבית ומצא שם את
הנערה ואמר לה עשי לי מעט מים חמין וקבלי את החרב מידי
כשראתה הנערה כן צעקה ואמרה עמנו תאכל ותשתה ותהרוג
את אנשינו אז תקע יואב החרב בבטנה ותרפא ידו וחזר לשוק
ושמע כרוז שהיה מכריז ואומר כל מי שיש אורח בביתו יביאהו
למלך פגע בו יואב והרגו וכן היה עושה לכל מי שהיה מוצא עד
שהרג מחר שני אלפים ואחר כך בא לשערי העיר והכה שם כל
הנמצא ופתח שערי המדינה והיה הדם מתגלגל ויצא בשערי
המדינה וקודם לזה היו ישראל בוכים על יואב והיו רוצים לחזור
לבתיהם וכשראו את הדם יוצא משערי המדינה שמחו כלם אמרו
בפה אחד שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וכשפתח יואב בן
צרויה את שערי המדינה עלה לגג המגדל כדי שיראו אותו בני
ישראל שהיו חוץ למדינה והרים קולו ואמר כי לא ימוש ה' את
עמו בעבור שמו הגדול ואתם מה תעשו שגרו למלך ותכנסו כלכם
למדינה ולבשו כלי זין ושלפו חרביכם החזיר יואב את ראשו וראה
על רגלו הימנית פסוקים כתובים יענך ה' ביום צרה וכו' עד ה'
הושיעה המלך יעננו ביום קראנו ואמר דוד ליואב מה עשית הרגת
כל העמלקים שבמדינה כלה כמו שכתוב תמחה את זכר עמלק
אמר לו יואב כך עשיתי לא נשתייר מהם אלא המלך לבדו והלך
יואב והביא את המלך לפני דוד והרגו דוד בידו ולקח יואב את
כתרו ונתנו בראש המלך דוד והכתר ההוא היה מזהב טהור והיה
בו אבן יקרה דכתיב אבן יקרה כו'. והוציא את כל הרכוש וכל
הטף וכלי כסף וכלי זהב ושללו וכזו כל אשר במדינה ושרפו כל
בית ע"א שלהם כדכתיב כי את מזבחותיו תתוצון ושמח ה'
בשמחתם והושיעם ויצאו בשמחה גדולה ושרפו כל העירות

שכאדום ולא היתה להם תקומה כמו שכתוב ויהי אדום עובדים
לדוד ובאו ישראל לירושלים בשמחה גדולה ומחללים ומשבחים
לחי עולם הם והמלך דוד ונפל פחד ורעדה על כל העמים אשר
סביבותיהם ואימתו של דוד שנתן לו ה' דכתיב ויהי דוד בכל
דרכיו משכיל וה' עמו. כן יהי ה' אלהינו עמנו ועם כל ישראל.
(ב) מעשה ברבי שמעון הגדול אשר ישב בעיר מנצ'א
היושבת על יד הנהר רינוס, ולו היו שלשה גליוני ראי תלויים
בתוך ביתו, אשר בהם ראה את כל אשר היה ואשר עתיד להיות.
ואחרי מותו יצא מעין נובע ממראשותי קברו.

ר' שמעון הזה היה איש גדול מאד, ויהי לו בן קטן ושמו אלחנן.
ויהי היום ושבת היה, והנכריה באה להסק את התנור כמשפט
בכל שבת ושבת ותרא כי אין ר' שמעון ואשתו בבית, כי כבר
הלכו לבית ה' להתפלל, ורק האמה לבדה נשארה את הנער,
ותשא את הנער בורעותיה ותצא עמו. האמה ראתה את אשר
הנכריה עושה, אך לא עלה על לבו לחשוב כי רעה בלב הנכריה,
ותאמר אך משחקת היא את הקטן ומחר תשוב ותשיב אותו הבית.
אולם לא שבה הבונדה כי אם נשאה את הנער מזה והלאה
ותכניסו בכרית החדשה, ותתברך בלבה כי קרבן טוב הביאה
לרצון לפני אלהיה כמחשבת כל הנוצרים בימים ההם, ובשוב ר'
שמעון ואשתו מבית ה' לא מצאו גם את האמה בבית, כי ראתה
הנכריה בוששת לשוב את הנער ותצא לבקשה ולרדוף אחריה,
אבל לא מצאה אותה עוד. ותשב אל בית ר' שמעון בפחי נפש
ותזעק ותיליל עד למאד. ויאמר לה ר' שמעון: מה היללה הזאת?
הנידי מה היה! ותען האמה: אדוני רבי! הנכריה המסקת את
התנור ביום השבת באה ותננוב את בנך ותנס ולא ידעתי אנה
נחבאה להסתתר עמו. וימחר ר' שמעון ויצא הוא ואשתו והאמה
לבקש ולדרוש, אך לשוא כי לא נמצא הנער ואיננו. אז נתנו
האבות קולם בבכי ומספד מר ויצעקו ויועקו מכאב לבם נורא
מאד. אחרי כן צם ר' שמעון לענות נפשו יומם ולילה ויתפלל
לה' להשיב לו את בנו, אך תפלתו שבה ריקס, כי מאן ה' לגלות
לו את מקום הנער באשר הוא שם.

והנער הובא אל הנלחים ויגדלוהו וילמדוהו ויהי למלמד גדול
כי לבו רחב כלב אביו ר' שמעון. וילך הנער ויעלה מבית מדרש
החכמה האחד אל השני וכה עלה למעלה למעלה עד כי גדלה

חכמתו מאד ויבא לרומא. שם הוסיף ללמוד לשונות רבות ויעש לו שם ויגדל מיום אל יום הלוך וגדול עד כי נשא לקארדינאל. שמו יצא בכל הארץ וכלם אמרו כבוד לו וינשאוהו בפיהם עד מאד, בלמודיו ביפיו ובקִּהנתו.

בעת ההיא מת האפיפיור, ולא נמצא קארדינאל חכם ומלמד כקארדינאל החדש הזה למלא את מקום האפיפיור המת. ויבחרו בו ויושיבוהו על כס האפיפיורים.

האפיפיור החדש הזה ידע היטב מכבר כי ממעי יהודה הוא יצא ואביו ר' שמעון הגדול במגנצ"א, ורק שבוע כל טוב וחשוב גדול בין הגוים, לא נתנו לבו לעזוב את כל הכבוד הזה ולשוב אל אביו אל עמו ואל אלהיו, ועתה כאשר התנשא לכל הנוצרים לראש נכסף נכסף לראות את פני אביו ויתן אל לבו להביאהו אליו רומא בערמה, ויכתוב ספר אל ההגמון אישר במגנצ"א, כי כל ההגמונים סרים למשמעתו, ויצוהו אישר לא יתן את היהודים לשמור את שבת קדשם, ולא ימולו בשר ערלת בניהם, והנשים לא תטבולנה במים להטהר מטמאת נדתן. והאפיפיור ראה על ככה לאמר: אם כזאת ישמעו היהודים ותפול עליהם אימתה ופחה, אז ימחרו לשלוח אלי גדוליהם מקרבם להתחנן אלי לבטל מעליהם גזרתי הקשה, ואין ספק כי את אבי ישלחו בראש שלוחיהם. כן חשב מראש וכן היתה אחרית הדבר. בכא ספר האפיפיור אל ההגמון קרא אליו את היהודים ויצום מטעם האפיפיור על כל הדברים אשר גזר עליהם ואין להשיב. ויבחרו היהודים מאד ויתחננו אל ההגמון להסיר מעליהם את הרעה הזאת, אך הוא ענה ואמר: אל נא תעתירו עלי תחנוניכם, כי אין בידי להועיל לכם, הא לכם ספר האפיפיור קראו בו ודעו כי קצרה ידי מהושיעכם, ואולם אם יש את נפשכם לבקש תקנה, זאת עצתי לכם אישה, תעשו, שלחו מכם אנשים חכמים ונשואי פנים להאפיפיור רומא, ויפילו לפניו תחנונים, אולי יעתר לכם ויעביר מעליכם את הגזרה הזאת. אז קדמו יהודי מגנצ"א את פניה' בתשובה תפלה וצדקה ואחרי כן בחרו בשני רבנים ובר' שמעון הגדול לראש עליהם לשלחם לרומא, באמרם אולי יעשה ה' גם לנו ויטה את לב האפיפיור עלינו לטובה. רק בין כה וכה מלו את בניהם ולא עשו מדבר הגזרה, כי כן נאות להם ההגמון לעשות כן בסתר ובמחשך עד שוב השלוחים, וישאו השלשה הנבחרים רגליהם ויבואו רומא.

ויתיעצו שמה את היהודים מה לעשות בדבר הגדול והרע הזה.
וכאשר שמעו יהודי רומא את השמועה הזאת כן תמהו מאד.
ויאמרו: מי האמין לזאת! מעולם לא היה אפיפיור טוב ליהודים
כהאפיפיור הזה. הן תמיד הוא מתהלך את היהודים, מהם אנשי
סודו ויועציו, וגם ישחקו עמו תמיד במשחק השאך ובלעדם לא
יחיה, ואיך נהפך פתאום לכו לשנאה. ויאמרו עוד, כי לא יאמינו
אשר מהאפיפיור יצאה הנזרה הזאת, כי אם ההגמון ברא אותה
מלכו להרע ליהודי מננצ"א. אז הראם ר' שמעון הגדול את הספר
אשר שלח האפיפיור ואת חותם ידו אשר עליו. ויראו יהודי רומא
וידעו כי אמת הדבר ויענו: אין זה כי אם חרה בכם אף ה' ויסת
את האפיפיור לגזור עליכם את הנזרה הזאת, ויקראו צום וירבו
בתפלה וצדקה גם הם, ופרנסי עדת רומא הלכו אל הקארדינאל
הרואה תמיד פני האפיפיור ויתחננו אליו בעד יהודי מננצ"א.
ויאמר הקארדינאל: אתם ידעתם כי הספר ספר האפיפיור הוא אשר
שלחו אל ההגמון ממננצ"א, ואני מה? מה אעשה לכם והועיל לא
אוכל? — ואולם הבטיח להם להיות בתומכי תחנתם ולדבר עליהם
טוב כמליץ ישר, ויצום להכין אגרת בקשה, והוא יביא את הבקשה
הכתובה הזאת ליד האפיפיור, ויעשו כן.

ויהי בהגיע הבקשה אל יד האפיפיור ויקראה, וידע מי המה
השלוחים הבאים ממננצ"א ויצו להביאם לפניו. ויבא ר' שמעון
הגדול עם שני הרבנים הנלוים אליו אל הקארדינאל הראש, והוא
הודיע להאפיפיור כי באו היהודים כמצותו עליהם והם מבקשים
לקרוא את פניו ולדבר עמו פה אל פה. ויען האפיפיור: יבא
האחד הראש בשלשה ויעמוד לפני הוא לכרו, ובכן בא ר' שמעון
הראש והזקן משני רגליו ומראהו כמלאך ה' צבאות, ובהראותו את
פני האפיפיור כרע ר' שמעון על ברכיו וישתחוה. והאפיפיור ישב
אז וישחק במשחק השאך עם קארדינאל אחד אשר ישב למולו,
ובהראותו את ר' שמעון הגדול, חרד מאד ויצוהו לקום מעל ברכיו,
לשבת על כסא עד כלותו את המשחק, כי הכיר את אביו ברגע
אשר נראה אליו, ואביו לא הכירו. ככלות האפיפיור את המשחק
פנה לר' שמעון ויאמר לו: מה שאלתך? ויען ר' שמעון בכבי
תמרורים ויגד לו את שאלתו ויואל להתנפל שנית לפני רגליו,
ולא נתנו האפיפיור לעשות כן ויאמר לו: היטב שמעתי את
בקשתך ותחנתך עלתה באוני, אבל דברי שטנה רבים באו אלי

ממנצ'א עליכם. על כן גזרתי עליכם את הגזרה הזאת. ומתוך הדברים האלה החל האפיפיור להתוכח עם ר' שמעון בפלפול גדול וכמעט אשר לא מצא ר' שמעון מענה להשיב לשואלו בחריפות גדולה. וישתומם מאד לראות רחב לב איש נכרי אשר לא יאמן כי יספר. חצי היום ישבו ויפלפלו עד אשר אמר האפיפיור: ידידי הנני רואה כי מלמד גדול אתה. ואחיק אשר שלחך לא יבושו מתקוים אשר שמוה בפיך. והנה מדי יום ויום יבואו אלי יהודים לשחק עמי במשחק השא"ך. ועתה גם אתה שב נא עמי בזה ונשחק פעם אחד. ובקשתך לא תשאיר מעל. ור' שמעון היה אמן נפלא במשחק הזה אשר לא נמצא כמוהו בכל הארץ. ובכל זה נצחו האפיפיור הפעם. ויתמה ר' שמעון מאד. ועוד שבו וידברו מהאמונות ור' שמעון ישמע מפי האפיפיור גדולות ונפלאות ויהי לפלא בעיניו. באחרית הדברים שנה ר' שמעון את בקשתו ויבך בכי גדול. ויאמר האפיפיור: יצאו כל העומדים לפני מעלי! ויצאו. אז נפל על צוארי ר' שמעון ויבך ויאמר לו: אבי ידידי, האם לא תכירני? ולא הבין ר' שמעון מה ירמוז דברי האפיפיור ויען: אי מזה התכבדתי להכיר את כבודך הקדוש? ויוסף האפיפיור ויאמר: אבי ידידי! האם לא אבד ממך בנך עודנו נער בראשית ימך? ויבהל מאד ר' שמעון ויען: כן הוא כדברך. או התודע אליו האפיפיור ויקרא: אני אני הוא בנך הזה אשר גנבתו הנכריה ביום השבת. ואולם באיזה חטא באה עליך הצרה הזאת לא ידעתי שחרו, אך זאת ידעתי ונוכחתי כי מה יצא הדבר. ועתה בצאת נפשי לראות פניך ולגלות אונך כי גמרת בלבי לעזוב את אמונתי החדשה ולשוב אל אלהי אבותי. על כן בערמה גזרתי את הגזרה. בידעי מראש. כי אותך ישלחו היהודים לבקש מלפני להעביר את רוע הגזרה. ועתה הנני מכטל אותה ושלום יהיה לכם. ואולם אבי הלא תגיד לי. היש תקוה לאחריתי ותהי לי כפרה לפני האלהים? ויען ר' שמעון: בני יקרי! הסר הדאגה הזאת מלבך כי אנוס היית. ובעורך נער גנבת מאכותך ומאמונתך. אבל אבי! הוסיף הבן וישאל: אבל מכבר ידעתי מימים רבים כי יהודי נולדתי ובכל זה השתקעתי בגוים עד היום. והטוב הרב אשר היה לי עצרני מלשוב אל אלהי אמת. היאכה אלהים סלוח לי? [ויען ר' שמעון: אין דבר עומד בפני התשובה ומודה ועוזב ירָחם]. ועתה. אמר הבן: עתה שוב אל ביתך בשלום בשם אלהי ישראל והשב

את הספרים אשר אתן על ידך להגמון, וירף מכס. רק איש אל ידע מכל הדברים אשר דברנו, ובעוד ימים לא כבירים אנא אליך למנצ"א. אבל בסרם אעזוב את מקומי ואת משמרתי אעשה דבר לזכרון ואותירנו אחרי לטוב ליהודים.

ר' שמעון שב אל רעיו ואל יהודי רוטא ויראם את ספר האפיפיור כי בטלה הגזרה וישמחו מאד. אחרי כן שב אל עירו ויטסור את הספר להגמון ותהי שמחה ויששון ליהודים בכל העיר. ואל אשתו נלה סודו כי בנס הנאבד הוא האפיפיור, ובשמעה כזאת עוררה יללה גדולה ותמאן להתנחם. אבל ר' שמעון אמר לה: חשקטי ואל תצטערי, כי עוד מעט ויהי בנינו זה בתוך ביתנו. והאפיפיור חבר ספר דובר סרה על האמונה ויניחה למשמרת, ויקם מצוה על כל האפיפיורים אחריו לקראת בו. ואחר כן אסף בידו הון רב ויקלט בסתר ויבא אל מנצ"א וישב אל אלהי ישראל באמת ובתמים ויהי לאיש יהודי חשוב מאוד בעיני כל העם. וברוטא לא ידע איש אנה בא ומה היה לו.

על המעשה הזה חבר ר' שמעון הגדול יוצר ליום שני של ר"ה ויאמר בו: אל חנן נחלתו בנועם להשפר. ולכן אל יאמינו הקוראים כי דברי הספור הזה המה שוא ותפל, אבל הם אמתים ונכוחים ואין שקר בהם.

ואולם רבים אומרים כי במשחק השא"ך הכיר בו ר' שמעון כי מזרע היהודים הוא. וגם רבים אומרים כי אמנם הכיר אשר הוא בנו, יען שחק האפיפיור כאשר למדהו אביו בעודנו נער בהחלו ללמוד את המשחק הזה.

ה' יסלח לנו לעונינו בזכות ר' שמעון הגדול אמן סלה:
(ג) מעשה ברבי ראובן שהיה חכם וחסיד וישר עוסק בתורה כל ימיו ביום וכלילה וכל הנזירות שהיו באות על אותו הדור היה עומד ומתפלל לפני הקב"ה ומבטלם בתפלתו ולא היה לו כי אם בן אחד והגיע קצו שלזה חכן להפטר מן העולם בא מלאך המות לפני ר' ראובן אביו ואמר דבר אחד יש לי לומר לך א"ל אמור א"ל הגיע קץ של בנך להפטר מן העולם א"ל אם כך הוא גזר הקב"ה גזרה זו אין אנו יכולים לבטלה אלא בבקשה מסך שתתן לי זמן שלשים יום ואקח לו אישה ואעשה לו חופתו ואח"כ עשה שליחותו של מקום א"ל המלאך הרי הוא בידך כטיב בעיניך עשה והלך המלאך למקומו ור' ראובן הלך לביתו ולא הגיד הדבר לשום

אדם ונשא אשה ונתן ביד בנו עלי הדם וא"ל לך זמן כל בני העיר וכשהלך לזמן פגע בו אליהו ז"ל וא"ל היכן תלך א"ל אבי שלחני לזמן כל בני עירי א"ל יש לי דבר אחד לומר לך א"ל ומה הוא א"ל בני הניע קצך למות א"ל אם כך גזר הקב"ה אין מי יכול לעכב איני גדול מאברהם יצחק ויעקב א"ל בני אומר לך דבר אחד כשתזמין בני העיר ותשב בסעודה עם הזקנים אל תטעום כלום אלא יהיו עיניך בדלת והאדם שבא כעני וראשו פרוע ובגדיו פרועים שער ראשו מקולקלים דע כי הוא מלאך המות ועמוד על רגליך ותפול על רגליו והשתחוה והכניסוהו שיאכל עמך והישמר לך שלא תניחנהו אלא תפוש בו בחזקה שיאכל וישתה ואם לא ירצה לישב בסעודה קחהו בחופתך והאכילהו והשקהו הלך אליהו ז"ל לדרכו וגם הבן הלך לביתו ולא הגיד לא לאביו ולא לאמו ולא לארוסתו באו הזקנים וישבו בשלחן וישב גם החתן עמם והיו עיניו מסתכלים בדלת ומן הצער והדאגה לא אכל ולא שתה וכשהיו העם אוכלים ושותים בא מלאך המות ונדמה לו כעני וראשו פרוע ובגדיו פרועים ושערותיו מקולקלים כיון שראהו החתן עמד מן השלחן ונפל לפני רגליו ותפשו בחזקה וא"ל אדוני הכנס א"ל איני נכנס א"ל הכנס וישב עם הזקנים תפשו בחזקה והושיבו בין הזקנים בחופתו כהביאו לפניו כל מיני מעדנים ונראה לו כמו שאוכל ושותה כשאכל ושתה א"ל בני כשהיית בונה ביתך התבן שלו מהיכן לקחת א"ל מבעל הגורן א"ל בני בעל הגורן מבקש את תבנו א"ל לקח תבן אחר ונתן לו א"ל אינו רוצה כי אם תבנו א"ל אם כן אנו נותצים את הבית ומפרידים את המיט ומוציאין את התבן ונתן לו א"ל בני אין בעל התבן אלא הקב"ה והתבן אינו אלא נפשו הוא שלחני ליטול את נפשו ואני הוא מלאך המות א"ל אם כן הוא תן לי רשות שאצא ואראה את אבי ואת אמי ואת ארוסתי א"ל לך הלך לאביו ולאמו מיד עמד ר' ראובן אביו ונתעטף והיה מתפלל ובקש רחמים על בנו והיה הבן בוכה כנגדו ומחבקו ומנשקו ויצא ואמר למלאך המות תן לי רשות אפייסך מאד עד שאכנס לחופתי ואנשק לארוסתי אמר לו לך הלך אצל אשתו ונשקה וא"ל תהי יודע שבא מלאך המות ליטול את נפשי אמרה לו ומה אמרת לו א"ל לא אמרתי לו כלום אמרה לו עמוד כאן ואני אלך לדבר עמו יצאת וא"ל אדוני אתה באת לקחת את נפש בעלי א"ל הין אמרה לו כך כתיב בתורה כי יקח איש אשה

חדשה נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמה את אשתו אשר לקח
א"ל המתני אלך להקב"ה אולי יעשה למען שמו וירחם עליו עלה
לדקיע ומצא שם מיכאל וגבריאל ומלאכי השרת עומדים ומבקשים
עליו רחמים ואומרים רבש"ע כל גזרות קשות הבאות לעולם רבי
ראובן עומד לפניך ומתפלל ואתה מבטל אותם בעבורו ועכשיו
כלנו מבקשים עליו רחמים ואין אתה שומע לנו עשה נא למען
שםך הגדול ותרחם עליו ומלאך המות בא ואמר לפני הקב"ה כך
וכך אמרה לי אשתו מיד נתמלא הקב"ה רחמים ונהפך גזר דינו
לחיים והוסיף לו הקב"ה על שנותיו שבעים שנה כנגד שבעה ימי
החופה לקיים מה שנאמר רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע
ויישעם.

לקוטי מדרשים

(א) רבי יהודה ור' נחמיה חולקין, ר' יהודה אומר לששת ימים נברא העולם שכתוב במעשה כל יום ויום ויהי כן. הכי שיטתו של ר' יהודה, ור' נחמיה אומר ביום הראשון נברא כל העולם. א"ל ר' יהודה א"כ מהו דכתיב במעשה כל יום ויום (ויהי כן). א"ר ברכיה כשיטתו של ר' נחמיה ויאמר אלהים תוצא הארץ אין נכון תוצא אלא בדבר שהיה מוכן מבראשית שנא' בראשית. מעשה ששאלה מטרוניתא אחת את ר' יוסי בן חלפתא לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו. אמר לה מיום הראשון, אמרה לו מנין אתה מלמדני, א"ל עשית מימך את (משקה) אריסתון, א"ל הן, וכמה מיסון (פי' מינין) היו לך, אמרה לו כך וכך, א"ל וכולם בבת אחת נתת לפניהם, א"ל לאו אלא בשלתי כל התבשילין כאחת אבל לא הכנסתי לפניהם אלא מיסון מיסון, וכולם ממקרא אחד שנא' כי יוצר הכל הוא. (מדרש ילמדנו כ"י פ' בראשית ועיין ילקוט שמעוני פ' בראשית סוף סי' ו' בשם מדרש תנחומא).

אמרו במדרש ר' תנחומא חלוקים רבי יהודה ורבי נחמיה בכריאת העולם ר' יהודה אומר בשישה ימים נברא העולם שהרי מעשה כל יום ויום כתוב ביומו ונאמר ויהי כן. ר' נחמיה אומר ביום ראשון נברא הכל כדאיתא התם. וצריך אתה לדעת מחלוקת אלו החכמים כי דעת ר' יהודה כי כל כח ונח נברא ביומו, ודעת רבי נחמיה כי כלם נבראו ביום ראשון מקובצים. (פירוש פלוני אלמוני כ"י לפי הרמב"ן על התורה).

(ב) יקוו המים בשעה שאמר הקב"ה יקוו המים ותראה היבשה היו מסבבין זה בזה ולא היו משניחין בקש הקב"ה להפוך את העולם לתוהו ובוהו, קרא הקב"ה לשר הפנים א"ל אני מודיעך למכרא עלמא סקח עיננהי ומלא אש אוכלה ועבין עמוקים וקרא להן לגזור ים סוף לגזורים מיד עמדו במקומם נטה עליהם הקב"ה והשקיען בהרים וענו פמליא של מעלה קדוש וברוך לשמו ומלאכים אמרו בשכמלו ובאותה שעה עמד מהלל שם המהלל בפמלייא ואמר לפניו רבש"ע עתיד אתה להשתבח בכריותך עד לאין קץ

ותתברך עד לאין תכלית ותתרום עד אין קצבה עתיד אתה
שתכיר לאברהם יותר מכל בריה ותאמר לו קח נא את בנך ולאחד
מבניו אחריו תקראהו בני בכורי ועתידין בניו לקבל עליהן את
עול מלכותך בה' ימלוך לעולם ועד ועתיד אתה ליתן התורה
בקדושה ובטהרה ולומר להם אנכי ה' אלהיך והם יאמרו כל אשר
דבר ה' נעשה ונשמע בבקשה ממך תרחם על עולמך ואל תחריבנו
שאם תחריבנו ח' מי יעשה רצונך באותה שעה נח הקב"ה ונתן
רשות לאדם ליכנס בג'ע ומסר לו כל מעשה בראשית ותלאן
כאצבע בפלגות אצבעא ועירא וקבילו עלייהו מילי דשמיא. (פירוש
הרא"ש על התורה הנדפס בספר הדר זקנים דף א' עמוד א' וב').
ג) איתא במדרש בשעה שנוף הקב"ה בלבנה ונפלה נפלו
ניצוצים ממנה על פני כל הרקיע וכנו המאורות ונקראו כוכבים
על שם שכבו מאור הלבנה (שם עמוד ב').

בשעה שנוף הקב"ה בלבנה נפלה ונפלו ניצוצים עמה על
הרקיע ומזה נעשו הכוכבים. ולפי שנפלה מאורה נשארה חשוכה
וגם הניצוצים שהם הכוכבים אינם מאירים כמו כשהיה חלק לבנה
מאורה כשמש ולכן נקראו כוכבים לפי שכבו. (ילקוט ראובני
בשם מדרש תולדות יצחק).

ד) כי טובות הנה. ובמדרש טובת כתיב נערה בתולה צדקת
היתה וכשירדו בני האלהים א"ל תשמעו לנו וא"ל לא אשמע לכם
אם לא תעשו את הדבר הזה שתתנו לי כנפים שלכם כד"א שש
כנפים לאחד. נתנו לה כנפיהם מיד פרחו לשמים ונמלטה מן
העבירה ואחזה פני כסא והקב"ה פרש עליה עננו וקבלה וקבעה
במזלות והיינו מזל בתולה והמלאכים נשארו בארץ ולא יכלו
לעלות עד שמצאו סולם שיעקב אבינו חלם ועלו הה"ד והנה
מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (שם דף ג' ע"ב).

מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. אותם מלאכים שירדו כאשר
ראו בנות האדם היפות לא עלו עד עתה כי כשירדו מצאו בתולה
אחת אמרו לה שמעי לנו. אמרה להן ומה תתנו לי. אמרו לה
כנפים שלנו ונלמדך שם המפורש. וילמדו לה שם המפורש ויתנו
לה כנפים. מיד פרחו בשמים. אמר לה הקב"ה הואיל וברחת מן
העבירה אקבע לך שם במזלות. והיינו מזל בתולה. והמלאכים
שנתנו לה כנפיהם לא יכלו לעלות עד עתה שמצאו סולם לעלות
(שם דף י"ב ע"א).

ה) במדרש אהר, כשנעקד יצחק בקש אברהם מאת מלך מלכי המלכים הקב"ה ובכה ויתחנן לו שכל זמן שיזכרו ישראל לפניו את עקדת יצחק שתהא כפרה להם כאלו היה נשרף ע"ג המזבח אמר חסד הוא שאתה דורש מלפני שאלו היית אומר דורש ממני קודם אשר היית עוקד בנך היה תנאי אבל עתה מה שעשוי עשוי ומ"מ אישבע לך על בנך יעקב ואתן לו חותמי לעשות ולהזכיר את בנך את המעשה הזה אשר עשית כל זמן שיזעקו ויתפללו וזש"א הכתוב תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת כלומר תתן חותמך שהוא אמת שתקיים החסד אשר עשית לאברהם אשר נשבעת לקיים מה שאמרת לעשות לזרעו אחריו (שם דף ז' ע"ב ועיין ילקוט פ' וירא סי' ק"א פיסקא אברהם אברהם בשם פסיקתא).

ו) ויעקד את יצחק בנו, יש במדרש שהכניסו בתיבה עד שעה שרצה לשוחטו שהיה ירא מן השמן פן יפיל בו מום (פירוש התוספת על התורה בס' הדר זקנים דף ח' ע"א).

ז) והריב"א מצא מדרש שנשמע יצחק בג' עשתי שנים כדי לרפאותו מן החתך שחתך אביו כשהתחיל לשוחטו (שם דף י' עמוד ב').

ח) הגה אנכי הולך למות, המדרש אומר שפעם אחת הלך עשו לצוד חיות ועופות וראה צבי רץ לפניו וירץ אחריו ומצאו נטרוד וא"ל למה אתה צודה ביער שלי, אני רוצה להלחם עמך ולקח זמן להלחם עם עשו, בא עשו ונתיעץ עם יעקב, א"ל יעקב כל זמן שיש לנטרוד בגדי אדם הראשון לא תוכל לו אך תאמר לו שיסירם מעליו ותלחם עמו וכן עשה, וכשהפשיטם נטרוד בא עשו וילבשם במרמה וקם והרג נטרוד ולפיכך היה עשו עיף כדכתיב עיפה נפשי להורגים (שם, שם, שם, ועיין ב"ר פס"ד וס' הישר פ' תולדות ופדר"א פכ"ד).

ט) ויפשיטו את יוסף, יש במדרש שהיה לו קמיע בצוארו בא רפאל ועשה ממנו חלוק והלבישו וכשהעלוהו מן הכור למוכרו ליישמעאלים ראו שהיה לו חלוק התחילו אחיו להתקוטט ואמרו לא מכרנוהו כי אם ערום נתנו להם הישמעאלים מנעלים תחת חלוקו והוליכוהו בחלוקו (שם, שם דף ט"ז ע"ג).

י) בעשרים כסף, בפרקי ר"א פריך היאך נתנו יוסף בדבר מועט כזה, ומשני הוריקו פניו בעבור נחשים ועקרבים שהיו בכור

(שם, שם דף י"ז ע"ג ובפדר"א שלפנינו ליתא, עיין תנחומא פ' וישב פ"סקא וישראל אהב את יוסף ופדר"א פל"ח).
יא) אחרי הודיע אלהים אותך, זה שבעים לשון שלמד לו גבריא"ל כל אותם הימים שהיה בבית הסוהר ולא היה יכול יוסף להבינם עד שהוסיף לו אות אחת על שמו מן שם של קב"ה כמו שספורש ע"י דוד ערות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים, מה עשה פרעה הרשע כשראה חכמתו התחיל לנסותו תקן סולם של ע' מעלות וכל מעלה ומעלה היה יוסף משנה לשונו כשהגיע למעלה העליונה התחיל לספר לשון הקדש, ופרעה היה יודע ע' לשונות אך לשון הקדש לא היה יודע, התחיל ליבוש, אמר ליוסף אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת, כלומר מאחר שאתה יודע לשון הקדש שמעולה על כולם וכתוב בנימוסי מצרים כי אין להעמיד מלך כי אם היודע ע' לשון ופרעה לא היה יודע לשון הקדש, אמר ליוסף אשתבע לי דלא מגלית הא דלא ידענא לשון הקדש, נשבע לו וכשרצה יוסף לקבור את אביו א"ל אבי השביעני, ואם לא תניח לי לשמור שבועתי אף השבועה שנשבעתי לך אכטל, ענהו פרעה עלה וקבור את אביך כאשר השביעך (שם, שם דף י"ט ע"ג ועי' סוטה ל"ז וס' הישר פ' מקץ ופדר"א פל"ט ושם הלשון מגומגם).
יב) ואחיו מת, א"ל ראית אותו מת אמר לו הן עמדת על קברו א"ל הן, השלכת עפר על עיניו א"ל לא, אמר ליה יוסף למה אתם מדברים דברים של כחשים, מנחש אני נגביע שהוא גדול מכם, והיו ראובן שמעון ולוי שותקים, אמר יודא אין אחד מכם חושש חוץ ממני מפני שערבתי לנער אמר יוסף אישאל לו מי נתן לו עצה לנגוב הנביע שמא נתתם לו עצה התחיל בנימין ואמר שלא נתנו לו עצה אלא נטלו שלא מדעתם, א"ל יוסף השבע לי, א"ל בפרישותו של יוסף אחי לא ננבתיו ולא פשעתי בו כמו שלא פשעתי ביריית חצים שנשתלחו לאחי ולא בפשיטת כתנתו שהפשיטוהו ולא בהשלכה שהשליכו אותו הבורה ולא בהטבלה שהטבילו כתנתו בדם, א"ל ומי יודע שאתה נשבע באחיך באמת, א"ל בשמותם של בני תבין ותדע שהייתי מחבבו שקראתי להם שמות על מה שאירע לו, א"ל ומה שמותם א"ל בלע ובכר אשבל גרא ונעמן אחי וראש מופים וחופים וארד וכולם נקראו על מקראות יוסף, בלע שנבלע בין האומות, בכר שהיה בכור,

אשכל שנשבה בין הגוים, גרא שגר בין האומות, נעמן שהיה נעים, אחי שהיה אחי, וראש שהיה ראש וגדול ממני, מופים שהיה יפה, חופים לא ראיתי חופתו ולא ראה חופתי, וארד שירד בין האומות. אמר להם אחיכם שאתם אומרים מכתם אותו לי וקניתי ואראהו לכם אם תרצו והיה קורא אותו יוסף בן יעקב והיו מסתכלים בד' דפנות הבית, א"ל הרי הוא בפניכם והיו מבוהלים מאד, אמר להם אני יוסף אחיכם אשר מכתם אותי מצרים ויבקשו להרגו כי נתכיישו מפניו ויראו ממנו והקב"ה פורם בד' רוחות הבית התחיל יוסף לדבר עמהם בלשון הקדש לשון רכה גשו נא אלי ויגשו. (שם, שם דף כ"א ע"א וב' זע"ן תנחומא פ' ויגש פ"סקא ד').

יג) בחרבי ובקשתי, לאחר שהרגו שמעון ולוי אנשי שכם נתקבצו כל סביבותיו להורגם בא יעקב וחגר חרבו וקשתו ועמו כל השכמים ונפתלי נשא את יהודה על כתפיו והרגו כל אויביהם. שאל יעקב לבניו לאחר מלחמתם מי עשה יותר במלחמה אני או אתם אמרו לו אבינו אתה זקן ומה יכולת לעשות, א"ל עתה תראו למי הכח, הולכים יעקב אצל שער אחד ונעל אותו דחפו כולם לנגדו ולא יכלו לפותחו מיד הודו לו שעל ידו נעשתה המלחמה והיינו הא דכתיב בחרבי ובקשתי, (שם, שם דף כ"ג).

יד) איתא במדרש בחנוכה שגזרו גזרות על שבט יהודה לכד לפי שקבלה היא בידם שהרג את עשו (שם).

טו) ויספר משה: אני ישנתי ואחלום חלום, והנה על ראש הר גבוה כסא רם אשר עד לשמים הניע, ועליו יושב איש, ותארו נשא ונעלה עד למאד, על ראשו כתר מלוכה, בשמאלו שרביט גדול ובימינו ירמו לי לגשת אליו, ואעמוד לפני הכסא ויושט לי את השרביט, ויצוני לעלות על הכסא אשר ירד מעליו לשבת תחתיו, וישם גם כתר מלכותו בראשי אשר חסיר מעל ראשו, אז נפקחו עיני וארא את כל כדור הארץ, את תחתיות הארץ ואת גבהי השמים, ופתאום נפל לפני רגלי כל צבאות הכוכבים, וכמו מניתי מספר לכלם, והם קמו עמדו מסביב לי כמחנות בני תמותה במערכות המלחמה, הקיצותי משנתי ותפעם רוחי ואירא מאד. ויען רעואל: האורח! האלהים הראך גדולות ונצורות! לו יאריכו ימי עד יקום עליך הדבר הזה, כי כסא גדול אתה תהפוך, תחלק שלל והיית נגיד ומצוה לאומים, ואשר ראית את כל

הארץ. אשר מתחת השמים ואשר ממעל להם. אות הוא כי לפניך
נגלו תעלויות כל העתים. מה שכבר היה לעולמים. מה שהיה
ואשר תבאנה באחרית הימים. האלהים הודיעך את כל. (שירים
על יציאת מצרים ליחזקאל האלכסנדרוני).

טז) והמים להם חומה. חסר וא"ו לפי שמתחלה נתמלאו המה
עד שבא נבריא אל שהיה מכריז ואמר למים שבימינם הזהרו
בישראל שעתידים לקבל תורה שנתנה בימין. שנאמר מימינו אש
דת. וחזור ואמר למים שכששאלם הזהרו בישראל שעתידים
להניח תפילין בשמאלם. וחזר ואמר למים של אחריהם הזהרו
בישראל לפי שעתידים להתעטף בציצית ומשליכים מאחוריהם
וחזר ואמר למים מלפניהם הזהרו בישראל שעתידים להמול כי
זהירים הם בכרית מילה כדכתיב ואתה את בריתי תשמור. ושמעו
המים והיו חומות חומות ונחלקו לי"ב חלקים כנגד י"ב שבטים
והיינו דכתיב והמים להם חומה מימינם ומשמאלם. (תוספת על
התורה דף ל"א ע"ב. ועיין פד"א פט"ב ומדרש וישע פסקא
וברוח אפיך נערמו מים).

יז) כמעשה לבנת הספיר. ויש במדרש כי כשהיו ישראל
משועבדים במצרים. פעם אחת באה אשה אחת מעוברת לסייע
את בעלה לנכל הטיט וללכון הלבנים והפילה המעוברת מסורח
העבודה שפיר אחד שאינו מרוקם ונפל בטיט ונבלתו ועשתה
לבנה ממנו בא נבריא אל והביא אותה לבנה לפני הקב"ה ואמר לו
ראה כמה בניך מתמוטטים והם בשעבוד קשה. בא הקב"ה והניחה
לפניו לזכרון וכל זמן שהיו ישראל במצרים היתה אותה לבנה לפניו
לזכרון וכשנגאלו הניחה הקב"ה תחת רגליו ואור וחדרה לפניו והיינו
דכתיב ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. ובחרבן כהמ"ק השליכה
לארץ והיינו דכתיב השליך משמים ארץ תפארת ישראל ולא זכר
הדום רגליו (שם דף מ' ע"א. עיין תרגום יונתן שמות כ"ד י').

יח) לשמצה בקמיהם. שאומות העולם מלעיגים עלינו
על מעשה העגל. ויש משל להשיב על זה שהם עושים פסילים
תלי תלים והם מלעיגים עלינו בשביל אחד. משל לאדם אחד
שהיה לו אשה יפת תואר ושפחותיו אומרות אדוננו המלך גרש
אותה וקח אותנו לנשים והעולם אומרים להם למה והם אומרות
אתמול כשבא אדוננו מן השוק ראה אותה מלוכלכת על ידה
מפחם אחד שנגעה ונמאסה בעיניו כל כך. אמרו להן שומות מה

אתן אומרות מפני רושם הפחם יניח אשתו החשובה ויפת תואר
ואתן המלוכלות בטיט ופחמים מן הקדרות והיורות שאתן שופתות
עד שאין ניכר בכך לא פה ולא חוטם וישא אתכן לנשים. (שם
דף מ"ד ע"א ועיין שה"ש רבה פ' אל תבאוני שאני שחרחרת).
יט) בא וראה כמה חביב המשכן שהרי כנגד ברייתו של
עולם. כיצד כיום א' כתיב בראשית ברא אלהים וכתיב נוטה שמים
וכנגדן במשכן ועשית ידועות עזים. בשני יהי רקיע בתוך המים
ויהי מבדיל בין מים למים ובמשכן והבדילה הפוכת לכם בין
הקדש ובין קדש הקדשים. בשלישי יקוו המים ובמשכן ועשית
כיוור נחשת ששם מים מכונסין. בד' יהי מאורות ברקיע השמים
וכנגדן במשכן ועשית מגורת זהב מהור. בחמישי ישרצו המים
שרץ נפש חיה ועוף יעופף ובמשכן (אתה הקרב) והיו הכרובים
פורשים כנפים למעלה, ובששי נברא אדם ובמשכן ואתה הקרב
את אהרן אחיך. בשבת ויכולו ובמשכן ותכל כל עבודה. ולשם
כתיב ויברך אותם אלהים וכתיב במשכן ויברך אותם משה. ולשם
כתיב וימשח אותו ויקדש אותו. שם שמים וכנגדן בית קדש
הקדשים ששם שכינת הקב"ה. ולשם הארץ והכא העזרה. שם פרי
הארץ והכא השלחן ושני מערכות של לחם הפנים שם המערכת
כנגד ו' עתים זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף והירח כנגד הכיור
והמאורות כנגד המנורה ושלמה המלך ע"ה עשה י' מגורות כנגד
י' מאורות וכנגדן בירך קב"ה לאדם עשרה ברכות כראמרינן פרו
ורבו וכו' וכנגדן י' נסיונות דאברהם וכנגדן בירך יצחק את יעקב
דכתיב ויתן האלהים מטל השמים. וכנגדן התיר לחם קב"ה עשרה
בהמות ואלו הם שור עזים כבשים ואיל וצבאי ויחמור ואקו ודישון
ותאו וזמר וכו' מקומות נתברך יעקב ואלו הן ויאמר ה' לה שני
גויים בבטנך וכו' ויתן לך האלהים מטל השמים. ואל שדי יברך
אותך. וירא אלהים אל יעקב בבואו מפרן ארם ויברך אותו והם
כנגד ז' פסוקים שנאמר בהם כי טוב במעשה בראשית וכן אברהם
נתברך בז' ברכות ואעשך לגוי גדול וכנגדן ז' מועדות בשנה פסח
שבועות ראש השנה יום כפור סוכות וחג ש"ע ושבעת כוכבים
המשרתים שהם שצ"ם חנכ"ל וז' שאינם רועים ושטם כסיל וז'
כוכבים של כיטה בעת שהיא שוקעת הגיע זמן הארץ לזרוע
וכשהיא עולה הגיע זמן הקציר. (פ' הרא"ש שם דף מ"ו ע"א ועי.
תנחומא פ' פקודי ומרש תדשא דף 164 ודף 168).

כ) אמרינן בילמדנו בפרשת כי תאמר בלבבך מעשה בעכו"ם אחד שהיה מחלק צדקה לעניים ובא לפני רבי עקיבא ואמר לו אני גדול ממך שאני מחבב הצדקה הקב"ה מחבב אותי ומרום אותי, אמר לו רבי עקיבא אין הקב"ה חפץ אלא בישראל שנאמר ומי כעמך ישראל אבל העכו"ם שהם עושים אינו אלא תקלה להם שנא' וחסד לאומים חטאת. הלך לו, לאחר ימים הלך האסמטראטן לצחק בקומטפון והיה רבי עקיבא יושב ושונה והיה רואה אותן שוורים כל אחד ואחד וכל מי ששוור יותר מחבירו היה נוטל יותר ארנונא וראה רבי עקיבא לאותו עכו"ם יושב שם א"ל ר"ע למה הם עושים כך א"ל שכל מי שיש בו כח שוור יותר נוטל יתר ארנונא א"ל ר"ע ואני קופץ יותר מכולם תנו לי ארנונא א"ל אותו העכו"ם גדולן של ישראל אין אתה יודע שכל מי שאין זוני של המלך עליו אינו נוטל ארנונא א"ל ולא ישמעו אנך מה שפיך מדבר לא חיבב הקב"ה אלא המילה שהיא חותמו של קב"ה והוא זוני שלו והוא מחבבו אבל העכו"ם אינן חשוכים כלום שאין זוני של הקב"ה עליהם שכולם לגיהנם שנא' לכן הרחיבה שאול נפשה אמר הקב"ה אין העכו"ם חשוכין כלום לא תיראו מהם אף ע"פ שאתם רואים אותם רבים אבל בפני אינם רבים לא תיראו מהם כי ה' אלהיך עמך. (אור זרוע לר"י מווינא ח"א דף ג' עמוד ד').

כא) אמרינן במדרש שש כנפים לאחד מלאכי השרת משוורים כל ימות השבוע משוור בכנף את יומו דהיינו ששה כנפים לששה ימים, ביום השבת אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אין לנו כנף שמשוור לפניך תן לנו כנף שביעי ונשוור לפניך היום א"ל הקב"ה יש לי כנף אחד בארץ שמשוור לפני היום שנא' מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק. (שם ח"ב ט' ע"ג ותוס' סנהדרין דף ל"ז ע"ב ד"ה מכנף הארץ מביא המאמר הזה בשם תשובת הגאונים. ובפ"י מחזור מנהג אשכנז דפוס וויניציא ה' שכ"ח מצאתי: כסוד שיח שרפי קודש, על שם המדרש שאומר שש כנפים שש כנפים לאחד כל כנף אומר שירה ביומו ובשבת אומר הקב"ה עוד יש כנף בארץ שנא' מכנף הארץ זמירות שמענו).

כב) ולב כסילים לא כן, אלו ת"ח שהן מלמדין תורה לרבים. ד"א ולב כסילים לא כן אלו המשומדין ביותר ואין להם לחלוחית של תורה. אמר חזקיה אלו בני אדם שתורתן מבחוץ

ואינה מכפנים כהדין איסקרא בלגינא קיש קיש קריא. (מדרש תהלים כ"י מזמור א').

כג) וכיון שהגיע יום הושענא רבא נוטלין ערבי נחל ומקיסין שבע הקפות וחזן הכנסת עומד כמלאך אלהים וס'ת בזרועו זה עם מקיסין אותו דוגמת המזבח. (מדרש תהלים כ"י מזמור י"ז).

כד) כי עם עני תושיע, אלו ישראל שהם עניים בגלות ועינים רמות תשפיל אלו אדום וישמעאל שהולכין בנסות הרוח בעולם. (שם מזמור י"ח).

כה) תשימני לראש גוים, לפי שישראל סרבנין הן ואינן מודים על האמת אבל או"ה כיון שמתגייירין קרובי תשובה הן שנא' לשמע אוזן ישמעו לי. . . . מאיש חמסים תצילני מאדום ומישמעאל, על כן אודך בגוים ה' בקבוץ גלויות, ולשטך אזטר כביאת מלך המשיח שנא' ואמרת ביום ההוא הודו לה'. (שם שם).

כו) נפשי ישובב ינחני לעתיד לבא. ישובבני לא בזכותי אלא למען שמו גם כי אלך גיא צלמות זו דינה של גיהנם שהוא מצנן לי גיהנם, שבטך אלו יסורין שסבלתי בגלות למען קרושת שטך, ומשענתך בזכות התורה שעסקתי בגלות המה ינחמוני נחמו נחמו עמי תערוך לפני שלחן מן לויתן ובהמות וזו שדי, נגד צוררי שיהיו רשעים רואים מתוך גיהנם ומתביישין שנא' יחזו ויבושו דשנת בשמן ראשי במלך המשיח שמשוח בשמן המשחה, כוסי רויח זה כוס ישועות שהוא כוס תנחומין, אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי אותן אלף שנים שעתיד הקב"ה לחדש עולמו, ושכתי בבית ה' בבית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן ואמן, לאורך ימים לעולם שכלו ארוך אלו חיי העולם הבא. (שם מזמור כ"ג).

כז) ותפשתי שם אלהי, מהן ותפשתי ועזבתי שכן בלשון זון עזוב אותו אפיסמון. (שם מזמור כ"ז).

כח) שלשה בריות משונות משאר בריות האישות ונחש וצפרדע, האישות אלמלא רואה אור אין כל בריה יכולה לעמוד לפניו, הנחש אלמלא היה לו רגלים היה רץ אחר הסוס במרוצה וחורגו, הצפרדע שאילו יש לו שיניים אין כל בריה נכנסת במים לפניו. (שם מזמור נ"ח).

כט) מי יובילני עיר מצור זו מלחמתה של רומי, מי נחני עד אדום זו מלחמתה של קונסטנטינה, באותה שעה ישארו ישראל בצרה גדולה ויאמרו הלא אתה אלהים ונחתנו וכשרואין נחמיה בן חושיאל מת לפני שערי ירושלים אומרים הבת לנו עזרת מצר ושוא תשועות אדם באלהים נעשה חיל. (שם מזמור ס').

ל) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו, א"ר אבהו בר זעירא גדולה תשובה שקדמה לבריאת העולם, ומה היתה התשובה היתה בת קול שמכרות ואומרת שובו בני אדם. שבעה דברים קדמו לעולם אלפים שנה התורה וכסא הכבוד וכן עדן וגי'הגם ותשובה ובית המקדש של מעלה ושם משיח. ואנה היתה התורה כתובה באש על גבי אש לבנה ומונחת על ברכיו של הקב"ה והקב"ה יושב על כסא הכבוד וכסא הכבוד מתוקן בחסדו של הקב"ה על הרקיע שעל ראשי החיות אבל החיות לא היו באותה שעה. וכן עדן מימינו של הקב"ה וגי'הגם משמאלו ובית המקדש מתוקן לפניו ושם משיח חקוק על אבן יקרה ע"ג המזבח ובת קול מכרות ואומרת שובו בני אדם. (שם מזמור צ').

לא) בשעה שכרא הקב"ה את העולם מה כתיב וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם סתחו כל הבריות ואמרו ישמח ה' במעשיו. ואימתי שמחתן של ישראל לעוה"ב שנא' ישמח ישראל בעושיו. (שם מזמור ק"ד).

הגדת שמע ישראל

שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד . משה רבנו ע"ה אמר
לישראל שמע ישראל הגוי כלו אני עליתי למרום וראיתי כל שרי
מעלה. ראיתי קמואל השוער הקלאך הממונה על י"ב אלפים מלאכי
חבלה עומדים על שערי רקיע. ראיתי הדרניאל שגבוה מקמואל
ששים רבוא פרסאות וכל דבור היוצא מפיו י"ב אלפים ברקים של
אש. ראיתי סנדלפון חשר גבוה מהדרניאל מהלך ת"ק שנה ועליו
אמר יחזקאל והנה אופן אחד בארץ אצל החיות לד' פניו וזה
סנדלפון שכותר (ס"א שקישר) כתרים לקונו ובשעה שהכתר יוצא
על חיילי מרום כולם חלים וזעים וחיות הקדש דוממות ושרפי
הקדש נוהמים כאריות ועונין ואומרים ק' ק"ק ה' צבאות מלא כל
הארץ כבודו. וכאשר בא הכתר לכסא הכבוד מתגלגלים מיד גלגלי
מרכבה ומתרעשים אדני שרפרף וכל הרקיעים כולם אחוזים חלחלה.
וכאשר הכתר עובר על כסא הכבוד לישב במקומו כל חיילי מרום
פוצחין פיהם לעומת שרפים ואומרי' ברוך כבוד ה' ממקומו. מפני שאין
מכירין מקומו ממש. וכשמגיע הכתר לראשו מחזיק עצמו לקבל
הכתר מעבדיו וכל חיות ושרפים וגלגלי מרכבה וכסא הכבוד וחיילי
מעלה וחשמלים וכרוכים מתגדלים ומתנבחים מתנאים ונותנים הוד
והדר לכבודא ית' וממליכין אותו עליהם ואומרים פה אחד ה' מלך
ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד.

אני ראיתי רגיון נהר של אש שיוצא מלפני הקב"ה מתחת
כסא הכבוד והוא עשוי מזיעת ד' חיות שסובלות הכסא ומזיעין
אש מאימתו של הקדוש ב"ה ועליו מפורש נהר דינור נגיד ונפיק
קדמוהי אלף אלפין ישמשוניה וריבוא רבוון קדמוהי יקומון דינא
יתיב וספרי פתיחין שהקב"ה יושב ודן מלאכי השרת וכשבאין
לדון מתחדשין ומובלין באותו נהר של אש ואח"כ נמשך אותו
נהר ומושך גחלים בוערות ומשליכים אותן על ראש רשעים
בניהנם שנא' הנה סערת ה' חימה יוצאה וסער מתחולל על ראש
רשעים יחול. אני ראיתי גליצור המכונה רזאל העומד אחורי
הפרגוד ושומע מה שנגזר ומכריז. והכרוז מסר לאליהו ואליהו מכריז

לעולם על הר חורב וכנפי גליצור השר פרושות ועומדות לקבל
הבל פיהם של חיות שאלמלא כן היו נשרפין כל מלאכי השרת
מהבל פיהם של חיות. אני ראיתי מיכאל שר הגדול עומד מימין
הכסא וגבריאל עומד משמאל ויסיפיה שר התורה עומד לפניו
וממטרון שר הפנים עומד לפני פתח היכל של הקב"ה ויושב ודן
כל חיילי מרום כדן העומד לפני המלך והקב"ה גוזר והוא עושה.
אני ראיתי גדוד של מלאכי אימה שסובכים כסא הכבוד שהם
גבורים ועצומים מכל המלאכים וכל אלו ישראיתי בקשו לשרפני
בהבל פיהם ומפחדו של מטה"מ הקב"ה לא היה להם רשות להזיקני
כי כולם נתייראו וחלים וזעים מאימתו. וגם אתם ראיתם כבינת לבבכם
ושכלכם ונשמתכם איך נגלה על הים (כמאמר חז"ל ראתה שפחה
על הים מה שלא ראו נביאים) ואיך הטת שמים העליונים וירד
כבודו על הר סיני ברכב רבותיים אלפי שנאן וראיתם שכל צבא
השמים מתיראים מדבר קדשו והארץ רעשה מפניו והשמים נמפו
וההרים רקדו וכל בני אדם תמהו ופחדו מפניו וכל חית הארץ וכל
עוף השמים דממו ורעדו מפחדו הים נקרע הארץ רעשה שמש
וירח הדמימו. מעתה יש לך ישראל גוי הקדש כולו לשמוע להבין
ולידע כי ה' הוא אלהינו ששמו נקרא עלינו ביחוד ה' אחד ואין לו
שני או דמוי ומישול ושיתוף וחיבור לא בשמים ולא בארץ ולא
בתהומות לא בעה"ז ולא בעולם הבא.

הוספות להיכלות רבתי פרק ד' וה'

א"ר ישמעאל יום חמישי בשבת היה כשנאה השמועה קשה
מכרך גדול של רומי לומר תפשו מאבירי ישראל ארבעה אנשים
והם רשב"ג ורבי ישמעאל בן אלישע ורבי אלעזר בן דמה ורבי
יהודה בן כבא ושמונת אלפים תלמידים מירושלים פדיון שלהם.
וכיון שראה רבי נחוניא בן הקנה גזרה זו עמד והורידני למרכבה.
ובקשתי מסוריא שר הפנים ואמר לי עשרה נכתבו ונתנו לסמאל
הרשע שר של רומי ואמרו לך לך והכחד מאבירי ישראל כל נתח
טוב ירך וכתף להשלים וגונב איש ומכרו וגמצא בידו מות יומת.
ובני יעקב גנבו את יוסף אחיהם ומכרוהו מה תהא עליהם. לכך
נתנה רשות לסמאל להכחיד עשרה אבירים תחתיהם להשלים
גזרה זו ושמורה לו להנקם כשיגיע עת שנאמר יפקוד ה' על צבא
מרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה ואז יהיה נשחט הוא וכל
שרי המלכויות שבמרום. א"ר ישמעאל כל ההתראות הללו וכל
תנאים אלו התנו בו וקבלם. רק יכחיד העשרה אדירים הללו. א"ר
ישמעאל סח לי סגנסנאל שר הפנים ואמר לי ידידי שב בחיקי
ואגיד לך מה תהא על ישראל. ישבתי בחיקו והיה מסתכל בי
ובוכה והיו דמעיו יורדות מעיניו ונופלות על פני ואמרתי לו הדר
זו מרום מפני מה אתה בוכה. אמר לי בא ואכניסך ואודיעך מה
גנוז לישראל עם קדושי תפסני והכניסני לחדרי חדרים ולגנוזי
גנוזים ונטל הפנקסים ופתח והראני אגרות כתובות צרות משונות
זו מזו אמרתי לו הללו למאן אמר לי לישראל אמרתי לו ויכולין
ישראל לעמוד בהן אמר לי למחר בא ואודיעך צרות משונות
מאלו למחר הכניסני לחדרי חדרים והראני צרות קשות מן
הראשונות אשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לביוזה
לביוזה ואשר לשבי לשבי. אמרתי לו בהדר זו מרום ישראל בלבד
חטאו. אמר לי בכל יום ויום מתחדשות צרות קשות מאלה וכיון
שנכנסין לבהכנס"ם ועונין יהא שמיה רבא מכרך אין אנו מניחין
אותם לצאת מחדרי חדרים. בשעה שירדתי מלפניו שמעתי קול
מדבר בלשון ארמי וכך היה אומר מקדשא קדישא לחורבא. והיכלא

לנוד דליק ודירתיה דמלכא תנמר צדיותא ובתולן ועולמין לביוה.
ובני מלכא לקטלא ומדבחא דכיא למסתאבא, ופתורא דמתקן
יכוזניה בעלי דבכא וירושלים לעיים וארעא דישראל לזיע, כיון
ששמעתי קול חזק זה נבעתי ונדרמתי ונפלתי לאחוריי, עד שבא
הדרני' אל השר ונתן בי כח ונשמה והעמידני על רגלי ואמר לי
ידידי מה עלתה לך אמרתי לו הדר זיו מרום שמא אין לחם תקנה
לישראל, אמר לי ידידי בא ואכניסך אל גנזי נחמות וישועות
לישראל, הכניסני וראיתי כתות כתות של מלאכי השרת יושבין
ואורגין בגדי ישועה ועושיין כתרי חיים וקובעין בהן אבנים טובות
ומרגליות ומרקחין אותם מכל מיני בשמים וכל מעדני עולם, אמרתי
לו הללו למי, אמר לי לישראל, וראיתי כתר אחד משונה מכל
הכתרים וחמה ולבנה ושנים עשר מזלות קבועים בו, אמרתי לו
כתר זה המשובח למי, אמר לי לדוד מלך ישראל, אמרתי לו הדר
זיו מרום הראני כבודו של דוד, אמר לו ידידי המתן שלש שעות
עד שיבא דוד לכאן ותראהו בגדולתו, תפשוני והושיבני בחיקו.
אמר לי מה אתה רואה, אמרתי לו רואה אני שבעה ברקים שהן
רצים כאחד, אמר כבוש עיניך בני שלא תזדעזע, הללו הם יוצאים
לקראת דוד, מיד רגשו כל אופנים ושרפים וחיות הקדש ואוצרות
שלג וענני כבוד ומזלות וכוכבים ומלאכי השרת, ואומרים למנצח
כו' השמים מספרים וכו', ושמעתי קול רעש גדול שבא מעדן
ואומר ה' ימלוך לעולם ועד, והנה דוד מלך ישראל בראש וכל
מלכי בית דוד אחריו וכל אחד ואחד כתרו בראשו וכתרו של דוד
מובהק ומשובח מכל הכתרים וזיוו הולך מסוף העולם ועד סופו
ועלה דוד לבית המקדש שברקיע ושם מוכן לו כסא של אש
שהוא ארבעים פרסאות גובה וארכו כפלים ורחבו כפלים כיון שבא
דוד וישב לו על אותו כסא שמוכן לו כנגד כסא של קינו וכל
מלכי בית דוד יושבין לפניו ומלכי ישראל עומדין מאחוריו מיד
עמד דוד ואמר שירות ותשבחות שלא שמעתם און מעולם, וכיון
שפתח דוד ואמר ימלוך ה' לעולם וגו' פתח מטטרון וכל פמליא שלו
ואמרו קדוש קדוש קדוש ה' צבאות וגו' וחיות הקדש משבחות
ואומרות ברוך כבוד ה' ממקומו, ורקיעים אומרים ימלוך ה' לעולם
והארץ אומרת ה' מלך ה' מלך, וכל מלכי בית דוד אומרים והיה
ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, א"ד
ישמעאל כשבאתי והודעתי שכל זה מלפני כסא כבודו שמחו כל

החברים ועשו אותו יום לפני רבי נחוניא בן הקנה יום משתה
ושמחה. ולא עוד אלא שאמרו הנשיאים בשמחתם הכניסו כל
מיני זמר ונישתה בשמחת כנור ועוגב. א"ר ישמעאל סח לי סוריא
חסנים ידידי אל תתעצב במיתה זו שאתה נפטר בה שכבר מלא
זהריאל ה' צבאות אלהי ישראל פיו שחוק ושחק על אותו רשע
על מה שעתיד להיות לו בניהם על יד ר' חנינא בן תרדיון. א"ר
ישמעאל כשבאתי העמדתי מיד והקהלתי כל סנהדרי גדולה וקטנה
למבוי הגדול אשר בבית ה' וישכתי על ספסל של שיש מחור
שנתן לי אלישע אבי כי מחפץ יולדתי היה שהכניסה אותה
לו בכתובתה ובאו רשב"ג ורבי אלעזר בן דמה ור' אלעזר בן שמוע
ויוחנן בן דהבאי וחנינא בן חנינאי ויונתן בן עוזיאל ורבי עקיבא
ורבי יהודה בן בכא וישבו לפניו וכל שאר המון החברים עומדין
על רגליהם ורואין כוביות של אש שהפסיקו ביניהם ובינינו ורבי
נחוניא בן הקנה יושב ומסדר לפניהם כל דברי המרכבה ירידה
ועליה. היאך יורד מי שיורד והיאך עולה מי שיעלה. (עין סדר רב
עמרם גאון ז"ל דף ג' ע"ב ודף י"ב ע"ב ודף י"ג ע"א וספר יחוס
הצדיקים דפוס מנטובה שנת שכ"א מדף מ"ז ע"ב עד דף מ"ט
עמוד א').

ספר היכלות

ונקרא גם כן
ספר חנוך

(נוסחא אחרת)

ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי לקח
אותו אלהים:

אמר רבי ישמעאל* כשעליתי למרום להסתכל בצפיית
המרכבה הייתי נכנס בששה היכלות חדר בתוך חדר וכיון שהגעתי
כפתח היכל שביעי עמדתי בתפלה לפני הקב"ה ונשאתי עיני
אפי מעלה ואמרתי רבונו של עולם בבקשה מלפניך שתגרום לי
בשעה הזאת זכות אהרן בן עמרם אוהב שלום ורודף שלום שקבל
כתר כהונה מלפני כבודך בהר סיני שלא ישלמו בי קצפיה"ל השר
ומלאכי שעמו [זעמו?] ואל ישלוט מן השמים, מיד זימן לי
מטטרון עבדו מלאך שר הפנים ופרח בכנפיו ויצא כנגדי בשמחה
רבה להצילני מידם ותפשני בידו לעיניהם ואמר לי בואך לשלום
ישנרצית לפני מלך רם ונשא להסתכל בראות [במראות?] המרכבה.
באותה שעה נכנסתי להיכל הרביעי והדריכני למראה שכינה
והציגני לפני כסא הכבוד להסתכל במרכבה וכשראוני שרי המרכבה
ושרפי להבה נתנו עיניהם בי נודעזעתי ונרתעתי ונפלתי ממעמדי
ונרדמתי מפני זוהר ראות עיניהם וזיו מראה פניהם עד שנער בהם
הקב"ה ואמר להם משרתי כרוכי ואופני כסו עיניכם מלפני ושמעו
אל אוהבי חביבי וכבודי שלא ירתע ולא יודעזע, מיד בא מטטרון

* לפי עדות של החכם מוסקאטו בעל קול יהודה דף קפ"ט ספר היכלות מתחיל
כמו כאן בנוסחא אחרת, והרב המפרש ספר כוזרי מביא שם ראש המדרש שלפנינו מן
אריי עד "עמדתי בתפלה לפני הקב"ה". ור' משה די ליאון בספר משכן העדות כ"י והרב
ר' מנחם ריקנטי בפירושו על התורה ס' בראשית רוטזים על ס' היכלות הזה וקוראים אותו:
ספר חנוך.

שר הפנים והחזיר לי נשמתו והציגני על רגלי ועדיין לא היה לי כח לומר שירה לפני כסא הכבוד של מלך הכבוד אדיר על כל המלכים זוהר [רוזן?] על כל הרוזנים עד שכלתה שעה, לאחר שעה פתח לי הקב"ה שערי שכינה [בינה?] שערי חכמה שערי שלום שערי כח שערי גבורה שערי רכור שערי שירה שערי קדושה שערי נעימה והאיר את עיני ואת לבי באמרה תהלה ושבח ורנה ותודה וזמרה פאר ונאוה הילול עז, וכשפתחתי פי ושכחתי שירה לפני כסא חיות הקדש מתחת כסא של מלך הכבוד ולמעלה מן הכסא עונין אחרי ואומרים ק"ק"ק וככ"ה.

אמר רבי ישמעאל באותה שעה היו נערי המרכבה ואופני להבה ושרפי אש אוכלה באין וישואלין מאיזה עם הוא מאיזה שבט הוא מה טיבו של זה, משיבם מטטרון ואומר להם מעם ישראל מובחר מהקב"ה להיות לו לעם, משבט לוי הוא מרום לשמו, מזרע אהרן הוא שבחר הקב"ה להיות לו משרת שקשר לו הקב"ה בעצמו כתר כהונה בסיני, מיד פתחו ואמרו בודאי ראוי זה להסתכל במרכבה דכתיב אשרי העם שככה לו.

אר"י באותה שעה שאלתי את מטטרון מלאך שר הפנים אמרתי לו מה שמך, אמר לי שבעים שמות יש לי כנגד שבעים לשונות שבעולם וכולם על שם של מלך מלכי המלכים אבל מלכי קורא אותי נער.

אר"י אמרתי למטטרון מפני מה אתה בשם קונך בשבעים שמות ואתה גדול מכל השרים וגבוה מכל המלאכים וחביב מכל המשרתים ונכבד מכל הצבאים ורב מכל האדירים במלוכה ובגדולה ובכבוד ומפני* מה קורין אותך בשמי מרומים נער, השיב ואמר לי מפני שאני חנוך בן ירד, כשחטא דור המבול ואמר לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא הפצנו, הצילני הקב"ה מפניהם [ג"א העלני הקב"ה מביניהם] להיות ער עליהם בשמי מרום לכל באי העולם שלא יאמר רחמן אכזר הוא, מה חטאו כל אותן האוכלסין כשהיה [צ"ל כפי נוסחת ס' חכם הרזים: ואם הם חטאו] נשיהם בניהם ובנותיהם סוסייהם פרדיהם מקניהם [וכל] קנינם וכל עופות שבעולם שאבדן הקב"ה עמהם בימי דור המבול (חטאו בהמה) מה חטאו

* מן "וטפני מה" עד "להיות עד" בסוף הפסקא נדפס בילקוט ראובני כ"ג ע"ד בשם ספר חכם הרזים.

שספו עליהם [שנאספו עמם], לפיכך העלוני בחייהם לעיניהם
בשמי מרום להיות עד עליהם לעולם הבא וזיווגני הקב"ה במרום
לשר ולנגיד בין מלאכי השרת.

עוז"א ועז"ל היו עלי משמי מרומים ממלאכי השרת ואמרו
לפני הקב"ה רבוננו של עולם לא יפה אמרו הראשונים* לפיכך
לא תברא אדם עוד, משיב הקב"ה ואמר להם אני עשיתי ואני
אישא ואני אסכול ואמלט, וכיון שראו אותי אמרו לפניו רבש"ע**
מה טיבו של זה שעלה למרום מרומים, לא מבניהם הללו שנאכדו
בימי המבול, עוד משיב הקדוש ב"ה ואמר להם מה טיבכם שאתם
נכנסים לדבר באשר חפצתי [בו] יותר מכולכם להיות לשר ולנגיד
עליכם בשמי מרום, מיד עמדו כולם ויצאו לקראתי והשתחוו לפני
ואמרו לי אשריך ואשרי הורך שרצה בהם קונך ומתוך שאני קטן
בתוכם ונער ביניהם בימים ובחדשים ובשנים לפיכך קורין אותי נער.
אר"י*** א"ל מטטרון שר הפנים מיום [שגרש] הקב"ה לאדם
הראשון מגן ערן היתה שכינה שרויה על כרוב תחת עץ החיים
ומלאכי השרת היו מקפצין וכאין ויורדין כתות וכתות מן השמים
לשוט בכל העולם כולו ואדם הראשון וחוה יושבין על פתח
להסתכל בדמות תוארו של זיו השכינה לפי שזיו השכינה היה
מהלך מסוף העולם ועד סופו על אחת ששים וחמשה אלפים
ובגלגל [ג"א שס"ה אלפים בגלגל חמה] שכל המסתכל בזיו אותה
השכינה אין זכובין ויתושיין שורדין בו ואינו חולה ואין כל מוזקין
[יכולין להזיק] אותה, ולא עוד אלא מלאכים אין שולטים בו והכ"ה
היה הולך ושט מגן לעדן ומערן לגן ומן גן לרקיע ומרקיע לגן
ערן והכל מסתכלין בזיו דמות שכינתו ואינן ניזוקין עד שבאו בני
דורו של אנוש היו הולכים מסוף העולם ועד סופו ומביאין כל
אחד ואחד כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות כהרי הרים וגבעות
גבעות ועושים אותו ע"א בעולם כשיעור אלף פרסאות ומורדין
חמה ולבנה כוכבים ומזלות למעמד לפניהם מימינם ומשמאלם

* רמו על המלאכים שקטרנו בכרואת האדם.

** סכאן עד "קורין אותי נער" נשנה בילקוט ראובני בשם ספר חכם הרזים
כ"ג ע"ד.

*** סכאן עד "דורו של אנוש" נרסם בילקוט ראובני כ"ה ע"ג בשם ספר
חכם הרזים.

לשמש בהם כדרך שהיו משמשין לפני הקב"ה שנאמר כל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו. והיאך היה בהם כח שהיו מורידין אותם ומשתמשין בהם. עו"א ועו"ל היו מלמדין להם כשפים שהיו מורידין אותן ומשתמשין שאלמלי כן לא היו יכולין להם להורידן. באותה שעה קראו מלאכי השרת קמיגור לפני הקב"ה ואמרו לפניו רבש"ע מה לך אצל בני אדם מה אנוש כי תזכרנו, מה אדם לא נאמר אלא מה אנוש שהוא ראש לע"ז מפני מה הנחת את שמי שמים העליונים מלון כבוד שלך וכסא רם ונשא שכמרום ערבות ובאת והלכת אצל בני אדם שעובדין ע"ז שהשוו בע"ז. עכשיו אתה בארץ וע"ז בארץ מה טיבך בין דיירי הארץ עובדי ע"ז, סילק הקב"ה שכינה מן הארץ מביניהם, באותה שעה באו מלאכי השרת מגדודי צבאות וחיילי ערבות ואלף וריבי צבאות ונטלו את החצוצרות ותפשו בידם את השופרות והקיפו את השכינה בשירים ובשירות לשמי מרום שנאמר עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר.

אמר רבי ישמעאל א"ל מטטרון מלאך שר הפנים כשבקש להעלות אותי במרום כתחילה שגר לי ענפיאל השר ונטלני מביניהם לעיניהם והדריכני בכבוד גדול על רכב אש וסוסי אש ומשרתי כבוד והעלני עד השכינה לשמי מרום, וכיון שהגעתי לשמי מרום והיו חיות הקדש ואופנים שרפים וכרובים ונגללי המרכבה ומשרתי אש אוכלה המריחין את רוחי ברחוק ששים וחמשה אלפים רבבות ושלוש מאות פרסה ואמרו מה רוח ילוד אשה ומה מעם טיפת לבן שהוא עולה בשמי מרום וישמש בין חוצבי שלהבת, משיב הקב"ה ואמר להם משרתי צבאי וכרובי ואופני ושרפי אל ירע לבבכם בדבר זה שכל בני האדם כפרו בי ובמלכותי הגדולה והלכו ועבדו ע"ז וסלקו שכינה מביניהם והעלתי למרום וזה שנמלתי מביניהם מוכחר שבכולם הוא וזה שקול כנגד כולם באמונה ובצדקה ובכשרון מעש וזה שנמלתי שכרי בעולמי תחת השמים*.)

ארי אמר לי מטטרון שר הפנים כשלקחוני מן בני דור המבול העלוני בכנפי רוח שכינה לרקיע העליון והכניסוני בתוך פלטרין גדולים שבמרום ערבות רקיע ששם כסא הכבוד שכינה ומרכבה גדודי של אש וחיילים של זעף ושנאנים של אש וכרובים של

(*) עיין ציוני דף י"ג ע"ד ובהמ"ד ח"ב דף ט"ז וילקוט ראובני כ"ד ע"א בשם פרקי היכולות.

לפיד ואופנים של נחל ומשרתים של להב וחשמלים של בזק
ושרפים של ברק והעמידוני לשמש בכל יום ויום את כסא הכבוד .
אר"י*) א"ל מטטרון מלאך שר הפנים קודם שהעמידני לשמש
את כסא הכבוד פתח לי הקב"ה אלף ושלוש מאות אלפים שערי
חכמה ושלוש מאות אלפים שערי בינה ושמ"א שערי ערמה ושמ"א
שערי חיים ושמ"א שערי שלום ושמ"א שערי ישיבה ושמ"א שערי
גבורה וחיל ושמ"א שערי כח ושמ"א שערי חן וחסד ושמ"א שערי
אהבה ושמ"א שערי אהבה ושמ"א שערי ענוה ושמ"א שערי
יראת חמא . באותה שעה הוסיף לי הקב"ה חכמה על חכמה בינה
על בינה ערמה על ערמה דעת על דעת רחמים על רחמים תורה
על תורה אהבה על אהבה חסד על חסד חמדה על חמדה ענוה על
ענוה נכורה על נכורה כח על כח חיל על חיל זוהר על זוהר יופי
על יופי תואר על תואר ונתכבדתי ונתפארתי בכל מדות טובות
ומשובחות הללו יותר מן כל בני מרומים .

אר"י א"ל מטטרון מלאך שר הפנים אחר כל המדות הניח
הקב"ה ידו עלי וברכני אלף ושלוש מאות ושישים וחמשת אלפים
ברכות ורוממתני והנבחתני כשיעור ארכו ורחבו של עולם והעלו לי
שבעים ושתים כנפים ל"ו כנפים מצד אחד ול"ו כנפים מצד אחד
וכל כנף וכנף כמלוא עולם וקבע בי שלש מאות שישים וחמשת
אלפים עינים וכל עין ועין כמאור הגדול ולא הניח מימין [מינין]
של זיו ותואר ויופי ואורות שבעולם שלא קבע בי .

אר"י א"ל מטטרון מלאך שר הפנים כל זאת עשה לי הקב"ה
עשה לי כסא מעין כסא הכבוד ופרש עלי פרש של זיו ושל זוהר
ותואר וכבוד ויופי וחסד מעין פרש של כסא הכבוד שכל מיני זיו
מאורות שבעולם קבועין בו ושמו על פתח היכל ישיבי והושיבני
עליו והכרוז יצא יצא בכל רקיע ורקיע לאמר מטטרון עבדי
שמתיו לשר ולנגיד על כל שרי מלכותי ועל כל בני ברומים חוץ
משמונה שרים הנכבדים והנוראים שנקראו ה' בשמי של עולם
וכל מלאך ומלאך שיש לו דבר לדבר לפני ילך לפניו וידבר אליו
וכל דבר ודבר שהוא מדבר בשמי עליכם תנטרון ותפעלון מפני
שער [ששר] חכמה ושר הבינה משרתין לו ללמדו חכמות עליונים
ותחתונים חכמת עולם הזה ושר [יסוד] עוה"ב וגם אני מניתיו על

(*) מכאן עד "מן כל בני מרומים" נדפס כילקוט ראובני כי ע"כ כשם ס' סודי רוא .

כל גנזי היכל ערבות ועל כל אוצרות חיים שיש בשמי מרום .
אר"י* א"ל מטטרון מלאך שר הפנים גילה לי הקב"ה מאז
כל [צ"ל מעין של] סתרי תורה וכל רזי חכמה וכל עומקי [תורה]
תטימה וכל מחשבות לבבות של בריות וכל רזי עולם וכל סתרי
בראשית גלה [גלויים] לפני כדרך שגלויים לפני יוצר בראשית
וצפיתי מאז להם תכל [צ"ל להסתכל] כרזי עמוקה ובסוד מופלאה
קודם שחשך במרום ובעומק עולם נעלם ממני [צ"ל קודם שיחשוב
אדם אני יודע קודם שיצפין במסתרים אני רואה וקודם שיעשה
אדם אני יודע ואין במרום נעלם ועמוק ממני].

אר"י א"ל מטטרון מש"ה מתוך אהבה שאהב אותי הקב"ה
יותר מכל בני מרומים עשה לי לבוש של גיאה שכל מיני מאורות
קבועים בו והעסיפני ועשה לי כתר מלכות שקבועים בו ארבעים
ותשע אבני בואר [בוער?] באור גלגל החמה שזיוו הולך בארבע
ערבות רקיע ובשבעה רקיעים ובארבע רוחות העולם וקשרו על
ראשי וקראני ה' הקטן בפני כל פמליא שבמרום שנא' שמי בקרבי.
אר"י א"ל מטטרון מש"ה מתוך אהבה רכה וחמלה גדולה
שאהבני וחכמני [וחכבני] הקב"ה יותר מכל בני מרומים כתב
באצבעו בעט שלהבת על כתר שבראשי אותיות שנבראו בהן
שמים וארץ. אותיות שנבראו בהן ימים ונהרות. אותיות שנבראו
בהן הרים וגבעות. אותיות שנבראו בהן כוכבים ומזלות ברקים
רוח ורעמים קולות שלג ברד סופה וסערה. אותיות שנבראו בהן
צרכי עולם וכל סתרי בראשית וכל אות ואות מפרחת [זורחת?]
פנים בפנים כמראה צאת השמש ולבנה בכוכבים.

אר"י א"ל מטטרון מש"ה כשקשר לי הקב"ה כתר זה בראשי
זעו ממני כל שרי מלכויות ברום ערבות רקיע וכל חיילי רקיע
ורקיע ואפילו שרי אלים ושרי מפסרים ושרי אראלים שגדולים
מכל מלאכי השרת המשמשים לפני כסא הכבוד זעין ונרתעין
ממני [ואלה שמותן של שרים] ואפילו סמאל הרשע [ראש] לכל
המשטינין שהוא גדול מכל מלכויות שבמרום ירא ומודעזע ואפילו
מלאך האש מלאך הברד מלאך הרוח מלאך הכרק מלאך הזעם
מלאך הרעם מלאך השלג מלאך המטר מלאך היום מלאך הלילה
מלאך הכוכבים והמזלות שמנהיג את כל העולם מתוך ידיהן זייעין

(*) מכאן עד "נעלם ועמוק ממני" נשנה בילקוט ראובני כי ע"ד בשם ס' סודי רוא

ונרתעין מלפני כשרואין אותי. ואלה שמותן של שרים המנהיגים את העולם: נכריאל מלאך האש, ברדיאל מלאך הכבוד, רוחיאל מלאך שהוא ממונה על הרוח, ברקיאל מלאך שהוא ממונה על הברקים, זעמיאל שהוא ממונה על הזעם, זקיאל שהוא ממונה על הזיקים, זועיאל שהוא ממונה על הזוועות, זעפיאל שהוא ממונה על הזעף, רעמיאל שהוא ממונה על הרעמים, רעשיאל שהוא ממונה על הרעש, שלניאל שהוא ממונה על השלג, מטריאל שהוא ממונה על המטר, שמיאל שהוא ממונה על היום, ליליאל שהוא ממונה על הלילה, גלגליאל שהוא ממונה על גלגל החמה, אוסניאל שהוא ממונה על אוסן לבנה, כוכביאל שהוא ממונה על הכוכבים, רהמיאל שהוא ממונה על המזלות, וכולן נופלין על פניהם כשרואין אותי ואינן יכולין להסתכל בי מפני הוד וחדר זיו זוהר יופי תואר ונגה ואור כבוד שעל ראשי.

אר"י א"ל מטטרון מ"ה הדר מרום כל, כיון שלקחני הקב"ה (בשמשות) לשמש את כסא הכבוד ואת גלגלי המרכבה ואת כל צרכי השכינה מיד נהפך לי בשרי לשלהבת וגידי לאש ועצמותי לגחלי רתמים ואור עפעפי לזוהר רקיע וגלגלי עיני ללפיד אש ושער ראשי ללהט וללהבה וכל איברי לכנפי אש בוערת וגוף קומתי לאש יוקדת ומימיני חוצבי להבות אש ומשמאלי בוער לפיד אש וסביבותי מפורחות רוח סערה וסופה וקול רעש ברעש מלפניי ומלאחוריי*).

סדר רוהות

אמר רבי ישמעאל א"ל מטטרון מ"ה כמה רוחות מנשבות מתחת כנפי הכרובים: מנשבת רוח מרחפת שני' ורוח אלהים מרחפת, מנשבת רוח עזה שנא' ויולך ה' את הים כרוח קדים עזה, מנשבת רוח קדים שנא' ורוח הקדים נשא את הארבה, מנשבת רוחו של יום [ים] שנא' ורוח נסע מאת ה' ויגזו שלמים [מן הים], מנשבת רוח קנאה שנא' ועבר עליו רוח קנאה, מנשבת רוח רעש שנא'

(*) עיין ציוני דף י"ג ע"ד ובחמ"ד ה"ב דף ט"ז וילקוט ראובני כ"ד ע"א כשם סרקי היכלות.

ואחר הרוח רעש, לא ברעש ה', מנשבת רוח ה' [רעה?] שנאמר
וסרה מעליו רוח הרעה, מנשבת רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה
רוח דעת ויראה שנא' ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה
וגבורה רוח דעת ויראת ה', מנשבת רוח גשמים שנא' רוח צפון
תחולל גשם, מנשבת רוח ברקים שנא' ברקים למטר עשה מוצא
רוח מאוצרותיו, מנשבת רוח משיכת [משיכת?] מים שנא' ויעבר
אלהים רוח על הארץ וישכו המים, מנשבת רוח חימה ודאגה שנא'
רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע בארבע פינות הבית ויסול על
הנעדים, מנשבת רוח סערה שנא' רוח סערה עושה דברו, והשטן
עומד בין [כאן?] הרוחות הללו אין מנשבות אלא תחת כנפי
הכרובים שנא' וירכב על כרוב ויעף וידא על [כנפי] רוח, ולהיכן
הולכות הרוחות וכלות מלמד שמתחת [כנפי הכרובים] יוצאות
ונופלות בגלגל חמה שני הולך אל דרום וסוכב אל צפון סוכב סוכב
הולך הרוח ואל סביבותיו שב הרוח, ומגלגל חמה חוזרות ונופלות
בנהרות ובימים (בנהרים) ובנבעות שנא' כי הנה (ה') יוצר הרים
ובורא רוח, ומימים ונהרות חוזרים ביישוב ומיישוב חוזרות ונופלות
בעיירות ובמדינות ומשם נופלות לגן ומגן נופלות לעדן שנאמר
מתהלך בגן לרוח היום ובתוך גן עדן מתערבות ונושבות מצד זה
לצד זה ומתבשמים מבשמי גן עדן וממרחי עדן עד שנפרדות
ומתמלאות מריח בושם טהור ומביאות ריח מרחי ובשמי גן עדן לפני
צדיקים וחסידים יורשי גן עדן ועין החיים לעתיד לבא שנא' עורי צפון
ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמי יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו.
ארי אל מטטרון מלאך ש"ה הדר מרום כל, כמה מרכבות יש
להקב"ה יש לו מרכבות כרוב שנא' וירכב על כרוב ויעף, יל"מ
רוח שנא' וידא על כנפי רוח, יל"מ עב קל שנא' הנה ה' רוכב על
עב קל, יל"מ עננים שנא' הנה אנכי בא אליך בעב הענן, יל"מ
מזבח שנא' ראיתי ה' נצב על המזבח, יל"מ רבותים שנאמר רכב
אלהים רבותים אלפי שנאן, יל"מ אוהל מועד שנא' וידבר ה' אליו
מאהל מועד, יל"מ כפורת שנא' וישמע את הקול מדבר אליו מעל
הכפרת, יל"מ אבן ספיר שנא' ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר,
יל"מ נשרים שנ' ואשא אתכם על כנפי נשרים, יל"מ תרועה שנא'
עלה אלהים בתרועה, יל"מ ערבות שנא' סולו לרכב בערבות ביה
שמו, יל"מ עבים שנא' השם עבים רכובו, יל"מ חיות שנא' וחיות
רצוא ושוב רצים ברשות ושבים ברשות שהשכינה על רום

ראשיהם. יל"ט נלגל שנא' ויאמר אל פנת לנלגל [ויאמר בא אל בינות לנלגל (יחזקאל י' ב'')], יל"ט כרוב קל שנאמר רכב על כרוב קל, ובשעה שהוא רוכב על כרוב קל ומניח על גביו רגל אחת ועדיין לא הגיח רגלו שבייה [שנייה] סוקר שמונה עשר אלפים עולמות בסקרא ומבין ורואה באוכלסין ויודע בכל אלו ואלו עד שהגיח רגלו שנייה על גביו שנא' (ז) סוכב על שמונה עשר אלף, ומנין שהוא סוקר בכל אלו בכל יום שנאמ' אלהים משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את אלהים, יש ל"מ אופנים שנא' והאופנים מלאות [מלאים עינים] סביב, יל"מ כסא כבודו [קדושו] שנא' אלהים יושב על כסא קדשו, יל"מ כס יח שנ' כי יד על כס יה, יל"מ כסא כבוד שנא' כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, יל"מ כסא רם ונשא שנא' ואראה את [ה'] יושב על כסא רם ונשא.

אר"י א"ל ממטרון מלאך ש"ה למעלה מהן יש אחד שר גדול ונורא גבור ונכבד אלוף ונערץ ישיש ועוז, ואפסניא"ל ה' שמו שיש לו ששה עשר פנים ארבעה לכל צד וצד, ויש לו שמונת אלפים ושבע מאות וששים ותשע עינים כמנין ששת ימות השנה שני אלפים ומאה ותשעים ואחד*], ושש עשרה לכל צד וצד, ואותן שתי עינים שבפניו בכל אחד ואחד ברקים מבריקות ומכל אחת לפידים בוערות ואין כל כריה יכולה להסתכל בהם שכל המסתכל בהם מיד נשרף, ורום קומתו מהלך שני אלפים וחמש מאות שנה שאין כל עין כריה יכולה לראות ואין כל פה יוכל לדבר כח גבורות עוזו אלא מלך מלכי המלכים הקב"ה בלבדו, ולמה נקרא שמו אפסניא"ל מפני שהוא ממונה על האופנים והם מסורים בידו והוא עומד בכל יום ויום ומשמש ומספד ומעדן אותם ומסדר ומסלסל את מרוצתם ומקחיל את דוכנם ומעדן את דירתם ומרוה את פנתם ומדישן את מושבם והוא משכים ומעריב עליהם לילה ויום לרבות את תפארתם ולהגדיל את גאונם ולעשותם מהירים בשבח קנייהם, והאופנים כולם מלאים עינים מלאים כנפים,

* בס"ב של מ"י היכלות (בהמ"ד ח"ב ה"ף 42) איתא: "ובכל היכל והיכל ח' אלפים ותשס"ו שער ברקים כמנין **שערת** של ימות השנה" ואולי צריך לגרוס כאן נ"ב ח' אלפים ותשס"ו עינים כמנין שערת של ימות השנה, ואיפשר נ"ב שהנידמא הנכונה היא "שמונת אלפים ותשס"ד עינים כמנין ימות ששת שנים" שהן ד' פעמים ב' אלפים וקצ"א.

עינים כנגד כנפים, כנפים כנגד עינים, ומביניהם מכהיק אור
כאור נוגה ושבעים ושתים אבני ספיר קבועין על כתר שכל אחד
ואחד, זיוו הולך בארבע רוחות ערבות גלגל חמה שזיוו הולך
בארבע רוחות העולם, ולמה נקרא שמו צדקאל מפני שזיוו דומה
למראה צדק ומקיפים להם סוכות זיו סוכות זוהר סוכות אור ספיר
וברקת מפני מראית דמות עינים.

אר"י א"ל מטטרון מש"ה למעלה מהן יש צד אחד מופלא
ואדיר יקר גבור ועריץ אלוף ונגיד הדור ונכבד ונחמד וכולו מלא זיו
וכולו מלא שבח ונוגה וכולו מלא זוהר וכולו מלא אור וכולו מלא
יופי חמדה גדולה דמותו כמלאכים וגופו כנשרים זיוו כברקים תוארו
כלפידים ויפיו ככזקים והודו כנחלים הדרו כחשמלים נוגהו כאור ננה
מראיתו כמאור הגדול גובתו כשבעה רקיעים ואור עפעפיו כאור
שבעתים ואבן ספיר על ראשו כמלא עולם כזיו עצם השמים לטוהר
וגופו מלא עינים ככוכבי השמים שאין להם חקר ואין להם . . . וכל
עין ועין ככוכב הנוגה ויש מהן כמאור הקטן ויש מהן כמאור הגדול,
מקרסוליו ועד ארכובותיו ככוכבי הכרק ומארכובותיו ועד ירכותיו
ככוכבי הנוגה ומירכותיו ועד מתניו כמאור לבנה, וממתניו ועד
צואריו כמאור החמה, ומצוארו ועד קדקד ראשו כאורו לא נעדר,
וכתר שעל ראשו כזיו כסא הכבוד, שיעור של כתר מהלך חמש
מאות ושתים שנים ואין מיני זיו ואין מיני זוהר ואין מיני נוגה ואין
מיני מאור בעולם שאין קבועין באותו הכתר, ואותו השר שרפיא"ל
ה' שמו מפני שהוא ממונה על השרפים ושרפי להבה מסורים
בידו והוא עומד עליהם לילה ויום ומלמד להם שירה ותהלה פאר
עזו נאוה לפאר למלכם בכל מיני שבח וקדושה, וכמה הם שרפים
ארבע כנגד רוחות של עולם, וכמה כנפים יש להם שש
כנגד ששת ימי בראשית, וכמה פנים יש להם שש עשרה פנים
ארבע לכל רוח, ושיעורם של כנפים כל כנף וכנף כמלא רקיע,
שיעורם של פנים כל פנים ופנים בפני פנים מרח (?) מאירים כל
אחד ואחד כזיו כסא הכבוד שאפי' חיות הקדש ואופני הוד וכרובי
הדר אין יכולין להסתכל בו שכל המסתכל בו עיניו כהות מזיו
גדול שעליו, ולמה נקרא שמו שרפים מפני שהן שורפין פנקסאות
של שטן, בכל יום ויום השטן יושב עם סמאל הרשע שר של

רומי ועם דמוא"ל שר של פרס וכותב עונותיהם של ישראל על פנקסאו ונותנים אותם לשרפים להכניס אותם לפני הקב"ה לאבר ישראל מן העולם והשרפים יודעין ברא יה [בראיה] הקב"ה אינו רוצה שתפול אומה זו של הקב"ה ישראל מה עושין שרפים בכל יום ויום נוטלין אותם מיד השמן ושורפים אותם באש יוקדת שכנגד כסא רם ונשא כדי שלא יכנסו לפני הקב"ה בשעה שהוא על הדין ודן כל העולם כולו כאחת.

אד"י א"ל מטטרון מש"ה למעלה מן השרפים יש שר אחד מעולה מכל השרים מופלא מכל המשרתים דריוא"ל [דבריא"ל?] ה' שמו שהוא על נגזי ספריו והוא מוציא ומביא דלוסקות והוא פותח ונוטל את הספרים ונותן אותם ליד הקב"ה והקב"ה נוטלם מידו ונותן אותם לפניו לידי הסופרים לקרות בכ"ד הגדול שברום ערבות רקיע בפני פמליא של מעלה. ולמה נקרא שמו דריוא"ל [דבריא"ל?] מפני שכל דבור ודבור יוצא ממנו מלאך ועומד בשירות של מלאכי השרת ואומרים שירה לפניו בשעת הגיע זמן לומר קדוש.

סדר עיריין

אמר ר' ישמעאל א"ל מטטרון מש"ה למעלה מכל אלו יש ארבעה שרים הגדולים עיריין וקדישין שמם רמים ונכבדים נוראים ונחמדים נפלאים ואדיריין גדולים מכל בני עליונים ואין כמותן בכל שרי העליונים ואין כערבן בכל המשרתים כולם ישכל אחד ואחד שקול כנגד כולם ומחיצתן כנגד כסא הכבוד וזו דמותן מעין זיו השכינה והן מפארין מפאר השכינה ומשבחין בשבח השכינה ולא עוד אלא שהקב"ה [אין] עושה דבר בעולמו עד שנמלך עליהם תחלה ואחר כך עושה דבר בעולמו שנא' כגורת עיריין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא. עיריין שנים וקדישין שנים וכיצד הן אומרים לפני קב"ה מלמד שעיר אחר עומד לפני קב"ה מזה וקדיש אחד עומד מזה ולעולם הן מגביהין שפלים והם משפילים גאים עדי ארץ והן מגביהין שפלים עד מרום ובכל יום ויום כשקב"ה יושב על כסא דין ודן את כל העולם כולו וספרי

חיים וספרי מתים פתוחים לפניו כל בני עליונים עומדין לפניו
כיראה בפחד ורעדה, באותה שעה הקב"ה יושב כד"ן על כסא
הפנים, לבושו לבן כמו שלג ושער ראשו כמו צמר נקי ומעילו
כולו כאור נגה וכולו מלא צדקה כשריון והן עירין וקדישין
עומדין לפניו כשופטים לפני השופטים והם נושאין ונותנין בכל
דבר ודבר וגומרים את הדבר שבא לפני הקב"ה בדין כענין שנא'
בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא. מהם פוסקין הדברים
ומהם גוזרין בב"ד הגדול שבערבות, מהם שואלין את השאלות
מלפני הגבורה ומהם גומרים את הדברים כנגד למעלה. מהם
מקימים את הגזרות בארץ מתחת כענין שנא' ואילון [ואלו] עיר
וקדיש מן שמיא נחת קרא בחיל וכן אמר גודו אילנא וקציצו
ענפיהו אתרו עפי' וכדרו אנבה. ולמה נקרא שמם עירין וקדישין
שהן מקדשין את הגוף והנשמה בפולסאות שלא (?) ביום השלישי
של דין שנא' יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו.

אר"י א"ל מטטרון מש"ה שבעים שמות יש לכל אחד ואחד
מהם כנגד שבעים לשונות וכולם על שמו של הקב"ה וכל שם
ושם כתוב בעט שלחבת על כתר נורא שעל ראשו של מלך רם
ונשא ומן כל אחד ואחד זיקוקין וברקין יוצאין ממנו ומן כל אחד
ואחד קרני זוהר מוקפין הימנו ומן כל אחד ואחד אורות מבריקות
הימנו ומן כל אחד ואחד סוכות ואוהלות בינה מוקפים הימנו,
שאפילו שרפים והחיות שהם גדולים מן כל בני העליונים אינם
יכולין להסתכל.

סדר דין

אמר רבי ישמעאל א"ל מטטרון מש"ה כל זמן ב"ד הגדול
יושבין ברום ערבות רקיע השרים הגדולים שהם נקראים ה' בשמו
של הקב"ה. וכמה הם השרים שבעים ושנים שרי מלכויות שבעולם
חוץ משר העולם שהוא מדבר בשבחו של עולם לפני הקב"ה בכל
יום בשעת פתיחת הספר שכל מעשה עולם כתובים בו כענין
שנא' דינא יתיב וסיפרין פתיחו.

אר"י א"ל מטטרון מש"ה כשהקב"ה יושב על כסא הדין עומד

צדק בימינו וחסד בשמאלו ואמת כנגד פניו. וכשעה שנא אדם
רשע לדון לפניו יוצא מדין [מדת?] החסד כלפי פניו ועומד לנגדו
מיד נופל אדם על פניו. טתיראין ומודעזעין כל מלאכי חבלה
מימינו כענין שנא' והוכן בחסד כסאו ויושב עליו באמת.

אר"י א"ל מטטרון מש"ה כשפותחין לפני הקב"ה את הספר
חציו אש וחציו שלהבת יוצאין מלפניו בכל רגע ורגע לעשות
בהן דין רשעים וחרבו משתלפת מנרתקה שזוהו מבהיק כברק
והולך מסוף העולם ועד סופו וניצוצים יוצאים הימנו כשיעור
כוכבי רקיע שנא' ברק חרבי.

אר"י א"ל מטטרון מש"ה בשעה שהקב"ה יושב על כסא דין
אמת מלאכי רחמים עומדין לימינו ומלאכי שלום עומדין משמאלו
ומלאכי חבלה עומדין לקראתו סופר אחד למטה הימנו וסופר אחד
למעלה הימנו ושרפי כבוד סוכבים בארבע רוחות כסא בחומות
של ברקים ואופנים סוכבים להם בלפידים סביבות כסא הכבוד וענני
אש וענני לפיד מוקפין להם מימין ומשמאל וחיות הקדש נושאות
כסא הכבוד מתחתיהם כל אחד ואחד שמונת אלפים ושבע מאות
וששת אלפים פרסאות. ומתחת רגלי החיות מושכות ויוצאות
שבע נהרות אש וכל נהר ונהר ארכו שלש מאות וששים וחמשת
אלפים פרסאות. ארכו אין חקר ואין מספר וכל אחד ואחד חוזר
בהן כמין כיפה בארבע רוחות ערבות רקיע ונופל וכלה למעון
ומטעון לזבול ומזבול לשחקים ומשחקים לרקיע ומרקיע לשמים
ומשמים על ראש רשע שבניהגם שנא' הנה סערת ה' חמה יצאה
וסער מתחולל ער"י.

אר"י א"ל מטטרון מש"ה פרסות רגלי החיות מוקפין שבע
ענני גחל, לפני ענני גחל מוקפין שבע חומות של להב ולפניהם
מוקפין שבע חומות של לפיד ולפניהם שבע אבני אלגביש ולפני
אבני אלגביש מוקפין סביבי שלהבות ולפני סביבי שלהבות
עליות סערה ולפני עליות סערה מוקפין חומות אש ומים. ולפני
אותם מוקפים אומרים קדוש ולפניהם אומרים כרוך. ולפני אותם
ערפלי טוהר מוקפין גחלי רתמים. ולפניהם מוקפים אלף מחנות
אש וריכי צבאות להכה. ובין מחנה למחנה ובין צבא לצבא ערפל
מוקף ביניהם כדי שלא ישרפו באש.

סדר מחנות

אר"י א"ל מטטרון מש"ה ארבע מאות ותשעים וששת אלפים
רבבות מחנות יש להקב"ה ברום ערבות רקיע וכל מחנה ומחנה ארבע
מאות ותשעים וששת אלפים מלאכים וכל מלאך ומלאך רום קומתו
כיס הגדול ומראה דמותו כמראה ברק ועיניהם כלפידי אש וזרועותיהן
ומרגלותן בעין נחושת קללל. ושרי החיל עומדים בראש כל שורה
ושורה. ויש מהם אומרים קדוש ויש מהם אומרים ברוך. ויש
מהם רצים בשליחות. ויש מהם עומדים בשמשות כענין שנאמר
אלף אלפין ישמשוניה ורבוא רבוון קדמוהי יקומון דינא יתיב
וספרין פתיחו. ובשעה שהגיע זמן לומר קדוש בתחילה רוח סערה
יוצא מלפני הקב"ה ונופלת במחנה שכינה ויהי סער גדול ביניהם
שנאמר הנה סערת ה' חימה יצאה וסער מתחוללל. באותה שעה
אלף אלפים מהם נעשים לפידיים אומרין אמן לוחשים א"א להבים
א"אמן זכרים א"אמן נקבות א"אמן אש דולק א"אמן שלהבת
א"אמן זיקוקין זוקקין א"אמן חשמלי אור א"אמן שמקבלין עול
מלכות רם וגשא יוצר כולם ביראה ברדת בזיע בזעם וחלחלה
בפחד ורעד ואח"כ מחזירין למידתן הראשונה להיות יראת מלכם
לפניהם וכל שעה ושעה כדי שיכוננו לבם לומר שירה בכל שעה
שנא' וקרא זה אל זה ואמר.

אר"י א"ל מטטרון מש"ה בשעה שמלאכי השרת מבקשין
לומר שירה עולה נהר דינור בכמה אלף אלפים וריבי רבבות כח
נבורות אש ומושך ועובר מתחת כסא הכבוד בין מחנות מלאכי
השרת וגדודי ערבות וכל מלאכי השרת יורדין תחילה [בנהר]
דינור וטובלין את עצמם באש של נהר דינור ומטבילין את לשונם
ואת פיהם שבעה פעמים בנהר דינור ואח"כ עולין ולובשין לבוש
(מחזיקי סמל ועטופי ספל) חשמל ועומדין בארבע שורות כנגד
כסא הכבוד בכל רקיע ורקיע.

אר"י א"ל מטטרון מש"ה בשבעה היכלות עומדים ארבע
מרכבות שכינה ולפני כל אחד ואחד עומדים ארבע מחנות שכינה.
ובין מחנה למחנה מושך ועובר נהר של אש ובין נהר לנהר

מוקפים ערפלי טוהר ובין כל אחד ואחד עומדים עמודי גפרית ובין
עמוד לעמוד מקיפין ועומדין גלגלי שלחבת ובין גלגל לגלגל
מרכבים [מקיפין] שביבי לפיד ובין שביב לשביב מקיפין אוצרי
ברקים אחרי אוצרי ברקים מקיפים כנפי סופה גנזי סערה רוחות
קולות רעמים זיקים אחר זיקים מקיפין זועות.

אמר ר"י א"ל מטטרון מש"ה בשעה שמלאכי השרת אומרים
קדוש כל עמודי רקיעים ואדניה מרופפים ושערי היכלות וערבות
רקיע מתרעשין ויסודי תבל ושחקים מזדעזעין וחדרי מעון והיכלי
מכון מתחוללים וכל סתרי רקיע מזולת וכוכבים נבהלים וגלגל
חמה וגלגל לבנה נחפזין ונסים ממסילתם ורצין לאחוריהם שנים
עשר אלפים פרסאות ומבקשות להשליך עצמם מן השמים מפני
רעמת קולם ורעש רוטמותם וזיקוקים שיוצאים מפייהם שנא' קול
רעמך בגלגל האירו וגו' עד שקורא להם שר העולם ואומר להם
שתקו במקומכם ואל תתראו שמלאכי השרת אומרים שירה לפני
הקב"ה שנאמר ברוך יחד כוכבי בוקר ויריעו על בני אלהים.

אמר ר"י א"ל מטטרון מש"ה כשמלאכי השרת אומרים קדוש כל
שמות המפורשות חקוקות בעט שלחבת על כסא הכבוד מפריחות
כנשרים בשש עשרה כנפים ומקיפות וסובבות את הקב"ה בארבע
רוחות מקום שכינתו ומלאכי הצבא ומשרתי להכה ואופני גבורה
וכרובי שכינה וחיות הקדש ושרפים ואראלים ומפסרי וגדודי [איש]
אוכלה ומערכות לפיד וצבאות להט ושרי קדושים ושרי כתרים
לבושי מלכות עשמי כבוד אביר [עוטפי כבוד יקר?] ותפארת
אזורי אדרת חוגרי גיאות נופלים על פניהם שלשה פעמים ואומרים
בשכמל"ו.

אמר ר"י א"ל מטטרון מש"ה בשעה שמלאכי השרת אומרים
קדוש כתיקונו לפני הקב"ה הוא יוצאין משרתי כסאו בשמחה רבה
מתחת כסא הכבוד וכל אחד ואחד בידיהם אלף אלפים וריבי
רבבות כתרים של כוכבים מעין מראה זיו כוכב נוגה וקושרין
אותן למלאכי השרת ולשרים הגדולים אותן שאומרים קדוש
שלשה כתרים, אחד על שם שאומרים קדוש ואחד על שם
שאומרים קדוש קדוש ואחד על שם שאומרים קדוש קדוש קדוש
ה' צבאות, ובזמן שאין אומרים ק' כתיקונו איש אוכלת יוצאת מלפני
אצבעו קטנה של הקב"ה הוא ונופלת בתוך מערכותיו ומתחלקת
לארבע מאות תשעים וששה אלפים ריבות חלקים כנגד ארבע

מחנות מלאכי השרת ואוכלת אותן בכת אחת שנא' אש לפניו
תלך ותלהט סביב צריו ואח"כ פותח הקב"ה את פיו ודובר דבר
אחד ובזרא תחתיהם כמותם חדשים ועומדים כל אחד ואחד
בשירה לפני כסא כבודו ואומרים קדוש שנאמר חדשים לבקרים
רבה אמונתך .

אר"י א"ל מטטרון מש"ה בא ואראך אותיות שנבראו בהן
שמים וארץ. אותיות שנבראו בהן ימים ונהרות, אותיות שנבראו
בהן כוכבים ומזלות אופן הלבנה וגלגל החמה כסיל וכימה וכל
מיני מאורות רקיע, אותיות שנבראו בהן מלאכי השרת, אותיות
ש"ב שרפים וחיות, אש"ב כסא הכבוד וגלגלי המרכבה, אש"ב
כל צרכי עולם, אש"ב חכמה ובינה דעה והשכל ענוה וישרות
שבהן מתקיימן כל העולם כולו, והלכתי אצלו ותפשני בידו
והעלני בכנפיו והראני אותם האותיות כולן שהן חקוקים בעט
שלהבת על כסא הכבוד וזיקין וברקים יוצאים מהן ומכסין את כל
חדרי הערבות .

אר"י א"ל מטטרון מש"ה בא ואראך איפה תלויים ברום המים
ואיפה אש לזהמת בתוך אבני אלגביש ואיפה רעמים מרעימים
בתוך מרומי עליון ואיפה להבה תלהט בתוך אש יוקדת ואיפה
קול משמיע ברעם וברעש והלכתי ותפשני בידו והעלני בכנפיו
והראני את כולם וראיתי מים תלויים ברום ערבות רקיע בשם י"ה
אח"ה אש"ר אח"ה מהם יורדין גשמים ומרוים פני תבל שנאמר
מפרי מעשיך תשבע הארץ, וראיתי אש ושלג ואבני מתלקחות
אלו בתוך אלו ואינן ניווקין בשם אש אוכל"ה שנאמר כי ה'
אלהיך אש אוכלה וכו', וראיתי ברקים שהם מבריקים בתוך להבי
אש ואינן ניווקים בשם י"ה יהו"ה צור"ר עולמ"ם שנא' כי ביה ה' צור
עולמ"ם, וראיתי רעמים וקולות שמרעישים בתוך להבי אש ואינן
ניווקין בשם י"ד ע"ל כ"ס י"ה שנא' כי יד על כס יה, וראיתי נהרי
אש בתוך נהרי מים ונהרי מים בתוך נהרי אש ואינן ניווקין בשם
עוש"ה שלו"ם במרומי"ו שהוא עושה שלום בין אש למים ובין רוח
לענן ובין זעם לזיקים .

אר"י א"ל מטטרון מש"ה בא ואראך נשמתן של צדיקים
שנבראו וחזרו ונשמתן של צדיקים שעדיין לא נבראו והעלני
אצלו ותפשני בידו והוליכני אצל כסא הכבוד והראני אותן
הנשמות שנבראו וחזרו להם שהן מפורחות [מרחפות?] למעלה

מכסא הכבוד לפני הקב"ה ואח"כ הלכתי ודרשתי את הפסוק הזה ומצאתי בענין כי הוה ה' מלפני יעטרף ונשמות אני עשיתי אלו נשמות של צדיקים שעדיין לא נבראו בנוף*).

אר"י א"ל מטמרון משה בוא ואראך נשמתן של רשעים היאך הן עומדין [יורדין] ונשמתן של בינונים היאך הן עומדין, ואמר נשמתן של רשעים יורדות לשאול על ידי שני מלאכי חבלה ואלו הן זעפ"א"ל וסמכ"א"ל, סמכ"א"ל שהוא על נשמתן של בינונים כדי לסומכן ולטהרן מחטא ברוב רחמי של מקום, זעפ"א"ל שהוא על נשמתן של בינונים [רשעים] כדי להורידן לפני הקב"ה מדין השכינה לשאול לדונן באש בניהם במקלות של נחלים, והלכתי אצלו ותפשני בידו והראני את כל באצבעות ידיו וראיתי דמות מראה פניהם כבני אדם וגופן כנשרים ולא עוד אלא שזו דמות של בינונים דומין כירקות מפני מעשיהם שיש בהן דופי עד שיטהרו מעונם באש, וזו דמות נשמתן של רשעים בשולי קדירה מפני רוב מעשיהם הרעים, וראיתי נשמתן של אבות העולם אברהם יצחק ויעקב ושאר צדיקים כשמעמדין אותם מקבריהם ועולין לרקיע ומתפללין לפני הקב"ה ואומרים בתפלה רשב"ה עד סתי אתה יושב על כסא כאבל שהוא יושב בימי אבלו וימינדך לאחוריק ואי אתה גואל את בניך ומנלה את מלכותך בעולם ואי אתה מרחם על בניך שמשמשין כעבדים בין אוה"ע ועל ימינדך שהיא לאחוריק שבה נמית ומסחת שמים ושמי השמים אי אתה חוטל, באותה שעה משיב הקב"ה לכל אחד ואחד מהם בלבד ואומר מפני רשעים הללו שחטאו לפני כך וכך כשעו לפני כך וכך וכשפשעו לפני כך וכך והיאך אני יכול להושיע את בני מבין האומות ולגלות מלכותי בעולם לעיני הגוים להושיע את ימיני הגדולה נופלת ומפלת על ידם, באותה שעה קורא אותי ואומר לי מטמרון עבדי טול את הספרים וקורא את מעשיהם ונמצאים שלשים ושיש כריתות שכל רשע ורשע עברן ועוד שעברו על כל אותיות של תורה וכל ישראל עברו תורתך, על תורתך לא נאמר אלא תורתך שעברו מאל"ף ועד תי"ו, על שלשים ושיש כריתות בכל אות ואות, מיד בכה אברהם כפני עצמו יצחק כפני עצמו יעקב כפני עצמו ואח"כ אומר להם הקב"ה אברהם אוהבי יצחק כחירי יעקב בכורי

* נוף הוא אוצר הנשמות.

עכשיו איני יכול להושיען מכין אומות העולם ומיד בא מיכאל
שרם של ישראל צווח ובוכה בקול גדול כמה שנאמר למה ה'
תעמוד ברחוק.

אר"י אל מטטרון בא ואראך פרנוד של מקום שהיא פרוסה
לפני הקב"ה שכל דורי דורות העולם וכל מעשי דורות העולם בין
שעשו ובין שעושיין עד סוף כל הדורות חקוקין בו והלכתי והראני
באצבעות ידיו כאב שהורה לבנו אותיות של תורה וראיתי דור
ודור ורוזניהם דור ודור וראשיהם ורועיהם דור ודור ושומריהם
ונגשיהם וסורקיהם ופקודותיהם ושופטיהם ושומריהם ומלמדיהם
ועוזריהם וחסידיהם ונגידיהם והוריהם וחכמיהם וראשי מדרשיהם
וראשי ישיבותיהם דור דור וקציניהם ונשיאיהם ואלופיהם דור
ודור וזקניהם דור ודור ומנהיגיהם וראיתי אדם ודורו מחשבותיהם
ומעשיהם מתושלח ודורו ומחשבותיהם ומעשיהם נח ודור המכול
מחשבותיהם ומעשיהם שם ודורו מחשבותיהם ומעשיהם נמרוד
ודור הפלגה אברהם ודורו ומחשבותיהם ומעשיהם יצחק ודורו
ומחשבותיהם ומעשיהם יעקב ודורו ומחשבותיהם ומעשיהם יוסף
ודורו ומחשבותיהם ומעשיהם שבטים ודורן ומחשבותיהם ומעשיהם
עמרם ודורו ומחשבותיהם ומעשיהם משה ודורו ומחשבותיהם
ומעשיהם אהרן ודורו ומחשבותיהם ומעשיהם מרים ודורה וגו' עלי
וגו' אלקנה וגו' שמואל וגו' שאול וגו' דוד וגו' שלמה וגו' מלכי
יהודה וגו' מלכי ישראל וגו' מלכי אומות העולם וגו' רוזני ישראל
וגו' אלופי ישראל וגו' אלופי אומות העולם וגו' עשירי ישראל
וגו' עשירי אומות העולם וגו' חכמי ישראל וגו' חכמי אומות
העולם וגו' נשיאי ישראל וגו' נשיאי אומות העולם וגו' ראשי
ישיבות ישראל וגו' ראשי אומות העולם וגו' אנשי שם ישראל
וגו' אנשי שם אומות העולם וגו' דייני ישראל וגו' דייני אומות
העולם וגו' מלמדי תינוקות ישראל וגו' מלמדי תינוקות של אומות
העולם וגו' מליצי ישראל וגו' מליצי אומות וגו' נביאי ישראל
וגו' נביאי אומות וגו' וכל קרב ומלחמה שאומות העולם עושין
עם ישראל בימי מלכותם, וראיתי משיח בן יוסף ודורו וכל
מעשיהם שעושין שם אומות העולם, וראיתי משיח בן דוד
ודורו וכל קרב ומלחמת מעשיהם ומפעלותיהם שהן עושין עם
ישראל בין לטובה בין לרעה, וראיתי את כל קרבות ומלחמות
שנוג ומנוג עושין לימות המשיח וכל מה שהקב"ה עושה עמהם

לעתיד לבא, ושם פרנסי הדור וכל מעשי הדור בין שבישראל בין שבאומות העולם בין שעשו בין שעושיין לעתיד לבא עד דורי דורות עד סוף חקוקין על פרנוד של מקום. ואני ראיתי בעיני את כולם ולבסוף יראתי פתחתי פי ואמרתי בשבחו של מקום באשר דבר המלך שלטון וגו' שומר מצוה לא ידע דבר רע וגו' ואומר מה רבו מעשיך ה' ואומר מה גדלו מעשיך ה'.

אר"י א"ל מטטרון רוחן של כוכבים שעמוקים ברקיע וכל לילה ולילה באמו(?) של מקום והיכן הם הולכין והיכן הם עומדים. הלכתי אצלו ותפשוני והראני את כולם באצבעות ידיו והן בניצוצי שלהבת מרכבותיו של מקום, מה עשה מטטרון משה באותה שעה הכה כפו על כפו והפריח את כולן ממקומן מיד פרחו ממקומן בכנפי שלהבת וגלו וכסו בארבע רוחות כסא המרכבה והניד לי כל אחת ואחת את שמותם ואת כנוים שנא' מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא מלמד שהניח הקב"ה לכל כוכב וכוכב שם וכולם נכנסין במנין על ידי רהט"א"ל המלאך ברקיע השמים לשמש את העולם ויוצאין במנין לקלם את הקדוש ב"ה בשירים ובתשכחות כענין שנאמר השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, ולע"ל הקב"ה עוזר(?) שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך אין [וחן] פותחין את פיהם ואומרים שירה ומה שירה אומרים שנא' כי אראה שמיך וגו'.

אר"י א"ל מטטרון בא ואראך נשמתן ורוחן של משרתים שגופן נשרפים מאשו של מקום שהן יוצאין מאצבעו קמנה והם נעשים נחלים של אש בתוך [נהר] דינור ורוחן ונשמתן היו עומדין אחורי השכינה. כל זמן שמלאכי השרת אומרים שירה שלא בזמנה ושלא כראוי ושלא כהוגן הרי הן נשרפין ולוהטין באש של קוניהם ובלהב של בוראיהן במקומן ורוח סערה מנשבת עליהן ומשלכת אותן לנהר דינור ונעשין שם הרי הרים של גחלת ורוחן ונשמתן חוזרת לבוראן ועומדין כולם אחר קוניהם, והלכתי אצלו ותפשוני בידו והראני את כולם נשמתן של מלאכים ורוחן של משרתים שהן עומדות אחרי השכינה, מיד עברה סערה וחומות של אש מקיפות להם, באותה שעה פתח לי מטטרון שערי חומות של אש שהן עומדות בתוכן אחרי השכינה ומיד נשאתי את עיני וראיתי אותן של כל אחד ואחד דמותן של מלאכים וכנפיהם כעוף מעשה שלהבת מפעלות אש יוקדת.

באותה שעה פתחתי את פי בשבחו של מקום ואמרתי [גדולים] מעשי ה' וגו'.

ואר"י א"ל מטמרון בא וראה יד ימינו שהוא נשלחת לאחור מפני הרבן בהמ"ק שכל מיני זיו מאורות מובהקות ממנה שבה נבראו תשע מאות וחמשים וחמשה רקיעין שאפי' שרפים ואופנים אינן רשאין להסתכל בה עד הגעת יום תשועה לכא, והלכתי אצלו ותפשני בידו והעלני בכנפיו והראני אותה וכל מיני שבה רנה ותהלה שאין פה יכול לומר שבחה ואין עין יכולה להסתכל מפני רבותה ותושבחתא ויקרא וכבודה ותפארתה אלא שכל נשמתן של צדיקים שהן זוכין ורואין בשמחתה של ירושלים הן עומדות אצלה ומקלסות לפנייה ומבקשות רחמים מלפניה ואומרין שלש פעמים בכל יום עורי עורי לבשי עוז זרוע ה' עורי וגו' וכענין מוליך לימין משה זרוע תפארתו, באותה שעה היתה בוכה ימינו של הקדוש ב"ה ומושכות ויוצאות חמשה נהרות של דמעות מחמש אצבעותיה ונופלות לתוך ים הגדול ומרעישות את העולם כענין שנא' רוע התרועעה ארץ סור התפוררה ארץ נוע תנוע ארץ כשכור והתגודדה כמלונה, הרי חמש פעמים כנגד חמש אצבעותיה של ימינו הגדולה, וכשרואה הקב"ה כי אין צדיק בדור ואין חסיד בארץ ואין צדקה בידי אדם ואין איש כמשה ואין מפגיע כשמואל שבקש רחמים מלפני המקום על התשועה שיחזיר אותה לפניו לעשות בה תשועה לישראל מיד זוכר הקב"ה צדקתו וחסדו ורחמיו של עצמו ומושיע לעצמו את זרועו הגדולה ותסמוך לו כל צדקתו כענין שנא' וירא כי אין איש כמשה שהיה מבקש רחמים כמה פעמים במדבר על ישראל ובטל את הגזרות מעל ישראל, וכי אין מפגיע כשמואל שפגע בהקב"ה וקרא וענה לו ועשה לו הקב"ה רצונו שאפילו שלא כראוי כענין שנאמר הלא קציר חטים היום אקרא אל ה', ולא עוד אלא שנזדווג לו למשה שנא' משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו' ואומר אם יעמוד משה ושמואל לפניו ותושע לו זרועו, אומר הקב"ה באותה שעה עד אימתי אצפה לבני לעשות כצדקתן תשועה לזרועי אני בשבילי ובשביל צדקתי וזכותי אושיע את זרועי ואציל את בני מבין אומות העולם שנאמר למעני אעשה כי איך איחל, באותה שעה מגלה הקדוש ב"ה בעולם זרועו הגדולה ומראה לה לאומות העולם שארבה בארצו של עולם מסוף העולם ועד סופו ורחבה

כרחבו של עולם ותואר זיוה כזוהר השמש בכבודו בתקופת תמוז,
מיד ישראל נגאלין מביניהן ונראה להם משיח שיעל אותן לירושלים
בשמחה ולא עוד אלא אוכלין מלכות ישראל עם משיח מארבע
רוחות העולם ואין אומות העולם אוכלין עמהם זה שנא' חשף ה'
זרוע קדשו לעיני כל העמים וראו כל אפסי ארץ את ישועת
אלהינו. ה' בדרך ינחנו ואין עמו אל נכר. ונאמר והיה ה' למלך
על כל הארץ.

(אלו*) שמותיו של הקב"ה שהם יוצאין בכמה כתרים של אש
בכמה כתרים של צדק בכמה כתרים של שלהבת בכמה כתרים
של חשמל בכמה כתרים של בוק ועמהם אלף מחנות שכינה וריכי
צבאות גבורה נוחגין אותם כמלך בכבוד ביקר ובחוסן ברוב רנה
ורגן ובעמודי אש ובעמודי להבה נותנין ככרקים אור וכמראה
חשמל נותנין להם כבוד ועוז וקוראין לפניהם ק' ק' ק' שנ' וקרא
זה אל זה ואמר ק' ק' ומלאין אותן בכל רקיע ורקיע שבמרום
כבני מלאכים אדירים ונכבדים וכשמחזירין אותן אל מקום כסא
הכבוד כל החיות שבמרכבה פותחין את פיהם בשבח בכבוד שמו
של הקב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואותם שמות של
הקב"ה שלא בפירוש אין להם חקר ומספר ואלו הם אדירורון ק'
ק' כתבתי במקום אחר, כפתבי"ב הוא יה שם הגדול במקום אחר
כתובין, אלף אלפין אי"ב [א"יברתיו] ל"קחתיו פ"קדתיו למטטרון
עבדי שהוא אחד מכל בני מרומים כדאיתא באלפא ביתא דרבי
עקיבא).

(*) טכאן עד סוף הספר הוספות הסופר והמעתיק מדרוש אלפא ביתא דר' עקיבא
ועיין בהמ"ד ח"ב דף 114.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

לקח טוב לר' טוביה בר אליעזר ז"ל

על

ברכת יעקב אבינו ע"ה

(א) ויקרא יעקב אל בניו, לאחר שנידך את יוסף ואת בניו קרא לשאר האחים ויאמר האספו ואגידה לכם, מהו האספו הטהרו כמו (במדבר י"ב ט"ו) תסגד שבעת ימים ואחר תאסף וכמו (ט"ב ה' י"א) ונשא ידו אל המקום ואסף המצורע. אמר להם הטהרו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. בקש לנלות להם את הקץ מיד נגלה עליו שכינה כיון שראה את השכינה התחיל מצווה אותם על ייחודו אמרו לו וכי כלום אנו חשודין לפניך על ייחוד השם שאתה מצווה אותנו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו' ד') כישראל אבינו מדבר, מיד ענה הוא בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: הם אמרו שלשה מלות בלחש ולא בקול, בלחש משום כבוד יעקב אבינו שאמרו, ולא בקול משום כבוד משה שלא אמרו (ועיקרו בפסחים) והוא ענה ששה מלות הכל שנים עשר כנגד השבטים לפיכך נהגו ישראל לומר בק"ש בשכמל"ו.

(ב) הקבצו ושמעו בני יעקב, ושמעו זו ברכת יעקב אבינו פרשה זו, ושמעו אל ישראל אביכם זאת ברכת משה רבינו פרשת וזאת הברכה שנאמר (דברים ל"ג א') וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו. אב יכם, שהסכים אביכם שבשמים על ברכת אביכם ישראל שהרי ברכת משה רבינו מעין ברכת יעקב אבינו. ד"א ושמעו ב' פעמים שמעו הקנטורינין שמעו הברכות.

(ג) ראובן בכורי אתה, בכור לנחלה בכור לכהונה. כחי וראשית אוני, כחי מתשמיש המטה וראשית אוני אפי' ממקרה לילה. ד"א ר' לוי בן שלום אומר בן שבעים שנה ושבע שנים היה יעקב אבינו ועדיין לא ראה קרי ללמדך שבחן של אבותינו כי לא על חנם בחר בהם הקב"ה. יתר שאת ויתר עז, אמר לו ראוי

היה לך ליטול ג' חלקים יותר על אחיך הבכורה הכהונה והמלכות.
יתר שאת זו בכורה שנוטל פי שנים, יתר עז זו הכהונה שנוטל
כ"ד מתנות. ד"א יתר שאת זו כהונה שנאמר ואתה נתן לכם
לשאת לבבך ובתנחומא מביא ראייה מן הפסוק וישא אהרן את
ידיו (ויקרא ט'). יתר עז זו מלכות שנאמר (ש"א ב' י') ויתן עז
למלכו ועתה ניתנה בכורה ליוסף וכהונה ללוי ומלכות ליהודה.
(ד) פחו כמים אל תותר, וכל כך למה שניטלו ממך ג'
כתרים לפי שפחות כמו (איוב ט' יז) במקרא שלפנינו יחסין
תמורת יחסו) יחסו זנבו כמו ארו כלומר נתקשה ולא נכנע.
וכמים הנגדים ארצה בזריוות שהרי שאר משקין יורדין בנחת כמו
היין החלב והדבש וריח נשאר בכלי שהן נשפכין ממנו ונראין
אבל המים אל הנחר אינם נשארים בכלי שנשפכין ממנו כך כל
כעסק הבערת. כי עלית משכבי אביך, כדי לכלכל יצועי
שביון שמתה רחל הכיא יעקב אבינו את בלהה והושיבה על יצועה
אמר ראובן לא דיי שאחות אמי היתה צרה לאמי אלא גם שפחתה
תהא צרה לאמי עמד ובלבל יצועה, לפיכך אמר לו אז הללת שלשה
כתרים הללו על עסקי יצועה עלה, עלית לא נאמר אלא עלה
ואין לו רפואה עד שיבא משה רבינו שכתוב בו (שמות י"ט ג')
ומשה עלה אל האלהים שביון שכתוב (דברים כ"ז י"ג) אלה יעמדו
על הקללה בהר עיבל ראובן גד ואשר ואמרו (שם שם כ') ארור
שוכב עם אשת אביו ידעו הכל כי ראובן אביהם של שבט לא
שכב את בלהה פילגש אביו, וישמע (ישורון) ישראל ולא עשה
בו נקודות כדרך כל הפסוקים אלא צירף הענין עם ויהיו בני
יעקב שנים עשר ללמדך שנקי היה אותו צדיק מאותו עון, כיוצא
בדבר אתה אומר (ש"א ב' כ"ב) אשר ישכבון הנשים הצובאות
אפשר חפני ופנחס שוכבין את נשי ישראל והן שותקין אלא
ששהו את קניהן וחיו מתאחרות לישכב עם בעליהן ומעלה
עליהן הכתוב כאילו שכבום, להודיעך שהתורה לא ניתנה
לטיפשין ולא מסרה הכתוב אלא לחכמים לדרוש ולאון
ולחקור אותן ולתקן מדרשות נאות דברים דבורים על אופניהם
לקיים מה שנא' (תהלים י"ט י') משפטי ה' אמת צדקו יחדו ואין
מקרא עוקר מקרא. ד"א פחו כמים לשון נוטריקון פחדת מן החטא
חיליתה זרחה תפילתך, כמים אל תותר, שלא נותר כך חטאת
ואע"פ שעלית משכבי אביך אז הללת יצועי עלה עלה שבחך

בהצלת אחיך שנא' (שמות ל"ז כ"א) וישמע ראובן ויצילהו מידם.
ה) שמעון ולוי אחים, מאב ומאם, אחים בעצה אחים ככעם.
כ) לי חסם מכירותיהם, שכן קורין בלשון יוני לסכין מכורין.
ד"א מכירותיהם מגורותיהם כ' וג' משמשין כמו גנתו כנתו וכנה
אשר נמעה ימינך (תהלים פ' ט"ז) פי' וגנה כלומר בארץ מגורותי
עשו חסם להרוג בעלי שכם שאם חטא שכם בן חמור כל העיר
מה חטאת.

ו) בסודם אל תבא נפשי, זה מעשה קרח דכתיב ויקח קרח
בן יצהר בן קהת בן לוי ולא יחסו הכתוב ליעקב לומר בן יעקב.
ובקהלם אל תחד כבודי כמו (ישעיה י"ד כ') ובמקרא שלפנינו
לא) אל תחד אתם בקבורה שהרי במעשה זמרי נשיא בית אב
לשמעוני ולא נתייחס ליעקב, כי באפס הרגו איש, אלו יושבי
שכם, וברצונם עקרו שור, זה חומת העיר שהרי חומת בלשון
ארמי שור, ד"א עקרו שור זה יוסף שנא' (בראשית ל"ו י"ט)
ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא אלו שמעון
ולוי שנקראו אחים וראיה לדבר שהרי במצרים לא לקח יוסף לאסור
אותו אלא לשמעון שנא' (שם מ"ב כ"ד) ויקח מאתם את שמעון
ויאסור אותו לעיניהם, וכתיב (שם שם כ"ז) ויפתח האחד את שקו
זה לוי שנשאר יחיד כי נותר לשם שמעון וישמו לו כספו בפי
אמתחתו כדי לבלול.

ז) ארור אפס כי עז, שלא נמלו עצה מאביהם שהלכו
להרוג את שכם בן חמור, ועברתם פי קשתה, וארור כעסם
כי קשתה ואם יהיו שני השבטים אלו יהדיו אין העולם מתקיים
אלא אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל שיהיו משבט שמעון ולוי
מלמדים ומשכימים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שיהו עוסקין
בתורה אולי יתכבשו, ד"א ארור אפס כי עז כמו (תהלים פ' י"ג)
וארוה כל עוברי דרך כלומר תתבצר אפס ותתמעט עברתם תקטן.
אחלקם ביעקב, שהרי לשמעון נתנו לו חלק כב' מקומות בא"י
וכן לוי אין לו נחלה אלא מ"ח עיר נפוצים בישראל.

ח) יהודה אתה יודוך אחיך, יהודה שמו הודאה על שהודת
לאה אמו שנא' (בראשית כ"ט ל"ה) הפעם אודה את ה' על כן
קראה שמו יהודה והוא בעצמו הודה במעשה תמר ולא בוש
לפיכך אתה יודוך כלומר אתה הודית על האמת והצלת את תמר
מלישרוף ולפי' יודוך אחיך שאתה מלך עליהם, וכן היה שעמדו

ממנו שלשים מלכים ונשיאים כמנין יהוד"ה הרי שלשים. מן
אברהם עד שלמה ט"ו דורות ואברהם אבינו נשיא היה שנא' (שם
כ"ב ה') נשיא אלהים אתה בתוכנו. אברהם יצחק ויעקב יהודה
פרץ הצרון רם עמינדב נחשון שלמון כועז עובד ישי דוד ושלמה.
הרי ט"ו. ומן שלמה עד גלות יכניה ט"ו רחבעם אביה אסא
יהושפט יהורם יואש ואמציה עזריה יותם אחז יחזקיהו מנשה
אמון יאשיהו יכניה לכך נמשלה מלכות בירח שנא' (תהלים פ"ט
ל"ח) כירח יכון עולם כשם שהוא עולה ומתגבר עד ט"ו יום ועוד
חוזר ומתכסה מעט מעט עד ט"ו יום כך מן אברהם עד שלמה ט"ו
ומיכן ואילך ט"ו עד הגלות הראשון בימי יהויכין מלך יהודה.
ולכך עולה חשבון יהודה שלשים ויהודה רביעי לבטן והמאורות
ביום הרביעי נבראו לפיכך נמשלה מלכות יהודה במאורות שנא'
(שם שם ל"ז) וכסאו כשמש נגדי כשם שאי אפשר לעולם בלא
מאורות כך אי אפשר לעולם בלא זרע דוד כי ברית עולם שם
לו ערוכה בכל ושמורה. ואומר (שם שם כ"ט) לעולם אשמר לו
חסדי ובריתי נאמנת לו. ואומר (שם פ"ט ל"ז) אחת נשבעתי
לדוד דויד על שם עשרים וד' ספרים דוד תחלת שמו ד' וסופו
ד' לפי שהיה יהודה רביעי לבטן לכך נקרא יהודה אתה יודוך
אחיך שכל ישראל מודים שה' בחר למלכות בית דוד ושידי דוד
המעולים וחסדי דוד הנאמנים ולפיכך לקח אהרן קדוש ה' את
אלישבע בת עמינדב אחות נחשון שהוא ראש לנשיאים דכתיב
(במדבר ז' י"ב) ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן
עמינדב למטה יהודה ואומר (דה"א ה' כ') כי יהודה גבר באחיו
וכשם שנכרתה ברית לכהונה כך נכרתה ברית למלכות בית דוד.
ודגל יהודה נוסע בראשונה. וכן אחרי מות יהושע כתיב (שופטים
א' א') מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה ויאמר ה' יהודה יעלה ולא
בחר ה' לבנות לו בית בירושלים כי אם בשלמה בן דוד לכך
נאמר יהודה אתה יודוך אחיך. יהודה הציל את יוסף מן הכור
שנא' (בראשית ל"ז כ"ז) ויאמר יהודה אל אחיו. וגם הציל את תמר
ושני בניה פרץ וזרח מן האש שהיתה מעוברת תאומים והיא בת
ג' חדשים וכבר נמרה צורת הוולדות במעיה ואומר (שם ל"ח כ"ד)
הוציאוה ותשרף לולא שהורה יהודה היתה נשרפת היא ושני בניה
לפיכך הציל הב"ה את דניאל מנוב אריות תחת יוסף שהציל מן הכור
וניצלו הנביא מישאל ועזריה מכבשן מאש תחת תמר ופרץ וזרח.

ישתבח שם אלהינו שאינו מקפח שכר נוצר חסד לאלפים.
וזרובכל בן שאלתיאל ייסד בית שני לכך נאמר יהודה אתה יודוך
אחיק. וגם לע"ל (ישעיה י"א א') ויצא חטר מנוע ישי (שם שם י"ט)
אשר עומד לנס עמים אליו גוים ידרשו זה מלך המשיח ואומר (ירמיה
כ"ג ח') והקימותי לדוד צמח צדיק ואומר (ירמיה ל' ט') ועבדו את
ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם זה מלך המשיח שהוא
מזרע יהודה לכך נאמר יהודה אתה יודוך אחיק. ד"א יהודה אתה
יודוך אחיק שכיון שראה יהודה שהיה יעקב אבינו מוכיח את אחיו
ראובן על מעשה בלחה שמעון ולוי על מעשה שכם ועל מעשה
יוסף שהרי ראובן ביקש להצילו ויהודה הצילו בני השפחות כתיב
כהן והוא נער את בני בלחה ואת בני זלפה אלא שמעון ולוי
בעצה להורגו מיד נתכרכמו פני יהודה אמר שמא יוכיחני על
מעשה תמר כיון שראה יעקב אבינו שנתכרכמו פני יהודה התחיל
לפייסו אמר לו יהודה אתה יודוך אחיק גלוי וידוע לפני הקב"ה
שאתה הצלת את יוסף משפיכות דמים ושלא נטרדו אחיק לגיהנם
לפיכך יודוך אחיק שכל ישראל יקראו על שם יהודה יהודים
ידך בעורף אויבך. זה הקשת שהוא יד כנגד העורף וכח"א
כדוד (ש"ב א' י"ח) ויאמר ללמד בני יהודה קשת הלא היא כתובה
על ספר הישר והיכן היא כתובה בספר בראשית ספר שכתוב בו
מעשה הישרים מעשה אברהם ויצחק ויעקב וכן כלעם אמר (כמדבר
כ"ג י') תמות נפשי מות ישרים והיכן רמזו ידך בעורף אויבך
איוה הוא מלחמה שהוא יד כנגד העורף הוי אומר זה קשת.

ט) גור אריה יהודה. שלא יורא מפני כל. אריה שאג מי
לא יירא (עמוס ג' ח') זה מלך המשיח. או מי יחיה משומו אל
(כמדבר כ"ד כ"ג) כי גדול יום ה' ונורא מאוד ומי יכילנו (יואל ב'
י"א). מטרף בני עליית, מסולק אתה מאותו עון שאמרת מטרף
מטרף יוסף. כרע רבין כארי מי יקימנו לעתיד לבא שנא'
(דברים ל"ב י"ב) ה' בדר ינחנו ואין עמו אל נכר. (כמדבר כ"ג כ"ד)
הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא. בימי מלך המשיח ישתחוו לו
גוים, וכתוב (זכריה י"ב ח') והיה הנכשל ביום ההוא כדוד ובית דוד
כאלהים, כמלאך ה' לפניהם, וכתוב (מיכה ב' י"ג) ויעבור מלכם
לפניהם וה' בראשם.

י) לא יסור שבט מיהודה, אלו סופרים שביהודה כמו
מושכים (כספר) בשבט סופר. ומחוקק מביין רגליו, אלו יושבי

יעבץ שמורין הלכות לישראל. עד כי יבא שילה. פי' שי לו
שעתידין אומות העולם להביא דורונות למשיח בן דוד שנאמר
(ישעיה י"ח ז') בעת ההוא יובל שני ואומר (תהלים ע"ב י') מלכי
תרשיש ואיים מנחה ישיבו וגו'. ולו יקחת עמים, שעתיד
להקחות שיניהם של אוה"ע שנא' (תהלים ע"ב י"א) וישתחוו לו
כל מלכים כל גוים ואשרוהו [במקרא שלפנינו יעבדוהו]. ואומר
(ישעיה י"א ד') והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע.
ואומר (שם שם י"ב) ונשא נס לגוים ואסף גרחי ישראל. עד כי
יבא שילה עד כי יבא בנו כמו ובשילתה. ע"א שילה זש"ה (דניאל
י"ב י"ב) אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות ושלשים
וחמשה רמזו יעקב אבינו בכרכתו אלף והוא הכלל והפרט הוא
שלה וכן רמזו משה רבינו (דברים ל"א י') ואנכי הסתר אסתיר
פני ביום ההוא אלף שלש מאות ושלשים וחמש כי א' דאסתיר
טפל כי הסתירה עיקר ובא דניאל ופירשהו אשרי המחכה ויגיע
לימים אלף ושלש מאות ול"ה והם עידן עידנין ופלג עידן מועד
מועדים וחצי מספרים יהיו שלש שנים ומחצה שבהם יהיו ימי הצרה
וממנו יושע אבל התחלתם איני יודע אימתי ועל זה נאמר (מלאכי
ג' א') פתאום יבוא אל היכלו זש"ה כי יבא שילה פתאום יבוא.
ויש לומר יקחת לשון יקהל כענין להקת נביאים וכה"א (צפניה ג'
ט') כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו
שכם אחד.

יא) אסרי לגפן עירה* אסרי כמו יקבץ כענין שנא' (שיר
השירים ז' ו') מלך אסור ברהמים, עירה קרוי פי' גפן זה ישראל
גפן ממזרים תסיע (תהלים פ' ט') יקבץ אותם לעירו בירושלים
שנקראה עיר ה' צבאות, ולשורקה בני אתונו אלו ישראל שני
(ירמיה ב' כ"א) ואנכי נטעתך שורק, בני אתונו המה יבנו בית
קדשו שכן כתוב ביוזקאל (ט' י"ד) שער האיתון לשון ביאה הוא
שיבואו ישראל לירושלים ויבנו אותה לימות המשיח. כבס ביין

(*) אסר אהרן: אחיה דעתי כמי' הספוק הזה. הגה הסופר היוני פיואניאס מספר
בספר שלו כי לוח שתמונת הסור הקוקה בסלע בניסליא לאות ולוכרין שפעם אחת הסור
אכל מעלי ומענסי נפן והרבה הנפן הזה אח"כ לעשות סירות ומה המעשה שהיה למדו העמים
לסור הנפנים בסמרות להרבות סירותיהם. אסרית הסור לגפן ולשורקה חתה כמו
שנראה משל ומלצה על צמיחת הגפן ועשיית היין בשפע נוול ולכך אמר יעקב אבינו ע"ה
אסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתונו כלומר שליוודרה יין רב בחלקו.

לבושו, יכנס כל צאתם שנא' (יחזקאל ל"ו כ"ט) והושעתי אתכם
מכל טומאותיכם, ביין רמו לתורה שנקראת יין שנא' (שה"ש ב'
ד') הביאני אל בית היין, לבושו תתלבש ירושלים שנא' (ישעיה
מ"ט יח) חי אני ה' צבאות כי כולם כעדי תלכשי ותקשרם כנלה.
ד"א כנס ביין לבושו אלו נקמות שעתיד הקב"ה לעשות באדום
שנא' (ישעיה ס"ג א') מי זה בא מאדום וגו', ובדס ענבים
סותה כמו כסותה אלו נקמות שעתיד הקב"ה לעשות בגוים שנ'
(ישעיה ס"ג ג') פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי וגו' ויז
נצחם על כנדי וכל מלכושי אנאלתי לכך נקראת אדום ע"ש שיבוא
צח ואדום ויעשה נקמה באדום ונקראת בצרה שעתיד הקדוש ב"ה
לכצור אותה כאשר יבצרו הענבים וידרכום כנת.

יב) חכלילי עינים מייך, יתאדמו הרי ישראל מרוב כרמיהם
בימות המשיח, ולבן שינים מחלב והגבעות יתלבנו מן הצאן
וכה"א (יואל ד' י"ח) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסם והגבעות
תלכנה (הרים) חלב ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השיטים.
ד"א חכלילי עינים ישמח את ישראל לשון ארמי הוא מצחק מחאיך
בזמן שיראו ישראל את השכינה שנא' (ישעיה נ"ב ח') עין בעין
יראו כשוכ ה' ציון, וכתוב (שם מ' ה') וראו כל בשר יחדו כי פי ה'
דבר, ולבן שינים מחלב שימלא שחוק פינו שכל השוחק בפה
מלא שיניו נראות, אותו הזמן הוא אומר (תהלים קכ"ו ב') או ימלא
שחוק פינו ולשונו רנה או יאמרו בנוים הגדיל ה' לעשות עם
אלה.

יג) זבולון לחוף ימים ישכון, שיהא תגר ויורד בספינה
ומביא סחורה לפי שהיה מביא ונותן לתוך פיו של ישישכר שהיה
עוסק בתורה לפיכך הקדימו יעקב קודם לישישכר שאלמלא זבולון
אין ישישכר עוסק בתורה וכן משה רבינו אמר (דברים ל"ג י"ח)
שמח זבולון בצאתך וישישכר באוהלך שמעין ברכתו של יעקב
הוא ברכתו של משה רבינו לפיכך אמר שלמה בחכמתו (קהלת
ז' י"ב) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר (משלי ג' י"ח) עין
חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר, וירכתו על צידוין,
כמו עד צידון, למה זכר צידון שיהא צד המזונות ונותן לישישכר.
יד) ישישכר חמור גרם, כמו (איוב מ' י"ח) עצמיו אפיקי
נחושה גרמיו כמטיל ברזל, כשם שהחמור שובר את העצם כך
שבטו של ישישכר שיכר כל ישראל בהלכה שנא' (דה"א י"ב ל"ב)

ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל אחיהם
מאתים אלו מאתים ראשי סנהדראות של שכמו של יששכר.
רובץ בין המשפטים. שהרביצו תורה בישראל שנא' בהם
(תהלים ס"ח י"ד) אם תשכבון בין שפתים וגו'.

טו) וירא מנוחה כי טוב. זו תורה שנא' (משלי ג' י"ד) כי
טוב סחרה מסחר כסף. ואת הארץ כי נעמה. זו שכחו שלהן
שנ' (תהלים קל"ה ג') זמרו לשמו כי נעים. ויט שכמו לסבול;
אלופינו מסובלים (תהלים קט"ד י"ד) אלופים בתורה ומסובלים
במצות מסובלין ביסורין. ויהי למס עובד. למס זה סיני חשבון
זה כזה ק"ל. עובד. (משלי י"ב י"א) עובד אדמתו ישבע לחם זו
תורה ואומר (קהלת ה' י"א) מתוקה שנת העובד.

טז) דן ידן עמו. זה שמשון בן מנוח ששפט את ישראל
והושיעם מיד פלשתים. כאחד שבטי ישראל. ששפט שבטי
ישראל כאחד שהקדוש ב"ה נקרא אחד. כשם שהקב"ה אינו
מטריח על ישראל יותר מדאי כך שמשון היה שופט את
ישראל ולא היה מטריח עליהם וכן אמרו רבותינו במס' סוטה מאי
דכתיב (שופטים ט"ז כ"ח) ה' אלהים זכרני נא ופקדני נא אמר
שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים שנה שהייתי שופט
את ישראל וכא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום.
יז) יהי דן נחש עלי דרך. זה שמשון מה נחש זה נוקם
ונטר אף שמשון נוקם ונוטר לפלשתים (לפיכך). שפיפון עלי
ארה. מה היפיפון מלא כעס אף שמשון מלא חימה על פלשתים.
הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אהור. זש"ה (שופטים ט"ו
ח') ויד אותם שוק על ירך מכה רבה ופי' שוק על ירך הפרשים
עם הרגלים.

יח) לישועתך קויתי ה'. כיון שראה יעקב גבורתו של
שמשון אמר לישועתך קויתי ה' לפי שמשון החל להושיע את
ישראל מיד פלשתים שנא' (שופטים י"ג ה') והוא יחל להושיע
את ישראל מיד פלשתים. לישועתך קויתי שתים עשרה אותיות
כנגד שנים עשר שבטים. זשאה"כ (תהלים קב"ב ד') ששם עלו
שבטים שבטי יה עדות לישראל.

יט) גד גדוד יגודנו. אלו שעברו את הירדן בימי יהושע
שנא' (יהושע ד' י"ג). כארבעים אלף חלוצי הצבא עברו וגו' אל
ערבות יריחו בכתוב שלפנינו) כארבעים אלף חלוצי צבא

עברו את הירדן. והוא יגד עקב, שאחרי כן בירכס יהושע וחזרו שנא' (יהושע כ"ב ו') ויברכס יהושע וגו' (שם שם ח') ויאמר אליהם בנכסים רבים שובו לאחליכם ובמקנה רב מאוד בכסף בזהב ובנחשת ובכרזל ובשמלות רבות חלקו שלל אויביכם עם אחיכם. ד"א גד גדוד יגודנו זה היה בימי יהושע והוא יגד עקב בימי דוד שכן כתוב בדברי הימים (ד"ה א' י"ב א') ואלה הכאים אל דוד לצקלג וגו' ומן הנדי נבדלו אל דוד למצד מדברה נבורי החיל אנשי הצבא למלחמה ערכי צנה ורומח ופני אריה סניהם וכצבאים על ההרים למחר אלה מבני גד ראשי הצבא אחד למאה הקטן והגדול לאלף אלה הם אשר עברו את הירדן בחודש הראשון והוא ממלא על כל גדותיו ויבדיו את כל הענקים למורח ולמערב. (ב) מאשר שמנה לחמו, שהיו מספיקין שמן המשחה שהכרמל בשכט אשר היה ולכן כתוב מאשר ולא כל אשר. והוא יתן מעדני מלך, שהיו בנבול נחלתו היה אלמלך על שם מעדני מלך דכתיב (יהושע י"ט כ"ד) ויצא הגורל החמישי למטה בני אשר.

(כא) נפתלי אילה שלוחה, שהיו קלים כאילה לרוץ. הנותן אמרי ישראל, שהיה לשונם של שבט נפתלי מתוקים כדבש. דברי הגדה: אמרו ז"ל על נפתלי ממש כשבאו לקבור את יעקב במערה עמד עשו לעכב שהיה אוטר לו אתה קברת את לאה במערה, לאשתך אין לך חלק בה כי אם חלקי נשאר וכבר יעקב אבינו קנה חלקו ממנו שנ' (בראשית נ' ה') אשר כריתי לי בארץ כנען ואין כריה זו אלא מכירה עד שקפין נפתלי להביא השטר של מערה ממצרים. הושם בן דן היה חריש וכשראה מונע מלקבור את יעקב ומיד דקרו בידיו על צואריו והתיו את ראשו ונפלו שתי עיניו על מטתו של יעקב אבינו ופתח עיניו וראה נקמה ושמח שנא' (תהלים נ"ח י"א) ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע, באותה שעה נתקיימה נבואת רבקה שאמרה (בראשית כ"ז מ"ה) למה אשכל גם שניכם יום אחד שאע"פ שלא מתו שניהם ביום אחד נקברו שניהם ביום אחד.

(כב) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, אמר שני פעמים בן פורת על שם מנשה ואפרים, עלי עין מלמד שאין עין הרע שולט בזרעו של יוסף, אל תקרי עלי עין אלא עולי עין. ד"א עלי עין שיהא שכטו פרה ורבה כמעין הנובע שנאמר (יהושע י"ז ה')

ויפלו חבלי מנשה עשרה וכתוב (שם שם י"ד ט"ו) וידברו בני יוסף
את יהושע לאמר מדוע נתת לי חלק אחד וגורל אחד עם רב אני
עד אשר כה ברכני ה' ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה
לך היערה אמר להם החביאו עצמיכם ביערים כדי שלא ישלום
בכם עין הרע אמרו לו אין עין הרע שולט בזרעו של יוסף שנא'
בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. כנות צעדה עלי שור, שהיו
בנות מלכים צוערות על החושה לראות את יוסף בשעה שהרכיבו
אותו במרכבת המשנה ולא נתן עיניו באחת מהן.

כג) וימרדוהו ורובו, אלו אחיו, וישטמוהו בעלי חצים
אלו שמעון ולוי דכתיב (בראשית ל"ז י"ח) ויתנכלו אותו להמיתו.
כד) ותשב באיתן קשתו, זש"ה (בראשית ל"ט י"א) ויהי
כחיום הזה ויבא יוסף הביתה לעשות מלאכתו ואין איש, באותה
שעה נתגבר יצרו עליו ונראתה דמות יעקב אביו בחלון אמר לו
יוסף עתידין אחיך שיחקקו על אבני השהם ואתה עמהם רצונך
שתמחה מהם מיד ותשב באיתן קשתו מלמד שישב קשתו לאיתנה.
ויפוזו זרועי ידיו, מלמד שנתפזרו זרעו מכין צפרניו, מידי
אביר יעקב מאביר תוכחת יעקב, משם רועה אבן ישראל,
כדי שיחא חקוק באבן ישראל דכתיב (שמות כ"ח י') ששה משמותם
על האבן האחת, ד"א ותשב באיתן קשתו זה זכותו של יוסף
ויפוזו כמו (תהלים י"ט י"א) מפז רב, מידי אביר יעקב שעמדה לו
זכות של יעקב שכשם שיעקב אביו לא יכלו לו אחיו כך יוסף
לא יוכלו לו אחיו, משם רועה אבן ישראל, אב בן שהרי יוסף
כלכל אביו ואת אחיו ואת בית אביו.

כה) מאל אביך ויעזורך, כלומר מאל אביך היתה עזרתך
ויעזורך גם מעתה ואת שדי מי שאמר די לצרותי ואמר די
לצרותיך ויברכך, וכה"א (יהושע י"ז י"ד) עד אשר כה ברכני ה'.
ברכת שמים מעל היא ברכה שבירך יצחק את יעקב שנאמר
(בראשית כ"ז כ"ח) ויתן לך האלהים מטל השמים, ברכות שדים
ורחם, שדים אלו מזונות ורחם אלו בנים, ד"א שדים זו זכות אבות
וכה"א (שה"ש ח' י') אני חומה ושדי כנדגלות ורחם זו זכות אמהות
כו) ברכות אביך, זה יעקב, נברו על ברכות הוריו, זה
יצחק, עד תאות גבעות עולם, זה עומדת לעולם, תהיין
לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו, שמשעה שנמכר יוסף הזיר
עצמו מן היין שנאמר (בראשית מ"ג ל"ג) וישתו וישכרו עמו עד
אותו הזמן לא שתו יין ולא הוא.

כז) בנימין זאב יטרף, שבט גדול וחזק מה הזאב חוטף כך בני בנימין היו חוטפים נשים מפני השבועה אשר נשבעו בני ישראל ארור נותן אשה לבנימין וכתוב (שופטים כ"א כ"א) וחטפתם לכם. בבקר יאכל עד, זה שאול בן קיש שהכה את עמלק ולערב יחלק שלל, זה מרדכי שנא' (אסתר ח' ב') ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. ד"א בבקר יאכל עד זה תמיד של שחר ולערב יחלק שלל זה תמיד של בין הערבים, שהרי המזבח היה בחלקו של בנימין וכן משה רבינו אמר לבנימין (דברים ל"ג י"ב) ידיד ה' ישכון לבטח עליו.

כח) כל אלה שבטי ישראל שנים עשר, לא פחות ולא יותר כשם שהיו חקוקים על אבני האפוד ועל אבני השהם. וזאת אשר דבר להם אביהם, אמר להם אימתי הברכות האלו מגיעות לכם בזמן שיבא משה ויברך אתכם בזה הענין שנא' (דברים ל"ג א') וזאת הברכה אשר ברך משה. ויברך אותם איש איש אשר כבר כתו בירך אותם מה ת"ל שבירך את יהודה בגבורתו של אריה ואת יוסף בכחו של שור ואת נפתלי בקלותה של אילה תאמר שזה גדול מזה ת"ל ויברך אותם כולם שווים ולפי שחלק להם את הארץ ונתן ליהודה שעורים ולנפתלי חטים יכול לא יהו אוכלים אלו משל אלו ת"ל איש אשר כסרכתו ברך אותם הכליל הברכה לכולם.

הערות ותקונים

חלום מרדכי והוספות למגלה אסתר

צד 10 פרק י"ב פסוק ו' צ"ל ויכתב בספר הזכרונות תמורת
"והכתב" בספר הזכרונות.

צד 11 פסוק ד': "המסכמת כבוד כל הנזים" העתקה מנומגמת
היא.

צד 13 פסוק י"ג צריך להוסיף אחר "אשר יאבד המסית" מלת
הנסכמים והיא העתקה מלות caeteri qui ei consentiant והרב
החכם מורמארה (עיין הערה 1) קרא בטעות "והנס כמים".
שם פסוק י"ז: הסגרת מלת [נסכס] תמורת "מקחם" והיא
העתקה *vinum libaminum*.

צד 14 פסוק י': "וכאשר נשא עיניו באימת לבו" העתקה
מנומגמת היא ואולי צ"ל באימת כבודו ועיין פסוק ט"ז: מפני
דמות אימת כבודך.

צד 15 פסוק י': "ונול הרחמים" בכ"י "וגדל הרחלים" דבורים
אשר אין להם שחר.

שם פסוק י"ט: "שיעזבו היהודים להחזיק בדת" שנג
המעתיק בהשתמשו באן במלת "שיעזבו" ועזב אביו ואמו ודבק
בלישון רומי.

צד 16 פסוק כ"ב: "עובדי פרס" בכ"י "עובדי פסילים".

ספר אלדר הדני

צד 17 שורה 9 מלמטה: "בנהר פישון". בנוסחא א' בכה"מ
ח"ב צד 102 הגירסא עד נחל קישון והיא מוטעת.
שם שורה 1 מלמטה וצד 18 שורה 1 מלמעלה: "כנויים ובקונים
ובעזורים (?)". בנוסחא א' בכה"מ שם צד 103: "וכטחו בקונם
ועזורים", ובנוסחא ב' בכה"מ ח"ג צד 9: אשר שם הזהב והם
מקומות טובים וקיימים במלכות פרזיים ממשלת הורינו"ם
ובוטחים בקונם תחלה והאל בעזרם.
שם צד 20 שורה 17 מלמטה: "ששמה אמרנו"ם". בנוסחא

א' דף 105: ושמה רומרום, ובנוסחא ב' צד 6: ששמה רומרום.

שם צד 21: סוף הספר: "שגר אינרות הללו מר אלדר זה לספרד שנת ארבעים ושלש וכו'" אינו נמצא בנוסחא א' וב' ולפי דעתי אינו מתוך גוף הספר אלא נוסף ע"י מעתיק וסופר אחד ועיין מה שכתב וחקר הרב ש"ד ז"ל במכתבו בראש ס' פרחון אות ד'.

מדרש רבותינו על הפסוק והוא עבר לפניהם

צד 52 שורה 1 מלמעלה: "כרחום אב על בנים" הוא טעות הסופר וצ"ל כרהם אב על בנים (תהלים ק"ג ג').

אגדת תפלת י"ח

עיין פרקי דר"א סוף פרק כ"ז דרוש על ברכת מגן אברהם וסוף פל"א על תחית המתים וסוף פל"ה על האל הקדוש וסוף פ"ט על חונן הדעת וסוף פט"ג על הרוצה בתשובה. וכתב הרב רד"ל ז"ל במבואו לפדר"א דף י"ג ע"ב שברכת הנזן המרבה לסלוח צ"ל אחר פט"ו הטסים בסליחה דיהב"פ כלוחות שניות. וגואל ישראל אחר פט"ח בנאולת מצרים. ורופא חולים בפניד ברפואת מרים וכ"ה שם במפתחות הספר, ועיין ג"פ להחכם הכולל צונץ צד 272 הערה ע'.

מדרש ה' בחכמה יסד ארץ

צד 63 שורה 13 מלמעלה: ונשמות של צדיקים הגנוזים תחת כסא הכבוד. עיין מדרש אלה אוכרה (בה"ט ח"ב) צד 66 ששם נאמר ג"כ שמיכאל מקריב נפשות של צדיקים בכל יום על המזבח שסמוך לכסא הכבוד.

שם שורה 2 מלמטה צ"ל: ונשמותן של צדיקים.

צד 64 שורה 1 מלמעלה צ"ל: עד שלא נברא העולם.

שם שורה 8 מלמעלה צ"ל: ויש בזכותך.

צד 65 שורה 3 ושורה 4 מלמעלה: ומקטרגין שרי אומות

העולם. במדרש כונן (בה"ט ח"ב) צד 37 הגירסא שרי המזלות
מחמת הצענוור ברוס'א, כי מדרש כונן אשר היה לפני בשעת
דפוס ח"ב של בה"ט נדפס כווילנא. וכדפוס ויניציאה איתא
שרי או"ה עכו"ם.

צד 66 שורה 6 מלמטה צ"ל: "מבקש" תמורת "ומבקש".

צד 68 שורה 11 מלמעלה: אמר [רשב"ל] שמות של מלאכים
וכו'. עיין פסיקתא בחדש השלישי דף ק"ח ע"ב: ה' בס א"ר לקיש
מבלא יש לו על לבו של כל מלאך ומלאך ושמו של הקב"ה
משותף בשמו של מלאך מיכאל גבריאל רפאל. ועיין שם הערה
קס"א להחכם ר' שלמה באכער

מדרש שוחר טוב

צד 73 שורה 15 מלמטה: "במימיהם (?) צ"ל במומיהם פי'
כשכועתם ועיין פסיקתא בחדש השלישי ק"ז ע"ב הערה קט"ה
להחכם ר' שלמה באכער. ובילקוט תהלים איתא במומיהם בשם
פסיקתא רבתי.

שם שורה 6 מלמטה: "וכולן ירדו שטנין". בפסיקתא בחדש
השלישי ק"ה ע"א ובילקוט הגירסא וכולן ירדו שטנין.
צד 77 שורה 17 מלמטה: "היה לי לצור מעוז בגלות", בכתוב
שלפנינו מזמור ע"א פסוק ג' היה לי לצור מעון בנון תמורת
ו"ן.

צד 80 סוף מזמור צ"ט: אמר ר' ברכיה כו' מקרא מלא הוא
שנא' ובני עמרם משה ואהרן וגו'. לשון הכתוב שלפנינו דהי"א
כ"ג י"ג וי"ד הוא: בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו
קדש קדשים וגו' ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבת הלוי.
וגירסת מדרש שוחר טוב שמקדים משה לאהרן היא נכונה ונאמנת
והא לך כלל גדול ויקר להכנת המקרא: ברוב מקומות בתנ"ך אם
מונה שני דברים זה אחר זה מפרש ומכאן הדבר האחרון ואח"כ
הראשון היפך דרך חוונים והרומים, למשל: בראשית ברא אלהים
את השמים ואת הארץ, והארץ היתה תהו וגו' ויקרא לרקיע
שמים וגו' וכל סדר ספור הכריאה עד יום ו' הוא על דרך זה.
ויקחו להם איש שיה לבית אבות שיה לבית, ואם ימעט הבית וגו'
שה תמים וגו'; את תכנית המשכן ותכנית כל כליו ומפרש

אח"כ עשיית הכלים ארון שלחן ומנורה וחזור בסוף אל המשכן.
בפסוק שלפנינו בדה"י מקדים לפי נוסחת מדרש שוחר טוב משה
לאהרן ומספר מיד ענינו של אהרן וחזור אח"כ למשה.
צד 81 שורה 8 מלמעלה: ומכתיבין (?) בילקוט זכריה ע"ב
הגירסא ומתיראין מהן.

מדרש הלל

צד 87 בעשר לשונות של שבח וכו' ועשרה נביאים אמרוהו
וכו' עיין פסחים ק"ז וב"כ י"ד. וצ"ל במשכיל תמורת בהשכיל.
שם: ויש בה לשעבר ולע"ל וכו' עיין פסיקתא ולקחתם לכם
וירושלמי פ"ב דברכות וו"ר פ"ל.
שם י"ח [ימים] ולילה אחת וכו' עיין ירושלמי סוכה פ"ד הלכה
ה' תניא י"ח יום ולילה אחד קורין בהן את ההלל בכל שנה וכו'.
שם: אפשר שהיו אוכלין פסחיהן בלא הלל וכו' עיין פסחים
ק"ז.

צד 91: המגביהי לשבת. צ"ל הנבחהתי השפלתי השפלתתי
הנבחהתי ועיין וו"ר פ"א.

צד 102 שורה 14 מלמעלה: "המקדיש... כאן צריך להוסיף
עפ"י ספרי דברים פ"י: לחטה וללכנה שנא' יפה כלכנה ברה כחמה.
צד 104 שורה 4 מלמעלה: ר' מאיר אומר וכו' עיין בבלי
נדרים ט' א' ושם דברי ר' מאיר ור' יהודה כמו במדרש שלפנינו
היפך מדרש שוחר טוב וירושלמי נדרים פ"א וו"ר פ"ז. ובקה"ר
פסוק טוב אשר לא תדור מביא אחר דברי ר' מאיר מעשה באחד
שנדר ולא שלם ומת.

צד 105 שורה 8 מלמעלה: משל למלך וכו' מי יתן לי קילסון
אחד וכו' בא אסטרתיון אחד וכו' שנתתי אליך קילוסין
במדבר וכו'. במדרש שוחר טוב הגירסא: משל למלך שיצא הוא
וחיילותיו במדבר וכלה אריסטיון שבידו בא אחד ונתן לו
גלוסקא אחד וקדמהו במאכל ובמשתה כשהגיע ליישוב
שבח אותו לימים בא אותו בעל אריסטיון ועמד לפני המלך
א"ל המלך מה טיבך א"ל אני הוא שנתתי לך גלוסקין במדבר.
ועיין ילקוט תהלים שם.

שם שורה 14 מלמטה: „מי אמר [מתמר?]“, מתמר היא הנירסא הנכונה ועיין ש"ט ויבמות דף ע"ו.

צד 108 שורה 11 ושורה 12 מלמעלה: „שהוא עתיד לפרוש רשתו ויכנס לכל המדינות“, בש"ט שהוא עתיד לפרוש דוגמניות על כל המדינות.

שם שורה 13 מלמטה: שנא' ואמרו אלופי יהודה. עיין ילקוט זכריה פ"ב.

צד 109 שורה 8 מלמעלה: בששה אותיות. בש"ט כחמשה ואינו נכון כי י"ה יחו"ה הם ששה אותיות.

צד 110 שורה 16 מלמעלה: אחר „ובענני כבוד“ צריך להוסיף עפ"י מדרש שוחר טוב: והיו המצריים תמחים עליהם ואומרים עד עכשיו הייתם משועבדין בכל עבודה קשה ועכשיו אתם מתנשאים בכל כבוד וישראל משיבין וכו'.

מעשיות.

מעשה א) דף 131 מובא במעשיות דפוס וויניציא משנת ד"ש צד ט' ע"א ובס' חבור יפה מהישועה דפוס אמסטרדם דף ג' ע"ב.

מעשה ב) צד 133 בחבור יפה הג"ל דף ד' ע"ב ובס' מעיל צדקה סי' תל"ט בנוסחא אחרת. צד 134 שורה 2 מלמטה צריך לתקן שבו ראשים „רבים“ כמו שנמצא בס' מעיל צדקה. צד 135 שורה 3 מלמעלה צ"ל לפיגורסת"ט צוכן אמר בן סירא באהדמגין וכו'.

מעשה ג) צד 135 במעשיות ד"ו מ"ח ע"ב ובה"י י"ב ע"ב.

מעשה ד) צד 136 במעשיות ד"ו דף נ"ט ע"ב ובה"י כ' א' ובס' מעיל צדקה סי' תמ"א בנוסחא אחרת ומתחיל שם בזה"ל: מעשה בר' יהושע בן אלם שהגידו לו כחלום שמה בלבך שאתה ונגם קצב מושבך ומושבו בג"ע וחלקו וחלקך שרויין כאחד. ומסיים: אמר לו אדוני קצב אני ויש לי אב ואם זקנים ואינן יכולין לעמוד על רגליהם ובכל יום ויום אני מלבישם ומאכילם ומרחיצם בידי מיד עמד ר' יהושע ונשקו על ראשו ואמר לו בני אשריך ואשרי גורלך מה טוב ומה נעים ואשרי חלקי שזכיתי להיות חבירך בג"ע. ועיין רשימת ספרי אוקספורד להחכם מש"ש דף 589 נו' 3752.

- מעשה ה) צד 138 במעשיות ד"ו ס"ה א' ובח"י כ"ג ב'
מעשה ו) צד 140 במעשיות ד"ו ס"ה ע"א ובח"י כ"ד ע"א.
מעשה ז) צד 141 במעשיות ס"ט ב' ובח"י כ"ז ב'.
מעשה ח) צד 142 במעשיות ע"א ב' ובח"י כ"ט ב' וצ"ל נתן
דציצותא כדל"ת תמורת רי"ש.
מעשה ט) צד 144 מוכא במעשיות י' הדברות דפוס שאלוניקי
משנת באש"ר דבור לא תרצה ועיין רשימת ספרי אוקספורד
שם.
מעשה י) צד 145 במעשיות י' הדברות דבור לא תענה ועיין
רשימת ספרי אוקספורד שם.
מעשה י"א) צד 146 במעשיות דפוס שאלוניקי דף י"ז ועיין
רשימת ספרי אוקספורד להחכם מש"ש דף 606 נו' 3870 ושם נרשם
שם מדינתא קינסרי.
מעשה י"ב) צד 148 הועתק ע"י אברהם כהן קאפלאן
מתוך מעשים בוך סי קפ"ח.
מעשה י"ג) צד 152 מוכא בס' מעיל צדקה סי' תל"ד ובמעשים -
בוך סי' קצ"ה ועיין מדרש י' הדברות דבור ו' בכה"מ צד ח"א 83
ורשימת ספרי אוקספורד להחכם מש"ש שם.
ואעיר כאן שלפי עדות של הרשב"ץ בפירושו למס' אבות ד' ב'
מעשה של ר' מתתאי בן חריש אשר כרוב חסידותו לקח מסמרים של
ברזל והעבירם באש וסימא את עיניו מפני השטן שרצה להחטיאו
באשת איש (מדרש י' הדברות דבור לא תנאף בכה"מ ח"א דף
79) היה נמצא במדרש תנחומא שלו פ' חקת.

לקוטי מדרשים

דף 164: אוסיף כאן לקט ל"ב) ר' אלעזר הקסר אומר נתן
אלהים כח בקולו (של בלעם) והיה עולה מסוף העולם ועד סופו
בשביל שהיה צופה וראה האומות שמשתחוין לשמש לירח
ולכוכבים ולעץ ולאבן וצפה וראה שיש אדם בן אשה שעתיד
לעמוד שמבקש לעשות עצמו אלוה ולהטעות כל העולם כלו לפי

נתן כח בקולו שישמעו כל אומות העולם וכן היה אומר תנו דעתכם
שלא למעות אחרי אותו האיש שנא' לא איש אל ויכזב ואם
אומר שהוא אל הוא מכזב והוא עתיד להטעות ולומר שהוא
מסתלק ובא לקיצים ההוא אמר ולא יעשה ראה מה כתיב וישא
משלו ויאמר אוי מי יחיה משומו אל אמר בלעם אוי מי יחיה
מאותה אומה ששמעה אחרי אותו האיש שעשה עצמו אלוה ,
באיוב לפני רמז ר"ב . (ילקוט בלק סוף סי' תשס"ה [נדפוסים
האחרים ראש סי' תשס"ו] בשם מדרש ילמדנו דפוס שאלוניקי
אשר יש באוצר הספרים שלי וחסר בילקוט דפוס ויניציאה ובכל
הדפוסים האחרים).

Druck von Ad. della Torre (A. Dorfmeister) in Wien.

Bet ha-Midrasch.

Sammlung

*kleiner Midraschim und vermischter Abhandlungen aus
der ältern jüdischen Literatur.*

Sechster Theil

enthält:

Chanuka-Midrasch III. Recension; Megillat Antiochos aramäisch; Petrus-Legende II. u. III. R.; Hagada von Moses' Nachkommen; Geschichte der zehn Märtyrer II. u. III. R.; neue Pesikta; Midrasch vom Ableben Moses' II; Jelamdenu-Fragmente; Tanchuma-Fragmente; Midrasch al jithallel; Dæmono- u. Angelologie; Capitel des R. Joschija; Messias-Kriege; Erzählungen; Hagada-Fragmente über Auferstehung, Liwjatan, Paradies und Weltgericht.

Nach Handschriften und Druckwerken gesammelt
und nebst Einleitungen herausgegeben

von

Dr. Ad. Jellinek.

Wien.

Filiale der BRÜDER WINTER.

1877.

בית המדרש

בו נקhalו לעמוד על נפשם מדרשים קטנים ישנים ומאמרים
שונים יקרים מפנינים, אנשי לב אליהם פונים, וכל ישראל
אוטרים ועונים, הננו להם לקונים:

חדר ששי

בו הושבתי אספתי וערכתי ע"ש כתבי יד ודפוסים יקרים
המערכה הזאת:

מדרש לתנוכה נוסחא נ'; מנלת אנשיכם כלשין אים; ארתא דשמעון כוסא נוסחא
ב' ונ'; ארתא דבני משה; מעשה עשיה היוני מלכות נוסחא ב' ונ'; סיקתא חרתא;
מדיש מסדת משה רע"ה נוסחא ב'; קונדרים אחיון ממדרש ילמינו; פרשיות ממדרש
תנחומא כ"י; מדרש אל יתהלל; מדרו דשמושא רבא ומדרו הוכלות; פיק ר' יאשיהו;
מלחמות מלך המשיח; מעשיות; שאלות ר' אליעזר, מעודת לוותן, סדר בן עדן, ווס
הדין.

ולמען ירוץ הקורא גם, מבוא שמתי בראשם אני הדורש לכבוד
התורה

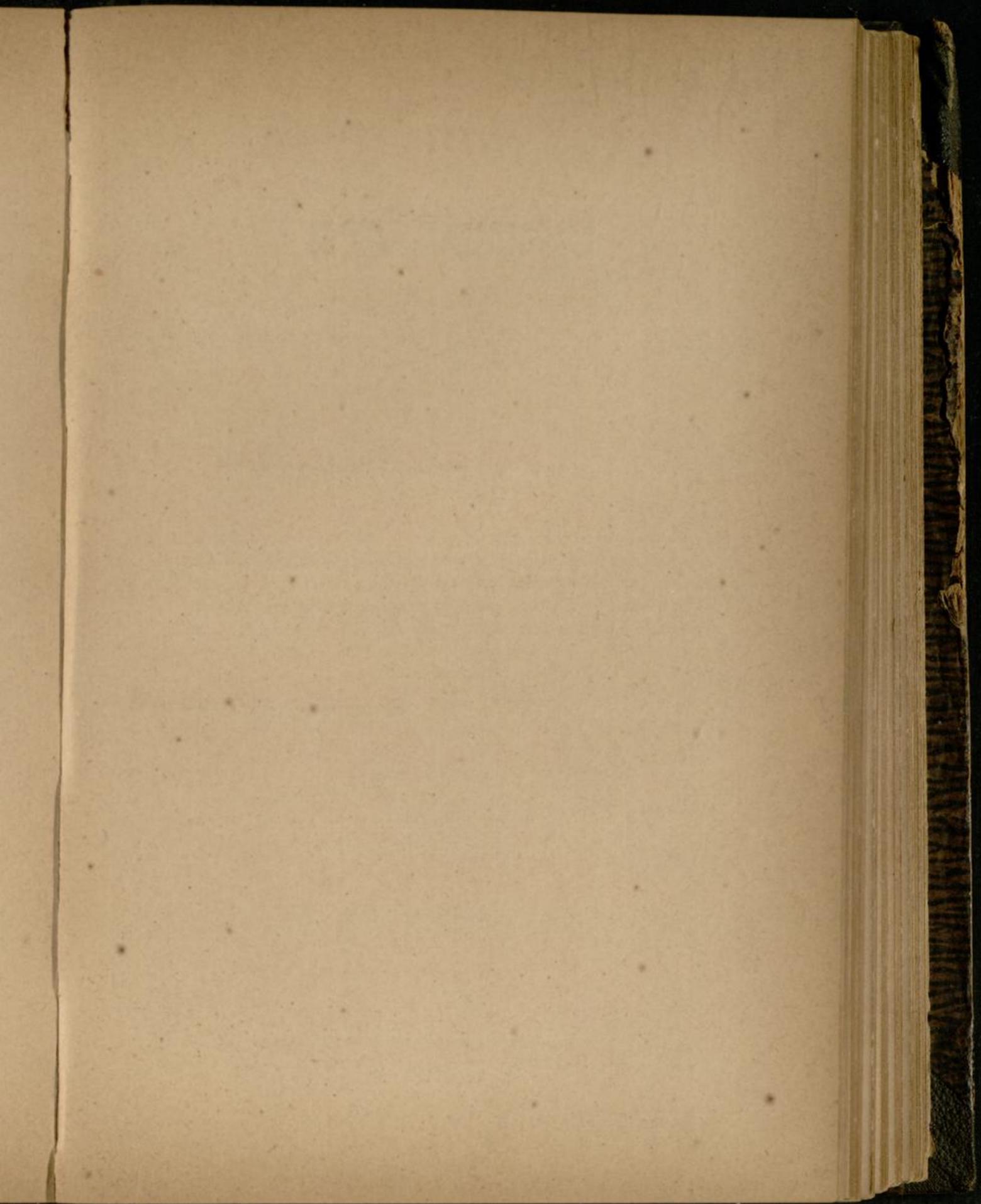
אהרן יעללינעק

בן ונכד להרב הנאון צבי הירש ברוך וצ"ל מחבר ספר ארץ צבי ותואמי צביה על
ש"ע אה"ע יושב ודורש בעדת קרית ווינא.

ווינא

בדוצאות דס ליאלי של האחים ווינשער.

שנת תרל"ח לס"ק.

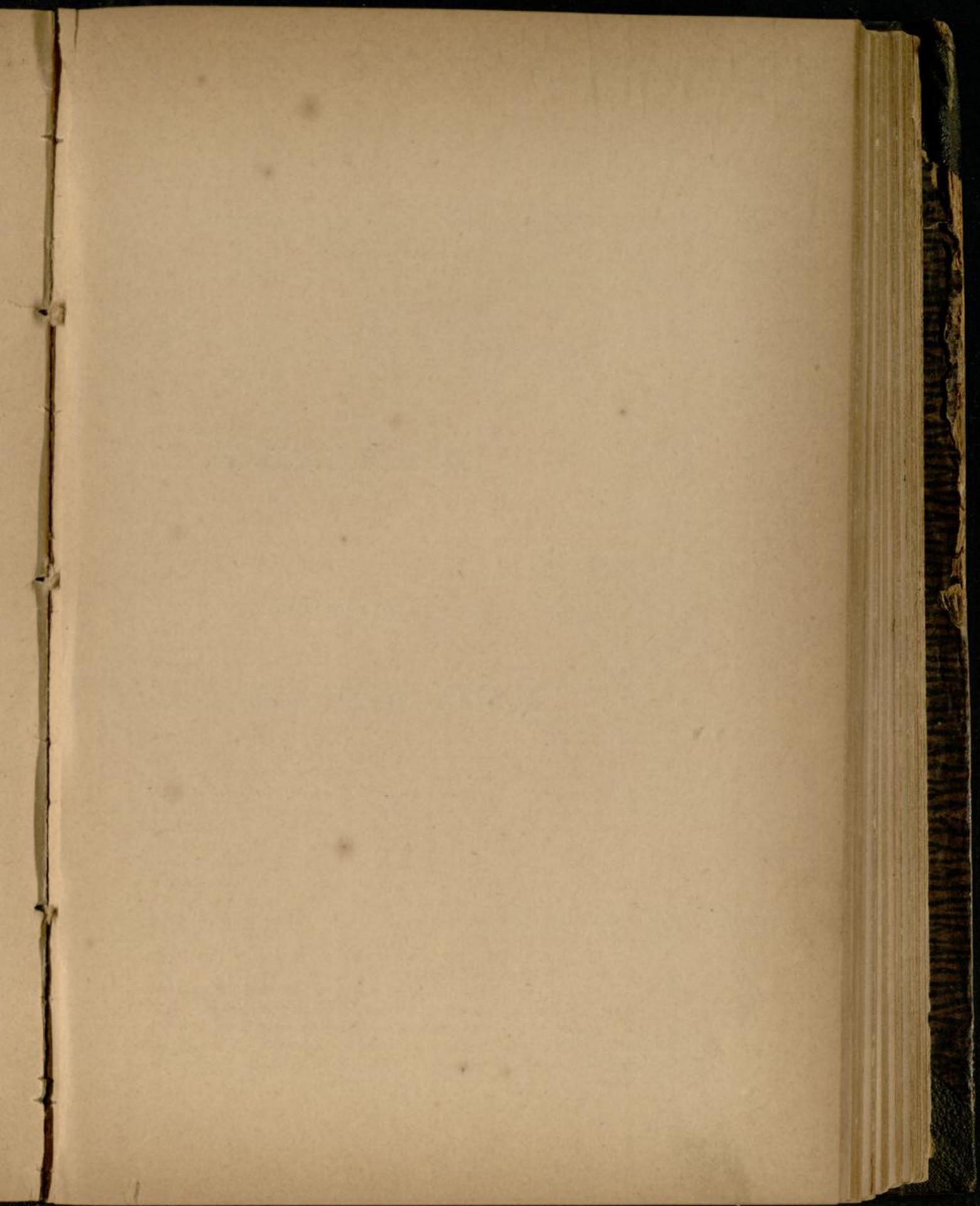
Dem Andenken

des

verewigten Herrn

Prof. Dr. Heinrich von Ewald

gewidmet.

VORWORT.

Als ich im Vorworte zum V. Theile dieser Sammlung das Erscheinen eines VI. ankündigte, glaubte ich, für das mir zu Gebote stehende hagadische Material genügenden Raum in demselben finden zu können. Allein im Laufe des Druckes, welcher durch Zeit- und persönliche Verhältnisse sich in die Länge zog und mit Zwischenpausen fast zwei Jahre in Anspruch nahm, kam ich zur Einsicht, dass mein Vorhaben nicht ausführbar sei, sollte nicht dieser VI. Theil fast das Doppelte an Bogenzahl umfassen. Ich werde daher die ersten beiden Theile dieses Werkes, die bereits schwer zu erlangen sind, umarbeiten, verbessern und vermehren, und die noch restirenden handschriftlichen Midraschim und hagadischen Stücke — unter diesen z. B. eine neue Recension des Deuteronomium - Midrasch, deren Abschrift aus der Carmoly'schen Bibliothek mir Herr Raphael Kirchheim überliess, und mehrere Beiträge zur Kenntniss der gaonäischen Mystik, die mir Steinschneider zur Verfügung stellte — auf dieselben vertheilen. Ein Gleiches gilt von einem längern Excurs über die Bedeutung der kleinen Midraschim für die Geschichte des Judenthums wie für das Verständniss der apokryphischen und apokalyptischen Literatur.

Abschriften für diesen Theil wurden mir freundlich überlassen von den Herren: Dr. A. Berliner und Salomon Buber und von meinem alten Freunde Steinschneider, welcher, ein Gelehrten-Peabody, seine reichen handschriftlichen Schätze mit der grössten Liberalität austheilt. Zu besonderem Danke bin ich verpflichtet dem trefflichen Vorsteher in Prag, Herrn Georg Feigl, und dem Bibliothekar der dortigen Gemeindebibliothek Herrn Dr. Natan Grün, für die Zusendung der wichtigen Rapaport'schen Handschrift, welche ich in der Einleitung benutzen konnte, sowie dem Linguisten Herrn Dr. Moritz Grünwald für die zahlreichen Copien, welche er mir in Leipzig und in Paris besorgte.

Ich habe nur noch einige Worte über die Widmung dieses Theiles hinzuzufügen.

Den ersten schmückte ich mit dem Namen des verehrten Meisters Zunz, dessen „Gottesdienstliche Vorträge“ vor 24 Jahren den ersten Anstoss zu dieser Sammlung gaben; den sechsten dedicire ich dem Andenken Ewald's, durch dessen „Jahrbücher“ und „Abhandlungen“ ich zum

Studium der jüdischen und judenchristlichen apokalyptischen Literatur angeregt wurde, der mir, meinen literarischen Bestrebungen und besonders diesem Betha-Midrasch freundlich gesinnt war, ohne dass ich je eine persönliche Berührung mit ihm gehabt hätte, und dem ich die aufrichtigste Verehrung stets entgegenbrachte. Er hat die schönsten Seiten in der Weltliteratur über die jüdische Gottesidee und über den grossen Lehrer der Menschheit, Moses, geschrieben, für die ihm die Judenheit ein dankbares Andenken bewahren soll. Kurz nach seinem Ableben hielt ich ihm einen Nachruf im Tempel der Wiener israelitischen Cultusgemeinde, der nur bei Denjenigen Bedenken erregen konnte, welche grosse Persönlichkeiten nach deren menschlichen Schwächen und Vorurtheilen und nicht nach deren leuchtenden Vorzügen und unsterblichen Verdiensten beurtheilen.

Dr. Ad. Jellinek.

Baden nächst Wien, am 19. August 1877.

EINLEITUNG.

I.

Chanuka-Midrasch.

III. Recension.

(Hebräischer Text S. 1—3.)

Kein jüdisches Fest ist so karg und knapp in der talmudischen Hagada und im Midrasch bedacht worden, wie das grosse Befreiungsfest aus der Gewalt des Antiochus Epiphanes in den Chislew-Tagen. Während die Rettung der Juden durch Ester im Talmud Tr. Megilla, in zwei Targumim, in grösseren und kleineren Midraschim gepriesen wird, hat die reiche Midr.-Literatur kaum nennenswerthe Erinnerungen an die glorreichen Kämpfe der Makkabäer aufbewahrt und das geschichtliche Colorit der Chanukatage fast gänzlich verwischt. Dies dürfte aus folgenden zwei Motiven zu erklären sein: Erstens fehlte es, im Gegensatze zum Purimfeste, an einer Anlehnung an biblische Texte, da kein Makkabäerbuch dem bibl. Kanon angefügt worden war. Zweitens musste die Betonung der Makkabäerepoche den Argwohn der römischen Machthaber erregen; daher sogar der Redacteur der Mischna dieses Fest gar nicht behandelt, während er allen jüdischen Festen, mit Ausnahme von Schebuot, einen eigenen Tractat widmet, wie dies bereits im V. Th. dieses Werkes S. LVI hervorgehoben wurde. Vielleicht geschah es auch aus Rücksicht auf Rom, dass kein Makkabäerbuch

zum Range eines kanonischen erhoben wurde,¹⁾ was, im Falle diese Hypothese sich bestätigen sollte, als Beweis dienen könnte, dass der bibl. Kanon sehr spät zum Abschlusse gelangte. Allerdings könnte auch geltend gemacht werden, dass die Leidenszeit unter Antiochus Epiphanes bereits im Buche Daniel biblisch behandelt ist, was ein bis jetzt kaum beachtetes Zeugniß wäre, dass der wahre Sinn der letzten apokalyptischen Capitel von Daniel den Schriftkundigen in alter Zeit bekannt war, so dass man es nicht mehr für nöthig erachtete, ein besonderes Makkabäerbuch dem Kanon einzuverleiben, es aber unterliess, aus Furcht vor Rom, den apokalyptischen Schleier von Daniel zu lüften.

Allein die hagadische Triebkraft des jüdischen Geistes musste doch in irgend einer, wenn auch nicht hervorragender Weise, auch beim Chanukafeste sich bewähren. Die beiden älteren Pesikta's verherrlichen in dem für den Festsabbat bestimmten Vortrage das Moment der Tempelweihe und des restaurirten Opfercultus im Allgemeinen, während die, man möchte sagen, nichtofficielle Hagada theils an historische Ueberlieferungen, theils an sagenhafte Verquickungen anknüpfte und ihren Stoff in mannigfachen Redactionen verarbeitete, bis die Dichter sich dessen für die Festsabbate bemächtigten und ihn poetisch gestalteten.

Den zwei im 1. Th. des BHM. veröffentlichten kleinen Midraschim für Chanuka reiht sich hier ein dritter, nach cod. h. München 117, 4 und einer Copie des Herrn Dr. A. Berliner, an, die ich für die älteste der drei Bearbeitungen halte, da die 1. Recension I, 133 kurz zusammenfasst,²⁾

¹⁾ Nach Halachot Gedolot, Hilchot Soferim, wäre eine von den Aeltesten der Schulen Schammai's und Hillel's verfasste „Megillat bet Chaschmonai“ später sogar der Oeffentlichkeit entzogen worden.

²⁾ Auch die Formel רַבֵּנוּ רַבֵּנוּ weist auf eine bereits vorhandene Hagada hin, die benutzt wird.

was hier ausführlich erzählt wird, unsere Recension ferner an biblische Verse anlehnt. Vier grausame Edicte des Griechen trafen nämlich die Juden: Die Wohnungen mussten offen stehen, die Haus-thiere den Göttern geweiht werden, damit sie nicht gebraucht und genossen werden dürften, die Frauen sollten nicht das Reinigungsbad nehmen und die Bräute durch das jus primæ noctis geschändet werden.³⁾ Daran schliesst sich die Erzählung von der schönen Braut Hanna, der Tochter des Matis-jahu — in der 1. Recension zweimal „des Johannes“ — deren bevorstehende Schändung das Signal zum Kampfe wider die Griechen ward. Vergl. auch die Einleitung zu „Megillat Antiochos“. Diese Erzählung, die in allen hagadischen Relationen über Chanuka erscheint, muss einen historischen Kern in sich bergen.

II.

Megillat Antiochos, aramäisch.

(Aramäischer Text S. 4—8.)

Die Megillat Antiochos ist ein jüngeres liturgisches Product, bestimmt an Chanuka vorgelesen zu werden, daher ursprünglich in aramäischer Sprache abgefasst, und durchaus nicht identisch mit der alten, verloren gegangenen „Megillat Chaschmonaim“, wie es von dem verstorbenen Karäer A. Firkowitsch in Hamagid XVII, 203 und von J. Toprower in der zu Mainz erscheinenden Zeitschrift כבוד הלכנו X, 21 behauptet wird. Ihrer Tendenz gemäss, nahm sie das B. Ester und die Zusätze zu demselben zum Muster. Vrgl. Meg. Ant. V. 1, 6—9, 56, 60, 79 mit Ester I, 1; III, 8. 9; IV, 1. 3; IX 20, 21, 27, 28; ferner die

³⁾ Vergl. Raschi zu Tr. Sabbath 23a.

Gebete V. 25 und 50 mit den Gebeten von Mordechai und Ester in BHM. V, 1. und 2. Stück. Die Verse 37—46, 62—66 verrathen die Benutzung der Makkabäerbücher, und die Ansprache an die Juden in Vers 42 erinnert an eine Wendung, welche von der Pesikta Par. Sachor, 27a, dem Amalek und im Tanchuma zu Balak, Ende, den Töchtern Moab's¹⁾ in den Mund gelegt wird. Auch die Relation, dass Juda zuerst fällt und dann der greise Mattathias in den Kampf zieht, zeigt dass unsere Megilla eine jüngere liturgische Arbeit ist.

Vers 30 wird berichtet, dass Johannes eine Denksäule errichtete, welche er *מנבי קטיל תקיסין* nannte. Auch dies ist ein Beweis, dass unsere Megilla jung ist, da in allen hebräischen Notizen über Chanuka nur von Hasmonäern, nie von Makkabäern die Rede ist. Der Name *מנבי* an dieser Stelle fehlt in cod. h. Paris 716, in Bartolucci's Bibl. Rabbin. I, 383, in Megill. Ant. Berlin 1766, in der Londoner Ausgabe 1851, in der Warschauer 1864 und im 1. Th. des BHM.; ist vorhanden in der jüdisch-deutschen Uebersetzung Ven. 1548, im deutschen Machsor Ven. 1568, im spanischen Machsor ed. Salonichi und ed. Wien 1820, in der Uebersetzung von Bær Frenk Wien 1821, in dem Gebetbuche Abodat Israel von S. Bær, Rödelheim 1868, in der zusammen mit Megill. Taanit erschienenen Ausgabe s. l. e. a. (aber Königsberg,) in der Sammlung *עושה פלא* von Jos. Sabbatai Farchi, Livorno 1870, in dem nach der Leipziger Handschrift gemachten Abdrucke in *כבוד הללנו* X, 24—28 und in der persischen Ueber-

¹⁾ Josephus, *Altoth.* VI, 6 lässt auch die Töchter Moab's eine Anrede an die jüdischen Jünglinge halten, wie der Midr. Tanchuma. Ich vermute, dass es zur Zeit des Josephus ein „Bileam-Buch“ gegeben hat, in welchem die Geschichte Bileam's mit hagadischen Ausschmückungen behandelt wurde; daher konnte der Talmud von einem „Bileam-Buch“ (*Sifrô schel Bil.* oder *Pinkesé schel Bil.*) reden.

setzung in cod. h. Paris 130. Der Vers 30 lautet da:
בבאו גשתן אוי אנדאן כיד סתוני אנד נאם אוי וכי כאנד
באוי סכבי כושא זור וואראן.

Die Erzählung von der schönen Hasmonäerin
Vers 47—50 fehlt in allen gedruckten hebräischen
und aram. Ausgaben — die Mainzer ausgenommen
— und in den meisten Handschriften, auch in der
persischen Uebersetzung. Sie ist vielleicht ein nach
dem Chanuka - Midrasch später eingeschobener
Zusatz.

Unser Text folgt meiner Handschrift, welche
correcter als die Londoner und Leipziger ist.

Trotz aller Mühe, welche auf die Correctur
verwendet wurde, sind noch folgende Errata
zu verbessern:

V. 2 l. והוא für וחוה; 10 הניא für סניא und
יהוד für יסוד; 22 אנש für אנוש; 30 במתכותיה für
במתכותא, בנא für בנה, קטל für קטיל; 46 ist? zu
streichen; 52 l. חרבא für בא; 55 בעיני für באנפי;
58 חושב für וחשב, 77 לאדלקות für לא דלקות; 84
עדי für עדי. Vers 50 fehlt in meiner Handschrift
von ותקניאו bis Ende und ist der Leipziger ent-
nommen.

Der älteste Zeuge für das Vorhandensein un-
serer aram. Megilla ist Saadja Gaon in seinem
handschriftl. ספר הגלוי. Vrgl. Firkowitsch in „Ha-
magid“ a. a. O.

III.

Petrus-Legende.

III. u. IV. Recension.

(Hebräischer Text S. 9 — 14, 155 — 156.)

Von der kleinen Schrift „Toledot Jeschu“, an
deren Schluss die jüd. Petrus-Legende ihren Platz
hat, gibt es vier Bearbeitungen: 1. die von
Wagenseil in den Tela ignea Satanæ, Altdorf 1681

veröffentlichte¹⁾; 2. die von Joh. Jac Huldreich, Leiden 1705 bekanntgemachte; 3. die unter dem Titel *תם ומעור* s. l. e. a.²⁾, ohne Paginirung, auf 16 Bl. 8°, mit kleiner Quadratschrift. 39 Zeilen auf der Seite, gedruckte; 4. eine handschriftliche in meinem Besitze, welche mit der *מעשה ישו* in cod. h. de Rossi 96 übereinstimmt, und wie aus den romanischen Wörtern *vescov*, *batesimo* und *Papa* hervorgeht, in Italien redigirt wurde. Diese vier Recensionen weichen sachlich und sprachlich von einander ab, und daher auch die Petrus-Legende, welche einen Bestandtheil derselben ausmacht. Die älteste ist die vierte, welcher unser Text entnommen, die jüngste die dritte, aus welcher der Zusatz am Ende dieses Theiles entlehnt ist. Die Jugend der letztern schliesse ich aus der Sprache, die sich einer Schönrednerei beflüssigt und eine Vorliebe für die musivische Anwendung von bibl. Phrasen und Versen überall zur Schau trägt, sowie aus der Ableitung des Namens Petrus von dem talmudischen Worte *פטר*, entlassen, befreien — lauter Momente, die ein späteres Zeitalter der hebr. Stylistik verrathen.

Wer alle diese vier Bearbeitungen ohne Vorurtheil liest, muss sich sagen, dass die Haupttendenz derselben nicht darin besteht das Christenthum zu schmähen, sondern die Juden gegen die im Namen Jesu veranlassten Bedrückungen der Kirche in Schutz zu nehmen. So lässt unser Text Petrus die Christen belehren, dass Zwangtaufen keinen innern Werth haben, dass man Erwachsene erst nach einer Probe von 30 Tagen und Kinder nicht unter 9 Jahren in den Schoß der Kirche aufnehmen soll. In der 3. Recens. schärft er den Anhän-

¹⁾ Wagenseil's Text u. Uebersetzung sind, mit einigen unbedeutenden Anmerkungen versehen, in Upsala von Edman (1857 in 40) edirt worden.

²⁾ Nach einer Andeutung auf dem Titelbl. wäre sie 1824 und nach den Typen zu urtheilen in Breslau erschienen. Vgl. auch Steinschneider, H. B. XII. 50.

gern Jesu ein, nicht in die jüd. Bet- und Lehrhäuser einzudringen, um die Juden zu stören und zu beunruhigen. Dieser Simon-Petrus sollte den Päpsten, den Nachfolgern des Apostels, als Muster dienen, und sie aneifern, die Juden zu beschützen. Die bedrängten Juden appellirten an die schönen, liebevollen Aussprüche des Evangeliums gegen die Christen selbst und wollten den Päpsten zeigen, wie sie den Spuren des Apostels folgen können. Die eigentliche Geschichte Jesu gehört daher einer andern Zeit und Stimmung an als die Petrus-Legende.

Der Name Petrus kommt auch bei den Juden vor, während der des Paulus nicht in ihrer Mitte erscheint. In der Pesikta ישובה 158 a heisst ein Lehrer Jose Sohn des Petrus (פטרון oder פייטרון). Vrgl. auch diese Sammlung S. 95. Anstatt Petrus aber heisst es in Menorat ha-Maor c 282 פנתם. Sollte man vielleicht später für Petrus den Namen des frommen Eiferers Pinchas substituirt haben?

Hervorzuheben ist noch, dass Abba Saul-Paulus in der dritten³⁾ und Elija-Paulus in der 4. Recens. als geheimer Freund und Beschützer der Juden figurirt, und dass Petrus seine liturgischen Poesien nach der dritten an Natan ha-Babli und nach der 4. an den Resch Galuta überhaupt sendet.

Der Besprechung der Petrus-Legende aus der „Toledot Jeschu“ schliesse ich eine kurze Erörterung über „das Evangelium von der Kindheit Jesu“ an. Es ist in arabischer Sprache abgefasst, in Thilo's Cod. Pseud. N. T. I. p. 66 ff. abgedruckt und ist merkwürdigerweise in die jüd. Literatur eingeschmuggelt worden, und zwar durch Pseudo-Ben Sira⁴⁾. Im 1.

³⁾ Der Karär Juda Hadassi in dem das Christenthum behandelnden Alphabet seines „Eschkol“ — das in der gedruckten Ausgabe ausgelassen ist, und in dem handschr. „Eschkol“ der Wiener Hofbibl. Nr. LIII fol. 82 a sich findet, kennt diese Recension, indem er von Abba Saul-Paulus redet.

⁴⁾ Ueber den unsterblichen Vogel נולחם (Ben Sira

Cap. unseres Evang. wird berichtet, dass Jesus geredet habe, als er noch in der Wiege lag und habe zu seiner Mutter Maria gesagt: Ich, den du geboren hast, bin Jesus, der Sohn Gottes; und Ben Sira kommt zur Welt mit Zähnen und der Fähigkeit der Rede, und belehrt seine Mutter sofort, wer er sei, woher er stamme, wie er heisse und was er vollbringen werde. Im 48. Cap. wird berichtet, dass Jesus als Kind in der Schule die Namen, die Form und die Reihenfolge der hebr. Buchstaben dem erstaunten Lehrer deutete⁵⁾; auch Ben Sira deutet in der Schule das Alphabet, so dass jeder Buchstabe den Anfang eines Spruches bildet, worüber der Lehrer im höchsten Grade verwundert ist. Der hier entfaltete Witz und der Glaube, dass ein Kind gleich nach der Geburt zu reden im Stande sei, ist arabischen und nicht jüdischen Ursprungs. Später wurde ein arab. Jude

27 a b, 28 b, 29 a b, ed. Steinschn.) liest man in dem Rapaport'schen handschr. Midrasch Abscha. הוי שרה, wo מלהם anstatt מלהם steht, Folgendes:

מלהם העוף מפני מה מפני כשאכלה חיה מן העץ ואח"כ המעיטו שניהם וכל הבריות כיון שנתנו למלהם העוף לא רצה לאכול אמר הקב"ה אני מעמידה לעולם לחיות דוגמה לדורות היא ודורה עתידין להעיד זכותן של ישראל ולעמוד לבא ועדין הוא באותה העיר שבנה סלאך המות ופרין ורכין ככל הבריות וכשמגיעין לאלף שנים הם מתמעטין עד שנעשו כאפרוח ונתחדשים כנשר ואינם מתים לעולם.

Die Betonung von מלהם in Ben Sira findet hier ihre Erklärung und braucht nicht in מלהם של זרעו emendirt zu werden.

⁵⁾ Nach Irenaeus adv. haer. 1, 2) wurde in einer haeretischen Schrift über die Kindheit Jesu erzählt, dass Jesus als Kind in der Schule die griechischen Buchstaben erklärt habe. Im „Evang. Thomas des Israeliten“ Cap. 6 wird dasselbe gleichfalls vom griechischen Alphabet berichtet; in einem Fragmente desselben Ev. aber bei Coteler und Fabricius Cod. Pseud. N. T. wird es auf das hebr. Alphabet bezogen. Vgl. Thilo a. a. O. p. 290 ff. die Note zum 6. Cap. des Evang. Thomas'. Ursprünglich mag der Witz von der Deutung der Buchstaben des Alphab. von einem Judenchristen ausgegangen sein; dem hebräischen Pseudo-Ben Sira aber ist er durch das arab. Ev. „von der Kindheit Jesu“ vermittelt worden.

durch den Umstand, dass Ben Sira mit dem Vornamen Jesus oder Jeschua hiess, und als Verfasser von Sprüchen bekannt war, veranlasst, diese Geschichten aus unserem Evang. auf Jeschua den Sohn Sira zu übertragen und in seiner Weise umzuarbeiten. Vrgl. auch meine Bemerkung in Frankel's Monatsschrift II, 430.

Hingegen scheint die ältere und kürzere Recension des „Alphabet-Midrasc“ (BhM. III, 50 ff.) auf einen spätern arab. Schriftsteller inführt zu haben. Derselbe erzählt nämlich, dass Jesus das in kleinere Gruppen eingetheilte arab. Alphabet, wie **הוה אבנר** u. s. w., so gedeutet habe, dass jeder einzelne Buchstabe den Anfang eines Satzes ausmache, z. B. **ה** דינ **א**ללה **ד** bedeute **ה** דינ **א**ללה **ד** **ה** דינ **א**ללה **ד** bedeute **ה** דינ **א**ללה **ד** **ה** דינ **א**ללה **ד**.

Vrgl. Thilo a. a. O. p. 153 ff. Das ist dieselbe Methode, die wir im Alphabet-Midrasc treffen.

IV.

Hagada von Moses' Nachkommen.

(Hebräischer Text S. 15—18.)

Obwohl die phantastischen Erzählungen Eldad's von den zehn Stämmen und den Levitischen Nachkommen Moses' — die Beni — Musa bei Schahrastani I, 168 ed. Cureton — bereits in drei Recensionen in diesem BhM. — II, 102—113, III, 6—11; V, 17—21 — veröffentlicht worden sind, so wurde auch der vorliegenden Hagada, welche nach einer Benutzung des Exil-Midr. — BhM. V, 115 — die Relationen Eldad's¹⁾ reproducirt, ein Platz in diesem Theile angewiesen, weil sie uns in die Werkstätte des jüngern Midrasc einführt.

¹⁾ Nach einer briefl. Mittheilung Steinschneider's findet sich in cod. h. Halberstamm Nr. 56 f. 295 b ein arab. Gutachten über die zehn oder die meisten jüd. Stämme (אשר שבטיהם), worin der Erzählung Eldad's, seines Briefes, seiner Schlachtregeln und seiner Fremdwörter gedacht wird.

Die Stelle Gen. 30, 24 wird hier midraschisch behandelt (vergl. Midr. Rabba I, 73) und durch die Phantasiegebilde Eldad's erläutert.

Diese Erläuterung wird mit der altklassischen Formel: אמרו רבותינו eingeführt. Wer sind diese Lehrer? Eldad! Dieser Fabulist wird hier zu einem ehrwürdigen Senate von glaubenswürdigen Lehrern in Israel! Wer bürgt nun dafür, dass nicht auch in anderen Midraschim jüngere Stoffe älteren Autoritäten in den Mund gelegt werden?

Unsere Hagada²⁾ steht in einer Rapaport'schen Handschrift, welche durch Zunz (GV. S. 288) als „Midrasch Rabbati des R. Moses ha-Darschan“ bekannt wurde und ist jetzt Eigenthum der israel. Gemeindebibliothek in Prag. Ueber dieselbe wurde in der Wochenschrift Hamagid 1874. S. 140 ff. ein unzutreffender Bericht veröffentlicht. Auch die Notiz Rapaport's bei Zunz unterlässt es, uns einen genauen Einblick in die Beschaffenheit und die Zusammensetzung derselben zu geben. Da sie von grosser Wichtigkeit für die Geschichte der Hagada ist und sie durch die Güte des Herrn Vorstehers Georg Feigl und des Bibliothekars Herrn Dr. Natan Grün in Prag mir jetzt vorliegt, so will ich sie beschreiben, um ihr Alter und ihren Werth festzustellen, die Momente, welche bereits bei Zunz a. a. O. angegeben sind, bei Seite lassend.

Vier verschiedene Hände haben in vier verschiedenen Schriftzügen an dieser Handschrift gearbeitet. Die erste schrieb 8¹/₂ Bl., die zweite von da — das zweite halbe Bl. ist leer — bis Mitte וישלח, anfangend: אמר ר' לוי בשעה שצוה את שורוש, die dritte bis Abschnitt מקץ, die vierte bis zu Ende. Hatten diese vier Copisten ein

²⁾ Die Abschrift verdanke ich der Güte des Herrn Salomon Buber S. 16, Z. 15 v. u. muss nach אל noch אן oder למה ergänzt, S. 17 Z. 5 v. o. muss das erste הן gestrichen und dafür הן gesetzt werden. S. 18 steht in der Handschrift טקה und nicht טאקע.

Original vor sich? Und wie war es beschaffen? Hing es mit dem „Bereschit Rabbati des R. Moses ha-Darschau“ zusammen? Die Antwort lesen wir 6a bei dem ersten Copisten. Er bemerkt nämlich nach der Hagada über Schemchasai und Asaël (BhM. IV, 127; vrgl. weiter zu Nr. VIII), Genes. 6, 2: נשלם הנמצא כתוב מבראשית רבתי כסדר בתוך הספר ועתה אכתוב הנמצא כתוב בגליוני כל החבור לפי מספר העליון.

Das Original, welches diesem Copisten vorlag, war demnach so beschaffen: bis Genes. 6, 2 enthielt es fortlaufend den Text des Bereschit Rabbati, von da ab waren Erklärungen an den Rändern, wahrscheinlich in einem Exemplar der Genesis, angebracht, welche, wie aus der Copie hervorgeht, sich auch auf die bereits commentirten ersten 5 Cap. der Genesis erstreckten. Dasselbe Original benutzten die übrigen Copisten; denn der zweite, welcher Genes. 1, 2 beginnt²⁾, wiederholt die Erläuterungen des ersten mit Weglassung der grösseren eingeflochtenen Hagadastücke, und reproducirt sogar viele der Randglossen, welche nach der Bemerkung des ersten Copisten über die Beschaffenheit seines Codex folgen. Die übrigen Copisten schrieben fortlaufend bis zu Ende. Zwei Beweise, dass alle vier Copisten dasselbe Original vor sich hatten, liefern ferner folgende Umstände: So liest man beim ersten Copisten פרשת הלוחות, worauf dann Berechnungen folgen, und im Abschnitt לך לך findet man wieder vor der Angabe von רמזים und נמטריאות die Worte: כתב הלוחות. Dann stösst man in den Abschnitten נה ויצא auf doppelte Erklärungen, d. h. so dass nach Schluss der ersten die zweite von vorn beginnt wie im Abschnitt בראשית beim ersten Copisten, was nur dann verständlich wird, wenn man sich erinnert, dass die Copisten Randglossen abschrieben. Von wem sind die letzteren? Von R. Moses ha-

²⁾ Wahrscheinlich begann er von vorn, weil die Schrift des ersten Copisten schwer zu lesen ist.

Darschan! Abschnitt לך לך findet man nämlich dieselben רמזים und גמטריאות, welche im Tanchuma Ende קרח zu lesen sind und diese rühren von R. Moses ha-Darschan her, da die Tanchuma-Addit. ihn kennen und citiren. Vergl. Abschnitt האוינו zu Deut. 32, 7. Die Autorschaft des R. Moses ha-Darschan dürfte auch daraus hervorgehen, dass er den ihm congenialen ⁴⁾ מדרש תדשא drei Mal in כראשית und ein Mal in לך לך benutzt.⁵⁾

Abschnitt וישלח fand ich die Hagada „Preis der Vaterliebe“ (BhM. V, 52—53) in einer kurzen Recension, welche ich ihrer Seltenheit wegen hersetze. Sie lautet:

והוא עבר לפניכם החיד כרחם אב על בנים אמר רבו כד שמע יואב לדוד דאמר כן תמה ואמר כלום אבא מרחם על בניו ספי מאמהון והלא אמהון רחמן עליהון סני דהיא מצטער עליהון בעיבורא והיא מתכרא והיא מרכיב להון והוא אמר כן לא אמר יאות אויל ואחמי מה דברייך דברייך ואדע אי אמר קושמא עמר בכל תחום ישראל ואשכח חד סב מסכן דהו ליה ייב בגין והוה זן יתהון בדוחקא באגר מרחיה דהוה טרח בכל יומא. נם ליה דיובן חד מבנוהי פרנס ביה לך ולאנתתך ולשאר בגין דילך כד שמע ההוא נזף ביה ואול ליה. אזל לאתתיה ונם לה עד די בסוף וכן יתיה ליה במאה דינרי דדהב ובלילה כד אתא סב למיכל ולא אשכח יתיה שאל מיניה, נם ליה אתתיה הכי והכי וסכית הדין מאה דינרי, כד שמע כן שרי עציף סני ולא אכל ולא אשתי בהווא ליליא, בצפרא קם ונסיב הנהו דינרי ונסב מיני זייניה בידיה דאי אשכח לגברא דובן בריה ולא יבעי למחדרי

⁴⁾ Dieser von mir zuerst in BhM. III veröffentlichte Midr. ist bereits zwei Mal nachgedruckt worden: 1. s. a. e. l. in 16, wahrscheinlich in Johannisberg; 2. Warschau 1875, 8° Der Buchdrucker hat die von mir gemachten Abtheilungen durch Buchstaben willkürlich in Abschnitte (פרקים) verwandelt.

⁵⁾ Die universalistische Schöpfungsgeschichte im Anfange der Genes. wird in unserer Handschr. zu einer Allegorie des jüd. Volkes vom ersten bis zum letzten Verse. Z. B.: רבנין פתרון קריא בעיה שיהיו ישראל שנקראו שמים וארץ המזדים ויקרים לפני הקב"ה הם וכל צבאם שאפי' שפחה שבארץ ישראל יש לה חלק לעיה שני ועמך כולם צדיקים, ומנין לכלוי שהוא חמדה שני נכספה וגם. Auch in dieser particularistischen Umdeutung weht der Geist des R. Moses ha-Darschan.

ומשק מסיניא דהוה קמיל ליה, עד דאשכח ליואב ואיל לא
תוסף למללא דאי לא מהדרת לי ברי או אקמילך או תקמלני.
כד שמע יואב נסב מסוניא ואהדר ליה ית בריה ואמר יאות
אמר דוד דאמר כרחם אב על בנים ולא כרחם אם על בנים
דאלו דין מלייא אמיה זכינתיה לי דלא הוה מרחא במזוניא
ואכזה דמרח במזוניא מסר נפשיה לקמלה עלויה הוי כרחם
אב על בנים.

In derselben Paraseha findet sich die Ge-
schichte des frommen Metzgers (BhM. V, 136 ff.)
nach der Recension in מעיל צדקה Nr. 441 und ein
Theil des Midr. Wajisanu oder der Krieg zwischen
Esau und Jakob. Im Abschn. וישב liest man den
locus classicus ohne Nennung des Tana debé Elijah:
כשהיה משה מתרעם שעל דבר קל נגור שלא יכנס לארץ בא
הקביה לרצותו ואיל משה כלום יש לפני משה בנים בן
ישראל בן נוי בן איש בן אשה בן עבד בן שמחה עשה
מצוה שכרה בצדה עשה עבירה שכרה בצדה שנא' צדקתך
כהררי אל.

V.

Geschichte der zehn Märtyrer.

II. und III. Recension.

(Hebräischer Text S. 19—35.)

Volksthümliche Themen werden in der Midrasch-
Literatur mehrfach bearbeitet. Dahin gehören z. B.
der Tod Moses' und die Geschichte der zehn
Märtyrer, von welcher nunmehr vier Recensionen
bekannt sind: 1. die im BhM. I, 64—72 ver-
öffentlichte; 2. die hier gedruckte, nach einer
Handschrift in meinem Besitze; 3. das hier er-
scheinende Bruchstück aus cod. h. Paris 710; 4.
eine in Livorno 1877 in dem spanisch-liturgischen
Werke בית אב für die Fasttage nach einer Hand-
schrift auf 13 Seiten Grosseoctav in Raschi-Schrift
erschienen¹⁾). Das Thema bildet die Grundlage der

¹⁾ Das Livorner Ritual habe ich erst nach Vollendung des
Druckes der Texte durch die Güte des Herrn Dr. A.
Berliner erlangt.

„Hechalot“ (BhM. III. 83 ff.), in denen die Helden der mystischen Erhebungen die Märtyrer, besonders R. Ismaël und R. Akiba sind.

Es geschah nämlich in einer Zeit schwerer Bedrückungen, dass man die Juden durch die Hinweisungen auf die edlen Märtyrer aus der Epoche der Römerherrschaft zur Ausdauer ermuthigen wollte. In einer solchen Zeit, da der Himmel dunkel und umwölkt ist, sind auch die Gemüther für mystische Phantasiegebilde sehr empfänglich — da das Reich des lichten und hellen Denkens der Freiheit bedarf und in der beengenden Atmosphäre der Tyrannei nicht gedeiht, — wie dies die Judenverfolgungen während der Kreuzzüge und das mit denselben zusammenhängende Aufblühen der Kabbala beweisen und von mir an einem anderen Orte (vergl. „zur Geschichte der Kreuzzüge“) längst hervorgehoben worden ist. Es wurden nun die Märtyrer in einem überirdischen Glanze dargestellt und in ihrem Tode, ihrer Erhebung zu den himmlischen Geheimnissen und ihrem Verkehr mit dem Geisterreiche zeigte man der Phantasie des Volkes das Martyrium für das Judenthum in einem so farbenreichen Lichte, dass es auf dessen Gemüth den tiefsten Eindruck machen musste. Dieses psychologische Moment allein erklärt uns, warum gerade Ismaël und Akiba die Hauptfiguren in den „Hechalot“ und in den Bearbeitungen der „Merkaba“ sind.²⁾

Nach den „Hechalot“ wurde dann das Thema von den zehn Märtyrern selbständig und immer populärer ausgeführt.³⁾ Anfangs war es noch sehr

²⁾ Am Schlusse der messianischen Stücke in cod. h. de Rossi 1240 (vgl. Zunz, Literaturgeschichte, 64) figurirt R. Ismaël, wie er die Erlösung berechnet. Wenn ich eine Stelle gegen Ende richtig verstehe, so klagt er, dass seit der Zerstörung Jerusalems bereits 1072 Jahre vorüber sind. Die Stelle lautet:

ולאדום למסלאי ביהא חריבא שבט סאתן דשנן והוא תסן מלך ארבע
סה אחעכר להון.

³⁾ Die Beziehung im Anfang auf das Gesetz Ex, 21, 16

stark mit mystischen Elementen aus den „Hechalot“ versetzt, bis man allmählig die mystischen Zuthaten fast gänzlich abstreifte, im epischen Volkstone und in verständlicher Sprache zu den hartbedrängten Juden redete. Daher ist die 4. Recension die älteste, da sie grosse Stücke den „Hechalot“ entlehnt, ihr zunächst stehen die 2.⁴⁾ und die 3., und am jüngsten ist die 1., welche aber trotz ihrer Jugend den Vorzug echter Volksthümlichkeit hat und den Volkston am besten trifft. Sie hat in liturgischer Bearbeitung Millionen Bekenner des Judenthums erschüttert und zum ferneren Ausharren gestärkt.

VI.

Neue Pesikta.

(Hebräischer Text S. 36—70.)

Die Entwicklung des Midrasch vollzieht sich nach bestimmten Gesetzen, welche in den Forderungen und Bedürfnissen verschiedener Zeitepochen und Volkstimmungen aufzusuchen und der veränderten Geschmacksrichtung auf dem Gebiete der Predigt analog sind. Dies lehrt der Midrasch zur Genesis, welcher drei Mal: im Rabba, im Tanchuma und in Agadat Bereschit bearbeitet wurde, und vorzugsweise der Midrasch für die Festtage, welcher unter dem Namen „Pesikta“ bekannt ist. Wir besitzen drei Redactionen desselben: 1. Pesikta de Rab Kahana oder Pesikta schlechthin, von Salomon Buber 1868 in Lyk edirt; 2. Pesikta Rabbati, zum ersten Male in Prag, dann noch vier Mal erschienen; 3. die vorliegende, stand ursprünglich in der Mechilta, wie es Simon Duran und Pirke Abot I, 15 bezeugt.

⁴⁾ Die Tosafat zum Pentateuch kennen diese zweite Recension. Vrgl. BHM. V, 157 Nr. 9 mit VI, 20.

welche den ganzen Festcyklus umfasst. Die zweite Bearbeitung oder Pesikta Rabbati ging, wie „Agadat Bereschit“ (BhM. IV), die durch und durch messianisch gefärbt ist, aus einem Zeitbedürfniss hervor. Hechalot- und Messiassthemem oder die Beschäftigung mit dem Reiche der Geister, dem sich kosmogonische Elemente anschlossen, und der messianischen Zukunft hatten in einer düstern Zeit die Gemüther beherrscht — vrgl. oben zu Nr. V. — auf deren Befriedigung der Midrasch bedacht sein musste. Daher nimmt die zweite Pesikta diese neuen Elemente auf zur Erbauung ihrer Leser. Solche Zeitpredigten oder Zeit-Pesikta's sind Par. 21¹⁾, welche die Himmelfahrt Moses' (BhM. I, 58—61) reproducirt und sie mit der alterthümlichen Formel בְּיָמֵינוּ einführt, Par. 36—39 für die letzten vier Sablate des Synagogenjahres, die auf dem schwarzen Hintergrunde der Volksleiden farbenreiche, von sinnlicher Fülle strotzende Bilder des Messias entwerfen. Das haggadische Material hatte der Redacteur bereits vorgefunden und knüpfte es an einen Bibelvers lose an durch die Formel: „Das wurde durch die Vermittlung des heiligen Geistes angedeutet.“

Unsere neue Pesikta strebt nach mehr Kürze und mehr Volksthümlichkeit, sie kennt und benutzt sehr oft die Pesikta Rabbati, weist hin auf das Buch Jezira und Pseudo-Ben Sira (S. 36, 37), und macht Gebrauch von Pirke derabbi Elieser c. 42 (S. 38), Sündat Gan Eden, BhM. V, 45 (S. 47), Midrasch Cönen und Sophia-Midrasch²⁾ (S. 48,

¹⁾ Das kosmogonische Stück dieser Parascha über die Planeten findet sich mit mehreren Varianten in der Rapaport'schen Handschrift 2b und wurde vom zweiten Copisten ausgelassen.

²⁾ In der Rapaport'schen Handschrift 3a, ausgelassen von dem zweiten Copisten, liest man aus dem Sophia-Midr, V, 67 die Stelle über den Ursprung der guten und schlechten Weine. Unser Midrasch kannte noch nicht die modernen Kunstweine, die sammt ihren Fabrikanten auch in die Hölle gehören.

49), Macase Bereschit, Alfabet-Midr., Hechalot (S. 58, 63) und der „Perle Rab's“ (S. 66).

Unser Midrasch ist dem cod. h. XII der Leipziger Rathsbibliothek entnommen und führt dort bei jeder einzelnen Festbetrachtung bloß den Titel מִדְרָשׁ, d. h. kleiner Midrasch.

Die Piece für Chanuka ist bereits im 1. Th. dieses BHM. veröffentlicht worden.

VII.

Midrasch vom Ableben Moses'.

II. Recension.

(Hebräischer Text S. 71–78.)

Der Tod Moses' ist nicht bloß im Tauchuma zu Deuter. zweite und letzte Section und im Midr. Rabba V, 11 sondern auch in einem eigenen kleinen Midrasch bearbeitet, von welchem drei Recensionen bekannt sind: 1. die im I. Theil des BHM. veröffentlichte; 2. die hier vorliegende nach cod. h. Paris 710; 3. eine handschriftliche, welche im Besitze von Gilbertus Gaulmin war und von ihm, zusammen mit der 1. Rec., lateinisch übersetzt wurde. Paris 1629, Hamburg 1714, Stuttgart 1840 in Gfrörer's Propetæ vet. pseudop. Die „assumptio Mosis“ und der Brief Judä 1, 9 beweisen, dass das Scheiden des grössten Propheten bereits in sehr alter Zeit ein apokryphisches Thema bildete¹⁾. Dasselbe wurde später erweitert und ausgeschmückt, und ist mit vollem hagadischen Behagen in der 2. Rec. ausgeführt, welche die älteste ist, wofür ihr Sprachcharakter spricht, und die umfangreichste, da in der Pariser Handschrift 16 Blätter fehlen.

¹⁾ Da die Persönlichkeit des Moses von den Essäern besonders verehrt wurde, so musste sich schon frühzeitig ein Sagenkreis um ihn gebildet haben.

Die jüngste ist die 3., da sie die „Elieser-Capitel“ namentlich anführt und viel mit der Ausdeutung von Buchstaben spielt. Durch den Einfluss der Kabbala entstand allmählig ein Ritual für den 7. Adar, den Todestag Moses', das in der neuesten Ausgabe Livorno 1877 bereits 103 Bl. in 8° umfasst und Stücke aus Bibel, Talmud, Midrasch und Sohar enthält²⁾.

Die bereits oben zur IV. Piece erwähnte Rapaport'sche Handschrift führt folgende ältere Hagada über das Ableben Moses' an:

אין זה כי אם בית אלהים, אטרו רבותינו אותו יום שנתקרבה מיתת משה רבי' העלהו הקב"ה לשמי מרומים והראה לו מתן שכרו ומה שעתיד להיות. עמדה מדת רחמים לפני מרעה וא"ל אבשרך בשורה טובה תשמה בה, הפנה נגד כסא רחמים פניך וראה, הפנה פניו נגד כסא רחמים וראה הקב"ה בונה ב"ה באבנים טובות ומרגליות ובין אבן ואבן זיו השכינה שהוא טוב מן המרגליות ומשיח בן דוד עומד בתורה ואהרן אחיו עומד על רגליו ומעילו עליו. דבר אהרן עם משה בא העת אל תגע בי כי מן השכינה אני מתירא עליך כי לא יכנס אדם לכאן עד שיטעום מעם המות ויתן נשמתו למלאך המות. נפל על פניו לפני הקב"ה כששמע דברי אהרן וא"ל רבשיע תן לי רשות לדבר עם משיחך בטרם אמות א"ל הקב"ה לך ולמד אותו שמי הגדול כדי שלא יאכלנו לחט השכינה כי ראה אותו משיח בן דוד ואהרן אחיו הכינו כי ה' למדו שמו הגדול ועמדו לפניו משיח ואהרן וא"ל ברוך הבא בשם ה', שאל למשה משיח בן דוד דבר לו הקב"ה יבנה ב"ה בארץ ב"ה לישראל וכן אני אראהו יבנה ב"ה בידו בשמים א"ל משיח למשה משה יעקב אביך ראה הבית שיבנה בארץ וראה הבית שיבנה הב"ה בידו בשמים ובאבנים טובות ומרגליות ובזיו השכינה היא הבית אשר יעמוד לישראל לעולם ולעולמי עולמים עד סוף כל הדורות. וכן דבר כלילה אשר ישב על האבן וראה ירוש' בנויה בארץ וירוש' בנויה בשמים וראה עומד ליעקב אבינו ודבר הקב"ה ליעקב יעקב בני כזאת העת

²⁾ Unter dem Titel: ילקוט על ספירת אהרן ומשה (Warschau 1874. 8°) hat der Midrasch-Commentator Chanoch Sondel die talmudischen und Midrasch-Stellen über den Tod Aron's und Moses' gesammelt und erklärt.

נצבתי עליך עד אשר יתיצבו כניך לפני שנא' והנה ה' נצב
עליו וישר' וייתצבו בתחתית ההר, אתם נצבים היום, וכאשר
ראה יעקב ירוש' א' בארץ וא' בשמים ואמר אין זה אשר
בארץ כלום (אשר) שנאמ' אין זה כי אם בית אין זה בית
שיעמוד לבני לדורי דורות כי אם אותו בית אלהים שהוא
בונה בידיו ואם אתה אומר הקב"ה יבנה לו ב"ה בשמים בידיו
כך בידיו יבנה אותו בארץ שנא' מקדש [ה'] כוננו ירך .
כאשר שמע טרע"ה הדברים האלה מכה משיח בן דוד שטח
שמחה גדולה והחזיר פניו אצל הקב"ה וא"ל רבש"ע מתי תרד
ירוש' זו הכנויה למטה א"ל הקב"ה העת [כאן חסר תיבה א']
אותה לא הנדתג לכרויה לא לראשונים ולא לאחרונים ולך
אני מניד א"ל רבש"ע תן לי רמו מן המעשי" א"ל הקב"ה
אורה את ישראל בראשונה כמורה בשערי הארץ ויתפזרו בדי
פנות העולם בין כל האומות ויתקיים בהם מקרא שכתוב אם
יהיה נדחק וגו' ואוסף ידו שנית ואקבץ את אשר הלכו
עם יונה בן אסתי אל ארץ הפתרוסי' ואשר יהיו בארץ
ישנער ובחמת ובעילם וכבוש גו' שני' יוסף ה' שנית ידו גו'
באותה שעה ירד משה מן השמים שטח וירד מלאך המות
אחריו ולא נתן רוחו ונשמתו למלאך עד אשר הראהו הקב"ה
פניו ונתן נשמתו להקב"ה כלב שלם ובנפש הפצה הוי אין
זה כי אם בית גו' .

149) Diese Hagada, welche im Gegensatze zu unserem Midrasch, Moses ruhig und friedlich sterben lässt, athmet mehr den echten jüdischen Geist und den hohen Geist des grossen Propheten, welcher in der Thora die Lebenden erfreute und die Sterbenden nicht schreckte und quälte durch Hölle und Teufel.

VIII.

Jelamdenu-Fragmente.

(Hebräischer Text S. 79—90.)

Diese Fragmente finden sich unmittelbar hinter Excerpten aus dem jerusal. Talmud als Ahang am Ende des Jalkut Schimoni zum Pentateuch ed. Salonichi, und sind, abgesehen von ihrem Inhalte

und ihrem Zusammenhange mit dem Midr. Jelan-
denu, sehr interessant, indem sie uns einen Ein-
blick gewähren in die Methode, welche der Redac-
teur des grossartigen hagadischen Sammelwerkes
befolgt hatte. Er machte nämlich aus den beiden
Talmuden und den vorhandenen Midraschim Ex-
cerpte nach der Ordnung der bibl. Bücher und der
Reihentolge der Capitel und Verse in gesonderten
Heften (קונדרים), aus denen er dann den Jalkut
ordnete und redigirte, liess manches aus dem
Contexte weg, was nicht für seinen Zweck brauch-
bar war, und änderte wohl auch bisweilen die
Wortfolge, um sie seiner Sammlung besser anzu-
passen. Selbstverständlich hatte er von einem und
demselben Midrasch mehrere Exemplare, die in
manchen Stücken von einander abwichen¹⁾ und die
er für die einzelnen bibl. Bücher einzeln benutzte;
daher manchmal dieselben Stellen an verschiedenen
Orten nicht immer wörtlich miteinander überein-
stimmen. Bei der Vergleichung des Jalkut mit
den Quellen muss man dieser wichtigen Erwägung
gedenken sein, um nicht eine unberechtigte
Texteskritik zu üben. Die Verdächtigung der
Jalkut-Texte nach Art des R. Sabbatai Cohen im
Anfange seines „Nekudat ha - Kesef“ und des R.

¹⁾ So fehlten in dem mythologisch wichtigen Stücke über
Schemchasai und Asael — Jalkut Pentat. § 44, BbM. IV, 127
— nach den Worten ותולידו בנים mehre markante Sätze, welche
ich nach der bereits erwähnten Rapaport'schen Handschrift
5b ergänze. — Sie lauten:

ר' אומר וכו' תעלה על דעתך שבשר ודם יכול ליגע אצל המלאכין והא
כתוב משרתיו אש לוחם אלא מלמד כיון שנשלו המלאכין ממקום לוישחן
סן השמים שלם בהם יצר הרע כבני אדם וקומתן נעשית כבני אדם ולבשו
גוש עפר שנא' לבש בשרו רימת וגוש עפר גוי אומר ר' צדוק מון נולדו
הענקים אשר נולדו בדרך לבם ומשלחים ידיהם בכל גזל וחמס ונפיכות
דמים שנא' ושם ראינו את הנפילים ג' ואומר הנפילים היו בארץ. תני
שמחזאי הוליד בני בנים ושמותם היו והיו ונשאן נשים והולידו סיחון
ועוג. ר' יוסי אומר בשעה שנגזרה גזרה לבוא מבול שגר הקב"ה משטרן
שליח ושמחזאי א"ל עתיד הקב"ה לתחריב העולם עמד שמחזאי והים קולו
בבכי ובזעקה והיה מצטער על העולם ועל בניו שכל א' מהם תה אוכל
אלף גמלים אלף סוסים ואלף מכל מין בהמה טמה טמה יהיו. וני לילה
א' היו ישנים היו והיו בני שמחזאי וראו שניהם הלומות ג'.

Moses Frankfurter im Vorworte zu seinem Me-chilta-Commentar, geht zu weit. Sie sind im Gegen-theil sehr oft ursprünglicher als die Vulgata unserer Midraschliteratur.

Die einzelnen hier mitgetheilten Fragmente sind mit Buchstaben bezeichnet; nur fehlen die ersten sechs und auch in der Mitte sind mehre Buchstabenzeichen ausgefallen, die ich ergänzt habe. Sie sind einer Jelamdenu - Recension entnommen, in deren Besitz der Sammler erst nach Vollendung der Pentateuch - Sammlung gelangt war²⁾ und die auch dem Verfasser des Aruch vorlag, wie aus dessen Wb. s. v. קונכי folgt.

Nr. 30 muss דברים für דבריה, Nr. 32 בכור für כור und לכתן für להן, Nr. 33 על להלן für עלן, Nr. 34 וזה für זה, Nr. 36 שמשון für שמשון gelesen werden.

IX.

Tanchuma-Fragmente.

(Hebräischer Text S. 91—105.)

Kein Midrasch hat im Laufe der Zeit so viele Wandlungen durch Auslassungen, Zusätze und Einschiesel erfahren, wie der unter dem Namen „Tanchuma“ bekannte, so dass man falsche Schlüsse auf sein Alter ziehen würde, wollte man den Text, wie er jetzt gewöhnlich gedruckt wird und den ich an einem anderen Orte kritisch analysiren werde, als Unterlage für dessen Beurtheilung gebrauchen. Schon der Sammler des Jalkut Schimoni muss mehre Redactionen dieses Midr. besessen haben, da dieselben Tanchuma-Excerpte im Pentat. von denen in den übrigen biblischen Büchern abweichen. Vrgl. die vorhergehende Nr. VIII.

²⁾ Vrgl. Jalkut Ende בראשית mit Fragment Nr. 52. An ersterem Orte wird auch der 7. Tag erläutert.

Der Grund dieser Wandlungen ist in der Popularität dieses Midrasch zu suchen, wodurch er in viele Hände gelangte und Veränderungen erlitt. Auch in halachischer Beziehung nimmt er das Interesse in Anspruch, da seine halach. Introductionen oft von der talmudisch. Halacha abweichen.

Tanchuma-Fragmente, welche unsere Kenntniss von den Evolutionen dieses Midrasch vermehren, sind demnach wichtig; daher wurde ihnen hier ein Platz eingeräumt. Sie finden sich in cod. h. München 224 zwischen den einzelnen Sectionen des Pentat.-Comment. „Chaskuni“, sind von Steinschneider entdeckt und von Herrn Dr. A. Berliner copirt worden, dessen Güte ich die Abschrift verdanke. Ausser den hier gedruckten sind noch unbedeutende, sehr kleine Bruchstücke zu den Perikopen צו מצורע, אחרי במדבר, נשא מנחם, מטות, מסעי, vorhanden. Die oft wiederkehrende Bemerkung des Schreibers: „Wie es im Tanchuma zu lesen ist,“ zeigt, dass er mit Bewusstsein Abweichungen von dem vulgären Tanchuma-Texte copirte.

Unsere Fragmente waren dem „Jalkut“ bekannt, und ihr Alter geht daraus hervor, dass sie noch Fremdwörter haben, für welche die Vulgata des Tanchuma hebr. setzt. Vrgl. S. 94.

X.

Midrasch al Jithallel.

(Hebräischer Text S. 106—108.)

Jerem. 9, 22 wird gelehrt, dass der Weise, der Starke und der Reiche sich nicht ihrer Gaben rühmen sollen. Dies wird hier aus dem Leben des weisen Salomo, des Helden David und des reichen Korah illustriert. Sowohl der Spruch des Propheten als die Personen, durch welche er erläutert wird, sind sehr volksthümlich; daher unser

Midrasch verschieden textirt und bald auch einzeln copirt wurde. Die Erzählung von König Salomo ist in meiner oft genannten Salonicher Sammlung¹⁾ wie hier, in BhM. II, 86—87 und in der Sammlung עשה פלא von Josef Sabbatai Farchi I, 18b in anderer Form zu lesen. Die von König David findet sich in erweiterter Textirung in BhM. IV, 140 und in beiden genannten Sammlungen, und die von Korah gleichfalls a. a. O. Der Text der drei Erzählungen in der Ven. 1551 und 1605, Ferrara 1554 und Verona 1647 erschienenen מעשיית (vgl. Steinschneider Oxf. Catal. 605—607) war mir nicht zugänglich. Doch vermuthet ich, dass er mit meiner Salonicher Edition übereinstimmt.

Die Geschichte von Korah kommt auch im Anfange des Psalm-Midr. vor, und ergötzlicher Weise werden der armen Witwe in der Wüste Klagen über die Agrargesetze Moses', unter denen sie auf ihrem Acker zu leiden habe, in den Mund gelegt. In unserem Midr. ist diese hagadische Possierlichkeit von einem Ackerfelde in der Wüste ausgelassen.

Unser Abdruck folgt dem cod. h. München²⁾ 222.

XI.

Dämono- und Angelologie.

(Hebräischer Text S. 109—111.)

Jede Mystik wird früher oder später mit theurgischen Elementen versetzt, indem sie sich nicht

¹⁾ Aus dieser Sammlung habe ich zuerst die Elia-Apokalypse in BhM. III veröffentlicht. Asulai kennt einen ältern und einen jüngern Druck der פירקי אליהו, mir aber ist bloß der eine in meinem Besitze bekannt.

²⁾ Es ist derselbe Codex, welchem der Hallel-Midr. im V. Th. des BhM. entlehnt ist. Dieser „Midrasch zu Hallel“ war dem Commentator des Sifré R. Hillel unter dem Namen: הגדת הלל מצרימה bekannt. Siehe M. Friedmann zu seiner Ausg. des Sifré, Sect. ראיה § 116 Anm. 4 und BhM. V, 92.

mehr mit dem „Schauen“ begnügt, sondern praktische Erfolge und Einwirkungen auf das Leben anstrebt. Auch die präkabbalistische Mystik der „Merkaba“ und der „Hechalot“ ward endlich mit theurgischen Bestandtheilen verbunden, wie es das vorliegende Stück beweist. In demselben ist von einem grossen und einem kleinen theurgischen Apparat (זמרא וזמרא) die Rede, von Lilit, der Königin-Mutter der Dämonen, von Schadiël, dem Bezwinger derselben, von den Vorbereitungen, die getroffen werden müssen und die eine bestehende Uebung voraussetzen, um das gesuchte Resultat zu erlangen, und von den sieben himmlischen Hallen oder Hechalot mit ihren ministrirenden Engeln: Knesiël, Kabziël, Dankiël, Tahariël, Nuriël, Henoch-Metatron und Sandalfon. Es erscheint in der Form eines Bescheides der babylonischen Schuloberhäupter Natronai und Nachschon, der Jünger des Haj Gaon, der in einer Handschrift in meinem Besitze steht und auch von Schem-Tob in seinem „Emunot“ 89a benutzt wurde. Mag auch die Form untergeschoben sein, der theurgische Inhalt ist alt und reicht in das gaonäische Zeitalter.

S. 109 Z. 3 v. u. l. דמרכבא für דמרכבא; Z. 11 ויירקקא für ויירקקא; Z. 12 דלילה für דלילה. Nach Schem-Tob müsste Einmal דיללה gelesen werden.

XII.

Capitel des R. Joschija.

(Hebräischer Text S. 112—116.)

In cod. h. de Rossi 1240 folgt hinter messianischen Stücken (vergl. Zunz, Literaturgeschichte,

¹⁾ Auch Psalmenverse wurden in jenem Zeitalter zu theurgischen Zwecken gebraucht, und diese Art Theurgie wurde שמוש תהלים genannt. Die theurgische Bedeutung der Wörter: שמוש, השחטש, שמוש ist sehr alt; sie erscheinen bereits in den Hechalot und im Alphabet-Midrasch.

604), von denen mir eine Abschrift des Herrn Dr. A. Berliner vorliegt, unser „Capitel“, welches¹⁾ von S. 113 Z. 9 v. u. mit BhM. III, 70—72 bis auf Einzelheiten übereinstimmt. Nun findet sich in einem Seder Gan Eden, S. 151 dieses Theiles des BhM., ein Citat aus „den Capiteln“ — im Plural — „des R. Joschija“, welches in BhM. III, 75 zu lesen ist. Dies berechtigt zu dem Schlusse, dass die „Pirke R. Joschija“, welche einst umfangreicher waren, mit den „Pirke Maschiach“²⁾, BhM. III, 70—78, identisch sind.

XIII.

Messias-Kriege.

(Hebräischer Text S. 117—120.)

Sowohl in der Pariser Handschrift cod. h. 716 als in der Leipziger cod. h. XII geht den 10 Messias-Zeichen (BhM. II, 58—63) eine Einleitung voraus, in welcher zehn Stufen der Frömmigkeit vorgeführt werden,³⁾ deren höchste des heiligen Geistes theilhaftig macht, und folgt nach denselben noch ein Schluss, in welchem zehn Momente der Erlösung angegeben werden. Der Kern dieser Hagada, die 10 Messias-Zeichen nämlich, ist

¹⁾ Die Copie überliess mir die Güte des Herrn Salomon Baber.

²⁾ Wahrscheinlich gehört auch das vorangehende „Sefer Elija“ dazu. In der Münchner Handschrift 222 heisst das Ganze wieder „Sefer Elija.“

³⁾ Diese Stufen, welche an die Terminologie der Ssufi's erinnern, werden im jerusal. Talm. Sabbath c. 1, im babyl. Sota Ende und im Midr. R. zum HL. Anf. im Namen des R. Pinchas b. Jaïr tradirt, und sind dort ein kostbarer Uebersetzungsrest einer essäischen Boraita, welche auch für die Urgeschichte des Christenthums sehr wichtig ist und eine ausführliche Darstellung verdient. Die sich steigenden Bezeichnungen: חסידות, רוח הקודש, תחית המתים, אליהו הנביא und der Rapport zwischen Körperreinheit und Heiligkeit sind durch und durch essäisch.

sehr alt, gehört in die erste gaonäische Zeit, Einleitung und Schluss aber, welche auch von dem Sammler „Abkat Rochel“ reproducirt werden, sind jüngern Datums.

Das Ganze hat in dem Pariser cod. die Ueberschrift: אותות עשר מלחמות מלך המשיח, in dem Leipziger²⁾ מלחמת גוג ומגוג ומשיח בן יוסף ומשיח בן דוד, in einem Halberstamm'schen: אותות מלך המשיח ונקרא ספר מלחמות ה' und im „Abkat Rochel“ die Schlussformel: מליקו מלחמות המשיח

XIV.

Erzählungen.

(Hebräischer Text S. 121—147.)

Nr. 1 ist satyrisch. Hr. Habenichts (רקיון) in Egypten kam auf den Einfall, von jeder Leiche einen grossen Zoll einzuheben, wurde dann zum König eingesetzt und erhielt den Namen: Pharao, d. h. nach talmud. Sprachgebrauche: der Zahler, der die Leute zum Zahlen zwingt. Nach ihm wurden die Regenten Egyptens Pharao genannt. Jeder sieht ein, dass dies eine jüd. Satyre auf exorbitante Staatssteuern ist, die im Munde des Volkes cursirte und von dem Sagenbuche ha-Jaschar benutzt wurde.

Nr. 2, dem Werke Thomas Steele's: Kusa Jata (London 1871) entnommen und von Herrn Abr. Kaplan in's Hebräische übertragen, erzählt von Buddha's Weisheit Aehnliches über den Streit zweier Frauen um die Angehörigkeit eines Kindes, wie es von König Salomo berichtet wird. Da diese Erzählung in Israel einen nationalen Hintergrund hatte (vgl. BHM. V, LIII.) und gegen die

²⁾ Dort liest man, wenn meine Copie treu ist, ארמינוס anstatt ארמילוס, und die Bezeichnung „Antichrist“ fehlt dort wie in dem Halberstamm'schen cod.

Spaltung des Reiches gerichtet war, so ist sie wahrscheinlich von den Hebräern zu den Anhängern Buddha's gewandert. Es sind aber noch zwei Momente hier hervorzuheben. Rab, der in Babylon lebte, hielt die beiden Frauen, welche vor Salomo erschienen, für Geister in menschlicher Gestalt, gleichwie in der Geschichte Buddha's eine Yakinni, ein weiblicher Teufel, figurirt.¹⁾ Ferner ist der Rapport zwischen Hebräischem und Indischem ein inniger als gewöhnlich angenommen wird. Besonders in dem Sagenkreis Salomo's spielt Jüdisches und Indisches in einander.

Nr. 3 illustriert Salomo's Weisheit auf Veranlassung einer Schachpartie, ist natürlich spätern Ursprunges, wurde aus dem jüdisch-deutschen Sagenbuche Nr. 230 von dem genannten Herrn A. Kaplan in's Hebräische übersetzt, und lehrt Ehrlichkeit auch im Spiele!

Nr. 4 enthält die Geschichte der „Susanna,²⁾ in älterem hebr. Gewande nach cod. h. München 117 und einer Copie Steinschneider's.

Nr. 5 erzählt, wie R. Simon b. Jochai einen weiblichen Dämon aus einer römischen Kaiserstochter austrieb und dadurch römische Edicte gegen die Juden Palästina's rückgängig machte. Diese Erzählung, welche kürzer und in anderer sprachlicher Gewandung im Tr. Meïla 17 a vorkommt, war auch in aramäischer Sprache vorhanden (siehe Raschi a. a. O.). Unser Text folgt einer Abschrift des Herrn Abbé Perreau aus cod. h. de Rossi 563, welche für Steinschneider gemacht wurde. Hervorzuheben ist die Phrase S. 129 im Munde der römischen Grossen: „Ein jüdischer Finger ist hier eingedrungen oder im Spiele“.

¹⁾ Es gereicht Hebräern und Ariern zur Ehre, dass sie ein wirkliches menschliches Weib nicht für fähig hielten, ein unschuldiges Kind tödten zu lassen.

²⁾ Moses b. Nachman beruft sich zu Deut. 21, 12 auf eine aram. מנלת שושן

Nr. 6 berichtet, dass der spätere Kaiser Antonin, der Freund des späteren R. Jehuda ha-Nasi, mit demselben, als beide Kinder waren, kurz nach der Geburt vertauscht wurde, um das Leben des kleinen beschnittenen Jehuda zu retten, dadurch eine kurze Zeit von der jüdischen Mutter genährt und daher von Gott durch Thorakenntniss, die Freundschaft Jehuda's, ausgedehnte Herrschaft und ewige Seligkeit ausgezeichnet wurde. Diese Sage ist dem Buche „Menorat ha-Maor“ § 83 (vgl. Zunz, GV. S. 290 Anmerk. b) entlehnt und auch in der Rapaport'schen Handschrift²⁾ Abschn. אר"י aramäisch zu lesen. Sie stand ursprünglich in einem Midrasch, wie aus Tosafot Tr. Aboda Sara, 10 אטר hervorgeht.

Nr. 7 gibt der Prophet Elijah dem Helden der jüd. Divina Commedia, R. Josua b. Levi, Aufschluss über die Wege der göttlichen Vorsehung, über Lohn und Strafe, die von der Kurzsichtigkeit der Menschen falsch beurtheilt werden.

Unser Text ist dem Werke „Meil Zedaka“ § 439 entlehnt, der mit פלא יעץ I, 31a harmonirt, von der Textirung in BHM. V 133 abweicht. Die Sage ist wahrscheinlich arabischen Ursprunges und zwei Mal bearbeitet worden. Voltaire in der schönen Erzählung: Zadig behandelt einen ähnlichen Stoff.

Nr. 8. entstammt dem rührenden Volksglauben, dass Wohlthätigkeit selbst den Engel des Todes besiegt. Sie findet sich in den von Steinschneider aufgezählten Sammlungen (vergl. oben zum Stücke X), in „Meil Zedaka“ § 432 und im jüdisch-deutschen Sagebuche Nr. 200.

Nr. 9 ist ein Gegenstück zu der vorhergehenden Sage, indem der Engel des Todes einen Hartherzigen in Schrecken versetzt, und findet sich gleichfalls in Meil Zedaka § 438 und in פלא יעץ I, 29b.

²⁾ Dort wird Antonin אמורוס בן אמורוס genannt.

Nr. 10 erzählt, wie selten eine echte Freundschaft zu finden ist, und von dem Wettkampfe zweier Freunde, sich einer für den andern hinrichten zu lassen. Sie ist nach einer arab. Quelle bearbeitet und bildet den grössten Theil jenes kleinen Henoch- oder Idris-Buches, welches zusammen mit dem hebr. Sindbad und anderen Piecen in Const. 1516 und in Venedig 1544 erschienen ist. Diese einfache und kurze Erzählung ist in *שלא יעץ* II, 2—12 b unter dem Titel: *מעשה האהוב והצני* sehr ausgeweitet und mit starkem Aufputz und vielen Zuthaten versehen.

Nr. 11 enthält die bereits in BHM. V, 148ff. mitgetheilte, aus dem jüdisch-deutschen Sagenbuche übersetzte Erzählung von dem jüdischen Papste Elchanan in einer anderen Recension, in welcher weder von einer Judenverfolgung, noch vom Schachspiel die Rede ist und der jüd. Papst sich am Ende von einem Thurm herabstürzt, um den Namen Gottes zu heiligen. Die doppelte Bearbeitung zeigt, dass der Stoff im Munde des Volkes lebte und verschiedenartig erzählt wurde. Unser Text ist dem cod. h. Add. 858 der Universitäts-Bibliothek in Cambridge entnommen, und auch in einem Machsor ed. Wien 1859 bei Adalb. della Torre III. Band, Einleitung S. X—XII und von S. J. Halberstamm in Kobak's „Ginse“ veröffentlicht.

Nr. 12 verherrlicht R. Jehuda den Frommen in Regensburg, auf dessen Ruf eines heiligen Wundermannes der Bischof von Salzburg neidisch war, auf dessen Verderben sann und endlich eines Bessern belehrt wurde, so dass er nach seiner Rückkehr von Regensburg nach Salzburg die aus seinem Bisthum vertriebenen Juden zurückberief und sie fortan sehr gut behandelte. Da über die Geschichte der Juden in Salzburg³⁾ nicht viel bekannt ist, so verdient diese dem jüd.-deutsch. Sagenbuche

³⁾ Einige werthvolle Notizen lieferte mein Freund, der königl. bairische Hauptmann a. D. und philosophische Schriftsteller Herr Ad. Bühler in Reichenhall, in seiner Beschreibung von Salzburg, 212—215.

entnommene, von Hrn. A. Kaplan in's Hebräische übersetzte historische Sage berücksichtigt zu werden.

Nr. 13 referirt von einem unbekanntem Pseudo-Messias Moses i. J. 1392 in שנת 1392, über welchen ein Bericht von Tunis nach Burgos in Spanien gelangte. Diese Erzählung fand ich auf einem Blatte mitten in einer werthvollen Raschi-Handschr. in meinem Besitze, und ist in der 3., 4., 7. u. 8. Zeile im Anfang, in der 1. u. 5. Z. S. 143 v. o., in der 1. u. 3. Z. v, u. lädirt, so dass an den betreffenden Stellen einige Wörter ausgefallen sind. Merkwürdig ist es, dass gerade ein Jahr vorher 1391 (קנ"א) die grosse Judenverfolgung in Spanien stattgefunden hatte.

Nr. 14 macht uns mit einem geizigen Mohel bekannt, der behufs Beschneidung eines Kindes von einem Dämon in dessen Zauberreich gelockt wurde, dort zu seinem Schrecken die Schlüssel zu seinen Schätzen fand und dadurch belehrt ward, dass der Geizige nicht Herr seines Besitzes ist. Diese Erzählung, ein Ehrenzeugniss des jüd. Wohlthätigkeitssinnes und ein jüd. Verdammungsurtheil des Geizes⁴⁾, ist dem Werke: Kaw ha-Jaschar c. 25 entlehnt und findet sich deutsch nach einer spanischen Uebersetzung des marokkanischen Juden⁵⁾ Moses Edrehi im 2. Th. der „Mythologie der Feen und Elfen“ und daraus im 3. Th. des Märchensaals von Dr. H. Kletke (Berlin, 1845). S. 50—53 unter dem Titel: der Muhel. Nach Kletke hätte sie viel Uebereinstimmung mit einer deutschen Sage“.

Nr. 15, gleichfalls dem oben citirten Werke c. 52 entnommen, persifflirt die Scheinheiligen, welche vor den Ohren der Menschen salbungsvoll ausrufen: „Zertritt nicht das Würmchen“, im Ge-

⁴⁾ Im Munde des jüd. Volkes war ein „Kamzen“, ein Geiziger, ein ebenso starker Schimpfname wie ein „Am ha-Arez“, ein roher Ignorant — ein Beweis, dass Freigebigkeit und Bildung bei den Juden stets sehr gepriesen wurden.

⁵⁾ Mein zweiter Sohn Emil, der k. u. k. österr.-ungar. Consular-Agent in Tetuan war, erzählte mir, dass die Juden in Marokko sehr abergläubisch sind.

heimen aber ihrem Nebenmenschen Verderben bereiten, und schärft die Lehre ein: Hüte dich vor Hyperfrommen oder wie es hebr. witzig heisst: vor der U n d-Frömmigkeit.

XV.

Hagada-Fragmente über Auferstehung, Liwjatan, Paradies und Weltgericht.

(Hebräischer Text S. 148—154.)

Nr. 1, die Fragen des R. Elieser betitelt, beantwortet z e h n Fragen über die Auferstehung. Sie bilden eigentlich den Schluss des 7. Abschn. in Saadja's „Emunot we-Deot“ und sind in v i e r Uebersetzungen oder Bearbeitungen vorhanden: 1. von Juda Ibn Tabon, dem Uebersetzer des ganzen Saadja'schen Werkes; 2. von einem Unbekannten, hinter Midr. Samuel, Const. 1517 f. abgedruckt und in meinem Besitze; 3. von einem Anonymus, Mant. 1556, unter dem Titel התקנה den 7. Abschn. enthaltend, gleichfalls in meinem Besitze; 4. in unserem Texte, welcher dem cod. h. XXI d. Leipz. Rathsbibl. entnommen ist.

Dieser Schluss des 7. Abschn. in Saadja's „Emunot“ ist wegen seines populären, die Phantasie beschäftigenden Inhaltes von Verschiedenen übersetzt, auch gekürzt worden, bis sein Urheber vergessen und an seine Stelle der in der späteren eschatologischen Hagada figurirende R. Elieser b. Hyrkanos oder b. Jakob (vergl. BHM. III. 75) gesetzt wurde. Andererseits ist wieder dieser R. Elieser von R. Meïr verdrängt worden. Den „Pirke Abôt“ ist nämlich in späterer Zeit ein 6. Abschn. für den liturgischen Gebrauch angefügt worden, welcher seinen Platz in dem grössern, von N. Coronel edirten Traktat „Kalla“ und in dem kleinen „Tana debé Elijah“ c 17 hat. An letzterem Orte steht für

R. Meïr unser R. Elieser, was auch richtiger ist. Denn dieser Abschn. preist das Thora-Studium wie „Midrasch Sar Thora“¹⁾ welcher den Schlusstheil der Hechalot von c. 27 an bildet, (BhM. III, 104 ff.) verheißt die Offenbarung himmlischer Geheimnisse und Mysterien der Thora, schreibt den Jüngern der Thora eine Lebensweise vor, welche dem gesunden Sinne des Talmud fern liegt und nur unter dem Einflusse mystischer Ueberschwänglichkeit entstanden sein kann, gehört daher einem Zeitalter an, welches nicht R. Meïr sondern R. Elieser die Anpreisung von Geheimnissen in den Mund legt. Im „Tana debé Elijah“ folgen auch nach diesem Abschnitte mehre Capitel über Gottesgericht und Busse, in denen unser R. Elieser der Sprecher ist.

Nr. 2, Sëdat Liwjatan, derselben Leipziger Handschrift entlehnt, schildert das Mahl der Frommen und Gerechten in sehr anthropomorphischer Weise und ist mit den Pirke Maschiach, BhM. III, 75—76, und der Sëdat Gan Eden, V, 45—46, verwandt.

Nr. 3, Seder Gan Eden, demselben Codex folgend, beschreibt das Paradies wie in BhM. V, 43, hat aber einen wichtigen Schluss, in welchem die „Pirke R. Joschija“ citirt werden. Vrgl. oben die Einleitung zum XII. Stück.

Nr. 4, ist eine Schilderung vom Tage des Gottesgerichtes, in welcher die Merkaba- und Hechalot-Mystik die erste Stelle in der Gotteserkenntniss einnimmt und von Gott am höchsten geschätzt wird. Sie ist einem der jügeren Midraschim, dem Midrasch Mischlé c. 8 entnommen, welcher gleich aller jüngern Hagada dem Verlangen der Zeit nach mystischer Nahrung Rechnung trägt.

¹⁾ Dieser wichtige Midrasch ist bisher noch nicht gewürdigt und für die Geschichte des Judenthums benutzt worden. Er versetzt in eine Epoche, in welcher das Talmudstudium und das helachische Schriftthum bereits mit Feneifer betrieben wurden. Ansehen und Ehren verliehen und in Vielen den Wunsch rege machten, auf diesem Gebiete sich auszuzeichnen.

ANHANG.

I.

Die Himmelfahrt des Propheten Jesaja.

Wer die von dem anglicanischen Bischof Richard Laurence 1819 in äthiopischer Sprache zum ersten Male veröffentlichte, aus zwei Theilen zusammengesetzte kleine apokalyptische Schrift: *Ergata Isaijas nabi*¹⁾ unbefangen liest und mit dem Geiste jüdischer Apokalyptik vertraut ist, muss die Ueberzeugung aussprechen, dass sie durchaus keinen Juden zum Verfasser hat und nicht erst später im christlichen Sinne interpolirt worden wäre. Nichtsdestoweniger stehen die meisten apokalyptischen Arbeiten der ersten christlichen Jahrhunderte — wie z. B. die Testamente der 12 Patriarchen oder der 12 Söhne Jakob's, — sobald sie jüdische Stoffe behandeln, in einem Rapport zur Hagada — ein Moment, dessen Erkenntniss allein im Stande ist, über die ältere christliche Apokalyptik viel Licht zu verbreiten. Bezüglich dieser „Himmelfahrt“ hätte längst die Frage untersucht werden sollen: Wie kommt der Prophet Jesaja gerade dazu, der Held derselben zu sein? Ist etwa der Umstand, dass er von dem Messias weissagt, ein in jeder Beziehung genügender Erklärungsgrund?

¹⁾ Vergl. L a n g e n: das Judenthum in Palästina zur Zeit Christi, 157 ff.

Die Antwort ist in der jüdischen Hagada zu finden! In ihrem Geiste wird ein grosser Märtyrer für seine Hingebung belohnt und ausgezeichnet durch die Erhebung zum Himmel oder durch die Offenbarung himmlischer Geheimnisse, wie dies bei den Märtyrern R. Ismaël, R. Nechonja und R. Akiba der Fall ist. Vrgl. oben die Einleitung zum V. Stücke. Auch sie werden in den Himmel versetzt und schauen dort, was dem Menschen auf Erden verhüllt ist. Denn nur dem brechenden Märtyrerauge erschliesst sich die geheimste Region des Himmels.

Durch diese Verbindung zwischen dem gewaltsamen Tod des Märtyrers und dessen Himmelfahrt wird der Zusammenhang zwischen dem ersten Theile der „Ergata“, welcher den Tod Jesaja's durch eine Säge erzählt und dem zweiten, welcher die Himmelfahrt desselben beschreibt, verständlich.

Es sind aber auch Spuren in der Hagada vorhanden, dass Jesaja Himmel und Hölle geschaut hat. In BhM. V, 50 liest man, dass er in fünf Gerichtshöfen, in fünf Abtheilungen des Gehinnom Zeuge war, wie die Schlechten bestraft werden, und in BhM. III, 33, mit Beziehung auf Jes. 26. 11, dass er beim Mahle der Frommen in Gan Eden anwesend sein und mit Gott eine Debatte beginnen, welche die von Metatron herbeigeholte Kneset Israel entscheiden wird.

Auch Jesaja also figurirt nach der Hagada in den Regionen des „Inferno“ und „Paradiso“.

II.

Elasar ben Kalir.

Der Geist dieses grossen liturgischen Dichters, welcher durch Moritz Carriere in der Weltliteratur Bürgerrecht erlangt hat, ist, wie bekannt, vollgetränkt aus den reichen Strömen der Hagada,

und auch dieses Bet ha-Midrasch enthält kleinere Büchlein, aus denen der poetische Genius Kalir's geschöpft hat. (Vrgl. Z u n z, Literaturgeschichte, 31, 603—607.) Seine Dichtungen erklingen heute noch an Fest- und Fasttagen in Israel's Bethäusern, seine Heimat aber kann, trotz des immensen Scharfsinnes, der aufgeboten ward, um sie zu eruiren, heute noch nicht mit Entschiedenheit angegeben werden.

Doch wie? Sollte keine seiner Poesien die Stätte verrathen, auf welcher sie entstanden ist? Sollte nicht irgend ein localer Zug in einer derselben zu finden sein? Versuchen wir es! Vielleicht gelingt es uns den Boden zu berühren, auf welchem die Kalir'sche heilige Leier bewegt wurde.

Am 1. Tage des Pesachfestes betet Kalir zu Gott um Thau in folgenden Worten:

„Thau gieb, um deinem Lande deine göttliche Huld zu bezeigen, mache uns zum Segen in deiner Freude, Ueberfluss an Korn und Most lass' ausströmen, erhebe die Stadt deines Wohlgefallens durch Thau!“

„Thau entbiete für ein gutes, gekröntes Jahr, dass die Frucht des Landes in Pracht und Herrlichkeit aufschiesse; die Stadt, der vereinsamen Hütte gleich, mache durch deine Hand zu Schmuck und Zierde durch Thau!“

„Thau träufle über das gesegnete Land, mit des Himmels Kostbarkeiten sättige uns segensvoll, dass aufleuchte aus der Dunkelheit die Schaar, die Dir nachzieht, durch Thau!“

Wo dichtete Kalir dieses Thaugebet? Fern von Palästina, dem Lande Gottes, dem gesegneten Lande? Aber warum verlangt er gerade für das Land Israel's Thau, Fülle und Fruchtbarkeit, wenn er nicht auf diesem Boden weilt?}

Nehmen wir an, dass Kalir in Palästina, wie Z u n z vermuthet, gelebt und gedichtet hat, so gewinnt dieses Thaugebet an Actualität, Zusammen-

hang und Rundung. Er betet zu Gott um Thau für seine wirkliche Heimat, für die ideale Heimat seines Volkes, für die heiligen Fluren, die Gottes Eigenthum (ארצו) sind, von ihm in der Schrift gesegnet, wurden (ארץ ברובה), und allmählig sublimirt sich im Geiste des Dichters der Thau, welcher seiner Heimat Fruchtbarkeit verleihen soll, zum Symbole göttlicher Huld, welche die öden Stätten Palästina's belebt, schmückt, segnet und ihnen die frühere Schönheit wieder giebt. So verbindet sich die leibliche Forderung der Gegenwart, die Nahrung heischt, mit der Sehnsucht des Gemüthes nach der Erhebung und Belebung der Gottesstadt.

Auf heimischem, palästinischem Boden im Geiste Kalir's entstanden, ist das Thaugebet ein wohlgeformtes, verständliches Ganzes; ausserhalb desselben bleibt es dunkel in seinen Einzelheiten, und anstatt einer abgerundeten Dichtung haben wir disjecta membra vor Augen!

III.

Der Alphabet-Midrasch.

Dieser in zwei Recensionen, einer älteren, kürzern und einer jüngeren, längern vorhandene und im III. Th. des BHM. abgedruckte Midrasch ist für die Geschichte der gaonäischen und präkabbalistischen Mystik sehr wichtig und von Grätz mit combinirendem Scharfsinn in Frankel's Monatschrift VIII, 70 ff. untersucht worden. Allein das Alter dieses Midr. kann nicht eher fixirt und dessen Stellung im Kreise der mit ihm verwandten Literatur nicht definirt werden, bis dessen Entstehung, eigenenthümliche Form und Tendenz richtig erkannt sind. Er ist, um es sofort auszusprechen, durch das Wochenfest entstanden und für dasselbe be-

stimmt worden. An demselben wurden nämlich, laut Rokeach §. 296, kleine Kinder ins Bet- oder Lehrhaus geführt und dort zum ersten Male unterrichtet, indem der Lehrer ihnen das hebräische Alphabet vor- und rückwärts vorsagte. Es lag nun sehr nahe, diese Procedur zur Grundlage eines Midr. zu machen und das hebräische Alphabet zu deuten. Natürlich sind die Themen, welche am Feste der Offenbarung behandelt werden konnten, keine andere als: Gott, die Thora, Israel und Moses. Die ältere, kürzere Bearbeitung beschränkt sich darauf, zu motiviren, warum das erste der zehn Gebote mit dem ersten Buchstaben des Alphabets beginnt, deutet dann die Gestalt und die Reihenfolge und endlich die rückwärts laufende Ordnung des Alphabets sowie die Combinationen von אהים בט"ו und אלב"ם in genuiner Weise.

Anders verhält es sich mit der zweiten jüngern Bearbeitung. Diese ist sehr breit angelegt, zertheilt die Namen der Buchstaben in Sätze, indem die Laute, aus denen die Buchstabennamen bestehen, zu Anfängen von Wörtern werden, benutzt die Buchstaben ferner als Zahlzeichen und deren Namen als Begriffe, die gedeutet werden, um Gott, die Thora, Israel und Moses zu verherrlichen.

Die Heimat dieses Midr. ist Arabien, da er den zweiten Buchstaben ב' und den vierten ד', wie im Arabischen nennt, und gegen Ende beim letzten Buchstaben eine Kleidertracht beschreibt, welche morgenländisch ist¹⁾. Seine Methode besteht darin, dass er bereits vorhandene Hagada's und Midraschim excerptirt, condensirt und verwerthet, um seine Deutungsoperationen auszuführen — und das ist das punctum saliens in unserer Untersuchung! Der Alphabet-Midr. ist nichts weniger als schöpferisch, sondern gebraucht die Buch-

כ"ד וצא ערום כסופי אמו
סנדל בלא חגיר בלא סעיל.
1) בלא לבוש בלא כסות בלא סנעל בלא

staben als loses Bindeglied zwischen den festlichen Themen und den ihm vorliegenden Stoffen. Die benutzten Hagada's leitet er gewöhnlich mit der Formel *כיצד* oder *מלמד* ein. Sein Inhalt ist daher viel älter als die von ihm beliebte alphabetarische Methode.

Die wichtigsten Stücke, welche er in seiner Weise und zu seinen Zwecken benutzt, sind folgende:

1. Schiur-Koma, das die Gliedmassen der Gottheit in ungeheuerlichen Zahlenreihen misst und beschreibt. Es ist nicht auf arabischen Einfluss zurückzuführen, wie Grätz a. a. O. S. 140 will, sondern jüdischen Ursprungs. Denn der Ausgangspunkt des *שיעור קומה*, wie es in Handschriften zu lesen ist²⁾, ist das Hohelied, in welchem Gott, nach der im Judenthum verbreiteten allegorischen Auffassung³⁾, als Freund und Bräutigam Sulamit's in menschlicher Gestalt mit menschlichen Gliedern geschildert wird. Diese Vermenschlichung Gottes musste unter strengen Monotheisten Bedenken erregen, und um sie zu paralysiren, gab man in einem unphilosophischen Zeitalter dem göttlichen Körper im H. L. solche Masse, dass sie jeder menschlichen Vorstellung und Abbildung sich entziehen und daher die Bekenner des Judenthums vor einem in das menschliche Auge fallenden vermenschlichten Bild von Gott schützen. Das ist die Tendenz von *שיעור קומה*, in welchem ausdrücklich bemerkt wird: *שיעור של זה יוצרנו מכוסה מן הכריות*. So beträgt nach der Berechnung des Schiur Koma eine *פרסה* 3 מיל, eine *אמה* 10.000 מיל, eine *אמה* 2 זרת, ein *זרת* den Umfang des Weltalls: welche

²⁾ Es bildet auch einen Bestandtheil der *סרכבה רבה* in cod. h. München 22 und 40.

³⁾ Diese ist so alt wie der Abschluss des biblischen Kanons, da es nur durch die allegorische Auffassung eine Stelle in dem Kanon finden konnte. Uebrigens wäre es für die Entwicklung des Judenthums heilsamer gewesen, wenn das H. L. dem Kanon nicht einverleibt worden wäre!

Phantasie vermöchte also nach diesen Massbestimmungen sich z. B. das Auge Gottes vorzustellen oder welche Hand es abzubilden? Im Laufe der Zeit, als das Schiur Koma theils perhorrescirt, theils für sehr heilig gehalten wurde, haben es die Abschreiber des Alphabet-Midr. bloß flüchtig berührt.⁴⁾ Vergl. BhM. III, 29 Anmerk. u. H. B. XIV, 132. Im Texte dort müssen vor מלמד שגופו של שכינה die Worte: גדול אדונינו וריב כ"ה ergänzt werden, da 236 den Zahlenwerth von כ"ה ausmacht.

2. Sefer Chanoch, das im V. Th. des BhM. erschienen ist⁵⁾. Es wird vom Alphabet-Midr. am Schlusse des Buchst. Alef condensirt) und findet nur seinen Commentar, wenn man die weitere Ausführung im Buche Henoch selbst nachliest.

3. Masechet Hechalot, BhM. II, 40—47. Vergl. den Anfang des Alphabet-Midr. mit dem des genannten Tractates.

4. Pirke Maschiach. Vergl. BhM. III 75 u. 76 mit unserem Midr. Buchst. Sajin und Caf. Möglich, dass beide aus einer gemeinsamen Quelle über den Messias, dessen Zeit und Zeichen, schöpften.

⁴⁾ So steht im 10 Cap. der Handschrift היכלות רבתי in meinem Besitze ein Stück der סוכבה רבה, das in der Oxf. Handschrift und daher auch im BhM. III, 91 ausgelassen ist.

⁵⁾ Im Jahre 1864 ist in Lemberg nach einer sehr alten Handschrift ein ספר היכלות, bestehend aus 30 Cap., erschienen. Cap. 1—14 identisch mit dem Henochbuche in BhM. V. 167—176. C. 15—20 neu und stimmt mit cod. h. München 40, in dem nach dem שיעור קומה folgenden Theile; Cap. 21—26 identisch mit BhM. V, 176—180 Z. 4 v. u., dann mit BhM. III. 102 Z. 2 v. u. bis 104 Ende des Capitels; Cap. 27. beginnt mit einem רוס, das mit dem Anfang des 27. Cap. in BhM. III, S. XLVII stimmt, dann bis Ende des 30 Cap. identisch mit היכלות רבתי in BhM. III, 104—108 mit den Zusätzen aus cod. h. München 20 (22). Der סדרש שר תורה wird סליקן הלכות היכלות סך כולם שלשים פרקים. genannt, und das Ganze schliesst mit den

⁶⁾ In den Hechalat ed. Lemberg steht Cap. 29 ein Zusatz im Namen Akiba's, der auf einige Zeilen reducirt, was im Alphabet-Midr. von Henoch ausgesagt wird.

5. Die ältere Bearbeitung dieses Midr. Vergl. BhM. III, 15 mit S. 60 über Adam.

6. Agadat Olam Katon, BhM. V, 57 ff. Vrgl. III, 13 über die Zunge und 34—35 über das Herz. Diese Hagada gehört in das Gebiet von Maase Bereschit, ein Thema, das am Wochenfeste behandelt wurde. Siehe Pesikta Rabb. c. 21.

7. Hechalôt Rabbati, BhM. III, 83 bis 108. Unter dem Namen „Hechalôt“ gab es mannigfache Bearbeitungen von Maase Mercaba. Die hier genannte hat einen lückenhaften Anfang, da er in der Form, in welcher er vorliegt, ex abrupto beginnt und eine Einleitung voraussetzt, in welcher die Erhebung R. Ismaël's in den Himmel erzählt und motivirt wird.

In meiner Handschrift wird nach Cap. 10 bemerkt: חסלת עיסקה קדמאה ונתחיל עיסקא מציעא. Mit Cap. 27 beginnt der Midr. שר תורה oder סוד תורה, welcher bald dem „Henochbuche“ (vergl. Anmerk. 5), bald den „Hechalôt“ angeschlossen wurde. Nach dem 30. Cap. folgt in meiner Handschrift noch ein 31., das grösstentheils theurgischen Inhaltes ist, welcher auch auf den ersten Blättern der מרכבה רבה in cod. h. München 40 unmittelbar nach den „kleinen Hechalot“⁷⁾ zu lesen ist.

8. Midrasch Tanchuma. Vergl. Buchst. Koph und Tanchuma Absch. וצא über das Erscheinen von Moses und Ahron vor Pharao.

Die hier aufgezählten Schriften lagen dem Verfasser unseres Midrasch vor; aus ihnen schöpfte er, um, entsprechend seinem Plane und Ziele, Gott, die Thora, Israel und Moses am Feste der Offenbarung und im Geschmacke seiner Zeit, in welcher eine mystische Atmosphäre wehete, zu preisen.

⁷⁾ Ich nenne sie „die kleinen Hechalot“, weil sie nämlich mit denselben in der Oxf. Handschrift, von denen ich eine Abschrift hatte, die mir verlegt wurde, identisch sind und weil in denselben das bekannte Citat des Hâj Gaon in Eu Jacob Chagiga c. 2 vorkommt. Der Held der kleinen Hechalot ist R. Akiba und sie beginnen: אם אמה רוצה להתחתן בעולם:

Es kann daher der Annahme von Grätz, dass das Henochbuch, Schiur Koma und Hechalot zu unserem Midrasch gehörten, nicht zugestimmt werden; sie sind vielmehr von ihm benutzt worden und sind viel älter als der Alphabet-Midrasch*).

*) Im Begriffe, die Einleitung dem Drucke zu übergeben, habe ich eine Handschrift acquirirt, in welcher der Alphabet-Midrasch sich gleich im Anfange findet und dort die Aufschrift hat: *דרישות אלפא ביתא ואכרי לה אותיות דר' עקיבא זלתי*. Es sind in demselben die 70 Gottesnamen sowie die 70 Namen Metatrons vorhanden, welche in einem darauf folgenden Commentar ausführlich erklärt werden.

Verzeichniss

der im Bet ha-Midrasch benutzten Handschriften.

(Fortsetzung von Bet ha-Midrasch V, S. LXI.)

- 54) מדרש לחנוכה, cod. h. München 117, 4.
55) מגלת אנטיוכס persisch, cod. h. Paris 130, 4.
56) מגלת אנטיוכס, cod. h. Paris 130, 4.
57) אנדתא דשמעון כיסא, cod. h. in meinem Besitze.
58) אישכל הכפר, cod. h. der Wiener Hofbibliothek LIII.
59) בראשית רבתי דר' משה הדרשן, cod. h. Rapaport, im Besitze der Gemeindebibliothek in Prag.
60) מגלת סתרים, cod. h. Halberstamm 56.
61) מעשה עשרה הרוגי מלכות, cod. h. in meinem Besitze.
62) „ „ „ „ Paris 710, 18.
63) פסיקתא חדתא, cod. h. der Leipziger Rathsbibliothek XII.
64) מדרש סמירת מרעיה, cod. h. Paris 710, 20.
65) פרשיות מדרש תנחומא, cod. h. München 224.
66) סדרי דשמושא רבא וסדרי היכלות, cod. h. in meinem Besitze.
67) פרק ר' יאשיהו, cod. h. Parma 1240.
68) אמירות לעתיד „ „ „ „
69) מלחמות מלך המשיח, cod. h. Paris 716, 9.
70) ס' מלחמות ה', cod. h. Halberstamm.

- 71) מלחמות נוג ומגוג, cod. h. der Leipziger Rathsbibliothek XII.
- 72) מעשה שושנה, cod. h. München 117, 6.
- 73) מעשה ר' שמעון בן יוחי, cod. h. Parma 563.
- 74) מעשה בר' שמעון הגדול, cod. h. Cambridge Add. 858.
- 75) מעשה של משה הנביא בשנבריש, cod. h. in meinem Besitze.
- 76) שאלות ר' אליעזר
- 77) סדר בן עדן
- 78) סעודת לויתן
- 79) מרכבה רבה
- 80) היכלות זמרת
- 81) היכלות רבתי, cod. h. in meinem Besitze.
- 82) דרישות אלפא ביתא, cod. h. in meinem Besitze.

מפתח

(Inhalts-Verzeichniss.)

Seite

1 — 3	מדרש לחנוכה נוסחא נ'	I
4 — 8	מגלת אנטיוכס בלשון ארם	II
9 — 14	אגדתא דשמעון כיסא נוסחא ב'	III
15 — 18	אגדתא דבני משה	IV
19 — 35	מעשה עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב' ונ'	V
36 — 70	פסיקתא חדתא	VI
71 — 78	מדרש פטירת מרעיה נוסחא ב'	VII
79 — 90	קונדרים אחרון ממדרש ילמדנו	VIII
91 — 105	פרשיות ממדרש תנחומא כ"י	IX
106 — 108	מדרש אל יתהלל	X
109 — 111	סדרי דשמושא רבא וסדרי היכלות	XI
112 — 116	פרק ר' יאשיהו	XII
117 — 120	מלחמות מלך המשיח	XIII
121 — 147	מעשיות	XIV
148 — 154	שאלות ר' אליעזר סעודת לויתן סדר גן עדן ויום הדין	XV
155 — 156	הוספה לאגדתא דשמעון כיסא נוסחא נ'	

מדרש לחנוכה

(נוסחא ג')

כתוב (ירמיה נ' ל"ג) כה אמר ה' צבאות עשוקים בני יהודה
ובני ישראל וגו' (שם ל"ד) גואלם חזק ה' צבאות שמו ריב ריב את
ריבם למען הרגיע את הארץ והרגיו ליושבי בכל. אמרו בימי יוֹנִים
נתקיים מקרא זה שהערימו סוד על ישראל, אמרו בואו ונחדש
עליהם גזרות עד שיבעטו באלהיהם ויאמינו בע"ז שלנו. עמדו
וגזרו כל בן ישראל שעושה לו בריח או מסגר לפתחו ידקר בחרב,
וכל כך למה כדי שלא יהיה לישראל כבוד ולא רשות [צניעות?]
שכל בית שאין לו דלת אין לו כבוד ולא צניעות וכל הרוצה
ליכנס נכנס בין ביום ובין בלילה. כיון שראו ישראל כך עמדו
ובטלו כל דלתות בתיהם. ולמה [צ"ל ולא] היו יכולין לא לאכול
ולא לשתות ולא לשמש מטותיהם בשביל גנבים ולסטיין ופר יצי
יונים ולא רואין שנה בעיניהם לא יום ולא לילה. ונתקיים עליהם
'מקרא שכתוב (דברים כ"ח ס"ו) ופחת לילה ויומם. אמרו לפני
הקב"ה רבונו של עולם במה אנו יכולים לסבול. אמר להם בעון
מוזה, אלא אעפ"כ רוחה תמצאו בגזרה זו. והיו ישראל שרויין
בלא דלתות ואין לך דבר מעביר רעות מעל בעלה כדלת שנאמר
(ישעיה כ"ו כ') לך עמי בא בחדריך וגו' ועמדה הגזרה זו ג' שנים
כיון שראו יוֹנִים שעמדו ישראל בגזרה ולא נכשל אחר מהם בשום
דבר רע עמדו וגזרו עליהם גזרה אחרת והעבירו קול כל אדם
מישראל שיש לו שור או שח יחקק על קרניו שאין לו חלק באלהי
ישראל. וכל כך למה כדי שלא יאכלו ישראל בשר ולא חלב ולא
גבינה ולא יהיה עליהם חרישה. אמרו יודעין אנו שאין יכולין
לעמוד בגזרה. כיון ששמעו ישראל כך נצטערו צער גדול אמרו
חס ושלום שנכפור באלהינו. עמדו ומכרו בהמתן בין מהורה בין
טמאה והיו ישראל מהלכין רגלים ועליהם נתקיים (קהלת י' ז')
ראיתי עבדים על סוסים וגו'. אמר להם הקב"ה בעון שמנעתם עצמכם
מעלות שלש רגלים ולהקריב קרבנות וליתן מתנות כהונה לכך
נתקיים עליכם (דברים כ"ח ל"א) שורך טבוח לעיניך. אלא
אעפ"כ רוחה תמצאו בגזרה זו והיו הצבאים ואילים וכל מיני

עופות מהורים באים ונכנסים לבתיהם של ישראל. לפי שהיו
ישראל בלא דלתות ובאין ישראל תופסין אותן ושוחטין ואוכלין
בשר ונותנין שבת להקב"ה ואמרו ברוך הוא שהסך עצת אויבינו
למזכה. שאלו היו דלתות לבתים היאך היתה כל צדה נכנסת
אצלנו השיבם הקב"ה אתם חסתם על כבודי ולא כפרתם בי אף
[אני] זמנתי לכם צדה. וכיון שראו יונים שעמדו ישראל בנזרה
זו עמדו ונזרו כל מי שאשתו הולכת למבילה ידקר בחרב וכל
הרואה אותה הרי [היא] לו לאשה ובניה לעבדים. כיון שראו ישראל
כך טנעו עצמם מלשמש. כיון ששמעו יונים כך אמרו הואיל ואין
ישראל משמשיין ממותיהם אנו נוקקים להם. כיון שראו ישראל
כך חזרו על נשיהן בלא מבילה בעל כרחן. אמרו רבוננו של ולם
בעל כרחנו שלא בטובתנו. שאין האשה רוצה לישוב תחת בעלה
בלא עונתה. אמר להם הקב"ה הואיל ועשיתם בלא כוונה אני אטהר
אתכם. ופתח לכל אחד ואחד מהם הקב"ה טעין בתוך ביתו והיו
נשיהם טובלות בתוך בתיהם ונתקיים עליהם מקרא זה (ישעיה י"ב
ג') ושאתם מים בששון ממעיני הישועה. ונתקיים עליהם מקרא
זה (שם ד' ד') אם רחץ ה' את צואת בנות ציון. כיון שראו יונים
שאין ישראל מרגישיין בנזרותיהם. עמדו ונזרו עליהם גזרה מרה
ועבודה [ועבודה?] שלא תיכנס לילה ראשון אלא אצל ההגמון
שבמקום. כיון ששמעו ישראל רפו ידיהם ותשש כחם ונטנעו
מלארש והיו בנות ישראל בוגרות ומזקינות כשהן בתולות ונתקיים
עליהם (איכה א' ד') בתולותיה נוגות והיא מר לה. והיו יונים
מתעללים בכתולות ישראל ונהגו בדבר זה שלש שנים ושמונה
שנים [חרישים] עד שבא מעשה של כת מתתיהו כהן גדול ונשאת
לבן חשמונאי ואלעזר היה שמו. כיון שהגיע יום שמחתה הושיבוה
באפריון. וכשהגיע זמן הסעודה נתקבצו כל גדולי ישראל לכבוד
מתתיהו וחשמונאי שלא היו באותו הדור גדולים מהם וכשישב
לסעוד עמדה חנה בת מתתיה מעל אפריון וספקה כסיה זו על זו
וקרעה פורפירא שלה ועמרה לפני כל ישראל כשהיא מגולה לפני
אביה ואחיה וחנתה. כיון שראו אחיה כך נתביישו ונתנו פניהם
בקרקע וקרעו בגדיהם ועמדו עליה להורגה. אמרה להם שמעוני
אחי ודודי. ומה אם בשביל שעמרת לפני צדיקים ערומה בלא
שום עבירה הרי אתם מתקנאים ואין אתם מתקנאים למוסרני ביד
ערל להתעלל בו לא יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה

שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך כשכם ומסרו עצמן
על יחוד של מקום ועזרם ולא הכלימם. ואחם חמשה אחים יהודה
יוחנן יונתן שמעון ואלעזר פרחי כהונה יותר ממאתים בחור שימו
במחונכם על המקום והוא יעזר אתכם שנאמר (ש"א י"ד ו') כי
אין לה' מעצור להושיע וגו'. פתחה פיה בככיה ואמרה רבונו של
עולם אם לא תחוס עלינו חוס על קדושת שמך הגבור שנקרא
עלינו ונקום היום נקמתנו. באותה שעה נתקנאו אחיה ואמרו באו
ונטול עצה כמה נעשה ונטלו עצה זה מזה ואמרו באו ונקח אחותנו
ונוליכנה אצל המלך הגדול ונאמר לו אחותנו בת כ"ג ואין בכל
ישראל גדול מאבינו וראינו שלא תלין אחותנו עם ההגמון אלא
[עם] המלך שהוא גדול. כמותנו ונכנסנו עליו ונהרגנו ונצא ונתחיל
בעבדו ובשר והשם יעזרנו וישנכנו ונטלו עצה וגו' ועשה להם
קב"ה תשועה גדולה ושמעו בת קול מבית קח"ק כל ישראל נצחו
כוליה [טליא] באנטיוכיה כן יעשה המקום ישועה בימינו אמן.

מגלת אנמיוכס

(בלשון ארם)

(ב) והוה ביומי אנמיוכס מלכא דיון מלך רב ותקיף הוה וחסינ
בשלטנותיה וכל מלכיא ישתמעין ליה: (ג) וחוא כבש מדינן
סניאן ומלכין תקיפין ואצדי בירניתהון וחיליהון אוקיד בנורא
ונבריהון באסור אסר: (ד) והוא בנה מדינתא רבתא על ספר ימא
למהוי ליה לבית מלכו וקרא לה מדינת אנמיוכיא על שמה: (ז) ואף
בגרים תניניה בנה מדינתא אחרנתא לקיבלה וקרא לה בגרים
על שמה וכן שמהתהון עד דנא: (ס) בשנת עשרין ותלת
שנין למלכותיה היא שנת מאתן ותלת עשר שנין לבנין בית
אלהא דך שוי אנפוהי למיסק לירושלם: (ו) ענא ואמר להדברוהי
הלא ידעתון די איתא עמא יהודאי די כירושלם כינתנא:
(י) לדחלתנא לית אינון מקרבין וגיטוסנא לא עבדין ודתי מלכא
שבקיין לטיעבר דתיהון: (ח) ואף אינון מסברין ליום תכר מלכיא
ושולמניא אמרין אימתי ימלוך עלנא מלכא ונשלוט בימא וביכשתא
וכל עלמא בידנא אתמסר: (ט) לית רבות למלכותא למשבק אלין על
אפי ארעא: (י) כען איתו וגיסק עלהון ונכמל מנהון קימא די גזיר
להון אלההון שבתא ירחא ומהילותא ושפר פתגמא בעיני דברכנוחי
ובעיני כל חילוהי: (יא) בה שעתא קם אנמיוכס ושלה נקנור
תניניה בחיל רב ובעם הגיא ואתא לקרתא די יסוד לירושלם:
(יב) קטל בה קטלא סניא ובנא פרכא בבית מקדשא באתרא די
אמר אלהא דישראל לעבדוהי נביאיא תמן אשרי שכינתי
לעלמא. ביה באתרא נכסו ביה חזירא ואובילו מרמיה לעזרתא
די קודשא: (יג) כל קבל דנא כדי שמע יוחנן בר מתתיה כהנא
דבא די דנא עוכרא עבד אתמלי רגו וחמא וצלם אנפוהי אשתני
ואתמליך בלביה טה די יכול למעבר על דנא. (יד) באדין יוחנן בר
מתתיה עבד ליה חרבא זארן תרתין אורכא פתיה זרתא חדא
תחות לבושוהי עטפה: (טו) לירושלם אתא וקם בתרעי קרתא
וקרא לתרעיא ואמר להון אנא יוחנן בר מתתיה אתיתי
למעיל קדם נקנור: (טז) באדין עלין תרעיא ונטוריא ואמרין ליה

כהנא רבא די יהוד קאים בתרעא. (י) ענה נקנור ואמר לחון עול
יעול. (יא) אדין יוחנן הועל קדם ניקנור ענה ניקנור ואמר ליוחנן
אנת הוא חד מן מרודיא די מרדו במלכא ולא בעיין שלם מלכותיה.
(יב) ענה יוחנן קדם נקנור ואמר כען איתיתי קדמך די אנת בעי
אנא עביד. (יג) ענה נקנור ואמר ליוחנן הן כמצביי אנת עביד
סב חזירא ונכוס על פרכא ולבוש לבושא די מלכא ורכוב על
סוסיא די מלכא וכחד מן רחמי מלכא תהוה. (יד) וכנמא פתנמא
התיביה יוחנן מארי אנא דחיל מן בני ישראל דילמא ישמעון די
עבדית כן וירגמונני באבנא. (טו) כען יפקון כל אנוש מן קדמך
דלמא יהודעון. (טז) ואדין נקנור הנסיק כל אנש מן קדמוהי. (יז) כל
קבל דנא ביה זמנא זקף יוחנן בר מתתיה עינוהי לשמי מרומא
וסדר צלותיה קדם רבון עלמא. (יח) ענה ואמר אלהי ואלה אבהתי
אברהם יצחק ויעקב כן אמר לא תמסרנני ביד עירלאה הדין די הן
יקטלנני יהך וישתבח בבית דגון מעותיה ויאמר מעותי מסרתיה
בידי. (יט) בה שעתא פסע עלוהי פסעין תלת ותקע חרבא בלביה
ורמא יתיה קטילא בעזרתא דקודשא קדם אלה שמיא. (כ) ענה
יוחנן ואמר אדחי לא תשוי עלי חובין די קטלתיה בקודשא כען
כן תמסר כל עממיא די אתו עמיה לאעקא ליהוד ולירושלם.
(כא) אדין נפק יוחנן בר מתתיה ביומא דנא ואניח קרבא בעממיא
וקטל כהון קטלא סניא. (כב) מנין קטיליא די קטל ביומא דנא שבע
מאה שבעין ותרין אלפיין די הוו קטלון אלין לאלין. (כג) במתכותא
בנא עמודא על שמיא וקרא ליה מכבי קטל תקיפין. (כד) וכדי
שמע אנטיוכס מלכא די אתקטל נקנור תניניה עקת ליה לחרא
ושלח להיתיה ליה בגרים חייבא ממעי עמיה. (כה) ענה אנטיוכס
ואמר לבגרים הלא ידעתא הלא שמעתא בית ישראל מה עבדי
לי קטלו חילי ובזו משריתי ורברבני. (כו) כען הן על נכסיכון אתון
רחיצין או בתיכון די לבון אנון. (כז) אתו ונסק עליהון ונכטל מנהון
קימא די גזיר להון אלההון שבתא ירחא ומהילותא. (כח) אדין בגרים
חייבא וכל משרייתיה אחא לירושלם וקטל בה קטלא סניא וגזר בה
גזירת גמירא על שבתא ירחא ומהילותא. (כט) כל קבל דנא מן די
מלת מלכא מהחצפא גברא די גזר בריה איתיו גברא ואף אנתתיה
וצלכונון לקבל ינקא. (ל) ואף אנתתא די ילדת בר כתר מיתת
בעלה וגזרתיה לתמניא יומין וסליקת על שורא דירושלם וברה
גזירא בירה. (לא) ענת ואמרת לך אמרין בגרים חייבא קימא די

אכהתנא לא פסק מננא ושבתא ירחא ומחילותא מכני בניהון
לא עדיין. (נ) ואפלת ברה לארעא ונפלת בתריה ומיתג תרויהון
כחדא. (ז) סגיאין מן בני ישראל די הוו עבדין כן ביומא האיגון
ולא משנין קים אבהתהון. (ח) ביה זמנא אמרו בני ישראל אלין
לאלין אתו ונהך וגשכות במערתא דילמא נחלל יומא דשבתא
ואכלו קרציהון קדם בגרים. (ט) באדין בגרים חייבא שלח נבורין
די זינא ואתו ויחיבו על פום מערתא ואמרין להון יחודאי פוקו
לותנא אכולו מן לחמנא ושתו מן חמרנא ועיבדנא תהון עבדין.
(י) ענין בני ישראל ואמרין אלין לאלין דכירין אנחנא מה
דאתפקדנא על טורא דסיני שתא יומין תפלה ותעבדון עבדיכון
וכיומא שביעאה תנוהון. (יא) כען טב לנא די נמות במערתא מן
די נחלל יומא דשבתא. (יב) כל קבל דנא כדי לא נפקו לותהון
איתבו אעין ואוקידו על פום מערתא. (יג) ואתקטילו כאלף? נבר
ואנתתא. (יד) בתר כן גזר עליהון בגרים חייבא דלא תיעול
עולמתא לות בעלה אלהין עד דתיעול לות מלכא. (טו) והות
לחשמנאי עולמתא חדא והוו סבירין די ייתון יתה לות בגרים
חייבא (טז) וכדי הות עולמתא דהוו סבירין למעבד כן צוחת צוחא
רבא ומרירא וצועת לבושתא ואמרת קדם אבוה ואחיה. (יז) אחי
כדין אתון סבירין למעבד עמי לממסר יתי כיד נברא ערלא ולא
תעבדון אתון כמה דעבדו אכהתכון ותקניאו אתון כמה דקניאו
על אחתהון דינא ודי כרא שמיא וארעא יסעדיגכון על דנא. (יח) בתר
דנא נפקו חמשה בני מתתיה יוחנן וארכעא אחיה ואניחו קרבא
בעממיא קטלא סניא קטלו בהון והפרכיגון להפרכי ימא די
איתרחיצו על אלה שמיא. (יט) באדין בגרים חייבא יתיב
בספינתא וערק לות מלכא אנטיוכס ועמיה גוברין משוכי
חרבא. (כ) ענה בגרים ואמר לאנטיוכס מלכא אנת מלכא שמת
טעם לבטלא מן יהוד שבתא ירחא ומחילותא וישתדור רב
ומרד דעבדין כנוה. (כא) די הן אזלין כל עממיא אמיא ולשניא
לא כהלין להמשה בני מתתיה מן אריון אנון תקיפין ומן נשרין
איגון קלילין ומן דובין איגון חטיפין. (כב) כען מלכא ישפר
עלך מלכי טבא ולא תגיה בהון במשרייתא אילן די הן תגיה
בהון כגוברין ועירין תתפחת באנפי כל מלכיא. (כג) להן כתוב ושלה
אגרון בכל מדינת מלכותך וייתון רברבני חיליאי ולא ישתאר מנהון
חד ואף פיליא מלובשי שריינא להוון בהון. (כד) אדין ישפר פתגמא

בעיני אנטיוכס מלכא ושלה בכל מדינת מלכותיה ואתו רברבנוה י
עם מעם ומלכו ממלכו ופיליא מלובשי שריינא עמחון אתו .
(כ) תני הוי קם בגרים חייבא ואתא לירושלים פיגר שורא ונתק
אכוליה ותרע במקדשא תלת עשר תרעתא ואף מן אכנא פגר
עד די הוו כעפרא חושב בלביה ואמר זמנא חדא לא יכלין לי די
רב חילי ותקוף ידי ואלה שמיא לא חשיב כן. (כט) וכדי שמעו חמשה
בני מתתיה קמו ואתו למצפיה די גלעד די הוה תמן שזכא לבית
ישראל ביומי שמואל נביאה. (ס) צומא גזרו ויתיבו על קטמא
למבעי רחמין מן קדם אלהי שמיא. (סא) באדין נפל בלכחון מלכא
מכא יהודה בוכרא שמעון תניניה תליתאה יוחנן רביעאה יונתן
חמישאה אלעזר. (סב) בריך יתהון אכוהון וכן אמר יהודה ברי אודה
מינך כיהודה בר יעקב די הוה מתיל כאריה. (סג) שמעון ברי אודה
מינך כשמעון בר יעקב די קטל יתבי שכס. (סד) יוחנן ברי אודה
מינך כאבנר בן נר רב חילא דישראל. יונתן ברי אודה מינך כיונתן
בר שאול די קטל עם פלשתאי. (סה) אלעזר ברי אודה מינך כפינחס
בר אלעזר די קני קנאה לאלה שמיא ושזיב לבית ישראל.
(סו) על דנא נפקו חמשה בני מתתיה ביומא דנא ואגיהו קרבא
בעממא וקטלו בהון קטלא סגיא ואתקטיל מנהון יהודה. (סז) כה שעתא
כדי חוו בני מתתיה די אתקטיל יהודה תבו ואתו לות אכוהון.
(סח) ואמר להון למה תכתון ענו ואמרו די אתקטיל יהודה אחנא
די הוה חשיב כוות כלנא. (סט) ענה מתתיה אכוהון ואמר להון
אנא אפוק עמכון ואגח קרבא דילמא יאכדון בית ישראל ואתון
אתבריתון על אחוכון. (ס) ונפק מתתיה ביומא דנא עם בנוהי ואגח
קרבא בעממא. (סא) ואלה שמיא מסר כל גברי עממא בידיהון
וקטלו בהון קטלא סגיא כל אחדי סיפא וכל גברי קשתא רברבי
חילא וסגניא לא אשתאר מנהון משזיב וערקו שאר עמא להפרכי
ימא. (סב) ואלעזר הוה מתעסק לקטלא פיליא ומבע בפרתא די
פילין וכדי תבו בעוהי ביני חייא ומיתיא ולא אשכחוהי וכתד כן
אשכחוהי די טבע בפרת פיליא. (סג) וחדו בית ישראל די אתמסרו
בידיהון סגאיהון מנהון קלו כנורא ומנהון דקרו כחרבא ומנהון צלבו
על צליבא. (סד) ובגרים חייבא מטעי עמיה קלוהי עמא בית ישראל
כנורא. (סה) אנטיוכס מלכא כד שמע די אתקטל בגרים חייבא וכל
רברבי חילא די עמיה יתיב בספינתא וערק להפרכי ימא והוה כל
אתר די הוה עליל מרדין ביה ואמרין ליה ערוקא. (סו) כתר דנא עליון

בני חשמונאי לבית מקדשא ובנו תרעין טפנין וסנדין תרעתא
ורביאו עורתא מן קטיליא ומן סאיבתא. (ט) ובעו משח זיתא דכיא
לא דלקות אנהרותא ולא אשכחו להן חדא צלוחית די הות חתימא
בעזקת כהנא רבא וידעו די היא דכי כאדלקות יומא חד הוה ביה.
(ט) ואלהא די שכין שמייה תמן יהב ביה ברכתיה ואדליקו מניה
יומין תמניא. (ט) על כן קיימו בני חשמונאי קימא ותקיפו אסרא
ורשמו ובני ישראל עטהון כחדא למעבד תמניא יומיא אלין יומי
חדותא כיומי מועדיא די כתיבין באוריתא. (ט) ולאדלקא בהון
אנהרותא להודעא די עבדין להון שמיא נצחנין בהון לא למספד
ולא למנזר צום ותענית להן כל אנש די איתי עלוהי מן קדמת
דנא יודה ויצלה קדם אלהיה. (ט) ברם חשמונאי ובנוהי
ואחיהון לא גזרו בהון למשבק עבדת פולחנא מן עדנא דנא לא הוה
שום רשות למלכות יון. (ט) וקבילו מלכותא בני חשמונאי ובני
בניהון מן דנא עדנא ועד חורבן בית אלהא דך מאתין ושית שנין.
(ט) על כן בני ישראל ליומא דנא בכל גלותהון נטרין ליומיא
אלין וקרין להון יומי חרו מעשרין וחמשא יומא לירחא דכסלו.
(ט) ועד עלמא לא עדיין מנהון די בבית מקדשהון כהניא ולואי
וחכימיהון קיימו עליהון ועל בני בניהון עדי עלמא :

אגדתא דשמעון כיפא

(נוסחא ב')

בעת הזאת היה בישראל אחד שנקרא שמעון כיפא
בשביל שהיה יושב על האבן שניבא עליו יחזקאל הנביא כי היא
בנהר כבר, והיה הראש של משוררים, והיה יוצא קול לו מהאבן
ושהיה לו חכמה רבה, ויקנאו בו להיות בישראל איש כזה, וידע
ר"ש מהקנאה, מה עשה, עלה בזמן סכות על הר הזיתים ביום הו"ר
והתחילו לדבר עם ר"ש, והוא היה נוצחם בכל החכמות, ולא
היה להם יכולת להשיבו, וחרדו ממנו, וכאשר ראו שהיתה חכמתו
גדולה, נתיעצו ואמרו, לא נניח איש חכם כזה ביהודים ונקח
אותו מהם, מפני שבזמן מועט יקלקל תורתנו, תכף תפשוהו ואמרו
לו, יודעים אנו כי אין בישראל חכם אחד כמוך, וכיך יש יכולת
להוסיף ולגרוע, להסיר העשוי ולקיים, וה' נתן חן לפני ישו לקיים
דתנו, וכל חכמינו הם היהודים, ובראותנו מעשיך אמרנו ראוי הוא
לקיים דתנו ואנו בכל יום ויום מתרבים, והיהודים הולכים וחסרים,
ואיש כמוך אין דרך נכונה שתהיה עמם, אלא תבא עמנו, שתורתנו
מצות וחקים טובים ותנחילנו עוה"ב ונשימך בראשנו ראש, ואין
שיאמר מה תעשה, השיבם דבריכם טובים, אבל איני רוצה לעזוב
דתי, אמרו לו, אם לא תבא לכתנו נהרוג אותך ואת כל היהודים
שלא ישאר אחד מהם חי, אמר להם הכל בידי שמים וה' יעזרנו,
התחילו להרוג את היהודים, ופחדו ורגזו ובאו כלם בתחנונים
לפני ר' שמעון ואומרים לו, עשה מה שהם אומרים, והצילנו מידם,
ועל נפשנו זה החטא, ותעשה בחכמתך הגדולה, והגוים היו גונבים
וגוזלים היהודים ומוכרים אותם כמטבע א' ושלשה יהודים בעד
ג' מטבעות כי כן נמכר יש"ו, כשראה ר' שמעון זאת, אמר טוב
שיאבד שמעון ומאה כמוהו ולא תאבד נפש אחת מישראל, מה
עשה, אמר שיהיה עמם, והנה הפא"פא והושק"כו של"א באו עמו,
ואמר להם מה תרצו ממני, אם אתם תרצו ותשמידו ליהודים
איני רוצה לישב עמכם, אבל אם אתם תרצו לעשות מה שצוה
ס' פאולי בשם יש"ו, שדבריו קיימים, זהו מה שתעשו לקבל מחדש

ולקיים התנאים שאומר לכם שתניחו מלסקול ליהודים ולהניחם
ליכנס בביתם נתעזבו (תועבות?) בשתרצו, וכן בכתי כנסיות שלנו
תניחום כדי שיוכלו גם הם לבוא להאמין בישו, כי אם לא תעשו
כן יאמרו היהודים אתם רודפים אותם כדי שלא תראו פעולתם
הכלים ושקרים. תכף קבלו דברי ר' שמעון וגם הפא'פא של"א
[ואמרו] כל מה שתצוה עלינו ותתקן עלינו נעשה, ונשאר אז קיים
כי כל יהודי שירצה לכנס בתועבות שלהם שיוכל לכנס עוד
אמר להם, אני מצוה אתכם ומקבל עלי לנדר, כי בכל חי לא
אוכל כשר ביום ששי, כי ביום ההוא נהרג ישו, ולא אשתה יין
כל ימי כדי שלא לשמוח בשביל אהבת ישו, ואהיה טובדל
מכל האנשים בבית לבדי, כדי שלא ישעו עיני ולקיים מה
שכתוב מדבר שקר תרחק, ולהיות קבלת בחרם להיות נבדל מכל
אדם לתקן להם חוקים ומשפטים, ולגלות לכם סודות העולם, כדי
שתדעו ותאמינו האמת, והנה אני מצוה לכם שתכנו מגדל
גבוה לשבת אני כל ימי חי, כדי שלא תנזקוני ותבלבלוני
מעבודתי וחכמתי, כי אין אני לוקה האמונה לדע, אלא אני יודע
שזאת היא הדרך האמתית, וע"כ מכאן ולהבא לא תאנסו שום
אדם לבא בתורתכם באונס ובאסטרטגיה, אלא שיבא ברצונו הטוב
כי אם תעשו כן ותביאו היהודים לדתכם ותנינו להם שדתכם
אינה טובה, ע"כ כל מי שרוצה לבא לדת יבא מרצונו, ואפילו
שיאמר שיבא מרצונו עם כל זה לא נקבלהו עד שישב שלשים
יום בבית אנשים טובים, והתינוק שאינו מתישע שנים לא תקבלוהו,
כי התינוק אינו עושה דבריו בהשכל, ותכף עשו הגוים מגדל
גדול כדי שיהיה יושב בו, וזה היה הפא'פא הא' שהיה בעולם
שהגוים קראוהו קלוי"אורי, וכל מה שהיה עושה היה במרמה
גדולה, שלא לאכול מאכלם נבלות ומרפית ושלא להשתחוות
לצלמיהם, וישב שם במגדל לכדו ותקן הרבה דברים, והגוים
קבלוהו עליהם בחרם, ובאותו הזמן עצמו ישב שם, עשה
פזמונים גדולים לישראל, וכלם קיימים בשמו מזה
הענין, וכתב דעו בית ישראל המאמינים בה' ובתורתו התמימה
כי היא תורת אמת ונקראים נחלתו, אני שמעון כיפה הסובל
באהבתו כל הצרות, רעות ורבות, כי אני יודע האמת והשקר, הנה
תקבלו לי הפזמים שעשיתי כדי שימחול לי ולכם, כי כל מה
שעשיתי עשיתי בשלומכם ולישועתכם, וקבלו הכתב בשמחת

לכם ושלחוהו לר' יש גלותא והראוס הפיוטים לראשי ישיבות
ולסנהדרין, וכלם אמרו שהיו טובים ונעימים ושהיו ראויים לאמרם
החונים בתפלותיהם. ועוד עד היום ניהגים לאמרם כל שבת
(ושבת*) וזה שמעון כיפה הוא מה שקורין חגוים ס' פייטרא.
אמר אהרן יעללינעק: הנוסחא השנית של אנדתא דשמעון
כיפה לקוחה מס' תולדות יש"ו כ"י אשר קניתי, משונה מאוד
מאותו שנדפס ע"י שני חכמים נוצרים ודומה למעשה יש"ו הנמצא
בתוך כ"י די רוס"י קובץ 96 ונחלק לכ"א פרקים. וליוקר הענין
כמו שהראיתי בהקדמה. אעתיק כאן עוד מפרק ט"ז עד פרק י"ט
ארבעה פרקים הקודמים לאנדתא דשמעון כיפה.

פרק ט"ז

ובחרו [חכמי ישראל] ביניהם חכם אחד שנקרא אליהו ואמרו לו
כולנו גזרנו יחד עליך שתהא מושיענו כי אתה יודע את כל הצרות
והרעות שעברו עלינו מזמן יש"ו ועד עתה ואין לנו מנוחה מתלמידיו
ע"כ כל ישראל גוזרים עליך שתבקש אומן לתשועתנו וצריך
שתרמה אותם והוציאם מתורת ישראל. וכן גם אתה תהיה עמם
בפה ולא בלב ואנו מקבלים עלינו כחרם לקבל עלינו כל עונותיך
לפני ה' על ענין זה. ואתה צריך שתלך לבית המקדש ותלמוד
השם המפורש כמו שעשה יש"ו כדי שתוכל לעשות כל הנסים
שתרצה כדי שיאמינו בך, וכן נתרצה לעשות ועשה.

פרק י"ז

ותכף הלך לאנטוכיא ששמה דיו הפריצים ושלח שיאספו ואסף כל
הפריצים שהיו בשאר המקומות ואמר להם אחי בני יש"ו תדעו שאני
תלמידו של יש"ו והוא אדוניי ושלחני אליכם להורותכם הדרך אשר
תלכו בה והמעשה אשר תעשו. ותכף שמחו ויתאספו ויאמרו תנה
לנו אות או מופת שאתה תלמידו. אמר להם הביאו לי אדם מת ואחינו
ועוד עור וארפאנו ועוד אדם פסח וארפאנו וילך על הגליו ובכל
מה שתמצאו לנסותי תנסוני ותמצאו דברי אמתיים. וכן עשה
בפניהם בכח שם המפורש. אז אמרו כולם זהו אלהינו שיושיענו
ונקוה לו ויקדו וישתחוו לו. אח"כ שאלו אותו אנה הוא יש"ו
אמר להם הוא בשמים עם אביו. עוד אמר שמעו מה אמר יש"ו
שצוני לומר לכם ואחד מכם לא ימרוד בדברו ויקימהו שיחיה עמו

(* רמז על-הפלת 'כסופה' טלוחים בכל שבת ושבת.

למנן, וזה הוא מה שמצוה אתכם יש"ו. קידם מזכיר אתכם מה שעשו לו היהודים כי בשביל זה שלחו אביו שבשמים להושיעכם וסבל הכל בעדכם וע"כ מצוה לכם שתסכלו גם אתם כל מה שמצוה אתכם יש"ו כי הוא אויב היהודים ונכדל מהם ואמר לכם שתעשו נ"כ אתם ושתרחיקו מהם מכל הדברים כי הוא תועבה לכם באמרו הפסוק של חדשיכם ומועדיכם שנאה גפשי והתחיל לצוותכם שלא תשמרו את השבת שלהם ולא מועדיהם. תקף נשאו הפריצים יריהם והודו ליש"ו. עוד מצוה אתכם יש"ו שתעשו צורה אחת כמותו ושתשימוהו על שני עצים שתי וערב והוא באמצע וג"כ תעשו צורה מהמכות שנתנו לו ואיך יצא הדם ממנו והיתדות שתקעו בו בזרועותיו וברגליו. כדי שיהיה לזכרון כל מה שנעשה ליש"ו שסבל המכות וקבל היסורין הכל לאהבתכם ולא יצא לנקום, לכן תסכלו גם אתם לאהבתו ולא תעשו רע ונוק ליהודים לא בגופם ולא בממונם, ומי שיעבור על זה יהיה מנודה בעוה"ז ולא יהיה לו חלק לעולם הבא כגן עדן והוא רוצה לנקום נקמתו כדי שלא תלכו לגיהנם. עוד מצוה עליכם שכל מי שישפוך דם של ישראל ישפך דמו, וגם צוה שתעשו תפלותיכם בהדל ושתתחתנו זה עם זה ולא תתחתנו בהם, ומי שישכב עם יהודית אחת נפשו תלך לגיהנם. גם מצוה לכם מפני שהיהודים עושים את יום השבת שאתם תעשו פעולתכם ביום ההוא ותשמרו לעשות מלאכה ביום א' מהשבוע ולא תנוחו ביום השבת כי יש"ו מואס בם ותשמרו יום א' כי ביום ההוא יש"ו עלה מקברו ועלה לשמים, גם מצוה אתכם כי כל בהמה חיה ועוף לכולם תשפכוהם ותאכלום ככתוב כעשב השדה נתתי לכם את כל לאכלה, גם מזהיר אתכם באופן אהבה וצווי שאם יהודי אחד יאמר לך עמי מיל א' להקל מעלי הדרך שתלכו עמו ב' מילין ושתשלחהו לשלום כי כן יש"ו רוצה, עוד מצוה שתקראו ליהודים עברים מפני שהם מעבר הנחר ואתם תקראו גוים כפסוק גוי נתתי למכים ולחיי למורטים פני לא וכו' ותשימו בלב כי אם היהודים יכופו אתכם לא תשלמו רעה תחת רעה, עוד מצוה אתכם כי אם יהודי יכה אתכם באגרופ בצד ימין שתתנו לו הצד שמאל כדי שיעשה רצונו ותאמרו שתקבלו לאהבת יש"ו ולא תתנו ליהודים לא מעט ולא הרבה שום צער. עוד מצוה כי אם יהודי יעלב אתכם שלא תענוהו רק תאמרו באותך מגביהך ותניחוהו שילך כי על כן קבל המיתה יש"ו

בעדכם. ויהיה לכם מדת ענוה. עוד מזהיר אתכם ואומר לכם כי אם יהיה לכם רצון להיות לכם חלק עם יש"ו בעוה"ב כל הרעות שירצו לעשות לכם היהודים שתקבלו הכל עליכם באזהרה וברצון טוב שיגמול לכם שכר טוב בעולם הבא. עוד מזהיר אתכם שתבחרו מכם שיהיו עמכם זקנים להישירכם הדרך שתלכו בה. ענו כולם ואמרו כאשר שמענו כן נעשה. אחר שגמר לדבר עמם אמר להם יש"ו צוני שאבדל מכם ומכל אדם ואשב בדד ולא אוכל בשר ולא אשתה יין כי אם לחם ומים ופירות כדי שאמצא מהור כאשר ירצה לדבר עמי. תקף שקטו כל הפריצים ולא עשו יותר רע ליהודים.

פרק י"ח

והלך אליהו זה למכירה וכל הפריצים שהיו מאמינים ליש"ו וצוה להודיע כרוז כי השליש מאות ועשרה תלמידים יבאו ויתחברו עמו. ובאו כולם ואמרו מי אתה ואמר להם אני שליח יש"ו ושלחני אליכם לאמר לכם מה שמצוה. אמרו תנה לנו מופת ואמר להם מה אות תרצו שאעשה לכם. אמרו כשתעשה אות נאמין בך. אמר להם הביאו מצורע א' פסח א' עור א' ואני ארפאהו. תקף עשו כן והוא עשה כל הפעם ונפלו על פניהם ואמרו ודאי אנו מאמינים שאתה שלוחו של יש"ו כי גם הוא היה עושה כמוך ועליך נוכל לומר שלוחו של ארם כמותו. אז אמר אליהו לתלמידים יש"ו הוא עומד עם אביו שבשמים ורצונו להנקם מאויביו היהודים כי כן גזר דוד במזמור נאם ה' לאדוני שב לימיני עד אשית אויבך הדום לרגליך. באותה שעה ברכו אותו התלמידים והוא אמר להם המצות הנאמרות למעלה וחזר לאמרן בפניהם וקבלו עליהם ואמר העיקר שיש"ו רוצה מכם שתבדלו מן היהודים בתורה בלשון בחכמה בשכחות ובטועדים ותעשו בתים לתפלותיכם וענו כולם ואמרו כאשר אמרת כן נעשה. ומשם והלאה נבדלו מהיהודים ועשו כל מה שגזר עליהם ושאלו שמו ואמר ס' פאוו לו. והתלמידים נבדלו זה מזה ונבדלו הרשעים מהיות יהודים ושקט העולם ועשו בית לס' פאוולו כדי שישב בו אשר לא יתנאל במאכל ומשתה.

פרק י"ט

והיה אחר זה קם פעם שנית מלכות פרס והיה בזמן הזה גוי אחד שנקרא שמו ניסטור (ר"ל נוסי או פראטי) והתחיל לסלפל

עם החכמים בהרבה דברים ובא לארץ ישראל ומצא למועים שהיו
שקטים בהרבה דברים והיו עושים התקנות של ס' פאוולו אמר
לחם ס' פאוולו מטעה אתכם שאומר לכם שלא תמולו כי מן
הדיון צריך שתמולו כי יש'ו היה מהול עוד אתם כופרים
שתאמרו כי יש'ו היה אלוה והוא היה ילוד אשה וכן אדם אבל
שרה על ירוח הקדש כמו הנביאים. וזה ניסמור
היה הראשון שעשה מריבה עם הנוצרים כי השיא כל הנשים
ואמר להן ס' פאוולו צוה לבעליהן שיקחו כל הנשים שירצו ואתן
תשארנה כשפחות. אבל אני רוצה שלא יוכלו ליקח כי אם אשה
אחת שתהיינה מכובדות מבעליהן וכן נאחז ניסמור מהנשים. תקף
צוה שישום אדם [לא] יקח יותר מאשה אחת בעונש חרם ונדוי
ואבוד העוה"ב. ונפל חלוקים בין ניסמור וס' פאוולו ע"כ הנוים
אינם עושים תפלות בבית תפלות של ניסמור וכן אנשי ניסמור
בבית תפלות של ס' פאוולו. וניסמור הלך לבבל במקום שנקרא
חציצ'ה וכולם מפלפלים לפניו ונשארו הנשים עם ניסמור. והיה
איש גבור ואמרו לו הנשים מה תרצה ממנו. אמר אני רוצה מכם כי
אם שתקרבנה קרבן מלחם ויין ושתביאינה לפני בחציצ'ה. ואחר
שהביאה כל אשה קרבנה כשעלה להעלות הקרבן הכוהו הנשים
מכות גדולות עד שמת תחת ידן.

אגדתא דבני משה

י' ו' ס' ה' ל' ב' א' ח' ר' (בראשית ל' כ"ד) למה נקרא לבנימין
אחר לומר שהוא אחר לגלות א"ר יודא בר סימון לא למקום
שגלו י' השבטים גלו שבט יהודה ובנימין י' השבטים גלו לפני
מנהר סמבטיון. ושבט יהודה ובנימין גלו וחיו מפוזרין בכל הארצות.
וי"א הלויים בני משה הם חונים לפני מנהר סמבטיון. אמרו
רבתינו בשעה שגלו ישראל לבבל וכאו להם לפרת כד"א על
נחרות בבל וגו' (תהלים קל"ז א') אמרו או"ה ללויים עמדו לפני ע"ז
ואמרו שירה כדרך שהייתם משוררים בכ"ה. אמרו להם הלויים
שוטים שבעולם אלמלא אמרנו שירה על כל נס ונס ישעשה לנו
הקב"ה לא גלינו מארצנו אלא הוסיף לנו כבוד על כבודנו וגדולה
על גדולתנו ונאמר שירה לפני ע"ז. מיד עמדו עליהם והרגו מהם
תלי תלים ואע"פ שהרגו מהם הרבה גדולה היתה השמחה שלא
עבדו ע"ז לכך נאמר ותוללינו שמחה (שם). מה עשו הלויים
שנשאר קצו אצבעותיהם כדי שלא יקישו הכנורות וכשהיו
אומרים שוררו היו מראים אצבעותיהם מקוצצים ואומרים להם איך
נשיר וגו' (שם) ואצבעותינו מקוצצים. כיון שבא הלילה ירד הענן
וכסה עליהם ועל נשיהם ובנותיהם ובניהם והאיר להם הקב"ה
בעמוד אש והוליכם כל הלילה עד אור הבקר והניחם על שפת
הים כיון שזרח השמש נסתלק הענן ועמוד האש והמשיך הקב"ה
לפניהם נחל אחד שמו סמבטיון וסגר בפניהם כדי שלא יוכל אדם
לעבור עליהם. והיה סוכב עליהם מהלך ג' חדשים על ג' חדשים
ומרוכע ומצד האחר לא היה סוכב כל הרוח והמשיך הקב"ה אותו נהר
לסגר לפניהם ותחום אותו נהר מאתים אמה והנהר היה מלא חול
ואבנים. ומושך חול ואבנים ועושה רעש גדול כלילה מהלך חצי
יום ומושך החול והאבנים כל ששת ימי המעשה ובשבת ינוח.
ומיד תעלה אש מע"ש עד מ"ש מצד הנחל והאש לזהטת ולא
יוכל אדם להגיע אליה אל הנחל כמהלך מיל ומלהטת האש כל
מה שיצמח סביב הנהר עד שמטאטאת הארץ. ואותם לויים מכני

משה הם והיו עומדים לפניו מן הנחל ואין כיניהם בהמה טמאה ולא היה טמאה ולא שום רמש האדמה ועמם צאן ובקר ויש אצלם עוד שש מעינות ויתקבצו ככולם לאנס אחד וישקו מהם ארצם. ובאותו אנס ישרצו כל מיני דגים ועל המעינות ועל האנס יפרחו כל מיני עופות טהורים ועמם כל מיני פירות והם זורעים וקוצרים וזורעין אחד וקוצרין מאה והם היו בעלי אמונה בעלי תורה בעלי משנה ואגדה. והם היו חכמים חסידים וקדושים ואין נשבעין לשקר. וחיהם ק"כ שנים ולא ימות להם בן בחיי אביהם ורואין ג' וד' דורות והם כעצמם בונים בתים וחורשין וזורעין לפי שאין להם עבדים ושפחות ואין סוגרין בתיהן לילה. ונער קטן הולך עם בהמתו מהלך כמה ימים ואין מתירא לא מן הלסטים ולא מחיה רעה ולא מן רמש האדמה ולא מן השדים ולא מכל דבר רע מפני שהם קדושים ועדיין הם עומדים בקרושתו של מרע"ה לפיכך נתן להם הקב"ה את כל זאת ובחר בהם ואינם רואים שום אדם ולא שום אדם רואה אותם אלא ד' שבטים כלבד דן ונפתלי גד ואשר שהם יושבים מעבר לנהר כוש.

כי צד הלכו שם אטרו דבותינו בשעה שעמד ירבעם בן נבט ועשה ב' עגלים מזהב והחטיא את ישראל ונחלקו במלכות בית דוד וקנס י' שבטים מישראל ואמר להם צאו והלחמו עם רחבעם ועם יושבי ירושלים. א"ל נלחמים אנו עם אחינו בני אדוננו דוד מלך ישראל ויהודה ועלו אליו וקני ישראל וא"ל אין לנו בכל ישראל גבורי חיל ואנשי מלחמה כשבט דן צוה אותם שילחמו עם יהודה. מיד א"ל ירבעם בני דן צאו והלחמו עם יהודה ובנימין. א"ל בחיי אבינו דן אין אנו עושים מלחמה עם אחינו ולא נשפוך דמם חנם. מיד נטלו בני דן חרבות קשתות וחצים ורמחים ומסרו עצמם לעשות מלחמה עם ירבעם עד שהצילם ה' מלשפוך דמי אחיהם והיו מכריזין בכל שבט דן ואומרים נוסו בני דן וצאו מארץ ישראל ונלך אל מצרים. ויועצו על ארץ מצרים להכחידה ולהרוג את כל יושביה א"ל נשיאיהם אנה תלכו והלא כבר כתוב בתורה לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (שמות י"ד י"ג) ועוד היו יועצין על מצרים ועמון. וכשראו כתוב בתורה שהקב"ה מנע את ישראל מלירש גבולם נתן להם הקב"ה רוח טובה והיו בני דן עולים נגד נהר פישון ונוסעים על הגמלים וחונים עד שהגיעו לנהרי כוש ומצאו הארץ שטנה טובה ורחבה

שדות וכרמים גנים ופרדסים ולא מנעו יושבי הארץ את בני דן
משבת עמם וכרתו להם ברית והיו בני כוש פודעים להם מס
וישבו עמם שנים רבות עד שפרו ורכו עד למאד.

ו א ח ר י מות סנחריב נסעו להם ג' שבטים מישראל והם
נפתלי דן ואשר והיו נוסעים וחונים עד אצל גבולם של בני דן
והרגו באנשי כוש כל שבט ושבט ג' חדשים בשנה ושלל השבט
לשבטו. ובני שמעון עם בני דן עם הללו שלשה שבטים חונים
בחילה אשר שם הזהב ויש להם זהב כאבנים וצאן ובקר וגמלים
וסוסים הרבה מאד והם זורעים וקוצרים ויושבים באהלים של
שער והיו נוסעים וחונים מגבול לגבול מהלך מאתים יום על מאתים
יום. ומקום שהם חונים שם באהלים אין להם מקום שתכנס שם
רגל ואינם חונים כי אם בשדות וכרמים והיו דנין בד' מיתות ב"ד
ועליהם אמר הכתוב מעבר לנהרי כוש עתרי בת פוצי יובילון
מנחתי (צפניה ג' ט'). ושבט יששכר היו שרויים בהרי תהום והם
היו בתחתיות ארץ מדי ופרס והם היו מקיימים לא ימוש ספר
התורה וגו' (יהושע א' ח') ואין עול מלכות עליהם כי אם עול
התורה והם היו שרויים בהשקט ובשלוח אין שטן ואין פגע רע
והם היו חונים י' ימים מרובע ויש להם מקנה רב וגמלים ועבדים
ואין מגדלין סוסים ואין להם כלי זין כי אם מאכלת לפי שהם
צדיקים אותו לשחוט והם היו בעלי אמונה ואין בידם עשק לא
גזל אפילו עבדים שלהם אם מוצאין ממון בדרך אין פושטין יד
לקחתו. ושכניהם רשעים עובדי אש נושאים אמותם ואחיותיהם
לנשים ואין להם עבודת האדמה ולא עמילת כרמים הכל בכסף
יקנו ויש להם שופט ונשיא וד' מיתות ב"ד בידם והם מדברים
בלשון הקדש ובלשון פרס ובלשון קדר. ובני זבולון הם חונים
בהררי פארן והיו נוטעים אהלים של שער הבאים מן ארמינ"ואה
ומגיעים עד נהר פרס.

ו ש ב ט ראובן הוא נגדם מאחורי הררי פארן ויש ביניהם שלוח
ואהבה וביחד מלחמותם וכריתות הדרכים שכורתין בדרך מדות
ודרך בכל [צ"ל והולכין בדרך מדי ודרך בכל] וכל שללם יחלקו
יחדו משה גמל עין [צ"ל משא גמל או גמלין] מאכל יש
להם בכ' כספים ומדברים בלשון קדר ועמם מקרא תלמוד ואנדה
וכל שבת דורשין בלשון הקדש.

ו' שבת שמעון והצי שבט מנשה בארץ כשרים רחוק מב'ח
ו' חדשים, והם עד אין חקר ואין מספר ולוקחין מס מכ'ה מלכויות
ומקצת ישמעאלים יפרעו להם מס. *

ושבט אפרים וחצי שבט . . . שם נגד מדינת מאק'ע [מיבח]
והם זעומי נפש וקהויי לב, בעלי סוסים [דרכים] יכרתו לבם
[צ"ל להם] ולא יחוסו על אדם ואין להם טמון כי אם שלל אויביהם
והם גבורי מלחמה א' לאלף, אבל שבט יהודה ובנימין מפורזים
בכל הארצות הוי בן אחר לגלות.

(* אמר אהרן: על פי עד אחד וסוף החכם אש"ש כתב יוסע לורקי
לפני שהמיר זה יסבאל כדברים האלה: גם בלבויות הרעצ"ס ז"ל גם אשנע הפוחרים
העוצרים בקלות הארץ היות היום עיקר אמונתנו באלוהים בל ותיאון וקוס לטר
היה עם גלות ירושלים בתחלה מלבד הסוכנים באלוהים פרק ונדי אגלות שוערון שהם
היום עם רב כחול שיש מהם חתה שבגור פרק הנקרא לישמעאלים אל קולטאון
אלכנד (אלכנזיר) ומהם בואחזה שאין עול אומה אחרת עליהם כמותם הסוכנים בקנה
הארץ בעל יורם עלר עם השר האדומי הנקרא פרשעי גואן ובורתים בריה עמו והוא
עומה זה דבר שאין בו סוס' ספק, עיין ספר של החכם אופערט על פכשעי גואן
לד 18 מהדורא ב' ור' אברהם ז"ל כתב בפ' באר שבט כ"י פכ"ב לפי עדות של
החכם הנ"ל: ובאלוהים הרעצ"ס ז"ל אשר לא באו בדפוס נושא כחוב ח"ל ואשר
שאלתם בעל עיני השנעים דעו לכם שזה ענין אמתי ואל ביאחם לנו נחכים אשר הם
אחרי הרי חשך ונהר גוון ונהם סובעיון גנאים ובאמה אונק חול כל שעה יני
הנעשה וביום השביעי הוא נה וכבר הביאו ציני הוקן הדיק הנניד אבא ז"ל ללוותיה
אחה וזה מהחול והיה נקצב כל שעה הימים ונה צבועי והדביים אמתיים פי גרתיים
לפעמים ליחידים גם ונני רכב באו אנשים ציני הוקן והניד לי אבא ורי ז"ל ל
דבריהם כי הם עד עתה נקיימים אלוה חניהם והם עם רב כחול הים יושבים ומהכיים
ולישועה ה' ית' מלפ"ס ומקוים וניחלים ומשפטי הבורה ומוקים וקודיה יודעים עכ"ל.

מעשה עשרה הרוגי מלכות *

(נוסחא ב')

ר' תנחומא פתח ** יש זהב ורב פנינים וכלי יקר
שפתי דעת (משלי כ' ט"ו) בנוהג שבעולם אדם שיש לו כסף
וזהב ואבנים טובות ומרגליות וכל החמודות שבעולם ודעת אין
בו מה הנאה יש לו. דמתלא אמרי דעה חסרת מה קניית. א"ר יודן
אלו ביתאי חכימין למיחסרא [צ"ל אילין כותאי חכימין למיחסרא
ועיין וי"ר פ"ה, מדרש ש"ט סוף מזמור י"ט וילקוט תהלים באותו
מזמור, וענין המאמר הוא שקיסר רומי דומה לאילין כותאי שציד
בפיהם, מתחילין בדברים של מה בכך ומסיימין בעלילות]. חד מנהו
אזיל לגבי אתתא אמר לה אית לך חד בצל. [תיתנון לי מן
דיהבה ליה א"ל אית בצל בלא פיתא. מן דיהבה ליה א"ל אית
מיכל בלא משתי מתוך כך אכיל ושתי].

כ ש ב ר א הקב"ה את האילנות גברו וגבהו עד למאד
גדולים ושטחו שטחה גדולה, כיון שכרא הקב"ה את הברזל נעצבו
ואמרו אוי לנו שכרא הקב"ה ברזל הקוצץ אותנו, וכן ישראל אלמלא
שלמדו לקיסר תורה לא היו באים לידי כך אלא שלמדו תורה
לקיסר. פעם אחת היה יושב ועוסק בתורה ומצא כתוב וגונב איש
ומכרו וגו' (שמות כ"א ט"ז) והלך ומח הבית כלו בנעלים ודבקם
בכתלים ושלה אחר רבן שמעון בן גמליאל וחבריו ואמר להם מי
שגנב איש מבני ישראל והלך ומכרו מה דינו אמרו לוחיב מיתה.
אמר להם אם כן אתם תיביים מיתה קבלו על עצמכם דין שמים.
אמרו לו למה אמר להם בשכיל אחי יוסף שמכרו את יוסף דכתיב
וימכרו את יוסף (בראשית ל"ז כ"ח) וכתיב על מכרם בכסף צדיק ואכיון
בעבור נעלים (עמוס ב' ו'). ולכן טח אותו רשע את הבית כמנעלים כדי

(*) עיין בים סודות ה"ג לד 64.

(**) עיי' הנחומא ריש פרשת ויקרא וילקוט משלי בספוק זה.

שיכירו כאיזה דבר מכרו את יוסף שנאמר בעבור נעלים בדמי נעלים. וכי אדם יפה כיוסף היו מוכרים אותו בכ' כסף אלא בשעה שהכניסוהו לכור הפשיטו הו והשליכוהו לכור ערום שנאמר ויפשיטו את יוסף וגו' (כראשית ל"ז כ"ג) וכתוב והכור רק אין בו מים (שם) מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. כיון שראה יוסף את נפשו בין אותן החיות נעצב ואמר אוי לי שאיני ניצול מן החיות האלו. ומרוב יראה ופחד אבד תוארו ויפיו ממנו. סגר הקב"ה פי החיות ולא הזיקו לו. וכשראו אחי יוסף ארחת ישמעאלים הוציאוהו מן הכור ערום ומכרוהו כן ערום. אמר הקב"ה צדיק כזה יעמוד ערום לפני הבריות. אמרו (*) קמיע א' היה תלוי בצוארו ושלח הקב"ה את נכריאל והוציא מאותו קמיע בנד ולבשו כיון שראו אחי יוסף אמרו לאותן הישמעאלים החזירו לנו הבגד הזה שלא מכרנוהו לכם אלא ערום. ויאמרו הישמעאלים לא נחזיר לכם עד שהוסיפו להם עוד ארבעה זוגות מנעלים. ובאותו בנד הכיאוהו למצרים וכו' מכרוהו וכו' אסרוהו וכו' הביאוהו לפני פרעה וכו' מלך על מצרים. ואותו קיסר חרשע היה יודע שמכרוהו במנעלים ואמר להם קבלו עליכם דין ישמים. אמרו לו אם אחי יוסף מכרו אחיהם אנו מה פשענו ולמה תהרוג אותנו. אמר להם אם היו אחי יוסף היום בחיים הייתי תופשם ועושה בהם דין עכשיו שאינם בחיים אעשה ככם דין שאתם שקולים כאחי יוסף במכירות. אמרו לו תן לנו זמן ג' ימים עד שנדע אם גזרה זו באה מן השמים נקבל עלינו דין שמים. נתן להם זמן ג' ימים ונתקבצו הללו הרוגי מלכות. ואלו הן: רבן שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל בן אלישע כהן גדול ור' עקיבא בן יוסף ור' יאודה בן בבא ור' חנינא בן תרדיון ור' ישבב הסופר ור' אלעזר [נ"א יודא] בן דמא ור' חנינא בן חכינאי ור' חוצפית המתורגמן ור' אלעזר בן שמוע. אלו הן עשרה הרוגי מלכות שנהרגו על שמכרו השבטים את יוסף וקטן שבכולם היה ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול אמר להם אם דעתכם שתחלקו עמי בעון שאזכיר השם עכשיו ואעלה לרקיע ונדע אם גזרה זו נגזרה מן השמים מקבלין אנו עלינו ואם אינה מן השמים אני יכול לכטלה בשם. אמרו לו עונך מופלג עלינו.

(*) טיין כס"ט ח"ס ז' 157.

ולמה זכה ר' ישמעאל לכך מפני שאביו ר' אלישע כהן גדול היה ולא היו מתקיימים לו בניו. בשעה שאשתו היתה יולדת בן מיד היה מת אותו הילד. אמרה לו אשתו מפני מה הצדיקים הללו יש להם בנים צדיקים ואנו אין לנו בן אחד. אמר לה מפני שהם נוהגים בנפשם טבילה בשעה שהם עולים למטה בין בדבר בין שלא בדבר הם ונשיהם. אמרה לו אף אנו ננהוג בעצמנו כך קבלו עליהם לעשות כך מהיום והלאה. פעם אחת הלכה לבית הטבילה טבלה ויצאתה וראתה לפניו חזיר, וחזרה וטבלה וראתה מצרע, חזרה וטבלה וראתה לפניו גמל וכן אירע לה כמה פעמים ובכל זאת חזרה וטבלה. לסוף אמר הקב"ה למטטרון שר הפנים רד לפני צדקת זו שהלילה הזה תתעבר לבן זכר וישמעאל שמו. באותה שעה ירד מטטרון ועמד לפניו בצד אחד ביציאתה וגם גבריא'ל ירד ועמד בצד השני ונתעטף וקישט עצמו ועמד על פתח בית המקוה. מכאן אתה למד שצריך אדם לקשט עצמו בבגדים נאים וילך ויעמוד לפני האישה בשעה שהיא עולה מבית הטבילה ועמד גבריא'ל על פתח בית המקוה וראתה אותו ועלתה לביתה ונתעברה אותו הלילה בר' ישמעאל והיה דמותו יפה כדמות גבריא'ל ובזמן שהיה רוצה לעלות לרקיע היה מזכיר את השם ורוח נושאו שפורה באויר ועולה לרקיע ובא גבריא'ל לקראתו והיה מספר לו כל דבר שהיה רוצה, ובאותה שעה שהזכיר את השם קבלתו רוח סערה והעלתה אותו לשמים, וכיון שעלה פגע בו מטטרון שר הפנים אמר לו מי אתה, אמר לו אני ישמעאל בן אלישע כהן גדול, אמר לו אתה ישמעאל שקונך משתכח בך כל היום ואומר יש לי עכר בארץ כמותך זיוו כזיוך ומראתו כמראך, אמר לו אני הוא ישמעאל, אמר לו מה סיבך במקום הזה, אמר לו גזרה גזרה עלינו מלכות לחרוג עשרה מחכמי ישראל ועליתי לידע אם גזרה זו מן השמים נקבלנה עלינו ואם לאו שאינה מן השמים יכולים אנו לבטלה, אמר לו כמה אתם יכולים לבטלה אמר לו בשם, אמר לו מטטרון שר הפנים אשריך ישראל שגלה לכם הקב"ה סוד השם שלא גלה אותו למלאכי השרת, שאתם יכולים לבטל את הגזרות בשם המפורש, אך אי ישמעאל בני כך שמעתי מאחורי הפרגוד בת קול צנחת ואמרת עשרה מחכמי ישראל

מסורין למלכות. אמר לו ר' ישמעאל [למה] אמר לו מפני שהיתה מריבה לפני הקב"ה עם מיכאל [סמאל ובנוסחא א' מדה"ד] ואמר לפניו רבש"ע כלום כתבת בכל התורה אות אחת לבטלה והלא כתיב לא נפל דבר אחד וכו'. והנה כתיב ונוכב איש ומכרו וגו', ובני יעקב שמכרו את יוסף עדין לא גבית מהם דינם, מיד נזר הקב"ה על עשרה מחכמי ישראל שיהרגו. השיב ר' ישמעאל ואמר ולא מצא הקב"ה עשרה שיפרע מהם דינו של יוסף אלא ממנו. אמר לו מטטרון א' ישמעאל חייך לא מצא הקב"ה עשרה שישקולים בבני יעקב כי אם אתם אמר לו ומה זה לפניך, אמר לו מוכח, אמר לו וכי קרבן ומוכח יש למעלה, אמר לו כל מה שיש למטה יש למעלה דהא כתיב בנה בניתי בית זכור לך (מ"א ח' י"ג). אמר לו ומה אתם מקריבים עליו וכי יש לכם פרים אילים וכבשים, אמר לו אין לנו לא אילים ולא פרים וכבשים אלא נשמותיהם של צדיקים אנו מקריבים עליו לפני הקב"ה. כיון ששמע ר' ישמעאל כך אמר הא למדתי מה שלא שמעתו מעולם, וכיון ששמע את דברי מטטרון ירד לארץ ומצא את חבריו בתענית ובתפלה, אמרו לו מה בידך, אמר להם לכו ורחצו והטהרו ולבשו תכריכין שלכם שגזרה זו מלפני הקב"ה. אר' ישמעאל* כשבאתי העדתי עדות זו מלפני כסא הכבוד, שמחו כל חבריו וישבו לפני ר' נחוניא בן הקנה ועשו מיתה ושמחה וישב ר' ישמעאל ור' שמעון בן גמליאל בן זוגו והיו שמחין ומתאבלין, מתאבלין משמאל שנקנסה עליהם מיתה משונה, ושמחין ומקדין בימין על שהכתיחן הקב"ה שהם שקולין בבני יעקב, ולא עוד אלא שאמר להן הנשיא בשמחתן אלהי ישראל יקבל נפשותינו קרבן לעשות בהן נקם ברומי הרשעה, נגילה ונשמחה בשמחת בגור ועונב, והיו יושבין ועוסקין בהלכות פסח ושונין אלו עוברין בפסח, כותח הכבלי זה אוטר מחמיץ וזה אוטר אינו מחמיץ ולא הספיקו לנטור את ההלכה עד שכא הגמון של מלך וחרבו שלופה בידו, אמר להם עדיין לככפם פנוי בתורה והרי אתם יודעים קצבה שנקנסה עליכם רין מיתה.

* עיין בס' נ"ח ס"ס נ"ד 167—169

אמרו עליו על ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול שהיה אחד מן
יפים שהיו בעולם ואלו הן אדם הראשון יעקב יוסף שאול ואבשלום
ור' אבהו ור' ישמעאל. ובשעה שהביאוהו לרומי כל נשים שרואות
אותו שופעות דם וכשהביאוהו לפני המלך אמר לו יש באומתך
כמותך או יפה ממך אמר לו לא מיד גזר עליו הריגה. בא אותו הגמון
לחתוך את ראשם של רבי ישמעאל ושל רשב"ג אמר לו ר' ישמעאל
חיך התחיל בי שאני כהן גדול וכן כהן גדול מורע אהרן הכהן
הרגני תחלה ואל אראה במיתת חכמים. אמר לו רשב"ג לא כן
אלא אני נשיא בן נשיא הרגני תחלה ואל אראה במיתת חברי.
אמר להם אותו הגמון נחש הצפעוני אם כן הפילו גורלות. ויפול
הגורל על רשב"ג. מיד פשט רשב"ג את צוארו ונטל איספקלטור
את החרב והתיו את ראשו ויאמר לר' ישמעאל פשוט את צוארך.
אמר ר' ישמעאל חיך הנח לי רגע א' עד שאככה על הצדיק.
אמר לו עשה. מיד נטל ר' ישמעאל את ראשו של רשב"ג ונתנו
על ארככותיו ונתן עיניו על עיניו ופניו על פניו וחוטמו על חוטמו
ופיו על פיו [ואמר] אי פה המתגבר בנכורה של תורה עם קדוש
וטהור. פה מוציא מרגליות מי יטמינך בעפר. איך נקנסה עליך
מיתה משונה זו עליו הכתוב אומר חרב עורי על רעי ועל גבר
עמיתי [זכריה י"ג ד'] אמר לו אותו הגמון ריקה עד שאת בוכה על
מיתתו בכה על מיתתך שקשה ממיתתו. מיד התחיל צווח עד
שנשקפה בתו של קיסר לקול צעקתו וראתה אותו וחמדה יופיו.
אמרו מימות יוסף לא היה יפה כמוהו. אמרה לאותו הגמון המתן
לי שעה אחת עד שאכנס אצל אבי. נכנסה אצל אביה ואמרה לו
שאלה אחת יש לי אצלך. אמר לה המלך שאלתך עשויה חוץ
מישמעאל וחבריו אמרה לו אבא היא שאלתי שרציתי לשאול
ממך בדבר הזה [אמר לה] לא תעשה שאלתך. אמרה לו אם כן
תן לי רשות לפשוט עור פניו. מיד גזר עליו המלך להפשיט עור
פניו בעורו חי. כיון שהגיע הפושט למקום תפלין התחיל ר'
ישמעאל וצעק צעקה גדולה ומרה וישא את קולו ויבך. אמרו לו
מפני מה לא בכית עד עכשיו ועכשיו אתה מתחיל לבכות. אמר
להם ר' ישמעאל על נשמת איני בוכה אלא על מקום שבו נתון
[שם] אל עליון. על תפלין. אמרו לו וכי עדיין אתה בוטח בשם

אם גדול הוא יבא ויצילך ועכשיו ומן אותה צעקה שצעק ר' ישמעאל נודעו כל העולם, א"ר ישמעאל והרי מכמה שהיו לפני ומטה שיחיה אחרי [לא] נקנסה בעולם מיתה זו, יצתה בת קול ואמרה לא קרית כתוב בתורה הנני מביאך אשר לא כתוב (ע"ן דברים כ"ח ס"א) פתחו מלאכי השרת ואמרו לפני הקב"ה רבש"ע צדיק זה שהראית לו גנוזי רקיעים נזרה זו נגזרה עליו, אמר להם הקב"ה הניחו לו כדי שתעמוד זכותו לדורות, ועוד זעק שנייה ונודעו כסא הכבוד ובקש הקב"ה להפוך את העולם לתהו ובהו, ירד גבריאל ואמר לו ר' ישמעאל אם תצעק שלישיית יהפך העולם לתהו ובהו, אלא אשריך ישמעאל ואשרי חבריך מה צפון לכם, כיון ששמע ר' ישמעאל כך הפך פניו עד שיצאה נשמתו, פתח הקב"ה ואמר עליו זכר צדיק לברכה, פתחו מיכאל וגבריאל ואמרו זכרו לחיי העולם הבא, פתחו חיות הקדש ואמרו תנוח נפשו בצדוד החיים, פתחו שרפים ואמרו רוח ה' תנחמו, פתחו המלאכים וכל צבא מעלה ואמרו זכרו לחיי עולם עם הצדיקים (ס"א) ועוד פתחו מיכאל וגבריאל ואמרו אשריהם שזכו להתקרב על גב המזבח שכמרומים, ועוד פתח הקב"ה ואמר להם ממתים ירך ה' ממתים מחלד ונו' ועדיין קלסתר פניו של ר' ישמעאל ברומי ארום הרשעה, ובכל שבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על חגר ומלבישין אותו בגדו של אדם הראשון ומביאין קלסתר פניו של ר' ישמעאל ומניחין אותו על ראשו ומיית' מתקל ד' זווי פיתקא ותל' ליה על צואריה ומביאין כרוז ומכריז לפניו דחמא חמא דלא חמא לא חמא ומסיימין ווי לדין כד יקום דין והקב"ה יאבד ארום הרשעה לקיים מה שכתוב ונתתי נקמתי בארום ונו' (יחזקאל כ"ה י"ד).

א"ר ישמעאל* אמר לי שר הפנים ידידי שב בחיקי ואניד לך מה יהא על ישראל עם קדוש, ישבתי בחיקו והיה מסתכל ובוכה ודמעותיו נוטפות מעיניו ויורדות ונופלות עלי, אמרתי לו הדר זווי מפני מה אתה בוכה, אמר לי ידידי בא ואמניסך בחדרי חדרים ולגנוזין ונטל את הפנקסים ופתח והראני אגרות כתובות כהן

(* ע"ן כס"ו ח"ה, צוקוס הנכנס למעלה.)

צרות מצרות משונות זו מזו. אמרתי לו הללו למי. אמר לי
לישראל. אמרתי לו יכולין ישראל לעמוד כאלה. אמר לי למחר
בא ואראך צרות משונות מאלה. למחר הכניסני בחדרי חדרים
והראני צרות קשות מהראשונות אשר לחרב לחרב ואשר לרעה
לרעב ואשר לשכי לשכי ואשר לבזה לבזה. אמרתי לו הדר זיוי
בלבד חטאות [צ"ל ישראל בלבד חטאו!] אמר לי בכל יום ויום
מחדשות עליהן גזרות קשות ורעות מאלה וכיון שנכנסים לבתי
כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמייה רבא מברך אין
אנו מניחין אותן לצאת מחדרי חדרים. ובשעה שירדתי מלפניו
שמעתי קול מדבר בלשון ארמי ובלשון הזה היה מדבר מקדשא
קדישא לחרבא יהא והיכליה לגור דליק וזירתי [ודירתיה] דמלכא
תיעור [תנמר] צדיותא ובתולן ועולמין לכיזה יהון ובני מלכא
לקטלא יהון ואתתא דמלכא תנמר ארמלתא ומדכחא דכיא
לאיסתאכא וירושלם לגרים [לעיים] וארעא דישראל לזיע. באותה
שעה נודעועתי ונפלתי לאחורי עד שבא הדרניאל והעמידני
על רגלי ואמר לי ידידי מה עלתה לך. אמרתי לו הדר זיוי שמא
אין להם לישראל תקוה. אמר לו בא ואכניסך בגנוי ישועות ובגנוי
נחמות. וראיתי כתות של מלאכי השרת שהן אורגין בגדי
ישועות כתרי חיים ואבנים טובות ומרגליות קבועים בהם ומרקחים
כל מיני בשמים וממתיקים יינות לצדיקים לעתיד לבא וראיתי כתר
אחד שהיא משונה מכל הכתרים וחמה ולבנה וי"ב מזלות קבועין
בו. אמרתי לו הדר זיוי כתרים הללי למי. אמר לי ישראל. וכתר
זה המשובח למי. אמר לי לדוד מלך ישראל. אמרתי לי הדר זיוי
הראני הדר כבודו של דוד. אמר לי ידידי המתן לי שלש שעות
עד שיבא לכאן ותראה גדולתו. תפשני בידי והושיבני בחיקו
אמר לי מה אתה רואה. אמרתי לו שבעה ברקים שהן רצין כאחד
אמר לי כבוש עיניך שלא תודעוע כי הללו יוצאין לקראת דוד
מלך ישראל מיד רגשו כל האופנים ושרפים וחיות הקדש ונלגלי
המרכבה ואוצרות שלג ואוצרות ברד וענני כבוד וכוכבים ומזלות
ומלאכי השרת ולוחמי זבול ואומרים למנצח מזמור לדוד. ושמעתי
קול רעש גדול הבא מערן ואומר ה' ימלוך לעולם ועד. והנה
דוד מלך ישראל בא בראש וראיתי כל מלכי בית דוד באין

אחריו וכל או"א כתרובראשו וכתרו של דוד מוכח ומשונה מכל
הכתרים וזיוו הולך עד סוף העולם וכיון שבא דוד לכית הגדול
שברקיע מצא מוכן לו כסא של אש וישב עליו וכל מלכי בית
דוד יושבים לפניו וכל מלכי ישראל עומדים מאחוריו מיד עמד
דוד ואמר שירות ותשבחות שלא שמעה און מעולם וכיון שפתח
דוד בשירות ותשבחות פתח מטטרון וכל פמליא של מעלה
ואומרים קדוש קדוש קדוש וחיות משבחות ואומרות כבוד
ה' ממקומו ורקיעים אומרים ומלך ה' לעולם ועד והארץ אומרת
ה' מלך ה' מלך ה' מלך לעולם ועד וכל מלכי בית דוד אומרים
והיה ה' למלך על כל הארץ כיום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד
אשרי עין שראתה כך אשרי האם שסבלה אותו אשרי דרין
שינק זרועות שחכקהו אשרי תורה שלמה אשרי כינה שהשיג
אשריך ר' ישמעאל שזכית לכך.

ב ת י ב כ י כ ר ס ה' צבאות בית ישראל ויהודה נטע
שעשועיו וכיו" (ישעיה ה. ז) אמרה מרת הדין לפני הקב"ה רבש"ע
בני יעקב מכרו את יוסף בכ' כסף וישראל עבדו שבעה אלהות
שנאמר ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את
הכעלים ואת העשתרות ואת אלהי ארם ואת אלהי צידון ואת
אלהי מואב ואת אלהי בני עמון ואת אלהי פלשתים ויעזבו את
ה' ולא עבדוהו (שופטים י"ו) אמר הקב"ה אפילו כתורמוס הזה
לא עשאוני בני ששולקין אותו ז' פעמים ואח"כ אוכלין אותו
בקנוח מעורה אמרה (מדה"ד) לפניו תפרע רבש"ע תפרע מהן צדיק
אחד בכל דורו מיד נגזרה הנזרה על עשרת חוקנים בימי
טורנוס רופוס הרשע מיר שלח הגמון א' להביא רשב"ג בא אותו
הגמון ועמד על הפתח ואמר רשב"ג מתבקש לפני המלכות שמע
רשב"ג ונחבא ממנו הלך אליו בצניעה ואמר ליה אם אני מציל אותך
תביאני לחיי העולם הבא מיד בכה רשב"ג ואמר יש קונה עולמו
בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת אמר ליה אתה חפץ
בזה אמר ליה הן אמר ליה השבע לי נשבע לי ועלה בעליה
ונפל ומת ואמרו רבנן שבזמן שחיה אחד מנדוליהם מת היו
מכטלים את הנזרה יצאה ב"ק ואמרה אותו הגמון מוזמן לחיי
העוה"ב.

הביאו את ר' עקיבא וכשחבשו אותו בבית האסורים היה
יהושע הגרסי משמשו* וכל יום ויום היה מכניס מים במדה
יום אחד מצאו שומר בית האסורים אמר ליה היום מימך מרובים
שמא להתור קיר בית האסורים אתה מבקש. שפך חציים ונתן לו
חציים. כיון שנכנס אצל ר' עקיבא אמר ליה תן לי מים לטול ידי
אמר ליה רבי כדי שתיה אינן מספיקין ולטול ירך מספיקין. אמר
ליה מה אעשה שארז"ל המזלול בנטילת ידים נעקר מן העולם
מוטב לי שאמות על דעת עצמי ולא אעבור על דעת חברי [נ"א
מוטב לי שאמות מיתת עצמי ואל אמות ב' מיתות] ואעפ"כ
לא טעם כלום עד שנשל ידיו וכשהוציאוהו להרגו זמן ק"ש היה
והיו מסרקים את בשרו במסרקות של ברזל והוא היה מקבל עליו
עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו רבנו עד כאן אמר להם בני
כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל לבבך ובכל נפשך
אפילו הוא נוטל את נפשך והייתי אומר אימתי יבא לידי ואקיימנו
ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו האריך באחד ויצאה נשמתו
באחר. יצתה ב"ק ואמרה אשריך ר' עקיבא שנופו טהור ויצתה
נשמתך באחד בטהרה ומזמן אתה לחיי העוה"ב. אמרו מלאכי
השרת מן [מה בין] דורות הראשונים לדורות האחרונים דורות
הראשונים אפילו שהיו בצער היו אוהבים ומיחדים שמו של
הקב"ה כגון ר' עקיבא וחבריו שהיו צדיקים גמורים והיו מקבלים
עליהם על מלכות שמים באהבה. אמרו עליו כשהיה חנוש בבית
האסורים היה יהושע הגרסי משמשו. פעם אחד ערב יוה"כ עמד
ונטל רשות מר' עקיבא והלך לו לביתו ופגע בו אליהו ז"ל
ודפק בפתח ביתו. וא"ל מי אתה. אמר ליה אני אליהו. ומה תרצה.
אמר ליה באתי להודיעך שר' עקיבא רבך מת. מיד הלכו שניהם
כל הלילה עד שהגיעו לבית האסורים ומצאוהו פתוח ורב בית
האסורים ישן וכל העם ישנים. באותה שעה נתחזק אליהו ונטפל
לו ונשאו על כתפו. אמר ליה יהושע. רבי לא כהן אתה. אמר ליה
אין טומאה בצדיקים ולא בחכמים ובתלמידים. וכשיצאו מבית
האסורים היו כתות כתות של מלאכי השרת מספידין עליו ואומרים

(* עיין נדרש ומלי ס"ט.)

צדקתה' עשה ומשפטיו עם ישראל (דברים ל"ג כ"א) והדרך מאירה
לפניהם בווהר הרקיע. כיון שהגיעו לפסליון של קיסרין ירדו שלשה
ירדות ועלו שש מעלות ומצאו מערה והיו בה טטה ושלחן כסא
ומנורה. בא לצאת לא היה יהושע מבקש לצאת, אמר ליה איני יוצא
מכאן עד שתודיעני למי המטה הזאת, אמר ליה לאשתו של
טורנוסרופוס הרשע, כיון שיצאו מן המערה נסתם פיה ושכחו
והודו למי שאמר והיה העולם ואמרו אשריכם צדיקים אשריכם
חסידים אשריכם עמלי תורה מה ננוז לכם ומה צפון לכם דכתיב
מה רב מוכך אשר צפנת ליראיך וגו' (תהלים ל"א כ').

ואחקיו ר' יהודה בן בבא. אמרו עליו טבן ח' [ג"א ח"י]
שנים ועד ע' שנה אפילו כשינת הסוס לא טעם ולא טעם חטא
מימיו ולא אמר על טמא טהור ועל טהור טמא ולא היה איש
בביהמ"ד שלא האירו וישב בתענית כ"ז שנה והיה בנקיון כל ימי
חייו ולא נכשלו חבריו בדבר הלכה עמו ושמח בהן והיה קורא
לתלמידו רבי והיה קורא לתלמידיו יומם ולילה ועליו אמר הכתוב
ואת דכא ושפל רוח (ישעיה ג"ז ט"ו) ואותו היום שנהרג בן ע'
שנה היה ויום ה' היה והיה יושב בתענית, והיה שם זקן א' ור'
ראובן בן איצטרוניל [אצטרובול?] שמו שלח והביאו א"ל ר' יהודה
טורי יודע אני שצדיק גמור אתה אבל מה אעשה שמלכות הרשעה
העוזה פניה לאבד מרגליותינו אלא אם רצונך אמות אני תחתיך
ותנצל אתה. א"ל ר' יהודה ר' ראובן אחי אם נזרת בו"ד אין אני
יכולין לבטלה נזרת מלך מלכי המלכים הקב"ה מי יכול לבטלה אלא
הנח דבריך וברך דיין האמת. א' לתלמידיו רצונך שתטעם כלום קודם
שתהרג, אמר להם ומה עד עכשיו שלא הייתי יודע באיזו דרך הייתי
הולך, לא טעמתי כלום ועכשיו שאני יודע באיזו דרך אלך אטעום
כלום, אמרו לא טעם כלום וכך נהרג ויצתה נשמתו—יצתה ב"ק אמרה
אשריך ר' יהודה בן בבא שגופך נקי ויצתה נשמתך בנקיות.

ואחריו ר' חנינא בן תרדיון. אמרו עליו על ר' חנינא בן תרדיון
שהיה יושב ועוסק בתורה וס"ת מונח לו בין חיקו ומקהיל קהלות
ברבים, אמרו בשעה שגזרה מלכות הרעה שלא לעסוק בתורה
מצאו ס"ת בזרועו וכרכוהו בס"ת והקיפוהו בחבלי זמורות והציתו
בהן את האור ושרפוהו והביאו ספוגין של צמר ושורין במים

והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה. א"ל בתו אנא
בנך [וכך] אראך, אמר לה אלמלא אני לבדי נשרפתי היה קשה
הדבר עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי מי שיבקש עלבונה של תורה
הוא יבקש עלבוני. באו תלמידיו ואמרו לו מסור עצמך
לשמים, אמר יכול אני שתצא נפשי שלא בעונתה, מיד נשא
עיניו לשמים, א"ל תלמידיו ר' מה אתה רואה, אמר להם רואה
אני את הגויל שהוא נשרף והאותיות פורחות באויר, א"ל ואף
אתה פתחפיך ותכנס האש ותפטר מהרה, אמר להם מוטב שיטלנה
מי שנתנה ואל יקבל הוא בעצמו [נכפלו הדברים וצריך למחוקן]:
מה היו עושין לו היו מביאין גיזי צמר וטובלין במים ונותנין.
על לבו כדי שלא תצא נפשו בטהרה] אמר לו הקוסמינר אם אני
מרבה השלחבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך תביאני לחיי
העוה"ב, א"ל הן, מיד ריבה השלחבת ונטל הספוגין מעל לבו ויצתה
נשמתו מהרה, ואף הקוסמינר השליך עצמו לתוך האור ונשרף
עמו. יצתה ב"ק ואמרה אשריך ר' חנינא בן תרדיון וקוסמינר שלך
שאתם מזומנים לחיי העוה"ב. בכה ר' ואמר יש קונה עולמו בשעה
אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים. ואותו היום מת הקיסר ואמרו (*
עליו על ר' חנינא בן תרדיון שהיה יושב על כסאו ו' חדשים והיו
רואין אותו ושמתים כסבורין שהוא המלך והמלך נדון תחתיו באש
ששה חדשים כסבורין שהיה ר' חנינא בן תרדיון, וכשבא
הדבר לפני חכמים אמרו צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו
(משלי י"א ח').

ואחריו ר' ישכב הסופר. אמרו שאותו היום שהרגוהו שני
בשבת היה והיה יושב בתענית, א"ל תלמידיו רבי רצונך שתטעום
כלום קודם שתהרג, אמר להם לא דיו לעבד שיהיה כרבו ולא
די לי להיות כרבי יהודה בן בבא שנהרג בתענית, והרשע צוח
על ר' ישכב הסופר להורגו בשעת ק"ש. כיון שהגיע אל ויאמר
ח' אל משה לאמר יצתה נשמתו יצתה ב"ק ואמרה אשריך ר'
ישכב שלא הנחת מתורת משה כלום, הרגוהו והשליכוהו לכלבים
ולא הוספר ולא הוקבר.

(* עיין סיכלוח דבתי סתק ו' סלכס ג'.

ואחריו ר' אלעזר [נ"א יודא] בן רמא שנהרג על מצות
תפילין.

ואחריו ר' חנינא בן חכינאי.

ואחריו ר' חוצפית המתורגמן שהיה שקול כיונתן בן עוזיאל.
אמרו עליו שהיה שונה ק"פ פנים בתורת כהנים והיה אומר על
טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים והיה
יודע בשבעים לשון ובקי בהם. ותפשוהו עם תלמידיו והרגום כולם
עמו. וכשבקשו להרגו לא נשאו פנים לתורתו. יתברך שמו של
מלך מלכי המלכים הקב"ה שאין לפניו לא עולה ולא שכיחה ולא
משוא פנים ולא מקח שחד שנאמר לא ישא פנים ולא יקח שחד
(דברים י"ג).

ואחריו ר' אלעזר בן שמוע, ואותו היום שנהרג ערב שבת
היה והם מבקשין להרוג אותו בט' שעות; אמר להם בבקשה מכם
הניחו לי עד שאקיים מצות שבת אמרו לו על שבת אתה בושח
ומהו שבת. אמר להם מצות קמנה שצונו ה' ושבת שמה שכתוב
מחלליה מות יומת, אמרו לו אם אלהיכם מלך גדול הוא בשמים
למה אינו מציל אתכם מן המלכות אמר להם כדי שיתבע דמינו
מכם, הלכו ואמרו למלך שלח המלך והביאוהו לפניו. אמר המלך
אי עם עוי פנים אפילו כפתחה של מיתה בעזותכם אתם עומדים
אמר ליה מוטב לי שאמות על ירך ולא אמות על מיתת שמים
שכבר אמרו חז"ל כל המחניף את חברו סוף נופל לידו. אמר
ליה המלך אלהיכם מדוע אינו מציל אתכם מן המלכות. אמר ליה
כבר אמרתי לעבדיך ושאלוני הרי כדי ליפרע מכם. אמר ליה
ויפרע עכשיו. אמר ליה ומה כשחרכו את ביתו ושרפו את היכלו
עשה להם אריכות אפים עמכם לא כ"ש. וצוה הרשע והוציאוהו
מעליו ועשו לו דינו לאחר שיצא אמרו ליה תלמידיו רבנו היה
לך להחניף כזה הדבר. אמר להם לא די לאלעזר להיות כחבריו
שמתו ע"ש שמים. וכשנצטוו עליו להורגו התחיל בקדוש היום אמרו
לו לקוסטינר הנח לו שיגמור. כיון שהגיע לאשר ברא' אלהים לעשות
הכהו ויצאה נשמתו. יצתה כ"ק ואמרה אשריך אלעזר בעולם הזה
היית דומה לאלהים ויצאה נשמתך באלהים.
יתברך ויתנשא עילת העילות. שלו נתכנו עלילות.

(נוסחא ב')

כתיב כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן מכחה
(תהלים ט"ד כ"ג). פעם אחת עלה בלב לוליאנו קיסר והביא יי
חכמים מישראל ופירשו לו את החומש ומצא שם מכירת יוסף
ועוד מצא וגונב איש ומכרו. ואותו היום יום חמישי בשבת היה
ושלח וקרא לרבן שמעון בן גמליאל וחבריו. א"ל מי שגונב נפש
אחת מישראל ומזכרה מה דינו. אמרו לו מות יומת אמר להם
התחייבתם מיתה. קבלו על עצמכם דין שמים. אמרו לו למה
אמר להם אלמלא אחי יוסף בחיים הייתי תופשן ועושה בהן
דין. עכשיו שאינן בחיים אני עושה עמכם דין שאתם שקולין
כנגד אחי יוסף בחסידות. בא הרבה לפני ר' נחוניא בן הקנה.
אמר להם שאלו מעט זמן אמרו תן לנו זמן. נתן להם זמן ונתקבצו
"זקנים וקטן שבכולם ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול. אמרו לו
[כאן חסר] במרכבה ותודיענו. אמר להם אם תחלקו עוני מן השם
אני מזכירו ועולה לרקיע ונדע אם גזרה זו מן השמים נקבל עלינו
ואם לאו יכול אני לבטלה בשם. אמרו לו חבריו עונך יהי מופלג
עלינו. עמד ר' ישמעאל והזכיר את השם והעלהו רוח סערה עד
שעלה למרום. כיון שעלה למרום פגע בו מטטרון שר
הפנים א"ל מי אתה. א"ל אני ישמעאל בן אלישע כהן גדול.
א"ל אתה ישמעאל שקונך משתבח בך בכל יום ואומר יש לי
עבר בארץ כמורך זיוו כזיוך מראהו כמראך א"ל אני. א"ל ומה
עסקך הדר זיוי הנה. מה מיכך במקום טהורים. א"ל גזרה גזרה
מלכות הרשעה עלינו שיהרגו יי חכמי ישראל. ועליתי כאן לידע
אם גזרה זו מן השמים נקבל עלינו ואם לאו אני יכול לבטלה
בשם. א"ל אשריכם שגלה לכם הקב"ה סוד זה שלא גלה למלאכי
השרת שאתם יכולים לבטל הגזרות בשם המפורש. מיד א"ל
מטטרון כבר כתבו בית דין ונתנו לו לסמאל שרה של רומי
להכחיד מאבירי ישראל כל נתח טוב ירך וכתף. וכך שמעתי
מאחורי הפרגוד שיהרגו מחכמי ישראל עשרה אלו. א"ל למה.
אמר לפי שהיתה מדת הדין מרובה לפני הקב"ה עם מיכאל ואמר

רבש"ע כלום כתבת בתורתך דבר אחד לבטלה והרי כתיב כי לא
דבר רק הוא טכס, וכתיב וגונב נפש מאחיו מבני ישראל ונו'
והשכטים מכרו את יוסף ועדיין לא תכעת מידם, מיד נור שיהרגו
י מאכירי ישראל. א"ל רבי ישמעאל ולא מצא הקב"ה ליפרע דין
יוסף אלא ממנו, א"ל אשריכם שלא מצא הקב"ה חסידים ככני
יעקב אלא אתכם, מיד א"ל ר' ישמעאל מה זה לפנך, אמר מוכח.
א"ל ויש מוכח למעלה, א"ל הן, כל מה שיש למטה יש למעלה
דכתב בנה בניתי בית זבול לך, מכון לשבתך עולמים, א"ל ומה
אתם מקריבים עליו, יש לכם פרים וכבשים ואילים, א"ל נשמותיהם
של צדיקים אנו מקריבין עליו, אמר שמעתי מה שלא שמעתי
מעולם, מיד ירד ומצא את חבריו בתענית ובתפלה, אמרו לו
מה בידך, אמר להם לכו רחצו והטהרו ולבשו תכריכים שגורה
זו מלפני הקב"ה, אמר ר' ישמעאל כשבאתי והערתי מלפני כסא
הכבוד עדות . . . שמחו כל חבריו וישבו לפני ר' נחוניא בן
הקנה ועשו שמחה ומשתה, שמחין בימין ומתאבלין בשמאל,
שמחין ששקולין ככני יעקב ומתאבלין שנקנסה עליהן מיתה
משונה, ולא עוד אלא שאמר הנשיא בשמחתן הואיל ועתיד
ה' אלהי ישראל לקבל נפשותינו קרבן ולעשות נקמה ברומי הרשעה
ננילה בשמחת כנור ועוגב, והיו עוסקים בהלכות הפסח ושונים
אלו עוברין בפסח, לא הספיקו לגמור עד שבא הגמון של מלך
וחרבו שלופה בידו והוציאן למיתה, א"ל ר' ישמעאל בחיך
אני אהרג תחלה שאני כהן גדול ובן כהן גדול ואל אראה במיתת
חברי, ורשב"ג אומר אני נשיא בן נשיא אני אהרג תחלה ואל
אראה במיתת חברי, א"ל ההגמון הפילו גורלות הפילו גורל ונפל
הגורל על רשב"ג מיד פשט את צוארו ונטל אספקלטור הסיף
והתיו את ראשו, מיד נטל ר' ישמעאל ונתנו כחיקו ונתן עיניו על
עיניו ופיו על פיו ופניו על פניו וצווח ואמר פה טפיק מרגליות
מי יטמינך בעפר, איך נקנסה עליך מיתה משונה זו, אמר עליך
הכתוב אמר: חרב עורי על רועי ועל גבר עמיתי, א"ל ההגמון
ריקה עד שאתה בוכה על מיתתו בכה על מיתתך שקשה מיתתך
מיד התחיל וצווח עד שגשקפה בתו של מלך לקול צעקתו וראתה
אותו וחמדה אותו ביפיו, אמרו מימות יוסף לא היה יפה כמותו

אותה שעה אמרה להגמון המתן שעה אחת עד שאכנס אצל אבי
נכנסה ואמרה שאלה יש לי אצלך. א"ל המלך בתי כל שאלתך
אעשה חוץ מר' ישמעאל וחבריו. א"ל כיון שאינך רוצה אם כן
הפשיטו עור פניו. מיד צוה למבחים והפשיטו עור פניו. כיון
שהגיעו למקום הנחת תפלין צעק צעקה גדולה ונודעו כל העולם
כלו. אמר לפניו רבש"ע הראני למה נקנסה עלי מיתה זו. יצתה
בת קול ואמרה לו לא קרית גם כל חלי וכל מכה וגו'. צעק
צעקה שניה ונודעו ככא הכבוד ובקש הקב"ה להפוך כל העולם
כלו לתהו ובהו. מיד ירד מטמרון ואמר לו אם תצעק יותר צעקה
שלישית יהפך העולם כלו לתהו ובהו, אשריך ואשרי חבריך. מה
גנוז לכם ומה צפון לכם, כיון ששמע כך עמד עד שיצתה נשמתו,
מיד פתח הקב"ה ואמר זכר צדיק לברכה, פתחו מיכאל וגבריאל
ואמרו זכרונו לברכה, אשריהם שזכו להתקרב קרבן על גבי מזבח
שבמרומים, ועוד פתח הקב"ה והבטיחם ואמר להם טמטמים ירך ה'
ועדיין קלסתר פניו של ר' ישמעאל ברומי הרשעה. כל ע' שנה
מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על חגרי. וכתב כי כרם ה' צבאות
בית ישראל ויהודה נטע שעשועיו, אמרה מרת הדין לפני הקב"ה
רבש"ע בני יעקב מכרו את יוסף בכ' כסף, וישראל עבדו אלהות
שנאמר ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה'. אמר הקב"ה
אפילו כתורמוס הזה ששולקין אותו י' פעמים ואח"כ אוכלין אותו
בקנח סעודה לא עשאוני בני. אמרה לפניו רבונו של עולם הפרע
מהם בצדיקים אחד בכל דורו. מיד נגזרה גזרה של עשרת זקנים
וגם בימי תורנוס רופוס הרשע שלח להביא לרבן גמליאל, בא
אותו הגמון ועמד על פתח ואמר בעל החוטם מתבקש לפני
המלכות. שמע רבן גמליאל הלך ונחבא ממנו, הלך אליו בצניעה.
א"ל אם אני מציל אותך אתה מביאני לחיי העו"ה, א"ל הן, א"ל
השבע לי נשבע לו, עלה על עלייה ונפל ומת. יצתה בת קול
ואמרה אותו ההגמון מוזמן לחיי העו"ה. בכה רבי ואמר יש קונה
עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים. הביאו את ר'
עקיבא אמרו כשתפשו את ר' עקיבא ושמעוהו בבית אסורין היה
ר' יהושע הגרם משמשו וכל יום היה מכניס לו מים, יום אחד מצאו
שומר אסורים א"ל מפני מה מימך מרובין שמת לחתוד הקיר אתה
מבקש, שפך חציים ונתן לו חציים, כיון שנכנס אצל ר' עקיבא
א"ל תן לי מים ליטול ידי. א"ל כדי שתיה אינן מספיקין, א"ל ומה

אעשה שאמרו חכמים כל המולול בנטילת ידים נעקר מן העולם.
מוטב אמות מיתת עצמי ואל אעבור על דעת חברי אעפ"כ לא
מעם כלום עד שנטל ידיו וכחוציאו אותו להרגו זמן ק"ש היתה
וחיו מסרקין את בשרו במסרקות של ברזל והוא היה מקבל מלכות
שמים. א"ל תלמידיו רבי עד כאן. א"ל בני כל ימי הייתי מצטער
על פסוק זה. אמרתי אימתי יבא לידי ואקיימנו ובכל נפשך ואפי'
הוא נוטל את נפשך. ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו. האריך באחד
ויצתה נשמתו. יצתה כת קול ואמרה לו אשריך ר' עקיבא שיצתה
נשמתך באחד. אמרו כשהיה ר' עקיבא חבוש בבית האסורים היה
ר' יהושע הגרם משמשו. פעם אחת יום הכפורים היה. לקח רשות
מר' עקיבא והלך לו לביתו. בא אליהו ז"ל ודפק בפתח ביתו. א"ל
מי אתה. א"ל אני אליהו. א"ל ומה תרצה. א"ל באתי להודיעך
שר' עקיבא רבך מת. מיד הלכו שניהם כל הלילה עד שהגיעו
בבית האסורים ומצאוהו פתוח ור' עקיבא בבית האסורים ישן וכל
העם ישנים. באותו שעה נתחזק אליהו ונטפל לו ונשאו על
כתפו. א"ל ר' יהושע רבי לא כהן אתה. א"ל בני אין מוטא
לצדיקים ולא בחכמים ולא בתלמידיהם. כשיצאו מבית האסורים
היו כתות כתות של מלאכי השרת מספידין עליו ואמרו צדקת
ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. והדרך מאירה בפניהם כוהר הרקיע.
כיון שהגיעו לפלטין של קיסרין ירדו ג' ירדות ועלו שש מעלות
ומצאו מערה והיה בה מטה ושולחן וכסא ומנורה. באו לצאת ולא
היה ר' יהושע מבקש לצאת. א"ל איני יוצא מכאן עד שתודיעני
למי המנוחה הוא. א"ל לאשת טורנוס רופוס הרשע. כשיצאו מפי
המערה נסתם פי המערה. מיד פתחו ושכחו והודו למי שאמר והיה
העולם ואמרו אשריכם צדיקים אשריכם חסידים אשריכם עמלי
תורה מה ננוז לכם מה צפון לכם דכתיב מה רב טובך אשר צפנת
לידאיך. אמרו לא היתה מיתה קשה בעולם יותר ממיתה רשב"ג.
בשעה שהביאו אותו ואת בן זוגו ושחטום וחלקו בשרם בטאזנים
ועליהם נאמר ועל עמי ירו גורל. אמר הקב"ה בזכותן אני עתיד
להושיע את ישראל ולעשות נקמה באויביה. ואחריו ר' ישמעאל
בן אלישע שהיה אחד משבעה יפים שנכראו בעולם ואלו הן:
אדם הראשון ניעקב ויוסף. שאול ואכשלוס ור' אבוהו ור' ישמעאל
ובשעה שהביאוהו לרומי כל הנשים שהיו רואות אותו היו
שופעות דם. וכשהביאוהו לפני המלך א"ל יש באומתך יפה

כמותך, א"ל לאו. מיד גזר להפשיט את ראשו כשהוא בחיים
וכיון שהגיעו למקום תפלין בכה, א"ל למה לא בכית עד
עכשיו ועכשיו אתה בוכה, א"ל על נשמת איני בוכה, אלא על
מקום שבונתון שם אל עליון, א"ל עד כאן א"ל הן, א"ל אם יכול יבא
ויצילך מידי. באותה שעה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע
צדיק זה שהראית לו כל גנוי מעלה גזורה עליו גזרה זו, א"ל
הניחו כדי שיעמוד זכותו לדורות, אחריו ר' חנינא בן תרדיון
שהיה יושב ומקהיל וכו'. אחריו ר' יהודה בן בבא, אמרו עליו
מכאן ח' שנה ועד בן ע' שנה לא היתה שנתו אלא כשנת הסוס
ולא טעם טעם חטא מימיו ולא אמר על טהור טמא ועל טמא
טהור וישב בתענית כ"ו שנה ולא נכשלו חבריו בדבר הלכה ושמח
להם והיה קורא לתלמידו רבי, אותו היום שנהרג בן ע' שנה היה
וה' בשבת היה, והיה שם זקן אחד ושמו ר' ראובן בן איסמרוביל
שלה והביאו, א"ל ר' יהודה אחי יודע אני שצדיק גמור אתה אבל
מה אעשה שמלכות הרשעה הזו העיזה פניה לאבד את המרגליות,
א"ל רצונך שאמות אני תחתך ותנצל אתה, א"ל ראובן אחי
אם גזרת בשר ודם אין אדם יכול לבטלה, של מלך מלכי המלכים
מי יכול לבטלה, א"ל רצונך שתטעם כלום א"ל עד עכשיו שלא
הייתי יודע באיזה דרך אני הולך לא טעמתי כלום, ועכשיו שאני
יודע באיזה דרך אני הולך אטעום כלום, אמרו לא טעם כלום
עד שנהרגו, יצתה בת קול ואמרה לו אשריך ר' יהודה שגופך
נקי ויצתה נשמתך בנקיות, אחריו ר' אלעזר בן שמוע, אותו
היום שנהרג ע"ש היה והיו מבקשים להרוג אותו בט' שעות, א"ל
בחיכם הניחוני עד שאקיים מצות שבת א"ל עד כאן, א"ל
אם אלהיכם גדול הוא למה אינו מציל אתכם מידי, א"ל כבר
אמרתי כדי להפרע דמנו מכם, א"ל ויפרע עכשיו, א"ל ומה אם
שחרב ביתו ושרף היכלו עשה לו אריכת ימים עכשיו לא כל שכן,
לאחר שיצא א"ל תלמידיו, רבנו היה לך להחניף לה, א"ל לא דיו
לא לעזור עני להיות כחבריו שמתו על קדוש השם, כיון שהוציא והו
ליהרג התחיל בקדוש השם, כיון שאמר אשר ברא אלהים, יצתה
נשמתו, יצתה בת קול ואמרה אשריך אלעזר שיצתה נשמתך באלהים,
אחריו ר' יושב ב' אותה היום שני בשבת היה, אמרו לו תלמידיו
רבי רצונך תטעום כלום קודם שתהרג [כאן חסר בכ"י פריש].

פסיקתא חדתא

לחג הפסח

כתיב ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג' י"ט) מלמד ששם
הקב"ה קרקע וברא אותה מטכורה בתחלה היתה מים ואח"כ שלג
ולבסוף אדמה שנאמר כי לשלג יאמר הוה ארץ (איוב ל"ז ו') וברא
הקב"ה ממנה אדם ובראו ברמות של אדמה שיש בה קנקנים מהם
מים מלוחים ומהם מים מרים ומהם מים מתוקים, מהם עכורים
ומהם צלולים מהם חיים, מים מלוחים שבאדם אלו מי העינים (1) מים
מרים אלו מי האזנים, מתוקים אלו מי רוק, עכורים אלו מי החוטם'
צלולים אלו מי רגלים, חיים זה הדם, ופתקין בנופו של אדם,
אברים מקצת מרתיעים ומקצת אינם מרתיעים. הידים והרגלים
מרתיעים, ושאינם מרתיעים זה האח הכבוד עליו הדם. לכך נאמר
ה' בחכמה יסד ארץ, ולהניד גדולתו של הקב"ה אדם טובע טאה
מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, והקב"ה טובע כל העולם
בחותם אחד ואין מהם דומה לחברו שנאמר תתהפך כחמר חותם
(איוב ל"ח י"ד) ואין פרצופיהן דומין זה לזה כדי שלא יראה אדם
לחברו אשה נאה ודירה נאה ויאמר שלי הם שנאמר וימנע מרשעים
אורם (איוב ל"ח ט"ו).

כתיב מי ימלל נכורות ה' ישמיע כל תהלתו (תהלים ק"ו ב')
מכאן שאין יכול לדבר נכורותיו של הקב"ה אפילו מלאכי השרת
אבל אנחנו חייבים לספר קצת נכורותיו ובשברא הקב"ה עולמו
ברא ספר יצירה וצפה וממנו ברא עולמו כיון שסיים מלאכתו
הניחו בתורה והראה לו לאברהם ספר יצירה ולא הבין בו דבר,
יצאה ב"ק ואומרת האתה רוצה לדמות דעתך עם דעתי כלום אינך
יכול להבין בן יחירי לך הלך אצל עבר הלך אצל שם רבו והביטו
בו ג' שנים עד שידעו לצור עולם, ואף רבא ור' זירא עסקו
בספר יצירה ונכרא להם ענל ושחטוהו, וכן ר' חנינא ור' אושעיא
כל מעלי יומא דשבת אכרא להם ענלא תלתא והן אוכלין הלשון

(1) עיין טל"ג ט"א.

בחדל כדי ללוות המלכה. ואף ר' חייא ובן סירא עסקו בו. שנים ונברא להם אדם. חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת שישראל ראויים להזכיר השי"ת לאחר שתי תיבות שנאמר שמע ישראל ה' (דברים ו' ד) אבל מלאכי השרת אינם ראויים להזכיר השם אלא לאחר ג' תיבות שנאמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות (ישעיה ו' ג) ולא עוד אלא שאין אומרים שירה עד שיאמרו שירה למטה שנאמר ברוך יחד כוכבי בקר, והדר ויריעו כל בני אלהים (איוב ל"ח ז) ולא עוד אלא שישראל אומרים שירה כל זמן שירצו ומלאכי השרת אינם אומרים אלא פעם א' ביום וא"ל פעם א' בשבוע וא"ל פעם א' בחדש וא"ל פעם א' בשנה וא"ל פעם א' ביובל וא"ל פעם א' בעולם. מרוב אהבתו שחבבם ירד הוא בעצמו להצילו ממצרים דכתיב וארד להצילו מיד מצרים (שמות ג' ח) וכל שעבוד שהיה מושיע כביכול היה עמהם. א"ר אבהו ויושע ה' ביום ההוא (שמות י"ד ל) אל תקרא יוֹשֵׁעַ אלא יוֹשֵׁעַ. כתיב ופרעה הקריב (שמות י"ד יז) מהו הקריב שהקריבם לתשובה. דבר אל בני ישראל ויסעו (שם ט"ז) א"ר ברכיהו יום שביעי של פסח היה והיו מתיראים לירד לים כי יו"ט היה ומנין שנך אתה מוצא שאמרו לפרעה דרך שלשת ימים נלך במדבר (שם ה' ג) מה עשה פרעה שלח עמהם שומרים, לאחר ג' ימים מה עשו ישראל הרגו מהם הרבה ומה שנשתייר חזרו והגידו לפרעה שברחו ישראל שנאמר ויגד למלך מצרים כי ברח העם (שם י"ד ה) מה שהלכו ישראל בני ימים חזרו השומרים ביום ומחצה ופרעה הלך ג"כ יום ומחצה הוא ששה כיון שקדש יום שביעי השונא רודף זהים סגור ולא היו יכולים לברוח שלא יחללו השבת, א"ל הקב"ה למשה קני בסכנה ומתיראים לחלל שבת אָמַר להם שיורדו. ואתה הרם את מטך על הים ונטה (שם ט"ז) מהו הרם את מטך א"ל הקב"ה הסר מטך ונטה ירך שלא יאמרו ישראל לולא המטה הזה לא היה עושה כלום וכיון שאמר למשה שיקדע הים משה אמר רבש"ע שטא לא ישמעוני, א"ל אם לא ישמעו לך מול מטך והך על ראשו, וידו של משה בוקעת הים. א"ר אלעזר המודעי משל למלך בשר ודם שבא גבור להלחם עמו אמר לבנו צא והרוג אותו, השיב הבן איני יכול לו. אמר לו האב הרכב ירך על הקשת שאני נומל ויצא החץ מבין שנינו כדי שיאמרו פלוני הרג הגבור, כך הקב"ה הרכיב ידו על ידו של משה

ונקרע הים שכן הוא אומר מוליך לימין משה זרע תפארתו (ישעיה
ס"ג י"ב). במדה שאדם מודר מודרין לו. כשם שנאו המצרים להשליך
הילדים ביאור כך נאה נאה. ר' שליא אומר כל הילדים שהשליכו
המצרים ליאור לא מתו אלא היאור פלטן אותן למדבר והיה
הקב"ה מביא סלע כפי כל אחד וסלע מצרו. הסלע שנפיו היה
מיניקתו דבש וסלע שבצרו מסיכתו שמן וכחיה שמסיכה את בנה
שנאמר ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור (דברים ל"ב י"ג)
וכשבאו ישראל למדבר הכירוהו וקלסוהו להקב"ה שנאמר זה אל'
ואנוהו (שמות ט"ו כ') באותה שעה ברא להם הקב"ה בריה חדשה
לאמר לאלה בראתי העולם. כזה ברא הקב"ה. כיום הראשון ארץ
מתוך המים אף הוא קרע להם הים וברא להם ארץ חדשה מן
הים. כיום כ' ברא רקיע. אף כאן פרש עליהם ענני כבוד. בשלישי
ברא דשאים שנאמר עשב מזרע זרע (בראשית א' י"ב) זו היא
החמה אף כאן הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות ט"ז ד').
ברביעי היו מאורות אף כאן נתן להם שני עמודי אש אחד טהלך
לפניהם ואחד עומד על המשכן. בחמישי ברא עופות. אף כאן
נתן להם שליו. כששי דבר עם אדם בג"ע אף כאן דבר עם בני
אברהם בהר סיני. בשביעי שבת כתב וינפש.

ואעבור עליך ואראך (יחזקאל י"ו ו') לא נאמר אלא על כנסת
ישראל שהיא שמחה בהקב"ה כמו שנאמר שוש אשיש בה' תגל
נפשי כאלהי (ישעיה ס"א י') והקב"ה נ"כ שמח בה שנאמר ונלתי
בירושלים וששתי בעמי (שם ס"ה י"ט) וכי מאחר שישראל חביבים
כ"כ למה מסרם ביד אויב. א"ר חנינא לפי שכל מדותיו של
הקב"ה מדה כנגד מדה. בתחלה קודם שירדו למצרים היו מבין
בני השפחות ולא נהגו בהם מנהג אחוה והיה הדבר קשה מאד
בעיני ה' והוהיה רוח"ק צוחת ואומרת כלך יפה רעיתי. אמר ה' ה'
האיך אעשה להם שיקבלו בני השפחות אורידם למצרים ויהיו כולם
עבדים ובש"ה שאנאלם אמול להם מצות פסח שיעסקו בה הם
ובניהם ובני בניהם ויאמרו כולם עבדים היינו לפרעה. נמצאו כולם
שוים. וכל כך למה להודיע גדולתו ושכחו של הקב"ה לכל באי
עולם ויודע לעשות שלום בין בריותיו לכך נקרא שמו שלום שנאמר
ויקרא לו אלהים שלום (שופטים ו' כ"ד).

לחג השבועות

כתיב ה' מסיני בא וזרח משעייר למו (דברים ל"ג ב') זו היא נאמרת ברוח"ק. ירעם אל בקולו נפלאות (איוב ל"ז ה') מה ירעם ה' בקולו. בשעה שנתן הב"ה התורה לישראל הראה להם קולו בפלאי פלאות. כתיב וכל העם רואים את הקולות (שמות ד' י"ח) את הקול לא נאמר אלא את הקולות. א"ר יוחנן היה הקול יוצא ונחלק לו קולות ומז' קולות לע' לשונות לפי שישמעו כל העולם וכשהיה יוצא הקול לא היה יוצא אצל ישראל אלא לפי כחו של כל אחד ואחד (1) לפי מה שהיה יכול לסבול. מכאן הוא אומר קול ה' בכח (תהלים כ"ט ד') בכח של כל אחד ואחד. א"ר יוסי בר חנינא אם תמיה למד מן המן שירד לישראל במדבר שהיה טעמו ל כל אחד ואחד לבחורים היה טעמו כמו לחם שנאמר הנני מטמיר לכם לחם (שמות י"ז ד') לזקנים היה טעמו כאשישות בדבש שנאמר וטעמו כצפיהית בדבש (שם שם ל"א) ליונקים טעמו [כחלב] משדי אמם. לחולה טעמו כסלת מעורב כה שמן ודבש שנאמר ובשלו בפרור (במדבר י"א ח') ואם היה המן משתנה לכמה מעמים כדי שיוכלו לשאת. הקול כדי שלא יזיק עאכ"ו שהיה לפי כח של כל אחד ואחד. אריב"ל (2) בתחלה כשבקש ה' ליתן תורה לישראל הלך אצל בני עשו הרשע א"ל רצונכם לקבל התורה אמרו מה כתב אמר לא תרצח אמרו לא הכטיחו אביהם אלא על החרב שנאמר ועל חרבך תחיה (בראשית כ"ז ט') ונקבל התורה? הלך אצל בני עמון ומואב א"ל רצונכם לקבל התורה אמרו מה כתב אמר לא תנאף אמרו איננו אלא קומה שנאמר ותהרין שתי בנות לוט מאביהן (בראשית י"ט ל"ז) ונקבל? הלך אצל בני ישמעאל א"ל רצונכם וגו' אמר לא תגנוב ולא תנזול אמרו כל אותן האנשים אין חייהם אלא מגנבה וגזל דכתיב והוא יהיה פרא אדם ונקבל התורה? הלך אצל בני ישראל אמרו נעשה ונשמע. עלי עשור

(1) עיין סמ"כ סכ"ה וכו'.

(2) עיין וסילתא יתרו ס"ה.

תהלים צ"ב ד' עלינו לקבל י' דברות עלי נבל (שם) עלינו לקבל בימי השמר. ובשעה שהב"ה ירד על הר סיני ליתן תורה לישראל נדמה להם כזקן שאין תורה נאה אלא א"כ זקן ובשעה שעלה אל הים לעשות מלחמה נדמה להם כבחור שאין מלחמה נאה אלא כבחור שנאמר ה' איש מלחמה (שמות ט"ו ג')

פתח ר' נהוראי כתיב בחדש השלישי (שמות י"ט א') למה לפי שהיא מזל אדם 1) מכל מזלות אין בהם מול אדם אלא תאומים לכך וכן הוא אומר שני שדיך כשני עפרים תאומי צניח (שה"ש ד' ה'). כתב ביום הזה באו מדבר סיני (שמות י"ט א') ושם הוא אומר וישע ה' ביום ההוא (שמות י"ד ל') ללמדך שבכל שנה ושנה חיב אדם לראות את עצמו כאלו עמד על הר סיני לכך נכתב ביום הזה גבי מתן תורה.

ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני (שמות י"ט ב') ה' שמות יש לו מדבר סיני, מדבר קדמות, הר אלהים, הר בשן, הר חורב. סיני שממנו יצאה שנאה לאומות העולם. קדמות שנתנה עליו קדושה לעולם, הר אלהים שכן השרה שכינתו עליו שנאמר וישכון כבוד ה' על הר סיני (שמות כ"ד י"ו). הר בשן שכל מה שאדם נותן בשנים הוא בזכות אותו הר. הר חורב שממנו יצאה חורבה לעולם שנאמר והגוים תלב יחרבו. (ישעיה ס' י"ב) מהר חורב יחרבו.

ויחן שם ישראל (שמות י"ט ב') ובכל מקום ויחנו כתב אלא מגיד שהשוו כלם כאחד לכך כתוב ויחן לשון יחיד ובשאר מקומות נוסעים במחלוקות וחונים למסעות הרבה [אמר אהרן: מכאן ואילך נשנה הגדת מעין חכמה הנדפסת בבח"מ ח"א 61—58]. כה תאמר לבית יעקב וגו' (שמות י"ט ג') א"ל הקב"ה כל מה שראית הגד להם, אעשה אותם ראשים שנאמר ועתה אם שמע תשמע וגו'.

ויבא משה ויקרא לזקני העם (שמות י"ט ז') וא"ל רצונכם לקבל התורה אמרו מה כתב כה אמר להם י' הדברים אמרו לו כבר קיימו אבותינו אנכי ולא יהיה לך קים יעקב שנאמר והיה ה' לי לאלהים (בראשית כ"ח כ"א) וכתב הסירו את אלהי הנכר (בראשית ל"ה ב') ולא תשא וזכור קים יוסף, ומבוא טבח קים יצחק שהושיט

1) טיין סקיקסל כחמי ס"כ.

צוארו לשחיטה. לא תרצח קים יהודה שנאמר מה בצע כי נהרוג
את אחינו (בראשית ל"ז כ"ו) לא תנאף קים יוסף. לא תגנוב קימו
כל השבטים. לא תענה קים יהודה שנאמר ויכר יהודה (בראשית
ל"ח כ"ו) לא תחמוד קים אברהם שנאמר אם מחוט ועד שרוך
נעל (בראשית י"ד ס"ג) ויענו כלם בפה אחד אבותינו קימו התורה
ואנחנו לא נקיים? א"ל הב"ה למחר אני מבקש שיעמוד ענן שלא
יאמרו יום עננים היה קולות שמענו מראה לא ראינו.

הנה אנכי בא אליך וגו' (שמות י"ט ט') לך ואמור להם
שלא יסתכלו לזיו השכינה כמו שנאמר וידבר ה' אל משה לך
רד (שמות ל"ב ז') הלך משה ואמר היו נכונים לשלשת ימים אל
תגשו אל אשה (שם ט"ו) והב"ה לא אמר לו כך אלא וקדשתם היום
ומחר. א"ר יוחנן הקב"ה מסכים עם פיהם של צדיקים. וכן תמצא
במכת בכורות. משה אמר כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא
בתוך מצרים (שמות י"א ד') והב"ה לא אמר כן אלא ועברתי בארץ
מצרים בלילה הזה (שם י"ב י"ב) אלא הקב"ה הסכים על פיו שנאמר
ויהי בחצי הלילה (שם ט"ז) וכן היו נכונים לשלשת ימים הקב"ה
הסכים עמו ולא השרה שכינתו עד היום השלישי. שנאמר ויהי
ביום השלישי (שם י"ט י"ו) לכך נאמר מקים דבר עבדו ועצת
מלאכיו ישרים (ישעיה ט"ד כ"ו).

בהיות ה' ב' ק' א"ר חייא בר אבא כל המקום ק"ש כאלו
קים י' דברים שבשעת ק"ש נתנו י' דברות. בקשו חכמים לקבוע
י' דברות בק"ש ומפני מה לא קבעום לפי שכלם כלולים. אנכי נגד
שמע ישראל. לא יהיה לך נגד ה' אחד. לא תשא ואהבת. דרחים ליה
למריה לא משתבע בשמיה. זכור למען תזכרו. כבוד למען ירבו
ימיכם. לא תרצח נגד ואבדתם. לא תנאף אשר אתם זונים. לא
תגנוב נגד ואספת דגנך ולא דגן חברך. לא תענה נגד השמרו
לכם. לא תחמוד נגד ולא תתורו. וכתב ויהי קולות וברקים י'
קולות נשמעו מסוף העולם עד כופו. קול הדבור וקול השופר
וקול הרעש וקול אבנים מתפוצצים. קול הדבור מנין שנאמר יודוך ה'
כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך (תהלים קל"ח ד') קול השופר מנין
שנאמר כל יושבי תבל וגו' וכתקיע שופר תשמעו (ישעיה י"ח ג')
קול רעש שנאמר נמוגים ארץ וכל יושביה אנכי תכנתי עמודיה סלה
(תהלים ע"ה ד') קול אבנים מתפוצצים שנאמר הלא כה דברי
כאש וגו' כפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כ"ג כ"ט) כיון שפתח הקב"ה

בדברות הרעיש כל העולם בלווהיה הקול יוצא מתחת שבע מרכבות
מתוך ברקים מתוך רעמים מתוך חשך ואח"כ נעשה כמין נצוצים
וישראל רואים אותם ובשעה שאמרו ישראל כל אשר דבר ה'
נעשה ונשמע זמן הקב"ה לכל אחד מישראל שני מלאכים אחד
כנגד נעשה ואחד נשמע, אחד אמר את ה' האמרת (דברים כ"ו י"ז)
ואחד אמר והשבות אל לכבך (שם ד' ל"ט) וקושרים כתרים
לישראל ואז נתרעשה הארץ וימים ונהרות ונפתחו רקיעים והראה
הקב"ה כבודו לישראל שנאמר הן הראנו ה' אלהינו את כבודו
(דברים ה' כ"א) אמר להם הב"ה מקבלים אתם התורה אמרו הן.
אמר להם טכס ערכים אני מבקש, אמרו אבותינו יהיו ערכים.
אמר יש לי ערעור עליהם, אברהם יצא ממנו ישמעאל, יצחק
יצא ממנו עשו ויעקב אמר נסתר דרכי וגו' (ישעיה מ' כ"ז) אלא
ערכים טובים יש לכם בניכם ובנותיכם אם אתם מקיימים התורה
אקיים אותם בידכם ואם לאו אמלט מידכם וכן הוא אומר ותשכח
תורת אלהיך אשכח בניך גם אני (הושע ד' ו') ונתנו לבניהם
ובנותיהם לערכות וקבלו עליהם באלה ובשבועה, הלא מאז וגו'
(ישעיה מ"ד ה') כי את אשר ישנו פה וגו' (דברים כ"ט י"ד) כיון
שפתח הב"ה כדבור אנכי הארץ רעדה וימים ונהרות רעדו דכתב
הרים נזלו מפני ה' (שופטים ה' ה') והתחילו השמים מנמפים מים
שנאמר גם עכשיו נטפו מים (שם ד') והיו הלפידים נראים לד'
רוחות העולם, אמר הב"ה אני הוא שאמר והיה העולם ומנהיג סדר
בראשית ועתיד אני לכלות אותה ולחדש אותה כי אנכי ה' אלהיך, ד"א
אנכי ה' בלשון זה דאנכי בראתי שמים וארץ שנאמר אנכי עשיתי ארץ
וגו' ידי נטו שמים (ישעיה מ"ה י"ב) ובלשון זה אנכי מפחד הים שנאמר
אנכי ה' אלהיך רגעיהם (ישעיה נ"א ט"ז) ובלשון זה נגליתי לאברהם
שנאמר אל תירא אנכי מנן לך (בראשית ל"ז א') ובלשון זה נגליתי
ליעקב שנאמר אנכי ארר עמך מצרימה (בראשית מ"ו ג') בלשון
זה נגליתי למשה שנאמר אנכי אחיה עם פיך (שמות ט' י"ב)
בלשון זה נאלתי ישראל ממצרים שנאמר אנכי ה' אלהיך אשר
הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ' ב') ובלשון זה הכרתי האמורי
שנאמר אנכי השמדתי האמורי (עמוס ב' ט') ובלשון זה אנכי
[עתיד] לשלוח לכם את אליהו ובלשון זה אני עתיד לנחמכם
שנאמר אנכי אנכי הוא מנחמכם (ישעיה נ"א י"ב) ובלשון זה
אני נותן לכם י' הדברות שנאמר אנכי ה' אלהיך, שמות כ' ב'.

כתיב אנכי ה' א' זה הקב"ה שהוא אחד. נ' הרי המשים כ'
עשרים אלו ע' אומות שירדו [בפסיקתא רבתי הגירסא: שנעים
איותנשיות שברא הקב"ה בעולמו] בעולם. י' אלו ישראל ואחרון
חביב, ולא בחר אלא ישראל. ד"א אנכי א' זה זה אברהם נ' לנ'
שנה הכיר בוראו. כ' לעשרים דור חתך המילה לאברהם, י' אלו
י' נסיונות שנתנסה ועמד בכלם. ד"א א' זה ישראל דכתיב אחת
היא יונתי תמתי (שה"ש ד' ט') נ' אלו נ' ימים שבין פסח לעצרת
כ' אלו עשרים מכות שהביא הקב"ה על המצרים י' במצרים וי'
על הים, י' אלו עשר דברות.

תני ר' שמעון בן יוחאי (1) בשעה שאמר ישראל לעגל אלה
אלהי ישראל אשר העלוך (שמות ל"ב ד') בקש הב"ה להשמידם
דכתב לולא משה בחירי עמה בפרץ לפניו (תהלים ק"ו כ"ו) ואמר
להקב"ה רבש"ע אמרת לי בסיני אנכי ה' אלהיך לכל ישראל
היה לך לוטר אנכי ה' אלהיכם, א"ל פה למדת סניגוריא על
ישראל לשעבר הייתי [אומר] כלשון יחיד מכאן ואילך כלשון
רבים אנכי ה' אלהיכם. וארשב"י אין אנכי אלא לשון תנחומים
דכתב תנחומיך ישעשעו נפשי (תהלים צ"ד י') משל למלך
שנשא מטרוניתא והלך למדינת הים שהא שם ימים רבים והיו
חברותיה אומרת אל תנשאי וסב בעל (2) עד מתי תמתין והיתה
הולכת לתוך הבית ונטלה כתובתה וקוראת בה ומתנחמת אחר זמן
בא המלך בעלה ואמר בתי תמה אני איך המתנת לי כל אלו
השנים. ואמרה לו אדוני המלך לולא כתובתי מרובה היו חברותי
מאבדות אותי ממך, כך ישראל בעוה"י. אומות העולם אומרים
להם עד מתי אתם ממתנינים הישועה ראו כמה כזוים אתם בינינו
וכמה צער ויסורים באים עליכם [שובו לכם אצלנו] ונעשה
אתכם דוכסים ושרים וראשים וישראל נכנסים לבתי כנסיות ובתי
מדרשות ונוטלין ס"ת וקורין בה ופניתי אליכם והפריתי אתכם
(ויקרא כ"ו ט') ובוה. מתנחמים, ובשעה שיבא הקץ יאמר הקב"ה
לישראל תמה אני היאך המתנתם כ"כ זמן ארוך ויאמרו ישראל,
רבש"ע לולא היה הס"ת שנתת לנו היו האומות העולם מאבדים

(1) עיין פסיקתא רבתי פ"ח ונדרש חכמה פסוק זהה חטיב.

(2) בפסיקתא רבתי הגירסא הינו לך בעל עדו דלם עלייה עד דמיליך עליך
ונדרש חכמה פסוק הנוסף. סגלך וסלך לו למדינת הים ושוב חטיב סוה עליך.

אותנו, דכתב זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל (איכה ג' כ"א) וכן אמר דוד לולא תורתך שעשועי או אבדתי בעניי (תהלים קי"ט צ"ב). למה נאמרו י' הדברות בלשון יחיד כלומר שאף היחידים בטלו אותם, אנכי בטל מיכה, לא יהיה בטל ירכעם, לא תשא בטל מקלל, זכור בטל מקושש, כבוד בטל אבשלום, לא תרצח בטל יואב, לא תנאף בטל זמרי, לא תגנוב בטל עכן, לא תענה בטל ציבא, לא תחמוד בטל אחאב.

לא יהיה לך (שמות כ' ג') למה נאמר לא ד' פעמים, לא יהיה לך לא תעשה לך לא תשתחוה, לא תעבדם כנגד ד' מלכיות שעתידים לעמוד על ישראל, אמר הקב"ה לישראל ראו בני שלא יטעו אתכם האומות בזובליהם כי עתיד אני לנקום מהם לסוף כי אני סוקד עון אבות על בנים על בני בנים וגו' (שם) סוקד עון נכוכדנצר על בלשצר, ועל שלשים (שם) זה מדי, ועל רבעים (שם) זה יון, לשונאי (שם) זה אדום הרשע שנאמר ואת עשו שנאתי (מלאכי א' ג') כיון שפתח הקב"ה לא יהיה לך נפתחו הרקיעים וקלטו לו כל בריות שבעולם.

לא תשא (שם) אמר להם הקב"ה לישראל מה לכם לשבוע בשמי לשוא שבעון זה בנים מתים שנאמר לשוא הכית את בניכם (ירמיה ב' ל'). למה זכור מרובע ולא תשא משולש (1) לומר שכל הנשבע לשקר מכחיש בשלישי שביניהם וזכור לומר לך זוכר י' הו בד' דברים: בדבור, בקדוש, במלטול ובנפישא, כבוד משולש לומר לך שכל הטואס בכבוד אב ואם מואס בכבוד שמים לפי ששלשה שותפים בו, כיצד האיש מוריע הלובן שטמנו עצמות וגידין וצפרנים ולובן שבעינים ומוח שכראשו, והאשה מורעת אודם שטמנו העור והדם והבישר והשחור שבעינים והב"ה נותן בו רוח וגשמה ודעת ובינה ושכל וראיית עין ושמיעת האזן ודבור ומשישת ידים והלוך רגלים, נמצא שלשה שותפין בו, ונאמר [והשוה] כבוד הורים לכבוד המקום שנאמר כבוד את אביך ונאמר כבוד את ה' מהונך (משלי ג' ט'), והשוה גם יראת האב ליראת שמים שנאמר איש אביו ואמו תיראו (ויקרא י"ט ג') ונאמר את ה' אלהיך תירא (דברים ו' י"ג), מפני מה זכה עשו למלכות לפי שכבוד אביו שנאמר שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך

(1) מרובע פי' כל' ארבעים ומשולש פי' ג' ארבעים.

(משלי ל' כ"ח). ומפני מה לא תרצח מרובע לומר לך שלא תהיה משתתף עם הרצחנים לא ביד ולא ברגל ולא בפה ולא בדעת. יואב הרג ביד שנאמר אשר פגע בשני אנשים צדיקים (מ"ב ב' ל"ב) דואג בפיו שנאמר בכא דואג האדומי ויגד לשאול (תהלים ג"ב ב') מרגלים ברגליהם, הורג בדעת זה שראה חכרו בעברה ואינו מוכיחו, ואם מוכיחו כתב ואתה את נפשך הצלת (יחזקאל ג' י"ט) לא תנאף מרובע לומר לך לא תנאף לא ביד ולא ברגל ולא בעין ולא בלב. לא תגנב מרובע לפי שיש בגנבה ד' דברים ואלו הם, הגונב מזה שגנב אינו משלם אלא הקרן, המורה בקנס פטור, ואם נמצאה הגנבה בידיו משלם הכפל, גנב שור או שה ומכחו או מכרו ישלם ה' בקר תחת השור וד' צאן תחת השה. לא תענה מרובע לומר לך לא תענה שקר נגד בוראך ולא נגד דיין ולא נגד המלוה ולא נגד הלוה. לא תחמוד וכי יש לך אדם שחומד כל הדברים הללו אלא מתוך שבא על אשת חברו ומוליד בן ובעל האשה סבר שהוא בן שלו ומורישו שדהו וכל אשר לו. כתב וכל העם רואים את הקולות (שמות כ' י"ח) מלמד שהקול היה מתחלף לכמה מיני מדות, כקול להבת אש שנאמר קול ה' חצב להבות אש (תהלים כ"ט ו') כקול מים רבים שנאמר כקול מים רבים כקול שדי (יחזקאל א' כ"ד). כקול שאנת אריה דכתב אריה שאנ מי לא ירא ה' אלהים דבר מי לא ינבא (עמוס ג' ח'). ד"א וכל העם רואים מלמד שלא היה אחד מהם סומא, ויענו כל העם מלמד שלא היה אחד מהם אלם. ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מלמד שלא היו בהם חרשים, וכמה דברות שמעו מפי הקב"ה שתים אנכי ולא יהיה לך הגה הוא דכתב אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי (תהלים ס"ב י"ב). אמר הקב"ה לישראל אם אתם מקיימים אנכי ה' אלהיך מקיים אני ה' אלהיכם ואם לאו אקיים בכם אנכי ה' אלהיך אל קנא (שמות ה' ט'), אם אתם מקיימים לא יהיה לך אקיים לכם והייתי לכם לאלהים ואם לאו אקיים בכם שלח מעל פני ויצאו. (ירמיה ט"ו א') ואם אתם מקיימים לא תשא אקיים לכם נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו (ישעיה ס"ב ח') ואם לאו אקיים בכם ויקצף וישבע לאמר אם יראה איש וגו' (דברים א' ל"ה ל"ו). אם אתם מקיימים זכור אקיים ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ונושעתם ואם לאו אקיים בכם וראו את כל ערותך (יחזקאל י"ו ל"ז). אם אתם מקיימים כבוד אביך אקיים

למען יאריבון ואם לאו אקיים ככם אם ואם הקלו בך (יחזקאל
כ"ב ז'). אם אתם מקיימים לא תדעו אקיים לכם וחרב לא תעבור
בארצכם (ויקרא כ"ו ו'). ואם לאו אקיים ככם והבאתי עליכם חרב
(:ם כ"ה) ואם אתם מקיימים לא תנאף אקיים לכם או תשטח
בתולה במחול (ירמיה ל"א י"ד) ואם לאו אקיים נשים בציון ענו
(איכה ה' י"א) אם אתם מקיימים לא חננוב אקיים לכם חלקואת שלל
אויביכם (יהושע כ"ב ה') ואם לאו ויעל שישק מלך מצרים וגו'
וגו' (דה"ב י"ב ט'). אם אתם מקיימים לא תענה אקיים לכם אתם
עדי נאם ה' (ישעיה מ"ג י') ואם לאו אנכי הוודע ועד (ירמ' כ"ט
כ"ג) אם אתם מקיימים לא תחמוד אקיים לכם לא יחמוד איש
את ארצך (שמות ל"ד כ"ד) ואם לאו ומחמדיך וגו' ().

בעשרה מאמרות נברא העולם ולא ב"א נברא הדברים
שבהם נתנה תורה לישראל, הא כיצד ביום הראשון ויאמר אלהים
יהי אור כנגד אנכי ה' אלהיך, וכתב והיה לך ה' לאור עולם (ישעי'
ס' י"ט) ביום השני יהי רקיע בתוך המים כנגד לא יהיה לך ולא
תעשה לך וגו' ואשר במים, מאמר השלישי ויאמר אלהים יקוו המים
כנגד לא תשא את שם אלהיך לשוא, אשר ישמתי חול נכול לים
(ירמיה ח' כ"ב), מאמר הרביעי ויאמר אלתים תדשא הארץ כנגד
זכור את יום השבת, אם אתם משמרים את השבת כתקנה הק'
מומן לכם יציאת שבת מאמר חמישי ויאמר אלהים יהי מאורות
כנגד כבוד אביך שכל המכבד אב ואם הקב"ה מאיר לו בעוה"ז
ובעוה"ב, מאמר ששי ויאמר אלהים ישרצו המים כנגד לא תרצה כדי
שלא תהא שוחט האדם כדרך ששוחט את העוף, מאמר שביעי
ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה כנגד לא תנאף
כדי שלא תהיה ככהמה שנוקטת לאמה ולאחותה, מאמר שמיני
ויאמר אלהים נעשה אדם כנגד לא תגנוב כדי שלא יביא אדם מן
האילן ונטרד, מאמר תשיעי ויאמר אלהים הנה נתתי לכם כנגד
לא תענה מה הארץ אין דרכה לזרוע פולין ולקצור חטים, עדשים
ולקצור ישעורים כך לא תענה עדות שקר אלא אמת, מאמר
עשירי ויאמר אלהים לא טוב היות האדם לכדו כנגד לא תחמוד
מה האדם הראשון לא היה לו אלא אשה אחת ולא חמד אשה
אחרת כך לא תחמוד אשת רעך.

דרש ר' פנחס מאי דכתב ואהבת עולם אהבתך (ירמ' ל"א ג')
ית' שמו של הקב"ה שאלמלא כך שהוא אהב אותנו אהבת עולם היה

מדת הדין מעכבת אותנו שבכל יום אומרת לפני הקב"ה היכן
האהבה שישראל אוהבים אותך שאינם מונעים עצמם מלשבע בשמך
לשקר ומספרים לשון הרע ומסתכלים בנשים. ואמר הקב"ה אין
אומה בעולם כמותה וראה שבכל יום ממליכים אותי על מעשה
שמים וארץ וכתבתי בתורה ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח' י')
והם מברכים אפילו על כזית ועל כביצה ומשכימים ומעריבים
בבתי כנסיות ומרכיצים תורה ונותנים צדקה לעניים ומקדשים על
היין ואומרים ויכלו ומקדשים שמי בעולם. בפתחיהן מוזהו ובראשיהם
ובזרועותיהם תפלין וכבשרם מילה ובבגדיהם ציצית ותורה כפייהם.
בא וראה אם יש אומה חביבה כזו ועל אותה שעה נאמר ויאמר
ה' אל השטן יגער ה' בך השטן (זכריה ג' ב').

תנו רבנן מאי דכתיב קדש ישראל לה' (ירמיה ב' ג') אמר
הקב"ה לישראל בני היו קדושים לפני ואל תיראו מיום הדין. לעתיד
לכא מביא הקב"ה עפר הארץ ועפר מתים ומגבלם זה לזה ונותן
בו עור ובשר וגידים ועצמות והמלאך הממונה על הנשמות יבא
ויתן בהם נשמה ואח"כ יכנסו לבית המדרש אברהם יצחק ויעקב
יושבים לפניו. מלכי ישראל ויהודה מלפניו ומאחריו ודוד יושב
ראשון והעגולה י"ח אלפים פרסאות שנאמר סביב שמנה עשר
אלף (יחזק' מ"ח ל"ח) ודוד רוכב על סוס אש. כיון שראה הקב"ה דוד
ומשיח קורא דוד ואומר לו בני שב לימיני שהבאתי עליו יסורים ושבת
אותי שנאמר ואני בתומי תמכת בי (תהלים מ"ג) ויושב הקב"ה ומגלה
להם טעמי תורה. מפני מה אסר לנו חזיר ודם וחלב ובשר בחלב
וכו' ואח"כ אומר הקב"ה לצדיקים הכנסו בנ"ע ואכלו סעודה
המתוקנת לכם ושתו יין המשומר בענבים. ואומרים לו רבש"ע כלום
יש סעודה שאין בעלה בתוכה אם ירצה הקב"ה אדוננו ישרה
שכינתו בינינו ואומר דוד לפני הקב"ה רבש"ע עשה עמנו לטובה
אות ושב עמנו. מיד נכנס הקב"ה וישב וכל הצדיקים עמו ודוד
ישב כנגדו שנאמר וכסאו כשמש נגדי (תהלים פ"ט ל"ז) וכל
הצדיקים שותים שלש כוסות מיין עסיס שנאמר אשקך מיין הרקח
טעסס רמוני (שה"ש ח' ב') וכוס של ברכה הוא מאתים ועשרים
וחד לוג שנאמר תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי
כוסו רוי"ה (תהלים כ"ג ה') מה טובך אשר צפנת ליראיך פעלת
לחוסים כך נגד בני אדם (תהלים ל"א כ') שלום רב לאוהבי תורתך

(שם ק"ט קס"ה) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (תהלים נ"ד
י"ג 1)

לחג הסוכות

כתב 2) גם את זה לעמת זה עשה האלהים (קהלת
ד' י') וכתב ה' בחכמה יסד ארץ ומשלי ב' י"ט) כל מה שבא הקב"ה
בעולמו ברא כנגדו וברא עומת זה, ברא ישראל וברא אומות העולם
ולולי רחמיו של הקב"ה ותקנה שתקן לא היו יכולין לעמוד שעה אחת
בפני האומות, ואיזה תקנה תקן להם, ברא לאומות העולם שרים ולהם
שרים והם מיכאל וגבריאל בזמן שישראל עוברים על רצונו
של מקום שרי או"ה עומדים ומקטרגים ושרי ישראל עומדים לפני
הקב"ה בתחנה וכיון שמתחברים תחנות ישראל עם תחנות שריהם
מיד מתרצה הקב"ה ונותן בהם כח וגבורה ומתנכרים ונופלת אימתם
על או"ה ומתישים כחם ונכנעים לפניהם, ואלמלא זה לא היה
ישראל יכול לעמוד שעה אחת לפני או"ה, ברא בני אדם ברא
שרים ואלמלא רחמיו של הקב"ה ותקנה שתקן להם לא היתה יכולה
בריה לעמוד לפניהם שתקן להם שכל תקופת ניסן שרפים
מתנכרין וטרוטטין ראשיהן ונופלת אימתם על המזיקים וסוככים
באברתם על בני אדם כדי להגן מהמזיקים כמו שנאמר באברתו
יסך לך וגו' לא תירא וגו' (תהלים צ"א ד—ה'). ברא בהמות וחיות
וברא כנגדם דבים ואריות ונמרים ואלמלא רחמיו של הקב"ה לא
היתה בחמה טחורה יכולה לעמוד מפני הדבים והאריות וזאת
התקנה שכל תקופת תמוז נותן הקב"ה כח לשור השוכן בהררי
אלף שטנביה עצמו ונופלת אימתו על פני דבים וכו' שאינם מזיקים
כ"כ, ברא עופות מרם כישוב ומחם שלא בישוב וברא כנגדם
הפרס והעזניה, ואלמלא וכו' שכל תקופת תשרי נותן כח בזיו שדי
שטרים ראשו ונופלת אימתו על הפרס והעזניה, ברא דגים גדולים
וקטנים ואלמלא וכו' שכל תקופת טבת לוחץ מרים ראשו ונופלת

(1) עיין בה"ט ח"ס נ"ד 45—46.

(2) עיין מדעס בונן בה"ט ח"ב נ"ד 37 ונדרס ה' בהכחם יקד לרן ח"ס נ"ד 64
ומסיקח דכתי סוף סה"ו.

אימתו על כל דגי הים והוא שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג'
י"ט) שברא עולמו בדר' רוחות 1) מזרח מערב צפון ודרום. מזרח
שמטנו יצא אור לעולם, מערב שם אוצרות שלג וברד ומשם
יצא קר וחום לעולם, צפון משם יצא חשך לעולם, דרום משם יצא
גשם ומל ברכה. וכשם שברא ד' רוחות לעולם כך ברא ד' חיות
מסוככים כסא וכסא הכבוד למעלה מהם ולכך סדרם יעקב לבניו
בשעה שהיה מצוה אותם ואמר עתיד לחיות ד' רגלים במדבר,
כסדר הזה תהיו מוליכים מטתי ואמר להם כי לצד מזרח יהיה לוי
יהודה יששכר וזבלון, לצד דרום ראובן שמעון וגד, לצד צפון דן
נפתלי ואשר, לצד מערב בנימין ואפרים ומנשה, וכסדר הזה היו הד'
רגלים במדבר. מזרח שמטנו יצא אור לעולם לוי כנגדו שהוא אור
ויהודה שהוא מלך ישראל ויששכר שידועים התורה שנאמר ובני
יששכר יודעי בינה (דה"א י"ב ל"ב). דרום שמטנו יצאו גשמי
ברכה כנגדו ראובן שהוא בעל תשובה שבשביל בעלי תשובה
הב"ה משפיע ברכה לישראל, וגד שהוא בעל גבורה שגשמי
ברכה בגבורה, ושמעון לכפר [במ"ר הגירסא: ושמעון באמצע
לכפר עליו ובמדרש כונן גורם: ושמעון דסני זימה הוא ומדתו
מדה"ד לכך הרג אנשי שכם] לצד מערב אוצרות שלג וקר וחום
כנגדו בנימין אפרים ומנשה, במערב לעולם שכינה שרויה שנאמר
לבנימין וגו' (דברים ל"ג י"ב). לצד צפון שמטנו חשך יצא לעולם
כנגדו דן שיצאו בניו שהחשיכו העולם בע"ז שנא' ויקימו להם בני
דן הפסל (שופט' י"ח ל') ועליו בני נפתלי ואשר שמאירים על החשך
וכן הוא אומר רצוי אחיו וטובל בשמן רגלו (דברים ל"ג כ"ד).
כונן שמים בתבונה (משלי ג' י"ט) שאף העליונים לא
בראם אלא לשבחו, כצד שכל בקר ובקר עומד מלאך לפניו,
ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד, וכל גדודי מעלה עונין
אחריו, וחיה אחת עומדת באמצע הרקיע וישראל שמה ואומרת
ברכו את ה' המברך וכל גדודי מעלה עונין אחריה ברוך
ה' המברך לעולם ועד וטרם שיגמרו שרפים עומדים וגומרים
אותה ק' ק' חיות הקדש מתרעשים ומתרעדים ואומרים ברוך
כבוד ה' ממקומו ואח"כ עומדים כלם ואומרים בפה אחד ימלוך ה'
לעולם וגו' ה' אלהיו ה' אמת.

(1) עיין צוהנר רנה ס"ב.

יתברך שמו של הקב"ה שנתן לישראל תורת אמת והלכותיה ודקדוקיה ופירושיה ע"י מצוה והזהיר הקב"ה לישראל כדי שילמדו וישמעו וישאלו את ת"ה ולא יסורו ימין ושמאל מן ההלכות שיאמרו להם חכמים שקבלו ממשנה שנאמר לא תסור מן הדבר (דברים י"ז י"א) כתב ושמרתם ועשיתם אותם אני ה' (דברים ז' י"ב) אני נאמן לפרע ממי שאינו מקיים ונאמן אני לשלם שכר טוב למי שמקיים והיינו דאריב"ל כל מצות שישראל עושים בעולם באות ומעירות להם לעו"ה שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת (ישעיה מ"ג ט').

דרש 1) ר' הנינא בר ספא לעתיד לבא מביא הקב"ה ס"ת ומניח בחיקו ואומר כל מי שעסק בתורה יבא ויטול שכרו מיד מתקבצים כל או"ה ובאים שנאמר כל גוים נקבצו יחדו מי בהם יגיד זאת (ישעיה מ"ג ט) ונכנסו מלכי רומי תחלה לפי שהם חשובים דכתב וקטל כל ארעא ותדושנה ותדיקנה (רניאל ז' כ"ג) וא"ר יוחנן זו רומא שיצא לעולם [בע"ז גורם : שטבעה יוצאת בכל העולם] ואמר להם הקב"ה מה מעשיכם ובטאי עסקתם, ואומרים ערי חומה ומרחצאות ושוקים הרבה עשינו וכסף וזהב הרבינו וכלם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, וא"ל כל מה שעשיתם לצורככם עשיתם, ערי חומה ושוקים להושיב בהם זונות ומרחצאות לעצמכם כסף וזהב לי הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב (חגי ב' ח') כלום יש לכם מגיד זאת זו התורה דכתב זאת התורה. מיד יוצאים בפחי נפש, ואחריהם מלכי פרס דחשיבא בתריהון וא"ל הקב"ה במה עסקתם וא"ל רבש"ע הרבה נשרים נשרנו וכרכים כבשנו והרבה מלחמות עשינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה, וא"ל כל מה שעשיתם לצורככם עשיתם נשרים לטול מהם מכס, כרכים לעשות מהם אננריא, מלחמות אני עשיתי שנאמר ה' איש מלחמה (שמות ט"ו ג') כלום יש בכס מגיד זאת, מיד יוצאים וגו' וכן כל אומה ואומה, וכי מאחר מלכות רומי יצא חייב למה נכנסו מלכי פרס, סברי אינהו סתרו בה"ט ואנן בנינן ליה, ומאחר דאלו שנים יצאו בפחי נפש למה נכנסו שאר אומות, סברי אינהו אשתעבדו בישראל ואנן לא משתעבדינן אז יאמרו רבש"ע כלום נתת לנו ולא קיימנו, ועל דא חבר דבריהם

1) עיין בספיקתא דרב כהנא ספקא לחימיה דקובים וחס' ט"ז דף ב'.

[ובע"ז גורם: ומי מצי למימר הכי] דהא כתב ויאמר ה' מסיני בא
וזרה משעיר למו (דברים ל"ג ב') וכתב אלה מתימן יבא (חבקוק ג'
ג') מאי בעי בשעיר ומאי בעי בתימן אלא א"ר יוחנן מלמד שחזר
הקב"ה על כל אומה ואומה אם דעתה לקבל התורה ולא מצא אומה
שרצתה לקבל כי אם ישראל באותו שעה יאמרו רבש"ע תנה לנו
מראש ונקיימנה ויאמר להם שומים מי שלא הכין מזונות ביבשה
ונכנס בים מה יאכל בים ואעפ"כ יש לי מצוה קלה וסכה שמח
שיכול אדם לעשות בקל בלא רב חסרון כים ועשו אותה [מיד
כל אחר ואחד] ילך ויעשה סכתו בראש גגו ויוציא הקב"ה
חמה מנרתיקה וילהט עליהם ויניחו סכותם ומכעטים ויוצאים. והא
אין הקב"ה בא בעלילה עם בריותיו והאיך יוציא החמה מנרתקה
זמנין דמשכא תקופת תמוז וחייב נמי לישראל ולא מכעטי ובא
אחרת [צ"ל והא אמרת] דמצטער פטור מן הסכה נהי דפטור אינחו
בעוטה כעטי אבל ישראל שקבלו התורה באהבה וקיימים מתרפאים
ונערכים באותו חום.

ד' ינאי ר"ש לקיש תרווייהו אמרו אין גיהנם לעתיד לבא
אלא שהרשעים נדונים באותו חום של חמה וילהט אותם שנא'
כי הנה יום בא בווער כתנור (מלאכי ג' י"ט) וחכמים אמרו יש
גיהנם לעתיד לבא שנאמר נאם ה' אשר אד לו בציון ותנור לו
בירושלים (ישעיה ל"א ט').

א"ר פנחס הכהן בשעה שהיו ישראל על הים והיו אוכלסין
של פרעה זורקין חצים על ישראל הקיפם הקב"ה בענני כבוד
וסכך עליהם שלא יזיקו שנאמר סכות לראשי ביום נשק (תהלים
ק"מ ח') וכתב ועננך עומד עליהם (כמדבר י"ד י"ד) ועתידים כל
האומות לכנס בירושלים על ישראל להלחם עמם שנאמר ואספתי
כל הגוים אל ירושלים למלחמה (מ"ב י"ו ה') ויצא הקב"ה ונלחם
עמם שנאמר ויצא ה' ונלחם בגוים ההם (זכריה י"ד ג') והיינו
דכתב חנה יום בא לה' (זכריה י"ד א'). ד"א הנה יום בא לה' למה
באים בירושלים אמר שמואל בר נחמני מפני שפתחו של גיהנם
בירושלים שנאמר נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים
(ישעיה ל"א ט') ויפתח להם הפתח ויעלו לירושלים וידין אותם
שם לפי שבמקום שקפחו הלסטים שם צולבים אותם ויאמרו
לפני הקב"ה מתי יהיה זה הדין וא"ל אין לכם לידע אלא לחכות
לי שנאמר לכן חכו לי נאם ה' ליום קומי לעד כי משפטי לאסוף

גוים ולקבץ ממלכות ונו' כי באש קנאתי תאכל כל הארץ (צפניה
ג' ח') והאיך יהיה הדין שלהם יהיו מסורים ביד מלאכים או יהיו
נדרגים בניהגם וא"ל לישראל הרשות בידכם להמית אותם במיתה
שאתם רוצים שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח (במדבר
ל"ה י"ט) ולא עוד אלא כל מי שעשה עמכם מלחמה בעה"ז
כאלו עשה עמי שכך אמר הקב"ה למשה נקם נקמת בני ישראל
(במדבר ל"א ב') ואחר כך אמר לתת נקמת ה' במדין (שם) ואף
לעה"ב עומדים כל האומות על ישראל להכחידם שנאמר ונכחידם
(תהלים פ"ג ח'). לא עליכם כלבד אלא גם עלי שנאמר ית'צבו מלכי
ארץ ונו' על ה' ועל משיחו (תהלים ב') אמרם בידכם ואתם גוים
את נקמתי שנאמר ונתתי את נקמתי באדום (יחזקאל כ"ה י"ד).
כתב וסכה תהיה לצל יומם (ישעיה ד' ו') א"ר לוי כל מי
שמקיים מצות סוכה בעה"ז הקב"ה מסך עליו מן המזיקין שכן
הוא אומר באכרתו יסך לך (תהלים צ"א ד'). ד"א כל מי
שמקיים מצות סוכה הקב"ה מושיבו בסוכה של לויתן לעתיד
לבא שנאמר התמלא בסוכת עורו ובצלצל דגים ראשו (איוב מ'
ל"א) ובשעה שיהיו הצדיקים בסוכת עורו של לויתן ויאמר הקב"ה
כל מי שעשה מצות גילול יבא ויאכל מראשו מיד באים
וניכרים עליו שנאמר יכרו עליו חברים (איוב מ' ל"א) מי שחבר
עצמו במצות. ד"א יכרו עליו חברים. חבורות חבורות בעלי משנה
בעלי תלמוד ואגדה בעלי מצות ומעשים טובים. כל חבורה
וחבורה נוטלת חלקה. שטא תאמר יש ביניהם טריבה ת"ל יחצוהו
בין כנענים (איוב מ' ל') אל תקרי בין כנענים אלא כבין כנענים
מה כנענים פרגמטיא [צ"ל פרגמטומין] לוקחין אבן טובה בשותפות
וכשהן מוכרין אותה חולקים דמיה ואין להם תגר זה עם זה כך
לעתיד כל אחד מן הצדיקים נוטל חלקו לפי מעשיו לכך נאמר
יחצוהו בין כנענים. ואין כנענים אלא פרגמטיא [צ"ל פרגמטומין]
דכתב אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ (ישעיה כ"ג ח').
כתיב ושטחת בחנך אתה ובנך ובתך (דברים י"ז י"ד) אמר
הקב"ה ד' כתי דינים [בני בתים] יש לך בנך בתך עבדך ואמתך
וכנגדם יש לי ג"כ ד', הלוי הנר היתום והאלמנה. אם תשטח את
שלי עם שלך מוטב ואם לאו תבוטל שטחה.
ארבי"ל בא וראה כמה גדולים מכיכי רוח לפני הקב"ה בזמן
שבי"הט קיים אדם מקריב קרבן בידו אבל מי שדעתו שפלה

ורוחו נמוכה מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות שנאמר
זבחי אלהים רוח נשברה וגו' (תהלים נ"א י"ט) ולא עוד אלא
כל ישרעתו נמוכה אין תפלתו נמאסת שנאמר לב נשבר ונדכה
אלהים לא תבזה (שם) ואין מדה קשה לפני הקב"ה מנסות הרוח,
ואמרו חכמים על ז' דברים נגעים באים וזו אחת מהם ואמר ה'
מלך גאות לבש (תהלים צ"ג א') נמצא אותו שיש בו גאות
כגזל לבוש של הקב"ה.

דרש לחנוכה

[כבר נדפס בבית המדרש ח"א צד 137].

ל פו ר י מ

יתברך שמו של הקב"ה שהוא אוהב את ישראל מכל או"ה
כמו שנאמר והייתם לי סגלה (שמות י"ט ה') ולא מתוך שהם
מרובים כמו שנאמר לא מרובכם (דברים ז' ז') אלא מאהבה שאהב
לאברהם ליצחק וליעקב, כמו שנאמר כי מאהבת ה' אתכם (שם)
והייתם ישראל להודות ולשבח על כל נס וגם שהקב"ה עושה
להם שנאמר מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה
(תהלים צ"ח א'). וכתוב והימים האלה נזכרים ונעשים (אסתר ט'
כ"ח) נזכרים במקרא מגלה ונעשים באכילה ושתיה שנאמר
לעשות אותם ימי משתה ושמחה (שם). אמר רבא חייב אדם
לבסוטי עצמו ער שלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן. רבא
ור' זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסם רבא קם שחמיה
לר' זירא, למחר שהפיג יינו בעי רחמים עליו ואחייה לשנה
אחרינא א"ל רבא ליקום מר ונעביד סעודה בהדי הדדי, א"ל לאו
כל שעתא ושעתא מתרחיש לי ניסא.

סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא מ"ט ימי משתה
ושמחה כתיב (אסתר ט' כ"ב).

א"ר אבא בני המן ועשרת [צריך] לאמרן בנשימה אחת מ"ט
כלהו בהדי הדדי נפקו נשמתיהו.

א"ר חנינא בר פפא כל השירות אריח ע"ג לבנה ולבנה ע"ג

אריה חוץ משירה זו שהיא אריה על אריה ולבנה על נבי
ולבנה, מ"ט א"ר אבא כדי שלא יהיה מקום למעלתה.
כתיב ויקראו סופרי המלך (אסתר י"ד י"ב) כתוב היה באגרותיו
1. היה אדם בא אצלנו לא ממקומנו הוא ולא מאומתנו והוא
מזרע עמלק והמן שמו ושאל ממנו ואמר יש בינינו עם אחר
כזוי וגסי רוח וקללת המלך בפיהם, כמו שנאמר ה' מלך
עולם ועד אבדו גוים, מארצו (תהלים י"ז) וגאמר לעשות נקמה
בגוים (שם) וראה מה עשו לפרעה ששלמו רעה תחת טובה
שנצלו את מצרים והלכו להם, וכשרדפו המצרים אחר טמונם
היה להם נביא אחר ובקש רחמים ולחש על מקלו והכה
הים והעכירם בתוכו בחרבה ואיני יודע איך היה וכשכאו המצרים
עשו בכשפיהם שחזר הים לאיתנו ומכעו המצרים לכן אם ישר
בעיני המלך יכתב לאבדם. והשיב לו אחשוורוש אין אנו יכולים
להם שאין אלהיהם עוזבם כל עקר וכמה מלכים ראשונים עמדו
עליהם לאבדם ולא יוכלו להם ונחפך לחרפה ולקלון על ראשם
וכ"ש שאין אנו יכולין להם, חדל מן הדעה הזאת, והיה יום ולילה
מטריח אחשוורוש ואומר לאבדם, ואמר לו אחשוורוש הואיל וכך
שלח אל החכמים והחרטומים אם יתרצו בדבר הזה עשה עמהם
כטוב בעיניך, מיד שלח וקבץ כל מלכי אומות וא ל רצונכם
שנאבד אומה זו מן העולם ואמרו כולם מי הוא זה ואיזה, הוא
שרוצה להשליך עלינו מכישול גדול כזה שאם לא היה ישראל
לא היה העולם מתקיים שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה
חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה ל"ג כ"ה) ולא עוד אלא שכל
האומות נקראים נכרים שנאמר וגם אל הנכרים (מ"א ח' מ"א)
וישראל נקרא קרוב שנאמר לבני ישראל עם קרובו (תהלים קמ"ח
י"ד) ויש אדם רוצה ליגע בקרובו של הקב"ה! אל המן
אלהיהם שטבע המצרים בים ושעשה להם מלחמת עמלק והרבה
נסים כבר הזקין ואינו יכול לראות ולשמע שהרי עלה נבוכדנצר
והחריב אולמו ושרף ביתו והגלה ישראל לכבל ולא יכול לעשות
לו כלום, שנאמר ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב
(תהלים צ"ד ד') והיה אותו רשע מפתה אותם בדברים עד שקבלו
דבריו וכתבו, וחתמו אגרות ברצון המן ונתנו לו והיה המן מהלך

(1) עיין מדקט כמה על מנגל חסמי.

וכל שרי המלכות אחריו ומרדכי היה בא לפניהם ופגע בג' תינוקות יוצאים מבית רבן ואמר להם אמרו לי פסוקיכון. פתח הראשון אל תירא מפחד פתאום (משלי ג' כ"ה) פתח השני ואמר עוצי עצה ותספר (ישעיה ח' י') פתח השלישי ואמר עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני איש ואני אסכול ואמלט (ישעיה מ"ו ד') מיד שמח מרדכי. אמר המן למרדכי מה אמרו לך תינוקות הללו ששחקת. אמר בשורות טובות בשרוני וכעס המן ואמר אני שולח תחלה ידי בתינוקות הללו.

א"ר יצחק בר נפחא בעלילות בא המן על ישראל שנאמר ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים ונו' משתה (אסתר א' ה') ואמר המן לאחשורוש אלהיהם של ישראל שונא זמה. עשה משתה ותדבר שכל מי שירצה לכא יבא שלא יהיה פתחון פה למדת הדין לומר על כרחם באו ונומן להם זונות ויקלקלו ונוכל להם. ועשה כן המלך משתה גדול והכריז שמי שירצה יבא שנאמר לעשות כרצון איש ואיש (אסתר א' ח') כיון שראה מרדכי כך וכך עמד והכריז שלא ילך איש לאותו משתה שמא יקלקלו ולא שמעו לו. ועמד השמן והשטין עליהם ואמר לפני הקב"ה עד מתי תדבק באומה זו אם רצונך יאבד אותה. אמר הקב"ה ותורה מה תהא עליה. ואמר תסתפק בעליונים. באותה שעה אמר הקב"ה מה לי באומה זו שבשבילם רכות אנחותי אישביתה מאנוש זכרם (דברים ל"ב כ"ז) ואמר הביאו לי אגרות ואכתוב עליהם כליה. הלך השמן והביא מגלה. כיון שראתה תורה כך לכשח בגדי אלמנותה וצעקו ובכו מלאכי השרת ואמרו אם ישראל יבטלו מן העולם למה אנו. שנאמר הן אראלם צעקו חיצה (ישעיה ל"ג ז') כיון ששמעו חמה ולבנה שקים חגרו ונתנו קולם בבכי שנאמר שמש וירח קדרו (יואל ב' י') שמים וארץ נתאבלו שנאמר אלביש שמים קדרות (ישעיה נ"ג) ואמרו אם יבטלו ישראל שעוסקים בתורה ובגמילות חסדים ועושים שבת ומצות מילה . . . מיד רץ אליהו אצל צדיקי עולם וא"ל שמש וירח קדרו. שמים וארץ נתאבלו ושרי מעלה בוכים ואתם יושבים ודוממים. אמרו לו למה א"ל על ישראל שרוצים לאבדם מן העולם שנאמר לכו ונכחידם (תהלים פ"ג ה') אמר משה לאליהו כלום יש אדם כשר כדור. א"ל כן ושמו מרדכי. א"ל לך וחודיעו שיעמוד משם בתפלה ובתשובה ואנחנו

מבאן בתפלה. א"ל רועה נאמן כבר נכתב ונחתם כליה על
צאנך. אמר משה לאבות העולם אם כמיט החתימה רחמינו
נשמעים ואם כרם החתימה מה שהיה היה אין להשיב. הלך
אליהו וראה שהחותם כמיט והלך והגיד למרדכי כל אשר נעשה.
הלך מרדכי וקבץ כל התינוקות של בית רבן והלבישן שק ואפר
על ראשם וענה אותם מלחם ויין ג' ימים וג' לילות והיה צווח
ובוכה עמהם. והיה אותו הרשע הולך לביתו בשמחה וקבץ כל
אוהביו וספר כל הכבוד שהיתה אסתר המלכה עושה לו ואמר
מה אעשה למרדכי היהודי אשר לא קם ולא זע ממני. ותאמר
לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ (אסתר ה' י"ד) א"ר אלעזר
ארי"ל כל הרבה חכמים ויועצים היו לו להמך חרשע ולא היו יודעין
עצה כאשתו. אמרה לו אם תשליכהו לכבשן האש כבר עלו
הנניה מישאל ועזריה. ואם לנוב אריות כבר עלה דניאל. בבית
האסורים כבר עלה יוסף. אם תגלהו למדבר כבר פרו ורכו לשם
ואם תנקר עיניו [כבר שמשון] רבים המית אחריו אלא תלהו על
עץ שנאמר וייטב הדבר בעיני המן ויעש העץ (אסתר שם) ובשעה
שהיה מקיף ומדד אותו נפל עליו השיב נכריאל ואמר לך נאה
העץ לעצמך בנית. באותה שעה הלך ומצא מרדכי שחיה יושב
בראש התינוקות ושקים במתניהם וסופדים ובוכים ומצאם כ'
אלפים. השליך בצואריהם חבלים ושלשלאות ופקד עליהם
שומרים ואמר בהללו אשלח יד תחלה ואח"כ יתלה מרדכי על
העץ. באותו שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ונשמע בכייתם
למרום ותפלתם של האבות ואמר הקב"ה למלאכי השרת ככית
קמנים אני שומע כנדיים וטלאים אמר מרע"ה לפני הקב"ה קמני
עמד ישראל שיושבים בתענית ג' ימים וג' לילות ואסורים בחבלים
ושלשלאות של ברזל ולמחר נשחטים כנדיים וטלאים ולב אויב
שמח מהרף ומגדף תורתך. נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ושיכר
החותם וקרע האגרת והפיר עצתו והשיב מחשבתו על ראשו ותלו
המן על העץ אשר הכין למרדכי. א"ר חלבו ביום שחרב ב"ה
אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהן של תינוקות שנאמר מפי
עוללים ויונקים וגו' (תהלים ח' ג') ואמר סורו ממני כל פועלי
און כי שמע ה' קול בכיי (שם ו' ט').

בלילה ההוא נדרה שנת המלך (אסתר י' א') אמר הקב"ה
למלאך הממונה על השינה בני בצרה והרשע אחשוורוש ישן לך

תדוד שנתו, ירד ונגדד שנתו וחבטו בקרקע כמה פעמים ואומר כפוי
טובה עשה טובה למי שעשה לך טובה. ויאמר המלך להביא את ספר
הזכרונות (שם) והיו י' ביני המן סנקטורים למלך 1) וקראו בו
כיון שבאו לזכות מרדכי דלגו בו ולא קראו אותו פרחו האותיות
ובאו וטורפות על פני אחשוורוש והיו התיבות נראות מאליהן, ולא
תתמה על זה שהרי לעשות שלום בין שכט לשכט היה הנרל מדבר
דכתיב על פי הנרל (במדבר כ"ו נ"ז) ליתן חיים [לאומה שלימה]
עאכ"ו. א"ר יהודה ב"ר אלעאי כל אותו הלילה היה אחשוורוש
רואה המן וחרבו שלופה בידו ומעביר עטרה מעל ראשו ומבקש
להורגו, אתער ואמר דין חלמא הוא חזיתי, ויאמר המלך מי בחצר
והמן בא וגו' ויאמר המלך קח את הלבוש וגו' (אסתר ו' י') אמר
לו המן יש כמה מרדכי א"ל היהודי, א"ל יש כמה יהודים ששמש
מרדכי, אמר היושב בשער המלך ואל תפל ממנו דבר, כיון שיצא
התחיל ממעט בפסיעותיו, אמר בלבו שטא המלך יחזור, כיון דחזא
דלא הדר ביה אמר הדא מלכא שטיא הוא א"ר לוי כיון שראה
מרדכי המן בא והסוס בידו אמר דומה לי שהרשע בא להרגני
בא אצלו ואמר לו לכוש זה המלכוש של מלך ותרכב על סוסו כי כן
צוה, באותה שעה פתח ואמר ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל' ב')
שועתי אליך ותרפאני (שם) ואמרו תלמידיו זמרו לה' חסידיו
והודו לזכר קדשו (שם) ואותו רשע אמר ואני אמרתי בשלוי כל
אמוט לעולם (שם) ואסתר היתה אומרת אליך ה' אקרא ואל ה'
אתחנן (שם) מה בצע בדמי וגו' (שם) ישראל היו אומרים שמע
ה' וחנני וגו' הפכת מספדי למחול לי וגו' (שם) ואח"כ אמר
מרדכי בתענית אני יושב ואיני יכול לעלות על הסוס ונחין הרשע
ראשו ודריך מרדכי על צוארו וסליק על הסוס והרכיבו כל שוקיא
של שושן ואמר ככה יעשה וגו' (אסתר ו' ט'). ויספר המן לזרש
אשתו ולכל אוהביו וגו' ויאמרו לו חכמיו (שם) מ"ש הכא
דקאמר אוהביו ולהלן חכמיו א"ר יוחנן לומר שכל המספר דבר
חכמה אפי' מא"ה נקרא חכם.

כתיב והמן נופל על המטה (אסתר ז' ח') נפל מכעי ליה א"ר
אלעזר מלמד שהפילו [מלאך] עליה ואמר [ווי מדברא ווי ממתא]
הגם לכבוש את המלכה (שם) מיד נתלה המן וגו' וחמת המלך

1) עיין מדעס ילקוט שוטוני.

שכב (שם) שתי שכיכות הללו למה אחת למלכו על עולם ואחת
לאחשוורוש. דבר אחר אחת של אסתר ואחת של ושתאי. וכשם
שקלקל זבטל עצת המן כך יבטלו כל מחשבות שוטנינו וישיב
נמולם בראשם.

לראש השנה

בתיב מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית (תהלים ק"ד
כ"ד) ארכו של עולם מהלך ת"ק שנה ורחבו ג"כ ת"ק שנה וגבהו
בכה וים הגדול מקיף העולם כמו כפה. הוא ראשון והוא אחרון
שנאמר אני ראשון ואני אחרון (ישעיה מ"ד ו') והכל גלוי וידוע
לפניו והנסתרות הוא רואה דכתיב אם יסתר איש וגו' ואני לא
אראנו. נאם ה' הלא השמים והארץ אני מלא (ירמיה כ"ג כ"ד)
וכתיב אין חשך ואין צלמות להסתר שם פועלי און (איוב לד כ"ב)
ועתיד הקב"ה להחיות המתים. כיצד עושה נמל שופר גדול ותוקע
כו ז' פעמים תקיעות. בתקיעה ראשונה העולם כלו יתדעש ויהילו
כיולדה. בשניה העפר מתפור והקברים נפתחים. בשלישית
העצמות מתקצצים. ברביעית נמתחים האברים. בחמישית עורות
מתהווים. בששית רוחות ונשמות נכנסו בגופן. בשביעית חיים
ועומדים על רגליהם בלבושיהם שנאמר ה' צבאות יגן עליהם
(זכריה ט' ט"ו) ועומד הב"ה ומסדר I סדרן של באי עולם של
צדיקים ושל חסידים ושל מלכים ושל נדיבים ושל כל נשמה
ונשמה ומוריד חנוך ששמו ממטרון ואת ד' חיות מתחת כסא
הכבוד ומעלה קרח וכל ערתו מתחום ומעמידן על רגליהן ומסדר
דינם בפני הכריות וא"ל כלום ראיתם אלה מבלעדי בשמים
ממעל ובארץ מתחת ואומרים ומי צור וולתי אלהינו וגו'
(תהלים י"ח ל"ב) אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך (תהלים
פ"ו ח') מיד אומר הקב"ה לכל באי עולם ראו עתה כי אני אני
הוא. פי' אני הוא ואין אחר מבלעדי. אני הוא שמחצתי בעה"ז
וארפא לעוה"ב. ואין מירי מציל (דברים ל"ב ל"ט) ליום הדין

(1) פיין חל"ע חום ח' נכס"ו ח"ג נ"ג 16.

מחצתי ואני ארפא (שם) כשם שאדם נפטר מן העולם כך חוזר לעוה"ב שיכירוהו נפטר סומא חוזר סומא חרש חוזר חרש ואח"כ ישוב הקב"ה ומרפא אותו שנאמר בורא ניב שפתים שלום וגו' (ישעיה נ"ז י"ט).

כתיב את הרשום בכתב אמת (דניאל י' כ"א) אדם חוטא כל ימות השנה הקב"ה רשם עליו כיון שבאו י' ימי תשובה אם שב הרשום מתבטל ואם לאו בכת אחת [צ"ל בכתב אמת].

קודם שנברא העולם היה כלו מים ותהו ובהו שנאמר והארץ היתה תהו ובהו וגו' (בראשית א' ב') תהו דומה לקו ירוק המקיף כל העולם וממנו יצא חשך לעולם, ובהו הם אבנים מפולמות ומשוקעות בתהום שמהם יוצאים המים שנאמר ונטה עליו קו תהו ואבני בהו (ישעיה ל"ד י"א) וכשעלה במחשבה לבראות היה הקב"ה מחשב האיך יברא העולם ויעמוד. מפני עונותיו של אדם שעתידים לחטא. והקדים וברא תשובה ואח"כ ברא העולם, וז' דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן תורה וכסא הכבוד, וג"ע, וניהנם, תשובה וב"ה, ושמו של משיח. תורה מנין דכתיב ה' קנני ראשית דרכו (משלי ח' כ"ב) כסא הכבוד מנין דכתיב נכון כסאך מאז (תהלים צ"ג ב') ג"ע מנין דכתיב ויטע ה' אלהים בן בעדן מקדם (בראשית ב' ח'). ניהנם מנין דכתיב כי ערוך מאתמול תפתה (ישעיה ל' ל"ג) תשובה מנין דכתיב במרם הרים יולדו וגו' תשב אנוש עד דכא וגו' (תהלים צ' ג') בית המקדש מנין דכתיב כסא כבוד מרום מראשון (ירמיה י"ז י"ב) שמו של משיח מנין דכתיב יהי שמו לעולם לפני שמש יגון שמו (תהלים ע"ב י"ז).

א"ר יאשיהו (I) אשרי העם יודעי תרועה (תהלים פ"ט י"ז) וכי ישראל יודעים תרועה ואין או"ה יודעים אלא אשרי העם שיודעים לפתות בוראם בתרועה ואימתי בחדש השביעי באחד לחדש.

ד' ברכיה פתח כתיב תקעו בחדש שופר ככסא ליום חגנו (תהלים פ"א ד') וכל החדשים אינם חדשים אלא ככסא שיש בו חג ביומו וזה חדש תשרי.

הוא 1) רשע בעונו ימות ודמו מידך אנקש (יחזקאל נ' י"ח)
כשלא הזהרתם אותו ולא שב מרשעו הוא בעונו ימות — ואתם
את נפשכם הצלתם (שם). כיוצא בו בר"ה אם יתקע שופר בר"ה
בעיר ועם לא יחרדו מיום הדין שבר"ה ספרי חיים וספרי מתיים
לפני הקב"ה וכו' ביום יוצאת נזרה מי יחיה ומי ימות. אם יחרדו
וישכרים את לבם ויעשו תשובה כענין שנאמר יעזוב רשע
דרכו (יחזקאל נ"ח ז') מוטב שאין הקב"ה חפץ במיתתם של
רשעים, כמו שנאמר חי אני נאם ה' אם אחפוץ במות הרשע וכו'
(יחזקאל ל ג י"א). ואם לא, כתיב אם תהיה רעה בעיר וה' לא
עשה (עמוס ג' ו').

שאלו לחכמים 1) נפש החוטאת מה ענשה אמרו חטאים
תדרך רעה (משלי י"ג כ"א) לנבואה החוטא מה ענשו אמרה והנפש
החוטאת תמות (יחזקאל י"ה ד') שאלו לתורה חוטא מה ענשו
אמרה יביא אשם ונתכפר לו דכתיב (וגרצה לו לכפר עליו) ויקרא
א' ד'). שאלו להקב"ה חוטא מה ענשו א"ל יעשה תשובה
ויתכפר לו דכתיב טוב וישר ה' ע"כ יורה הטאים בדרך (תהלים
כ"ה ח'). פי' לעשות תשובה דא"ר יצחק יפה צעקה לאדם בין
קודם נזר דין ובין לאחר נזר דין דתניא ר' עקיבא אומר מפני
מה אמרה תורה הביאו עמר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה
שבשדותי, ושתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן,
ואמרה תורה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם נשמי שנה.
ואמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות שופרות מלכיות שתמליכוני
עליכם זכרונות שיבא זכרוכם לפני למוכה ובמה בשופר. א"ר
אבהו למה תוקעים ומריעים בר"ה שהרי רחמנא אמרה תקעו גבי
ר"ה ולא יותר אלא הוא כדי לערכב השמן.

א"ר יצחק ד' דברים מקרעים נזר דינו של אדם ואלו הן:
צעקה צדקה, שגוי השם, ושגוי מעשה. צעקה מגין דכתיב ויצעקו אל
ה' בצר להם וגו' (תהלים ק"ז ו') צדקה דכתיב וצדקה תציל ממות
(משלי י' ב') שגוי השם דכתיב ויאמר ה' אל אברהם שרי אשתך
לא יקרא עוד שמה שרי כי שרה שמה (בראשית י"ז ט"ז)
וכתיב וברכתי אותה וגם נתתי לך ממנה בן (שם) שגוי מעשה

1) עיין סיקמח זשונה.

2) ל"ל סכום וסוף כנוי לכתובים וכפרט לט' מפלי סגולת כרחשם.

דכתיב וירא ה' את מעשיהם כי שבו וגו' וכתיב וינחם האלהים על הרעה (יונה ג' י') וי"א אף שנוי מקום דכתיב ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וגו' והדר ואעשך לגוי גדול ואברכך (בראשית י"ב ב') ההוא זכותא דארץ ישראל אהניא ליה.

א"ר יהודה ג' ספרים נפתחים בר"ה לפני הקב"ה אחד של צדיקים גמורים והם נכתבים ונחתמים לחיים לאלתר, ואחד של בינונים והם תלוים ועומדים מר"ה עד יו"ה כ, זכו נכתבים לחיים, לא זכו נכתבים למיתה. א"ר אבין מאי קרא ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו (תהילים ס"ט כ"ט) רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה. שמא תאמר הא חזינן רשעים מאריכים ימים וצדיקים שאינם מאריכים, א"ר יוחנן בצדיקים גמורים ורשעים גמורים, או שמא אל דין ג"ע וניהנם קאמר לאחר מיתתם.

תניא בית שמאי [אומרים] ג' כתות עוכרות ליום הדין אחת של צדיקים גמורים ושל רשעים גמורים ושל בינונים, צדיקים גמורים נכתבים לאלתר לג"ע רשעים גמורים לאלתר לניהנם בינונים יורדים לניהנם ומצפצפים ועולים שנאמר והבאתי את השלשית באש וצרפתים כצרף הכסף ובחנתים כבחן את הזהב (זכריה י"ג ט') ועליהם אמרה חנה ה' טמית ומחיה מוריד שאול ויעל (ש"א ב' ו'). וב"ה אומרים רוב חסד (שמות ל"ד ו') מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני (תהלים קט"ז א') אמר רבא מאי דכתיב אהבתי כי ישמע ה' את קולי, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה אימתי אני אהובה לפניך בזמן שתשמע קול תחנוני, אעפ"י שדלה אני במצות לי נאה להושיע.

שאלה מטרוניתא לר"ג כתיב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד (דברים י' י"ז) וכתיב ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום (במדבר ו' כ"ז) נטפל לה ר' יוסי הכהן ואמר לא קשיא כאן בעבירות שבין אדם לחברו וכאן בעבירות שבין אדם לקונו עד שבא ר"ע ולמד כאן קודם גזר דין וכאן לאחר גזר דין (1).

א"ר שמואל בר אבוןא משמיה דרב מנין לגזר דין דצבור שאינו נחתם והא כתיב נחתם עונך (ירמיה ב' כ"ב) אלא אעפ"י שנחתם מתקרא שנאמר מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו (דברים

(1) עיין בגלגל רכס ס"ח.

ד' ז' והא כתיב דרשו ה' בהמצאו (ישעיה ג"ה ו') הא ביחיד
ואימתי הוא קרוב ב' ימי תשובה שבין ר"ה ליוה"כ.
כתיב 1) בענינו של יום זה' סקד את שרה וגו' (בראשית
כ"א א') ר' אלעזר אמר כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו
אמרו המלאכים לפני הקב"ה רבש"ע בנות לום הולכות ושוככות
עם אביהן ומן בעילות ראשונות מתעברות ויולדות מטורים וכד"ר
אלעזר דאמר אעפ"י שאין דרך לאשה להתעבר טביאה ראשונה
בנות לום שלמו בעצמן ונתעברו טביאה ראשונה ואברהם הצדיק
מצטער כל השנים הללו ואין אתה פוקדו דין הוא שתפקדו.
היינו דכתיב וה' סקד את שרה וגו' ויעש ה' לשרה כאשר דבר
(בראשית כ"א א') היינו שהחזירה לנערותיה. ר' חנין בשם ר'
שמואל בר נחמן אמר כל העקרות שהיו בעולם נפקדו עם שרה
ועברו עמה וכשילדה ילדו עמה היינו שאמרה שרה צחוק עשה
לי אלהים (בראשית כ"א ו') ולא זו בלבד אלא כל פסח נתפשט
וכל סומא שהיה בעולם נתפתח וכל יומה נתרפא כשעה שילדה
שרה. ד"א וה' סקד את שרה ב' מפתחות לא האמין חב"ה לא
למלאך ולא לשרף אלא בידו הם נתונים ואלו הן מפתח של
נשמים שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו' (דברים כ"ח י"ב)
ומפתח של תחיית המתים שנאמר הנה אנכי פותח את קברותיכם
(יחזקאל ל"ז י"ב) ומפתח של רחם שנאמר וה' סקד את שרה'
וכן הוא אומר ויזכור אלהים את רחל (בראשית ל' כ"ב).
כתיב 2) אתם נצבים היום כלכם (דברים כ"ט ט') לעתיד
לבא כשיבא הקב"ה ליתן שכר לצדיקים הוא מראה להם בהמות
ולויתן בהמות על אלף הרים ואלף הרים מעלים עשבים והוא
אוכלם. ומנין שהם בהרי אלף רבוצים שנאמר בהמות בהרי
אלף (תהלים ג' י') וכל מה שמדרן [היהרן] מושך הוא שותה
שנאמר יבטח כי יניח ירדן אל פיהו (איוב ט' כ"ג).
כתיב ועשיתם עלה לרוח נחוח לה' פר בן בקר אחד ואיל אחד
כבשים בני שנה שבעה תמימים וגו' ושעיר אחד עזים חמאת
(במדבר כ"ט ב' ה') הרי י' קרבנות כנגד י' ימי תשובה ואם עשיתם
תשובה בהם אתם ב' ים לפני ביה"כ נקיים ואם לאו יש לכם

1) עיין ספיקתא דכתי סו"כ.

2) עיין הנחומא ס' נלנים פרטא חדסא.

עונות כימי השמים על הארץ אלכינום כשלג [בפסיקתא רבתי פ"ט גורם: אם עשיתם תשובה בהם ואתם באים לפני כיו"ב ואפי' יש עונות מן הארץ ועד השמים אני מלבינם כשלג] כמו שנאמר אם יהיו הטאים כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתלע כצמר יהיו (ישעיה א' י"ח). עשר דברות הללו [פי' י' מלות של פסוק הנ"ל. ובפסיקתא רבתי ובילקוט ישעיה גירסא אחרת] כנגד י' הדברות וי' מאמרות שבהם ברא הקב"ה עולמו שכל העה"ז כולו עמד בדין ובדין נתהייב כליה מפני עונותיו של אדם. והקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים ומזכה עולמו נמצא הוא כאלו ברא עולמו בו ביום.

כתיב 1) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים (ישעיה כ"ו ב') אל תקרי אמונים אלא אַמְנִים שעונים אמן וכשביל אמן שיענו הפושעים יעלו מניהנם. כיצד הקב"ה יושב בג"ע ודורש וכל הצדיקים יושבים לפניו וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם. חמה ומזלות מימינו ולבנה ומזלות משמאלו והב"ה דורש להם טעמי תורה חדשה שעתיד ליתן להם לישראל ע"י משיח ואח"כ עומד ורַבְּכָל על רגליו ואומר קדיש ויהיה קולו הולך מסוף העולם עד סופו וכל העולם באים ועונים אמן. ואף פושעי ישראל וצדיקי א"ה שנשתתירו בניהנם עונים אמן מתוך גיהנם עד שנתרעש כל העולם כלו ונשמעים דבריהם לפני הב"ה ושואל מה קול רעש זה ששמעתי ומשיבים מלאכי השרת ואומרים רבש"ע הכל גלוי וידוע לפניך הם רשעי ישראל וצדיקי או"ה שנשתתירו בניהנם שעונים אמן מתוך גיהנם מיד יתגלגלו רחמיו ונוטל מפתחות של גיהנם בידו ונותנם לגבריאל ומיכאל וא"ל לכו ופתחו שערי גיהנם והעלו אותם מניהנם שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים מיר הולכים מיכאל וגבריאל ופותחים שערי גיהנם ומעלים אותם כמו אדם המעלה חברו מן הכור שנאמר ויעלני מכור שאין מטיט היון וגו' (תהלים מ' ג) והיו מיכאל וגבריאל עומדים עליהם ורוחצים אותם וסכין אות ומרפאים אותם ממכות של אש גיהנם ומלכישים אותם מלבושים נאים וטובים ותופשים אותם בידם ומביאים אותם לפני הקב"ה וכל הצדיקים שנאמר כהניך ילבשו צדק (תהלים קל"ב ט') כהניך אלו צדיקי

1) עיין סלכ"ע סוף ז' בבה"ע ח"ג ט' 27.

או"ה שהם מכהנים לפני הקב"ה בעה"ז כנון אנטונינוס בן אסירוס
וחבריהו חסידך ירננו (שם) אלו רשעי ישראל שנקראו חסידים
שנאמר אספו לו חסידי וגו' (תהלים נ' ה') וכשנכנסים לפתחי
ג"ע נכנסים נכריאל וטיכאל תחלה ונמלכין בהב"ה וא"ל הניח
אותם לכנוס ויראו כבודי וכיון שנכנסו יפלו על פניהם ומשתחוים
ומברכים לשמו של הקב"ה ואף הצדיקים הישרים שיושבים לפני
הב"ה יתנו הודאה ושבח להקב"ה שנאמר אך צדיקים יודו לשמך
וגו' (תהלים ק"ט י"ד) ויהיו מקובלים כצדיקים גמורים שלא חטאו
מכאן ואילך לפי ששכרו לכם בתשובה שנאמר קרוב ה' לנשברי
לב (תהלים ל"ד י"ט).

כתיב מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן (ישעיה מ' י"ב)
מלמד שכל הארץ וכל התחומות פרסת רגל אחת ארכן ופרסת
רגל אחת רחבן ופרסת רגל אחת קומתן עד רום רקיע ראשון
ושמים ושמי השמים זרת אחת ארכם זרת אחת רחבם זרת אחת
קומתם.

א"ר אבא בר יהודה טוס שפסל ככהמה הכשיר באדם, פסל
ככהמה עורת שכור חרוץ והכשיר באדם שנאמר לב נשבר ונדכה
אלהים לא תבוז (תהלים נ"א י"ט).

כי גדול יום ה' (יואל ב' י"א) זה ראש השנה, ונורא מי
יצילנו (שם) זה יוח"כ שספרי חיים ומתים לפניו פתוחים.

כתיב תפלה לדוד שמעה ה' צדק וגו' (תהלים י"ג א')
מלפניך משפטו יצא (שם) אומר ישראל רבש"ע אתה יושב
לדין אותנו וקטגורים וסנגורים עומדים לפניך, יהי רצון מלפניך
עיניך תחזינה מישרים, א"ל חייכם כך אני עושה שאני חפץ
בזכותכם שנאמר ה' חפץ למען צדקו (ישעיה מ"ב כ"א).

תניא ר' אליעזר הגדול אומר אין לך כל דבר שעתיד הבק"ה
לעשות לימות המשיח שלא עשה מקצתו בעה"ז ואפילו רוח
סערה שעתיד הקב"ה להביא כבר נעשה מקצתו בעה"ז ומאי
גיהו אלו המתים שהחיה ע"י יחזקאל ועתיד הקב"ה ליתן לכל
צדיק יד ושם בירושלים שנאמר ונתתי להם יד ושם טוב מבנים
ובנות (ישעיה נ"ו ה') ועתיד לנלות להם שם המפורש שבו
נבראו שמים וארץ וכל העולם כדי שיהיו חיים ונקימים לעד
ושהיו עושים אשר ירצו שנאמר שם עולם אתן להם (שם)
מנין שהוא שם המפורש נאמר כאן עולם ונאמר להלן זה שמי

לעולם (שמות נ' ט"ו) מה להלן שם המפורש אף כאן. ד"א שם עולם
אתן להם כדי שלא יכרת שמם מן העולם ויהיו חיים וקיימים
לעולמי עולמים וכשם ששמים וארץ חדשים לא יכלו ולא יפסק
שמם כך הצדיקים לא יכרת ולא יפסק שמם לא מזרעם ולא
מזרע זרעם.

ליום הכפורים.

ברוך שמיא דקודשא בריך הוא שהוא מקום עולמו ואין העולם
מקומו כמו שנאמר כי השמים ושמי השמים לא יכלכלוך (מ"א ח'
כ"ז) קולו 1) חוצב להבות אש מפרק הרים ומשבר סלעים, קשתו
אש חציו שלהבת רוחו לפיד ומגנתו עננים חרבו ברק, יוצר
הרים וגבעות ובורא רוח דכתיב כי הנני יוצר הרים וגבעות ובורא
רוח (עמוס ד' י"ג) וצר העובר במעי אמו, מכסה שמים בעבים,
מוריד טל ומטר, זן ומפרנס כל העולם מקרני ראמים עד בצי כנים
דכתיב פותח את ידיך וגו' (תהלים קמ"ה י"ז) וכתיב 2) מי ימלל
גבורות ה' ישמיע כל תהלתו (שם ק"ו ב') וכי יש לך אדם שיכול
למלל גבורותיו ולהשמיע תהלתו אפי' מלאכי השרת אינם יכולים
לספר כל שבחו אלא מקצת גבורותיו, והוא אחד ואין שני ואין
כמוהו ואין כערכו במלאכים דכתיב כי מי בשחק יערוך לה' וגו'
(תהלים פ"ט ז') אשר לשבחו אין קץ ולתהלותיו אין מספר ולנפלאותיו
אין חקר ולכך אין לו לאדם לספר בשבחו של מקום יותר מראוי
שכל המספר בשבחו יותר מראוי נעקר מן העולם שנאמר היספר
כי אדבר אם אמר איש כי יכולע (איוב ל"ז כ') והוא הטעם כשמזכיר
בשבחו יותר מדי נראה כרוצה לספר בכל שבחו וזה אינו יכול
להיות כמו שכתוב מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו, וקודם
שנברא העולם היה הקב"ה לבדו בגבורותיו ועלה במחשבתו לבראות
העולם והיה מחריש וחשב האידך יברא ויתקיים מפני עונותיהם של
בני אדם וברא תשובה קודם שברא העולם וע"ז נתן דוד הע"ה שבח
להקב"ה ואמר אם עונות תשמר יה' ה' מי יעמוד (תהלים ק"ל ג')
ומנין שהקב"ה תופש האדם לפי מעשיו דתנן (אבות פ"ג מ"ט)
הכל צפוי וחרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה

1) עיין שמואל רמב"ם וחדו"ע אורח קודש, 2) עיין סדר"א פ"ב.

כיצד אדם יוצא לשוק ונשבע לשקר על מקח וממכר, רואה נשים ומהרהר נכנס לפני השלטין ואינו מתנקה מלספר לשון הרע ונכנס לכיתו מלא עונות, ישן על מטתו ומפקיד רוחו ביד הקב"ה שנא' בידך אפקיר רוחי (תהלים ל"א ו') אמר דוד לפני הקב"ה אם אתה נובה מאדם עני לא יעמוד לעולם ממטתו אלא כראת תשובה בעולמך שאע"פ שחטא כיון שעשה תשובה מוחלין לו ואף לאחר נזר דינו שנאמר מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו (דברים ד' ז'). המסית בסתר והמחרף בגלוי והמציא דבה רעה על חבריו שלא ראה בעיניו, הרומזים בעיניהם הקורצים כשפתותיהם עליהם הכתוב אומר יטמך על רשעים פחים וכו' (תהלים י"ד) יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות (שם מ"ב ד').

כתיב מה תעשו ליום פקודה (ישעיה י"ג) שתי פקידות הללו למה אחת ליום המיתה ואחת ליום הרין, ליום המיתה דכתיב ומה אעשה כי יקום אל וכו' (איוב ל"א י"ד) ואין מועיל לא עושר ולא ממון לא אח ורע ולא חכמה וכינה לא עצה ונכורה ומי משיב ליום עברה ומי יכול לפדות את עצמו שנאמר אח לא פדה יסרה איש לא יתן לאלהים כפרו (תהלים מ"ט ח'). אמר הקב"ה לישראל! בני לא הועיל בכס לא יסורים קשים ולא תוכחות ולא התראה לא גלות, לא עניות, לא הבטחה ולא אריכת רוח ולא צווי ולא שליח ולא ברכות ולא קללות ולא יראה ולא פחד ולא אימת חמות ולא חבוט הקבר ולא דין ניהגם ולא בה"ט שחרב ולא שמי המחולל בין הגוים. והוא כל מי שעמד כרשעו גדון [כדינים] משונים וכל הטובות שעשה לא תזכרנה לו, ועליו אמר איוב כל ימירשע הוא מתחולל (איוב מ"ז כ') פי' הוא מת וחלל, ועתיד ליתן דין וחשבון לפני הקב"ה על המעשה שעשה בעוה"ז מה תעשו ליום פקודה וליום ה', החוטא בעיניו עיניו כחות, כאזניו שומע חרפתו, בסוף אין דבריו נשמעים, בעצה פרנסתו מתמעפת, במחשבה חייו נדחקים בלשונו יסורים מביא עליו, בידיו יורד מכבודו, בלבו מת בדאגה, ברגליו שנותיו מתקצרים, ביצרו יצרו מעיד עליו, החוטא ומחטיא את אחרים קובר אשתו ובניו, החוטא בליצנות נזר דינו נחתם

1) עיין מרגליות דבי רב ככה"מ ח"ב נ"ד 120 — וכו' חלונני נ"ו
251 סיון ה' המסחיל הקב"ה חונן לישראל לא יועילו ככס וכו' ונרעס ע"י החכם
ע"ל כמזכיר של החכם מ"ט חלק ו' נ"ד 19.

המתחבר לרשע טורד עצמו מן העולם. הנושא פנים לרשע הרי זה ממרגיזי אל, המרמה בדרכיו מתחבל כנופו, המסית חברו ומטהו מדרך טובה לדרך רעה הרי זה מנאיץ, המלעיג על המצות אין מרחמין עליו מן השמים, המלעיג על תלמידי חכמים אין רפואה אל מכתו, והמלעיג על עניים לסוף ימות בעוני, לפיכך מה הנאה יש לאדם לחטוא כי בעל כרחו ימות ויצא מן העולם הזה לעוה"ב וידינו לשם בטלאכים אכזרים אם לא ישוב ויכנע רום לבבו, וראה כמה עשירים שיצאו מן העולם בפחי נפש ונצרכו לבריות וכמה גבורים יצאו מן העולם חלשים, כמה חכמים היה בהם וחכמתם לתקלה, כמה נולדו להם בנים ולא שמחו בבניהם ותקלה אירע להם, וכמה חתנים לא שמחו בחופתן, וראה דרכך לפניך וחכם ואת מצות אלהיך שמור כי זה כל האדם, וכן הוא אומר הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וכן הוא אומר ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת המות את הטוב ואת הרע (דברים ל' ט"ז) באיזה דרך שיחפוץ האדם לילך הרשות בידו, הנביר עליו יצרו והלך בדרכי לבו לא יוסיף עוד לעשותו וישוב על מה שעשה ומן השמים ישמעו לו ומוחלין לו, כמ"ש ויתפללו ויבקשו וישובו מדרכם הרעה ואני אשמע מן השמים (דהי"ב' י"ד), וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנא' שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע י"ד ב') וגדולה תשובה שמארכת ימיו של אדם שנא' ובשוב רשע מרשעתו (יחזקאל י"ח כ"ז) והיכי דמי בעלי תשובה א"ר יהודה אמר רב כל שבא דבר עבירה לידו וניצל ממנה, א"ר יהודה אמר רב כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך (ישעיה ס"ד ג') ופליגי דר' אבהו דא"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שנא' שלום שלום לרחוק ולקרוב (ישעיה נ"ז י"ט) רשב"י (אומר 1) אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה זוכר [אכד] הראשונות שנאמר צדקת הצדיק לא תצילנו (יחזקאל ל"ג י"ב) ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו הראשונות שנא' ורשעת הרשע וגו' ביום שובו מרשעו (שם ל"ג י"ב) א"ר אלעזר ב"ר צדוק למה צדיקים גמורים דומים בעוה"ז לאילן שכלו עומד במקום טהרה ונופו נוטה במקום טומאה, נקצץ נופו נופל למקום טהרה, כך הקב"ה מביא יסורים על הצדיקים בעוה"ז

(1) עיין קדושין ס"ח דף ט' ע"ב.

כדי שיירשו העוה"ב שנאמר והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישנא
מאד (איוב ח' ז') והרשעים דומים לאילן שעומד במקום טובא
כולו ומשפיע לחם הקב"ה טובה כדי להורידם למדרגה התחתונה
שנאמר יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות (משלי י"ד
י"ב) וכן אמר קהלת יש צדיק אובר בצדקו (קהלת ז' ט"ו). ר' יעקב
סבר שכר מצות בהאי עלמא ליכא שחרי מי שאמר לו אביו עלה
לבירה וחבא בזולות ועלה ועשה צווי אביו ושלח האם ונטל הבנים
וברדתו נפל ומת היכן אריכות ימיו של זה וטובתו שנאמר למען
ייטב לך והארכת ימים, אלא למען ייטב לך לעולם שכלו טוב
והארכת ימים לעולם שכלו ארוך זה העוה"ב ושטא תאמר כלום
מעח"ב הוי [כמס' קדושין גורס ודלמא לאו הכי הוי] ר' יעקב [מעשה]
חזא ורבנן סברי שכר מצות בהאי עלמא נמי איכא והאי שעלה
לבירה ונפל ומת סולם רעועה הוי דקבועה הויקא וכל היכא דקביע
הויקא לא סמכינן אניסא דכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע
שאלו והרגני (ש"א ט"ז ב') ואותו שזכותיו מרובים על עונותיו
מטיבין לו ואמר אביו דעברי ליה יום טוב ויום ביש אבל בצדיק
גמור לעולם מטיבין לו והא דאמר צדיק ירע לו ויש צדיק אובר
בצדקו איירי בצדיק שאינו גמור ומביאים עליו רעות לצורפו
להביאו לחיי העה"ב, ורשע ומוב לו ברשע שאינו גמור או שמא
מקבץ ממון בשביל בניו או יורשיו ויהיו טובים ומשגמר יחזור
לענין תשובה, וכן התשובה עדיפא דהרי תנינא עבר אדם על כל
עבירות שבתורה בין שעשה תשובה בין לא עשה תשובה יה"כ
מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בכשר שאם
עשה תשובה יוה"כ מכפר לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר, ותניא
על מה תשובה מכפרת על עשה ולא תעשה, ועל מה התשובה
תולה ויוה"כ מכפר על כריתות ומיתות ב"ד ועל לא תעשה גמור
דתניא (יומא פ"ו ע"א ומכילתא יתרו פ"ז) ר' אלעזר אומר אי אפשר
לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר
נאמר נקה הא כיצד מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים
בתשובה, ור' ישמעאל היה דורש ארבעה חלוקי כפרה ותשובה עם
כל חד וחד, אדם עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זו משם
עד שמוחלין לו שנאי שובו בנים (ירמיה ג' י') עבר על לא תעשה
תשובה תולה ויו"כ מכפר שנא' כי ביום הזה יכפר וגו' (ויקרא י"ז ל')
עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה, תשובה ויוה"כ תולין

ויסורים ממרקים שנאמר ופקדתי בשבט פשעם וכנגעים עונם
(תהלים פ"ט ל"ג) אבל מי שיש בידו חלול השם כגון שעשה
עונות בפרהסיא לפי שאחרים למדים ממנו ונמצא הוטא ומחטיא
אחרים אין כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורים
למרק אלא כלם תולים ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באוני וגו'
אמר ה' אם יכפר וגו' (ישעיה כ"ב י"ד) והיכי דמי חלול השם כגון
מאן דשקיל בשרא ולא יהיב דמי לאלתר לפי כשמאחר לפרוע
המכח הוא גולן ולמד ממנו לנזול, ולא אמרו אלא באתרא דלא
תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה, ואמר רבי יוחנן כגון אנא
דמסגינדנא ד' אמות בלא תורה ובלא תפלין לפי דאין הכל יודעים
דנחלשתי בגרסתי ולמדים ממני בת"ת, ור' נחמן בר אבורומי
[אבדימי] אמר כל שחבריו מתביישין מחמת שמועתו פי' מחמת שם
רע היוצא עליו שאחרים למדים ממעשיו, אכיי אמר כדתניא ואהנת
את ה' אלהיך (דברים ו' ה') כדי שיהיה ש"ש מתאהב על ידך
שיהא אדם קורא ומשמש ת"ה ודבורו בנחת עם הכריות ומקחו
ומתנתו בשוק נאה ונושא ונותן באמונה מה הכריות אומרים עליו
אשרי פלוני שלמד תורה אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו
שלמדו חכמה אוי להם לבריות שלא למדו תורה, ראו פלוני שלמד
תורה כמה נאין מעשיו וכמה מתוקנין דרכיו ועליו הכתוב אוטר
ואמר לך עבדי אתה ישראל אשר בחרתיך [צ"ל ויאמר לי עבדי
אתה ישראל אשר כך אתפאר] (ישעיה מ"ט ג') ובזמן שקרא ושמש
ת"ה ואין דבורו בנחת עם הכריות אומרים עליו אוי לפלוני שלמד
תורה ולרבו שלמדו חכמה ראו כמה מקולקלים דרכיו ועליו כתיב
באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו (יחזקאל ל"ז כ').

מפרסמים החנפים מפני חלול השם שנאמר ובשוב צדיק
מצדקו ועשה עול כל צדקותיו לא תזכרנה לו עוד (יחזקאל ל"ג י"ו)
והמעם שלא יאמרו בני אדם שאינם יודעין מעשיו ראו זה חסיד מה
אירע לו וכל אותן דאמרינן (סנהדרין פ' חלק אין להם חלק לעה"כ
כגון המינים והאפיקורסים והאומרים אין תחיית המתים מן התורה
ואין תורה מן השמים והקורא בספרים החיצונים וזה הלוחש על
על המכה ואומר כל המחלה וגו' והפורק עול והמפר ברית כבשר
והמגלה פנים כתורה שלא כהלכה והמלכין פני חבירו ברכים והבא
על אשת איש ורבים כאלה הוו, ודוקא בשלא עשו תשובה שאין
להם חלק לעוה"כ אבל אם עשו תשובה יש לכלם חל"ה, לכך

הוחינם הנביא ואמר שובו וגו'. האומר אחמא ואשוב אין מספיקין
בידו לעשות תשובה. האומר אחמא ויזה"כ מספר אין יזה"כ מספר
ועבירות שבין אדם לחברו אין יזה"כ מספר עד שירצה את חברו,
א"ר יצחק כל המקניט את חברו אפילו בדברים צריך לפייסו שנא'
אם ערכת לרעד וגו' (משלי ו' א') עשה זאת בני והנצל (שם) וצריך
לפייסו בני שורות של ג' בני אדם והמבקש צריך יותר מני פעמים
[ביומא פ"ח הגירסא: כל המבקש ממו מחברו אל יבקש ממנו יותר
מני פעמים] שנא' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו' (בראשית
ג' י"ז) אם סת מוליד עשרה בני אדם על קברו ואומר חמאתי לה'
אלהי ישראל ולפלוגי זה שחבלתי בו. ואמר רבא כל המעביר על
מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו. ומהא דא"ר יוחנן כל ת"ח שאינו
נוקם ונוטר איבה כנחש אינו ת"ח לא תקשי לרבא הא בדפייסו
ליה והא דר' יוחנן איירי בדלא פייסי ליה.

כתיב אשרי נשוי פשע (תהלים ל"ב א') וכתיב מסכה פשעיו
לא יצליח (משלי כ"ח) לא קשיא כאן בחומא מפורסם וכאן בחומא
שאינו מפורסם. איכא דאמרי כאן בעברות שבין אדם לחברו וכאן
בעברות שבין אדם למקום (יומא פרק ח').

הרואה קרי ביוה"כ ידאג כל השנה כלה ואם עלתה לו שנה
מובטח לו שהוא בן העוה"ב ותדע שכל העולם רעב והוא שבע.
ת"ד י' פעמים היה מזכיר כה"ג את השם כו ביום. ג' פעמים
בוודוי ראשונה וג' פעמים בשניה וג' בשעיר המשתלח ואחר
כגורלות. המצנפת של כה"ג היתה מכפרת על נסי הרוח (1) יבא
דבר שבגבוה ויכפר על דבר גבוה. אבנט היה מכפר על הדבור
הלב. חשן על הדינים דכתיב ועשית חשן משפט (שמות כ"ח ט"ז)
אפור היה מכפר על עבודה זרה דכתיב ויעש אותו נדעון לאפור
(שופטים ה' כ"ז) מעיל היה מכפר על לה"ד שנאמר ונשמע קולו
כבאו אל הקדש (שמות כ"ח ל"ח) יבא דבר משמיע קול ויכפר על
הקול. ציץ היה מכפר על עזי פנים. כתיב והיה על מצחו תמיד
(שם כ"ח ל"ח) וכתיב ומצח אשה זונה היה לך (ירמיה ג' ג) מכנסים
היו מכפרים על הערוה. כתונת היתה מכפרת על שפיכת דמים
כדכתיב ויטבלו את הכתנת ברם (בראשית ל"ז ל"ז) ועכשיו שאין
מה"ט תשובה תפלה וצדקה מכפרין שנא' עשה משפט וצדקה נבחר
לה' מזבח (משלי כ"א ג) ואמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה'.

(1) ע' עכין דף ע"ז.

מדרש במירת משה רבינו ע"ה.

(נוסחא ב')

כתיב (1) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלגה (משלי ל"א כ"א) כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה לא אמרו אלא כנגד משה רבנו ששקל הקב"ה כל הצדיקים כנגדו והיה משה מכריע את כולם. מה עשה הקב"ה מרוב חבתו של משה הביא כל מעשה בראשית ונתנם בכף מאזנים ומשה בכף מאזנים השני והיה משה מכריע את כולם.

אדם ומשה למה היו דומין לשני רופאים גדולים, אחד מהם נשכו נחש ולא היה יודע עיקרון לרפא את עצמו ומת, ואחד מהם כל מי שהנחש נושכו היה מרפא אותו, איזה גדול לא זה שהוא מרפא את הכל, כך אדם הראשון מה כתב בו, הנחש השיאנו אוכל, ומת מעטיו של נחש, אבל משה עשה נחש נחשת וכל מי שהנחש נושכו היה מביט בו ומתרפא שנאמר והיה כל הנשוק וגו' וראה אותו וחי, הרי משה גדול מאדם וראשון.

נח ומשה למה הם דומים לשני בני אדם שהביאו דורין למלך נכנס הראשון ונטל המלך מידו והריח לו ולא נתקבל עליו נכנס השני וכיון שנטל המלך מידו א"ל הוי יודע שנסעוד אצלך בכל יום שני פעמים ערבית ושחרית, כך היה נח כשהיה מקריב קרבן לפני הקדוש ברוך הוא כתב וירח ה' את ריח הנחות וגו'. אבל משה כשהקריב קרבן א"ל הקב"ה הוי יודע שנסעוד אצלך בכל יום שני פעמים שנאמר את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, הרי משה גדול מנח.

אברהם ומשה למה הן דומין למטרונה אחת שהיו לה שני בנים אחד מהם נטל כלי קוזמריאה והלך ומשכנן לאחר, ואחד מהם הלך ופרה אותן, איזה מהן חביב לא זה שפראם, כך אברהם אבינו בשביל דבר אחד משכנן והשכין את ישראל במצרים שנאמר ויאמר לאברהם ידע תדע וגו' אבל משה הלך ופראן שנאמר שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו.

יצחק ומשה למה הן דומין לנר ועששית, הנר ככה מהערב והעששית היתה דולקת עד הבקר, איזה גדול לא עששית, כך יצחק בשביל שהביט בשכינה כהו עיניו, אבל משה עלה למרום

(1) עיין דברים כג ט"ז.

ונסתכל בדמותו של הקב"ה שנאמר ודבר ה' אל משה פנים בפנים
ומה כתב ומשה בן מאה ועשרים שנה לא כהתה עינו ולא גם לחו
הרי משה גדול מיצחק.

יעקב ומשה למה הן דומין לשני בני אדם שיררו לקניגין
אחד מהן תפש את הארי ועשה עמו מלחמה ונצחו הכישו הארי
ואחד מהן ירד לקניגין שהיה מלא אריות. כשראו אותו הלכו
ועטרו אותו עטרות ונפלו לפני רגליו. איזה מהן גדול. לא זה
שנפלו לפני רגליו. כך יעקב ירד מלאך אחד ועשה עמו מלחמה
ואעפ"י שנצחו הכישו שנאמר ויזרח לו השמש והוא צולע על
ירכו. אבל משה עלה למרום וראו המלאכים וברחו מפניו שנאמר
עלית למרום שבית שבי. הרי משה גדול מיעקב.

יוסף ומשה למה הן דומין לנזיר ושקרן. נזיר היה לו חבית
של יין בתוך ביתו פקדון ושקרן היה לו חבית של יין בתוך ביתו
בא יוה"כ ונתענו שניהם מן היין איזה מהן גדול לא זה השקרן
כך היה יוסף נזיר מאשת אדוניו שנאמר ואיך אעשה הרעה הגדולה
וגו'. אבל משה היתה אשתו עמו ולא שכב עמה הרי משה גדול
מיוסף.

ולא עוד אלא ששקלו הקב"ה עם כל מעשי בראשית שברא
בששת ימי בראשית והיה משה מכריע. כיצד ביום הראשון ברא
הקב"ה אור שנאמר ויקרא אלהים לאור יום ובמשה כתב
ויקרא אל משה. כך התורה נמשלה לאור שנאמר כי נר מצוה
ותורה אור. עלה משה למרום ושבה אותו שנאמר עלית למרום
שבית שבי. איזה גדול השביה או מי ששבה אותה. הרי משה
גדול מן האור.

ביום השני ברא הקב"ה רקיע וכתב ביה ויקרא אלהים לרקיע
שמים. ובמשה כתב ויקרא אל משה. הרי שניהם שוים. משל
לשני בני אדם. האחד היה לו רשות לילך בתוך חצרו של חברו
והאחד אין לו רשות לילך. כך הרקיע אין לו רשות לילך בארץ
אבל משה עלה לרקיע. הרי משה גדול מן הרקיע.

ביום הג' ברא את המים שנאמר ולמקוה המים קרא ימים
ובמשה כתב ויקרא אל משה. הרי שוים. משל לשני איפרכין
שהיו מחלכין בדרך אחד מהם חטמין לגיונותיו מפני חברו והאחד
עבר כך משה כשראה אותו הים ברה שנאמר הים ראה וינס
הרי משה גדול מן הים.

ביום הרביעי ברא הקב"ה מאורות שנאמר ויברא אלהים את שני המאורות וגו' וכתב בהן לכלם בשם יקרא ובמשה כתב ויקרא אל משה. הרי שוים. משל למלך שהשיא את בתו בא העבד להאיר את הפנים לפני הכלה. ולא הגיחו החתן. כך אמר משה לפני הקב"ה אין רצוני שיאירו שמש וירח אלא אתה שנאמר וה' הולך לפניכם יומם. הרי משה גדול מן האורות.

בחמישי ברא ה' בהמות ועופות והביאן משה ושחטן לישראל שנאמר הצאן ובקר ישחט להם. איזה גדול השוחט או הנשחט [כאן חסר בכ"י פריש נו' 710 מרף ק"ו עד רף קכ"ב וצריך להוסיף כאן ע"פ נוסחא הא' בבחמ"ד ח"א: התחיל לברך משה] כל שבט ושבט בפני עצמו כיון שראה שקצרה השעה כללן כולן בברכה אחת ואמר להם לישראל הרבה צערתי אתכם על התורה ועל המצות. עכשיו מחלו לי. א"ל אדוננו משה רבנו טהול לנו. הרבה הכעסנוך והרבינו עליך מרח מחל לנו. א"ל מהול לכם. יצתה ב"ק ואמרה אין לך חיים בעולם אלא חצי שעה. א"ל במקשה מכס כשתכנסו בארץ זכרו אותי ואת עצמותי ואמרו אוי לכן עמרם שרץ לפנינו כסוס ונפלו עצמותיו במדבר. באותה שעה בכו ישראל במרד וא"ל משה רבנו אם אתה פורש ממנו מה יהיה עלינו. השיב להם בני כל אותן הימים היה הקב"ה עמכם אף עתה הוא היה עמכם. שמא תאמרו כל אותם הנסים והנפלאות שנעשו לכם על ידי בשבילי נעשו. לא נעשו אלא בשביל רחמיו של הקב"ה שנאמר טוב ה' לכל וגו'. כל מה שעשה בשביל כבודו עשה. אם תכחשו בו באמת הוא יעשה כל רצונכם. באותה שעה פתחו ישראל פיהם ואמרו אלהים לנו מחסה ועז וגו'. עד כאן עלתה לו רביעית שעה יצתה ב"ק ואמרה לו משה למה תצער עצמך אין לך חיים בעולם אלא רביעית שעה. מיד עמד משה וברך כל ישראל וערך להם ברכות בפני עצמן ותוכחות בפני עצמן. כיון שראה משה ברוח הקדש מדת העולם שכר טוב ותשועות גדולות שעתיד הקב"ה לעשות להם לעתיד לבא. א"ל אשריך ישראל מי כמוך וברכך בשלום ועמד על רגליו ונתן את קולו בבכי ובכה במר גפש ואמר לישראל בשלום אראה אתכם בתחיית המתים לעתיד לבא אראה אתכם. ויצא מלפניהם בכביה גדולה. ונתנו קולם ובכו במר גפש וזעקו וזעקה גדולה ומרה עד שעלתה בכייתם לשמי מרום. מה עשה משה קרע את חלוקו

ותלש את זקנו וסלש ראשו בעפר ונטל את מעילו וכסה את ראשו
כאבל ונכנס לאהלו בקול זעקה וטרה והיה בוכה ומספיק בשתי
ידיו ואמר אוי לי שבאת עלי זעקה אוי לרגלי שלא דרכו בארץ
ישראל אוי לידי שלא קטפו ספירותיה אוי לרגוני שלא אבל
ספירות של ארץ זבת חלב ודבש. ואל יעלה על לב איש שמשח
רבינו היה מצטער על אכילת הספירות כי הכל רמז לקיום המצות
הנוהגות בה יותר משאר הארצות לפי שהיא חכיבה מכל הארצות
שנאמר אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד ונו' והיא נבראת תחלה
שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות אלו מדברות וראש עפרות
תכל זה ארץ ישראל שנקראת ארצו של הקב"ה שנאמר משחקת
בתכל ארצו ולמה נקרא שמה תכל שהיא מתובלת בכל דבר
שבכל הארצות יש בו משה שאין בו אבל א"י אינה חסרה כלום
שנאמר לא תחסר כל בה ד"א למה נקרא שמה תכל על שם תכלין
שבתוכה זו תורה שנאמר הנחמדים מזהב ומסו רב וכן ארז"ל
בבראשית רבה שם האחד פישון הוא הסוכב את כל ארץ החוילה
אשר שם הזהב א"ר יהושע בן לוי חוילה זו ארץ ישראל ולמה
נקרא שמה חוילה מפני שמיחלת להקב"ה שנאמר החילי לאלהים
כי עוד אורגו אשר שם הזהב זו תורה שנאמר וזהב הארץ
ההיא טוב א"ר יוחנן מכאן שאין תורה כתורת ארץ ישראל ואין
חכמה כחכמת ארץ ישראל שם הכדלח ואכן השם יכול ככדלח
של סטמים דכתב ועינו כעין הכדלח יגיד עליו רעו ואכן השם מה
שם אכן טובה דכתב אבני שהם אף בדלח אכן טובה שם הכדלח
שם תלטוד תורה והנדות תקיפות וגמטריאות לכך היה משה רבנו
מתאוה לראותה והיה אומר אעברה נא ואראה את הארץ הטובה
זו ארץ ישראל החר הטוב הזה והלבנון זה בית המקדש שנקרא
לבנון על שם שמלבין את עוגותיהם של ישראל שנאמר אם יהיו
חמאיכם כשנים ונו' וכן ארז"ל (סוטה י"ד) מפני מה נתאוה משה
לכנוס לארץ וכי לאכול מסריה היה צריך או לשבוע מטובה אלא
כך אמר משה הרבה מצות נצטוו לעשות ואין מתקיימות אלא
בארץ אכנס לארץ כדי שיתקיימו כולם על ידי א"ל הקב"ה משה
כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר עליהם מעלה אני עליך כאלו
עשיתם וקיימתם כולם יכול כאחרונים ולא כראשונים ת"ל ואת
עצומים יחלק שלל א חלק לו ברבים שאני נותן לו שכרו

כאברהם יצחק ויעקב שהיו עצומים בתורה ובמצות. תחת אשר
הערה למות נפשו. שמסר עצמו למיתה בשביל ישראל
שנאמר ואם אין מחני נא ונו' והוא חמא רבים נשא. לכפר
במעשה העגל, ולפושעים יפניע. לבקש רחמים על פושעי
ישראל שיחזרו בתשובה ואין פגיעה אלא תפלה שנא' אל תפגע
בי. עד כאן עלתה לו רגע וחצי. מה עשה משה נמל את המגלה
וכתב עליה שם המפורש ומסר ליהושע ולא מלא לכתוב עד
שהגיע שעה אשר בה ימות. באותה שעה אמר הקב"ה לגבריאל
הבא לי נשמתו של משה. השיב גבריאל לפניו ואמר רבש"ע
מי שהוא שקול כנגד ששים רבוא היאך אני יכול לעשות לפני
חציפות. מיד אמר למיכאל לך והבא לי נשמתו של משה. מיד
בכה מיכאל אמר [לו לגנעאל] הבא לי נשמתו של משה. אמר
לפניו רבש"ע אני היית רבו והוא היה תלמידי אני יכול לטול
נשמתו. בא סמאל ועמד לפני הקב"ה ואמר רבש"ע כלום משה
רבן של ישראל גדול מאדם הראשון שכראת בעולמך בצלמך
וכדמותך. כלום הוא גדול מאברהם אוהבך שהושלך לכבשן האש
על קדושת שמך. כלום הוא גדול מיצחק שנעקד על גבי
המזבח ומיעקב בנך בכורך ומשנים עשר בניו נמיעך וכולם לא
נמלטו מידי. תן לי רשות ואטול נשמתו. א"ל הקב"ה כולם לא
היו בדמות זה. א"ל מהיכן אתה יכול לטול נשמתו. אם מפניו
הפנים שהיו כנגד פני שנאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים
היאך אתה יכול להתקרב אליהם. אם תאמר מידיו. הידים שקבלו
את הלוחות היאך אתה יכול להתקרב עליהם. אם תאמר מרגליו
כבר נגשו אל הערפל שלי היאך אתה יכול להתקרב אליהם. אין
לך רשות בכל אבריו. אמר רבש"ע אעפ"כ תן לי רשות לטול
נשמתו. א"ל הרשות בידך. מיד יצא סמאל בשמחה גדולה
מלפני הקב"ה וחנר את חרבו ולבש אכזריות ונתעטף בכעסו
והלך אל משה בחמתו. כיון שנסתכל שחיה יושב וכותב שם
המפורש וזיקוקין של אש יוצאין מפיו וזוהר מאמרו מבהיק כשמש
והיה דומה למלאך ה' צבאות היה סמאל מזדעזע. אמר בלבו ודאי
אמרו המלאכים אמת שאין יכולין לטול נשמתו. מיד חשבו עיניו
של סמאל מזוהר עיניו של משה וכשראה סמאל זוהר פני משה
מיד נפל על פניו ביראה ופחד ואחזו חיל כיולדה ולא מצא שתחון
פה לדבר בפניו עד שאמר לו משה רבינו סמאל סמאל אין שלום

אמר ה' לרשעים, מה אתה עושה, מה אתה עומד לנגדי, א"ל הניע
זמנך להפטר מן העולם תן לי את נשמתך, א"ל מי שלחך אצלי
א"ל מי שברא העולם והנשמות, א"ל איני נותן לך נשמתך, א"ל
והלא כל הנשמות של באי עולם בידי מסורות, א"ל יש בי כח
גדול מכל באי עולם, א"ל איזה כחך ומה הוא, א"ל אני בן עטרם
שיצאתי מהול טמעי אמי (וכן ארז"ל במס' סוטה) ותרא אותו כי
טוב הוא שגולד מהול וחכ"א כשעה שגולד משה נתמלא כל הבית
אורה כתיב הכא כי טוב וכתיב וירא אלהים את האור כי טוב) ובו
ביום דברתי עם אבי ואמי, וכשהייתי בן ג' חדשים נתנבאתי ואמרת
אני עתיד לקבל התורה מתוך להבי אש, (ולזה רמזו רז"ל שאמרו
ותפתח ותראהו את הילד, ותרא מיבעי ליה, א"ר יוסי בר חנינא
שראתה עמו שכינה וזה היה בסוף ג' חדשים וכן כתב ותצפנהו ג'
ירחים) וכן שמנים שנה עשיתי אותות ומופתים במצרים והוצאתי
משם ששים רבוא וקרעתי היס לייב קרעים והפכתי מ' טרה למתיקה
ופסלתי שני לוחות אבנים ועליתי לרקיע וראיתי שכינה ודברתי
עמה פנים בפנים וקבלתי את התורה מתוך להבי אש מימינו
ומשמאלו של הקב"ה וכתבתי מסיו תר"ג מצות ולמדתי אותן
לישראל, מי יש בכל באי עולם יכול לעשות כמוני, רשע לך
מפני שאין אני נותן לך את נשמתך, עד כאן עלה לו למשה רנע,
יצתה בת קול ואמרה לו למשה למה תצער עצמך שאין לך חיים
אלא רנע אחד, מיד חזר סמאל לדבר לפני הנבורה, באותה שעה
קצף ה' עליו וא"ל צא והבא לי נשמתו של משה השיב סמאל
ואמר רכש"ע אם אתה אומר לי צא לניהנם והפוך תחתונה לעליונה
ברנע אחד אעשה ולא אאחר לעשות דבריך, אבל לפני בן עטרם
איני יכול לעמוד, א"ל הקב"ה מפני מה א"ל מפני שהומה לשרף
של מרכבה שלך וייקוקין יוצאין מסיו בדברו עמי וזוהר פניו דומה
לזוהר השכינה, בבקשה ממך אל תשלחני אצלו, שאיני יכול
לעמוד לפניו ברבר זה, קצף הקב"ה עליו וא"ל מאש של ניהנם
נבראת ולאש אתה עתיד לחזור, כתחלה יצאת מלפני בשטחה
גדולה וכשראית שבחו וגדלו אתה אומר לי איני יכול לעמוד לפניו
גלוי וידוע לפני שאתה עתיד לחזור לפניו בבקשה גדולה, מיד
הלך סמאל ועמד לפני משה וא"ל משה כך אמר לי הקב"ה צא
והבא לי נשמתו של משה מה עשה סמאל באותו שעה נטל חרבו
מתערה ועמד על משה, מיד עמד באימה גדולה וקצף עליו ונטל

מטה אלהים שחקוק עליו שם המפורש והכה לסמאל וגער בו בכל
כחו בקול גערה גדולה עד שננס מלפניו. ע"כ עלתה לו חצי רגע.
צתה ב"ק ואמרה לו משה למה תצער עצמך כי הגיע סוף שעת
מיתתך. מיד עמד משה בתפלה לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע
זכור יום שנגלית עלי בסנה. זכור את יום שעליתי לפניך על הר
סיני וקבלתי תורתך ונתתיה לעמך ישראל. בבקשה ממך אל רחום
וחנון אל תמסרני ביד מלאך המות. באותו שעה יצתה ב"ק ואמרה
לו כבר קבלתי תפלתך אני בעצמי מטפל בך בקבורתך. מיד עמד
משה רבנו וקדש עצמו כשרפי הוד וירד הקב"ה משמי השמים
העליונים לקבל נשמתו של משה. כיון שראה הקב"ה נפל על פניו
וא"ל רבש"ע במדת רחמך בראת עולמך ובמדת רחמך אתה מנהיגו
הנהיג עמי במדת רחמך. יצתה ב"ק ואמרה משה אל תירא כי ילך
לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. ג' מלאכים ירדו עם הקב"ה באותו
שעה. מיכאל גבריאל וגנעאל. [נוסחאות אחרות זנויאל או זנוגאל
או זנוגיאאל] גבריאל הציע מטתו של משה. מיכאל פרש בגד ארגמן
וגנעאל הניח כר של מילת למראשותיו. עמד הקב"ה במראשותיו
וגנעאל במרגלותיו וגבריאל מצד זה ומיכאל מצד אחר. א"ל הקב"ה
הקף שתי רגליך זו לזו. הקי. שוב א"ל הנח שתי ידיך על החזה
והניחם. שוב א"ל השקע עפעפי עיניך זו על גב זו והשקיעם.
באותו שעה קרא הקב"ה לנשמתו של משה וא"ל בתי מאה ועשרים
שנה קבצתיך [קצבתך] בגופו של משה. צאי ואל תאחרי שהגיע
קצך לצאת. מיד השיבה להקב"ה יודעת אני שאתה אלהי הרוחות
והנשמות ובידך נפש החיים והמתים ואתה בראתני ואתה יצרתני
וגתתני בגופו של משה ק"ב שנה. מי הוא שיש לו גוף טהור
כמשה. איני רוצה לצאת ממנו. שוב א"ל אל תאחרי כי בא קצך
הרי אני מעלה אותך לשמי השמים העליונים ואושיבך בכבוד תחת
כה"כ. כיון שראה משה שנפשו מתקשה לצאת ממנו א"ל תאמרי
שישלוט מה"מ. א"ל לא יעשה הקב"ה כי הצלת נפשי ממות תאמרי
שאני נדחת לגיהנם. א"ל ואת רגלי מדחי א"ל ולהיכן את עתידה
לילך. א"ל אתהלך לפני ה' בארצות החיים. כיון ששמע ממנה כך
נתן לה רשות ואל שובי נפשי למנוחכי וגו'. כיון שראה הקב"ה
כך נשקו ונטל נשמתו בנשיקת פה שנאמר וימת שם משה עבד
ה' בארץ מואב על פי ה'. באותה שעה בכה הקב"ה ואמר מי יקום
לי עם מרעים וגו' בשעה שיהיו חוטאים מי יבקש עליהם רחמים.

ומלאכי השרת בוכין ואומרין והחכמה מאין תמצא והשמים בוכין
ואומרין אבד חסיד מן הארץ. והארץ בוכה ואומרה וישר באדם
אין. וכל סדרי בראשית בוכין ואומרין הצדיק אבד ואין איש שם
על לכו. ויהושע היה חובק משה וצועק ובוכה הושיעה ה' כי נמר
חסיד. וכל ישראל בוכין ואומרין צדקת ה' עשה. והקביה מקלם
אותו ואמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. א"ל הקדוש ב"ה
אתה אמרת עלי אין עוד. כדכתיב אתה הראית לדעת כי ה' הוא
האלהים אין עוד מלבדו. אף אני כתבתי בתורתו ולא קם נביא
עוד בישראל כמשה. (מיתת משה טובח כפרה לכל ישראל כמו
שארז"ל א"ר יצחק וכו').

מפני המילה אנו יודעין שהמילה גדולה מן השבת, וכן אברהם לא
הניח מצוה שלא עשאה שנא' עקב אשר שמע אברהם וגו' ואמר
כי ידעתיו וגו' ואעפ"כ לא נקרא שלם עד שטל עצמו שנאמר
התהלך לפני והיה תמים.

י"ג) ימצאנו בארץ מדבר (דברים ל"ב ח') זה היה אברהם מה
מדבר הזה אנו עושה פירות כך היה בית אביו של אברהם בלא
מצות. ובתהו ילל ישמון שהיו בכית אביו צלמים שלא
הועילו שנא' הכל הסה מעשה תעתועים. יסובבנהו יכוננהו
יצרנהו כאישון עינו, עין אין כתיב כאן אלא עינו וכתיב
כי לה' עין אדם (זכריה ט' א') אמר הוד רבשיע אמרת לאברהם
כל מי שהוא משמר תורתו אנו נוצרו כעין. ואברהם בעדותך
(תהלים קי"ט ט"ז) אף אתה שמרני כאישון בת עין וכתיב (תהלים
ל"ג י"ח) הנה עין ה' אל יראיו.

י"ד) ותכחש שרה (בראשית י"ח ט"ז) מכאן פסלו רבותינו
את הנשים מן העדות ואלולי שאמר הכהן לאברהם שהוא גותן
לו בן משרה לא היתה יולדת שלא האמינה.

ט"ו) והאלהים נסה את אברהם (בראשית כ"ב א') עשרה
נסיונות בזכות עשרה דברות ועשרה סבות לשונאיהם ועשרה נסים
בבית המקדש ושכינה בעשרה שנא' אלהים נצב בעדת אל (תהלים
ס"ב א') ומתכפרים בעשרה כתשרי ונגאלו כחדש עשירי. בחדש
סבת והכהנים רוחצים בעשרה כזורות.

י"ז) העשירי יהיה קדש (ויקרא כ"ז ל"ג) אשר היה שמח אנו
נעשה כהן גדול שאנו העשירי אמר הקב"ה איני מתחיל מן הגדולים
אלא מן הקטנים והעשירי זה לוי. ותלך לדרוש את ה'
(בראשית כ"ח כ"ב) הלכה למדרשו של שם, א"ל מרי אש וקש אבלני
א"ל שם והיה בית יעקב אש ובית עשו לקש (עובדיה א' י"ח).
שני נזים בבטן עשו מעמיד גוי, ריבה ריבוי מנוי לא חסיד
(תהלים מ"ג א') ויעקב מעמיד גוי מי כעטף ישראל גוי אחד (ד"ה
א' י"ז). ד"א שני נזים יעקב שנאו למטה בין האומות ועשו שנאו
מלמעלה ואת עשו שנאתי (מלאכי א' ג').

י"ז) ויאמר יעקב לבניו למה תתראו (בראשית מ"ב א'). למז
אתם מתיראים מן הרעב אל תתייראו למוד הוא הקב"ה לעשות
נסים לצדיקים בימי הרעב כבר עשה כך בימי אבותי אברהם ויצחק

כך הוא עושה לי בשנת בצורת לא ידאג (ירמיה י"ז ח') אף לעתיד לא ירעבו ולא ימצאו (ישעיה מ"ט י').

י"ח) כתיב וילך עשו אל ישמעאל (בראשית כ"ח ט') כתיב ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע (מלאכי ג' י"ח) למטרונא שהיתה לה ישפחה כושית עמדה בלילה והיתה מריכה כנגדה ואומרת אני לבנה ממך אמרה לה יבא הבקר ואנו יודעים מי ישחור מי לבן אמר שומר אתא בוקר. באותה שעה ושבתם וראיתם וגו'. משל לצייד שהיו בידו שני מיני עופות ולא נודע איזה טמא ואיזה טהור מה עשה נטל שניהם והפריחם באויר והלך לו עוף טמא אצל הממאים והטהור אצל המהורים, כך עשו ויעקב לא היו חבריות יודעים איזה צדיק ואיזה רשע מה עשה הקב"ה הפריח שניהן בעולם הלך לו עשו אל ישמעאל ויעקב הלך לו לחרן אצל לאה ורחל צדקניות.

[י"ט] כי במקלי עברתי את הירדן הזה (בראשית ל"ב י"א) כיון משהגיע לירדן לא היה יודע מה לעשות תלה עיניו להקב"ה אמר רבוני אתה יודע שאין עמי כלום אלא המקל הזה א"ל הכה את הירדן ועבור וכן עשה. א"ל זה סימן לבניך כשם שנקרע הירדן מלפניך כך עתיד ליקרע לפני בניך.

כ"י) יוסף ה' לי בן אחר (בראשית ל' כ"ד) בן אחרוננו של עולם מכאן שמשוח מלחמה עתיד לעמוד מיוסף כשם שהוא אומר כי שת לי אלהים זרע אחר (בראשית ד' כ"ה) שמשוח עתיד לעמוד ממנו. אסף אלהים את חרפתי (שם) נתנבאית שמשוח עומד ממנה ובימיו והחזיקו שבע נשים באיש אחד וגו' אסף את חרפתנו (ישעיה ד' א').

כ"א) וילך לבן למקומו (בראשית ל"ב א') אלא לעיר אהרת הלך מהו למקומו שחזר לעניותו שבאו לסטין ונטלו כל מה שהיה לו ואמר יעקב ותכט עיני בשורי 1) (תהלים צ"ב י"ב). כ"ב) וישלח יעקב מלאכים (בראשית ל"ב ד') היה מבקש לשלוח שלוחים אצל עשו ולא היה אדם רוצה לילך שהיו מתייראים עמד ושלח מלאכי השרת.

כ"ג) ויותר יעקב לבדו (ברא' שם כ"ה) יחדתי שמי על אנרחה ויצחק ועוד עליך יש לי ליחד מכאן ואילך איני מייחד שמי על בריה

1) עיין צ"ר צנקום חס"פ.

לכך נאמר לבדו. ד"א לבדו לבדו במערה עם האבות. ד"א לבדו
בצדקית אף בניו הן עם לבדד ישכון (במדבר כ"ג ט') וכשם שאני
עתיד להיות לבדי ונשגב ה' לבדו (ישעיה כ' י"א) כך ישראל ה'
בדד ינחנו (דברים ל"ב י"ב).

כ"ד) היה רועה את אחיו (בראשית ל"ז כ"ג) עם אחיו אינו אומר
אלא את אחיו שהיה שומע הלכה מפי אביו והולך ומלמדה לאחיו.
והוא נער שהיו מזלזלין בני השפחות ויוסף עומד ומשמשן כעבד.
[כ"ה] כי בן זקונים (בראשית שם ג') שהיה משמש שני
מדרשות של יעקב ושל יצחק.

[כ"ו] בחלומי והנני עומד על שפת היאור (בראשית מ"א י"ז)
לא בקש פרעה לאמר ליוסף החלום כשם שראה אותו אלא החליף
הדברים היאך ראה תחלה יפות מראה ובריאות בשר ולא אמר לו
אלא בריאות בשר ויפות תאר וכן ראה רעות מראה ודקות בשר
ולא אמר לו אלא דקות ורעות תאר. מה אמר תחלה ותאכלנה
הפרות הרקות והרעות ולא ראה כן אלא ותאכלנה הפרות רעות
המראה ודקות הבשר ראה תחלה והנה שבע שבליים בריאות וטובות
ולא אמר אלא מלאות וטובות מה ראה תחלה צנומות דקות שהיה
מבקש לכודקו ולא הועיל לו כלום אלא כשם שראה פרעה כך
פתר לו יוסף א"ל פרעה אני מבקש להטעות אותך וכשם
שראיתי כך פתרת לי שטא אחרי היית כשהייתי חולם. אחרי
הודיע אלהים אותך וכו'.

כ"ז) וירא יעקב כי יש שבר (בראשית מ"ב א') משל
לתפוח שהיה עומד בסדרסו של מלך בקשו האריסין לקצו א"ל
בן המלך אם יודע המלך נוטל את ראשיכם. לאחר ימים בא
השמש עליהם ולא היו יודעים היכן לילך. הלכו וישבו אצל
התפוח בצלו ואוכלים מפירותיו. כך אחי יוסף נטלו עצה להורגו
אמר להם יהודה מה כצע כי נהרוג את אחינו (שם לו כ"ו) בא הרעב
והם יורדים אצלו והוא מקבלם. ויכלכל יוסף (שם מ"ז י"ב).
כ"ח) ויבר יוסף את אחיו (שם מ"ב ח') בקש לקבלם בסבר
פנים יפות בא מלאך וקטרנן ואמר ליוסף אינן כאין אלא להורגך
שמע לו יוסף מיד ויתנכר אליהם. ואיוו המלאך זה שמצאו
בדרך שנאמר וימצאהו איש (שם ל"ז ט') חזרו ואמרו לאכיהם
אדם אחד היה מקטרננו לפני השלטון אמר להם ואל שדי יתן
לכם רחמים לפני האיש (שם מ"ג י"ג).

ויגש אליו יהודה (שם שם י"ח). אמרו רבותינו צריך אדם להחניף לאשתו משום שלום ביתו ולבעל חובו שלא ילחצנו ולרבו שילמדנו תורה אבל מי שהוא מחניף אחרים אינו רואה בישועה שנאמר גם הוא לי לישועה. כי לא לפניו חנף יבא (איוב י"ג י"ו) ולא עוד אלא שהוא גורם למטר שאינו יורד שנאמר וחרה אף ה' וגו' (דברים י"א י"ג) וכן מצינו שלא החניף מרדכי להמן ויהודה לא בקש להחניף את יוסף מפני שנמשל כאריה וכתוב ליש גבור בכהמה לא ישוב מפני כל (משלי ל' ל').

כ"ט) אמר ר' יצחק העבד עשה כעבודתו וכן חורין עשה כחירותו. העבד וישם העבד את ידו תחת ירך בראשית כ"ד ט"ז) וכן חורין ויאמר אנכי אעשה כדברך וישבע לו על הדבר הזה (שם מ"ז ל').

ל') ועשית עמדי חסד ואמת (שם שם כ"ט) אמר ר' כרוספדאי אמר רבי שתעשה דבריה של הב"ה אמת שאמר לו הוא קוברך שנאמר ויוסף ישית ידו על עיניך (שם מ"ו ד').

ל"א) הנה אביך חולה (שם מ"ח א') זש"ה רוח איש יכלכל מחלהו (משלי י"ח י"ד) אדם שהוא מטורף מנערותיו ובא לידי חולי אין בו כח לקבל את החולי כך יעקב עשו ורדפו וכן לבן ונתפגש עם המלאך. צרת דינה צרת יוסף לפיכך בא לידי זקנה חלו אבריו עליו לכך כתיב בו חולי.

ל"ב) ויהי אחר הדברים האלה (בראשית מ"ח א') יוסף הרבה ואמר שיעקב עושה אותי בכבוד ורוחף את בנימין מן הככורה ושהוא מצוה שתכנס רחל אמי עמו במערה ונטל שני בניו עמו. להן שהלך לגורן ונטל שני בניו עמו להודיע שיש להם חלק כמותו. מי הגיד לו אסנת אשתו שמשעה שירד אביו יעקב למצרים היתה משמשת אותו וכיון שראתה אותו חולה מיד שלחה ואמרה ליוסף.

ל"ג) ויתחזק ישראל וישב (שם שם ב') חזק עצמו וישב לו. שלא יברך אותם מיסב ויאמרו שכיב מרע היה ולא היה יודע מה עשה. ואקברה שם. כענין שנאמר וימת שם משה (דברים ל"ד ה') מה להל עלן פי הדבור אף כאן עפ"י הדבור. ל"ד) ועיני ישראל כבדו (בראשית מ"ח ה') מן הנכואה שנאמר כי נסך ה' עליהם תרדמה ויעצם את עיניהם ולא יוכל לראות [כי נסך עליהם ה' וח תרדמה ויעצם עיניהם] (ישעיה

כ"ט י"י) שנסתלקה ממנו רוחיק כשנמכר יוסף וכן יצחק כשהיו נשיו של עשיו מכווערות דכתיב ותכהין עיניו (בראשית כ"ז א') וכן אחיה השלוני מפני צרת ירבעם ואחיה לא יכל לראות (מ"א י"ד ד') כיון שראה יוסף שלא שרתה עליו רוח'ק הוציאם מעם כרכיו והשתחוה לפני האל ומבקש רחמים על בניו כאותה יעשה שרתה רוחיק על יעקב וברכס.

ל"ה) גור אריה יהודה (בראשית מ"ט ט') אתה שהודית כך אמך והודית כמעשה תמר וכל השבטים יודוך. מטרף בני עליה. מטרפה של תמר נתעלית שכבר היתה מרופה היא ושני בניה אלא שהודית והצלת אותה אף בניך חנניה מישראל ועזריה ניצולין.

ל"ו) יהי דן נחש (שם שם י"ז) זה היה שמשל כשם שהנחש יוצא לעצמו כך שמשנן יוצא והורג כשם שהנחש אם לקה בזנבו אינו מת כיון שהוא לוקה בראשו הוא מת שנאמר הוא ישופך ראש (בראשית נ"י ט"ו) כך שמעון אסרו אותו בידיו וברגליו ולא מת כיון שגלחו ראשו והוא לא ידע כי ה' סר מעליו (שופטים ט"ז כ"י) ואעפ"כ הנושך עקבי סוס שאחו בני העמורים והפיל הבית.

ל"ז) גד גדוד יגודנו (שם שם י"ט) זה אליהו ז"ל שמגדוד שרשן של אומות.

ל"ח) ונפש כי תחטא (ויקרא ה' א') אמר הב"ה חביבה הנפש הזו לפני אפילו הוא חולה והנפש בנופו מטלטלין אותו בשבת. מת כאבן הוא מושלך ואי אפשר למלטלו אפילו הוא רשע וחנפוש עולה ויורדת בו שמטלטלין אותו מצפין לו שהוא עושה תשובה. כל אשר תמצא ירך לעשות בכחך עשה (קהלת ט' י') עד שיש כך כח. עד שהגר דולק תן לו שמן עד שלא יכבה. ככה הגר אין השמן מועיל לו. כי אין מעשה וחשבון. (שם) ואם היה לך ממון עשה ממנו מצוה עד שאתה בחיים שהיא מכפרת עליך שנאמר כפר נפש איש עשרו (משלי י"ג ח') וצדקה תציל ממות (שם י' כ"י) ואם חטאתם ושבתם לפני אני מעלה עליכם כאילו בשננה חטאתם שנאמר ונפש כי תחטא. דבר אחר למה אינו אומר נפשות כי יחטאו שכל ישראל נקראו נפש אחת שנאמר כל איש ישראל כלם כאיש אחד (שופטים כ"י א') ואם חטא אחד מהם כלם ערבים זה בזה. לה"ד לבני אדם שהיו באין

בספינה נטל אחד מקדח והתחיל קודח תחתיו א"ל שומע אתה קודח תחתך והמים נכנסין וכולן אבודין, כך נפש כי תחטא. ל"ט) זאת תורת העולה היא העולה (ויקרא ו' ב') שלא תזון מן המזבח מפני שהיא חביבה מכל הקרבנות. להיד למלך שהיתה לו שמחה והיו אריסין ובני ביתו ואוהביו מביאין לו דורונות והיה מקבלן, א"ל מי אתה א"ל אריסו של מלך וכן לשני וכן לשלישי, בא אחר מעון דורון. א"ל לכבד את המלך באתי אמר המלך דורון שהביא זה לא יהא זו מן השלחן, א"ל מרי למה חבבת דורון זה מכל הדורונות, אמר כל אלו שהביאו דורונות הן חייבין לי וחייבים בכבודי אבל זה שאינו לא אריס ולא בן ביתי אלא כבדני חנם דורון זה חביב עלי מכל הדורונות, כך אם הטא אדם מביא קרבן חטאת ואם אשם מביא קרבן אשם אבל העולה גדכה היא לפיכך חביבה היא לפני.

ט) קח את הכנדים (שם ח' ב') שהן כבודו של אדם, בן סירא אומר הדרים [הדר אלהים] בני אדם והכנדים מכבדין האדם. מעשה בחסיד אחד כשהיה עולה מן השוק היה נוטל כנדיו ומקפלן, א"ל כמה תלמידים יש לך ועבדים ובני בית לקפלם, א"ל הכנדים מכבדים אותי בשוק אף אני מכבד אותם בבית, כי מכבדי אכבד (ש"א ב' ל').

מ"ב) אשה כי תזריע (ויקרא י"ב ב') זש"ה אדם ילוד אשה (איוב י"ד א') אדם רואה עמוד נאה ואומר מה נאה עמוד זה ומה משובח וחברו אומר לו על העמוד אתה תמוה אילו ראית המחצב שנחצב ממנו היאך היית תמוה וכן רואה קורה גדולה וכו' ואם ראה אדם נאה ומשובח וקוץ הוא משבחו וחברו אומר לו לזה אתה משבח אילו ראית מאיזו טומאה ופירות יצא לא היית יכול להסתכל בו נמצא האבן והעץ יפין מן האדם. שכן עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים וכו', מעשה בטרנוסרופוס שהיה מבקש לשלוט ברבי עקיבא ולא היה מוצא עלילה היאך לשלוט בו, א"ל אשתו הריני עושה עלילה היאך תשלוט בו עמדה וקישטה עצמה ועמדה על פתח מדרשו כיון שראה אותה רבי עקיבא מיד רקק בארץ כעסה ואמרה לו אתה הוא גדולן של יהודים ואתה רוקק בצלם האל, א"ל אף אני לא רקקתי אלא אמרתי כל הגוי הזה בידו ואת מכעסת אותו, כיון ששמעה כך

נפלה על רגליו. א"ל איני זזה מכאן עד שתניירני עמדה ופירשה
בספינה והלכה למקום אחר.

[מ"ג] שלשה לקו בצורת קין ואיוב ועוזיהו על שהיו אוהבין
את הנכסים ולא תורה שנאמר וקין היה עובד אדמה (כראשית
ד' ב') ואכל ושבע ודשן והביא מותרו. והי מקץ ימים ויבא קין
(שם) ולא קרא בתורה ראשית בכורי אדמתך (שמות כ"ג י"ט)
ויצא אל מהוץ למחנה. נע ונד תהיה בארץ (ברא' ד' י"ב) ולקח
בשחין שנא' וישם ה' לקין אות (שם שם מ"ו) וכתיב בחזקתו מה
אות (ישעיהו ל"ה כ"ב) וכתיב וימרחו על השחין (שם כ"א). ואיוב
והי מקנהו וגו' (איוב א' ג') והיה רועה אותם בארץ ישראל וכתיב
וידך את איוב בשחין רע (שם כ' ז') ועוזיהו כי אוהב אדמה היה
והי מצורע עד יום מותו (מ"ב מ"ו ה').

מ"ה) ולקח למטהר שתי צפרים (ויקרא י"ד ד') כשם שהוציא
דברים של רוח מתוך פיו כך מכפר עליו בצפרים שהן מסין על
פני רוח שהן מודיעות לשמים דברים שאמר כי עוף השמים יוליך
את הקול (קהלת י' כ'). ועץ ארז למה שנמשלה תורה לעץ
שנאמר עץ חיים היא (משלי ג' י"ח) וכן מרפא לשון עץ חיים
(שם מ"ו ד'). ושני תולעת למה בשביל ששינה דבריו
וחזר בו מתכפר בשני תולעת, בזכות יעקב אל תיראי תולעת
יעקב (ישעיה מ"א י"ד). ואזוב למה על שם תחטאני כאזוב
ואטהר (תהלים נ"א ס').

מ"ו) אחרי מות וגו' (ויקרא ט"ז א') התשובה חביבה מן
התפלה שהתפלה מכטלת חצי גזרה והתשובה מכטלת את הכל.
קין נגזר עליו נע ונד התפלל גדול עוני מנשא וכיטל ממני חצי
גזרה וישב בארץ גזרה. והתשובה מכטלת את הכל. מאנשי ענתות
דכתיב וישארית לא תהיה להם לפליטה (ירמיה י"א כ"ג) וכיון
שעשו חשובה כתיב אנשי ענתות קי"ב [קכ"ח] (נחמיה ז' כ"ז)
וכן כתב ובאהרן התאנף ח' לחשמידו (דברים ט' כ') ואין השמדה
אלא כלוי בנים שנאמר ואשמיד פריו ממעל (עמוס ב' ט') עמד
משה ונתפלל עליו שנאמר ואתפלל גם בעד אהרן (דברים ט' כ')
א"ל הב"ה הריני מכטל ממנו חצי גזרה. ממה שקרינן בענין אחרי
מות שני בני אהרן. ד"א אחרי מות ראה מה היו חביבין בניו
של אהרן שאחר מיתתן מוכיחן הכתוב שמתו כשם שהוכיח למשה
אחר מיתתו. משה עברי מת (יהושע א' ב').

מ"ז) שלש שנים יהיו לכם ערלים (ויקרא י"ט כ"ג) א"ל
הב"ה אם שעבדו בכם שלש מלכיות לא תצפו לגאולה. לא
יאכל אין לכם גאולה אלא בשנה הרביעית תאכלו
את פריו שבמלכות רביעית יש לכם גאולה. א"ר ינאי הוא
שכתיב תחת שלש רגזה ארץ וגו' (משלי ל' כ"א) לא יוכל שאת
(שם) כביכול אין הקב"ה יכול להטה את ישראל אלא מיד הוא
גואלם ונוטעם בארצם שנאמר ונטעתים על אדמתם (עמוס ט' ט"ו)
מ"ח) איש אשר יתן מזרעו למלך (ויקרא כ"ב) זש"ה חכו
ממתקים (שה"ש ה' ט"ז) הב"ה מצוה את ישראל להנאתן ולטובתן
לעשות מצוה ונותן להם שכר כיצד מזהיר שלא יאכלו שקצים
ורמשים שנאמר אל תשקצו נפשותיכם ונותן להם שכר. יש ח"ך
מתוק מזה וכן הדם אינו אלא מאכל לכלב ואומר וכל דם לא
תאכלו הרחיקם מן הנכלות וטרפות. וכן ושרט לנפש לא תתנו
וגו' וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה' (שם י"ט כ"ח) ליתן לכם
שכר יש ח"ך מתוק מזה. וכן אומות העולם מעבירין את בניהם
באש וכתוב לא ימצא בך מעביר בניו וכתו באש (דברים י"ח י').
מ"ט) והכהן הגדול מאחיו (ויקרא כ"א י') זה גדול ממיכאל
השר הגדול שנאמר בעת ההיא יעמוד מיכאל השר (דניאל י"ב
א') שמיכאל סניגור בדברים וכהן גדול עושה מעשים שהוא
נכנס בבית קדש הקדשים ואינו זועד שאני מוחל עונות ישראל.
ד"א והכהן הגדול שגדול ממש רבנו. לשני סניגורין אחד מהם
עומד [כפני] הדיין מ' יום ומבקש על אוהבו ולא פנה אותו עד
שהכניס עמו עוד שלשה סניגורין והשני נכנס שעה אחת לפני
הדיין ופינה את אוהבו הוי אומר השני גדול מן הראשון. כך
משה ואתנפל לפני ה' ארבעים יום (דברים ט' י"ח) ולא אמר
סלחתי עד שהכניס עמו ג' סניגורין שנאמר זכור לאברהם וגו'
(שם שם כ"ז) וכהן גדול נכנס שעה אחת וכתוב וכפר בעדו וכער
ביתו וגו' (ויקרא ט"ז י"ז).

נ) שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת
אמו (שם כ"ב כ"ז) שאם נשחט באחד מן הימים הוא סבור שהוא
שוחט לשם אחד שנכרא בו ימי בראשית אלא ימתין ז' ימים
שידע שאני בראתי עולמי בששה ימים ונחתי בו ולי הוא מתקרב
שנאמר ירצה לקרבן אשה לה' (שם).

נ"א) ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו (שמות ט"ז ד') ארשבי

מוון אלפים היה המן יורד להן לישראל בכל יום ויום שנאמר
דבר יום ביומו, ואומר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול (תהלים
צ' ד').

נ"ב) דרש רשב"ל שנע חנוכות הן 1) חנוכה הראשונה
בראשית כרא, יהי אור, הרי נר אחד, ביום שני ויהי ערב ויהי
בקר לארכיטקטון שהיה מבקש לקבוע תלמיזם ונטל נר והאירה
כך האירה התורה, כי נר מצוה ותורה אור (משלי ז' כ"ב), ביום
ג' נבראו האילנות ושמן זית מאירה, ביום ד' נבראו המאורות
וכסאו של דוד כשמש נגדי (תהלים פ"ט ל"ז) וכן ערכתיו נר
למשיחי (שם קל"ב י"ז), ביום ה' נבראו ברכים, קול רעמך בגלגל
(שם ע"ז י"ט) ביום ו' נברא אדם שנאמר נר אלהים נשמת אדם
(משלי כ' כ"ז).

נ"ג) בהעלותך (במדבר ה' ב') א"ר יהודה כרבי שלום 2)
מצינו שהיה המשכן שקול כנגד מעשה בראשית, ביום א' נבראו
שמים וארץ וכתוב בהן נוטה שמים כיריעה (תהלים ק"ד ב')
ובמשכן כתיב ועשית יריעות (שמות כ"ו ז') בשני יהי רקיע ויהי
מבדיל, ובמשכן והבדילה הפרוכת (שם שם ל"ג) בשלישי יקוו המים
ובמשכן ועשית כיוור נחשת וגו' ונתת שמה מים (שם ל' י"ח) כד'
יהי מאורות, ובמשכן ועשית מגורה (שם כ"ה ל"א), בחמישי ועוף,
יעופף, ובמשכן והיו הכרוכים סורשי כנפים (שם), בששי תוצא
הארץ נפש חיה, ובמשכן אדם כי יקריב (ויקרא א' ב') בשביעי
היה כולו אור ובמשכן כיוון שנכנס האל בתוכו מכהיק מן השכינה
לכך סמך ובכא משה וגו' בהעלותך, ד"א בהעלותך לה"ד למלך
בשר ודם שהיה יושב ברומי והיה לו אוהב כסוריא שלח לו
המלך התקן לי חצר אחת והביא לתוכו לפי כוחך טמות של
אבלינא, שלחן של שיש, מגורה של ברזל, קונכי של נחשת 3)
הציע המטות כיקטאות ובמסיטין, בא המלך ליכנס למדינה, יצא
אוהבו לאנפטי שלו והוא רואה עם המלך טמות של זהב ושל

1) עיין מסיקסל דבתיסוף פ"ג טמונה סס ז' חנוכות אחרות וכלן ססר נקסר ז'.

2) עיין ילקוט ריש פרשת בהעלותך.

3) עיין טרזן ערך קונכי טמניח נסס ילמדנו נכיש בהעלותך סוללות : מנורה
של ברזל קונכי של נחשת ומחמר סמנסס כלן נסס ז"ס ססר בילקוט ריש
ס' בהעלותך.

אבנים טובות שלחנות ומנורות של זהב, רץ האוהב לקלקל
ההצעות ולהעביר המנורות והשלחנות מפני שהיה מתבייש ידע
המלך מה בלבו, א"ל חייך שעשית כפי כחך, הוי זהיר בה שתהא
דולקת יפה, כך הב"ה אמר ועשו לי מקדש עמדו ועשו לפי
כחם מיד ירד הב"ה בכבודו ומלא את המשכן, באותה שעה בקש
אהרן להתעצל מהמנורה, א"ל למשה דבר אל אהרן בהעלותך,
למה ז' נרות כנגד ח'נ'ב'ל' ש'צ'ס', ד"א כנגד ז' ימי בראשית.
ד"א למה עשה משה שבעת נרות ושלמה שכעים נרות אלא
משה עקר ז' אומות מלפני ישראל אבל שלמה היה מושל על
שבעים אומות. אמר הקב"ה בעולם הזה אע"פ שהיתה במשכן
אורה מכבודי הנרות היו דולקין לתוכו אף לעתיד לבא אע"פ
שאני ממלא ירושלים מכבודי אני מדליק לתוכה נרות שנאמר
אחפש את ירושלים בנרות (צפניה א' י"ב).

ג"ד) וביום הקים את המשכן כסה הענן (במדבר ט' ט"ו)
אותו הענן שנגלה עליו על הר סיני לה"ד למלך שהיה לו אוהב
שלח לו התקן עצמך שאני בא אצלך יום פלוני לא האמין אותו
האוהב, חזר ואמר אפילו הוא בא אצלי בדמות הדיוט או בלילה,
ידע המלך מה אמר אוהבו שלח לו חייך ביום אני בא אצלך
בפרהסיא והסוס שרכנתי עליו ביום שנעשיתי מלך אני רוכב
ופורפירא שנזרקה עלי ביום שנעשיתי אונוסטוס אני לובש ובא
אצלך כדי שידעו הכל מהו חבתך עלי, כך כיון שנגלה הב"ה
בסיני בענן נגלה שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן (שמות
י"ט ט') ואמרו נעשה ונשמע, ונטל הב"ה מלכות לאחר זמן
א"ל ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שם כ"ה ח') היו ישראל
תמהים האמנם ישב אלהים על הארץ (מ"א ח' כ"ז) אמר להם
חייכם בפרהסיא אני בא אליכם דכתיב וביום הקים את המשכן
כסה הענן את המשכן לאהל העדות (במדבר ט' ט"ו). אמר
רשב"י העדות לשון סהרו אל תקרא אלא תורה. אלה העדות
והחקים, (דברים ד' ט"ה) א"ר לוי מה עדות יש כאן שויתר
להן לישראל.

ברוך מרחיב גד (שם ל"ג כ') מהו מרחיב גד שנקבר
משה בתחומו של גד, אותו שקבל התורה שכתב בה ורחבה מני
ים (איוב י"א ט'). כלביא שכן, זה משה שהיה זריז כארי
ובלעם רואה אותו וצווח שאינו יוצא מן העולם עד שהוא צובע

ברטו. אמרו לו מזה אתה מתיירא בשנה הזאת הוא מת שנאמר
לו לכן לא תביאו הקהל הזה (במרבך כ' י"ב) א"ל אפילו הוא
מת היום לא ישכב עד יאכל מרף ודם חללים
ישתה דמו ודם בלק. וירא ראשית לו (שם) זה
קבורתו שנכראת כתחלת כרייתו של עולם. כי שם חלקת מחוקק
(שם) זה משה שהיה סופר. ויתא ראשי עם (שם) עם כל
חבורה וחבורה נוטל שכר עמדם. וכן הוא אימר לכן אחלק לו כרבים
ואת עצומים יחלק שלל (ישעיה נ"ג י"ב) וכיכ למה תחת אשר
הערה למות נפשו (שם) שנאמר ואם אין מחני נא מספרך אשר
כתבת (שמות ל"ב ל"ב).

פרשיות ממדרש תנחומא כ"י

פרשת מקץ. ויהי מקץ שנתים וגו' זש"ה (איוב כ"ח ב'
ועיין ילקוט שם בשם תנחומא) קץ שם לחשך וגו' לכל יש קץ
להרים ולגבעות ולרוח ולמים אפילו לדברי הבאי ואפילו לחשך.
להרים מנין שנאמר (ישעיה מ') ושקל בפלס הרים. לרוח מנין
שנאמר (איוב שם) לעשות לרוח משקל. ולמים מנין שנאמר
(שם) ומים תכן במדה. ולחשך מנין שנאמר קץ שם לחשך, כל
דבר ודבר שהוא בא על האדם אפילו היסורים יש להם קץ שנאמר
(שם) לכל תכלית הוא חוקר שהקב"ה יושב וחוקר אם מתבקשין לו
יסורין אם לאו שנאמר לכל תכלית הוא חוקר, ר"ש בן לקיש
אומר מי גרם לו לאדם הזה שכאו עליו יסורין ואפלה זה יצר
הרע שהוא משול באבן שנאמר (יחזקאל ל"ו ב') והסירותי את לב
האבן הוי אבן אפל וצלמות. דא קץ שם לחשך, כל היסורין
הבאין על האדם קץ יש להם שנאמר ולכל תכלית הוא חוקר.
מדבר ביוסף בשעה שנאסר בבית האסורין היה שם עשר שנים
והיה לו לצאת באחת עשרה שנה הוי קץ שם לחשך. מהו לכל
תכלית הוא חוקר. שבשעה שהגיע עונתו לצאת ישב הקב"ה וחקר
וראה שמתבקש לצאת נשתהא עוד בבית האסורין שתי שנים
ע"י שבטח בשר המשקים שאמר לו שתי פעמים כי אם זכרתני
אתך, אמר לו הקב"ה אתה הבטחת עליו שתי זכירות היך אתה
עושה עוד שתי שנים שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים. (עיין
תנחומא סוף פ' וישב) זשיה (משלי י"ד כ"ג) ועיין ילקוט שם בשם
תנחומא) בכל עצב יהיה מותר, אמרו רבותינו אפילו צונן ועשה
אותו חמין הנייה הן לגוף זהו בכל עצב יהיה מותר, מדבר בעמלי
תורה, כל מה שנצטער אדם בתורה יותר מחברו הרי מותר ויתרון
יש לו, ודבר שפתים אך למחסור, (שם) מי שהוא חושך שפתיו שלא
ינע בתורה אך למחסור, מעשה בתלמיד אחד שהיה ותיק וכו'
כדאיתא בתנחומא עד חלה ושכח תלמודו, מי גרם לו
שלא היה יודע בשפתיו לכך נאמר ודבר שפתים אך למחסור.
ד"א בכל עצב יהיה מותר זה היה יוסף שנצטער בבית האסורין
והיה לו יתרון ויוסף הוא השליט, ודבר שפתים אך למחסור על

ידי שדכר בשפתותיו ואמר כי אם זכרתני אתך אמר הקב"ה דברת
בשפתך דברים שלא כהוגן חייך שאתה עושה בכית האסורין
עוד שתי שנים שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים, מה כתוב למעלה
מן הענין ולא זכר שר המשקים. א"ר ברכיה הכהן ולא זכר זכור
והיה נשוי אלא וישכחו היה אומר בחוץ לכנס ואומר לפרעה
עליו מיד וישכחו עד שהגיע קצו לצאת, כיון שהגיע קצו לצאת
הביא הקב"ה עלילות עליו כדי להוציאו שנאמר ויהי מקץ שנתים
ימים, [ופרעה חלם] א"ר חייא חלם כל בהמת חלום אלא לפי
השעה ע"י הצדיק, והנה עומד על היאר הרשעים [מתקיימין]
על אלהיהם אבל הצדיקים [מתקיימין] על בוראם. והנה מן היאר
וגו' מה באחו אלא כשהשנים טובות באות כל הכריות נעשית
אחים לחבריהם ישכן כתוב שבע פרות אחרות, מהו אחרות שהיו
רואות אלו לאלו והופכים פניהם מהם, כך הכריות כשהשנים הרעות
באות רואין אלו לאלו והופכין פניהן מהן.

וירא יעקב כי יש שבר במצרים זש"ה (משלי כ"ב)
און שמעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם, מה ראה שלמה לומר
כן וכי כל הגוף לא עשה הקב"ה שאמר עשה על העין ועל
האזן, אלא כל האברים של אדם עתידין ליתן דין חוץ מן האזן
והעין, למה אלא העין הזה רואה שלא בטובתו של אדם והאזן
שמעת שלא בטובת האדם, אבל הידים אם אין רצונו אינן גונבות
והרגלים כך, לכך נאמר עין רואה ואזן שומעת וגו' בא וראה כל
אותו הזמן שהיה נמכר יוסף לא היו יודעין יעקב ובניו שהיה
יוסף קיים וכשהגיע הקץ נתן הקב"ה רשות לעינים ולאזנים שנאמר
וירא יעקב כי יש שבר וגו' ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר
וגו', זה שאמר הכתוב (איוב ט"ז) ועיין ילקוט שם בשם מדרש
האומר לחרם ולא יזרח וגו' הלא כל חכמתו של איוב ומי אינו
יודע שאם אומר הקב"ה לשמש או לכוכבים שלא יזרחו אינן
זורחין שאמר האומר לחרם ולא יזרח, לא אמר אלא פנגד יעקב
ובניו שנמשלו בהם שנאמר והנה השמש והירח ואחר עשר
כוכבים משתחווים ל"י האומר לחרם ולא יזרח כ"ב שנה שעשה
יוסף במצרים חוץ מאביו ננש [ננז] רוח הקדש מאביו (בילקוט
איוב מוסף ומבניו) ולא היה רחוק מהם אלא מהלך ד' ימים או
ה' ימים ולא היו יודעין שבמצרים היה וקודם לכן נביאים גדולים
היו יעקב ובניו, רצונך לידע כמו שאמר יוסף את החלום מהו

אומר הבא נבא אני ואמך ואחיך וגו' וכשנמכר לא היו יודעים היכן הוא הרי האומר לחרם ולא יזרח למה כך אלא כדי שלא יהיו הנביאים מתנבאים [צ"ל מתנבאים] לפיכך הודיע להם הקב"ה כחו והודיע להם שאינן כלום וכן אתה מוצא בגדול הנביאים על דבר שאמר (דברים א' י"ז ועיין ספרי שם) והדבר אשר יקשה מכם אמר לו הקב"ה אתה יכול לפתור [דין] קשה חייך שאני אראה לך דבר וכיון שהגיע לפניו עסק של בנות צלפחד התחיל מתקשה בו ולא היה יודע מה לומו והקריב משפטן לפני ה' אמר לו הקב"ה והדבר אשר יקשה מכם וגו' הרי מה שהנשים יודעות אין אתה יודע בו. (1) כן בנות צלפחד דוברות אילו דעת [ידעו] יפה אמר [אמר]. ואף שמואל שהיה שקול כנגד משה ואהרן על שאמר לשאול (ש"א ט' י"ט) אנכי הראה אמר לו הקב"ה אתה אמרת אנכי הראה חייך למחר אראה לך אם רואה אתה שנא' (שם י"ז א') מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך. כיון שהלך מה כתב ויהי בכואם וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה' משיחו. אמר לו הקב"ה אם אתה הוא שאמרת אנכי הראה אל תבט אל מראהו וגו'. ואף יעקב ובניו היו נביאים וחכמים ולא היה נטמן מהם כיון שנמכר יוסף לא היו יודעים עד שבקש הקב"ה לפיכך האומר לחרם ולא יזרח. ד"א וירא יעקב כי יש שבר וגו' א"ר יהושע בן לוי בא וראה יעקב אדם גדול וזקן ויושב בביתו וראה מה שיש במצרים ועשרת בניו היו נכנסין ויוצאין ולא היו יודעין. ד"א וירא יעקב כי יש שבר וגו' וז"ה (תהלים קמ"ו) אשרי שאל יעקב בעורו שברו על ה' אלהיו הראה לו הקב"ה שהיה שברו קיים. וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמר יעקב לבניו בבקשה מכם היו מצניעים אתכם שאין דבר קשה מעין הרע וכן אתה מוצא הלוחות הראשונות ע"ש שנתנו בגדולה נשתברו שנאמר (שמות כ' י"ח) וכל העם רואים את הקולות וגו' אבל האחרונות כשנתנו לא ראה אותן כי אם משה שנאמר (שם ל"ד) ואיש לא יעלה עמך וגו'. וירושלים לא נחרבה אלא מפני עין הרע שנ' (איכה ב' ט"ו) הזאת העיר שאמרו כלילת יפי וגו' ואומר (שם ג' נ"א) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי לפיכך אמר יעקב לבניו למה

(1) חזק חסדן : לכך נכתב ויקרב נפש חם ונטמן בנו"ן רבתי לרמוז על נדרש זה.

תראו אלא היו הולכים בצניעה שנאמר (טיכה ו' ח') והצנע לבת
עם אלהיך. ד"א וירא יעקב כי יש שבר במצרים זש"ה (איוב ל"ב
ט' ועיין ילקוט שם בשם תנחומא) לא רבים יחכמו וזקנים יכינו משפט
לא כל העוסק בתורה מתחכם אלא אכן רוח הוא באנוש מי אמר
הפסוק הזה אליהוא אימתי בזמן שהיו אוהביו של איוב מוכיחין
אותו והיו משיבין [צ"ל והוא היה משיבין] כיון שסילקו איוב ראה
אליהו שלא היו יכולין להשיבו שנאמר וירא אליהוא כי אין מענה
וגו' ואותה שעה אמר לא רבים יחכמו. לא כל מי שעוסק בתורה
מתחכם אלא אכן רוח הוא באנוש אלא א"כ נתן בו הקב"ה
רוח כדי שיהא רגיל בתלמודו שנאמר אכן רוח הוא באנוש. שאלה
מטרוניתא לר' יוסי בן חלפתא אמרה לו והלא כל שבחו של
הקב"ה שהוא נותן חכמה לחכמים וכתב (דניאל ב' כ"א) יהב חכמתא
לחכימין לא היה צריך לוטר אלא יהב חכמתא למטשין. אמר לה
יש לך קוזמין פ"י תכשיטי עדיים. אמרה לו הן. אמר לה אם בא
אדם לשאול קוזמין שלך משאלת את אותם אמרה לו אם יהיה
אדם איקנוס פ"י חכם [אמר אהרן: צ"ל איקנוס פ"י בלשון יון
מספיק בעצמו ואח"כ נ"כ עשיר וכתנחומא ריש פ' ויקהל ובהקבלת
רכה א' ח' נאמר עשיר במשל זה ועקילס הנר תרגם אל שדי איקנוס
כלומר אל אשר די לעצמו ואינו צריך לאחרים. ומה שמפרש כאן
ובילקוט איוב חכם טעות הוא] אני משאלת לו קוזמין שלי. אמר
לה קוזמין שלך אין את משאלת אלא לאדם איקנוס הקב"ה יתן
החכמה אף למטשא לפיכך יהב חכמתא לחכימין. אמר אליהוא
כל מה שהוא מבקש הוא נותן חכמה הוי לא רבים יחכמו אלא
אכן רוח הוא באנוש. ד"א לא רבים ירכמו מדבר ביעקב אמר
יעקב לבניו לא בשביל שאתם [רבים] תחכמו שאתם עשירה ואני
אחד שאני אומר לכם רדו למצרים ואין אתם מבקשים לירד
רואה אני ברוח הקדש שיש שם שבר שנאמר אכן רוח הוא
באנוש ראיתי שיש שם יוסף שנאמר וירא יעקב מהו אומר הנה
שמעתי כי יש שבר במצרים [בילקוט איוב גורם: אכן רוח
הוא באנוש זה יוסף שני שמעתי כי יש שבר זה שברו של יוסף]
רדו שמה ירדה היא לכם רדו וכנשו את הארץ לפני בניכם.
רדו שמה ושברו לנו מעט אכל לפני אותם שכתב בהם (דברים
ז' ז') כי אתם המעט מכל העמים. ואל שדי יתן לכם
רחמים לפני האיש. ילמדנו רבנו מנין התקינו לברך על

המזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. מנין לפני המזון תני ר'
חייא בשם ר' עקיבא כתב קדש הלולים להי מלמד שהיה מעון
ברכה לפניו ולאחריו. אמר הקב"ה כשם שאני זקוק לחוריד גשמים
ולחשיב רוחות ולהוריד טללים אף אתה היה זקוק לכרכני וזהיר
להתפלל לפני לא תהא רואה עצמך בשעת הרוחה וכוה את
התפלה [כתנחומא גורם ולא תאמר אני בריוח מה אני מתפלל]
וכשתגיעך הצרה תהא עומד ומתפלל אלי. לא תעשה אלא קודם
שתבא תהא מקדים ומתפלל שנאמר (איוב ל"ו י"ט) היערוך שועך
לא בצר וכל מאמצי כח תדע שיעקב אבינו עדיין היה בנימין
עמו ואינו יודע מה עתיד להגיעו התחיל להקדים ולהתפלל שנא'
ואל שדי יתן לכם רהמים לפני האיש. ושלח לכם את אחיכם
אחר ואת בנימין. וכן הוא המשל [כתנחומא גורם: כתוב בס' בן
סירא] אוקיר [לאסיא] עד דלא תצטרך ליה. מהו וכן כל מאמצי
כח שכך היו עושין [הצדיקים] מאמצי כח. [הגבורה] זשיה על
זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא וגו' (תהלים ל"ב וי) זכדי בן
לוי ור' יוסי בן פיטיו [פיישרם בפסיקתא פי שובה] ור' יהושע
בן לוי אחר קרא (שם ל"א) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך
ואחד קרא (שם ה' י"ב) וישמחו כל חוסי בך לעולם ידננו ואחד
קרא על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא מהו לעת מצא
היום. [בביר פי צ"ב הגירסא לעת מצוי היום ושם נאמר שנ'
בעלי הגדה אמרון אלין קריא כד דמכין] ד"א לעת מצא לעת
מצוי הנפש. א"ר ישמעאל צריך אדם שיהא מתפלל על יציאת
נפשו שאין לך דבר קשה מיציאת הנפש. [היאך] היא יוצאה
ר' יוחנן אומר כפיטורי [כפי] נשט כך הנפש בשעה שהיא יוצאה
מן האדם שאין אדם צריך להאמן בעצמו עד יום מותו. לכן
שנו רבותינו אל תאמן בעצמך עד יום מותך. והיה חולק על
דברי רבוי אמר הקב"ה זה בא לחלוק על התורה מה עשה לו
נְסָה אותו יצא ביום הכפורים לתוך גנה אחת ובאה ריבה אחת
מקושטת ומשובחת ונאה. עמדה לו כנגדו הסיה עמה ובקש להזקק
לה אמרה לו אשת איש אני אמר לה מקובלני ולא זו עד שנזקק
להי הלך וישב לו בביתו . . . לומר מה עבר עליו והיו רבים
עולין ומבקרין אותו ומוציאין אותו בחוץ והוא לא היה חולה. כך
עשה חרש אחר חרש לומר מה עשיתי. מה עשה הקב"ה ראה
שהוא מצטער נתן לה הקב"ה רשות לאותה רוח הלכה ועמדה

לפניו אמה לפניו על מה אתה מצטער אני אותה האשה
שנזקקת עמי ורוח הקדש אני אלא בשביל שהיית חולק על
דברי חכמים שאמרו אל תאמן בעצמך עד יום מותך. [אמר
אהרן: בירושלמי מס' שבת פ"א מ"ג מספר המעשה בזה הלשון:
מעשה בחסיד אחד שהיה יושב ושונה אל תאמן בעצמך עד יום
זקנותך כנון אני אתא חדא רוחא ונסיתיה ושרי תהי ביה אמרה
ליה לא תצוק רוח אנא אויל ואשתוי לחברך] אף דוד הסכים
לומר צריך אדם להתפלל על יציאת נפשו וכך לעת מצא שאדם
צריך להיות מקוה לדבר עד שיודע סופו מי היה זה זה יעקב.
אעפ"י שאמר טרף טרף יוסף מקנה היה להקב"ה ובסוף הודיעו
שיוסף חי שנאמר ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש.

פ' ויגשי ויגש אליו יהודה זש"ה (קהלת ט' י"ד) עיר
קמנה ואנשים בה מעט עיר קמנה זו מצרים ואנשים בה מעט
זו אחי יוסף, ובא אליה מלך גדול, זה יוסף, ובנה עליה מצודים
גדולים, אמר להם מרגלים אתם, ומצא בה איש מסכן וחכם זה
יהודה ומלט העיר בחכמתו.

ויגש אליו יהודה ד"א ויגש אליו יהודה זש"ה (איוב
ט"א ח') אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם זה יוסף ויהודה
שכל מה שנתנאה יוסף בא יהודה ונצה אותו שנאמר ולא יכול
יוסף להתאפק, למה הדבר דומה לשור שהיה יוצא והיו כל החיות
בורחות מפניו והיה בועט בזה ומנגח לזה ובא האריה ולא עמד
לפניו לא עשה אלא נראה ארי בקשו לשור ולא נמצא כך נמשל
יוסף בשור שנאמר (דברים ל"ג י"ז) בכור שורו הדר לו, והשכמים
נמשלו כחיות היה יוסף מתנאה עליהם ומבעט אותם ומתנכר
אליהם ומנגח לזה ויקח מאתם את שמעון לא עשה אלא כיון
שיצא הארי גור אריה יהודה בקשו לשור ולא נמצא אלא ולא
יכול יוסף להתאפק למה, ליש גבור בכחמה ולא ישוב מפני כל
(משלי ל') אפילו מפני שכתוב בו ויכלכל. ויגש אליו אף
לעתיד לבא משוח מלחמה עתיד לעמוד מיוסף, ומשיח העומד
מיהודה קשה ממנו שנאמר (זכריה י' ו') וגברתי את בית יהודה.
ד"א ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני אמר לו ביה אתה מעביר
עלינו [עיינן ערוך ערך כיאה בשם ילמדנו ויגשו ובערוך דפוס
ויניציאה הרצ"א ערך כיאה נמצא לפני ערך בי אבידן] למה שאמרת
לנו זאת עשו וחיו את האלהים אני ירא, אין אתה מתיירא מן

הקבי"ה אלא אתה דומה לפרעה שנאמר כי כמוך כפרעה הרי את
ביה [פי' זעקח על עול ועוות דין] מעביר עלינו, אמר לו אין אתה
דוגנו לא בדיני מלכות ולא בדיני שמים, בדיני שמים מי שהוא
נמצא גנב משלם כפלים שנאמר אם ימצא הגנב ישלם שנים ואם
אין לו מה לשלם נמכר בגנבתו, בדיני מלכות נוטלין כל מה שיש
לו, אם בדיני מלכות את תופשנו מול כל מה שיש בדינו, ואם
בדיני שמים אין אנו יכולין לפרוע דמין הננו לך לעבדים, בי
אדוני, ביה אתה מעביר עלינו. ד א בי אדוני בנוהג שבעולם מי
שלוקח עבד ומוצא אותו גנב מחזירו וזה שנמצא גנב אתה מבקש
להנותו, חשוד אתה לדברים רעים, אם לשמש אתה מבקשו
אני יודע לשמש יותר ממנו, אם למלחמה אתה מבקשו אני יודע
להלחם יותר ממנו, ישב נא עבדך תחת הנער, ידבר נא
עבדך דבר א"ר ירמיה בן שמעיה אמר אם אשמיע קולי דבר
תבא במצרים, ידבר נא עבדך, אין נא אלא מצרים שנא' התישבתי
מנא אמון. (נחום ג' ח' ועיין ריש מדרש ב"ר). באדוני אדוני אמר
לו יכנסו דברי באזניך, שנים קטנים נכנסו לכרך גדול וחחריכוה
שנאמר (בראשית ל"ד כ"ה) ויקחו שני בני יעקב וגוי סלע
כאן אין אני נפש כאן (?). כי כמוך כפרעה אמר כשם
שפרעה גדול כאן ואתה שני לו כך אכא גדול בארץ כנען ואני
שני לו, אמר נשבע אני כך אשלוף חרבי מתערה כך אני מתחיל
ובפרעה אסיים, כתיב (משלי כ"ז י"ז) ברזל בברזל יחד, נאה לשנים
זה עומד כנגד זה נאה למלך מתנאה כנגד יהודה, מלך שכתב בו
וירכב אותו במרכבת המשנה וגוי לפיכך היו מנגחים זה את זה
לפיכך נאמר בי אדוני, ד"א כיון שראה ליוסף שאינו מתפיים
התחיל אומר לאחיו מה אנו עומדים מזה נתחיל ובפרעה נסיים והם
לא היו יודעין כי יוסף מבין לשונם שנאמר והם לא ידעו וגוי כי
המליץ בינותם, כיון שראה יוסף כך התחיל לדבר להם בתחנונים
ובלשון רפה אמר להם [עיין ילקוט ויגש רמז קנ"א בשם תנחומא]
איני רוצה לידע אלא שבנימין הזה מי נתן לו עצה לגנוב את
הגביע, כיון ששמע בנימין אמר לו לא הם נתנו לי עצה ולא
אני נגעת בגביע, אמר לו השבע לי התחיל לשבע לו ובמה נשבע
לו בפרשתו של יוסף אחיו ממנו, לא נגעת בו ולא בשלוח הצים
שנשתלחו בו שנאמר וישטמוהו בעלי הצים ולא בהפשמ
שהפשימוהו שנאמר ויפשימו את יוסף את כתנתו, ולא בהשלכה

שהשליכוהו לבור שנאמר וישליכו אותו הבורה ולא במכירה
שסכרוהו לישמעאלים ולא במבילה שמכלו את הכתנת כדמי שלא
נתנו לי עצה ולא ננעתי בנביע. אמר יוסף מי יודיע לי שאת
נשבעת על אחיך באמת. אמר לו משמותן של בני אתה יודע כמה
[אני] מחבבו שהוצאתי את שמותן על מה שאירע לה. אמר לו
ומה שמותן של בניך. אמר לו: כלע ובכר ואשבל נרא וגו'. אמר
לו למה כלע. ע"י שנבלע אחי ובכר ע"ש שהיה בחור לאמו
ואשבל שנשכה אחי נרא שהוא גר כאכסניא נעמן שהיו דבריו
נעטנים. אחי שלא היה לי אח מאמי אלא הוא וראש שהוא גדול
ממני. מפיה שהיה לומר תורה מפי אבינו ומלמדה לי והיו כל
אחיו חוזרים ורועים והוא יושב אצל אבי ולומר ממנו חסור ה
מה שקבל מן שם ומן עבר וחסים שנחפה עד היום הזה. ד"א
וחפים שלא ראיתי בחופתו והוא לא ראה בחפתי. ד"א וחסים עד
עתה אני מתאבל עליו והולך יחף. וארד שהוריד את בלע כאן.
ד"א וארד כי ארד אל בני (כראשית ל"ו ל"ה) אלא בבקשה מטך
לא תוריד את אבי ביגון שאולה וכך [אמר] יהודה כי איך
אעלה אל אבי וגו' כיון ששמע יוסף כך לא יכול לכבוש
רחמיו שנאמר ולא יכל יוסף להתאפק מיד ויתן את
קולו בבכי וגו' ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף
כיון שאמר להם אני יוסף אחיכם לא יכלו אחיו לענות אותו כי
נבהלו מפניו. ר' אלעזר בר' שמעון בשם ר' אליעזר בן עזריה
ומה יוסף על שאמר להם אני יוסף וידעו מה שעשו בו ולא
יכלו אחיו לענות כשיבא הקב"ה לעתיד לבא להוכיח כל אחד
ואחד מן הבריות ולומר לו מעשיו מה שכתוב (עמוס ד' י"ג) כי
הנה יוצר הרים וכורא רוח ומניד לאדם מה שחו על אחת כו"כ
אין בריה יכולה לעמוד. ד"א ויגש אליו יהודה נגש להלחם אתו
ואין הלשון הזה אלא לשון מלחמה שנאמר (שמואל ב' י') ויגש
יואב וכל העם וגו'. אמרו רבותינו כשהיה יהודה כועס היה
שערותיו עומדות ובוקעות את כליו ויוצאות. וי"א שהיה נוטל
אפונים של ברזל ונותן לתיך פיו ומכסם בהם וחמתו עולה לכך
נאמר ויגש. כי עבדך ערב את הנער אימתי סרע יהודה
ערבותו בימי גלית הפלשתית כדאיתא בתנחומא. ואת יהודה
שלח לפניו אל יוסף זש"ה (ישעיה ס"ה כ"ה) זאב וטלה ירעו
כאחד וגו' בא וראה שכל מה שהכה הקב"ה בעו"הו מתרפאין

לעוה"ב, העורים מתרפאים שנאמר (שם ל"ה ה') אז תפקחנה עיני
עורים והפסחים מתרפאים שנאמר (שם ו') ידלג כאיל פסח,
ואלמים מתרפאים שנאמר (שם) וְתִדְּרֹן לְשׁוֹן אֱלֹם, הכל מתרפאים
אלא האדם כמו שהוא הולך הוא בא, הולך עור ובא עור וכן כולם
כשם שהוא הולך לכוש כך הוא בא לכוש שנא' (איוב ל"ה י"ד)
תתהפך כחמר חותם ויתיצבו כמו לכוש, מטי אתה לְמַד משמואל
כשהעלה אותו שאול אמר לאישה מה את רואה, ותאמר איש זקן
עולה והוא עוטה מעיל, (שמואל א' כ"ח י"ד) שם היה לכוש שנא'
(שם ב' י"ט) ומעיל קטן תעשה לו אמו, ולמה כשהאדם הולך כך
הוא בא שלא יאמרו רשעי עולם משמת ריפא אותן הקב"ה ואחיב
הביא אותן בדומה שאין אלו אותן אלא אחרים, אמר הקב"ה איב
יעמדו בניו כמו שהלכו ולאח"כ אני מרפא ואח"כ אף החיות
מתרפאות שנאמר זאב ומלה ירעו כאחד וגו', ואשר הביא מכה
על הכל אינו מתרפא שנאמר (ישעיה ס"ה כ"ה) ונחש עפר לחמו
ולמה שהביא את הכל לעפר, ד"א זאב ומלה ירעו כאחד זה בנימין
דכתב בנימין זאב יטרף, ומלה אלו השכמים שנאמר (ירמיה ג' י"ז)
שה פזורה ישראל, ירעו כאחד אימתי כשירד בנימין עמהם והיה
אומר להם יעקב לא ירד בני עמכם, כיון שהגיע השעה וירד עמהם
היו מטצעין אותו ומשמרים אותו, וכן יוסף וישא עיניו וירא את
בנימין אחיו בן אמו וגו', אריה זה יהודה גור אריה יהודה, כבקר
זה יוסף שנאמר בכור שורו וגו', יאכל תבן שנמצאו אוכלין
כאחת שנאמר וישבו לפני הככור ככורתו וגו', ויבך אותו
אביו מה כתיב אחריו והמדנים מכרו אותו אל מצרים, אמר
הקב"ה ליהודה אין לך בנים לכך אין אתה יודע צערן של בנים
והטעית את אביך ואמרת לו מת כנך, חיך שתטול אישה ותקבר
את בניך כדי שתדע צערן של בנים שכתוב אחריו ויהי בעת ההיא
וגו' וכתב וימת ער ואונן, וכל אותן השנים שהיה יוסף חוץ
מאביו היה [בלבן] של יעקב על יהודה, מנין אתה למד מבנימין
שאמר [יהודה] ליוסף כי עכרך ערב את הנער, וכיון שנתן דעתו
[בתנחומא גורם נפשו] על בנימין ונתודע יוסף נמצא יוסף מוצא
יהודה נקי לפיכך ואת יהודה שלח, וש"ה (מלאכי ג' א') וזגני שולח
מלאכי ופנה דרך לפני וגו', בא וראה כל מה שאירע ליוסף אירע
לציון, ביוסף כתיב וישראל אהב את יוסף ובציון כתיב (תהלים
פ"ז ב') אוהב ה' שערי ציון כו' כדאיתא בתנחומא, ד"א ואת יהודה

שלה לפניו וגו' אמר ר' נחמיה להתקין לו בית תלמוד שיהיו
השכמים הוגנים בתורה. תדע שהוא כך כיון שהלך לו יוסף מאצלו
היו שניהם יודעים באיזה פרק פירש זה מזה וכשנאמר לו עוד
יוסף חי ויפג לבו כי לא האמין להם. אמר להם מה אתם נותנים
לי סימן באיזה פרק פירש ממני. מה עשה יוסף נתן להם עגלות
ללמדך שבכל מקום שהלך היה עוסק בתורה בשם שהיו אבותיו
ועד עכשיו לא נתנה תורה והרי כתיב וישמור משמרת מצותי
חקותי ותורותי. ומכאן למדנו שאברהם למד את התורה. א"ר
שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן נעשו לו כליותיו כשני כדים
נובעות תורה במעיים שנאמר (תהלים ט"ז ז') אף לילות יסרוני
כליותי אפי' עירובי תכשילין היה יודע וכן שלש שנים הכיר בוואו
והיה מלמד לבניו תורה שנאמר כי ידעתיו וגו' אמר לו הקב"ה
אתה למדת בניך תורה בעו"הו ובכבודי אלמדם לעו"הב שנאמר
(ישעיה נ"ד י"ג) וכל בניך למודי ה' וגו'.

ס' וארא תנחומא וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני
ה' וארא אל אברהם וגו' וש"ה [עין פסיקתא בחרש השלישי]
שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה כן (תהלים נ"ז) א"ר יוסי
בר סימון עד שלא עמדתם בהר סיני וקבלתם את תורת ישראל
הייתם נקראים [כשמותם של או"ה ומשקבלתם את התורה] עמי
שנאמר שמעה עמי ואדברה. א"ר פנחס הכהן בר המא שמעה
עמי שיהא לי פתחון פה להשיב לעולם. ישראל ואעידה כן. ר'
יוסי אומר אלהים אני דיין אני פטרוגך אני. ר' אליעזר אומר
אלהים ור' יהודה בר שלום אומר בשופטים הוא מדבר אומר להם
[לא משום] שקראתי אלהים אתם שנאמר אלהים לא תקלל אלא
הו יודעים על גביכם. אלהים אלהיך אנכי. א"ר פנחס הכהן בר
חמא אמר הקב"ה למשה לא בשביל שקראתי אותך אלהים שנאמר
נתתיך אלהים לפרעה אלה אלהיך אנכי לכך נאמר וידבר אלהים
אל משה ויאמר אליו אני ה'. כי העשק יהולל חכם וגו' (קהלת ז'
ו') כשהחכם מתעסק בעסוקים הרכה הם מערכבין אותו מן החכמה.
ויאבד לה מתנה. בשעת שנקראת מתנה היא ומאכר מלבו שנא'
(במדבר כ"א י"ט) ממתנה נחליאל. ד"א כי העשק יהולל וגו' עיסוק
שהחכם מתעסק בצרכי צבור משכחים אותו מן החכמה. א"ר יהושע
בן לוי ששים הלכות למדתי מן יהודה בן סדיה בחרישת הקבר
ובשנים שהייתי עוסק בצרכי צבור [נשתכחו ממני] הווי כי העשק.

ד"א עסוקים שעסק שלמה בדברים שלא היה צורך בהם הטעו
אותו שנאמר (מלכים א' י' א"ד) ויהי לעת זקנת שלמה וגו' כדא"י
בתנחומא הוי כי העשק יהולל חכם וגו' לא תאמר שלמה בלבד
אלא אפילו משה בשעה שהלך אצל פרעה מה כתיב ואחר באו
משה ואהרן וגו' א"ר חייא בר אבא יום פרוסכטיא של פרעה
היה והיו כל המלכים באים ומעטרים אותו שהיה קוזמוקרטור והיו
משה ואהרן עומדים על פתח פלטין נכנסו אצל פרעה ואמרו לו
שני זקנים עומדים על פתח פלטין שלך, אמר להם ויש בידם
עטרות אמרו לו לאו, אמר להם באחרונה יכנסו, נכנסו אצל פרעה
ואמר להם מה אתם מבקשים, אמר לו ה' אלהי העברים שלחני
אליך וגו' ואמר לך שלח עמי ויחוננו לי במדבר, אמר להם מי ה'
אשר אשמע בקולו ולא היה יודע לשלוח לי עטרה משלו אלא
בדברים בא אלי בקולות בא ומי ה' אשר אשמע בקולו, א"ר לוי
באותה שעה הוציא דפתרא של אלהות קרא אלהי ארום ומואב
וצדון ואמר להם הרי קראתי ואיני מוצא מה שאתם אומרים כאן
א"ר לוי למה הדבר דומה לכהן שהיה לו עכר יצא הכהן מן
המדינה הלך עבדו לבקשו בין הקברות התחיל לצווח אדוני אמרו
לו מי הוא אדונך, אמר להן פלוני כהן אמרו לו שומע שבועולם'
כהן אתה מבקש בין הקברות, כך אמרו משה ואהרן לפרעה שומע
שבועולם אלהים שביריך מתים אבל אלהינו חי וקים הוא שנאמר
וה' אלהים אמת וגו' ד"א מי ה' אמר הקב"ה אתה אמרת מי, חייך
במי אתה לוקה, מי ים למפרע, בים אתה יודע מי אני שאמרת
לא ידעתי את ה' למחר אתה אומר ה' הצדיק, אתה אמרת וגם בני
ישראל לא אשלח חייך למחר אתה אוהו ביד כל אחד ואחד
לשלחו, לכך נאמר ה' אלהי העברים, אמרו משה ואהרן [ישמא
תאמר] בשביל ששנינו את הלשון הקשה עלינו חזרו ואמרו אלהי
העברים, ר"ש בן יוחי אמר התחיל מחרק בשנינו כנגדם ואמר
מפשים אתם וגו' כדאיתא בתנחומא, וי פגעו את משה ואת
אהרן נצבים לקראתם אלו דתן ואבירם שכתוב בהם יצאו
נצבים ויאמרו אליהם ירא ה' עליכם וישפוט, א"ר יהודה הלוי בר
שלום אמרו לו ישראל למה אנו דומין לשה אחת וכא הזאב ונטלה
מהעדר והיה הרועה רץ אחריה, מה עשה הזאב בקש לבקע את
השה מבין העדר, הגיע השה בסנה, כך אמר משה לפני הקב"ה
רב'שע . . . פרעה אנו מתים שנאמר אשר הבאשתם את

ריחנו וגו'. וישב משה אל ה' ויאמר למה הרעות לעם הזה וגו'
ומאז באתי לדבר אל פרעה וגו' ויאמר ה' אל משה עתה תראה
(כמו שפירש"י). באותה שעה בקש הקב"ה לישב עליו כדין שנא'
וידבר אלהים אל משה ואין אלהים אלא ד"ן שנאמר אלהים לא
תקלל. נכנסה סננוריא ולמדה עליו זכות שנאמר ויאמר אליו אני
ה' ואין ה' אלא רחמים שנאמר ה' ה' אל רחום וחנון. ובלקוט
ריש פ' וארא מביא לשון התנחומא כמו שנמצא כאן. ד"א וארא
אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי
להם. לא פרסמתי להם אם מפורש הוא ולך גלית אתו שאתה
הולך לנאול ישראל כדי שתצליח. אמר הקב"ה בעולם הזה גלית
[לך] את שמי אבל לעוה"ל לכל ישראל אני מודיע את שמי
שנאמר (ישעיה נ"ב ו') לכן ידע עמי שמי וגו'. ואת המטה הזה
תקח בידך וגו' א"ר יהודה בר אמי המטה משקלו ארבעים
סאה ושל סנפיר היה ועשר מכות חקוקות עליו נוטריקון דצ"ך
עדיש באח"ב. אמר הקב"ה המטה הזה יביא עליו המכות. ר' אליעזר
בן סדת אומר כל צור שכתוב במקרא משון על אומה הרשעה
הוא מדבר (בשם"ר הגירסא: כל צר שבמקרא חסר במלכות
הרשעה הכתוב מדבר ובתנחומא נאמר כל צר חסר שבמקרא
במלכות אדום הכתוב מדבר) מה מצריים לקו ברם אף מלכות
הרשעה הזו שנאמר (ישעיה ל"ד ט') ונחפכו נחליה לזפת. א"ר
תנחומא זו סיכרושותו ציטש [צי"ל תיברוש ותוצינוש פי' נהרות
הנקראים עד היום מיבר ומימשינו ועיין ילקוט ישעיה רמז ש"ד
בשם תנחומא] שהן נותנין על שפת רוטי וכתיב (שם י') לילה
ויום לא תככה למה שבטלו ישראל מן התורה שהם יגעים בה
ביום ובלילה. האש שאני מביא עליהם אינו כבה לעולם אלא
לעולם יעלה עשנה לפי ששרפו את ביתי והיה העשן עולה
ממנו. וכן אומר (שם ס"ו ו') קול שאון מעיר. אמר להם הקב"ה
אלי קול מהיכל בא ואין אתם זכורים מה עשיתם כהיכלי קול ה'
משלם גמול לאויביו ואמיתי משלם גמול לעוה"ב שהוא פודה
את ישראל שנאמר (שם ל"ה ד') גמול אלהים הוא יבא ויושיעכם
ויאמר ה' אל משה שלח ירך ואחוז בזנבו. וחזר ונגעשה מטה. כשם
שהנחש מתעקס כך פרעה עתיד להתעקס עליכם. הוי מגיד
מראשית אחרית וגו'. אלא כשיבא ויאמר תנו לכם מופת כשם
שעשיתי לך עשו לפניו. כי ידבר אליכם פרעה לאמרה.

זה שאמר שלמה (משלי כ"ט י"א) כל רוחו יוציא כסיל מי היה
זה פרעה (עיין ילקוט משלי שם בשם תנחומא) ביום שהלכו משה
ואהרן אצלו אמר הקב"ה עד שלא תלכו אצלו אני אומר לכם
מה שהוא עתיד לעשות ולשאול לכם, כי ידבר אליכם פרעה אלא
הויו (?) ואמר אל אהרן קח את מטך והשלך כיון שהלכו אצל
פרעה אמר להם תנו לכם מופת מיד וישלך אהרן את מטתו לפני
פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין. שחין [שחק] פרעה אליהם אמר
להם משה ואהרן וכי אתם שבאתם לשחוק עלי שמתירא אני מן
הדברים האלו, כל מצרים מלאה כשפים יש מוליכין תרין כתם
לרקים [בשמ"ר הגירסא: תכן לעפרוים] מה עשה ויקרא פרעה אין
כתיב כאן אלא ויקרא גם פרעה, אמר ר' לוי שקרא לאשתו
ואמר לה ראי איך באו היהודים לשחוק בי שנאמר (בראשית ג' ד')
ותתן גם לאישה ואף גם כן ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים
ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלטיהם, כן באו חרטומי מצרים
וישליכו איש מטתו ויהיו לתנינים, עשו כמו שעשה אהרן מה
כתיב ויבלע מטה אהרן את ממותם, הוי כל רוחו יוציא כסיל זה
פרעה וחכם באחור ישבחנה זה משה ויבלע מטה אהרן, ד"א כי
ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת, אמר הקב"ה למחר אני מוציא
בני מצרים ונותן להם את התורה דכתיב ביה כי יקום בקרבך
נביא בדן הוא שיהיה תובע אתכם ואמר תנו לכם מופת, בתחלה
הוא ידבר עמכם בקושי שאין לשון ידבר אלא לשון קושי כמה
דאיתא דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות, אמר לו אהרן
יהא עושה את הדברים האלו ואתה עומד כנשיא שהוא גוזר על
הזקנים והן עושין, כי נרפים אתם א"ר יהודה בר סימון מהו
נרפים אתם נרפים קדושים אתם ע"כ אתם אומרים נזבחה
לאלהינו, הקב"ה אמר למשה השכם בבקר והודע לפרעה שאינו
כלום, הנה יוצא המיטה, כה אמר ה' שלח עמי ויעבדוני ואם לא
כי בפעם הזאת וגו' כתיב (איוב ל"ז כ"ב) מי כמוהו מורה לרשעים
שיעשו תשובה, אמר לפרעה שלח העז את מקנך למה הנני
ממטיר כעת ולאחריו אני מביא הארבה שנאמר הנני מביא מחר
ארבה כנבולך וגו', וכסה את עין הארץ אמרו רבותינו [עיין
ילקוט פי' בא בשם תנחומא ושם נאמר אדם תמורת אשה] כשם
שיש ראש לאשה כך יש לארץ שנאמר ראש עפרות תבל וכו'
עד כולם נקבצו באו לך כמו בילקוט.

פ' ויקהל, תנחומא ויקהל משה את כל עדת וגו' ויאמר
משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם, זש"ה (קהלת
ז' ועיין שם"ד פרשה זו) טוב שם משמן טוב, כמה ריחו הולך מיל
אחד או שני מילין אבל השם הטוב מסוף העולם ועד סופו הרי
טוב שם משמן טוב, ויום המות מיום הולדו, יום מיתתו של אדם
מיום שנולד בו למה ביום שהוא נולד אין אדם יודע אם מעשיו
יפין אם לאו אבל כשהוא מת הוא מודיע מעשיו לבריות, ויום
המות מיום הולדו, א"ר לוי למה הרבר דומה לשתי ספינות שהיו
בים מלאות סחורה אחת באה ואחת הולכת אותה שהיתה באה
היו מקלסים אותה עמדו להם תמיהם אמרו למה אתם מקלסים
לזו ולזו אין אתם מקלסים, שאנו יודעים שהלכה לשלום ובאה
בשלום אבל זו אין אנו יודעים מה היא עתידה לעשות, כך כשאדם
נולד אין בני אדם מכירין מעשיו כשנפטר מן העולם הם יודעין
מה היו מעשיו הרי טוב יום המות מיום הולדו, ד"א טוב שם, טוב
שם של חנניה מישאל ועזריה משמן הטוב שנמשחו נדב ואביהו
למה בני אהרן נכנסו להקריב ונשרפו חנניה מישאל ועזריה
הושלכו לכבשן האש וניצלו הוי טוב שם משמן טוב, ד"א טוב
שם טוב היה שמו של בצלאל למה שפרסמו הקב"ה שנאמר
ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם, זש"ה (ישעיה
מ' כ"ה) ואל מי תדמוני ואשוהי, שאו מרום, אמר הקב"ה ואל מי
תדמוני בשר ודם אם יהיה מהלך בחשכה ואדם בא ומאיר לו אין
צריך להחזיק לו טובה, ואתם ישנים כלילה ואני מעלה לכם את
האורה אין אתם צריכין להחזיק לי טובה, שאו מרום וגו' בזכות
ואלה שבתי בני ישראל, ואלה בזכות אלה העדות וגו' כמו בנדרס
עד מבין פתאים.

שאל ר' שמעון בן יהוצדק את ר' שמואל בר נחמן היאך
ברא הקב"ה את העולם וכו' א"ל כשבקש הקב"ה לבראת עולמו
נתעטף אורה וברא את העולם כמו בנדרס עד והוא התחיל בארון
שנאמר ויעש בצלאל את הארון, א"ר ירמיה כי אעלה ארוכה לך
ומטכותיך ארפאך (ירמיה ל') מלך בוד' מכה באיזמל ומרפא ברמיה
אבל הקב"ה אינו כן אלא ברבר שמכה בו מרפא שנאמר (ויכאו
מרתה ולא יכלו לשתות מים וגו' ועיין שם"ד פ"ג) — א"ר לוי
למה כי מרים הם הדור היה מר במעשיו ויצעק אל ה' נתן לו
הקב"ה עץ ונתן לתוך מר וימתקו הוי מטכותיך ארפאך, אף ישראל

כשלקו בשמים אמר להם הקב"ה חייכם במה שחטאתם בו
אתם מתרפאים שנא' ויעש בצלאל את הארון עצי שטים מה
כתיב למעלה מן הענין ויעש את הפרכת פרכת עביה טפה ועל
שבעים ושנים ניטין היתה נארגת ועל כל ניטא וניטא כ"ד חוטיין
אורכה מי אמה ורחבה כי אמה ולא היתה בה קשרי ושטים עושיין
בכל שנה ושנה ושני [בשמיר הנירסא ושי] כהנים מטבילין
אותה וכיצד היו מטבילין אותה כל הכהנים היו עולין ומטבילין
אותה ושוחטין אותה בחילי ומשעשה משה את הפרכת שהיתה
נתונה לפני הארון אח"כ אמר לבצלאל שיעשה את הארון את
מוצא כל מה שהיה במשכן על הסדר היו עשוי וכו' כמו בנדפס
עד עשיתם לפני ארון חייכם שאני מאיר לכם לעוה"ב שני והיה
אור הלכנה וגו' ואומר אור זרוע לצדיק (תהלים צ"ח י"א).

פי פקודי אלה פקודי המשכן וגו' איש אמונות רב ברכות
(משלי כ"ה כ') אתה מוצא כל מי שהוא נאמן הקב"ה מביא ברכה
על ידו ומי שאינו נאמן ואין להעשיר לא ינקה. ד"א איש
אמונות כמו בנדפס נוסחא ב' עד וסלחתי כדבריך ולא עוד אלא
שאני אשרה עליהם וביניהם שכינתי והכל יודעים שמחלתי להם
שנאמר ועשו לי מקדש. ד"א אלה פקודי המשכן בשעה שנכנס
אדרינום לבית קה"ק היה מתגאה שם ומחרף לפני הקב"ה. א"ר
חייא בר אבא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע וכו' כמו בנדפס
נוסחא ב' עד אלהים באו גוים בנחלתך. אלה פקודי המשכן כל
מה שהיה משה עושה היה עושה ע"י אחרים שנאמר פקודת
הלויים בני איתמר. לא עשה [פי' הוא בעצמו] אלא משנגמרה
מלאכת המשכן אמר להם באו ונעשה לפניכם חשבון נכנסו כל
ישראל וכו' כמו בנדפס עד כי תעבור במים אתך אני ואח"כ
נאמר: ויביאו את המשכן אל משה והוא שאמר הכתוב
(תהלים ל"א י"ט) תאלמנה שפתי שקר מדבר במשה בשעה שאמר
לו הקב"ה לעשות משכן וכו' כמו שנדפס בילקוט בשם תנחומא
פי פקודי רמז תי"ז עד תודה וקול זמרה. ועיין ג"כ שמ"ר פנ"ב.

מדרש אל יתהלל.

כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הנכור
בנכורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו. אל יתהלל חכם בחכמתו זה
שלמה מלך ישראל, בשעה שישב על כסא מלכותו נשתכח
ונתנאה ועבר על מה שכתוב בתורה לא ירכה לו נשים, אמר
אני ארכה נשים ולא אסור מן הדרך, מה עשה יו"ד של ירכה,
עמד לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע כלום כתבת בתורתך אות
אחת לכמלה, אמר לו לאו, אמר לפניו הרי שלמה במלני ונשא
לו אלף נשים ועבר על תורתך אמר הקב"ה ליו"ד, עלי לריב את
את ריבך ולרוץ דינך, מיד אמר הקב"ה לאשמדיי מלכא דשירי,
לך אצל שלמה, וטול חותמו מידו, ונדמה כדמותו וישב על
כסאו, והיה סבורים ישראל שהוא היה שלמה, והיה שלמה משוטט
בעירות ובכפרים, ואומר אני קהלת הייתי מלך, עד שעברו עליו
ג' שנים, ובני אדם משיבין זה לזה, כמה שומה הוא זה, המלך
יושב על כסאו, והוא אומר אני קהלת הייתי מלך, אמר הקב"ה
כבר עשיתי דין יו"ד, מה עשה אשמדיי אותם ג' שנים עבר על
נשיו של שלמה, עד שבא אצל אחת מהן והיא פירסה נדה, כיון
שראתה אותו אמרה לו למה שניתה מנהנך אשר היית נוהג בו
מיד שתקי אמרה לו, אין אתה שלמה, ועוד הלך לכת שבע אם
שלמה ואמר לה כך וכך אני רוצה ממך, מיד הלכה אצל בניהו,
אמרה לו כך וכך תבע ממני שלמה בני, מיד נודעו בניו וקראו
את בגדיו ואמרו, אם כן ח"ו אין שלמה בנך זה, אלא אשמדיי
הוא, ואותו הנער היה משוטט ואומר אני קהלת הוא שלמה
בעצמו, מיד שלח וקרא לאותו הנער, אמר לו בני מי אתה אמר
לו שלמה בן דוד אני, אמר לו בני כיצד היו הענינים, אמר לו,
יום אחד הייתי יושב במקומי ובא רוח סערה והשליכני, ומאותו
היום ועד עכשיו ניטלח דעתי ממני, ולפיכך הייתי משוטט, אמר
לו כלום סימן יש לך, אמר הן, שבשעה שמלכתי נטל אבי ידי
אחת והניחה בידך וידי אחרת ביד נתן הנביא, ועמדה אמי ונשקה
על ראש אבי, כיון ששמע בניהו דבריו, קרא לסנהדרין, ואמר
כך וכך המעשה, אמר להם כתבו שם המפורש וקבעוהו על לבבכם
חלכו וקבעו וכאו אצל בניהו, אמרו לו מתיראין אנו מן השם החקוק

על לבו. אמר להם וכי שם אחד יכול לכמה שמות מיד הלך
עמם בניהו ונטל בניהו החרב וחכהו את אשמדיי מכה גדולה
ונטל החותם מידו וביקש להורגו יצתה בת קול ואמרה. אל תגעו
בו כי ממני יצא הדבר. ומפני שעבר שלמה על מה שכתוב בתורה
מיד חזרו את שלמה בכסאו. וחזתמו בידו. ונדמה כדמותו. וחזר
ליופיו. אמר שלמה איה מלכותי איה גבורתי לא הועילוני כלום
אלא כל הטשפיל עצמו הקב"ה מגביהו שנאמר זכחי אלקים רוח
נשברה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוה.

אל יתהלל הגבור בגבורתו זה דוד מלך ישראל. שבשעה
שהיה נלחם. היה הורג ה' מאות הלל בפעם אחת. ונתגאה ואמר
אין כמותי בעולם. מיד זימן לו הקב"ה צבי אחד ורץ הצבי. וברח
מלפניו ומשכו אחריו והארץ קפצה לפניו. עד שהביאו אצל
ישבי נוב מיד אחזו ונטלו ושמו תחת המרתף ונשען עליו לשוברו
מיד אמר תרחיב צערי תחתי ונעשתה הארץ כבאר תחתיו. כיון
שכילה לאכול ישבי בנוב נטלו דוד והיה זורק אותו באויר. כדי
לקבלו בראש הרומה. ובין כך באת יונה מטרפת לפני אבישי
בן צרויה. ויש אומרים שנהפכו בידיו המים לדם. אמר בלבו
ודאי המלך שרוי בצער. מיד הלך לבית המלך ולא מצאו. אמרו
לו שכבר הלך לצוד בשדה כחוק המלכים. מיד רכב על הפרדה
של מלך עד שהביאתו אצל ישבי נוב שהיה מטייב ומשחק בדוד
עם הרומה. מיד ירד מן הפרדה. ונלחם עם ישבי נוב עד שהמיתוהו
ודוד נשאר חלש ותש כח מרוב פחד וצער. ואבישי רצעו והביאו
בירושלם ברנליו. ולא רכב על הפרדה אלא ברנליו. ומיד נשבעו
לו ישראל שלא יצא עוד עמם. שנא' לא תצא עוד אתנו ולא
תכבה את נר ישראל אז אמר דוד. איה גבורתי זכחי אלא אלהים
ה' חילי מגני וקרן ישעי וכי'.

אל יתהלל עשיר בעשרו. זה קרח בן לוי שהיה לו שלש
מאות פדות לבנות מעונות מפתחות גנוזי. עושרו עאכו"כ שהיה
נפלא וגדול מאד. ומנין היה לו כל זה. הממון שקיבץ יוסף
במצרים שמילא שלש מגדלים. וכל מגדל עמוק מאה אמה. ורחוק מאה
אמה וכיון שמצא קרח אחת מן המגדלים. נתנאה בעושרו. ואחת נתנלה
לאנטונינוס. והשלישית גנוזה לע"ל. תחלת מחלוקת קרח היה
באלמנה אחת. שהיתה לה רחילה אחת. כשנאתה לגנוזה. שמע
אהרן ובא ונטל לה הצמרי. הלכה לקרח ובכתה לפניו ואמרה לו

כך וכך עשה לי אהרן. בא קרח אצל אהרן ואמר לו מה לך
אצל האלמנה הזאת לקחת לה הצטרי. אמר לו שלי הוא מן התורה
שנאמר וראשית גו צאנך תתן לוי. נטל קרח ארבעה כספים ונתן
לה. לימים ילדה הרחילה בן בכור. שמע אהרן ונטל הבן הלכה
ובכתה לפני קרח. אמר קרח לאהרן מה לך ולא למנה הזאת לקחת
לה בן הרחילה. אמר לו שלי הוא מן התורה שנאמר כל הבכור
אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך. הלך לו קרח
טלא חטה. וכראות האלמנה בן הלכה ושחטה הרחילה. שמע
אהרן. ובא ונטל הזרוע והלחיים והקבה אמר לו קרח מה לך
אצל האלמנה הזאת. אמר לו שלי הם מן התורה. שנא' ונתת
לכהן הזרוע והלחיים וה' בה. וכראות האלמנה בן עטרה והחריטה
הבשר. שמע אהרן ונטל הבשר. אמר לוא קרח. לא די כל מה
שלקחת לה. אלא אף הבשר. אמר לו שלי הוא מן התורה שנאמר
כל חרם בישראל לך יהיה. אמר לו. למה תשתרר עלינו בן עמרם
ותתנאה עלינו. אמר לו משה. לבקר משפט. בבקר נתקבצו אצל
קרח מאתים וחמשים איש במחנות וקמרת. מיד עמד משה לפני
הקב"ה ואמר לפניו. רבש"ע נבואה זו ששלחתני אמת היא. אמר
לו אמת. ועתה תראה מה אעשה לקרח. ולמה נקרא שמו קרח
שביטיו נעשה קרחה בישראל. מיד רמו הקב"ה לארץ וכלעתם עד
מכורם. צעק קרח ואמר. משה רחם עלינו. אמר להם משה. רב
לכם בני לוי. מיד נבלעו והשאר נשרפו. ואותם שנבלעו סכרו שלא
לעלות לעולם. עד שבאת חנה ונתנבאת עליהם שנאמי ה' טמית
ומחיה מוריד שאול ויעל. ובכל זאת לא היו טאמינים עד שחרב
בית המקדש. ונבלעו שערי בית המקדש. ובאו אצל קרח ותפשים.
ואמרו כשיעלו אלו חשערים אף אנו נעלה עמוס. ונתמנו
שומרים על החשערים עד שיעלו. לכך. נאמר אל יתהלל עשיר
בעשרו. שכל העושר של הקב"ה הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב
אמר צבאות. ואומר רורף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד.

סדרי דשמושא רבא וסדרי היכלות.

תרין מתיבתי הוו בככל ותרין סמוכין עליה. חדא רב נטרונאי
הגאון ז"ל וחדא מתיבתא רב נחשון ז"ל ולתרויהו איבעיא על
פום מעין מננתא דעדן ובאילן חייא די בגויה ומאי כרכובייה ושלחובי
שתא דחרכא. ושררו להון בעיא דא לא איתיהיבת למיתב עליה
דהיא חייא כאולפן דאוריתא ברם ידעינן דאתון חברוי שתותו
מיא זכיא ממאטרי שמעתא מזרע דדוד משיחא רבנא שרירא
ורבנא האי ז"ל חברין וחברי חבריא אולפינא דנמירנא ליה מסבי
סביא חכימא חסידיא מרי רזיא דאולפן אוריתא כזוי דשמשא
בגלגלי רקיע נהירו לן בגנתא דעדן היא ז' מלכוון ועל שבע
מלכוון תלתא מלכוון שליטי דשלטן עילויהו דאיקרן אילן חייא
ובהך ננתא היא דעדן אישתמישו ביה נביאיא כל חד וחד מנהון לפום
גבורתיה ומעליותיה ברם אילן חייא לא יכיל לאשתמשא ביה כריא
דרקיעא ולא בני אנשא דארעא והוא מאי דבעי למחוי מרוי דנביאיא
ולא יתיחב תזותא משום דהני אברין והני לא אברין דאנשא . . .
מניה ברם טעים ואטעימו ליה מננתא דאכלי פירוהי מתחכמין
כטב גדיש ערבכיך דאית בין אוירא דרקיעא דנחתו מרום רקיעא
במראה דעלן כמציעותא דלילית מלכתא אמא דרוחיא ושידי
כלתא דסמאל שרא דאדומא רשיעא וזימנין כלתיה מחלת בת
ישמעאל עמיטא משמושא זוטרי ומשמושא רבא דלילית משמעותא
לישנא דלילה ולישנא דלילה וקבילנא כפירושא דרסותא ואגמרנון
בהשעתא דמחלת בת ישמעאל נפקא מיקרקרא ומירקקא לאקדומי
דסמאל כארבע מאה ושבעין ותמניא במושבנא דילה רברבניא
דכל זני זמרא קדישיא בלישנא דהכה לילית נפקא מיללא בפלגות
דליליא במדברא רבא ורחילה ובהדה ארבע מאה ותמנין במושבנא
דילה הילולא בחדא ובההיא שעתא מתגרון אילין באילין עדרי
מאלמלא רום רקיעא ומודעיעא ארעא וכיזמא דכפוריא מתנצחן
דנן עם דנן כי היכי דלא לקטרנא לאומתא קדישתא ודין הוא
דעזאל ואיש עתי דכתיב באוריתא דילן ומאן דידע לאשתמושי
בשמושא זוטרא דהוא שלחוביתא דסרבא והוא שדיאל מלכא
רבא דשמאי [דשראי?] דשליטין באורא בדמא דשעירא ובדמא
דתרנגולאי קרבלתאי דמתילדו בטוב רע הבאי מייתין ומנהון

לארעא דילן לזבוניכין חנא דפסחא לשבועייא עם סימני קטורתא
בצרא חדא שחיקין ומעורבין בדמא דשעירא ובדמא דתרנגולא
דהו שחוטין בערבא דיומא דכפוריא ובעינלא דאתעכר ביה ביומא
חמשה אמין ארכיה וחמשה אמין פותיה ונקילסא דאי לא כתובין
ביה עשרה שמיא קדישין. ושדיאל מלכא במציעות כולהון ושמיא
דשריה לארבע רוחין בענולא דאי רחצא עשרה זימני במשחא
דזיתא ואשתא הרקלייא טת לקתא בנו ענולא וסימניה קטורתא
דליקין באשתא ומן תלתא ועד ארבעה סביא חכימיא מחמשיין
שנין ולעילא דמתענן חמשה עשר יומין ביממא ובלילא ולא אכלין
לבד תלתא לילי לסוף שבועה יומי ולסוף עשרה יומי ולסוף תלתא
עשר יומי ותלתא סבי או ארבעה סבי מארי זכוותא וחכימי אולפן
אוריתא דאתפרישו תלתן יומי מאתתא ובליליא דכפוריא קאים
סבא רבא בר עובדין עטיף בטליתא דעמרא בנו ענולא ושאר
סביא סחור סחור דענולא עטיפין בטליתות כתנא וסבא דקאים
בנו ענולא דרחין רישיה במשחא דזיתא וקילסא וכתובין ביה שמיא
קדישיא בידיה דימינא על רישיה ובאמצעות ליליא דכפוריא בעלי
ברתיה שדיאל אתי בטאה ותלתין וחד גובריין פרחין מאוירא
ואפיקון זקיקי דנורא וספרא רבא די שמיא ופיפירון דיליה כתיב
וחתים בידא דשדיאל מלכא כל היא דרקיעא דשליט על אוירא
ומודע להו לסביא ושמיהון קדישיא דכתיבין בקלסא דאילא לא
איתמסרון ברם לקשישי קדישי דאשתמשו בשמושא זוטרא
תלתא זימני בחמשה עשר שנין בסדרא דקבילו נחוגיה בן הקנה
וחברוי וביננא ועמנא כס בדרא דילן דרגילן לאשתמושי בסדרא
ובשימושא ברם בשמושא רבא דהוא רוזא דכרוכיא הוא שמושא
דאשתמישי ביה תנוי ואטוראי קדמאי כנון ר' עקיבא וחברוי ויונתן
בן עוזאל וחברי חבריהון בסדרי היכלות על מימרא דרזיאל שרא
רבא ביומא דעצרתא. ונטינא דשבעה היכלות דרקיעא.
בהיכלא קמא כנסואל והיכלי מקרי כנסייא רבתא ותמן מצלן
מלאכיא קדישא תלתא זימני ביומא בהיכלא תנינא קבציואל
דעתיד לטיכנש כנשתא דישראל מגלותא. בהיכלא תליתאה
דנקיאל דנשמתהון דיונקתא דמיתו מבר שתא ועד שבועה ילפון
ונטדין קדמוי והשכינה מחבקתן וחלקין נשמתהון בזיוא דשכינתא
תתאה עד אתרא דכהנא רבא ומתקרבין קרבנא על גבי מדבחא
דשכינה עלאה. בהיכלא רביעאה טהריאל הוא מטהר ומצהר

לנפשתא דהוו ממנפן בגווי דרשיעיא ומתרחצן ומטבלן במוי
דזיעתא דאבני שיש דר' עקיבא וחברוי דהן זיען מארבע חיותא
קדישתא בשעתא דמתדבקן ומתקרבן דא עם דא לפולחנא דמרא
עילאה ודין רזיא דמשיקות אשה אל אחותה. בהיכלא חמישאה
בריא אל נהר די נור נפיק מן קדמוי די מאשתא ומנהורא דמלאכיא
דתמן מתחדשן זיו נהורא דאמדין תושבחתא עלמא דאיתבריא
ומתעלמין ודין רזיא מרוי דאינון מתקרבין לכתר דמתקדשן לכמה
זימנין דאינון תלתין ותדין טכצבצין מזיא לזיא ואורא די זיוון
קול כותן ומטו עד דמטיין לזיוא דאמרי בתרא דמלכותא עילאה
והן נשמתיא דנביאיהו וכל תלמידאי דנביאי קדישיא וחסלן ולחברנא
לסגואי במילי באלה שמיא ולגלויי מה דלא איפשר ולא ארשא
לנא רבותא קדמאי ז"ל. בהיכלא שתיתאה חנוך דאתלבש
בלבוש זיא דנהורא ושני שמיא וגופיה ושמיא ממטרון כשם
רביה וחותמיה בנשמיא והוא רבא בהיכלא שתיתאה והוא מטרת
לכל נפשתא דסלקן מארעא לרוסרקייעא ומצרפן ומתלבשן ומתפשטן
מכל מושכי מנוף גופתא ומתלבשן בגופיה זיויה קרניאתה דמטמין
ומצטיירן בזיא דהביה דהוא הי עלמא דמתמן פרחין נפשתיא
וסלקן מעלמא לעלמא רבא הוא עלמא דזיויה ביזויי מפקא לשתא
עלמי ותמן מתפנקן ומתעדנן נפשתיא ונויאתא כמה מתמן בה
שעתא דאיתבריא ואנן לית לן רשותא לגלויי פתגמין ורזין דאינון
כבשונן של עולם בהיכלא שביעאה סנדלפון ברירא
יציבא מלתא דעובד גבורתיה בשמיא וארעא ואבא ותדין רכרבין
גברין שליטין בצורתא דעוברין במעי אמהון והוא דיהב להו
רוחא דחיי והוא דאמית לברייתא דארעא בחרבא שליפא דאישתא
דלא מתנפחא וכל ברייתא דארעא וכל דשליטן באורא דרקיעא
תחות שולטניה ובידוהי מלבושי דנהורא דמלכא עילאה די לביש
לנביאיא בעידנא דמתנבאן ורוחיהון מזיא דרוחיה וגופיהון מנגדא
דגופיה והוא פומא ומללן לרוחיא דשפתיהון ופיו ולישניה מסדר
גבריא אל למרי נבואתא כמה דאתפקד ממארי עלמא שכינתא
דישראל. עד כאן סידרא דשמושא רבא סדרי היכלות
ובכולהון מטא זכותיה דר' עקיבא סבא למחזי בראות עינא ובחזו דלכא
ומה דאורשינא על מימרא דרבנותא מדרשנא לכוון חברין תכעין
אולפנא דיוצר בראשית ושלמא לכוון ולכל דעסקין באורייתא
דמשה וישראל.

פרק ר' יאשיהו.

ר' יאשיהו אמר מפני שלשה דברים מאריך הק' שנים עם הרשעים בעוה"ז שמא יולידו בנים כשרין או שמא יעשו תשובה ויתקבלו בתשובה. או כדי שישלם להם הק' שכר מצוה קלה שבירם. שכך מצינו שהק' האריך פנים עם אמן ויצא ממנו יאשיהו. האריך פנים עם אהו ויצא ממנו חזקיהו. האריך פנים עם שמעי ויצא ממנו מרדכי. הכל כאין לעולם בשיפוי. הצדיקים באין לעולם בשיפוי ונפטרים מן העולם בקולי קולות. וכן את מוצא כשכא אברהם בעו"הו בא בשיפוי ונפטר מן העו"הו הרעיש את כל העולם כולה. וכן את מוצא ביצחק וכן ביעקב וכן במשה וכן בשמואל וכן כדוד וכן בשלמה. ועליהם ועל הרוטה להם ועל העושה כמעשיהם הוא אימר טוב שם משמן טוב (קהלת ז' א') שמתן של צדיקים בעולם הזה יותר ממלכים רשעים שנמשחו בשמן המשחה. ר' מאיר אומר מעולה ריחם של צדיקים מריח ארון הכרית שריח ארון הכרית לא היה אלא מהלך ג' ימים הה"ד ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית ה' וגו' (כמדבר י' ל"ג) אבל ריחן של צדיקים מאיר מסוף העולם ועד סופו הה"ד אור צדיקים כאור ננה הולך ואור עד נכון היום (משלי ד' י"ח) וכן הוא אימר . . . מכאן שריחן של צדיקים ניכר בחייהם. ומניין אף בטותם כן שכך כתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו (שמות י"ג י"ט) תמה גדול וכי יש לך אדם שהוא מכיר בין עצמות אביו לעצמות אמו או בין עצמות ישראל לעצמות גוים. אמר מעתה את מוצא כיון שנכנס משה לסלטרין של מלכים היה מריח ארונו של יוסף כריח ארון הכרית ואמר בודאי אילו עצמות של יוסף. וכן הוא אומר וכני ישראל פדו וישרצו (שמות א' ז') תרין אמוראין אם לגדול שבשרצים את מדמה אותם הרי עכברה יולדת ששה. ואם לקטן שבשרצים את מדמה אותם הרי עקרבא יולדת ששים. לחודיע שבחו של משה שכל ישראל היו עוסקין בכזת מצרים ומשה היה עוסק בעצמות יוסף וכן כתיב ויקח משה את עצמות יוסף (שמות י"ג י"ט) ומי הודיע למשה

היכן היה יוסף קבור אלא אמרו חכמים סרח בת אשר שהיתה
באותו הדור הלכה ואמרה למשה משה רבי בנילוס הנהר יוסף
קבור הלך משה ועמד על נילוס נהר ואמר יוסף יוסף הגיע אותה
שעה שהקב"ה גואל את בניו והשכינה מעכבת לך וענני הכבוד
מעכבין לך. ואם את מודיע את עצמך הרי מוטב ואם לאו הרי
אנו נקיים משבועתך אשר השבעתנו. מיד צף ארונו של יוסף.
ויש אומר כתב [על] ציץ הזהב שם המפורש והיה תחתיו כצורת
העגל וזרקו בנהר נילוס ואמר עלה שורי. מיד צף ועלה ארונו של
יוסף. ויש אומר בקבורת מלכים היה קבור הלך משה ועמד על
קבורת מלכים ואמר. יוסף הגיעה שעה שהקב"ה גואל את בניו.
וכן את מוצא כשיצאו ישראל מטצרים היו שני ארונות מהלכין
עם ישראל במדבר. ארונו של חי העולמים וארונו של יוסף. והיו
או"ה אומרים לישראל מה טיבן של ב' ארונות הללו. והיו ישראל
אומרים זה ארונו של חי העולמים וזה ארונו של יוסף. והיו או"ה
אומרים וכי דרכי ארונו של מת להיות מהלך עם ארונו של חי
העולמים. והיו ישראל אומרים להם המת שהוא מונח בארון זה
קיים את כל הכתוב ומונח בארון זה לפיכך זכה להלוך עמו [עיין
מכילתא בשלח סוטה י"ג תנחומא וש"ר פ' בשלח]. וכן הוא
אומר לריח שמניך טובים (שה"ש א' ג'). ד"א לריח שמניך טובים
זה דורו של חזקיהו מלך יהודה. ר' דוסתאי בר ינאי אמר משום
ר' מאיר מפני מה שלח הקב"ה שחין רע על חזקיהו מפני שפשמ
ירו על דלתות בית המקדש וקפלן ושגרן למלך אשור. וכה"א
בעת ההיא קצין חזקיהו את דלתות היכל ה' וגו' ויתנם למלך אשור
שחד (מלכים ב' י"ח ט"ז). על כן עלטות אהבוך (שה"ש א'
ג') אלו שני עולמות העיה"ז והעיה"ב.

ונתתי את נקמתי בארום (יחזקאל כ"ה י"ד) א"ר שמואל בר
נחמן עתיד הקב"ה ללבוש בגדי נקם להנקם משבעים אומות.
והקב"ה לובש עשרה לבושים כנגד עשרה שמות שנקראו כלה
[עיין פסיקתא שוש אשיש א'] ואלו הן. באתי לגני אחותי כלה
(שה"ש ה' א') אתי מלבנון כלה (שם ד' ח') גן נעול אחותי כלה
(שם י"ג) מה יפו דודיך אחותי כלה (שם י') נפת תמוסנה
שפתותיך כלה (שם י"א) לבבתי אחותי כלה (שם ד' ט'). קול
חתן וקול כלה (ירמיה ל"ג י"א) ותקשרים ככלה (ישעיה מ"ט י"ח)
ומשוש חתן על כלה (ישעיה ס"ב ה') כחתן יכהן פאר [וככלה

תעדה כליה] (ישעיה ס"א י'). ואלו עשרה מלכושים. ה' מלך
נאות לבש (תהלים צ"ג א') בכריאתו של עולם. לבש ה' עז
(שם) ביום מתן תורה, וילבש צדקה כשריון (ישעיה נ"ט י"ז)
ביום שמקטרגין או"ה לישראל, וילבש בגדי נקם תלבושת (ישעיה
שם) במפלתה של אדום, חמוץ בגדים מכצרה (שם ס"ג א')
ביום שלחם הקב"ה על כל האו"ה, זה הדור בלבושו (שם שם)
במלחמות נוג ומנוג, ויו נצחם על בגדי (שם שם ג') במלחמת
איטליה, הוד והדר לבשת (תהלים ק"ד א') אולי שהקב"ה
לובש שני לבושים ביום תחיית המתים, מדוע אדום ללבושך
(ישעיה ס"ג ב') ביום שהקב"ה עושה מלחמתו, וכה"א אשכיר חצי
מדם (דברים ל"ב מ"ד), ד"א אמר הקב"ה אוי לך עשו הרשע שני
נביאים נתנכאו עליך עובדיה ויחזקאל, עובדיה אמר קומו ונקומה
עליה למלחמה (עובדיה א' א') ויחזקאל אמר ונתתי את נקמתי
באדום וגו' (יחזקאל כ"ה י"ד) שותפו של ישמעאל אוי לך עשו
וישמעאל, וכה"א אהלי אדום וישמעאלים וגו' (תהלים ס"ג ז') אלו
גבורי צען אדירי עריצי אדום שרי גדולי תימן כולחם כחרב
ובשבי, וכ"כ וחתו גבוריך תימן וגו' (עובדיה א' ט').

תנו רבנן קודם שתפול אדום הרשעה יו"ד מקומות יחרבו
ועשרה שופרות יתקעו וי' קולות ישמעו וחמש עשרה מדינות
יקטלו זועות וי' קרנות מלכות נהפכו [בפרקי משיח צד 71 גורם
בוה"ל; ומ"ו מדינות יקטלו וי' רעות יהיו וי' רעות נובעות] ומלך
עז פנים יעמוד וגזרות רעות יגזרו במלכותו ומלך אדום יצא ועל
אלכסנדריה יצא, ורעה גדולה בעולם יהיה ושלש שנים ימרו
ושרי מואב [ג"א אדום] יפולו ועשר מלחמות יהיו וישראל באותה
שעה מתגברין וכל או"ה ינתנו ביד ישראל הה"ד ונתתי את
נקמתי באדום (יחזקאל כ"ה י"ד), עתידין תשעים ספינות מארץ
מצרים לילך לאדום וכל ספינה וספינה תשעים אלף מישראל
וכשנכנסין בים יאמרו ישראל מה לנו באדום מי יובילני עיר
מצור וגו' (תהלים ס' י"א) וישראל הולכים וחונים על צור מ' יום
וביום מ' עומדין בעת קריאת שמע ואומרים בקול רם שמע ישראל
ה' אלהינו ה' אחד וחומת המדינה נופלת והמדינה נכבשת וכל
הגוים שכתובה מתים ואין לאחד מהן רוח מפני פחד ישראל
וישראל נכנסין במדינה ובוזזין מתוכה כל כסף וזהב שלהם והשאר
עושין אותו חרב מתוכה, ומשם ילכו לאדום [ג"א לרומי] ומביאין

כלים של בית המקדש ומלך משיח יצא עליהן והן באין לירושלים
 ומלך ערביים יצא לפני ישראל ואמר להם מה לכם בירושלים
 וישראל אומרים המקדש לנו והכלים לנו קח לך זהב וכסף והנח
 בית המקדש, ומלך ערביים אומר לישראל אין לכם חלק בעוה"ז
 אלא אם אתם רוצים בחרו לכם דבר אחד. בראשונה הייתם
 עוסקין בקרבן ועכשיו באו ונקריב קרבן ומי שנתקבל קרבנו נהיה
 כלנו אומה אחת וישראל מקריבין ואינן מתקבלין מפני שהשמן
 מקטרג עליהם לפני הקב"ה. ובני קדר מקריבין ומתקבלין וכן כתיב
 כל צאן קדר יקבצו לך וגו' (ישעיה ס' ז') באותה שעה אמרו
 ישמעאלים לישראל באו ועשו כמותנו ונהיה אומה אחת וישראל
 אומרים להם אם אנו נהרגין אין אנו כופרין בעיקר באותה שעה
 חרבות שלופות וקשתות נדרכות וחצים נזרקים ויפלו (בשר)
 חללים משער הפנה עד שער אפרים. ומשנמלטו יברחו לארץ
 בני עמון ולמדבר מואב וכן כתיב יגורו בך נדחי מואב (ישעיה
 מ"ז ד') ומעשה נסים נעשה להם ומעין יצא להם מתהומות ויצמחו
 להם שרש רתמים ארבעים וחמשה יום לצדיקים שישראל ויהיו
 הרתמים מתוקים כדבשי ולרשעים שבישראל יהיו מרים כלענה
 וביום מ"ה אליהו זכור לטוב יצמח עליהם ומלך המשיח עמו
 ומשם יבשר ויאמר להם מה לכם פה וישראל אומרים אנחנו
 ספנו ותרכנו [נ"א ונחרבנו] אמר להם קומו שאני אליהו ומלך
 המשיח ואינם מאמינים. אמר להם פעם שלישית מבקשים אתם
 לעשות לכם אותות כמשה וישראל אומרים הן אליהו ז"ל עושה
 ז' נסים באותה שעה. גם הראשון מביא משה ודורו מן המדבר
 הה"ד אספו לי חסירי (תהלים ג' ה'). גם שני מעלה קרח וכל
 עדתו דכתיב תשוב תחיינו (שם ע"א ב'). גם שלישי מעמיד
 נחמיה בן חושאל שנהרג בשער ירושלים. גם הרביעי מגלה להם
 גניזת הארון וצנצנת המן והמנורה המהורה ושכעה נרותיה עליה
 וצנצנת משמן המשחה. גם החמישי יתן לו הקב"ה מטה עז כידו
 שנאמר מטה עזך וגו' (שם ק"י ב'). גם ששי ימחן כל הרי ישראל
 כקמח דכתיב אחריב הרים וגבעות וגו' (ישעיה מ"ב ט"ו) עמד
 וימודד ארץ (חבקוק ג' ו'). גם השביעי מגלה להם הסוד דכתיב
 זאת הכרית אכרות את בית ישראל וגו' (ירמיה ל"א ל"ב) וכיון
 שרואין מואב כל הנסים האלו משלחים ואומרים השודדים
 והבוזים שבירושלים [נ"א לכל השרים הבוזים לירושלים] באו

והלחמו בישראל, ואותה השעה יצא מלך ישמעאל עם כל בני
קדר מזויינים בכלי זין לקראת ישראל ובאותה השעה ישראל
אומרים למלך המשיח לא היה טוב לנו לישב כאן אלא באת
לינרות בנו כל העולם, והוא אומר להם אל תיראו התיצבו וראו
את ישועת ה' עומד משיח לפניכם ונוסח בם ברוח פיו ונמצא כלם
נוסלים פגרים מתיב, ומנין שמתים ברוח פיו של משיח דכתיב
והכה ארץ בשבט פיו ונוי (ישעיה י"א ד') וכאותה השעה תהיה
חרדה גדולה בכל העולם כולו ומבשר לישראל, וכן כתיב הנה
אנכי שולח לכם את אליה הנביא ונוי והשיב לב אבות על בנים
(מלאכי ג' כ"ג).

מלחמות מלך המשיח¹

יתברך שמו של הקב"ה שבחר בישראל משבעים אומות. שנאמר כי יעקב בחר לו יח ישראל לסגולתו. וחפץ להצדיק ולזכותם ונתן להם תורה מרובה שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. והנחילם אמריו והשמיעם עשר דברות שהם גופי תורה ועיקר המצוות וחתם בדבור לא תחמוד שכולם תלויים בו לרמוז כי כל המקיים מצוה זו כאלו קיים כל התורה כולה, וכל העובר עליה כאלו עובר על כל התורה כולה. יתברך שמו של הקב"ה שהפליא עצה והגדיל תושיהו. וכנגד עשר דברות הללו מנו חכמים י' מעלות לצדיקים כל אחת ואחת גדולה מחברתה והקלה מביאה לידי חמורה ואדם מתעלה בהם עד שמגיע למעלה מכולם [בכ"י לפסיא מוסיף: עד שאין למעלה הימנו] שהקב"ה למעלה מכולם והוא שאמרו רז"ל זהירות מביאה לידי זריוות. זריוות מביאה לידי פרישות. פרישות מביאה לידי נקיות. נקיות מביאה לידי טהרה. טהרה מביאה לידי קדושה. קדושה מביאה לידי ענוה. ענוה מביאה לידי יראת חטא. יראת חטא מביאה לידי חסידות. חסידות מביאה לידי רוח הקדש. ראשונה זהירות שצריך האדם להיות זהיר מן החטא ומכל דבר המביא לידי עברה. והדבר ההוא מביאו עד שיהיה זהיר במצוות ובגמילות חסדים ובמעשים טובים וכל מדות טובות ואם יהיה זריו במצוות ועוסק בתורה וזריו במעשים טובים הדבר הזה מביאו עד שיהיה בר ונקי מכל חטא ומנוקה מכל טומאה ומכל פשע ואשמה. ואם עשה כן הדבר הזה מביאו עד שיהיה טהור לפני הקב"ה ונקי כף וזך. ואם היה טהור הדבר הזה מביאו עד שיהיה קדוש וגדול לפני בוראו. ואם היה קדוש הדבר הזה מביאו עד שיהיה ירא שמים ענו ושפל רוח לפני קונו. ואם היה ענו הדבר הזה מביאו עד שיהיה ירא שמים ואהוב למקום. ואם היה עושה כך מביאו עד שיהיה חסיד וגומל חסדים לכל הכריות. ואם היה כך שכינה שורה עליו. וזו היא המעלה העליונה שאין למעלה הימנה. והצדיק מתעלה ממעלה

(1) בכ"י פס"ט נכסס: אוחוס עטר מלחמות מלך המשיח. ובכ"י לפסיא: חו ס"ח מלחמת גוג ומגוג ומשיח בן יוסף ומשיח בן דוד וחליטו הכביא במהרה יבא למו.

למעלה עד שהוא מגיע לזו המעלה הגדולה המעולה מכולם. שאם
היה זהיר מה שכרו הקב"ה ממלטו מכל צרה וצוקה ומכל מיני
משחית ומכל מיני פורעניות שנאמר והוא גזר נפשו מלמי.
ואם הוא זריו במצות מה שכרו הקב"ה מרחיב את לבו ומאיר עיניו
במאור התורה שנאמר דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי. ואם
היה פרוש מה שכרו הקב"ה עושה אותו סגולתו שנאמר ואבדיל
אתכם מן העמים להיות לי. ואם היה נקי מה שכרו הקב"ה שובר
אויביו לפניו ומשמחו במפלתן שנאמר יראו ישרים וישמחו ונקי
ילעג למו. ואם היה סהור מה שכרו נקרא אוהבו של הקב"ה שנא'
אוהב סהר לב חן שפתיו רעהו מלך. ואם היה קדוש מה שכרו
הקב"ה מבינו [נ"א מזכהו] לחיי העוה"ב שנאמר והיה הנשאר
בציון והגותר בירושלים קדוש יאמר לו. ואם היה ענו מה שכרו
הקב"ה מבינו סודי תורה ומבאר לו נגזי חכמתו שנאמר סוד ה'
ליראיו. ואם היה חסיד מה שכרו הקב"ה משרה עליו רוח הקדש.
ומדבר אליו כלכל הנביאים שנאמר או דברת בחזון לחסידך.
וכנגד עשר דברות ועשר מעלות הללו עתיד הקב"ה לעשות עשרה
אותות קודם ביאת הגואל שיטהר הקב"ה לפדות את בניו ולגאול
אותם מן השעבוד בחיינו בקרוב בימינו. ואלו הן: [עשרה האותות
כבר נדפסו בביהמ"ד חלק ב'].

וכנגד עשר אותות אלו עתיד הקב"ה ליסד את ירושלים
בעשרה מיני אכנים טובות. ואלו הן: אודם פטרה וברקת. תרשיש
שהם וישפה. נפך ספיר ויהלום וזהב. הרי עשר. והקב"ה מוסיף
עליהם בכנין בית המקדש שנים והם כדלר ואקרת. שנאמר ושמת
כדכר שמשותיך ושעריך לאבני אקרת. וכנגדן עתיד הקב"ה להשיב
לישראל עשרה דברים שאבדן הקב"ה מהם וחסרן בכנין בית שני
שנאמר וארצה בה ואכבדה. ה"א חסר ואלו הן: ארון וכרובים
ושמן המשחה ועצי המערכה ואורים ותומים ורוח הקדש. וחמשה
אחרים שעתיד הקב"ה להוסיף על מאור חמה שלש מאות ושלושה
וארבעים כאורה של עכשיו שנאמר והיה אור הלכנה כאור החמה
ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חנוש חי את
שבר עמו ומחץ מכתו ירפא. ומנין מצינו שהוא שלש מאות
ושלושה וארבעים שכן מפורש על ידי יהונתן בן עוזיאל: ויהא
זיהור סיהרא כזיהור שמשא וזיהור שמשא עתיד לזוהרא כזוהר
על חד תלת מאה וארבעין ותלתא כזוהר שבעת יומיא. וכשאתה

כופל שבעתים שבעה על שבעה נמצאו תשעה וארבעים הכפל
אותם על שבעה שנאמר כאור שבעת הימים נמצא שלש מאות
ושלשה וארבעים. וכן הצדיקים עתיד הקב"ה להזהירם כמנין הזה
שנאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ומתרגמין ועבדוהי
צדיקיא עתידין לזיהרא כזיהור יקרא על חד תלת מאה וארבעין
ותלתא כזיהור שמשא בתוקפיה. הרי אלו שבעה שעתיד הקב"ה
להחזירן. והכתרים שנאכרו בסיני שכולם זכה בהם משה ונטלם
שנאמר ומשה יקח את האהל ועתיד הקב"ה להחזירן דכתיב ושמת
עולם על ראשם. עוד תעדי תפיך ויצאת במחול משחקים. וברכת
הדגן לשוויין [בכ"י פריש: ושומן] הפירות. הרי עשרה. וכנגדן
עשרה גאולי הנחמות [בכ"י לפסיא: גדומות נחמות וענפים שלהם]
וההבטחות שהכטיח הקב"ה לישראל שהן עיקר הנחמות והשאר
ענפים שלהם. ראשונה ביאת הגואל שנאמר הנה מלכך יבא לך
וגו'. שניה קבוץ גליות שנאמר בירמיה הנני מביא אותם מארץ
צפון וקבצתים מירכתי ארץ במ עור ופסח וגו' [בכ"י פריש מתחיל
כאן שלישית תחיה וגו'] מהו עור ופסח מלמד שכל צדיק חוזר
כמו שהיה נפטר מזה העולם. מי שהוא עור חוזר בתחייתו עור.
מי שהוא פסח חוזר בתחייתו פסח. וכן כל המומין בשביל שיהיה
כל אחד ואחד מכיר את חברו [בכ"י לפסיא: מכיר אוהביו ובני
משפחתו] שלא יאמרו בריות אחרים הם אלה ואח"כ מרפא הקב"ה
אותם שנאמר אז ירלג כאיל פסח ותרגן לשון אלם. שלישית
תחיית המתים שנאמר בדניאל ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו'.
רביעית בנין בית המקדש וכנינו כמראה בנין שראה יחזקאל
בגבורתו. חמישית שעתידין ישראל למלוך על כל העולם כולו
משפחה לשפה שנאמר כי הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאבד
וגו' וחזרין כל העולם כולו על דינו של הקב"ה ולתורתו שנאמר
אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה'. ששית
שעתיד הקב"ה לאבד את כל אויבי עמו ויעשה בהם נקמות
שנאמר ונתתי נקמתי באדום ביד עמי ישראל. שביעית שהקב"ה
יסיר כל מחלה וכל נגע מישראל שנאמר וכל יאמר שכן חליתי
העם היושב בה נשוא עון. שמינית שהקב"ה מאריך ימיהם של
ישראל כעץ שנאמר כימי העץ ימי עמי. וכתיב בישעיה כי הנער
בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקלל. וכתיב בלע המות
לנצח ומחה אדני ה' דמעה מעל כל פנים. תשיעית שעתיד

הקב"ה להנלות לישראל עין בעין שנאמר ונגלה כבוד ה' וראו
כל בשר יחדו, ועוד לעשות כל ישראל נביאים שנאמר בהושע
והיה אחרי כן אתן רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם ונו'.
עשירית עתיד הקב"ה להסיר יצר הרע וכל דבר רע מישראל
שנאמר ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם והסירותי
את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר. [ככ"י פריש נאמר
בסופו: סליק מלחמות מלך המשיח. ובס' אבקת רובל: סליקו
מלחמות המשיח לבנו מיראתך אל תקשיח].

מעשיות

(א) בימים ההם (בימי אברהם) היה בארץ שנער איש חכם ומשכיל בכל חכמה ויפה תאר מאד אך עני ורש הוא אין כל ושמו רקיון. ויצר לאיש מאד על מחיתו ויועץ ללכת מצרימה אל אשורש בן ענם מלך מצרים להראות למלך את חכמתו אולי ימצא חן בעיניו לגדלו ולתת לו את מחיתו ויעש רקיון כן. ויהי כבוא רקיון מצרימה וישאל את יושבי מצרים בעבור המלך. ויגידו לו יושבי מצרים את משפט מלך מצרים כי משפט מצרים בימים ההם לא יצא המלך מהיכלו מארמון המלך ולא יראה בארץ כ"א יום אחד בשנה. אח"כ יבא עוד המלך אל היכלו לשבת שם. והיה ביום ההוא אשר יצא המלך ושפט את כל הארץ ביום ההוא וכל איש אשר לו דבר יבא לפני המלך ביום ההוא ועשה לו כל אשר ישאל מאת המלך. ויהי כשמוע רקיון את משפט מצרים וכי לא יוכל לבא לפני המלך ויתעצב מאד ויחר לו על ככה. ויהי בערב וילך רקיון וימצא בית חרב מבתי האופים אשר למצרים וילן שם במר נפש וברעב ותדר שנתו מעיניו. וידבר רקיון אל לבו מה יעשה בעיר עד ראות המלך ואיך יוכל לכלכל נפשו בעיר. ויקם בבקר ויתהלך בעיר ויקר מקרהו במוכרי ירק וישאל אליהם ויגידו לו אשר הם מכלכלים נפשם בירק ובזרעונים אשר יקנו וימכרו ליושבי הארץ. ויחפוץ רקיון לעשות כמעשיהם בעבור החיות את נפשו בעיר אך לא ידע את משפט אנשי הארץ ויהי כסומא בתוכם. וילך ויקח ירקים הוא למכור למחיתו ויתקבצו עליו בני בליעל וילעגו בו ויחטפו ממנו את כל הירק לא השאירו לו דבר ויקם שם במר נפש ואנחה וילך אל בית האופים אשר לן בו וישכב שם בלילה השנית. ויתיעץ עוד בחכמתו בלילה ההוא איכה יוכל להמלט את נפשו וימצא עלילה מה לעשות על ככה. וישכם בבקר ויעש בחכמה וילך וישכור שלשים איש נכורי חיל ובני בליעל וכלי מלחמתם בידם ויוליכם אל מעלות קברי מצרים ויושיבם שם. ויצו לאמר כה אמר המלך התחזקו והיו לבני חיל ואל תעזבו כל איש מת להקבר פה עד נתנם מאתים כסף ואח"כ יקברו. ויעשו האנשים כדבר רקיון לכל אנשי מצרים כל השנה החיא. ויהי לשמנה חדשים ויאספו רקיון ואנשיו עשר רב

וכסף וזהב ואבני שהם ובדלח לאין מספר. ויקן רקיון סוסים
ובהמות לרוב וישכור עוד אנשים ויתן להם סוסים ויהיו עמי.
ויהי לתקופת השנה לעת צאת המלך אל העיר ויתקבצו כל יושבי
מצרים ויועדו יחדו אל יום צאת המלך לדבר אליו על מצשה
רקיון ואנשיו. ויצא המלך ביום המועד ויבאו לפניו כל מצרים
ויצעקו אליו לאמר: יחי המלך לעולם! מה הדבר הזה אשר
תעשה לעבדיך בעיר לבלתי תת איש מת להקבר עד נתון עליו
כסף וזהב. הנהיה בדבר הזה בכל הארץ גם מימי המלכים הראשונים
אשר היו לפנינו בארץ מימי אדם עד היום הזה לבלתי קבור את
המת כ'א במחיר. ידענו כי משפט המלך לקחת מס מן החיים שנה
שנה ואתה לא כן תעשה כיא גם מאת המתים תקח את המס
יום יום. ועתה המלך לא נוכל עוד לדבר מזה כי נשחתה כל העיר
בדבר הזה ואתה לא ידעת. ויהי כשמוע המלך את כל דבריהם
ויקצוף מאד וחמתו בערה בו בדבר הזה כי לא ידע דבר. ויאמר
המלך מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן הדבר
הרע הזה בארצי אשר לא צויתיו הלא תגידו לי. ויגידו לו כל
מעשה רקיון ואנשיו ויחר אף המלך וישלח להביא רקיון ואנשיו
לפניו. ורקיון לקח כאלף ילדים בנים ובנות וילבישם שש ומשי
ורקמה וירכיבם על סוסים וישלחם למלך ביד אנשיו ויקח גם הוא
מנחה למלך כסף וזהב ואבני שהם ובדלח לרב וסוס עצום מאד
וטוב ויבא לפני המלך וישתחו למלך ארצה. ויתמה המלך ועבדיו
וכל יושבי מצרים מטעשה רקיון ויראו את כל עשרו ואת מנחתו
אשר הביא אל המלך וייטב בעיני המלך מאד ויפלא ממנו וישב
רקיון לפני המלך וישאלהו המלך על כל מעשיו וידבר רקיון את
כל דבריו בחכמה לפני המלך ואנשיו וכל יושבי מצרים. ויהי
כשמוע המלך את דברי רקיון וחכמתו וימצא רקיון חן וחסד לפניו
ולפני כל עבדי המלך ויושבי מצרים נשא חן וחסד על חכמתו ועל
טוב דבריו. ויאהבהו אהבה עזה מהיום ההוא והלאה. ויען המלך
ויאמר לרקיון לא תקרא עוד רקיון כי אם פרעה יהיה שמך אחרי
אשר פרעת מס מן המתים ויקראו את שמו פרעה. והמלך ועבדיו
אהבו את רקיון על חכמתו ויתיעצו עם כל יושבי מצרים להמליכו
תחת יד המלך. ויעשו כן כל יושבי מצרים וחכמיה ותנתן דת
במצרים וימליכו עליהם את רקיון פרעה תחת יד אשוירוש מלך
מצרים. וימלוך רקיון פרעה על מצרים כל השנה לשפוט את כל

העיר יום יום ואשורוש המלך ישפוט את הארץ יום בשנה בעת אשר יצא להראות. ויקח רקיון פרעה את מלכות מצרים בחזקה ובערטה ויפרע מס מכל יושבי מצרים על כן קראו שמו פרעה. ויאהבו מאד כל יושבי מצרים את רקיון פרעה ויכתבו מכתב וחק לקראת לכל מלך אשר ימלוך עליהם ועל זרעם במצרים פרעה. ע"כ כל מלכי מצרים אשר ימליכו במצרים מהיום ההוא והלאה יקראו את שמם פרעה עד היום הזה.

(ב) (*וידי היום ותרד אשה עניה אחת לרחוץ את עולה על יד נהר, ותרחצהו ותלבישהו ותושיכחו להשתעשע, ואחר כן ירדה אל המים לרחוץ את בשרה גם היא, ויהי היא רוחצת, ושרה אחת בדמות אחת הנשים כערך האשה הרוחצת באה ותרא את הילד בריא ושמן ונתתאו תאוה לאכלהו. אתם הלא ידעתם כי השדים אוכלי אדם הם, כל אכל לא תתעב נפשם למלא בטנם, את הכל יאכלו כל הבא בידם, ופעמים רבות יפתחו את קברות המתים למלא נפשם בכשר אדם, וכאשר תאכח השדה הזאת לילד הזה, התכחשה ותקרא לאמו: האח אחותי, האם לא תתניני לחבק את ילדך בזרועותי? ותואל האם לתתה לעשות כדברה, ותמחר השדה ותשא את הילד ותברח עמו, ותמחר גם האם ותקפוץ מתוך הנהר ותרדוף אחריה בצעקה ויללה, ובקול המולה גדולה קרבו וכאו עד לפני האולם אשר שם הנביא.

בימים ההם היה בנדא על הארץ, אחר הולדו בגלגולו להיות נביא גדול, ויהי דרכו להתהלך באולם אנה ואנה לשמוע דברי ריבות, אשר יקריבו אליו בעלי ריב וישפוט ביניהם, ותקרבנה אליו שתי הנשים אשר להן ריב הילד למשפט, ויקשב וישמע מה שתיהן דוברות, זאת אומרת בתום לבכה כי היא אם הילד, וזאת אומרת בתום לבכה כי היא אם הילד, ויעש הנביא קו על הארץ ויעמידן אשה לקראת רעותה, את השדה מעבר מזה ואת אם הילד מעבר מזה ויאמר לה: החזיקי בילד ואחזי ברגליו, ואל

(* כדברים האלה נקשרים יושבי צילון ונמלחים נספר קוזא יאטאקאצא לפונחק סטיל בלסון חנגלי, ועיין נחמך של רב בריש ט"ס רנה טעמים נמים זכות אשר פתחו לפני שלום סונך רוחם היו.

השדה אמר: ואת אחוי בידיו. ועתה משוכנה שתיכן בכוכןי אשה
אשה כאשר תוכלי את הילד אליה. והיה אשר תמשוך את הילד
מן הקו והלאה אליה ראשונה. היא אמו. ולה ינתן.
השדה שמעה ותשמח בלבה. בדעתה כי לא ככחה כח בת
אדם. ותתצב הכן למשוך את הילד בחמת כחה. ואולם האם.
בדעתה כי גדול יהיה כאב הילד בהמשכו. נכמרו רחמיה עליו ותבך
ותאמר: לאי לאי תקח לה את הילד! לא אוכל לראות בענותו.
אז ענה הנביא ואמר לעומדים לפניו: זאת אשר רחמה על
הילד. היא אמו. תנו לה את הילד! ויהללו כלם בקול גדול את
חכמת נביאם ויתהללו בו. והוא שם פניו בשדה ויאמר לה: ראי
דרכך בזויה וחוטאת! ידעתי כי ישדה אתי. כי עיניך אדומות
בזרע סגורים ואין נוגה להן. (אות הוא להכיר ברוחות רעות)
לכי לך. רק היטיבי דרכך למען לא תלכדי ביד פשעיך ובאה
עליך רעה גדולה. כה הראה הנביא את חכמתו.

(ג) עוד בחכמה אחת הנח שלמה המלך ותחי שעשועיו.
כאשר מודעת זאת לפל כי הוא המציא את משחק השאק
ויאהבהו.

ויהי היום וישב לצחק בו את בניו היועץ הראש אשר לו.
כאשר הסבין עד כה. אבל לא יכול לו בניחו. כי הוא המלך
ממציאו. גם הוא ידע להשכיל ולהטיב לצחק יתר מכל האדם.
ע"כ גם עתה נבר על יועצו כפעם בפעם ועוד מעט ומלך בניהו
נעצר. והנה שאון גדול עלה באזניהם מחוץ. ויקם שלמה ויטור
אל החלון לראות מה יעשה וירא לפניו בית המלכות על הרחוב
נצו שני אנשים ויבקשו להכות איש את רעהו. בין כה וכה
בראות בניהו כי עיני המלך צופיות החוצה ויקח אבן אחת "פרש"
מאבני המלך ויסירה מעל המערכת. ובשוב שלמה וישב למשחק
לא זכר ולא הכיר דבר. אך עתה אזלת ירו ולא יכול לנצח את
בניהו. וגם נהפך הענין והמנצח היה למנצח. ויתעצב שלמה
בלבו וגם חרה לו על דבר אשר נוחלה חכמתו עתה בפעם הזאת.
ונפשו יודעת כי איש אין בארץ אשר יתפאר בחכמה הזאת
יותר ממנו. אח"כ נתן את לבו לחקור אחרי סבת נפלו. וישב
ויצב את אבניו במערכה ויתבונן בתחלוקותיהן ובמסעיהן. והנה
בכח חכמתו הכיר כי אבן אחת אבדה לו בלא ראותו. ויאמר אל

לכו. אולי בעת עמדתי אל החלון ועיני היו רואות החוצה. אז
הערים בניחו והחסיר לי את האבן הזאת ואנכי לא ידעתי. על כן
גבר הוא עלי וינצחני. אמנם מאן אנכי לשאת עליו חרפה כזאת
אך כלחה נפשי לדעת את האמת. אין דבר רק אתחכם לו לסבב
כן פני הדבר אשר במרם יבין ערמתי יודה לי כי רמני להונות
אותי מנצחוני. עתה התאפק שלמה ויהי כלא שם על לב את
הדבר ולא זכר אותו עוד. והי היום והוא נשקף לעת ערב בעד
חלונו וירא שנים אנשים הולכים בלאט ושקים להם על הכתף.
ויבן למזמותיהם כי יצאו לגנוב בלילה הזה ולשום את הגנבה
בשקיהם הם אומרים. ויטהר המלך ויסר מעליו את בגדי מלכותו
ויתחפש בבגדי עבדיו וירץ אל האנשים החוצה ויאמר להם:
'ברככם ה' רעים נאהבים! את מעשה ידכם למדתי גם את אצבעותי.
וראו בידי מפתחות להדרי המלך אשר שם אוצרותיו מונחים. כי
ימים רבים תרתי אחרי תחבולות למצא חפצו. והנה ינעתי
ומצאתי. אבל אין את נפשי לעשות אשר יזמתי רק אני לבדי.
על כן אם יש את נפשכם לכו אחרי ונעשיר שלשתנו עשר רב
יחדו. ויאותו הגנבים. כי לא הכירוהו ויענו. רק הגד אתה מה
נעשה והיה לנו גם לעינים. ועלינו להחל ולכלה את הכל ביד
חרשי משחית. ויאמר המלך. אבל עוד רב האור. נאחר עוד בנשף
עד אשר יישנו כל אדם ואיש לא יראנו על דרכינו. והי בעצם
הלילה ויאמר המלך: הכה כאו כי עתה העת לעשות. ויקחם
ויביאם אל חדר אחד. ויאכו הגנבים לקחת את אשר מצאו. אך
הוא אמר להם. אספו ידיכם מכל זה. כי טוב מזה תמצא ותקחו לכם.
וינהגם ויביאם אל חדר אחר אשר יקרות רבות נמצאו בו. ולא
נתנם לגעת גם בהן כאמרו. עוד טוב גם טאלה נכון לנו ולא יהיה
לכם משא כבד לשאתו מזה אתכם. אז הביאם אל החדר אשר
שם אבניו הטובות אצורות. ויען ויאמר: עתה הואילו וקחו דיקם.
והנה בעוד אתם ממלאים את השקים אצא אנכי לשמור את הדרך
אשר נשוב בה כי לא יודעו עקבותינו ונצא בשלום. הפתאים
נפתו להאמין בחלקת לשוננו ולא ידעו כי הוא המלך ובנפשם
הם עושים מעשיהם. אך הוא יצא יצא ויסגור דלתי החדר אחריו
והם נשארו כלואים כנאחזים במצודה. אז שב המלך וילבש בגדי
מלכותו ויקרא לעבדיו ויאמר: שיתו לכם. כי כגנבים נראו לי
בחדרי. ואתם ישמרו בנפשותיכם כי לא ימלט מהם איש. וישם

מושיע ויער ה' רוח דניאל ויצעק ויאמר ה' אלהי נקני טמיתת
הצדקת. וישמע העם ויאמרו מי קול המדבר דניאל הוא והוא היה
נער בבית סרים כשאל מלכתנאל בפת בנ המלך. ושאל העם
למה אתה מדבר כזאת. ויאמר אליהם כך טמיתים ישראל בלא
חקור דין נקי וצדיק להרוג שלא כתורה שוכו אלי ואחקור הדבר.
וישוכו האשה וכל העם ויבאו העדים הזקנים ויאמרו למה ידבר
אדוני בלי למות האשה כזאת וכזאת עשתה. ויאמר דניאל לכל
העם והזקנים שכו סה' וישכו. ויאמר להם הסרדו הזקנים העדים
זה טוה' וישאל האחד לבר ויאמר לו' אמור לי זקן אשטאי האמת
וראה שאתה טומת והטלאך עומד לגורך בטגרה באיזה אילן
מצאת אותם אמר לו באלוף אמר דניאל לכל העם הרי אתה מת
שאין אלוין בנן הפרדס הזה הביא השני אמר לו זרע קינן שאין
אתה טורע יהודה' שכך הייתם עושים בארצנו לפתות בעדות
שקרכם הנערות היפות. עד שבאנו הנה לחרפה ולקלס לשכי
וכזה. הרי אתה מת ואין כך נפש. אמור לפני העם באיזה אילן
מצאת אותם אמר לו בתוך דלמי אמר לו הרי טלאך ה' עומד
וחרבו שלופה בידו לגזורך בטגרה כמתניך שאין כנן לא אילן
זה ולא זה והלכו וראו האמת. אז דניאל הסיתם כחכמתו ויעשו
להם כאשר זממו לעשות לאחותם. ומהיום הזה נתגדל דניאל
בעיני העם והודו והללו לה' אלהי אבותם וכן אלתיא אל אבי
שושנה ואמה וכל קרוביה וכל יודעיה ומכיריה ובעלה ידויכין
נתנו שכח והודיה ופאר רון ועז ותנכורת לה' אלהי הצבאות.
השם יראנו נסים ונסלאות אמן.

ה) תנו רבנן* שלש גזרות נזרה טלכות הרישעה על ישראל
בימי ד' שמעון בן יוחי שלא לקיים את המילה ושלא לקיים את
השבת ושלא לקיים את הגדות. והיה שם זקן אחד ושמו ר' ראובן
בן אצטרובלי והיה יוצא ונכנס לפני המלך בלא רשות. נכנס לפני
המלך ומצאו לברו ואמר לו אדוני המלך מי שיש לו אויבים רוצה
שיחיו גבורים או חלשים. אמר לו חלשים. אמר לו יחודים הללו
אינן חלשים אלא טפני שמקייטין את המילה. כיון שיהיה לאחד

* עיין ספלה ל' סעטון בן יוחאי בניסחוד סדר ד' לו 117—118 וספחה
מטילה דף י"ג.

מהם בן מביאו וחזתם את בשרו לשמנה ימים ותשש כחו ואין בו
כה. ואם אתה מבטל אותה מילה מהם מתגברין כמותכם ואתה
משלח אוכלוסין עליהן והם מורדין [בך]. אמר לו יפה אמרת תבטל
להם [גזרה] זו. שוב אמר לו מי שיש לו אויבים רוצה שיהיו עניים
או עשירים. אמר לו עניים. אמר לו הללו יהודים אינן עניים אלא
מפני שמקיימין את השבת. אחד מהן עושה מלאכה כל השבוע
כולה ומוציאו לצורך השבת, ויש מהם שאינו מסתפק לכל השבת
כולה ילוח לשבת אחרת. ואם אתה מבטל להם השבת יהיו
עשירים כמותכם ואתה משלח אוכלוסין עליהם והם מורדין בך
אמר לו תבטל להם גזרה זו. שוב אמר לו מי שיש לו אויבים
רוצה שיהיו מרובין או מועטין. אמר לו מועטין. אמר לו הללו
יהודים אינן מועטין אלא מפני שמקיימין את הנדה. אחת מהן
יושבת שבעה וארבעה עשר וארבעים ושמונים. ואם אתה מבטל
להם הנדה הם משמשין מטותיהן וירבו כמותכן ואתה משלח
אוכלוסין עליהם והם מורדים בך. אמר לו יפה אמרת תבטל להם
גזרה זו. ואמר אם כן כתוב אנרות ושלח לארץ ישראל, מיד צוה
המלך לכתוב אנרות ויצא רבי ראובן בן אצטרוכלי ונכנסו
גדולי רומי אצל המלך וכצאו בו דברים הפוכים. אמרו אצבע
יהודי נכנס לכאן. אמרו לו חזור בך אמר להם אין המלך
חוזר בדבריו. א"כ כתוב אנרות כאלו כל מי שיולידם לא"י יהרג.
צוה המלך ועשה כן. שמע ר' ראובן שלח לא"י כך וכך היה מעשה
ועכשוו אם יש בכם אדם מלומד בנסים יבא וישול האנרות. נתנו
חכמים עיניהם על ר' שמעון בן יוחי. אמר להם איני הולך לבדי.
נתן עיניו על ר' אליעזר ב"ר יוסף. אמר לו ר' יוסף נתת עיניך
בכבת עיני. אמר לו ר' שמעון אילו היה אבי קיים לא היה אומר
עלי כן. אמר לו אם כן השבע לי שאין אתה מענישו בהלכה.
נשבע לו ר' שמעון בן יוחי. הלכו וישבו בספינה. ישב עמהם
תלמיד אחד ושמו ר' מתתיה בן חרש והיה שואל אותם בהלכה.
אמר להם מנין לרם השרץ שהוא טמא בכשרו. אמר לו רשב"י זה
טמא וזה טמא. אמר לו ר' אליעזר דמו טמא מכשרו. עמד מתתיה לר"א
ונשקו על פיו. א"ל ר' שומה מהנשקתו. א"ל לא נשקתיו אלא עריכת
שפתים. באותה שעה נתן עיניו בו ונפל והיה מטורף למות ונזכר
השבועה שנשבע לאביו ונתישבה דעתו עליו. באותה שעה תלה
ר' ש עיניו לתורן של ספינה וראה שדה יושבת עליו. אמר לה מה

מיבך כאן אמרה לו באתי לעשות לך נס, מיד אמר ר' שמעון רבש"ע להגר המצרית זימנת לה חמישה מלאכים, ולי שדה. אמרה לו אמור לי ומה איכפת לך כיון שעושין לך נס, ומה אתה מבקש אמר לה איזה נס את עושה לי, אמרה לו אלך ואכנס בכטן בתו של מלך והיא צווחת ואומרת הביאו לי ר' שמעון בן יוחי ואתה בא ולוחש עליה באזניה ואני יוצא ממנה, אמר לה מה סימן יש לי כשאת יוצאת ממנה, אמרה לו כאותה [שעה] ישתכרו כל כלי זכוכית שבביתו של מלך*. אמר לה לכי ועשי ככל [אשר] אמרת הלכה ונכנסה בה והיתה צווחת ואומרת הביאו לי רשב"י, שלחו אחריו לארץ ישראל, אמרה להם הרי הוא לפניכם בספינה, באו ומצאו והוליכוהו לפני המלך, אמר לו אתה רשב"י, אמר לו הן, ואתה תרפא את בתי, אמר לו הן, ומה אתה עושה לה, אמר לו אני לוחש לה באזניה והיא תתרפא, מיד אמר לו כאותה שעה ישתכרו כל כלי זכוכית שבביתך, כאותה שעה לחש ר' שמעון בן יוחי על אזניה והוא נתרפאה ויצאה השדה ושברה כל כלי זכוכית שבבית המלך, אמר לו מה אתה רוצה שאתן לך, אמר לו איני מבקש שתתן לי אלא שתצוה לבטל כל הנזרות שכתוב בהן כל מי שיוליכם לארץ ישראל יהרג, מיד צוה המלך לבטל הנזרות הראשונות וכתב הנזרות האחרונות והלכו לארץ ישראל ובטלו הנזרות.

ו) ת"ר פעם אחת גזרה מלכות יון גזרה על ישראל שלא ליטול את בניהם ובאותו זמן נולד רבנו הקדוש, ואמר רשב"ג אביו הקב"ה צונו למול ורשעים הללו גזרו עלינו שלא נמול, כיצד אנו מבטלים גזרתו של הקב"ה ונקיים גזרתו של אותו רשעי מיד עמד רשב"ג ומל את בנו, כשהודיעו הדבר בפני השר שהיה בעיר שלח וקרא את רשב"ג, א"ל מפני מה עברת על גזרתו של מלך ומלת את בנך, אמר לו כך צונו הקב"ה, אמר לו אותו השר הרבה כבוד יש לך עלי שאתה ראש לאומתך אלא גזרתו של מלך היא ואיני יכול להניחך, אמר ליה ומה אתה מבקש, אמר לו אני רוצה

* בנ"ס' מעילה דף י"ז ונב"ל כס"י בשם הגדול אחרת המעונה מנוקחם הסלעוד בדברים הללו: ח"ל בן העליון הוא קדימא ועליל בנכחים דקיסר ואשתגג ולא לסתכחו אסא דנקי' לס' עד דמיסון אסון ומימון לי סוק ונפקינא ובסתוח עבדו לכו עלי דנעיתו חס' יסיה לכס' אוח' דכי נפקינא מינה מחכרן כל כלי זכוכים של צים קיסר, ועלון ליה סהאגה סהא סיה סכונס גלסון ארעיה.

שנשלח אותך אצל המלך ומה שהוא רוצה לעשות יעשה. אמר לו עשה כל מה שאתה חפץ. מיד שלח את רבנו הקדוש ואת אמו והלכו כל היום בדרך. לערב הגיעו למלון בית אביו של אנטונינוס ואותו הזמן נולד אנטונינוס. נכנסה אמו של רבנו הקדוש אצל אמו של אנטונינוס. אמרה לה מה טיבך, אמרה לה כך וכך נזרו עלינו שלא למול ועכשיו מלתי את בני ולכך מוליכין אותנו אל המלך כאחד. כיון ששמעה ממנה כן אמרה לה אם רצונך קחי את הילד שלי שאינו מהול ותני לי את הילד שלך ולכי ומלטי את נפשך ואת נפש בנך מאת המלך. מיד עשתה כן והלכה למלך. נכנס אותו השר למלך אמר לו אדוני המלך זו עברה על גזרתך ומלה את בנה ועכשו הבאתי אותה אצלך ומה ישתרצה לעשות עשה. אמר להם המלך ראו בנה אם הוא מהולי נמצא שאינו מהול. באותה שעה כעס המלך על אותו השר אמר ליה אני נזרתי על מהול ואתה הבאת לי שאינו מהול. באותה שעה היו גדולים יושבין לפני קיסר ואמרו אדוננו המלך אנו מעדיין בודאי שבנה של זו מהול היה אלא אלהים של אלו קרוב הוא להם וכיון שהם קוראים אליו מיד היא עונה להם שנאמר (דברים ד') אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו. מיד צוה המלך ונחרג אותו השר ובטל את הגזרה. ושלח את רבנו הקדוש ואת אמו לשלום. כיון שחזרו לביתו של אנטונינוס אמרה אמו הואיל ועשה לך הקב"ה גם על ידי ולבנך על יד בני יהיו שושבינים לעולם. ובשכר אותו חלב שינק אנטונינוס מאמו של רבנו הקדוש זכה ולמד תורה ושימש את רבנו הקדוש ונעשה מלך לאומתו וירש העולם הזה והעולם הבא.

ז) מעשה ברכי יהושע בן לוי שהיה מתאוה ללכת עם אליהו ז"ל ישב בתפלה ובתחנונים כמה ימים עד שנתקבלה תפלתו לפני הקב"ה ונתן לו רשות. מיד נגלה אליו אליהו ז"ל אמר לו ר' יהושע מה אתה מבקש. א"ל מבקש אני ללכת עמך ולראות מה אתה עושה בעולם. א"ל אין אתה יכול ללכת עמי, למה א"ל לפי שתראה דברים שאין אתה יכול לסבול. א"ל אעפ"כ אני רוצה לבא עמך, א"ל לך. מיד הלכו שניהם. בלילה הראשון לנו עם אדם אחד עני עם אשתו ולא היה להם אלא פרה אחת. כיון שראה אותם האכילם והשקם וכבדם כבוד גדול הראוי להם. ויהי

בחצי הלילה ויקם אליהו והכה את הפרה והרגה. כיון שראה ר'
יהושע כך, אמר ח"ו אין זה אליהו וכי אליהו הורג בהמות בני
אדם העניים, ועוד שזה העני האכילנו והשקנו. א"ל אם תשאל
ממני מיד אני פורש ממך. הלכו למקום שני ומצאו שם עשיר
גדול שהוא עוסק בבנין, וכשראה אותם לא קם ולא זע מפניהם
ולא האכילם ולא השקם. בחצי הלילה עמד אליהו ואמר לר'
יהושע בן לוי עמור, ועמד. א"ל תפוש על ראש חבל זה, ותפש
ר' יהושע בראש החבל ואליהו בראש האחר, ומדד את הכותלים
ובנו שם פלטרין גדולים מאה ושמונים בתים. אמר ר' יהושע בן
לוי מי ראה תמיהא גדולה כזו, האיש העני שכבדנו בכיתו הרגת
פרתו, וזה שלא עשה עמנו שום טובה ואפילו הסברת פנים בנית
לו פלטרין גדולים, הלכו להם במקום שלישי והיו כלם עשירים
כיון שראו אותם מרוב גאותם וגיבה לבם לא רצו לראותם אפילו
בסבר פנים ולא האכילום ולא השקום ולא עשו להם שום טובה
והנאה. בבקר השכים אליהו ז"ל וא"ל הקב"ה יעשה שתהיו כלכם
ראשים. הלכו למקום רביעי, כיון שראו אותם הסבירו להם פנים
יפות והאכילום והשקום וכבדום ככבוד גדול שתוך דחקם ועניותם.
בבקר השכים אליהו וא"ל לא יתן הקב"ה לכם אלא ראש א'. אמר
לו ר' יהושע איני יכול לעמוד על דברייך ועל מעשייך ואיני סובל
את מעשייך, ועתה אמור לי מה הדבר הזה אשר אתה עושה. א"ל
אליהו אם אני מפרש לך מיד אני פורש ממך, א"ל אעפ"כ אמור
לי, האיש העני אשר עשה עמנו חסד למה הרגת פרתו. ענה
אליהו ואמר אותה הלילה היתה אשתו ראויה למות והיא חביבה
עליו יותר מאלף דינרי זהב, לבייך קדמתי והרגתי פרתו כדי
שתהיה כפרתה ונכנס נפש תחת נפשו, אותו עשיר צר עין שלא
עשה עמנו חסד למה בנית לו כל הבנין הגדול ההוא, א"ל אם
היה חופר ב' אמות תחת הבית היה מוצא שם ממון הרבה לכך
הקדמתי וכניתי לו את הבית, וזה הבנין אין לו קיימא כי מעשה
נסים הוא ויפול פתאום ולא ימצא הממון לעולם, ואותם עשירים
שלא כבדו אותנו למה ברכת אותם שיהיו כלם ראשים, א"ל
חרבן התפללתי עליהם שכל מקום שיש שם ראשים הרבה סיפו
ליחרכי, שכן משל בני אדם, ספינה שרכו ראשיה ומנהיגיה סופה
ליטבע, ואותם העניים שכבדו אותנו אמרת שיהיה להם ראש
אחד, א"ל כל מקום שאין להם אלא ראש אחד לסוף מתיישב,

שכן אמר בן סירה, באחד מבין תתיישב העיר. אף אתה אם ראית
רשע שהשעה מצחקת לו, דע שאינו לטובתו, ואם ראית אדם טוב
בצרות ובחסרון אינו לדעתו אלא לכפרת נפשו, וביום חטאתו עשה
עמלו בטוב, כי אדם לעמל יולד, ואם תזכה לממון עשה ממנו
צדקה בעוד שהוא בדרך מצוי כי כנפים יש לו ופורח שנאמר כי עשה
יעשה לו כנפים כנשר יעוף בשמים, פתח תפתח את ירך כי הגיחך
בכל מענל טוב ויצילך ממות וחייית ורבית וברכך ה' אלהיך אמן.

(ח) מעשה בן סבר שהיה רודף לעשות צדקה כל ימיו. פ"א
נודע לו שיש יתום במדינה אי קרובה אליו קרוב לישא אשה
ולא היה בידו לא כסף ולא זהב במה להכניסה לחופה, מה עשה
בן סבר, נטל כל מה שמצא בביתו והלך ונתן לאותו יתום, ויהי
בחזרתו לביתו פגע בנהר אי שהיה ארכו ארבעה פרסאות והיה
שם תנין אי שהיה מויק לכל עובר ושבי, כיון שהגיע בן סבר
לאותו תנין עשה עצמו כמיין גשר ועבר עליו בן סבר ולא הויקו,
כיון שעבר מן הנהר פגע באדם אחד שהיה מכוער ביותר, אמר
לו אתה בן סבר, אמר לו הן, אמר לו מאין באת, והוא הסיה לו
כל מה שאירע לו, אמר לו האיש ההוא פנקסך עמי שהגיע זמנך
ליפטר מן העולם, באותה שעה נשתנו פניו לירקון ונשא עיניו
כלפי שמיא ואמר רבש"ע מי שהתעסק בתורה ובגמילות חסדים
ימות בשנים מועטות, זו תורה וזו שכרה, וגזרה עלי שאמות חוץ
מדירת ככהמות ולא יתעסקו בי אנשי ביתי, באותה שעה יצאת
ב"ק ואמרה לו, הרי לך זמן עד שתלך על מטתך, כיון שעבר
ממלאך המות פגע בעיר אי וכני אדם יוצאין משם, אמר להם בן
סבר יש כאן חכם או מלמד אחד ואקבל פניו, אמרו לו יש כאן
חכם גדול ושמו שפיפון בן ליש, הלך אצלו בן סבר, כיון שראה
אותו שפיפון שמח בו והביאו אליו וראה שפניו מוריקות, אמר
לו שפיפון מה לך בן סבר, שמא לפת אתה צריך, או כלום אתה
צריך, אמר לו בן סבר לא לפת אני צריך ולא לכלום אני צריך,
הרי כל טוב עמי, א"ל שפיפון אם כן למה פניך מוריקות, והוא
סיפר לו כל מה שאירע לו בדרך, א"ל שפיפון חזק עצמך, מוכסח
אני שהקב"ה יציל אותך מן המיתה, כיון שעברו חמשה ימים בא
ענן גדול והקיף את כל ביתו של שפיפון בן ליש, אמרו לו
תלמידיו אין אתה רואה ענן גדול שמקיף את ביתך, אמר להם

בואו וראו אם לכל העיר הוא מקיף או לבית זה הוא מקיף.
באותה שעה בא מלאך המות לפני שפיפון ואמר לו תן לי סקרון
שיש בידך. א"ל שפיפון איזה סקרון יש לך אצלי. א"ל חייך
ובן סברי. א"ל שפיפון לך לך למלאכתך אין לך אצלי כלום.
הלך מלאך המות והשיב הרברים לפני השכינה ואמר לפניו רבש"ע
אין מניח אותי שפיפון ליכנס לביתו שהשביעני בשמך הגדול.
אמר לו לך אמור לו חייך שפיפון אין אני מבקש אלא חיי בן סברי.
הלך לו מלאך המות אמר לו חייך שפיפון אין אני מבקש אלא חיי בן
סברי. והשיב שפיפון ככראשונה. באותה שעה יצאת ב"ק ואמרה
מה אעשה לשני הצדיקים אלו שאנו גוזרין גזרה ואי אפשר
לקיימה. שנאמר ותגזור אמר ויקם לך. וכתוב צדיק מושל יראת
אלהים. ומי מושל בי שאני גוזר גזרה וצריך לבטלה. צדיק. ובשבילו
אני מבטלה. א"ל לכו וחוספו ע' שנים לכל א' מהם על שנותם.

(ט) מעשה באדם אחד שהיה הולך בדרך בסחורה וראה אדם
אכסנאי. א"ל רבי ומורי אם רצונך אבא עמך. א"ל בא עמי בשלום.
הלך עמו. כשהיו הולכים בדרך פגעו באדם אי שהיה סומא בשתי
עיניו והיה יושב קרוב לעיר. מיד הוציא סלע אחד ונתן לו. אמר
לאכסנאי שהיה הולך עמו. תן לו גם אתה כמו שנתתי אני. אמר
לו איני נותן לו כלום שאיני מכירו כמו שאתה מכיר אותו לפיכך
נתת לו ויפה עשיתי. א"ל אם אתה [אינך רוצה] לתת לו הרשות
בידך. הניחוחו לאותו סומא והם הלכו לדרכם. כשהיו הולכים
בדרך פגעו במלאך המות. אמר להם להיכן אתם הולכים. אמרו
לו לסחורה. והם לא ידעו שהוא מלאך המות. מיד כשנגלה אליהם
ואמר אני מלאך המות והם נפלו על פניהם. ואמר מלאך המות
אתה נפרדה ממתי. וקרא עליו המקרא הזה: והלך לפניך צדקך
כבוד ה' יאספק. אמר לו הואיל והקדמת צדקה ממנו כדרכך.
מכאן ואילך תחיה חמשים שנה. ואח"כ אמר לחברו כבר סופך
בידי והגיע יום מיתתך. מיד ענה ואמר לו אני וחברי באנו יחד
והוא חוזר לביתו ואני אמות בכאן. א"ל הן זה קדם ועשה צדקה
משלוי. א"ל אם כן הניחה לי ואלך ואעשה צדקה. א"ל שומע
שכעולמי. אדם פורש בים בספינה אם לא תקן אותה מן הארץ
מה עושה בפלגים ובתהומות כשבאים עליה גלי הים. כי מי שלא
תקן עצמו בחייו מה יעשה במיתתו ועכשיו מה שעשית עשוי

מכאן ואילך אין לך כלום שהגיע זמנך למותי א"ל אי"ב המתן לי
עד שאלך לספר בשבחו של מקום שנעשה עמי א"ל מאחר שאתה
מבקש לספר שבחו של מקום תוסיף שנותיך לקיים מה שנאמר
והלך לפניך צדקך. חכרו לא עשה צדקה אלא לסומא אחד ונתוספו
לו כמה שנים העושה צדקה בכל יום ובכל שעה עאכ"ו לקיים מה
שנאמר והלך לפניך צדקך.

(י) ארוש הפילוסוף צוה את בנו לפני מותו ויאמר לו: בני
כמה אוהבים קנית בחיידך. ענהו בנו כבר קניתי אוהבים עד מאה.
אמר לו בני אמר הפילוסוף אל תאהב ואל תהלל האוהב טרם
שתנסהו ותבחנהו ותדע כאמת כי אני שנולדתי לפניך לא קניתי
בכל חיי כי אם חצי אוהב ואתה איך קנית מאה ועתה לך וכחנם
אם תמצא בכלם אחד. אמר לו אבי ואיך תיעצני שאכחנם אמר
לו בני לך וקח עגל אחד ומותתהו ונתתהו לנתחים ושיטהו בשק
והשק יהיה מגולגל בדמו מבית ומחוץ ולך אל אחד מאוהביך
ואמור לו אלופי ורעי הנני מפיל תחנתי לפניך שתקבור לי בביתך
זה האיש אשר הרגתי ואיש אל ידע מאומה והצילני מן הצרה
הזאת. וילך בנו ויעש כן וילך אל אחד מאוהביו ויאמר לו ככל
אשר צוהו אביו ויענהו האוהב אוהבי לך ושא המת על כתפך
וקברהו וסכול הצרה כאשר עשית הרעה כי בביתי לא תכנס וילך
לכל אחד ואחד מאוהביו וכאשר ענהו הראשון כן ענהו השני וכן
כלם. וישב אל אביו ויגד לו אשר מצא אותו מכל אוהביו ויאמר
לו אביו קרה לך כאשר אמר הפילוסוף רבים האוהבים כמספר
ולעת הצורך הם מעטים ועתה לך אל האיש אשר אמרתי לך
שהוא חצי אוהבי ודע מה יענך דבר. וילך ויאמר לו כאשר אמר
אל אוהביו ויענהו האיש ויאמר לו בא עמי אל ביתי בסתר שלא
יראוך השכנים. ויוציא כל איש מעליו ואשתו וכל בני ביתו ויחפור
הקבר בביתו. ויהי כי ראה הנער הכין הכל וידע את לבו ויוציא
העגל מן השק ויראהו לו מנותח ויודה לו על אטונתו הטובה
ואהבתו הנכונה עם אביו וילך ויספר לאביו אשר קרה לו עם
חצי אוהבו. ויאמר לו אביו על זה האוהב אמר הפילוסוף: זה
אוהב נאמן העוזר אותך בעת ישממך הזמן ויאמר אל אביו ראית
מעולם אשר קנה אוהב שלם. ויאמר לו לא ראיתי אבל הנד לי.
אמר לו בנו ספר נא לי אולי אמצא אוהב כטוהו. אמר לו הנד

הגד לי כי היו שני סוחרים. הא' במצרים והא"ב בכבל וכירו איש את
אחיו לשמע און וישלחו איש אל אחיו כל משאלותם ע"י שליח. ויהי
היום וילך הסוחר היושב בכבל בסחורה אל מצרים, ויהי כשמוע הסוחר
היושב במצרים את שמע אוהבו ונאמנו וילך לקראתו ויחבקו
וינשקו ויביאחו אל ביתו ויכבדהו ויעש לו משתה שמנה ימים ויראהו
את כל בית נכתה ושרים ושרות וכל מיני זמר אשר חזו לו בביתו.
ויהי ביום השמיני ויחלה הסוחר הבבלי ויעצב הסוחר עד מאד על
חלי אוהבו נאמנו ויביא כל חכמי מצרים והרופאים. ויהי כי ראוהו
הרופאים וימששוהו בזרועו ובראשו ויביטו אל מימי רגליו ולא
הכירו לו שום חולי בעולם, וידעו הרופאים כי באהבה אשר חלה.
ויהי כאשר ידע הסוחר בעל הבית כי באהבה אשר חלה אוהבו.
ויבא לפניו וישאלהו אם היה לו אשה בביתו שיאחבי ויען הסוחר
החולי הראה לי כל בני ביתך והחשוקה בלבי אראך, ויראה לו
הסוחר כל נערות ביתו והשרות אי זו מהן יבחר, אחרי כן הראה
לו כל בנותיו ולא בחר בכל אלהי ותחי לסוחר נערה בתולה בביתו
יפה עד מאד אשר גדלה טקטנותה להיות לו לאשה ויראה לו.
ויהי כראות הסוחר החולה אותה אמר בזאת הנערה חיי ומותי.
ויהי כאשר שמע הסוחר בעל הבית דבריו ויתנה לו לאשה על
כל טהר ומתן שחיה לו לתת לה כטהר הבתולות ותחי לו לאשה.
אחרי כן שב הסוחר אל ארצו אל כבל עם אשתו בשלום. ויהי
אחרי כן לימים ויתגלגל הזמן על הסוחר המצרי ויאבד כל ממנו
ויתרושש ויאמר בלבו אלכה לי אל אוהבי הנאמן אשר כבדתיו
בביתי ומלאתי חפציו ואתחנן לפניו שירחם עלי. וישם מנמת פניו
ללכת אל בית אוהבו ערום ויחף וחסר כל טובה. ויבא לבבל
בלילה ויתבושש ללכת אל בית אוהבו אולי לא יכירוהו וינער
בו ויוציאחו מביתו. שיראחו עני ורש. וישאר מחוץ לעיר בבית
אחד. ויהי הוא שוכב במקומו ונותן אל לבו כל הקורות אותו
והנה שני אנשים נצים בעיר ויהרוג אחד את חברו. ויכרח הרוצח
ויצא מן העיר. או יצאו מן העיר אנשים רבים וירדפו אחרי הרוצח
ויבאו אל הבית לראות אם היה שם הרוצח וימצאו שם הסוחר
לכדו ויאמרו לו מי רצח לאיש. ויאמר אני. כי בחר מותו מחייו
בעני וכצער. ויתפשוהו ויניחוהו במשמר. ויהי בבקר ויביאחו לפני
השופטים וישפטוהו למות לתלותו על העץ. ויוליכוהו אל העץ.
ויצאו אנשים רבים מן העיר לראות המשפט כמנהג. וכיניהם היה

הסוחר אוהבו אשר בא זה באהבתו לכבלי ויראה זה הסוחר אותו
ויכירהו ויאמר בלבו כי זה הוא אוהבו אשר היה במצרים ויזכור
את כל הטובות אשר עשה לו וידע כי לא יוכל לשלם לו גמולו
ויאמר לשופטים מדוע תעשו זה כי אין לו משפט מות ואנה
תוליכוהו כי לא זה הרגו כי אני הרגתי. והי כשמעם הדבר
ההוא ויאסרוהו במקומו ויוליכוהו אל העץ. והי הרוצח בין העם
ולא הכירוהו. ויבט אל כל אשר יעשה ויאמר בלבו אני הרגתי
זה. וזה יענש שלא הרגו ויתלה ואני שהרגתי אנצל מן המות.
אין זה כי אם סבה מאת ה' אבל הש"י ויתעלה הוא הצדיק ואין
בדרכיו עול ולא יתר הרשעי. וירא אני שמא יביאני ה' למיתה
קשה מזאת. ולכן אודה על פשעי ואמות עתה ואתכפר ואציל
זה מן המות. ויבא הרוצח לפני השופטים ויקרא בקול גדול: אתם
בעלי הישר והאמונה לא תעשו עול במשפט ולא יִהְרַג נקי
במקום חֵיב. ובאמת תדעו כי לא זה ולא זה הרגו לנרצח. ולא
זה אמר שהוא הרגו אלא אולי בחר במתו מחייו. וגם לא זה
אמר לכם להניחו ואמר שהוא הרגו אלא מפני שהוא אוהב אותו
ונפשו קשורה בנפשו. ואכן אדונינו הניחו לזה ולא יִהְרַג נקי.
כי אני הרגתי וטוב מותי בעולם הזה ולא אמות בעולם הבא.
והי כשמעם דברי הרוצח ויניחו הסוחר ויאסרו זה ויוליכוהו אל
העץ ויתלוהו. ואחרי כן בא הסוחר הכבלי ויבא הסוחר המצרי אל
ביתו ויתן לו חליפות שמלות וילבישהו וישאלהו על הקורות אותו
ויספר לו כל קורותיו. ויכבדהו וישימהו לאב ולאדון לכל ביתו
וכל אשר יש לו נתן בידו.

יא) מעשה ברבנו שמעון הגדול שבא מבית דוד ובא בעיר
אחת ששמה מגענצא ונשא שם אישה מגדולי המלכות ושמע
רבנו גרשום והלך גם הוא למגענצא. וגם רבנו גרשום יסד סליחות
הרכה על הגזרות וגם רבנו שלמה הכבלי היה כדו ס. והיה דר
באספטיא רבתי בגזרת סליוס הרשע שהיו לוקחים היהודים וכותשים
בגתות ונעשה גם בימיו שלקחו זקן מת ונתנוהו כגת ונשמטה
הקורה והרגה כל סביביה ונתבטלה הגזרה ויסד על זה סליחה. אני
יום אירא וכשכא רבנו גרשום אצל רבנו שמעון הגדול קבלו
בסבר פנים יפות ולמדו תורה ביחד. ולרבנו שמעון הגדול היה לו
בפעם הזה בן קטן ושמו היה "אלחנן" ונגנב ממנו ועשאוהו גלח

וסוף עלה לגדולה עד שנעשה אפיפיור. ומרוב חכמתו אשר היה
בלבו נתקבצו מלכים ודוכסים ושלטונים ליקח עצה ממנו ונתן
לכל אחד ואחד עצה לפי חכמתו. וסוף בעבור אשר שואלים עצה
ממנו כל כך קרא למפלים שלו אותן הנלחים שהם שמנוחו להיות
אפיפיור ואמר להם מה זה שכל המלכים ודוכסים ושלטונים באים
אצלי לקבל עצה ממני ואין שום אחד מהם שהיה אומר לי שהוא
אבי או אמי או קרובי שהוא מטשפחתי. וכי מן האבן נולדתי
שאין לי שום קרוב בעולם. ודעו אם לא תנידו לי אחרונ את
כלכם ונתן לבו על שלא היה מטש בישו הנוצרי. אמרו לו אדוננו
אחרי שנורת עלינו להניד לך אז נניד לך כי יהודי היית וכן
אדם גדול שבכל היהודים אתה וננכוד כשהיית נער קטן ומן השם
ננורה לך זו הגדולה. שבאים אליך רוב מלכי אומות העולם
ושואלים ממך עצה ונראה להם שאתה בטקום ישו הנוצרי. וכן
אדם גדול שבאת ממנו הוא דר באלמניא ושמו ר' שמעון הגדול.
אמר להם שלחו אחריו והביאו אלי ואל תניחו בשום ממון שיהיה
פה באותו יום. ושלחו גדולי רוסי לרבי שמעון באלמניא שיבא
לאפיפיור ביום הנועד שקבעו לו. והיה ר' שמעון הגדול נרתע
מאד מאד שהיה ירא משום עלילה מן האפיפיור למה שלח אחריו.
ולכסוף הנביה את עצמו ובא אל האפיפיור. וכשראה אותו
האפיפיור אז קרא אותו אל החרר וראה שהיה נרתע בפניו. אמר
לו אל תירא רק תניד לי אקתות מה שאשאל לך. אמר לו הן
אמר לו כמה בני יש לך. אז הזכיר לו בשם כל בניו ובנותיו
שהיה לו עתה. אמר לו האפיפיור עדיין היה לך בן אחרי או שתק
שהיה ירא שטא יאמר לו להביאו לפניו. עד שאמר לו האפיפיור
למה אתה שותק תאמר לי האמת. אמר לו ר' שמעון אדוני בן
אחד קטן היה לי ונננב ממני כשהיה נער קטן ואינו יודע אנה
הוא אם הוא חי או מת כי לא ראיתיו עד הנה. אמר לו האפיפיור
זכור אתה מה סימנים היו בנופו. אמר לו אלו סימנים היו לו על
נבו ואלו על ידו. אז חבין האפיפיור שהוא בנו כי אותם סימנים
עליו. אמר לו אבי אבי אני הוא בנך. הרי עלי הסימנים שאמרת.
אז נבזה רבנו שמעון הגדול ולא היה יכול לענות אותו דבר.
אז הפשיט בגדיו והראה לו הסימנים ואמר אבי אבי מה אעשה
שאהיה בן עוה"ב כי יודע אני שתורת ישו הבל היא ואינו כלום.
אמר לו אביו חללת שם הקב"ה ברבים. קדש שמו ברבים ואני

מקבלך עלי ותהיה בן עולם הבא. אמר לו באיזה ענין אעשה.
אמר לו תזמין כל מטשלתך המלכים הדוכסים וההגמונים או
תקדש שמו של הקב"ה, ועשה וסיהר את עצמו ועלה לראש
המגדל וקרא שמעו כלכם למה נודמנתם כי עד עתה לא רציתי
לנלות לכם, אך עתה אני מגלה לכם כי אין ממשות בישו
הנוצרי כי נולד מן האשה כאחד האדם ולכן אין תקוה לאחריתכם
שאתם מאמינים בו. אמרו הנלחים היועצים שלו שמא נשתמה
או אמר להם אתם סבורים שרוח שמות נכנס בך, חי נפשי כי
רוח אלהים בך ואתם שומים, נתיעצו הנלחים להרגו פן יסיר העם
מתרופתם, וכשראה כך אז קפץ מן המגדל לארץ ואמר שחלילה
שיהרגוני אותם טמאים כי אני מאמין באלהי אבי, ומיד ששמע אביו
רבנו שמעון הגדול שקדש את השם נתן שכח והודיה למקום וקבעו
ע"ש בנו יוצר מיום ב' של ר"ה "מלך אמון מאמרך" וכתב בעניות
שם בנו: "אל חנן" נחלתו בנועם להשפר" כי כך היה שמו אלחנן.

(יב) מעשה שהיה בימי ר' יהודה החסיד.

ויהי הגמון בעיר זאלצבורג והוא רשע גדול. ויהי היום ויאמר
ליועציו: הגה שמעתי כי בעיר רענגשבורג ישנו איש יהודי גדול
ויודע דעת הרבה, אף שמו נכבד מאד בעיני היהודים והנוצרים
גם יחד, ואני לא אוכל שאת כי כה יגדל איש יהודי, ע"כ אקום
עתה אלכה שם, ארהיב עז בנפשי ואהרגנו בידי, לא אבקש מאיש
לעשות זאתי, כי קרוש הוא בעיני כל האנשים, וכל אשר ישאלו
אותו הוא פותר להם, וגם כי נביא הוא, לכן לא טוב הדבר אשר
יהודי כזה יהיה יחיה ועד כה יגדל, ואתם עושי דברי הנאהבים,
החלצו והפזו לעת קראי אתכם וכלי נשקכם בידכם, לא יחסר
דברי, כי לא אוכל להרע ליהודים רעה גדולה מזאת, אשר אהרוג
את נביאם, ולכם אראה לדעת כי כל חכמתו כאין נחשבה, ואלהיו
לא יוכל להצילו מירי, לא ארכו הימים ויקם הרשע ויקח את עוזרי
רעתו הרבים ויסע לרענגשבורג, וכאשר קרב לפני העיר חצה
את מחנהו לשנים ויאמר: עתה אבא העירה ואלכה אל בית
היהודי הזה אשר כרחוב היהודים והמתיו, ורק בשלשה אלך,
אני ועוד שנים עמי, ויאמרו לו יועציו: אדוננו הנשיא, אמנם
ח'כים אנחנו לשמוע בקולך לכל אשר תצונו, רק שמע שמענו
כי רב פלאים הוא האיש הזה, אולי לא תוכל לוי ואז גם אותך

גם אותנו ישחית. ע"כ הוה זהיר במעשך למען תצלה. אולם לא שמע ההגמון לדבריהם ולא יצעה להם ויקח שכין ויסתירוהו במנעלו. כי בו יזם לרקור את החסיד ויאמר לאנשיו: אני ושנים מכם נלך אל היהודי, ואתם אם קול ענות תשמעו, מהר תמהרו לשבת על סוסים למען נוכל להמלט משם ולהנצל מיד חזקה. ואולם עוד יעץ ההגמון את סומתו כבר ידע החסיד את הדבר ויאמר לבחוריו: איך יזיר הרשע לבא וכלככו ידמה כי תמצא ירו לקחת את נפשי. בחיות ההגמון בדרך וכבואו העירה, אמר החסיד שנית לבחוריו: עתה יבא הרשע לביהמ"ד והיה כי ישאלכם, איזה הוא הרבי או תראו לו עלי למען אשר לא יקרה אתכם כל רע, ואתם תראו את אשר אעשה לו. . . החסיד טרם כלה את דבריו וההגמון בא לביהמ"ד וישאל: מי בכם הרבי? ויראוהו הבחורים על החסיד, וכראות החסיד את הרשע ויעשהו חסר כח מבלי יכלת לעשות לו טאומה. וישאל ההגמון את החסיד לשלום, והוא השיב לו תודה. אז החל ההגמון לדבר את החסיד דברים אחרים ויאמר לו: רבי נכבד! רב מאד שמעתי עליך ועל נפלאות מעשיך, כי אין כמותך בכל הארץ, ואני לכן עתה באתי אליך הנה לבקשך, כי תואיל להראות לי מקצת מעשיך הנפלאים למען אהללך גם אני בתוך שרים ורוזנים. ויען החסיד: כן אעשה אדוני, בכל הפצי, רק אל יהיו מעשי נפלאותי רעים בעיניך. הן רק יהודי דל אני ודעתי הלא מצער היא, ובכל זאת אראך נפלאותי למען תוכל לספר ממני גם אתה. ויקח החסיד את ההגמון ואת יועציו השנים ויביאם בחדר ויאמר להגמון: פה אראך נפלאותי, ועתה הבא ראשך בחלון והבט החוצה וראית נפלאות, ויעש הרשע כן, ויהי אך הכנים את ראשו בחלון ויעש החסיד בשמות והחלון החל להתארך לארכו ולהתקצר לרחבו, עד כי לא יכל הרשע להשיב את ראשו וכמעט אשר נחנק, ושני יועציו אשר באו עמו עמדו מחרישים ולא יכלו לזוז ממקומם, ויראו את אדונם ברעתו מאין הושיע לו, ויאמר החסיד: הוי רשעים, מות תמותו כלכם! אתה הכי כישוף אתה ע"כ תנשא את נפשך להרגני? אך לא כי תעית מאד, ייי אלהים הראני את לכך הרע ואת רשעת זממותיך, ואני ידעתי כי הכינות לך סבין במנעלך לרקרני בו, אבל אותי הלץ אלהים, ואותך הביא תחתי, ואיפוא מה אעשה לך, כי מות תמות. יבאו עתה מאתים אנשיך אשר הבאת עמך,

אם יצילוך מידי לאי אמנם לא יוכלו להצילך. איש בליעל. כי
מה עשיתי לך רעה בכל ימי כי באת מזאלצבורג אל רענענשבורג
למען הכות אותי נפש! נקם אלהים היום את נקמתי ממך. ויאמר
הרשע בלב קרד: אהה רבי הגדול! אנא חנני אך הפעם כי
חטאתי לך ואני מיחל לחסדך. אנא אל תתנני למות מות נכל!
ואם יושיעני אלהים היום ושכתי לעירי ולארצי או נדרתי נדר
להשיב את היהודים אשר נרשתיים וגם טובות רבות אנמול להם
כל ימי חיי וגם לשאר היהודים אעשה חסד כאשר תמצא ידי את
זאת תראה ותדעי רק תנני לשוב בשלום למקומי! וכאשר הרכה
כן להתחנן אמר לו החסיד: הבה תקע לי ירך והשבע באַמְתְך כי
תקים את נדרך ולא תרע עוד ליהודים כאשר נדרתי ועשיתי אף
אני עמך חסד. הלא ידעתי כי טאתים אנשים לא יכלו להצילך.
ואני אוציאך מחרמי לשלחך לנפשך בעבור אמונתי בדברך.
יען כי בישוף תקיף אתה ולך יאתה לשמור מצא שפתיך מחללו
ואשר דברת דבר אותי תקים. ואתה עוד תִזְהַר בזה יותר מאיש
אחר כי בן גדולים הנך. ואך אם תחלל את דבריך ואם תתעמר
עוד ביהודים כאשר התעמרת כם עד כה ידע תדע כי לא תנקה
וגם בביתך לא תשב לבטח מפני נקמתי כי תמצא ידי לך בכל
אשר תהיה כאשר מצאה לך פה בביתי! — וישנע לו ההגמון
כאמונתו אשר בעיניו יראה החסיד את כל הטובה אשר יעשה
ליהודים מהיום הזה והלאה. ובכך הניח לו החסיד ללכת ממנו.
וכשבו אל אנשיו המחכים עליו והם שאלוהו: האמנם יכלת
וגם הַמֶּת את היהודי? ענה הוא ויספר להם את כל קורותיו בביתו.
ויתמהו כלם וישתוממו על גדולות החסיד ונפלאות מעשיו ויקם
ההגמון ואנשיו וירכבו על סוסייהם וישבו לדרכם. וכשוב ההגמון
לביתו שלח ויקרא ליהודים העניים אשר גרשם ויושיכם עוד
במושבותם כאשר לסנים ולא יסף עוד להציקם וגם הישיב עמם
ויהי שלום בינו ובינם ואחרי ימים סר מאמונתו ויתגיר ויהי תמים
עם דת ישראל ויקראו לו "צדיק".

יג) ויהי בשנת חמשת אלפים ומאה וחמשים ושלוש לבריאת
עולם ויהי בשנת אלף ושלוש מאות וחמש ועשרים לחרבן בית
המקדש שיבנה במהרה בימינו כסליו בהיותנו בקורפוי הגיעו
אלינו כתבים ששלח ד' חסדאי קרשקש מטונים דעו לכם כי

מעניי הוא אמת והקהל הקדש קהל כורניש שהוא בספרד כתבים
כי הוא אמת כי העידו עליו כי משה ועד משה לא קם כמשה
ובא אליו אליהו הנביא ז"ל ומשה אותו כשמן המשחה ואמר
לו ישראל כי בניסן יהיו לכם אותות ומופתים גדולים ומלך
ספרד שלח אחריו השר שלו ואמר שיתן לו אות אמר לו שילך
לביתו וימצא בנו מת, הלך לביתו ומצא בנו מת כמו שאמר לו
הנביא, חזר ואמר לו המות והחיים מהשמים, אמר לו שיחזור עוד
לביתו וימצא בנו האחר מת ולא האמינו בו אמר לו שישוב עוד
לביתו וימצא שמתה אשתה, וכן היה חזר אליו עוד, אמר כשילך
לביתו ימות גם הוא בעצמו וכן היה, והמלך היה מדבר עם הנביא
והנה כסחו הענין והיו שומעין המלאך שחיה מדבר עמו תוך הענן
ועשה אותות ומופתים גדולים בעיניהם והעידו עליו משה
ועד משה לא קם כמשה, אחר כן אמר לו המלך אם הוא
אמת כי אתה נביא אני רוצה לשרוף אותך באש וכן עשה,
מיד צוה ועשו כבשן אש והסיקוהו ג' ימים וג' לילות והשליכוהו
בתוך כבשן האש ויצא ממנו שמח וטיב לב, באותה שעה ראו
ויאמינו בה' ובמשה עבדו ונביאו, והוא היה בן חמש ועשרים שנה
ומתחלה לא היה יודע לשון הקדש בצחות, ועתה שלמדו אליהו
הנביא זכור לטוב יודע לדבר לשון הקדש והוא ענין ושפל רוח
צדיק וישר שלם במדותיו, חכם ועשיר ונכור וחסיד בכל מעשיו
נקי כפים ובר לבב בן טובים זרע אנשים ראוי והגון לשכון עליו
רוח ה', עד כאן העתקנו מן הכתב שבא אלינו ממונים, ופתאום
יבוא אל היכלו הארון ככתוב אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה
כי בא מועד, עיד שמענו כי אמר הנביא שיראה אות ומופת
בירושלים מאת הש', עיד שמענו שבת קול יוצאת מבית המקדש
ואומרת צאו מכיתי ויבואו בני ונפל סחד גדול על הישמעאלים
ומתוכם קם אחד וירד בכור אחד שהוא שם ואמר שראה שלישה
זקנים מעוטפים ונפל על פניו והם אמרו עמוד על עצמך ויעמוד
וישאל מי ומי אתם ענו ואמרו סכני ישראל אנחנו ועתה לך
ואמרת לישמעאלים שיניחו המקום כי הגיע קצם וזמנם, והשיב
להם ואם לא יאמינו לי מה אומר אליהם אמרו לו אמור להם כי
אברהם העברי ומשה בן עמרם ואליהו הנביא אמרו לך כך ויעל
הישמעאלי מן הכור ההוא ויספר הרברים האלה לחבריו ונפל סחד
גדול עליהם ואומרון כי נגעלו דלתות בית המקדש ועדיין לא

נפתחו. עוד שמענו כי אמר משה הנביא . . . אליהו הנביא זכור
לטוב שכיום ראש חדש ניסן ידעו ישראל מתי יבוא וישישו
וישמחו כולם שמחת עולם. עוד שמענו כי ערל אחד בצרפת
אמר למלך צרפת דע כי היהודים כבר קבלו כל הצרות שבאו
עליהם ומעתה לא יבוא עליהם רעה ועוד כי מיום ראשון של . . .
הבא בשבת תרום מעלתם וישוכו על מקומם והמלך שם אותו
בבית הסהר עד אותו זמן והשם יקיים דבריו ודברי כל המליץ
טובה על ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן. ועוד שמענו
שאמרו החכמים שהיו בעיר שהנביא שם אמרו כי אנו רוצים
לדון אותו והיו אומרים לו כי בן מות הוא עד שהביאו אותו
בבית ואמרו לו תן לנו מופת ואם אין דע כי מות תמות אמר
להם אם לא יתנו לי מן השמים מה אתן לכם. אז רצו לפסוק
עליו מיתה ואביו ואמו היו בוכים מחוץ. ענה הנביא ואמר לדיינים
תנו לי זמן ואשיב לכם ויהיו דנים אותו לבחכ"ג הלך ונכנס בהיכל
והתפלל והיו הדיינים מחוץ ושומעים קול המלאך שהיה מדבר עמו
ולא היו טבינים דברי המלאך לבד קול הומיה. אז יצא אליהם וראו
והנה קרן עור פניו ונשא ידיו וכסה פניו וכידו הימנית כתוב שם
המפרש וכידו השמאלית כמראה הקשת בענן ועל ראשו אופן כמראה
הקשת מיד נפלו הדיינים על פניהם ואמרו ה' הוא האלהים ה'
הוא האלהים. אחרי כן אמרו לו אין זה אות אלא תן אות אחר
מיד יצא פס ידא מן השמים וכתבה במשקוף ההיכל ויצא חמר
מזע ישי ונצר משרשיו יפרה והיו אותיות מזה הפסוק מכהיקות
ומאירות ככוכבים על זה הַעֲנִין מאד עד שנשאו ונתנו בדבר
וצירפו האותיות המכהיקות ועלו נוטריקון שלהם ש'נ'ב'ר'ש והוא
שם העיר שהנביא שם. אז אותו לשלום.

יד) מעשה באדם אי שהיה לו עשר גדול ואוצרות זהב וכסף
בירו ואבנים טובות, והיה האיש ההוא קמצן גדול שאין כמותו
בכל העולם. ואף ביום ב' או ביום ה' לא הלך לביהכנ"ס שהיה
מתירא ליתן פרוטה לכיס של צדקה, רק חרא מצוה היה לו. והיא
שעמדה לו להציל אותו מיום הדין דינא רבא וגם אח"כ נעשה
ותרן גדול, כי האיש ההוא היה מוהל, ואם היתה נודמנת לו מילה
למול תינוק אחר, אף שהיה מביתו כמה פרסאות היה הולך לשם
לקיים מצות מילה ולא היה נוטל שום שכר הן מעני והן מעשיר.

ויהי היום בא אליו משחית אחד בדמות איש ויאמר אליו אשתי
ילדה לי בן זכר והברית טילה יהיה ביום פלוני עיב אני מבקש
מאתו שיבא על הברית למול את בני, ותיכף הלך המוהל לביתו
ולקח הסכין שימול בו התינוק עמו וישב על העגלה לילך עם
האיש המבקש מאתו למול את בנו כי הוא סבר שזהו איש אנושי
ולא ידע שהיה אחד מן החיצונים, והלכו שניהם יחד בעגלה,
וכשהגיעו אל היער היה המזיק מוליך אותו בארץ אשר לא עבר
בה איש כי אם ארץ הרים ונבעות ומדבר זה שני ימים רצופים.
ויהי ביום השלישי היה מוליך אותו לביתו, והיה שם כמו כפר
קטן ערך עשרים בתים, אבל הבתים יפים היו מאד, וכשבא לביתו
ראה המוהל שהאיש בעל הבית הוא עשיר גדול וכל טוב היה
בביתו בשר ודגים גדולים, ולקח בעל הבית הסוס שלו ונתן ליד
עבדו ליתן מספוא כפי דרך כל הארץ ולא הרגיש המוהל שזהו
בעל הברית היה שד ומזיק. והיה כאשר פנה בעל הבית לעסקיו
הלך המוהל לחדר אשר היולדת שמה, והיה כראות היולדת את
המוהל שטחה שטחה גדולה ותקרא לו לשלום ומדברת אליו, בא
אלי אדוני ואני מגלה אותך סוד גדול, ואמרה דע שבעלי הוא
שד ומשחית ואני אני באה מורע אנשים כשהייתי קטנה לקחו
אותי חשדים ואני כאשר אבדתי אבדתי אצלם, כאשר שכל
מעשיהם הכל וריק ומעשה תעתועים, והנה אני מזהירה אותך למול
את בני הנולד לי מהם, ועוד אני מזהירה אותך להציל את נפשך
שתהיה נזחר לבלתי לאכול שום מאכל ולשתות שום משקה ולא
ליקח שום מתנה לא מבעלי ולא משום אחד מהם. והיה כאשר
שמע המוהל הדבר הזה חרד לבו ונתירא מאד, והיה לעת ערב
באו הרבה אנשים ונשים מכפרים בסוסים ובעגלות כרמיון אנשים
והיו כלם מזיקים ומשחיתים, והגיע זמן הסעודה והפצירו באיש
המוהל לימול את ידיו ולישב עמם לסעודת מצוה, ויטאן המוהל
לאכול ולשתות כי אמר עיף אנכי מן הדרך, ולא אכל ולא שתה כלילה
ההוא, והיה טמחרת וילכו אל בית הכנסת ויתפללו שמה והוכרח
המוהל להתפלל ולשיר בקול וכלת עמו הברית בדרך המוהלים,
ואחר התפלה היו מביאים את התינוק ומל את התינוק כמנהג כל
בית ישראל, ואח"כ היה מבקש הסנדק כל הקהל כמנהג המדינה
על יין שרוף ומיני בתיקה, והוכרח המוהל לילך אל הסנדק ולא
אכל ולא שתה שמה באמרו שיש לו תענית חלום, ואחר חצי

היום אמר הבעל הבית כאשר שהמוהל הטריח את עצמו לילך יותר מי"ב פרסאות למצות מילה לכן בשכילו תהיה הסעודה בלילה אחר תעניתו וכל פְּנֵי־בַעַה"ב היתה שיהנה המוהל מפתו ומפרנסתו ואז תהיה לו שליטה עליו ולא ידע מאומה שאשתו גלתה שהוא היה שר ומשחית. ויהי לעת ערב היתה סעודת ברית מילה ואע"פ כן לא אכל ולא שתה המוהל אָתָם ואמר שראשו ואבריו כבדים עליו והטה אכלו ושתו כל מעדני עולם. ויהי כטוב לבם ביין אמר הבעל הבית להמוהל קום ולך עמדי לחדר א' אז נְתַיֶּרָא המוהל ואמר בדעתו שהגיע זמן קצו למות. והלך עמו לחדר אחד והראה לו בעל הבית כלים שונים מכלי כסף. ואח"כ היה מוליך אותו לחדר שני והראה לו כלי זהב ואמר לו מול כלי אחד לזכרון. אמר לו המוהל יש לי כלים של זהב ושל כסף ויש לי כל טוב שבעולם אבנים טובות ומרגליות ומכעות ואצעדות וענקים. אמר לו בעל הבית מול אחת מן המכעות או כלי חפץ שיקר הוא בעיניך ואת כלם לא רצה המוהל ליקח והשיב שיש לו ג"כ אבנים טובות ומרגליות לרוב. אח"כ היה מוליך אותו לחדר א' שהיו מפתחות הרבה סביב החדר והיו תלוין המפתחות במסמורות הרבה מאד. ויתמה האיש המוהל על הדבר הזה וראה בעיניו כמדומה לו שיש קישור מפתחות ביחד כמו שיש לו בביתו לכל החדרים ולכל הארנונים שלו. ושאל הבעל הבית את המוהל ואמר לו אדוני הראיתך כל כך כלי כסף וזהב וכל כך אוצרות אבנים טובות ולא היית מתמיה עליהם ועל אוצר זה אתה הוא מתמיה שהוא רק ברזל שהן המפתחות היה כלן של ברזל. והשיב לו המוהל אני מתמיה על קישור זה של מפתחות שהן דומות כלן לבתים ואוצרות וחדרים שלי כאשר יש לי בבית היו תולין פה במסמר זה. ויאמר אליו בעל הבית כאשר שנמלת חסד עמדי והלכת עמי ערך י"ב פרסאות למול את בני. וראיתי שהי הוא אתך שלא אכלת ולא שתית ולא לקחת מאומה מרשותי לכן אני מנלה אותך שאני הוא ראש המטונה של השדים שהן ממונים על קצת אנשים שהמה במכעם קמצנים אזי הוא מסור בידינו כל המפתחות שלהן כדי שלא יהא בהם כח ורשות לעשות בהן איזה צדקה וגמילות חסד ואף לעצמם אין רשות בידם להתענג לקנות איזה מאכל טוב או מיני מגדים. ובאשר שאתה גמלתני חסד גדול קח הקישור של המפתחות הללו ואל תירא חי הי שלא

יארע לך שום רעה. ויקח המוהל הקישור של המסתחות והלך
בשמחה לביתו. ובכואו לביתו נהפך לבכו ונעשה לאיש אחר,
ותיכף כנה בנין של אננים בית הכנסת גדולה מפוארה מאד,
ועשה צדקה ופרנס את העניים והיה מלביש את הערומים והפליא
לעשות עד יום מותו ונפטר בשם טוב.

טו) מעשה שהיה איש זקן עשיר גדול והיה לו רק בן יחיד
בחור יפה עינים וחכם מאד. והיה היום ויקרבו ימי הזקן למות
וקרא לבנו הכחור וצוה לו קודם מותו ואמר לו בני הנני אני מנחיל
לך טמון רב, אוצרות גדולים שיחיה לך כל טוב כל ימי חיך ואני
מצוה לך שתשמור א"ע מן הצבועים ומן אנשים שחטה עוסקים
בחסידות הרבה חוץ למכע הבריות, כי כך מראים את עצמם שהם
חסידים אבל שבע תועבות הן בלבם, והזהר מן וצד קתך, ואז
יהיה לך ולזרעך כל טוב כל הימים, ומת האיש הזקן, ואח"כ נשא
הבחור בתולה יתומה ענייה אחת יפת תאר מאד כאשר שישרה
בעיניו, ואחר הנישואין שמח באשתו, ואישתו היתה צנועה וחסידה
בעיני בעלה, וכמו שנים ארבע או חמש אמר הבעל לאשתו באי
עמי לטייל ברחובות ובשוקים לראות בטוב הארץ, ואמרה לו
אשתו לא אלך סן אישא עיני אל אנשים אחרים או אנשים אחרים
תנו עיניהם בי זאני מכשלת אותם, אז אמר בעלה בלבו, אף את
היא נראית כצדקת וזכר את צוואת אביו ושתק והלך בעצמו
לשוק יחיד, מה עשה האיש הנ"ל, כמו חצי שנה אחר זה המעשה
הלך וצוה לעשות לכל החדרים שכביתו שתי מסתחות ונתן מסתח
אי לכל חדר וחדר לאשתו, ומסתח אחד לקח לעצמו ולא הגיד
לאשתו שיש לו עוד מסתח, והיה היום אמר הבעל לאשתו שהוא
צריך לילך למרחקים לקנות סחורות, להכין לו צדה לדרך, וכן
עשתה אשתו, כי היתה סכורה שבעלה יסע ממנה כדרך כל הארץ,
וליום סחרת נסע הבעל ממנה והיא סברה שילך בעלה למרחקים,
אכל הבעל עשה כערטה, וכשהיה חצי פרסה מחוץ לעיר צוה
לענלון לשוב ולילך לעיר ולא שב לביתו כי אם לבית האושפז
אשר אורחים שמה, וכאשר הגיע החשך כלילה הלך העשיר
לביתו ופתח פתח ראשון בביתו ואח"כ הלך סחר אל חדר עד
שכא לחדר אשתו שהיתה ישנה וערל אי היה שוכב עמה בטטה,
וכשראתה האשה שבעלה היא בחדר אמרה להערל שיקח חרב

וידקור את בעלה. והוא היה מתירא והלך לו מחוץ לבית. ומרוב הצער שלו הלך ושכב בשוק וישן שם. ובאותו הלילה נגנב מהמלך של אותה העיר אוצר אי ולקח הגנב מאתו כל האכנים טובות של המלך והיתה צעקה גדולה בארמון המלך. וצוה המלך לחפש בכל הדרכים וככתים חיפוש אחר חיפוש והלכו עבדי המלך בכל העיר ההיא ומצאו להאיש שוכב וישן על הרחוב ואמרו בלבם יש הוא הגנב ותפשו אותו ונגמר דינו למיתה אחר הענויים הקשים שנפסקו לו. ואח"כ כשהיו מוליכין אותו לתלותו על העץ הלך כומר אחד עמו כסדר האומות. ואותו הכומר היה חשוב גדול אצל המלך. והיה הכומר מדבר על לבו שימיר דתו. ואח"כ היו מוליכין אותו ברחוב אחד שהיה שם אישפה והיו תולעים יוצאין מהאשפה על הארץ ואמר הכומר להתליון שיסבב את האיש סביב להתולעים שלא ימית את התולעים. מאחר שהתורה הזוהרה ורחמיו על כל מעשיו. אמר האיש בלבו. אף הכומר הוא מן הצנועים של וצדקתך. אמר האיש לעבדי המלך שהוא והכומר היו עושין הגנבה בחצר המלך. ומיד תפשו השומרים גם לאותו הכומר וצוה המלך לחפש בחדר הכומר הגדול ומצאו שם כל הגנבה. ואח"כ שאל המלך את האיש מה שייכות היתה לו אצל הכומר. התחיל האיש לספר להמלך מצוואת אביו ומה שאירע לו עם אשתו הזונה ומה שאירע לו עם הכומר. ולכן היה נוקם ונוטר להכומר שהיה רוצה להיות צדיק הרבה. וצוה המלך תיכף לתפוס את אשתו הזונה ומצא שכדבריו כן הוא. וצוה המלך לחשיב את האיש בביתו ככראשונה ואשתו צוה להסיר את ראשה עם הזנאי. ואת הכומר צוה לתלותו על העץ.

שאלות ר' אליעזר, סעודת לויתן, סדר גן עדן ויום הדין.

(שאלות ר' אליעזר) ואלו עשר שאלות ששאל ר' אליעזר
בתחית המתים וזו היא
הראשונה: אם יחיה הקבי"ה קצת מישראל או כולם, ואמר
כל מי ששב בתשובה לפני כוראו קודם מיתתו אפילו עבר כל
מצות עשה ולא תעשה, כריתות ב"ד וחילול שם שמים בכולם,
מיתה מכפרת לו עם התשובה שנאמר הנני פותח את קברותיכם
עמי, מכאן שתחית המתים לכל ישראל.
שנייה: אם לאחר שיחיה את כולם אם ימותו עודי וא"ל
שוב לא ישובו לעפרם שנאמר לא תקום צרה פעמים אלא הקב"ה
מוליכם לחיי עולם הבא.

שלישית: אחר שיחיו כולם איך יספיק להם ארץ ישראל
וא"ל משיצאו ישראל לעולם כ"ה מאות שנה ומ"ו שנים מימות יוסף
הצדיק שהתחילו להפרות ולהרבות עד אלה שנה לחרבן בית
שני שהיה כשיעור ל"ב דורות כמאה ועשרים רבוא אנשים ונשים
בכל דור ודור, אעפ"י שהיו כולם צדיקים ובעלי תשובה יגיע
לכל זוג זוג מאתים וארבע מאות [אמות] וחצי טפח על מאתים
וארבע מאות [אמות] וחצי טפח הן יותר לפי שעתידה א"י שתרחב
ותאריך בכל הישוב שהוא מהלך קס"ו שנה וחי חדשים לאדם
בינוני שהוא עשר פרסאות ליום ומי שיבקש יותר מזה השיעור בין
בית שדה וכרם ולטאן דתני שתרחב כל העולם יהיה לכל אחד
פי שלשה

[אמר אהרן: נוסחת התשובה הזאת כמאמר ז' של סי' אמונות
ודיעות לר' סעדיה נאון היא לפי ההעתיקה הנדפסת במנטובה בזה
הלשון: משעך שיצאו ישראל והתורה אל בני אדם אלפים ומאתים
שנה שהיו ל"ב דור וכל דור ק"כ רבוא אנשים ונשים ואם אמרנו
שכולם יעשה תשובה לא ימלאו הרבה מן העולם אלא אחד מן ק"ג מן
העולם כשינתן לכל אחד ואחד יותר מן מאתים אמה לשכון הוא
ובהטתו במה שיורעו כי אנשי הדורות היו ק"כ רבוא בשלשים
ושנים במשורה יהיו ג' אלפים רבוא וחי מאות ומי רבוא וכשנתן
להם מן הארץ מאתים פרסה על מאתים פרסה אשר הם חלק מן

ק"ג מן הארץ ונחשוב אותם אמות בכל פרסה ג' מילין ובכל מיל ד' אלפים אמה באמת כושי שכל אמה אמתים וחצי ושליש מאילו האמות של זה הדור יפול א"כ לכל אחד במקומו רוחב מאתים ופ"ח אמות ואיזה דבר יש בזה שיתבלבלו בו המפרשים.] רביעית, אם כל אחד ואחד יכיר את קרובו א"ל שבעה רועים ושטנה נסיכי אדם יחזרו כל אחד ואחד למשפחתו שנאמר והגבול אשר תתנחלו את הארץ לשנים עשר שבטי ישראל.

חמישית, מי שמת סומא או מוכה שחין מה יהיה ממנו א"ל יעמדו ויקומו במומם ואח"כ מתרפאין* שנאמר אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא, הקדים תחיה לרפואה, וכתיב אז תפקחנה עיני עורים, וכתיב אז ידלג כאיל פסח.

הששית, אם יאכלו ואם ישתו ואם ישאו נשים, א"ל כמה מצינו בכך השונמית שהחיה אליהו ובן הצרפתי שהחיה אלישע שאכלו ושתו ונשאו נשים כן יהיה.

השביעית, לאחר ימות המשיח איך יהיו לחיי העוה"ב בלא אכילה ושתיה ובלא פריה ורבייה, א"ל מצינו במשה רבנו שלא אכל מי"ם ימים שהיה בהר סיני וחי ונהנה מזיו השכינה כן יהיו גם הם.

השמינית, אם המתים שעתיד להחיות הם ובניהם הנולדים אם יהיו כולם צדיקים או יהיו מהם רשעים, א"ל גלוי וידוע לפני המקום קודם תחיתם שלא יהיה אחד בהם רשע אלא כולם צדיקים שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ.

התשיעית, אם באותן צדקות שיעשו לימות המשיח אם יהיה להם שכר פעולתם, א"ל כשם שבועולם הזה מי שעשה צדקה שזכו ספון לימות המשיח, כך העושה צדקה או מצוה לימות המשיח שזכו ספון ונצור לעולם הבא.

העשירית, אם כשהישועה באה החיים שהיו חיים בימים ההם מה יהיה בהם, א"ל לא ימותו שלא יהיה עוד מיתה לעולם שנאמר ובלע המות לנצח, ויש אומרים שהקב"ה ימיתם ואח"כ יחיה אותם להשוותם אל החיים באותו הזמן, ויש אומרים יחיו שנים רבות ימים ארוכים כשנותיו של אדם הראשון ויותר ואח"כ

(* עיין מד"ע ז' 17.)

ימותו עד שיביאם לחיי עולם הבא שנ' כימי העץ ימי עמי ואין
עץ אלא אדם שנ' כי האדם עץ השדה.

(סעודת לויחן) לעתיד לבא * מביא הקב"ה הצדיקים לג"ע
ואומר לנכריאל לך ותן שלום לצדיקים בשמי מיד הולכין מיכאל
ונכריאל שרי ישראל ועומדין על פתח ג"ע ואומרים לצדיקים
קבלו שלום ממלך מלכי המלכים הקב"ה באותה שעה משיבים
הצדיקים ואומרים מיכאל ונכריאל לנו ואמר להקב"ה אם רצונו
יבא ויסעוד עמנו בסעודה המתוקנת לנו בג"ע שנאמר דודי ירד
לגנו (יבא דודי לגנו) ויאכל פרי מגדיו ואז הולכין מיכאל ונכריאל
ואומרים רבש"ע כך אומרים הצדיקים שתלך לסעוד עמם מיד
ישמע הקב"ה להם ויכנס עמם בג"ע ותיכף שיבא שם הקב"ה
הצדיקים עומדין על רגליהן ויתמלא כל העולם אורה שנאמר אל
ה' ויאר לנו וא"ל שלום לכם הצדיקים מפני מה אתם עומדים
על רגליכם שבו איש תחתיו והוא עצמו יושבם במקומם וא"ל
שתו בטוב ואכלו וגם אני לא באתי אלא כדי לסעוד עמכם
שנאמר באתי לגנו אחותי כלה וגו' א"ל בני מיום שבראתי את
עולמי לא הייתי מונע מכם אלא כסא הכבוד שנאמר כסא כבוד
מרום מראשון מקום מקדשנו ועכשו אני מנחיל אתכם מכסא
כבודי שנאמר וכסא כבוד ינחילם מיד מכריו הקב"ה כל פרנסים
טובים לישראל ומכניסם לפניו ומשחקים לפניו עמו כאדם המשחק
עם חברו שנאמר והקימותי לכם שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם
ואלו הן הוי רועים: אדם שת אנושמתושלח כימינו אברהם יצחק
יעקב משמאלו. ואלו הן הח' נסיכי אדם: ישי שאול שמואל
[עמוס] צפניהו חזקיהו אליהו משיח ודוד מסב כנגד השכינה
ששה מפחים שנאמר כסאו כשמש נגדי משה רבנו רחוק מן
השכינה ששה מפחים כאורך הלוחות באותה שעה שאול עומד
על רגליו ואין לו מקום לישיב באותה שעה עומד דוד מלך
ישראל ואומר רבש"ע שאול מלך ישראל מלך לפני והוא צדיק
נמור תן לו מקום לישיב מיד יתן לו הקב"ה מקום לישיב ויהיה
שלמה משמח לפני אביו ואומר על שאול בקשת רחמים
ובקשת לו מקום לישיב עלי לא כ"ש שיש לך לבקש רחמים

* עיין סקני מסיים בנכמ"ד סיני נל 75—76.

להושיבני. באותו שעה פתח הקב"ה בשבחו של שלמה ומחזיק לו טובה בפני הצדיקים וא"ל מה עשה כנה בית שלו בייג ושלי בשבע [שנים] ולא עוד אלא שהקדים מלכותי למלכותו שנאמר הויה איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצבי. נותן לו מקום לישב שנאמר אלהים משפטך למלך תן וצדקתך לבן מלך. לאחר שיושבין כל אחד ואחד במקומו ומשה רבנו מתקן להם סעודה לצדיקים שנאמר חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים. באותה שעה עומד מלכי צדק ונותן שכרו על כל צדיק וצדיק ואומר פלוני ופלוני יסעוד סעודה למחרי. שנאמר אז נדברו יראי ה' באותה שעה עומד הקב"ה על רגליו ומשקה כל אחד ואחד מן הצדיקים וא"ל מאיזה יין אתם מבקשין של תפוחים או של רמונים או מיין המשומר בענבים מששת ימי בראשית ואני בעצמי ובכבודי אשמח אתכם. באותה שעה באין כל הרשעים ורואין כל הצדיקים אחד ואחד בכבודו וביקרו אברהם יצחק ויעקב בראשם וברקים של אש יוצאים מפיהם וקרני הוד בראשם וזיום מבהיק מסוף העולם עד סופו ואומרים הרשעים מי אלו אשר הקב"ה עושה להם כל הכבוד הזה. וא"ל הם צדיקי ישראל. באותה שעה אומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו אשרי שזה מלכם. אשרי מלך שאלו עמו ואשרי עם כלו שהקב"ה עושה להם הכבוד הזה. באותה שעה שולח הקב"ה למלאך המות שהיה מקטרג על ישראל בסנגוריא ויצר הרע שהיה מושך לבו של אדם לעברה ופרשו הקב"ה מעליהם והורגו כאשר של גהר די גור ושורפו וכולעו מן העולם שנאמר ובלע המות לנצה. ולא ימצא עוד. ויהי הקב"ה לישועה ולנחמה ולשמחה לצדיקים שנאמר ואמר ביום ההוא וגו'.

(סדר גן עדן) אמרו הכמים חצר גדולה ישלמתיים וכו' [כמו שנדרסם בכיהמ"ד ח"ה צד 43 ואח"כ מוסיף:] ועוד כתב בפרקים דר' יאשיהו א"ר אליעזר* בית מדרשו של הקב"ה לעתיד לבא י"ח אלפי רבבות פרסאות על י"ח אלפים פרסאות והקב"ה יושב על כסא דין וכסא הוד כנגדו שנאמר כסאו כשמש נגדי וכל הנשים השאננות הנותנות שכר ללמוד את כניהם תורה

(* עיין סק"י נתיב צנח"ד סי' לז 75.)

זה תלמוד. בא מי שיש בידו תלמוד הקב"ה אומר לו בני הואיל
ונתעסקת בתלמוד צפית במרכבה צפית בגאווה שאין הנייה בעולמי
אלא בשעה שתלמידי חכמים יושבין ועוסקין בדברי תורה ומציצין
ומביטין ורואין והוגין המון התלמוד הזה כסא כבודי היאך הוא
עומד. רגל הראשונה במה היא משתמשת, כי במה היא משתמשת,
כי במה היא משתמשת, די במה היא משתמשת, חשמל היאך הוא
עומד ובבמה פנים הוא מתהפך בשעה אחת, לאיזה רוח הוא
משמש. הברק היאך הוא עומד, כמה פנים של זוהר נראין בין
כתפיו, לאיזה רוח הוא משמש. כרוב היאך הוא עומד, לאי זה רוח
הוא משמש. גדולה מכולן עיון כסא הכבוד, היאך הוא עומד,
עגול הוא כמין מלבן, מתוקן הוא כמין גשרים, כמה [גשרים] יש
בו, כמה הפסק יש בין גשר לגשר וכשאני עובר באיזה גשר אני
עובר, באיזה גשר האופנים עוברין, באיזה גשר גלגלי המרכבה
עוברין, גדולה מכולן מצפרני ועד קדקדי היאך אני עומד, כמה
שעור בפסת ידי, כמה שעור אצבעות רגלי, גדולה מכולן כסא
כבודי היאך הוא עומד, לאי זה רוח הוא משמש [כאחד בשבת
לאיזה רוח הוא משמש בכי] בשלישי בשבת לאיזה רוח הוא
משמש, ברביעי בשבת לאיזה רוח הוא משמש, [וכן בהי כו],
וכי לאו זהו הדרי זהו גדולתי, זוהר הדר יפיי שבני מכירין את
כבודי במדה הזאת, עליו אמר דוד (תהלים ק"ד) מה רבו מעשיך
ה', מכאן היה ר' ישמעאל אומר אשרי ת"ח שמשומר למודו בידו
כדי שיהא לו פתחון פה להשיב להקב"ה ליום הדין.

אמר אהרן: אעתיק כאן ענין גשרים הנזכרים לעיל במאמר
יום הדין מתוך סי מרכבה רבה כ"י מינכן גו' כי ומ' וז"ל: אמר
ר' ישמעאל והיאך עומדים עליהם מלאכי השרת כגשר שהוא
מונח על הנהר ועוברין בו כל העולם כך מונח גשר מראש המבוי
ועד סופו ומלאכי השרת סובבין אותו עליו ואומרין שירה זריזי
אימה שלישי יראה אלף אלפי אלפים ורוב ריבי רבבות ונותנין
שבח לפני כסא זה חוצי"א ה' אלהי ישראל, כמה גשרים הם כמה
נהרי אש הם כמה נהרי ברד הם כמה אוצרות שלג הם כמה
גלגלי אש הם כמה מלאכי השרת י"ב אלפים רבוא ו' למעלן ו'
למטן י"ב אלפים אוצרות שלג ו' למעלן ו' למטן כ"ד רבוא
גלגלי אש י"ב למעלן ו' למטן, וסובבים לגשרים לנהרי אש

לנהרי כרד לאוצרות שלג למלאכי השרת. כמה מלאכי שרת
לכל מבוי ומבוי וכל בריה ובריה ועומדים בתוכם כל שבילי שמים
ומה עושה רוז"י ה' אלהי ישראל.

אמר ר' ישמעאל אמרתי לר' עקיבא כמה שיעור בין נשר
לנשר אמר לי בין נשר לנשר י"ב רבוא פרסאות בעליתן ובירידתן
י"ב רבוא בין נהרי אימה לנהרי יראה כ"ב פרסאות בין נהרי כרד
לנהרי השך ל"ו רבוא פרסאות בין סדרי ברוקים לענני נחוטא
מ"ב פרסאות בין ענני נחוטא למרכבה פ"ד רבוא פרסאות בין
מרכבה למרכבה קס"ה רבוא פרסאות בין כרובים לאופנים כ"ד
רבוא פרסאות בין חררי חדרים לחיות הקדש מ' אלפים רבוא
פרסאות טחיות הקדש לכסא הכבוד וטרנגל כסא הכבוד עד מקום
שהוא יושב עליו מלך קדוש מלך רם ונשא אנפריא ה' אלהי
ישראל מ' אלפים רבוא פרסאות ושמו הנדול מתקדש שם.

הוספה לאגדתא דשמעון כיפא. (נוסחא ג').

לא רחוק מזמן ההוא היה בין חכמי ישראל חכם גדול מאד
ושמו שמעון ובלשונם כיפא ע"ש סופו. והאיש ההוא היה גדול
ליהודים ומשמש בביק עד אשר לגדול חכמתו קנאין פוגעין בו
כי קנאו בו כל החכמים. ומחמת הקנאה לא נהגו בו כבוד כראוי
עד שהיה מוכרח להתרחק מירושלים. וישב לו מנגד. וכשמוע
הנוצרים מחכמת ר' שמעון הנקרא כיפא מגדול הלחץ אשר לחצו
אותו החכמים. ויתקבצו עם רב מהנוצרים ויבואו פתאום ירושלימה
בחרבות שלופות בידם ונכנסו פתאום אל הבית אשר היה שם
ר' שמעון כיפא כי בא לירושלים לחוג שם את חג הסוכות. ויאמרו
אליו האתה זה החכם ר' שמעון כיפא עד מתי תהיה מושנא מן
החכמים אשר תכלית שנאה שונאים אותך ואתה ביניהם לקוץ
מכאיב. נתור לך מנוחה כי תפנה לכבד אל אמונתנו העולה
ומוצלחת יום אחר יום. ואתה תהיה לנו לשר ומושל כאות נפשך.
ואם לא תשמע אלינו טמוב רצונך הנה החרבות שלופות לבלתי
נשאיר לכם שריד ופליט. וישליכו חרבותם עליו ויאמרו אליו
השיבנו דבר כי לא נפרד ממך. כי אם מכת החרב והרג יפריד בינינו.
ויתבונן ר' שמעון בחכמתו וצדקתו ויאמר חלילה לי בן עי
שנה אנכי היום ואיך אחלל שיבתי באמונה חדשה ואמר אליהם
רצונכם לעשות עמי עשו בי ואלה הצאן מה עשו שארית ישראל
מה חטאו כי הלקתם אחריהם חנם על לא חמס בכפם.
ויאמר ר' שמעון בחכמתו וצדקתו תנו לי זמן עד אשר אחקור
ואדרוש אחר אמונתכם למען כי אאמין בה לא יהיה אמונה הכרחית
ויאמרו הננו נתנים לך זמן כיום תמים. ואז נכנסו ונתקבצו כל
בית ישראל אשר בירושלים אצל ר' שמעון ויפלו לפניו ארצה
בכני ובתחנונים ויאמרו עלינו תחול האשמה אם תלך עמהם
למען החיות עם רב כל אומה ישראלית. הן בחרב יצאו לקראתנו
ומאתנו אולת יד ועונינו גרמו כי גברו דם ומי יעמוד נגד עם
הקשה והכבד הזה אשר כלי חרב בידיהם. ואתה ראה בחכמתך
שלא תנעל נפשך בגעוליהם ובתעבותיהם וחצל את שארית
הפלטה. וביום השני שלח ר' שמעון לקרא לזקני הנוצרים אליו
ויאמר אליהם הנני למצותכם לילך עמכם ולעשות רצונכם הפצתי
אך גם אתם לא תחליפו את דבריכם כאשר אמרתם לעשות אותי
לרב ומושל עליכם. ויענו ויאמרו בן נעשה כאשר דברנו. והאיש
אשר ימרה את פיך יומת רק אין דבר לך עמנו והישבנו לך.

וילך ר' שמעון כיפא עם הנוצרים והראה לפניהם כאלו הורבק
באמונתם מאד מאד, ובכל יום ויום הוא מחזיק באמונתם הכוזבת
וידים הרפות באמונה יחזיק וברכים כושלות יאמץ ויזרום ויזהירם
על התורה ועל העבודה החדשה אשר נתן להם יוחנן ואבא שאול
והזהירם שיתרחקו מעדת ישראל מרחק רב ושלא יבאו לבתי
כנסיות ומדרשות, ושלא ימנעו את ישראל מעבודתם כי בזה אתם
מורידים אותם לכאר שחת כי מאוס בעיני ישו תורת משה
ועבודתו זר מעשהו. — והנוצרים שמעו לכל סקודתו כי האמינו
בו מאד והיה נראה בעיניהם למאמין הגדול באמונתם יותר מכל
המאמינים באמונה הכוזבת. —

ברכות הימים אשר נתאמץ ר' שמעון ביניהם וחשוב בעיניהם
למאמין הגדול ודבוק גדול באמונתם צוה ר' שמעון לבנות לו בית
ומגדל על הסלע ולהצוב בתוך הסלע חדרים, כי אמר כן צוה ישו
שיהי' לי מקום המיוחד אשר שם יתועד עמי לצות על ידי לעמי כחפצו,
גם צוה אלי שלא אשא אשה כל הימים סן פתאום יבא לדבר אלי
ואני לא טטוהר משכבת זרע, לכן לא יבא שום אדם למגדל הזה, וכל
מחשבות ריש היו להתבודד מהם לבל יתנעל במאכלם ובמשתייהם
ולכל ישתחוה לצלמיהם כי לכבו נאמן בה' ובתורת משה עבדו,
וישמעו אליו הנוצרים כי האמינו בו מאד ויבנו לו את המגדל ויחצבו
לו בנקיקי הסלע בית מושב לו, וישב שם ר' שמעון במגדל הזה כל
הימים היה מתבודד עם קינו בתורת משה כל היום וכל הלילה, ופעם
אחת בשנה יצא לפני שער המגדל ויתקבצו אליו הנוצרים וישתחוו
לו ארצה וישמיעם חקות ותורות חדשות, ויאמר תמיד כה צוני ישו
לצות עליכם וללמד אתכם תורה ומצות וחקים אשר לא טובים, ולא
היה מצוה אחת אשר לא היה למוכת ישראל, והם האמינו בו מאד
ויקבלו עליהם עול חקיו ומצותיו לשמרם דור דורות, ומנעם מכל
מצות תורת משה ע"ה חקים ומשפטים, אך הסיכו את שם ר' שמעון
כיפא פוטר, ע"ש שפטרם לגמרי מכל תורת משה כי רבים חמה,
וישב שם במגדל הסלע כל הימים, ועל שם הסלע אשר שם בו קינו
קראו היהודים את שמו ר' שמעון כיפא. —

ור' שמעון כהיותו סגור ומסוגר במגדל הסלע היה עובד ה' בכל
נפשו וחכר כמה פיוטים ויוצרת וקרובין ואופנים וזולתות על כל
השנה כמו שעשה הקליר, גם לקצת פיוטי ר"ה הוא חברם במגדל
הסלע וישלחם ע"י איש עתי נאמן ביתו, ובטח בו למסרם, ביד חכמי
ישראל לכבל שיתפללו החונים אותן הפיוטים, והחכמים מסרו אותן
הפיוטים לר' נתן הנבלי שהיה ראש אב לכל הגולה ומשם נפוצו
בכל תפוצות ישראל ונתקבלו בכבוד, ויישימה לחוק לישראל
להתפלל בכל הגולה ע"פ אלה הפיוטים והם ינינו ויליצו בעד המחבר
ע"ה.

